GENEL KÜLTÜR DİZİSİ

YAYINLARI

G.B.SHAW

GENÇ BİR BAYANA SOSYALİZM VE KAPİTALİZM ÜZERİNE ÖĞÜTLER

Milliyet YAYINLARI

GENEL KÜLTÜR DİZİSİ

SHAW

Genç bir bayana sosyalizm ve kapitalizm üzerine öğütler

GENÇ BİR BAYANA SOSYALİZM VE KAPİTALİZM ÜZERİNE ÖĞÜTLER

GEORGE BERNARD SHAW

MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI
Genel Kültür Dizisi: 7

Yayın hakkı (Copyright): Milliyet Yayın Ltd. Şti.

Birinci baskı: Mart 1971

Bu kitap SÜMER Matbaasında dizilip düzenlenmiş ve basılmıştır.

G. BERNARD SHAW

Genç bir Bayana sosyalizm ve kapitalizm üzerine öğütler

Türkçesi :
Mehmet HARMANCI

Milliyet
YAYINLARI

Birinci Bölüm

KAPALI KUTUYU AÇALIM

SEVGİLİ GENÇ BAYAN, 1880 yıllarından bu yana yayınlanan kitaplardan pek çoğunu size salık vermek run olmasından sonra, çağdaş Sosyalizm konusunda yayınlanan kitaplardan pek çoğunu size salık vermek epey kolay bir iş olacaktı. Ama ben, sizin arkadaşlarınızla güzel güzel oturup kibar ve uygar bir ülkede servetin nasıl dağıtılması gerektiğini tartışmadan ve varabileceğiniz en iyi bir sonuca varmadan, bu konuda tek bir satır bile okumamanızı öğütlerim.

Çünkü Sosyalizm, bir takım insanların bu konudaki düşüncelerinden başka hiçbir şey değildir. Onların bu düşündükleri de hiç bir zaman sizin ya da başka birinin düşündüklerinden de daha üstün değildir. Size düşen miktar ne olmalı? Komşularınız ne kadar almalı? Sizin bu sorulara cevabınız nedir?

Bu, üzerinde bir karara varılmış bir sorun olmadığı için, gelirleri dağıtan ve insanların mülkiyet sahibi ol-

malarına izin veren hukuk yolları da dahil olmak üzere, egemenliği altında yaşadığımız bütün kurumların, hava gibi tabii oldukları düşüncesini — bu, ta çocukluğumuzda kapıldığımız bir düştür — kafanızdan silip atmanız gerekiyor. Çünkü bunlar tabii değildirler. Fakat bu kurumlar küçücük dünyamızın her yanında var olduklarından, biz bunların her zaman var olduklarını; olmaları gerektiğini ve kendi kendine işler olduklarını kabul etmişizdir. Bunlar çok tehlikeli yanılmalar, geçici uydurmalardır.

Civarda bir polis ve yakında bir hapishane olmasa, en iyi insanlar bile bunlara itaat etmiyeceklerdir. Gerçekte biz bunlardan hiçbir zaman memnun olmadığımızdan ötürü Parlamento onları sürekli olarak değiştirip durmaktadır: Bazan, bunların yerine yenilerini koyar, bazan değiştirir bazan da gereksiz bir başağrısı diye büsbütün kaldırıp atarlar. Yargıçlar, yenilerini uydurabilmek için bunları enine boyuna çekiştirirler; ya da eğer beğenmiyorlarsa uygulanmalarına engel olmaya çalışırlar. Bu yenileme, düzeltme ve atmanın ardı arkası kesilmez. Yeni kanunlar, insanları hiç akıllarına gelmeyen şeyleri yapmaya zorlar (sözgelişi, savunma pulları almak gibi); bazan eski kanunlar değiştirilip, insanların eskiden yaptıklarında cezalandırıldıkları şeyleri yapmalarına izin verilir (sözgelişi, ölen karılarının kızkardeşleri ya da kocalarının kardeşleri ile evlenmeleri gibi). Kaldırılmayan kanunlar da, yeni eklerle öyle yamanırlar, öyle yamanırlar ki, sonunda çocuk pantolonu gibi dikildiği kumaştan eser meser kalmaz. Bazı adaylar seçim konuşmalarında yeni kanunlar yapmayı ya da eskilerini kaldırmayı vaadederek oy koparmaya çalışırlar. Hatta bazıları da, her şeyi eskisi gibi bırakacaklarına söz ve-

rirler. Oysa, bu, imkânsızdır. Çünkü hiçbir şey eskisi gibi kalamaz ki!

Birkaç kuşak geçince hiç kimsenin inanamıyacağı değişiklikler ortaya çıkar. Şimdiki çocuklar dokuz yıllık eğitimin, ihtiyarlık ve dulluk sigortasının, kadınlara tanınan oy hakkının ve Parlamentodaki kısa etekli kadınların Tabiat'ın bir parçası ve bunun oldum olası böyle olduğuna ve sonsuza kadar da böyle kalacağına inanırlar. Oysa, bunların büyükanneleri kendilerine böyle şeyler olacağını söyleyenlere deli gözü ile bakarlar, bunları isteyeni de şeytan çarpmış sanırlardı.

Her yıl üretilen servetin aramızda nasıl bölüneceğini incelerken, ne çocuklar ne de büyükanneleri gibi olmamalıyız. Parlamentoda oturum olduğu her gün, şu ya da bu bakımdan paylarımızın sürekli olarak değiştiğini, biz ölmeden önce payımızın bugünkünden iyi ya da kötü bir değişikliğe uğrayacağını, bugünkü bölüşmenin bile Kraliçe Victoria'nın aklına getiremiyeceği kadar Ondokuzuncu yüzyıldakinden değişik olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Bugünkü bölüşme düzenimizin artık değişmez olduğunu kabul ettiğiniz takdirde fosilleşmiş sayılırsınız. Her değişiklik, ya doğrudan doğruya ya da dolambaçlı olarak birisinin cebinden (belki de sizinkinden) bir miktar paranın alınıp başkasının cebine girmesi sonucunu doğurur. İşte bunun için, bir kısım politikacılar değişiklik isterken, diğerleri buna karşı çıkarlar.

Yine bundan ötürü sizin hesaplamanız gereken nokta, büyük değişikliklerin nasıl olsa olduğuna göre, olup olmayacakları değil, siz ve arkadaşlarınızın düşünüp tartıştıktan sonra bu dünyanın daha iyi yaşanır

bir yer olabilmesi için hangi değişikliklerin size daha çok uyacağı ve hangilerine de, daha kötü durumlar yaratacağı gerekçesiyle karşı çıkacağınızdır. Bu yolla varacağınız her düşünce, kamu oyunun itici gücünü meydana getirecektir. Bu itici güç de, eğer devam etmek istiyorsa, bütün değişikliklerin arkasında; yani, bunları uygulamak zorunda olan polislerin ve hapishanecilerin arkasında olmalıdır.

Bu konuda kendi düşüncelerinizin olması çok önemlidir. Tabiatçı filozofların eski bir kanunu olan Tabiat'ın boşluktan kaçtığı kanununun, insan kafası için de geçerli olduğunu unutmamalısınız. Elbette ki, bomboş bir kafa diye birşey yoktur. Yoktur ama, yeni düşüncelerin içine giremediği öyle kafalar vardır ki, akla seslenen amaçlar bakımından, bunlar, bilârdo topları kadar katıdırlar. Sizin böyle bir kafanız olmadığına eminim, yoksa şimdi bu kitabı okuyor olmazdınız. Bunun için sizi hemen uyarayım; kafanızın en ufak bir köşesini bile bir anlığına boş bıraksanız, insanların düşünceleri dört bir yandan beyninize üşüşeceklerdir: İlânlardan, gazetelerden, kitaplardan, dedikodudan, siyasal demeçlerden, oyunlardan, resimlerden ve hatta elinizdeki bu kitaptan bile...

Elbette şunu da inkâr ediyor değilim: Sizi kendi başınıza düşünmeye zorluyorsam da (bütün dadılarımız, analarımız, öğretmenlerimiz de böyle yaparlar ve sonra da, onlardan ayrı birşey düşündük mü, hemencecik tokadı basarlardı) herkesin düşüncelerine gözünüzü kapayın da demiyorum. Ben kendim bile meslekten bir düşünür olmama rağmen, kendim bir fikir edinemediğim ya da başkalarından aldığım fikirleri tartışamadığım zamanlar, nice önemli konuda elden

düşme fikirlerle yetinirim. Saatin oniki olduğu konusunda Krallık gökbilgininin düşüncesini kabul ederim; yabancı bir ülkedeysem, sokakta ilk rastladığım insandan aldığım tren istasyonu tarifini kabul ederim. Kanuna başvuracaksam, Kralın herzaman haklı olduğu konusundaki saçma, fakat gerekli kurala rıza gösteririm. Aksi halde trenlerin bana faydası dokunmaz, dâvalar hiç sona ermezdi. Bizden daha iyi bilmeleri gereken insanların bize söylediklerine inanmazsak, ne bir yere gidebilir, ne de birşey yapabiliriz. Hatta yanılabileceklerini bildiğimiz yetkililerin yanılmazlığı konusundaki kurallara da saygı göstermeliyiz. Böylece, kendi kendimiz için düşünmek ve özellikle orijinal olmak için yapılan bütün uyarmalara karşılık, pek çok konulardaki cahilliğimiz yüzünden kapalı zihinlerle hareket etmek zorunda kalırız.

Telâşçı ve kadınlara karşı olan nefretinin de ispat ettiği gibi, pek derin bir adam sayılmayacak olan Aziz Paul, **'herşeyi ispat edin, iyi olana sıkı tutunun,'** demişti. Bir kadının herşeyi ispat etmesinin imkânsız olduğunu unutmuştu. Hatta bir kadının bilgisi olsa bile, bu iş için ayıracak zamanı yoktur ki! Meşgul bir kadın için 'Açık Sorun' diye birşey yoktur: Havadan başka her şey çözümlenmiştir; hatta o sorun bile, yaz ve kış mevsimleri için ayrı elbiseler alacak kadar, kendisi için çözülmüştür. Şu halde Aziz Paul niçin, beş dakika bile düşünmüş olsaydı, uygulanamıyacağını anladığı bir öğütte bulunmuştur?

Bunun nedeni, çözümlenmiş sorunların aslında çözümlenmedikleri, bunların cevaplarının hiçbir zaman tam ve kesin gerçekler olmadığıdır. Biz toplumda onlar olmaksızın yaşayamadığımızdan kanun ve kurumla-

rı yaparız. Kendimiz kusursuz olmadığımız için yaptığımız kurumlar da kusursuz değildirler. Bunları kusursuz yapabilsek bile, şartlar değiştiği için, sürekli ve evrensel yapamayız. Bir manastıra kapanmış kırk rahibe için uygun olan kuruluşlar, tümü ortaya salınmış kırk milyonluk bir ulus için uygulanamaz. Bunun için biz, bu anda elimizden geleni yapar, daha iyisini yapmayı da gelecektekilere bırakırız. Kanunlarımızı bu uydurma yollarla yapınca da, bunların ilişkin oldukları sorunlar ancak o anlık çözümlenmiş olurlar. Bu bir an, politikada on iki ay da olur, bin iki yüz yıl da olur; bu, hiç belli olmaz.

Bunun sonucunda da, yüzyıllar boyunca kapalı olan sorunlar tarihte öyle bir an gelir ki, birden ardına kadar açılırlar. İşte bu dehşetli esneme anlarından birinde Aziz Paul kalkmış, çözümlenmiş hiçbir sorun olmadığını, herşeyi kendimizin yeni baştan düşünmemiz gerektiğini söylemişti. Onun Musevilik dünyasında, Musa'nın kanunlarından daha kutsal ve sünnet geleneğinden daha az vazgeçilebilen birşey yoktu. Bütün kanunlar ve din bunlara dayanıyordu. Ama yine de Aziz Paul, musevilere Musa kanunlarını atıp, yerine ona karşıt olan İsa kanunlarını almalarını, sünnetin önemli olmadığını, kurtuluş için gerekli olanın vaftiz olduğunu söyledi. Bütün kanunlara ve kurumlara karşıt olarak akıl açıklığını ve iç aydınlığını öğüt vermeyip de ne yapabilirdi sanki?

İşte şimdi siz de Aziz Paul'un cemaati durumundasınız. Hepimiz aynı durumdayız bugün. Şimdi karşımızda, bütün bir devir süresince çözümlenmiş bir sorun, servetin dağılımı ve mülkiyetin özü sorunu, açılmış duruyor. Biz de buna uyarak, kapalı akıllarımızı açmalıyız artık.

Bunun, şimdi birdenbire ardına kadar açılmış olduğunu söylerken, işleri güçleri kuruluşları eleştirmek olan, düşünceli bir takım insanlar için hiçbir zaman bütünüyle kapanmamış olduğunu unutuyor değilim. Aziz Paul doğmadan yüzlerce yıl önce, Musa kanunlarının yarattığı bozukluklara karşı çıkan peygamberler çöllerde dolaşıyorlar ve bizi bunların insaniyetsizliğinden kurtaracak bir Kurtarıcının geleceğini müjdeliyorlardı. Şair ya da filozof diye adlandırdığımız bizim kendi peygamberlerimizin yüzlerce yıldanberi ulusların zengin ve yoksul, tembel ve çok çalışkan diye bölünmesini protesto ettiklerini de unutmuyorum. Fakat öyle bir an gelir ki, yalnızca gadre uğramış peygamberlerce, onların üç beş müritlerine aralanmış olan sorun, birdenbire herkes için açılır ve küçük cemaatlı peygamberler yine birdenbire önemli Parlamento muhalifleri haline gelir; sonra da güçlü hükümetler oluverirler.

Langland, Latimer, Thomas More, John Bunyan, George Fox, Goldsmith, Crabbe ve Shelley, Carlyle, Ruskin, Morris ve bunlar gibi kiliselerde olsun, dışarda olsun adlarını bile bilmediğiniz pek çok gözüpek vâiz, bizim İngiliz peygamberlerimizdir. Kendilerinin ilham kıvılcımlarına sahip olanlar için sorunu açık tuttu bunlar. Ta ki, bizim hayatımız sırasında bir an geldi ve birdenbire Avam Kamarasının ön sıralarında ve bütün Avrupa Meclislerinde oturan bir kısım politikacılar, peşlerinde geniş ve gittikçe büyüyen bir seçmen kitlesiyle, kalkıp kurulu servet dağıtımı düzeninin o kadar akıl dışı, o kadar dehşetli, korkunç, gülünç ve ahlâksızca olduğunu ve eğer bu kötülüğün bütün bildiğimiz eski uygarlıklara getirdiği sonu bizim kendi uy-

garlığımıza da getirmesini istemiyorsak, hemen bunu kökünden değiştirmemiz gerektiğini söylemeye başladılar.

İşte bunun için bu soruna aklınızı açabildiğiniz kadar açıp öyle bakmalısınız. Kendi deneylerimden yararlanarak size, benden de, başkasından da hazır bir çözüm beklemeden, bu sorunu herşeyden önce kendiniz ve kendiniz için çözümlemeniz gereğini öğütlerim. Bütünü ile yanlış çözseniz bile, onunla öylesine ilgileneceksiniz ki, sonunda karşınıza doğru çözüm çıkınca bunu çok daha iyi anlayıp takdir edebileceksiniz.

I

BÖLÜNME

ARTIK herkes Sosyalizmin, bir ülkenin gelirini yeni bir biçimde bölme teklifi olduğunu bilmektedir. Sizin belki de dikkat etmemiş olduğunuz nokta; ülkenin gelirinin hergün ve her an bölünmekte olduğu ve yeryüzünde iki insan kalana kadar da bunun bölünmekte devam edeceğidir. Tek düşünce farkı, bunun bölünüp bölünmemesinde değil, herkesin ne kadar ve bunu hangi şartlar altında alacağıdır. Aziz Paul, **'Çalışmayan yemeyecek'** demişti. Ama kendisi kadınlar hakkında iyi bir kanıya sahip olmadığından, çocukları da unutmuştu. Bebekler, yalnızca çalışmamakla kalmayıp üstelik korkunç derecede de oburdurlar. Eğer onları beslemiyecek olsak, dünyada kısa

zamanda insan kalmaz. Bunun için buna imkân yoktur.

Bazı insanlar para biriktirdikleri için, dünyadaki servetin de saklanabileceğini sanırlar. Saçma! Bizi yaşatan servetin çoğu bir hafta bile dayanmaz. Biz ancak kazandığımızı boğazımıza harcayarak yaşayabiliriz. Bir kömür maşası ömür boyu dayanır, ama biz kömür maşasını yiyemeyiz ki. Yiyeceklerimizin ömrünü uzatmak için yumurtaları sıcak suya sokar, balığı salamura yapar; eti dondurur ve sütü toz haline getiririz. Ama gerçek şudur; yiyeceklerimizin çoğunu pişirdikten bir iki gün sonra yemeye kalksak, bunlar ya çürümüş olur ya bayatlar ya da bizi zehirlerler. Hatta çok çalıştığımız taktirde elbiselerimiz bile uzun süre dayanmaz, üstelik bir de yıkanmaları işi vardır. Pabuçlarınızın altına kauçuk taban geçirseniz de yine aşınır bir süre sonra.

Her yıl yeni bir ürün, yeni bir koyun ve davar nesli ortaya çıkar. Geçen yılın ürününden kalanla yetinemiyeceğimiz için ve gelecek yılınki de ortada olmadığından bu yılın ürününden faydalanmamız; bir şeyler yapıp bunları kullanmamız, üretmemiz, benim gibi etyemez değilseniz öldürmemiz, kirletmemiz ve yıkamamız gerektir. Açlıktan ve pislikten ölür gideriz yoksa. Biriktirmek denilen şey, ancak gelecek için pazarlıklar yapmaktır. Sözgelişi, ben şimdi yüzbir tane ekmek pişirsem, bunun ancak bir tanesini yiyebilirim; bir hafta içinde bozulacağından gerisini de saklayamam. Bütün yapabileceğim şey, ailesi ve yanında çalıştırdıklarının bir oturuşta bu ekmekleri yiyeceği bir adamla pazarlığa girişmektir. Ben ona yüz ekmeği verirsem; diyelim ki, o da bana gelecekte her yıl beş

ekmek verecektir. Ama bu, ekmekleri biriktirmek değildir. İki grup arasında bir pazarlıktır bu: Birisi geleceğini sağlama bağlamak istemektedir, öbürü de şimdiki zamanda parasını harcamaya hazırdır. Bunun sonucunda, parasını harcamaya hazır birini bulamazsam, ben de elimdekini biriktiremem. Hepimizin birlikte tutumlu olmamız düşüncesi kadar budalaca birşey olamaz. Gerçek olan, kendilerine yeteceğinden çoğuna sahip birkaç kişinin geleceklerini bu yolla güven altına almalarıdır. Ahmet, Mehmedin biriktirdiğini harcamalıdır; yoksa Mehmedin biriktirdikleri çürümeye mahkûmdur ve ikisi arasında hiçbir şey biriktirilmemiş olur. Ulus da bir bütün olarak yaşamaya devam ettikçe, hem ekmeğini pişirmeli, hem de yemelidir. Çalışmayı kesen bir ulusun bütün erkek, kadın ve çocuklarının evleri, toprakları, bankalarda milyonluk hesapları da olsa, on beş güne varmaz hepsi ölüp giderler. Zengin bir adamın karısının (ya da herhangi bir adamın karısının), tutumlu olmadıkları için yoksulların haline acıyıp kafasını salladığını gördüğünüzde, kadının cahilliğine siz acıyın, ama sakın gidip onun saçmalarını yoksullara tekrarlayarak onların da canını sıkmayın !

2

HERKESE NE MİKTAR?

ŞİMDİ anlıyorsunuz ya, ne büyük bir pişirme, yapma, sunma ve sayma işlemlerinin yapılması gerekiyor her bir gün için. Sonunda da, ekmeklerin ve daha

bir sürü şeyin yapılmasından sonra, bir de bunların hemen bölüşülmesi ve herkesin kanunla kendisine tanınan payı almasi gerekmektedir. Bu pay ne kadar olmalıdır? Herbirimiz ne kadar almalıyız? Ve niçin herbirimiz şu kadar, bu kadar alacağız da, daha az ya da daha çok almayacağız?

Gece gündüz çalışan altı çocuklu bir dul kadın haftada iki somun alırken; zevkine düşkün bekâr bir adam, her gün altı işçi ailesini besliyecek kadarını harcıyorsa, bu, akıl mantık alan bir pay biçimi midir? Dul kadına biraz daha fazla, bekâr adama da epey eksik vermek daha yerinde olmaz mı? Bu sorunlar kendi kendilerine çözümlenmezler: Bunları kanun çözümler. Dul kadın bekâr adamın somunlarından birini alırsa, kendisini hapse, çocuklarını da yetimlerevine yollarlar. Onun payının iki somun olduğunu belirten bir kanun olduğundan yaparlar bunu. Eğer halk ister ve oyunu gereğince kullanırsa, bu kanun kaldırılır ya da değiştirilir. Bunu ilk defa öğrenen pek çok kişi kanunun değiştirilmesi gerektiği kanısındadır. Bunlar, gazetelerde bir Amerikalı dul kadının, mirastan kendisine kalan yüz elli sterlinin çocuğunu yetiştirmeye yetmediğini ve mahkemeye başvurarak bunu iki yüz sterline çıkardığını okudukları ve bütün ömürleri boyunca gece gündüz demeden didişen ve geniş aileler yetiştiren ve sonunda da yoksullar evine düşen diğer dulların da varolduğunu hatırladıkları zaman, böyle bir paylaşma düzeninin korkunç derecede haksız ve kötü birşey olduğunu, bunun değiştirilmesi gerektiğini düşünürler. Amerikalı dulun payından vergi yolu ile bir kısım alıp, bunu ihtiyarlık sigortası, dul maaşı, işsizlik sigortası ve **'bedava'** ilkeğitim filân gibi yollarla yoksullara vererek değişti-

rirler de. Ama Amerikalı dul, yine tek bir çocuğunu geçindirmek için yüz sterlinden fazla alır, bunun yanında da kendisinin büyük bir geliri varken, şehrin öteki ucunda yaşayan zavallı bir dul kadın haftada on lira yardım alırken, biz bu değişikliğin farkına bile varamayız. En çok yararlananlar dışında, herkes, daha âdil bir paylaşma istemektedir. Bu yararlananlar da, nüfusun ancak onda birini meydana getirdiğinden ve bunların çoğu da durumlarının haksızlığını bildiklerinden, bugünkü servet bölümü düzeninden büyük bir tatminsizlik doğduğunu ve bunu gerçekleştirebilecekler arasında üstelik onu en kısa zamanda değiştirme isteğinin bulunduğunu kabul edebiliriz.

Ama neyi değiştireceğinizi bilmeden birşey değiştiremezsiniz ki! Bayan A.'nın günde bin lira harcadığını, Bayan B.'nin ise ancak bir lira kazandığını, bunun kepazelik olduğunu söylemek hiç bir fayda getirmez. Kanunun değişmesini istiyorsanız, Bayan A.'nın ve Bayan B.'nin günde kaç para almaları gerektiğini söylemeniz gerekir. Bütün gürültü de bundan çıkar işte! Hepimiz Bayan B.'nin daha çok, Bayan A.'nın da daha az alması gerektiğini söylemeye hazırız; ama, kesin olarak bu miktarları belirtmemiz söylenince kimsenin bir dediği bir dediğini tutmaz olur.

Bu konuyu hiç düşünmemiş kişiler, en iyisinin, bu anda kimin parası varsa, onun istediğini alması olduğunu söylerler. Bu da bizi açık bir yola çıkarmaz ki! Para, sahibine şu kadar ekmek, bira, mücevherat, araba ve daha bir sürü şey almak konusunda kanunî bir hak veren bir kâğıt ya da maden parçasıdır. Parayı ne yer, ne içer, ne de giyebiliriz. Para bölündüğü zaman, bölünen, paranın alabildiği eşyalardır. Her-

şey para ile hesap edilir. Yetmiş yaşına geldiği zaman Bayan B.'ye haftada on lira ve daha yedi dakikalık bile olmadan Küçük A.'ya üç bin lira ayıran kanun; somunları, balıkları, elbiseleri, evleri, otomobilleri ve çocuk arabalarını bunların arasında bölmektedir işte. Sanki bunları alacak para yerine doğrudan doğruya bu malları veriyormuş gibi...

3

ÇALIŞMAYANA SERVET YOK

BÖLÜŞÜLECEK servetten önce, ortada çalışan bir güç olmalıdır. Çiftçiler ve fırıncılar olmasaydı, ekmek de olmazdı. Binlerce mil ötede öyle bir takım adalar vardır ki, burada erkekler ve kadınlar bütün gün güneş altında sırtüstü yatıp maymunların ağaçlardan kendilerine attığı hindistan cevizleri ile beslenirler. Ama bizim için böyle birşey söz konusu değildir. Devamlı ve günlük çalışmamızı yapmazsak açlıktan ölürüz biz. Eğer birisi tembellik ediyorsa başka biri onun yerine çalışmalıdır, yoksa ikisi de yiyecek birşey bulamazlar. Bunun için Aziz Paul, **'Çalışmayana yemek yok,'** demiştir. Çalışma yükünü sırtımıza tabiat yüklemiştir. Ve elbette bu da, ürettiği servet gibi aramızda bölüşülmelidir.

Bu iki şeyin bölüşülmesi birbirine benzemese de olur. Bir insan kendini doyuracaktan fazlasını üretmelidir. Yoksa küçük çocuklar beslenemez, ihtiyarlar da açlıktan ölürlerdi sonra. Kendi iki elinden başka yardımcısı olmayan pek çok kadın, kendi kazan-

cı ile hem bir aile geçindirmiş, hem ihtiyar ana babasına bakmış, hem de toprak sahibine üstelik bir gelir de sağlamıştır. Su, buhar, elektrik güçleri ve modern makineler yardımı ile çalışma öyle örgütlenmiştir ki, bugün; bir kadın, 150 yıl önce bin kadının çıkardığı işten çoğunu çıkarmaktadır.

Makineleri tabii kuvvetlere bağlayarak elde edilen bu emek fazlasından yine de bölünmesi gereken bir boş vakit doğmaktadır. Bir insanın on saatlik emeği bir günde on kişiyi geçindirebiliyorsa, bu on kişi zamanlarını çeşitli biçimlerde bölebilirler. Ya on saatlik çalışmayı bir kişiye yükleyip, diğerleri serbest kalırlar, ya da her biri her gün birer saat çalışarak, günde dokuz saatin keyfini çıkarırlar; bu iki kutup arasında istediklerini yaparlar: Ya da üç kişi günde onar saat çalışıp otuz kişiye yetecek bir üretim sağlarlar ve diğer yedisi de, yalnızca boş oturmakla kalmayıp, on dört kişilik yemek yer, işlerini görecek on üç hizmetçi tutar ve üstelik o üç kişiye de iş sağlarlar.

Başka bir çıkar yol da hepsinin ihtiyaçlarından çok daha fazla çalışmaları ve tam yetişmiş ve okumuş olana kadar çalışmamaları şartı ile, elli yaşında emekliye ayrılıp keyiflerine bakmalarıdır. Tam kölelik ile, emek, rahatlık ve servetin hakça bölümü arasında pek çok çeşitli sıralamalar mümkündür. **Kölelik, Serflik, Feodalizm, Kapitalizm** ve **Komünizm** temellerinde hep bu bölünmenin çeşitli düzenlemeleridir. Devrimler tarihi bu düzenlemenin, insanlar ve sınıflar tarafından kendi yararlarına değiştirilme çabalarıdır. Fakat şimdi biz emeğin ürettiği gelirin bölünme sorununa dönelim, çünkü, iki insanın emek ve boş zamanları arasındaki en büyük fark; çağdaş yöntem

ve makinelerin, onların gelirleri arasında ortaya çıkardığı akıl almaz büyüklükteki farklar karşısında solda sıfır kalır. Zengin adamın gününe yirmidört saatten fazlasını sığdıramazsınız, ama, parmağını bile oynatmasını söylemeden cebine yirmidört milyonu indirebilirsiniz.

4

KOMÜNİZM

ÜLKENİZİN gelirinin her bir gün nasıl bölünmesi gerektiğini düşünmeye karar verebildiniz mi acaba? Sizin için karar vermelerini istiyerek sosyalistlere, kapitalistlere ya da günlük gazetenize koşmayın. Bunlar, bilerek sizi aldatmadıkları zaman ancak aklınızı karıştırırlar. Kendi kendinize düşünün bunu. Ülkenizin bütün gelirinin, herkesin en yüksek yarar ve refahını sağlayacak biçimde dağıtılmak üzere elinize verildiğini bir anlığına kabul edin.

Kişisel duygularınızın kararınızı etkilememesi için sakın ailenizin, yakınlarınızın ve kendinizin payını konu dışı bırakmayı ihmal etmeyin. Bazı kadınlar, **'ben kimseyi tanımam, ben kimseyi düşünmem,'** derler ama, toplumsal sorunlar da böyle sözlerle çözümlenmezler elbette. Kapitalizm ve Sosyalizm, servetin tek bir kadının çevresinde dağıtılması değil, herkese dağıtılmasıdır. Her yıl dağıtılacak servet de sınırlı olduğundan, Bayan Dickson'un çocuğu ve kardeşinin çocuğu, ya da sevgili komşusu daha fazla alırsa; Bayan Jonson'un çocuğuyla kardeşinin çocuğu ya da sevgili kom-

şusu daha az alacaktır. Bayan Dickson'un sadece kendisini, ailesini ve arkadaşlarını değil, sınıfını da unutmalı, kendisini bir an için Tanrının meleği yerine koymalıdır.

Tabii, bu işi hiçbirimizin yapamayacağını biliyorum ama, mümkün olduğu kadar yaklaşmalıyız buna. En iyisi ben size bu konuda gerek kendim, gerek başkaları tarafından yapılan çözümleri bir bir anlatayım da çıkmaz sokak olduğu anlaşılmış yollara gidip de düş kırıklığına uğramayın.

İşte denenen ya da öğütlenen yollardan birkaç tanesi:

Önce en basiti ile başlıyalım: Azizlerin ve onları izleyenlerin aile planıdır bu. Herkes malını ortaya koyar ve oradan ihtiyacı olanı alır.

İlkel saflıkta Komünizm olan bu plan, bugün bile insanların hep birbirlerini tanıdığı ve bir arada yaşadıkları dinsel toplumlarda uygulanmaktadır. Fakat insanların birbirlerini tanımadıkları ve bir arada yaşamadıkları büyük nüfuslu yerlerde bu o kadar kolay değildir. Aile içinde bile bunu ancak kısmen uygulamaktayız: Baba —ve çalışıyorlarsa çocuklar— kazançlarından bir bölümünü anaya verirler, o da onlara yiyecek alır ve hepsinin birden yemesi için önlerine koyar. Ama hepsi de kazançlarının birazını kendi ayrı ihtiyaçları için saklarlar. Demek, aile hayatı saf Komünizm değil, yarı Komünizm ile yarı Özel Mülkiyettir.

Hem zaten aile Komünizmi komşuya kadar uzanmaz. Her evin ayrı sofrası vardır. Diğer komşular buna birşey katmazlar ve bunun için de paylaşmada bir hakları yoktur. Fakat çağdaş şehirlerde bunun istisna-

ları da vardır. Her aile birasını ayrı ayrı aldığı halde, suyunu ortak (komünist) yolla sağlar, ortak bir fona su parası denen bir para ödeyip, ihtiyaçları kadar suyu alırlar.

Sokakların aydınlanması, taş döşenmesi, üzerlerinde polislerin devriye gezmeleri, akarsuların üstünden geçen köprüler, çöplerin toplanıp yokedilmesi hep bu yoldan yapılmaktadır. Hiç kimse, «ben hayatımda geceleri sokağa çıkmadım; hayatımda polise ihtiyacım olmadı; ırmağın öte yanında işim olmadığı için köprüden geçmem; bu yüzden de bu işler için para vermiyeceğim,» diyemez. Bunlar olmadan şehir hayatının sağlanamayacağını herkes bilir. Bütün bu gerekler polis gibi kara ve deniz kuvvetleri için; sokak lâmbasında olduğu kadar deniz fenerleri için; Parlamento binasına olduğu kadar Belediye Binası için de hep böyledir. Bunların hepsi bizden toplanan vergilerle yapılır ve hiçbir fark gözetmeden herkesin yararınadırlar. Kısacası, bunlar komünist (ortak) niteliktedirler.

Bu Komünizmi yaşatmak için biz payımıza düşeni verdiğimiz zaman elimizde olanın hepsini ortaya koymayız. Geçinmemize uygun bir katkıda bulunuruz. Bu uygunluğu niteleyecek de, içinde yaşadığımız evin değeridir. Fakat az bir katkıda bulunanlar da kendilerinden pek çok verenler gibi kamu hizmetlerinden aynı derecede faydalanırlar. Bu kadar masraflı olmalarına karşılık bu ortak hizmetlerden genç ve ihtiyar, zengin ve yoksul, şerefli ve ahlâksız, kara, beyaz, sarı; müsrif ve tutumlu, sarhoş ve ayık, dilenci ve hırsız; tenekeci, terzi, asker, denizci, herkes ama herkes eşit olarak faydalanır. Bir sokaktan geçmek için

kimsenin aklına para ödemek ya da bir iyi hal kâğıdı göstermek gelmez. Oysa sokaklar, tiyatro gibi yerlerden çok daha pahalıya malolmaktadır.

5

KOMÜNİZMİN SINIRLARI

KOMÜNİZMİN Rus devrimcilerinin ya da İngiliz ve Amerikalı gangsterlerin kötü bir icadı yerine, servetimizi paylaşacak şerefli bir yol olduğunu; bunun aziz'ler tarafından salık verilip uygulandığını, günlük hayatımızın ve uygarlığımızın vazgeçilemez bir kısmı olduğunu, hiç gazete okuyarak anlıyabilir misiniz? Ne kadar çok Komünizm olursa o kadar çok uygarlaşma yolundayız demektir. Onsuz yaşayamadığımız gibi, onu devamlı olarak genişletmekteyiz de. İstesek bunun bir kısmından vazgeçebiliriz. Yollara turnikeler koyar, gelip geçenden para toplarız: Zaten eski turnikelerin durdukları yerlerdeki kulübeleri hâlâ görmüyor muyuz? Sokak lâmbalarını kaldırır, yerine geceleri yolumuzu aydınlatması için eli meşaleli adamlar tutarız. Hatta polis ile orduyu terhis edip bizi korumaları için kendimiz de adam tutabiliriz. Tutabiliriz ama, böyle birşeyler yapmamak için de elimizden geleni ardımıza koymuyoruz.

İnsanlar ödedikleri vergiler konusunda söylenip dururlar ya, buna karşılık, diğer bütün harcadıkları paradan daha değerli birşey almaktadırlar. Hiç düşünmeden ya da para ödemeden ırmağın karşı kıyısına geçecek bir köprü bulmak; bazılarımızı —tıpkı çocuklar

gibi— bunları tabiatın sağladığını ya da bedavaya malolduklarını düşünmeye itelemektedir. Ama eğer köprüler, yıkılmaya bırakılsa, ırmağı yüzerek ya da bir sandal kiralayarak geçmek zorunda kalsak; o zaman bu ortakçı düzenin ne kadar iyi birşey olduğuna inanır ve köprünün bakımı için ödeyeceğimiz birkaç kuruş için diş bilemeyiz. Hatta bunun çok esaslı birşey olduğunu ve herşeyin ortaklaşa kullanılmasının gerektiğini düşünürüz.

Ama bu, hiç de iyi bir sonuç vermez. Köprünün ortaklaşa kullanılmasının nedeni, herkesin köprüyü kullanması ve ondan faydalanmasıdır. Şu halde genel kural olarak, herkes tarafından kullanılan ya da herkesin yararına olan birşeyin komünize edilebileceğini söyleyebiliriz. Şehirlerde yollar, köprüler, sokak ışıkları ve su ortaklaşa olduğu halde, köylerde insanlar geceleri biryerden biryere gitmek için fener satın alıp taşımakta ve sularını kendi kuyularından çekmektedirler. Ekmeğin de ortaklaştırılmaması için hiçbir neden yoktur. Ülkede aç tek bir çocuğun kalmaması herkesin yararınadır tabii. Demiryolları da ortaklaştırılabilir. Herkese yararlı olan ve böylece ortaklaştırılmaları gereken pek çok şeyi düşünerek kendinizi bir güzel eğlendirebilirsiniz.

Yalnız, herkese yararlı olmayan şeylere gelince hemen durdururlar sizi. Suyu rahat rahat ortaklaştırıyoruz, ama, ya birayı? İçki içmeyen birinden, komşusunun gönlünce içmesi için vergi istenirse, adam bu işe ne der? İki bakımdan karşı çıkar buna: Önce kendi kullanmadığı birşey için para vermek istemez; sonra da, ona göre, bira kötü birşey olmakla kalmayıp aynı zamanda hastalık, suç, sarhoşluk gibi bin türlü belâ

yaratan birşeydir. Böyle bir amaca hizmet etmektense, hapse girmeyi yeğ görür.

Bu yüzden de, yolları ve köprüleri hiçbir itiraz sesi yükselmeden ortaklaştırırız da, herhangi bir kamu dinsel biçimini ya da su işinde olduğu gibi alkol ve birayı ortak düzene sokmaya kalkışınca bütün vergi ödeyenleri karşımızda buluruz.

Çeşitli şeyler isteyen insanlar arasında bir denge kurarak bu güçlüğü yenebiliriz. Sözgelişi, bir takım insanlar çiçek sevdikleri halde müziğe katlanamazlar; başkaları da, yalnız spordan hoşlandıkları halde, ne çiçek ne de müzik isterler. Fakat bu ayrı düşüncelerdeki insanlar, yüzecek ya da yarışacak bir gölü; oyun alanları, çiçek bahçeleri, bandosu olan bir kamu parkının bakımı için vergi vermekten kaçınmazlar.

Bunun yanında öyle şeyler de vardır ki; bunları pek az insan anladığı ya da kullandığı halde, bunlar için kendisine düşeni ödemekten kimse çekinmez. Çünkü bunlar olmasa, ne bilgi, ne kitap, ne resim, ne de yüksek uygarlık olabilirdi. En değerli resim ve heykellerin bulunduğu müzeler, en iyi kitapların bulunduğu kitaplıklar, gökbilginlerinin yıldızları gözlediği, bilginlerin evren konusundaki bilgilerimize bilgi katmak için içinde çalıştıkları kamu araştırma merkezleri vardır. Hepimizin katkıda bulunmamız gereken bu kurumlar çok pahalıya malolurlar. Pek çoğumuz, yakınında otursak bile, müzeye, kitaplığa, resim galerisine girmeyiz bile. Hele on kişide bir kişi bulamazsınız; matematik, gökbilim ya da fizik ile ilgili olsun. Ama hepimizin bunların gerekli olduğu konusunda bir düşüncemiz

vardır. Bu yüzden de bunlar için para ödemeye ses çıkarmayız.

Hem zaten çoğumuz bunlar için para ödediğimizi bilmeyiz bile. Bunları tanımadığımız birinin bize armağanları olarak kabul ederiz. Bu yoldan da, hiç farkında olmadan ortaklık düzeni içimize kadar sokulmuş olur. Ortaklaştırılmış şeylerden bedava olarak söz edişimiz de bunu gösterir. Millî Galeri'ye, British Museum'a ya da Katedrallere kapılarında para ödemeden girebildiğimiz için çoğumuz bunları yol kenarında biten yaban çiçekleri gibi kendi kendine büyümüş sanırız. Oysa, her hafta az para mı ödemekteyiz bunlara? British Museum, herhangi özel bir evden daha çok temizlenip süpürülmelidir. Burasını yöneten bilgili adamların yıllık ücretleri, orasını temiz tutma giderleri yanında hiç kalır. Bir kamu parkı da, özel bir bahçeden daha çok bakıma, bahçıvana, çiçeğe, tohuma muhtaçtır. Hiçbirşey vermeden hiçbirşey alamayız. Bu yerlere gittiğimizde de, kapıda birşey vermememizin nedeni bunu vergilerimizle ödemekte olduğumuzdur. Yoksul bir dilenci kırlarda yatarak çeşitli vergilerden kurtulsa bile, tütün aldığı zaman yine de vergisini ödemiş olur. Çünkü tütün, yetiştirilip pazara sunma maliyetinden sekiz kat fazlasına satılmaktadır. Aradaki farkı hükümet alır ve kamu hizmetlerine harcar. Yani ortaklık düzenini (Komünizmi) sağlamak için harcar. Bunun gibi, yoksul bir kadın da üzerinde vergi olan bir yiyecek maddesi aldığı zaman bu vergiyi ödemiş olur. Eğer Kraliyet gökbilgininin maaşını ödemekte olduğunu, ya da Millî Galeriye yeni bir tablo alınması için kendisini zora soktuğunu bilseydi; gelecek seçimde hükümete oy vermezdi. Fakat bunu bilmediğinden; yük-

selen fiyatların kurak mevsimden, sıkışık zamanlardan ve grevlerden ileri geldiğini sanarak söylenir durur. Kral ve Kraliçe için ödediğini bildiği için pek ses çıkarmaz ama, Parlamentonun ve daha bir sürü kamu binalarının taş merdivenlerini temizleyen kadınların ücretlerini de ödediğini bir bilse; kendi geçimini sağlayacağı yerde onlarınkini düşündüğünden ötürü hiç de memnun kalmayacaktı.

Uygulamakta olduğumuz ortaklık düzeninin, farkında olmadan bize yüklendiğini ve yine farkında olmadan bunun bedelini ödediğimizi görüyoruz. Fakat esas olarak ortak düzen, gerçeğini anlıyacak kadar okumuş olsak da olmasak da; hepimizin kullandığı ya da hepimize yarayan nesnelerle ilgilidir.

Şimdi de zevklerin çeşitli olduğu konulara dönelim: Biranın, şarabın ve genel olarak alkolün bazı kişilerce hayatın gereği olduğunu, bazılarınca da gereksiz ve zehirli kabul edildiklerini görmüştük. Hatta çay ve et konusunda bile uyuşmuş değiliz. Öyle şeyler vardır ki, bunlardan bir zarar görülmediği halde, hiçkimse tarafından istenmezler. Bir kadına ne hediye istediğini sorarsanız; birisi bir köpek yavrusu, ötekisi bir gramofon isteyecektir. Ciddi bir kız mikroskop, gezmekten hoşlanan bir diğeri de motosiklet ister. Evde oturmayı sevenler piyano, resim ve kitap istedikleri halde, kır hayatından hoşlananlar olta, tüfek, at, araba, isteyeceklerdir. Yol ve köprüler gibi, bu eşyaları komünize etmek gülünç bir israftır. Her kadına verecek kadar gramofon yapıp köpek yetiştirseniz ya da her kıza bir mikroskop ve bir motosiklet vermeye kalkışsanız; bunlardan birini istemiyecek olanlardan elinizda kalanları koyacak yer bile bulamazdınız. Herkesin

elinde birer tane olacağı için, isteseler de satamazlardı bunları.

Bu güçlükten kurtulmak için ancak bir tek çare vardır: İnsanlara eşya vereceğinize, para verip istedikleri şeyleri kendilerinin satın almasını sağlamalısınız. Gramofon isteyen Bayan Smith'e hem gramofon, hem köpek yavrusu, köpek yavrusu isteyen Bayan Jones'e hem köpek yavrusu ve hem de gramofon verirseniz ve bunlardan herbiri beşer lira olsa, Bayan Smith köpek yavrusunu sokağa, Bayan Jones da gramofonu çöp tenekesine attığında on lira boşa harcanmış olacaktır. Ama herbirinin eline beşer lira verirsek; biri köpek yavrusunu, diğeri de gramofonu alacak ve ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşayacaklardır. Onları tatmin edecekten fazla gramofon yapmamak ve köpek üretmemek, elbette dikkat edilmesi gereken birşeydir.

İşte paranın faydası budur: Başkalarının bizim istediğimizi sandıkları şeyler yerine kendi istediklerimizi almamızı sağlar. Bir kız evlendiği zaman arkadaşları ona para yerine hediye verirler. En sonunda kızcağız bir de bakar ki, elinde altı tane balık bıçağı, yedi tane masa saati olduğu halde tek bir ipek çorap bile yok. Eğer arkadaşlarında ona para verecek kadar akıl olsaydı (ben hep para veririm) kızın bir balık bıçağı, bir masa saati (böyle birşeyi istiyorsa tabii) ve bir sürü de çorabı olurdu. Para, dünyanın en kullanışlı nesnesidir. Onsuz yaşayamayız. Para sevgisinin bütün kötülüklerin başı olduğu söylenir; oysa, en yararlı bir buluştur. Bazı kişilerin ona, kendi ruhlarından daha düşkün olacak kadar budala ya da pinti olmaları paranın kusuru değildir.

Her yıl, her ay, her hafta, her gün, her saat ve hatta her dakika yapılması gereken paylaşılmayı görüyorsunuz ya! Bunların bir kısmı eski aile komünizmi; bir kısmı yol, köprü ve sokak lâmbaları örneklerinde olduğu gibi vergi ödeyenler komünizmi gibi yapılabilirse de, aslında bütün bunların paranın bölünmesi biçimini alması gerekir. Bu da bizi başladığımız yere getirir: Herkese ne kadar verilmeli? Benim âdil olan payım nedir? Senin âdil payın ne kadardır? Niçin? Komünizm bunu ancak kısmen çözümlediğinden, biz de ayrı bir deneme yapmalıyız.

6

SALIK VERİLEN YEDİ ÇÖZÜM YOLU

ÇOK DEFA salık verilen ve işçi sınıfının da aklına yatan bir çözüm yolu; herkesin, ülkenin üretim yaptığı bölümünün servetini paylaşmasıdır. Diğerleri. herkesin hakkı olanı almasını; tembel, işsiz ve zayıfların hiçbir şey alamayarak yokolmalarını; iyilerin, çalışkanların ve gayretlilerin herşeyi alarak hayatlarını sağlamalarını savunurlar. Bazıları, şimdi pek açık seçik söylememekle birlikte, **«kudreti olan alır ve alabilen sahip olur»** eski kuralına inanırlar. Bazıları da alt sınıfların, kendilerini Tanrı'nın lâyık gördüğü hayat standardında tutacak kadarını almalarını ve gerisinin de soylular tarafından paylaşılmasını isterler. Ama bu şimdi Onsekizinci yüzyıldaki kadar açık söylenmemektedir. Bazıları da, kendimizi sınıflara ayırmamızı ve bölüşmenin sınıflar arasında eşit olmadığı hal-

de, sınıf içindekiler için eşit olmasını isterler. Öyle ki, işçiler haftada otuz şilin, ustalar üç dört sterlin, piskoposlar yılda ikibin beş yüz sterlin, yargıçlar beş bin, başpiskoposlar onbeş bin sterlin ve karıları da onlardan ne koparabilirlerse onu alabilsinler. Bir kısmı da işi oluruna, şimdiki durumunda bırakalım, derler.

Sosyalistlerin dediği ise, bu planların hiçbirinin işe yaramıyacağı ve tek kabul edilecek planın; insanın ne biçim olduğuna, yaşına, yaptığı işe, babasının kim ve ne olduğuna bakmadan eşit pay veren plan olduğudur.

Bu, ya da diğer planlardan biri sizi şaşırtmışsa, sakın suçu bende bulup kitabımı kaldırdığınız sobaya atmayın. Ben size sadece zaman zaman ileri sürülen ve bir dereceye kadar gerçekten uygulanmış olan şeylerden sözediyorum. Bunları beğenmek zorunda değilsiniz; hatta eğer bunlardan daha iyisini düşünebilirseniz, onu da söylemekte serbestsiniz. Fakat, 'bu benim işim değil,' diyerek onu kafanızdan atmak özgürlüğüne de sahip değilsiniz. Bu, sizin yiyecek ve yatacak sorununuzdur; yani, hayatınızın bir parçasıdır. Bunu siz kendiniz çözümleyemezseniz, sizi bunu bir yana atmaya zorlayan insanlar, sizin için bunu çözümleyeceklerdir. O zaman da sizinkini değil, kendi paylarını düşüneceklerinden emin olabilirsiniz. Yani, günün birinde ipi billâh sivri külâh orta yerde kalıverirsiniz.

Kendi hayatım süresince bunun zalim bir biçimde yapıldığını çok görmüşümdür. Benim doğduğum ve en yakın noktası İngiltere'den bir saat uzaklıktaki ülkede, o an zengin oldukları için bu sorunun kendilerini ilgilendirmediğini sanan pek çok soylu bayan

sonunda acınacak bir biçimde düşkünler evi'ne düştüler. Çok acı çektiler, bu durumu yaratanları nefretle andılar; ama bir an bile bunun oluş nedenini anlayamadılar. İşin başında bunun nasıl ve niçin olabileceğini anlamış olsalardı; kendi yıkımlarını hızlandıracak yerde, buna engel olabilirlerdi.

İşte şimdi siz de olup biteni anlamazsanız, onların kaderini kolaylıkla paylaşabilirsiniz. Dünya durmadan değişiyor. Tıpkı, onlar dünyanın çevrelerindeki dağlar gibi hep aynı kaldığını sandıklarında da değişmekte olduğu gibi. Bu, şimdilerde daha da hızlı değişmektedir. Bu kitabı bitirecek kadar sabırlı olabilirseniz (hele siz bir de benim sabrımı düşünün, oturup oyun yazacak yerde size bunu yazdığım için), okul kitaplarından öğrendiğinizden daha çok, dünyanın nasıl değiştiğini, rizikolarınızın ve geleceğinizin ne olabileceğini öğreneceğinize size söz veriyorum.

İşte bunun için, bu planları teker teker ele alıp, bu konuda lehte ve aleyhte neler söylenmiş, hepsini bir bir anlatacağım size.

7

HERKESE KENDİ ÜRETTİĞİ KADAR

HERKESE ancak kendi emeği ile ürettiğini vermeyi öngören birinci plan, âdil görünmektedir. Fakat bunu uygulamaya geçince; önce insanın ne kadar ürettiğinin tayininin imkânsız olduğunu ve sonra da dünyadaki işlerin çoğunun yalnızca maddesel şeyler üretmek ya da Tabiat'ın yarattığı şeyleri değiştirmek ol-

madığını ve bunun aksine bir takım hizmetler olduğunu görürüz.

Bir çiftçi ile yardımcıları, bir tarlayı ekip biçtiklerinde, dünyada hiç kimse bunlardan bir tanesinin ne kadar buğday ürettiğini söyleyemez. Bir fabrikada bir makine, milyonlarca topluiğne çıkardığı zaman, makineye bakan adamın emeğine, makineyi icat edene, imal eden mühendislere ne kadar topluiğne düştüğünü hiç kimse bilemez. Kendi acılı, uzun ve tehlikeli emeğiyle birşey üreten insanın en açık örneği, dünyaya bir çocuk getiren kadındır. Ama o da bebeğini yiyerek yaşıyamaz, tersine bebek onu yiyerek yaşar.

Tek başına yaşadığı adada, Tabiat'ın kendisine verdiği maddelerle yaptığı iskemle, kayık vb.nin yalnızca emeği ürünü olduğu için kendisine ait olduğunu söyleyebilen Robinson Crusoe, uygar dünyaya dönünce, evinde bir çok adamın emeği geçmemiş bir masaya, bir iskemleye dokunabilir mi? Ormancılar ağaçları devirmiş, oduncular kesmiş, denizciler nakletmiş, marangozlar keresteleri masa ve iskemle biçimine sokmuşlar; bu arada da bu işlere bir sürü insan tüccar ve aracı olarak katılmışlardır. Bir an için düşünen bir insan, herkese kendi ürettiğinin verilmesinin imkânsız olduğunu hemen görecektir.

Bunun çaresi, çalışan herkese çalıştığı saat süresince para ödemektir. Zaman, sayılarla ölçülebilen birşeydir. Bir işçiye iki saat çalışmasının karşılığı olarak bir saatte aldığının iki katını ödemek çok kolaydır. Saatte bir liraya çalışacak insan da vardır, on liraya da, yüz liraya da, bin liraya da. Bu fiyatlar, o iş kolunda iş arayan insanların sayısına ve o işin yapılmasını isteyen insanların zengin ya da yoksul olma-

larına bağlıdır. Çevrede işsiz terziler ve aç işçiler varken, bir terziye saatte elli kuruş, bir işçiye odun kırması için on kuruş verebilirsiniz. Hatta bunlar arasında işi kapayım diye, insanı açlıktan öldürmeyecek bir paradan aşağısına çalışmaya hazır olanlar bile vardır. Ünlü bir sanatçıya haftada üç dört yüz sterlin, ünlü bir opera şarkıcısına da gecede bir bu kadar ödeyebilirsiniz. Halk onu dinlemek için daha çok para verecektir çünkü. Apandisitinizi alması için ünlü bir cerraha, dâvanızı savunması için ünlü bir avukata yüz elli sterlin ödersiniz. Çok ünlü cerrahlarla, ünlü avukatların sayısı az olup, pek çok kişi onlara daha çok para teklif ederek, sizin işinizin yerine, kendi işlerini almalarını sağlamaya çalışacaklardır. Bu, bir işçinin zamanının fiyatını ayarlamak ya da daha doğrusu, arz ve taleple bunun kendini ayarlamasıdır.

Fakat, arz ve talep istenmiyen sonuçlar da doğurabilir: Bir kadının bir saat çalışma karşılığı üç lira, bir diğerinin üç bin lira aldığı bir bölüşme düzeninde erdemli bir anlam yoktur. Bu, sadece olan birşeydir; ve olmaması gerekir.

Hem bir işin yapılmasındaki zamanın ölçülmesi, ilk bakışta göründüğü gibi pek öyle kolay değildir. Bir işçiye iki saatlik iş karşılığı, bir saatte aldığının iki katını ödemek kolaydır; çünkü bir kere iki, iki eder. Ama bir opera şarkıcısı ile onu giydiren kadın arasında ve acemi bir işçi ile bir doktor arasında bir bölüşme yapmak gerekince buna ne kadar zaman tayin edeceğinizi bilmediğinizi göreceksiniz. Terzi kadın ve işçi, herhangi bir insanın uzun süreli bir eğitim ya da çıraklık geçirmeden yapabilecekleri bir iş yapmaktadırlar. Doktor, iyi bir öğrenim süresinin sonunda altı yıl mes-

lek öğrenimi yapmaktadır. Yatağınızın yanında durduğu her dakikanın ardında altı yıllık parasız bir çalışmanın olduğunu söylemektedir. Usta bir işçi de, her salladığı çekiç darbesinin gerisinde yedi yıllık çıraklık süresinin olduğunu söyleyecektir. Opera şarkıcısı da—bazan hiç şarkı okumasını bilmese bile— okuyacağını öğrenmek için uzun süre çalışmaktadır. Herkes bu farklılıkları kabul eder; ama kimse bunu ne parayla ne de zamanla ölçemez.

Aynı güçlük, akıllı bir kadın ile budala bir kadının işlerinin değerini karşılaştırmak istediğimizde de ortaya çıkar. Akıllı bir kadının işinin daha çok para edeceğini sanırsınız; fakat hele bunu bir paraya vurmanız istenince, şaşıracak ve bu farkın parayla hesaplanamıyacağını söyleyerek yine arz ve talep'e döneceksiniz.

Bu örneklerde, birşey yapma ile bir hizmet görmeyi birbirine karıştırdım, ama, şimdi bunu daha ayrıntılı olarak belirtmeliyim; yoksa düşüncesiz bir takım insanlar kalkıp da, bir duvarcı ustasının bir papazdan daha çok üretici olduğunu düşünürler sonra. Bir köy marangozu hayvanların tarlaya girmelerine engel olmak için kapı yaptığı zaman —çiftçi parasını ödeyene kadar— elinde kendisinin olduğunu söyleyebileceği bir eşya vardır. Ama bir köy çocuğu o tarladan kuşları kovmak için gürültü yaptığında, bu gürültünün kapı kadar önemli olmasına karşılık, elinde bunu gösterecek birşey yoktur. Postacı hiçbir şey yapmaz, yalnızca mektup dağıtır. Polis de birşey yapmaz; asker ise, birşey yapmamakla kalmayıp üstelik yapılanları bozar. Doktorlar bazan hap yaparlar, ama bu onların asıl işleri değildir. Doktorun asıl işi size hap almanızı, hangi hapı almanızı (eğer hiç hap almamanızı söyleyecek ka-

dar kafası yoksa tabii) söylemektir. Avukat da maddesel birşey yapmaz, papaz da, Parlamento üyesi de, evdeki hizmetçi de (ama bu bazan birşeyler kırar), Kraliçe de, Kral da, bir oyuncu da hiçbir şey yapmazlar. İşleri bitince ellerinde ölçülecek, sayılacak birşey yoktur; parasını alana kadar kendilerine ait olacak hiçbir şeyleri yoktur. Hepsi bir hizmet görmektedirler. Hizmetçi ev hizmetindedir; çırak tüccarın, postacı hükümetin, Kral da devletin hizmetindedir; tam gelişmiş bir vicdana sahip bizler de kendimizi Tanrının hizmetinde kabul ederiz.

Maddesel şeyler yapan insanların yanında, bir de bunların nasıl yapılacağını bulan insanlar vardır. İş yapan insanların yanısıra da, bu işlerin nasıl, ne zaman ve ne kadar yapılması gerektiğini söyleyecek insanlar bulunur. Basit köy hayatında insan demirci, marangoz ya da inşaatçı ise, yapmak ve düşünmek işlemleri aynı insana aittir. Ama büyük şehirlerde, gelişmiş uygar ülkelerde bu imkânsızdır. Bir kısım insanlar yapacak, diğer bir kısım da onların ne zaman, ne yapacaklarını kararlaştıracaklardır.

Böyle bir işbölümü ile köylerimiz biraz gelişme imkânına kavuşacaklardır. Bir çiftçiden pek çok işi birden yapmasını beklemek, köy hayatına yararlı değildir. Çiftçi hem üretim yapmak hem hayvan yetiştirmekle kalmayıp iş adamı da olmalı, hesap tutmalı, ürettiğini ve hayvanını satabilmelidir de. Bunlar, hep ayrı ayrı insanlara ihtiyaç gösteren işlerdir. Sanki bunlar yetmezmiş gibi, bir de işinin niteliği gereğince, evini de ayakta tutmak zorundadır. Yani, kendisinden hem bir meslek adamlığı, hem bir iş adamlığı, hem de bir çeşit bir köy efendiliği beklenmektedir. Bunun

sonucunda, çiftçilik karmakarışık bir hale gelir. İyi bir çiftçi, kötü bir iş adamı olduğu için yoksuldur. İyi bir iş adamı da, kötü bir çiftçi olduğu için yoksuldur. Bunların her ikisi de, işlerini evlerinden ayıramadıklarından ve dertlerini, şehir adamları gibi yazıhanelerine kilitliyemeyip evlerine getirdiklerinden, çoğunlukla kötü birer kocadırlar da. Şehirlerde bir kısım insanlar el işlerini yaparlar; bir kısmı hesapları tutar, diğer bir kısmı da alım satım pazarlarını seçer. Ve bunların hepsi de akşam evlerine dönerlerken işlerini geride bırakırlar.

Aynı güçlük bir kadının ev idaresinde de görülebilir. Tek bir kadın pek çok şeyi tek başına yapmak zorundadır. Çok iyi bir idaresi olduğu halde, çok kötü bir aşçı olabilir. Bir Fransız şehrinde bunun hiçbir sakıncası yoktur; çünkü bütün aile ciddi bir ilgi isteyen bütün yemeklerini lokantada yiyebilirler. Ama köyde kadınlar eğer aşçı tutamazlarsa, hem ev işi, hem de aşçılık yapmak zorundadırlar. Bir kadın hem iyi bir ev idarecisi, hem de iyi bir aşçı olabilir. Ama bu kez de çocuklarına bakamıyacaktır. Eğer bir dadı tutacak parası yoksa, işte yine iyi yaptığı işlerin yanında bir de kötü yaptığı bir iş olacak ve sonunda da hayatının keyfi kaçacaktır. Okulun (bu, az çok bir ortaklık düzenidir) günün büyük bir kısmında çocuklarını elinden alması; hem kadın, hem de çocuklar için çok hayırlıdır. Hizmetçiler, lokantalar ve okulların yardım ettiği bir kadının hayatta her üçünü birden yapmaya çalışan kadından çok daha fazla bir şansı vardır. Bir kişinin memleketine ve insanlığa yapabileceği en büyük hizmet, belki de bir aile yetiştirmektir. Fakat yine burada da, ortada satacak birşey olmadığın-

dan, evli bir kadının işini iş kabul etmemek ve bunun için ona para vermemek konusunda yaygın bir eğilim vardır. Bir erkek, bakacağı ailesi olduğu için bir kadından daha çok ücret alır. Buna karşılık da, bu fazla parayı içkide ya da kumarda harcarsa, kadın onunla evli olması nedeniyle buna bir çare bulamaz. Fakat onun ev işlerine bakan aylıklı kâhyası ise, kanuna başvurarak parasını alabilir. Evli bir erkek de aynı tehlike ile karşı karşıyadır. Karısı ev parasını içkiye harcadığı zaman elinde bir çare olmamasına karşılık, aynı şeyi yapan kâhya kadını hırsızlık suçundan hapse attırabilir.

İşte şimdi bütün bu örnekleri gözönüne alarak, **'akıllı bir kadın'**, kendi zamanının para olarak değerinin kocasınınkine kıyasla ne olduğunu nasıl hesap edecektir? Aklınıza bir kocanın buna bir iş konusu olarak baktığını getirin:

'Ben bir kâhyaya şu kadar, bir dadıya şu kadar, bir aşçıya şu kadar, bana dostluk edecek güzel bir hanıma şu kadar verebilirim. Bütün bunları topladığımda da, bir **'karı'**nın kaça malolduğu ortaya çıkar. Ama bu da, benim haddimden çok fazladır.'

Ya da bir kadının kocasını taksi gibi saatle tuttuğunu düşünün!

Ama ülkenin serveti, yabancılar arasında olduğu gibi, erkek ile karısı arasında da bölünmelidir. Erkeklere herşeyi veren ve kadınlara ancak kocalarından sızdırabildiklerini tanıyan eski kanun öylesine bir tepki ile karşılanmıştı ki, bunu değiştiren **'Evli Kadınların Mülkiyet Kanunu'**, yoksul kocalı zengin kadınların bütün malını kendisine alıkoyacağını öngörmektedir. Hem de öylesine ki, kocası karısının vergilerini öde-

medi diye ömrü boyunca hapse bile girebilir. Ama on aileden dokuzunun mülkü olmadığı için kocanın kazancı ile geçinmek zorundadırlar. Burada da işler iyice karışık bir biçim almaktadır. Kadının hiçbir kazancı yoktur; büyücek çocuklar haftada birkaç lira kazanmakta ve bu kazandıkları ile bir geçinme parası arasındaki fark babalarınca karşılanmaktadır. Çocukları ucuza çalıştıranlar, aslında onların babalarını terletmektedirler. Oysa, bu adamlar da zaten kendi patronları tarafından yeterince terletilmektedirler. Biz, bütün bunlara daha sonra değineceğiz.

Bu karışıklığın önüne her erkeğin, kadının ve çocuğun ancak kendi emekleri sonucu ürettikleriyle yaşayabilecekleri planı ile geçmeye bakınca da, görürsünüz, karşınıza ne işler çıkacaktır. Bu planı ancak ve ancak bir deli uygulanma alanına koyabilir.

8

HERKESE HAK ETTİĞİ

İNCELEYECEĞİMİZ ikinci plan, herkese hak ettiğini vermeyi öngören plandır. Çok kişi, özellikle çifti çubuğu yerinde olanlar, şimdi bu planın uygulandığını sanırlar: Çalışkan, aklı başında ve tutumlular hiç sıkıntı çekmezler ve yoksulluk da ancak tembellik, içki, kumar ve kötü kişilikli olmanın sonucudur. Kişiliği kötü olan bir işçinin, iyi olandan çok daha güç iş bulduğunu belirtirler; kumar oynayan ve topraklarını ipotek edip müsrif bir hayat yaşayan çiftçi ve köy ağalarının kısa sürede yoksulluğa düştüklerini; işine gere-

ken dikkati vermeyen tembel bir adamın hemen iflâs edeceğini söylerler. Fakat bu, insanın hem elindekini yeyip, hem de ona sahip olamıyacağından başka birşeyi ispatlamaz ve elinizdekinin hakça bölünmüş bir parça olduğunu da ispatlamaz!

Bizi yoksulluğa düşüren birtakım kötü huy ve zayıflıkları göstermesine gösterir ama, insanı zengin yapan diğer kötü huylardan söz açmaz. Bencil, zalim, katı yürekli ve her an komşusunun elindekini almaya hazır insanlar, kendi sınırları dışına çıkmayacak kadar da akıllı iseler, pek kısa sürede zengin olurlar. Diğer yandan açık gönüllü, herkese yardım eden iyi insanlar — çok üstün yetenekleri yoksa — her zaman yoksul kalırlar. Üstelik birtakım insanlar yoksul, birtakım insanlar da ağızlarında gümüş kaşıkla doğarlar. Yani, herhangi bir kişiliğe sahip olacak yaşa gelmeden, zengin ve yoksul diye sınıflara ayrılmışlardır bile. Şimdiki düzenimizin, serveti hak etmek esasına göre dağıttığı düşüncesi pek gülünçtür. Herkes bunun aksine bir etki bulunduğunu görmektedir. Tembel bir kaç insan çok zengin; çok çalışan büyük bir çoğunluk ise, yoksuldur.

Ey Akıllı Kadın, şimdi, eğer servet hak etme temeli üzerine dağıtılmıyorsa; hemen böyle yapılması gerektiğini ve derhal kanunlarımızı değiştirerek iyi insanların iyilikleri oranında zengin, kötülerin de kötülüklerince yoksul olmaları gerektiğini düşünmüşsündür. Buna da pek çok itiraz yapılmıştır: En başta geleni, bunu her zaman için çözümlemeye yeterlidir. Yani kısacası, bu teklif imkânsızdır. İnsanın iyilik ya da kötülüğü parayla ölçülebilir mi? Bir köyde yaşadığınızı düşünelim; nalbant ile papazı ya da çama-

şırcı kadın ile öğretmeni ele alalım: Bu anda, papaz genellikle nalbanttan daha az para almaktadır. Fakat şimdi biz bunu sana bırakalım da, ikisinin de hak ettiklerini alabilecekleri bir düzeni düşünelim. Yapılacak iş, bunlara bir para ayırmak değil, aralarındaki orantıyı bulmaktır. Nalbant, papaz kadar mı almalıdır? Onun iki katı kadar mı? Yoksa onun yarısı kadar mı? Birinin daha az, diğerinin daha çok alması gerektiğini söylemek, faydasızdır. Bunun kesin miktarını söylemeniz gerekmektedir.

Düşünelim şu halde: Papazın kolej öğrenimi vardır, fakat bu onu haklı kılacak birşey değildir. Bunu babasına borçludur, onun için bundan ötürü ona birşey ayıramayız. Fakat bu öğrenimi ile, Kutsal Kitabı eski Yunancasından okuyabilmektedir, bizim nalbant bunu yapamaz. Diğer yandan, nalbantın yaptığı at nalını da papaz yapamaz. Kaç eski Yunanca sayfa bir nal etmektedir? İşte bu saçma soruyu sorunca, buna karşılık verilemiyeceğini göreceksiniz.

Şu halde bunların iyi yanlarını ölçmek bir işe yaramıyorsa, niçin kusurlarını karşılaştırmayalım? Nalbantın küfürbaz olduğunu ve arasıra içtiğini kabul edelim. Bunu köyde yaşayan herkes bilmektedir. Ama bir papaz kusurlarını kendine saklamalıdır. Karısı bunları bilir; ama, eğer, kocasının aylığını keseceğini de bilirse bunu size söylemez. Onun da giderek bir insan olduğunu ve mutlaka birtakım kusurları olduğunu kabul edersiniz. Bilirsiniz ya, bunları bulamazsınız. Peki, bir de bazı kusurlarını bulduğunuzu düşünelim; Papazın boş konuşan, züppe, dinden çok spor ve sosyeteye düşkün biri olduğunu öğrendiğinizi kabul edelim. Bu, onu nalbanttan iki kat kötü mü yapar, yarım

kat kötü mü, yoksa çeyreği kadar kötü mü? Diğer bir deyimle, nalbant bir şilin alırsa, papaz da bir şilin mi alacak, yoksa iki mi, yarım mı? Elbette bütün bunlar deli saçmalarıdır. İnsan kişilikleri ile para arasında bir ilişki kurulamıyacağı belirlidir. Bir boksörün bir diğerine on saniye yerden kalkamıyacağı kadar şiddetli bir yumruk indirmesi karşılığı aldığı paranın Canterbury Başpiskoposunun dokuz aylığına eşit olduğunu söylemek bir rezaletse de; bunu rezalet olarak görenlerden hiçbiri, bu ikisi arasındaki farkı para ile başka türlü gösteremezler. Boksörün, Başpiskopostan daha az alması gerektiğini söyleyenler, ne kadar az olması gerektiğini bilemezler. Bunun bir çözüm yolu olmadığı için, insanların iyilik ve kötülüklerine göre para dağıtmanın, insan ölçü ve yargısı dışında olduğunu kabul etmek gerekir.

9

HERKESE KOPARABİLDİĞİ KADAR

HERKESE koparabildiğine sahip olmak hakkını veren üçüncü plan, içinde hiçbir güvenlik ve barış olmayan bir dünya yaratır. Hepimiz eşit derecede güçlü ve kurnaz olsaydık, hepimizin şansları da eşit olurdu. Ama çocukların, ihtiyarların ve yatalakların olduğu, aynı yaş ve güçlerdeki, yetişkin insanların bile oburlukta ve kötülükte değişik nitelikteki bir dünyada bu imkânsızdır. Korsanlar ve haydutlar bile yağma ettiklerini paylaşmaya gelince, barışçı ve anlayışlı bir bölüşmeyi ararlar.

Bizim kendi aramızda haydutluk ve şiddet yasak olduğu halde, işlerimizi herkesin kendinden başkasını düşünmeden yapacağı biçimde ayarlamışızdır. Bir dükkâncı ya da bir kömürcü sizin cebinizden paranızı aşırmaz. Aşırmaz ama, size sattığı malına gönlünün istediği fiyatı da koyar. İş alanında herkes müşterilerinden elinden geldiği kadar çok para alıp az mal satmaya çalışır. Ev kiraları, ev maliyetleriyle kiracının malî durumu düşünülmeden artırılır. Fakat bu özgürlük öyle kötü sonuçlar doğurur ki, sürekli olarak bunu engellemeye çalışan kanunlar yapılmaktadır. Paramızı dilediğimiz gibi harcamak ve malımızı kullanmak, özgürlüğümüzün gerekli bir bölümü ise de, yine de bu işe başlamak için elimizde bir para ya da mal olmalıdır. Bu dağıtım da, şu ya da bu kanuna göre yapılmalıdır. Anarşi (kanun yokluğu) olmamalıdır. Gerçekçi ve uygulanabilir bir kanun aramaya devam etmeliyiz.

10

OLİGARŞİ

DÖRDÜNCÜ PLAN, on kişide birini alıp diğer dokuzunu her gün çalıştırıp ürettiklerinin ancak kendilerini ve (onlar ölünce yerlerini alacak olan) ailelerini geçindirecek kadar az bir kısmını ellerine vererek geri kalanını bu bir kişiye vermek ve onu zengin etmektir. Şimdiki durum, aşağı yukarı budur. İngiliz ulusunun onda biri, ülkedeki malların onda dokuzuna sahiptir. Diğer onda dokuzun hiçbir malı yoktur. Bunlar

haftadan haftaya aldıkları paralarla, ölmeyecek kadar birşeyler yiyerek yaşamaya çalışırlar. Bu planın faydasının bize soylu bir sınıf kazandırması olduğu söylenmektedir. Yani öyle bir soylu ve zengin sınıf ki, bunlar pahalı öğrenim yaparak kendilerini inceltirler; ülkeyi yönetir, kanunları yaparlar, millî savunma için ordular örgütleyip subay kadrosunu meydana getirirler; bilim, sanat, edebiyat, felsefe ve din gibi büyük uygarlıkları basit köylerden ayıran kuruluşların başına geçerler ve büyük yapılar yaparak ve pahalı elbiseler giyerek yoksulların yüreğine korkular sala sala, görgü ve iyi yaşama örneği olurlar. Bunlardan da önemlisi, iş adamlarına göre; onlara harcayabileceklerinden çok para verip sermaye denen büyük paraları biriktirmelerini sağlamamızdır. Bu para ile de, büyük servetlerin üretilebildiği demiryolları, madenler ve makine dolu fabrikalar filân yaparlar.

Oligarşi adı verilen bu plan, mülklerinin geliri ile geçinen ağalar ve emeği ile geçinen halk diye bir ayırım yapan eski İngiliz düzeninin aynıdır. Uzun süredenberi de işlemektedir. Şu da bellidir; zenginlerin gelirleri ellerinden alınsa ve bugünkü durumumuzda yoksullar arasında bölünse; yoksullar belki biraz daha az yoksul olacaklar, kimse para biriktiremediği için sermaye tükenecek, malikâneler yıkılacak, kültür dediğimiz bütün kuruluşlar yokolacaktır. Bunun için şimdi pek çok insan bugünkü düzeni desteklemektedir. Ve kendileri yoksul oldukları halde, ağaların yanında yeralmaktadırlar. On kadın, bir yıllık emekleri ile insan başına 110 sterlin ürettiklerini görünce, dokuzunun yılda 50 sterlinle yetinmelerinin ve onuncuyu da okumuş bir kadın yapmalarının kendileri için daha iyi olacağını an-

lıyorlar. Şimdi zorda olduğumuz için bu düzeni yaptığımız ve hatta çoğunlukla yaptığımızın farkında bile olmadığımızdan, kendimiz için iyi olanı yapmak özgürlüğümüz olsa idi; hepsi el işçisi olan yoksul bir kitlenin meydana getirdiği dünya yerine, yine de iyi şeyleri saklayacak bir soylu topluluğu başımızda tutmayı tercih ederdik.

Fakat bu planın uygulanmasından doğan kötülükler o kadar dehşetli olmuştur ki, bütün dünya artık bunun karşısındadır. Biz bunu uygulamaya karar verirsek, ilk adım bu onuncu insanın kim olacağıdır. Buna nasıl karar verilecektir? İşe kur'a çekerek başlıyabiliriz. Bundan sonra da bu kur'ada adları çıkan insanlar kendi aralarında evlenerek, yerlerini ilk evlâtlarına bırakabilirler. Ama bunları bir kere oraya oturttuk mu, bizim onlardan istediğimiz ve yapmaları için para verdiğimiz şeyleri yerine getireceklerine dair ne güvenimiz olabilir ki? Niyetleri iyi de olsa, bunlar halktan o kadar kopmuşlardır ki, onların ihtiyaçlarını bilmediklerinden kötü bir yönetim kuracaklardır. Halkı daha çok çalışıp daha azla yetinmeye zorlayarak ellerindeki yetkiyi kendilerini daha da zenginleştirmek için kullanacaklardır. Spor ve eğlence için çok para harcayacaklar; bilim, sanat ve eğitime pek az birşey ayıracaklardır. Emeği üretimden çekerek ev hizmetlerinde kullanıp geniş çaplı bir yoksulluk meydana getireceklerdir. Ya kendileri askerî görevlerden kaçacaklar, ya da orduyu içerde baskı, dışarda istilâ aracı olarak kullanacaklardır. Okul ve üniversitelerde eğitimi bozarak kendilerini göklere çıkartacaklardır. Kendi yaptıkları kötü işleri saklayacaklardır. Kiliseyi de aynı biçimde kullanacaklar; halkı yoksul, cahil ve uşak ruhlu tutarak, kendilerini vazgeçilmez

yapacaklardır. En sonunda görevleri ellerinden alınarak, Parlamentolar, Memurlar, Savunma Bakanlıkları, Belediye Meclisleri, İl Meclisleri ve kamu üyeliğine ya da vergilendirilmesine dayanan çeşitli kurum ve toplumlar tarafından yapılacaktır.

Bu olduğu zaman da (şimdi olmuştur), bu ağalığın sürdürülmesi için bütün kültürel ve siyasal nedenler ortadan yokolur. Şehir hayatı ağır basıp köy hayatının yerini alınca, sonuç daima bu olmuştur.

Şu halde, artık Oligarşiye istiyerek rıza gösterilmemesine şaşmamak gerekir. Bu yönetimcilerin aldıkları paranın büyük bir kısmı şimdi gelir ve miras vergileri yolu ile kendilerinden alınmaktadır. Eski aileler hızla sıradan vatandaş düzeyine indirilmektedir. Şimdiki ağır miras vergileri sürdürülürse de, birkaç nesil sonra ünvanları yoksulluklarını gülünç kılacaktır. Daha şimdiden bunların ünlü malikânelerinde ya halk sınıfından zengin iş adamları oturmakta ya da bunlar dinlenme ve eğlence yerleri, otel, okul ya da tımarhane olarak kullanılmaktadır.

Halk çoğunluğunun şehirlerde yaşadığı bizimki gibi bir uygarlıkta, bir kısım insanları çok zengin yapmak için diğerlerini ancak bir geçim sağlayacak kadar çalıştıran nedenler yokolmuştur.

Yine de diğerlerinin hayatı pahasına çok zengin bir sınıfı sürdürmenin bir nedeni vardır. İş adamları bunun çok güçlü bir neden olduğunu söylerler. Bu da, bir kısım insanlara harcayabileceklerinden çok para vererek ortaya sermaye çıkarmaktır. Bunlar paralarını hiçbir sınırlama olmadan biriktirirler. (Sermaye, birikmiş paradır). Eğer bütün servet eşit olarak dağıtılsaydı, hepimize çok az düşeceğinden elimizdekini boğazı-

mıza harcayacaktık. Makineler yapacak, fabrikalar kuracak, demiryolları açacak paramız olmayacaktı. Elbet yüksek bir uygarlık için bu paranın biriktirilmesi gereklidir. Fakat bunu yapmak için de, bundan israflı bir yol bulunamadı doğrusu.

Yeterli bir harcama olmadan biriktirme olmaması çok önemlidir. Harcama önden gelmelidir. Çocuklarının bacaklarını güçlendirecek kadar sütü olmayan bir ulusun buhar makineleri yapması kadar budalaca birşey olamaz. Ama birkaç kişiyi zengin, çoğunluğu yoksul yapmakla, bizim yaptığımız da bundan başka birşey değildir. Hatta buhar makinesinin sütten önce geleceğini kabul etsek bile, bu makinenin bizim çevremizde kullanılacağını bize kim temin eder? Bizim, oligarşlara yatırım yapmaları için, sermaye olarak verdiğimiz para, onlarca zevklerine harcanmaktadır. Çok zenginler ise, artık para harcayacak bir yerleri kalmayınca biriktirmeyi düşünebilirler. Oysa, her gün, yüz yıl önce imkânsız görülen yeni gider kapıları açmaktadırlar. Gelirleri artık harcayamayacak kadar artıp bunu mutlaka sermaye olarak kullanmaları gerekince de, bu adamların Güney Amerika'da, Güney Afrika'da, Rusya'da ya da Çin'de yatırım yapmamaları için hiçbir engel yoktur. Her yıl bu yoldan yüz milyonlarca sterlin dışarı çıkmaktadır. Biz ise, kapitalistlerimizin onlara verdikleri para ile bize yaptıkları rekabetten şikâyet edip durmaktayız.

Elbette kapitalistler, bizim bu süreç sonunda daha yoksullaşmadığımızı ve yatırım yaptıkları ülkelerden faiz aldıklarını söylerler. Fakat diğer yandan, dışarda faiz oranı daha yüksek diye bu yeni kârları da

dışarıya aktarırlar. Bize de, bu yolla daha zengin olduklarını, böyle olunca da ilerde daha çok para harcayacaklarını ve bunun sonucunda da İngiliz işçilerine iş alanları yarattıklarını söyler dururlar. Fakat bu paraları da burada harcayacaklarını kim temin eder bize? Monte Carlo'ya, Madeira'ya, Mısır'a gidip bunları oralarda harcarlar aslında. Burada harcayıp da iş alanı yarattıkları zaman, ne gibi işler yaratıyorlardır acaba? Çiftliklerimiz, değirmenlerimiz, kumaş fabrikalarımız hep dışardan yiyecek ve giyecek ithal etmemiz yüzünden kapanmışken; kapitalistlerin bize, onların yerine dünyanın en üstün golf sahalarına sahip olduğumuzu söylemeleri yeterli midir? Ya da değirmen ve fabrika yerine krallara lâyık otellerimiz; mühendis, kalfa, değirmenci, marangoz, dokumacı yerine garsonlarımız, hizmetçilerimiz, uşaklarımız olduğunu söylemeleri... Peki, ya işçilerimiz ne kendilerinin ne de bizim geçimimizi sağlayamayacak duruma gelince ne yapacağız? Ya yabancı ülkeler, Rusya'daki gibi bir devrim sonucunda borçlarını reddederek bize mal yollamazlarsa; ya da yatırımlardan elde edilen kazançlara çok yüksek gelir vergileri koyarlarsa, halimiz nice olur? Daha şimdiden dış ülkeler yatırımlara sürekli olarak artan vergiler koydukça halimiz ne oluyor? İngiliz uşak, yine de İngiltere'nin, bir multimilyonerin pabucuna sürdüğü cilâyı kimsenin süremiyeceğini söyleyerek övünür ama, o multimilyonerin malı elinden alınırsa ya da o, parlatılacak pabucu bile olmayan bir cebidelik haline gelirse, ne olacağız biz?

Bu sermaye sorununa ilerde daha ayrıntılı olarak değineceğiz. Bu bölümde şunu söylemek yeterlidir; millî sermayemiz için oligarşiye başvurma yolu

hem çok israflıdır, hem de dünyadaki her siyasal gelişme ile artan bir tehlikeye maruzdur. Buna karşı söylenebilecek tek şey, bunun başka bir çaresi olmadığıdır. Fakat buna bir an bile inanmamak gerekir. Hükümet, oligarşiden çok daha etkili olarak, kişisel giderlerimizi denetliyebilir ve gelirimizin bir kısmını sermaye olarak kullanmaya zorlayabilir. Bunu yapmaktadır da. Daha ilerde göreceğimiz gibi, bankacılığı millîleştirebilir ki, bu da oligarşiyi tek ekonomik dayanağından yoksun bırakır.

II

SINIF YOLU İLE DAĞITIM

BEŞİNCİ PLAN toplumdaki işler sayısınca sınıflar olmasını, ayrı sınıfların işleri için ayrı ayrı ödemeler yapılmasını ve herkesin çalışmasını öngörmektedir. Sözgelişi; çöpçüler, orta hizmetçileri, çamaşırcılar genellikle doktorlardan, din adamlarından, öğretmenlerden ve opera şarkıcılarından; bunlar da yargıçlardan, başbakanlardan, kral ve kraliçelerden daha az para almalıdırlar.

Şimdiki düzenin de zaten bu olduğunu söyleyeceksiniz. Tabii bir çok bakımdan bunu andırır ama, bir işte çalışan insanın başka bir işte çalışandan daha çok ya da daha az alacağı konusunda bir kanun yoktur ki... Okul öğretmenlerinin, din adamlarının ve doktorların; okumuş hanım ve beyler olduklarından ötürü, el emekleriyle çalışan cahil insanlardan fazla al-

maları gerektiğini düşünmeye alışmışızdır. Fakat şimdi, yüksek öğrenim yapmamış ve soylu bir kişi olduğunu ileri sürmeyen bir makinist, pek çok din adamından ve doktordan daha fazla kazanmaktadır. Bir okul öğretmeni iyi bir aşçıdan çok kazandığında kendisinin talihli olduğuna inanmaktadır. Pek çok ünlü doktorumuz kırk elli yaşlarına kadar kıt kanaat geçinmişler, pek çok din adamı da yılda yetmiş sterline çoluk çocuk geçindirmiştir. Şu halde, vücut kuvveti ya da tabii kurnazlık yerine soyluluk ve öğrenime daha çok ödeme yapmamız gerektiği yanlış kanısına karşı tetikte olmalısınız. Çok okumuş adamlar ya hiçbir şey kazanmazlar ya da çok az kazanırlar. Mülksüz bir soyluluk da, hayatını kazanmak isteyen birine yük olmaktan başka birşey değildir. Büyük servetlerin çoğu ticarî ya da malî alanda, genellikle doğum ve öğrenimden yana yoksul kişiler tarafından kazanılmıştır.

Bir kısım işçilerin yaşayabilmek için diğerlerinden daha çok paraya ihtiyaçları olduğu düşüncesinden vazgeçmelisiniz. Bir işçiyi sağlıklı tutacak kadar yemek, bir kralı yaşatmaya da yeterlidir. Pek çok işçi Kraldan çok yiyip içer ve hepsi de giyim-kuşamlarını çok daha çabuk eskitirler. Zaten Kralımız da artık bugün zengin sayılmaz ya, neyse! Kralın parasını iki katına çıkartsak; ne iki katı daha çok yer, ne iki katı daha çok içer; ne iki katı daha çok uyur, ne Buckingham'ın iki katı bir saray yaptırır, ne de kendine bir kraliçe daha alıp iki eve birden bakar.

Bu durumda niçin bir takım insanlara ihtiyaçlarından çok, diğerlerine de az veriyoruz? diye sorabilirsiniz. Bunun cevabı, çoğunlukla bunu bizim vermediğimizdir. Bu, herkesin ne kadar alacağını tespit et-

mediğimiz ve herşeyi tesadüfe ve kapıp götürmeye bıraktığımız için böyle olmaktadır. Kral ve öbür kamu kişileri özel bir saygı görsünler diye daha fazla almalarını biz istemişizdir. Fakat deneyler göstermiştir ki, otorite, gelir ile orantılı değildir. Avrupa'da kendisinden en çok korkulan adam Papa olduğu halde, kimse Papa'yı zengin bir insan olarak düşünmez. Bazan ana babası, kardeşleri basit kimselerdir; hatta kendisi bile terzisinden ya da bakkalından daha yoksuldur. Bir geminin kaptanı, kendi yıllık maaşını gözünü bile kırpmadan denize fırlatabilecek kadar zengin insanlarla bir masada oturur; ama otoritesi öylesine kuvvetlidir ki, en küstah yolcu bile ona saygısızlığa cesaret edemez. Para, emretmenin sırrı değildir.

Aramızda kişisel otoritelerini kullanan insanlar zengin olanlarımız değillerdir. Pahalı arabalarının içindeki milyonerler de, polise itaat ederler. Toplumsal düzenimizde, önde soylular, bunların arkasından toprak ağaları, ondan sonra meslek adamları, sonra tüccarlar, sonra dükkâncılar, sonra usta işçiler, en sonra da emekçiler gelir. Ama bu toplumsal düzen gelire göre yapılmış olsaydı; bu sıralanış bütünü ile değişecek, tüccarlar en öne geçecek ve Papa ile Kral, içki imalatçıları ile sucukçulara el açacaklardı.

Zenginin kudretinden söz ettiğimiz zaman çok gerçek birşeyi söylemiş oluyoruz. Zengin bir adam, kendisini hoşnut etmeyen birini işinden atar, kendisine saygısızlık eden tüccarla alışveriş etmez. Fakat bir kişinin başka bir kişiyi mahvetmek için kudretinden faydalanması, toplumda kanun ve nizamı sağlamak için gerekli olan otoriteden farklıdır. Kafanıza tabancasını dayayıp, 'ya malınızı ya canınızı' diyen hayduda itaat

edersiniz. Yine bunun gibi, ya daha çok kira ödemenizi, ya da veletlerinizi toplayıp defolmanızı söyleyen evsahibine de itaat edersiniz. Fakat bu, otoriteye itaat değildir. Gerçek otoritenin para ile ilgisi yoktur. Ve gerçekte, Kraldan köy bekçisine kadar, bu otoriteyi kullanan insanlar kendilerine itaat eden insanların çoğundan yoksuldurlar.

12

«LAİSSEZ - FAİRE»

PEKİ, ya herşeyi olduğu gibi bırakmaya ne buyrulur ?

İşte pek çok kişi oylarını buna verirler. Alışık oldukları şeyleri beğenmeseler bile, değişiklikten bucak bucak kaçınırlar. Herşeyin eskisinden beter olacağından korkarlar. Bunlara **'muhafazakâr'** denilir ama, aklı başında hiçbir muhafazakâr devlet adamı da, (hiçkimsenin doğruyu söylemediği seçim zamanları dışında) herhangi birşeyin el sürülmeden bırakılıp korunacağına inanmaz.

Bu, en kolay ve en emin bir plan olarak görünüyor. Ama gerçekte, yalnız güç değil, aynı zamanda imkânsızdır da.

Mesele, işlerin kötü gitmesi ve bunun ne kadar kötü olduğunu bilmeyen insanların onları olduğu gibi bırakmak istemesi de değildir. Bunun cevabı, onları olduğu gibi kabul etmeleri, çünkü değiştirme imkânlarının olmadığıdır. Fakat gerçek güçlük, siz ne kadar bulandırmamaya çalışsanız da, işlerin olduğu gibi de

kalmayacaklarıdır. Odanızın tozunu almayı bırakıp, gelecek bu vakit aynı şekilde temiz bulacağınızı umut etmek bile bundan daha iyidir.

Gerçek olan, başıboş bırakıldığı taktirde herşeyin çok daha hızlı ve tehlikeli olarak değiştiğidir. Herkesin üzerine alması gereken işi, kimse iş edinmediği ve başı boş bıraktığından, bu sözünü ettiğimiz konuda (milli gelirin üretimi ve dağıtımı konusu) son yüz elli yılda öylesine şaşırtıcı değişiklikler olagelmiştir ki! Buhar gücü ile çalışan makineler, evden eve su ve gaz gibi iletilen elektrik, trenleri toprağın üzerinde, gemileri de denizin hem üstünde hem altında yürüten makinelerin icadı; bizi ve mallarımızı havalarda uçuran makineler, hep servet üretme kudretimizi çoğaltmış ve artık yoksul olmamızı gerektirmeyecek kadar işlerimizi çabuklaştırıp kolay yapmamızı sağlamışlardır. Gaz sobalı, elektrik ışıklı, telefonlu, elektrik süpürgeli ve radyolu bir ev, otomatik makinelerle dolu bir fabrikanın ne olabileceğini anlatmaya yeterlidir. Savaş sırasında olduğu gibi barışta da, hepimiz sırayla kendi işimizi görebilsek; bugünkü çalıştığımız zamanın yarısında işlerimizi bitirir ve geri kalan zamanımızı sanata, bilime, öğrenmeye, eğlenmeye ve gezmeye ayırabilirdik.

Bu, yeni bir durumdur: Biz herşeyi eski halinde bırakmayı düşünürken, üzerimize bir değişiklik çökmüş bulunuyor. Buna ilgi göstermeyişimizin ve bunu ülkemizin yararına yöneltmemizin sonucunda da yoksullar, makine olmadığı zamanlardan daha yoksul, zenginler ise mantık almayacak kadar daha zengin olmuşlardır. Açlara ekmek, çıplaklara giyecek, evsizlere ev yapmalar gereken kişiler de, artık eski anlamında soylu

bile olmayan tembel zenginlere hizmetten başka bir iş yapmamaktadırlar.

Bu durum, aynı zamanda siyasal iktidarda, iki buçuk **'ihtilâl'**in nedeni olmuştur. İşverenler toprak ağalarını devirmişler, maliyeciler de işverenleri devirmiş, İşçi Sendikaları da maliyecileri yarı yarıya devirmişlerdir. Bunu ilerde daha ayrıntılı olarak açıklıyacağım. Bu arada siz de, İşçi Partisi'nin yükselmesinden, milyonlarca eski kafalı insanın **'Muhafazakârlık'** dedikleri şeye ille de oy vermelerinin nedeniyle, sanayi gibi politikanın da olduğu yerde durmayacağını anlamış olacağınızdan, bana inanacaksınız. Bunların **'Muhafazakârlık'** dedikleri şey, ağzımızı açıp gözümüzü kapatmaktan başka hiçbir şey değildir.

Hükümetin ticarete karışmıyacağı, ya da kendisinin ticaret yapmayacağı anlamında işleri oluruna bırakmaya, iktisatçılar ve politikacılar **'Laissez-faire'** adını verirler. Uygulamada çok hırpalanan bu ilke, artık arkada bırakılmıştır. Fakat yüz yıl kadar önce çok moda idi; bugün de, kamu yararını düşünmeden, istedikleri kadar para kazanmalarına izin verilmesini isteyen iş adamları ve bunların destekçileri tarafından etkili bir biçimde savunulmaktadır.

13

YETERLİ MİKTAR NE KADARDIR?

SOSYALİST olanından gayri bütün planları bir kenara atmış bulunuyoruz. Onu ele almadan, dikkatinizi, diğerlerini incelerken ortaya çıkan bir noktaya çekmek

isterim. Para dağıtma konusunda sağlam bir yol arıyorduk. Parayı kişisel erdemlere, başarıya ya da niteliklere göre dağıtmak istediğimizde, bu plan bize saçma görünmüştü. Para ile iş arasında bir ilişki kurmaya çalışınca hemen teslim bayrağını çekiverdik. Para ile kişilik arasında bir ilişki kurmaya çalıştık, yine yenildik. Para ile otoritenin temeli olan liyâkat arasındaki ilişkiyi araştırınca da bir kez daha yenildik. Hiçbir şey yapamayacağımızı anlayıp, işleri olduğu gibi bırakmaya kalktık, bunun da olamayacağını gördük işte.

Buna göre bir an düşünelim bakalım, bir planın kabul edilir olması için nasıl olması gereklidir? Önce, herkes yoksulluğu ortadan kaldırmadıkça, bir planın geçerli olamayacağını söylediğinden bir an yoksulluk konusunu ele alalım.

Genel olarak yoksulluğun, yoksul olan kişi için tedirginlik verici bir talihsizlik olduğu kabul edilmektedir. Fakat sürekli açlık ve şiddetli soğuktan acı çekmedikleri zaman, yoksullar zenginlerden daha çok mutsuz değillerdir. Hatta çokluk daha da mutludurlar. Altmış yaşında yirmi yaşındakinden on kat zengin olan insanlara çok sık rastlayabilirsiniz ama, bunların hiçbiri size on kat daha çok mutlu olduklarını söylemeyeceklerdir. Düşünmesini bilenler size mutluluğun da, mutsuzluğun da insanın tabiatı gereği olduğunu, para ile ilgisi bulunmadığını açıklayacaklardır. Para açlığı dindirir, fakat mutsuzluğu gideremez. Yiyecek ancak insanın karnını doyurur, ruhunu doyurmaz. Ünlü bir Alman toplumcusu olan Ferdinand Lassalle, yoksulları yoksulluklarına karşı başkaldırma çabasında kendisini yıkan tek şeyin, bu insanların istemsizlikleri olduğunu söyler. Elbette, bunlar tatmin olmuş değillerdi (kimse değildir ya), ama du-

rumlarını değiştirmek için ciddi bir çabaya girecek kadar tatmin olmamış da değildiler. Kocaman bir evi, sürü ile hizmetçisi, dolap dolusu elbiseleri, güzel bir teni ve iyi taranmış bir saçı olmak; yoksul bir kadına çekici görünebilir. Fakat günde iki üç saatını yıkanmak, giyinmek, taranmak ve süslenmek ile geçirmeye zorunlu olan zengin bir kadın, bunlardan kurtulmak için gider, bunları gerektirmeyecek başka yerlere yolculuğa çıkar. Hizmetçiler insana o kadar sıkıntı verirler ki, bir araya gelen üç beş zengin hanım bundan başka konuşacak birşey bulamazlar. Sarhoş bir adam, sarhoş olmayandan daha mutludur: Bunun için de pek çok insan içkiye düşer. Bedeninizi ve ruhunuzu berbat ettikleri halde, sizi çok mutlu kılan ilâçlar vardır. Çağdaş yoksulluk, Hazreti İsa tarafından takdis edilen yoksulluk değildir artık. Yoksulluğa karşı çıkış, insanları mutsuz kıldığından değil, onları alçalttığındandır. Bu alçalışta da, kendilerinden iyi durumda olanların yükselmelerindeki gibi mutlu olmaları işleri kötüleştirmektedir.

Bugün büyük şehirlerimizdeki yoksulluk, yoksulları alçaltmakta ve bu alçaltmasını onların yaşadıkları çevreye de bulaştırmaktadır. Bir komşu çevreyi alçaltan birşey; bir ülkeyi, bir kıtayı ve en sonra da, büyük bir komşu çevresi olan bütün uygar dünyayı alçaltır. Zenginler bile bunun kötü etkilerinden kaçınamazlar. Yoksulluk, eninde sonunda mikroplu bir hastalık ürettiği zaman; zenginler de bu hastalığa tutulur, çocuklarının bu hastalıktan öldüğünü görürler. Yoksulluk suç ve tepki yarattığında zenginler bundan korkarlar ve kendileri ile mallarını korumak için epey masraflara girerler. Yoksulluk kötü huylar ve kötü 'lisan' doğurunca da —zengin çocukları ne kadar kapalı tutulsalar da— bun-

ları kaparlar ve hem de bu kapalı tutulmak onlara faydadan çok zarar verir. Yoksul ve güzel genç kadınlar da, namuslu çalışma yerine kötü yollara saparak daha çok para kazanabileceklerini anlayınca zengin delikanlıların kanlarını öylesine zehirlerler ki, bunlar evlenince bu mikrobu karılarına, çocuklarına geçirirler ve onların çoğu zaman sakat ya da kör kalmalarına, hatta ölümlerine yol açarlar. İnsanların **'kendi kendilerine'** yaşayacakları ve çevrelerinde, hatta yüz mil ötede bile olup bitenle ilgilenmeyecekleri eski bir düşünce biçimi çok tehlikelidir. Şehrin zengin ucunda yaşayanlar yoksul köşesindekilerle bir arada yaşayamazlarsa da, salgın hastalık geldi mi, pekâlâ hep birlikte ölürler. İnsanlar ancak yoksulluğun önünü aldıktan sonradır ki, kendi kendileriyle yaşıyabileceklerdir. Fakat o zamana kadar, günlük yürüyüşlerinde yoksulluğun manzaralarını, gürültülerini ve kokularını hayatlarından çıkarıp atamayacaklar, en şiddetli ve öldürücü kötülüklerin kendilerini saran en kuvvetli polis kordonundan bile sızmayacağından hiçbir zaman emin olamayacaklardır.

Üstelik yoksulluğun devam ettiği sürede, onun bir gün gelip bizi de pençesine geçirmeyeceğinden emin olamayız. Başkalarına kazdığımız kuyuya kendimiz düşebiliriz pekâlâ. Uçurumun kenarını tahtaperde ile örtmezsek, çocuklarımız oynarken düşebilirler. Her gün, en masum ve saygıdeğer ailelerin çocuklarının böyle örtülmemiş yoksulluk uçurumlarına düştüğünü görüyoruz. Yarın bizim de sıramızın gelmeyeceğini nereden bilebiliriz?.

Yoksulluğu, hapisle cezalandırmadığı suçlara ceza olarak kullanmaya çalışmak, bir milletin düşebileceği en büyük yanlışlıktır. Tembel bir insan için, **«bırak**

yoksul kalsın, tembelliğinin cezasını bulur, bu ona bir ders olur,» demek kolaydır. Bunu söylerken düşünmek istemediğimizden dolayı gerçekte tembellik eden bizleriz. İster tembel ya da çalışkan, ister sarhoş ya da ayık, ister erdemli ya da ahlâksız; ister tutumlu, ister müsrif, ister akıllı, ister budala olsunlar; toplumumuzun yoksulları barındırmaya gücü yoktur. Eğer bunlar acı çekmeyi hak etmişlerse, bu acıyı bunlara başka yoldan çektirmelidir. Çünkü tek başına yoksulluk onlara, masum komşularının yarısı kadar bile zarar vermeyecektir. Buna katlanmak, millî bir suçtur.

Demek ki, serveti dağıtırken herkesin kendisini yoksulluktan uzak tutacak yeterli bir pay sahibi olmasını sağlamalıyız. Bu, yeni birşey değildir. Kraliçe Elizabeth'in günlerinden bu yana kimsenin sefalete terkedilmemesi kanun halini almıştır. Herhangi bir insan haketmese bile, bir yoksul olarak hükümete başvururşa, hükümet o kişiyi yedirip, giydirip barındırmaya zorunludur. Bu yardımı istemeyerek ve saygısızca yapabilir; bu yardımı almak için akıllarına gelecek en kötü ve alçaltıcı şartları koşabilirler; yardım isteyen güçlü kuvvetli ise, ona anlamsız işler verirler ve bunları yapmayı reddederse üstelik hapse tıkarlar. Yoksul adamın, eğer varsa, oyunu elinden alıp bu yardıma sosyal bir leke vururlar ve insanı birtakım kamu hizmetleri görmekten, ya da belirli kamu mevkilerine seçilmekten alıkoyarlar. Kısacası, hakeden ve saygıya lâyık yoksulu yardıma başvurmaktan kaçındıracak her tedbiri alırlar. Fakat bütün bunlara rağmen yoksul adam yine de isterse, ona yardıma zorunludurlar.

Bu anlamda İngiliz kanunu, temelinde komünist bir kanundur. Uygulamasındaki bütün sertlik ve kötülük,

ancak büyük yanlışlardır. Çünkü ülkeyi yoksulluktan kurtaracakları yerde, yoksulluğu gerektiğinden daha alçaltıcı yapmaktadırlar. Oysa, Kraliçe Elizabeth, hiçkimsenin açlıktan ve çıplaklıktan ölmemesi gerektiğini söylemişti. Yoksulluğun, zengin ya da yoksul, bütün millet üzerindeki etkisini görmüş olan bizler; daha da ileri giderek hiçkimsenin yoksul olmaması gerektiğini söylemekteyiz.

Servetimizi günbegün bölerken ilk düşüneceğimiz nokta, herkese yeterli bir miktar verebilmektir. Eğer insanlar bu parayı haketmedikleri söylentisini yaratacak şeyler yapmışlarsa, onların bu işleri yapmalarına başka bir yoldan engel olmalı ve onların, yoksul birer insan olarak bu eksikliklerinin cezasını başkalarına çektirmelerine izin vermemeliyiz.

İnsanların, ne olursa olsun yoksul olmalarına izin verilmemesini kabul ettikten sonra, sıra, onların zengin olmalarına izin verilip verilmeyeceğini düşünmeye gelecektir. Yoksulluk ortadan kalkınca lükse ve israfa katlanacak mıyız? Bu, güç bir sorudur; çünkü yoksulluğun ne olduğunu söylemek, lüksü tanımlamaktan kolaydır. Bir kadın paçavralar içinde ise ya da kendi başına yatacağı temiz bir odası yoksa, yoksulluk içindedir demektir. Bir mahalledeki çocuk ölüm oranı diğer bir mahalleden yüksekse; yaşayan çocukların ortalama ağırlığı iyi beslenmiş çocuklarınkinden düşük ise; yetişkin insanların ortalama ölüm yaşı Kutsal Kitap'taki yetmiş yaştan çok aşağı ise, o mahalledeki insanların yoksulluk çekmekte olduklarını kesinlikle söyleyebilirsiniz. Fakat zenginliğin çektirdiği acılar böyle kolay ölçülemezler. Onların hayatlarını yakından izleyenler zenginlerin de çok acı çektiklerini bilirler. Bu adamlar öylesine sıhhat-

sizdirler ki, hiç durmadan tedaviler ve ameliyatlar peşinde koşarlar. Gerçekten hasta olmadıkları zaman bile hasta olduklarını sanırlar. Mallarından, hizmetçilerinden, yoksul akrabalarından, yatırımlarından, toplumdaki yerlerini sürdürme gerekliliğinden, hele çok çocukları da varsa; bu çocuklara yaşadıkları hayatı götürecek parayı bırakamama imkânsızlığından dolayı üzülür dururlar. Yılda elli bin sterlin geliri olan bir karı kocanın beş çocuğu varsa; bunları yılda bu kadar bir para ile geçindirmeye alıştırdıktan sonra, her birine ancak yılda on bin lira bırakabileceklerdir. Bu yüzden de bu düşük gelir düzeyindeki topluma girecek olan çocuklar, zengin kişilerle evlenemediklerinde gelirlerinden fazlasını harcayacaklardır (çünkü daha ucuz yaşamasını bilmemektedirler). Sonunda borç içinde boğulacaklar ve bu durum da, kuşaklardan kuşaklara gittikçe daha berbatlaşacaktır. İşte bunun için şimdi çevremizde durumlarını sürdürme yolları olmayan ve böylece genellikle yoksullardan çok daha perişan olan çeşit çeşit hanımlarla beyler görmekteyiz.

Belki de paralarının çokluğundan ötürü acı çekmeyen zengin aileler de tanırsınız. Bunlar kendi kendilerini yemezler; kendilerini sağlıklı tutacak işler bulurlar, toplumdaki yerleri için üzülmezler, paralarını güvenlikli yerlere yatırırlar, düşük faizlerle yetinirler ve çocuklarını da basit bir hayat yaşayacak ve faydalı işler yapacak biçimde yetiştirirler. Şu halde alelâde bir gelir onlara yetecektir. Genellikle zenginler ne yapacaklarını bilmezler ve sonunda da çoğunlukla kendilerini West End mağazaları tarafından yaratılan toplumsal hizmetlere ve zevklere kaptırırlar. Öyle ki, bir mevsim sonunda, zenginler hizmetçilerinden bile daha yorgun düşer-

ler. Sporu sevmiyor olabilirler; fakat toplumdaki yerleri gereğince büyük yarışlara giderler ve köpek peşinde at koştururlar. Müzik sevmiyebilirler; fakat zamanın modası olan konserlere giderler. Bunlar, ne istediklerini giyebilirler, ne de istediklerini yapabilirler. Zengin oldukları için, bütün diğer zenginler ne yapıyorsa onları yapmak zorundadırlar. Çalışmaktan başka yapacak hiçbir şeyleri yoktur; oysa çalışmak, onları alelâde bir insan durumuna inderecektir. Böylece, istediklerini yapamadıklarından, yaptıklarından zevk duymaya çalışırlar.

Yetenekli ve enerjik olanlar bu sıkıntıdan kurtulmak için Parlamento'ya, Dışişleri'ne ya da orduya girerler: Kâhyalar elinde bıraktıkları çiftliklerinin başına geçerler ya da büyük tehlikelere katlanarak bilinmeyen ülkeleri keşfe çıkarlar. Bu bakımdan hayatları, bu işlerle geçimlerini sağlayan insanların hayatlarından değişik değildir. Böylelikle onların üzerlerine yığılmış olan servete yazık olur. Şimdi hepimizi ürküten yoksulluğa düşmek korkusu olmasaydı, elbette ki, bunlar bu malı mülkü istemeyeceklerdi. Başkalarından daha zengin olmaktan özel bir tatmin duyan insanlar, tembellikten zevk duyan insanlardır. Bunlar komşularından daha üstün olduklarını sanırlar ve kendilerine böyle davranılmasını isterler. Fakat hiçbir ülke züppeliği teşvik edemez. Tembellik ve kendini beğenmişlik teşvik edilecek erdemler değildir. Üstelik tatmin doğru olsa bile, çevrede hükmedilecek yoksul insan yoksa, tembel ve boş olmak ve yoksul insanlara hükmetmek arzusu tatmin edilemez. Bize gereken, yoksul ve zengin insanlar değil, fakat yeteri kadarına sahip insanlarla, yeterinden fazlasına sahip insanlardır. Bu da en sonunda temel soruna bizi getirmiş oluyor: Acaba yeterli miktar ne kadardır?

Hiçkimse yeterin ne kadar olduğunu söyleyemez. Bir çingeneye yeterli olan bir hanımefendiye yeterli değildir. Bir hanımefendiye yeterli olan da, diğer bir hanımefendiyi tatmin etmeyebilir. Bir kere yoksulluk çizgisini aştınız mı, artık orada durmak için hiç sebep yoktur. Çağdaş makinelerle kendimizi besleyecek, giydirecek ve barındıracaktan çoğunu üretebiliyoruz. Kullanmaya alışacağımız yeni şeylerin ya da kullanmakta olduğumuz eşyalarda yapabileceğimiz yeniliklerin sonu yoktur. Büyükanalarımız havagazı ocağı, elektrik, otomobil ve telefon olmadan yaşayabiliyorlardı. Ama bugün bunlar birtakım gariplikler ya da lüks eşyalar sayılmamaktadır. Şimdi bunlar olağan gereçler olup, bunlara sahip olmayan insanlar orta halli bile sayılmamaktadırlar.

Eğitim ve kültür standardları da aynı biçimde yükselmiştir. Bugünlerde, Kraliçe Victoria'nın tahta çıktığı zamanki kadar bilgisiz olan bir hizmetçi kızı akıldan sakat olarak kabul ediyoruz. Evimize yarı uygar bir kız alsak, ve bu kız yüksek uygarlığa sahip bir kızdan daha kuvvetli, daha istekli, daha iyi huylu olabileceği halde, dikkatli davranış isteyen herşeyi kırıp dökecektir. Okuyup yazması olmayacak; saat, banyo, dikiş makinesi, elektrik sobası, süpürgesi gibi uygarlık araçlarını kullanamayacaktır. Musluğu açık bırakacağı yerde kapatmasını öğretebilirseniz talihli sayılırsınız. Bütün bu araçları kendisine gönül rahatlığı ile bırakabileceğiniz uygar hizmetçiniz de, uzman bilim adamlarının gayet hassas makineler ve aletlerle çalıştıkları bir laboratuvara girince, tıpkı o önceki vahşi gibi kalacaktır.

Laboratuvarda çalışan kızların eğitilmesi bir ev hizmetçisinden daha pahalıya, ev hizmetçisinin de yetişti-

rilmesi bir vahşi yakalamaktan daha pahalıya malolmaktadır. Birinde yeterli olan, diğerinde değildir. Onun için, kalkıp kabak gibi, geçinmek için ne kadarın yeterli olduğunu sormak, cevabı olmayan bir soru sormaktır. Bu, nasıl bir hayat yaşamak istediğinize bakar. Bir dilencinin hayatı için yeterli olan, müzik, sanat, edebiyat, din, bilim ve felsefe havasına ve kişisel inceliklere sahip yüksek uygarlıklı bir hayat için yeterli değildir. Bunların da ardı arkası gelmez : Her an bulunacak yeni birşey, durmadan yenilenmesi gerekecek eski birşey bulunacaktır. Kısacası, herhangi bir anda yeter ekmek ve yeter pabuç olduğu gibi, yeter bir uygarlık yoktur. Eğer yoksul olmak elimizdekinden daha iyi ve daha çok birşey istemekse — ki, yoksulluğun bundan başka birşey olduğunu söylemek güçtür — şu halde, ne kadar çok paramız da olsa, kendimizi yine yoksul bulacağız demektir. Çünkü elimizde şundan ya da bundan yeteri kadar olabilirse de, hiçbir zaman hepsinden yeteri kadar olamayacaktır. Bunun sonucunda da, birtakım insanlara yeteri kadar, diğer birtakımına da yeterinden çok vermek öngörülüyorsa, bu plan da uygulamaya geçilmeden yenilmeye mahkûmdur. Çünkü hiçkimse tatmin olmadan bütün para suyunu çekecektir. En sonunda kendilerinden yoksul komşularından bile daha doymamış olacak pohpohlanmış bir sınıfı yaratıp yaşatmak için kimse daha fazla istemekten vazgeçecek değildir.

Bu güçlükten kurtulmanın tek çaresi herkese eşit miktarlarda vermektir ki, bu da dağıtım sorununun Sosyalist çözümüdür. Fakat siz ise, Sosyalizmi yutmak yerine, bu güçlüğü yutmaya razı olduğunuzu söylemeye hazırsınız.

Çoğumuz böyle başlarız zaten. Bizi çeviren şey, çevremizdeki göz yummaya cesaret edemediğimiz tehlikelerin farkına varmamızdır. Gelir eşitliğinde bir güzellik görmeyebilirsiniz. Fakat hergün karşısına çıkan kötülüklerin kökünün nerede olduğunu bilince, artık en ülkücü bir kadın bile eşitsizliğin tehlikelerini görecektir. Şimdi size bunların ilişkilerini göstereceğim.

14

İLK SATIN ALACAĞIMIZ ŞEY NE OLMALIDIR?

MİLLÎ GELİRİN eşit olmayan bölüşülmesinin millî kurumların ve halkın hayat ve refahı üzerindeki etkilerini anlamak için ülkenin sanayiini gözden geçirmeli ve gelir eşitsizliğinin bunun üzerindeki etkisini iyice bir görmeliyiz. Evlilik kurumunu, yargı makamlarının çalışmasını, Parlamentomuzun namusluluğunu, Kilisenin ruhsal özgürlüğünü, okullarımızın yararlılığını ve gazetelerimizin niteliklerini teker teker gözden geçirmeli ve bunlardan herbirinin paranın dağıtılma düzenine nasıl bağlı olduğunu da incelemeliyiz.

İşe sanayiden başlayınca, ilk olarak bunun hepimizin çok iyi bildiği ev ekonomisinden ayrı olan siyasal ekonomi olduğunu görürüz. İnsanlar siyasal ekonomi konusunu kupkuru ve anlaşılması güç bir konu olarak görürler ve tıpkı ev hizmetlerinden olduğu gibi, bundan da kaçınırlar. Eğer erkekler kaçınırsa, kadınlar bunlarla meşgul olmaya zorunlu kalacaklardır. Tıpkı bir kâhya kadın gibi, milletin de harcayacağı belirli bir geliri var-

dır. Bütün iş, bu geliri en faydalı biçimde harcayabilmektir.

Bir kâhya kadının ilk yapacağı şey; en çok istenen şeylerle hemen olmasa da zarar vermeyecek olanları birbirinden ayırmaktır. Bu da onun, eşyaların istek sırası düzenini kurması demektir. Sözgelişi, evde yeteri kadar yiyecek olmadığı zaman gidip de bütün parasını bir şişe esans ile taklit bir kolyeye harcayan kadına **'müsrif'** ve **'budala bir kadın'** ve **'kötü bir ana'** denilir. Fakat devlet adamları buna ancak **'kötü bir iktisatçı'** derler. Yani, para harcanacağı zaman ilk önce ne alınması gerektiğini bilmeyen biri! Yiyecek, giyecek, barınma ve ısınma harcamalarının ilk önce gelmesi gerektiğini bilmeyen bir kadına evin yönetimi verilemez. Şişe şişe esanslar, taklit ya da gerçek inci kolyeler; sırada çok daha sonra gelmelidir. Hatta kuyumcu dükkânında bile yararlılık bakımından bir kol saati, kolyeden önde gelmektedir. Güzel şeylerin yararlı olmadıklarını söylemiyorum, bunlar da kendi sıraları geldiği zaman yararlı ve yerindedirler. Fakat hiçbir zaman ilk sırada gelmezler. İncil, bir çocuğa verilecek gayet yerinde bir hediye olabilirse de; açlıktan kıvranan bir çocuğa, ekmek ve süt yerine İncil vermek ancak delilerin yapacağı birşeydir. Bir kadının aklı, etinden çok üstündür; fakat etini beslemediğiniz takdirde aklı yokolacaktır; ama, etini beslerseniz, aklı hem kendisinin, hem de etinin gereğine bakabilecektir. Yiyecek, herşeyden önce gelmektedir.

Bütün ülkeyi büyük bir ev, bütün milleti de büyük bir aile olarak kabul edin. Zaten gerçekte de böyledir ya! Bu açıdan bakınca gördüğümüz nedir?

Her tarafta yarı aç, yarı giyinik, kötü evlerde yaşayan çocuklar dolaşmakta; bunların giyimlerine, beslen-

melerine, barınmalarına harcanacak paralar ise, milyonlar halinde, şişe şişe esanslara, inci kolyelere, ev köpeklerine, yarış arabalarına, şişe mantarı lezzetinde olan turfanda çileklere ve daha bir sürü gereksiz şeylere harcanmaktadır. Millî ailenin bir kızının bütün kış burnunu nezleden kurtarmayacak altı delik bir çift pabucu vardır ve burnunu silecek bir mendili bile yoktur. Diğer bir kızın ise, kırk tane uzun topuklu pabucu ile yüzlerce mendili vardır. Küçük bir kardeş günde elli kuruşluk yemekle büyümeye çalışıp ve sürekli olarak daha çoğunu isteyip anasının yüreğini üzüntüden parçalayarak sabrını taşırırken, ağabeyisi lüks bir lokantada bir öğün yemeğe yedi sekiz sterlin harcamakta ve çok yiyip içtiğinden dolayı da tedaviden tedaviye koşmaktadır.

Bu, çok kötü bir siyasal ekonomidir. Bunu açıklamaları kendilerinden istenen düşüncesiz insanlar; «kırk pabuçlu kadın ile lokantadaki adam paralarını kauçuk spekülâsyonu yapan babalarından almışlardır; anasının kafasına bir yumruk indirdiği şu ağlayıp sızlayan çocuk da gecekondularda yaşayan serserilerden biridir,» derler. Bu, gerçektir; fakat yine de milletin, bebeklerine yeteri kadar süt bulmadan parasını şampanyaya harcadığı gerçeğini de değiştirmez. Çocuk ölümü oranı, ülkenin çocuklarının açlık yüzünden binlerle öldüklerini gösterirken, cins köpeklere itina ile hazırlanmış yemekler vermek, bu milletin kötü yönetilen, budala, kendini beğenmiş ve bilgisiz bir millet olduğunu gösterir. İnci kolyeleri ve cins köpekleri servet sayarak ve bu köpekler çift başına altı yavru yaptıkları zaman da, kendini üç kat daha fazla zengin sayarak, gerçek durumunu kendisinden saklamaya ne kadar çalışırsa çalışsın, böyle bir milletin sonu kötüye varacaktır. Bir milletin zengin ve

refah içinde olmasının yolu, iyi bir ev yönetimi; yani, isteklerini önemleri sırasına göre karşılaması ve gerekli olanlar karşılanana kadar kapris ve lüks için para harcanmasına izin vermemesidir.

Fakat köpek sahiplerini suçlu bulmak, hiçbir işe yaramaz. Bu zararlı saçmalıkların varoluş nedenleri; akıllı insanların bunu istediklerinden değil, bazı ailelerin diğerlerinden çok fazla zengin olmalarındandır. Zengin adam, bir koca ve baba olarak, karısını da peşinden sürükler ve herkesin başladığı gibi başlayarak ailesine yiyecek, giyecek ve barınak sağlamaya çalışır. Fakat yoksul adam bütün elindekini bu gerekli şeylere harcadığında bunların hepsini karşılayamamış olur: Yiyeceği az, üstübaşı eski ve pis, barınağı ise ya bir oda ya da bir odanın bir köşesidir. Fakat zengin adam karnını doyurduktan, sırtını giydirdikten ve kendisini iyi bir eve yerleştirdikten sonra, yine de zevklerini ve kaprislerini karşılayacak ve dünyaya gösteriş yapacak bir miktar parayı cebinde bulur. Yoksul adam, «ailem için daha çok ekmek, daha çok giyecek, daha iyi bir ev istiyorum, fakat bunlar için param yok,» dediği zaman; zengin adam, «bir kaç otomobil, bir yat, karım ve kızlarıma inciler, pırlantalar, İskoçya'da bir av köşkü istiyorum. Paranın hiç önemi yok, istenenin on katını ödeyebilirim,» demektedir. Ve bunun için de, iş adamları hemen harekete geçip otomobilleri ve yatları imâl ederler; av köşkünü inşa ettirirler, Afrika'da pırlanta madenleri açarlar ve cebi boş yoksul adamın yakarışlarına kulak bile vermezler.

Başka bir deyimle, yoksul adamın eksik olan şeylerini elde edebilmesi için bir emek kullanması gerekmektedir; yani fırıncı, dokumacı, terzi ve inşaatçı çalıştır-

malıdır. Oysa, bunlara emeklerinin karşılığını ödeyecek parası yoktur. Bu arada zengin adam da, kendi zevklerini karşılayacak emeğe iyi bir ücret ödemektedir. Zenginin parasını alan bu kişiler gerçekten çok çalışıyor olabilirler; fakat emekleri, pek az şeyleri olan insanları besleyeceği yerde, çok fazla şeyleri olan insanları şımartmaktadır. Bu yüzde bu emekleri yerinde uygulanmamış olup, birkaç kişiyi zengin tutma pahasına, ülkeyi yoksul duruma düşürmektedir.

Zenginlerin bu insanlara iş sağlamakta olmaları bir 'mazeret' değildir. İş sağlamakta bir marifet yoktur. Bir katil cellâda, bir çocuğu ezen otomobil sürücüsü cankurtaran şöförüne, doktora, din adamına, matem elbisesi imalatçısına, mezar kazıcıya; yani, kısacası o kadar insana iş sağlar ki, sonunda kendisini öldürdüğü zaman kamu yararına çalışmış birisi diye heykelini dikmemek nankörlük olur. Zenginlerin yanlış emeğe ödedikleri paralar, eğer eşit bir dağıtım olmuş olsa idi, gerekli emeğe ödenecekti. Çünkü o zaman herkes yiyip, giyinip, başını sokacak bir dam bulana kadar otomobillere, pırlantalara para ödenmeyecekti. İnsanlar da faydalı işleri bırakarak tembellere hizmet etmek için koşuşmayacaklardı. Daha az gösteriş, daha az tembellik, daha az harcama, daha az faydasızlık olacak, bunun yerine daha çok yiyecek, daha çok giyecek, daha iyi evler, daha çok güvenlik, daha çok sağlık, daha çok erdem; kısacası, daha çok gerçek refah olacaktı.

15

IRKI ISLAH

ŞÖYLE bir soru sorulmuştu : Daha çok paraları olsaydı, kitleler daha iyi durumda olacaklar mıydı? Bunu ilk kez işiten birisinin ilk duygusu, soruyu soran hanımı omuzlarından yakalayıp şöyle bir sarsmak olacaktır. İyi besili, doğru dürüst giyimli, temiz bir evde yaşayan; orta derecede okumuş, iyi huylu bir aile, yarı aç, paçavralar içinde ve evsiz barksız bir aileden daha iyi durumda değilse, kelimelerin anlamı yok demektir.

Bazılarına göre; eğer daha iyi insanlar istiyorsak, bunları tıpkı safkan at üretir gibi dikkatle üretmemiz gerekir. Bu, hiç şüphesiz, böyledir. Fakat karşımıza çıkan iki güçlük vardır: Kadın ve erkekler, kendilerine seçim hakkı tanınmadan, boğa ve inekler gibi, at ve kısraklar gibi çiftleştirilemezler. İkinci olarak da, eğer bunu yapabilseniz bile, nasıl yapılacağını bilemezsiniz; çünkü üretmek istediğiniz insan cinsinin nasıl olması gerektiğini bilmezsiniz ki ! At ya da domuz konusunda bu iş çok kolaydır; ya yarıştırmak için süratli ya da yük taşımak için kuvvetli bir at istersiniz; domuza gelince, eti bol olsun da nasıl olursa olsun, dersiniz. Ama bunun böyle kolay göründüğüne bakıp aldanmayın; bir üreticiye sorarsanız, ne kadar dikkat ederse etsin, sık sık başarısızlığa uğradığını söyleyecektir size.

Kız ya da oğlan olması dışında, çocuğunuzda ne gibi nitelikler aradığınızı kendi kendinize sorduğunuzda, bunun cevabını bilmediğinizi itiraf edeceksiniz. Ancak ancak istemediğiniz birkaç şeyi sayabileceksiniz: Sözge-

lişi, sakat, dilsiz, sağır, kör, budala, saralı ya da ayyaş bir evlât istemediğinizi söyleyeceksiniz. Ama çoğu zaman böyle çocukların ana-babalarında gözle görünen bir kusur olmadığı için, bunlara nasıl engel olacağınızı bilemezsiniz. Ne istemediğinizi bir yana bırakıp, ne istediğinize dönünce de, ancak iyi bir çocuk istediğinizi söyleyebilirsiniz. Fakat iyi çocuk, ana babasına sıkıntı vermeyen çocuk demektir. Çok yararlı kadın ve erkeklerin çok zararlı çocukları olduğu görülmüştür. Ana babaların görüşleri açısından enerjik, hayalleri kuvvetli, atılgan ve cesaretli olan çocuklar bir zarar yapmadan duramazlar. Yetişkin dahiler ise ancak öldükten sonra sevilmeye başlanırlar. Sokrat'ı zehirlediğimiz, İsa'yı çarmıha gerdiğimiz, Jean d'Arc'ı yaktığımız ve bunları sorumlu yargıçlar ve Kilise adamları tarafından yargıladıktan ve yaşamalarına izin verilemeyecek kadar kötü olduklarına karar verdikten sonra yaptığımız için, iyiliğin yargıcı olduğumuz ya da ona gerçekten sevgi duyduğumuz söylenemez.

Ama yine de, kocalarımızı ya da karılarımızı, ırkımızı ıslah amacı ile siyasal bir makamın seçimine bırakmaya razı gelsek bile, bu makam nasıl bir seçim yapacağını bilemeyecektir. Ailelerinde verem, delilik, frengi ya da alkoliklik olan insanların evlenmelerine engel olmakla işe başlasalar bile, bir süre sonra bu lekelerden arınmış hiçbir aile olmadığı için evlendirecek insan bulamayacaklardır. Ya ahlâkî üstünlük örneği olarak kimi örnek alacaklardır?

Dünyayı dolduran insanlar çeşitlidir; bir hükümet dairesinin gerekli olan çeşitli tipleri sınıflandırması, bunlardan örnekler alması ve uygun evliliklerle bunları üretmesini düşünmek, hoş fakat uygulanması imkânsız bir

düşüncedir. İnsanları eş seçiminde özgür bırakmak ve bundan iyi bir sonuç çıkacağını umut ederek gerisini **'Tabiat'**a terketmekten başka yapacak bir şey yoktur.

Bazıları buna, **«tam şimdiki gibi»** diyeceklerdir. Fakat aslında bu, tam bizim şimdi yapmadığımız birşeydir. Kendimize bir eş seçecek yaşa geldiğimiz zaman, kaçımız istediğimiz seçimi yapmakta özgürüz ki? Tabiat, kendisine en uygun olacağı erkeğe ilk görüşte âşık olmasını sağlayarak, bir kadına eşini gösterebilir; ama bu erkek, kadının babası ile eşit bir gelir düzeyinde değilse, ister daha yüksek, ister daha alçak olsun o kadının sınıfında değildir. Kadın, beğendiği bir erkekle değil, bulabildiği bir erkekle evlenmesinin gerektiğini görecektir. Bu iki erkek de çoğu zaman aynı adam değildir.

Erkeğin durumu da bunun benzeridir. Hepimiz içgüdülerimizle, aşk yerine para ya da toplumsal durum için evlenmenin hiç de tabii olmadığını biliriz; ama yine de işleri öylesine ayarlarız ki, ya para ya toplumsal durum ya da her ikisi için birden evleniriz. Bayan Smith'e, ya da Bayan Jones'a; «şekerim kalbinin sesini dinle. İster çöpçü ile ister dükle evlen!» deriz. Ama ne o çöpçü ile evlenir, ne de dük onunla. Çünkü bunlar ve aileleri aynı görenek ve geleneklere sahip değillerdir ve aynı görenek ve geleneklere sahip olmayan insanlar da bir arada yaşayamazlar. Bu niteliklerin ayrıcalığını yaratan da gelirlerdeki farklılıktır. Bu iki hanım en sonunda beğendiklerini alamayınca, bulduklarını beğenmek zorunda kalacaklardır. Bugünkü evliliklerin pek çoğunda **'Tabiat'** ın hiçbir rolü olmadığı rahatça söylenebilir. Uygun olmayan evlenmeler, kötü talihli yuvalar ve çirkin çocuklar bugün çok yaygındır. Ülkedeki bütün bekârların seçim için hazır bulması gereken genç bir kız, karşısında

ancak kendi sınıfının bir iki erkeğini bulmakta ve bunlardan en az nefret ettiğini gerçekten sevdiğine kendisini inandırmaktadır.

Bu şartlar altında hiçbir zaman iyi-üretilmiş bir ırk elde edemeyeceğiz. İşte bu da, gelir eşitsizliğinin suçudur. Eğer bütün aileler aynı para ile yetiştirilmiş olsalardı; hepimiz aynı görenek, huy, kültür ve zevke sahip olacaktık. O zaman da çöpçünün kızı, şimdi borsacının oğlunun bankerin kızı ile evlenebildiği kolaylıkla, dük'ün oğlu ile evlenebilecekti. Evlilikle kazanacak ya da kaybedecek para olmadığı için de kimse para için evlenmeyecekti. Sevdiği erkek yoksul diye hiçbir kadın ona sırtını çevirmeye zorlanmayacak ya da aynı nedenle kendisine sırt çevrilmeyecekti. Bütün düş kırıklıkları tabii ve kaçınılmaz düş kırıklıkları olacaktı. Bu şartlar altında **'ıslah'** olmayan bir ırk da, artık **'ıslah'** olmaz bir ırk olarak rahatça kabul edilebilir. Şimdi dünyayı ve özellikle kadınları böylesine mutsuz eden küskünlüğün yerini mutluluk alacağından; bu, başka hiçbir sebep olmasa bile, gelirin eşitleştirilmesini değerli birşey yapacaktı.

16

MAHKEMELER

SIRA, mahkemelere gelince; gelir eşitsizliğinin, adalet ile uyuşamayacağını çok açık ve seçik olarak görürüz. Hukukî adaletin ilk şartı; insanların kişiliklerine önem verilmemesi, bir işçi kadın ile bir milyoner karısı arasında adalet terazisinin ibresinin oynatılmaması, bir

insan hayat ve özgürlüğünün ancak kendi eşitlerinden kurulu bir jüri kararı ile kendisinden alınabilmesidir. Oysa, şimdi tek bir işçi bile eşitlerinden kurulu bir jüri tarafından yargılanmamakta; aksine, kendisinden çok gelirleri olan ve bu yüzden de kendilerini ondan üstün tutan ve bu nedenlerle de ona karşı kuvvetli bir sınıf ön yargısı bulunan vergi yükümlüleri tarafından yargılanmaktadır. Sıradan bir jüri tarafından yargılanan zengin bir adam da, onların servet kölelikleri kadar, servete olan gıptalarını da hesaba katmak zorundadır. Aramızda yaygın olan bir deyişe göre; zenginlere başka kanun, yoksullara başka kanun uygulanır. Bu, gerçek değildir; kanun herkes için aynıdır: Değişmesi gereken, gelirlerdir. Her türlü işlemin görüldüğü medeni kanun öylesine bir hukuk bilgisi ve **'belagat kudreti'**ni gerektirir ki, bunu harekete geçirmek isteyen ve ne hukuk bilgisi ne de **'belagat'**i kuvvetli olan bir kadın ancak çok paralar ödeyeceği avukatlar tutarak bundan yararlanabilir. Bu da, zengin kadının mahkemeye gidebileceği, yoksulun ise gidemeyeceği demektir tabii. Zengin kadın, eğer istekleri karşılanmazsa mahkemeye başvuracağını söyleyerek yoksul kadını korku ve dehşete düşürebilir. Yoksul kadının haklarını hiç gözönüne almaz ve isterse gidip kendisini mahkemeye vermesini söyler. Oysa, kurbanının yoksulluğunu, onun gerekli hukukî öğüt ve korunmayı elde etmesine engel olacağını bilir. Yoksul kadının kocası zengin kadının ilgisini çeker de, bu kadın adama karısını terkettirirse; terkedilmiş kadını yeterli bir nafaka temini için boşanmak üzere mahkemeye başvurmak ya da açlıktan ölüme mahkûm olmak şıkları karşısında bırakarak gerçekte istediği adamı satın almış olur. Terkedilmiş kadın, açlığa mahkûm edilip boşanma dâvası

açmaya kandırılamaz ise, kocasının yeniden evlenmesine izin vermek için yüksek bir para isteyebilir; terkedilmiş bir koca da kendisini aynı biçimde satar. İnsanlar şimdi bu amaçla birbirlerini evlenme tuzağına düşürmektedirler. Öyle ki, bazı Devletlerde (Amerika gibi) nafaka sözü, şantaj anlamına gelmektedir. Dikkat edin, boşanmayı ya da nafakayı küçük göstermek istemiyorum. Kötü olan, geliri çok olan bir kadının başka bir kadının kocasını çok daha fazla rahata kavuşturma imkânının olması; ya da bir erkeğin başka bir erkeğin karısına, kocasının veremeyeceği lüksü sağlayamayacağını ileri sürmesidir. Kısacası, bir evliliği meydana getirmekte ya da sona erdirmekte paranın hiç bir rolü olmaması gerekir.

Cinayet dâvalarının haberlerini o kadar tutkuyla okumamıza karşılık, ceza hukuku, medeni hukuktan daha az önemlidir. Çünkü herkes evlendiği ya da çeşitli medeni bağlantılar yaptığı halde, pek az insan suç işler. Bundan başka, polis de zarar gören tarafa hiçbir masraf yüklemeden, ceza hukukunu harekete geçirir. Buna rağmen zengin tutukluların kendilerini savunmak için ünlü avukatlar tutmaya; bütün ülkede hatta bütün dünyada delil aramaya, tanıkları kandırıp rüşvet vermeye, bütün temyiz ve geciktirme yollarını kullanmaya yetecek kadar paraları vardır. Eğer yoksul olsalardı, çoktan asılacak ya da elektrikli sandalyaya oturacak zengin insanların Amerika'da hâlâ serbest dolaştıklarını birbirimize anlatır dururuz. Fakat eğer savunmalarına harcayacak birkaç yüz sterlinleri olsa idi, bu anda İngiliz hapishanelerinde yatmakta olan kaç yoksul insanın serbest kalacağını kim bilebilir ki?

Kanunları zenginler yaptıklarından, bunlar ta temellerine kadar bulaşmışlardır. Elbette bütün yetişkin erkek ve kadınlar, eğer yeter sayıda insanı kendilerini seçmeye ikna edebilirlerse, Parlamento'ya girer ve kanunları yapabilirler. Son yıllarda yoksul insanların da bu haklarını kullanmaları için gerekli değişiklikler yapılmıştır. Parlamento üyeleri artık aylık almaktadırlar. Eskiden adayların yaptığı bazı gerekli masraflar şimdi kamu tarafından karşılanmaktadır. Fakat yine de, ilk ağızda bir adayın yüz elli sterlin yatırması gerekmektedir. Bir parlamento seçimine girebilmek için de, beş yüz'le bin sterlinlik bir masraf gereklidir. Aday kazansa bile, sonunda emekli aylığı olmayan ve yılda ancak dört yüz sterlin getiren sandalyesi ona Londra'da bir Parlamento üyesinin yaşamasını gerektiren hayatı yaşatamayacaktır. Bu da zenginlere, yoksulların üzerinde öyle bir üstünlük sağlar ki, milletin onda dokuzunun Parlamento'daki temsilcileri ancak ufak bir azınlıktır. Parlamento'nun zamanının çoğu da, ülkenin en yararına olanı görüşmekle ve buna uygun kanunları çıkarmakla değil de, zengin çoğunluğun yoksul azınlığa karşı olan imtiyazlarının korunması ve geliştirilmesi için yaptıkları sınıf mücadelesiyle ve yoksul azınlığın buna karşı direnmesine harcanır. Yani; kısacası, zamanı israf olur gider.

Zenginlerin en kötü ve en haksız imtiyaz isteklerinden biri de, tam bir hukuki dayanak ile tembel yaşama imtiyazıdır. Ve yazık ki, bu imtiyazı öylesine sağlam elde etmişlerdir ki, biz bunu gayet olağan olarak kabul etmekte, eşya tüketen ve hizmet kabul eden ve karşılığında aynı türden şeyleri üretmeyen bir insanın ülkeye bir hırsız kadar zararlı olduğunu düşünmeden, bu imtiyazı bir kadın ya da erkekte saygı duyulması gereken

bir işaret olarak görürüz. Aslında da, bu, hırsızlığın ta kendisidir. Çalışkan bir atasından yılda bin sterlin ya da bir arazi kaldı diye bir insanın cinayet işlemesine, insan kaçırmasına, hırsızlık etmesine, karada ya da denizde yıkıp yakmasına, batırmasına, ya da askerlik hizmetinden kaçmasına göz yummak aklımıza bile gelmez; ama bir yılda, bütün dünyada on yılda işlenen hukukça cezalandırılacak suçlardan daha çok zararlı olan tembelliğe izin vermekteyiz. Parlamento'daki çoğunlukları yolu ile zenginler; sahtekârlık, dolandırıcılık, yankesicilik, soygunculuk gibi hırsızlık biçimlerini merhametsiz bir şiddetle cezalandırırken, zengin tembelliğini bunun dışında tutmakta ve hatta bunu şerefli bir yaşama yolu olarak gösterip çocuklarımıza geçinmek için yaşamanın alçaltıcı ve ayıp birşey olduğunu öğretmektedirler. Başkalarının emek ve hizmetlerinden sülük gibi geçinmek bir hanımefendi ya da beyefendi olmaktır da, ülkeyi emek ya da hizmeti ile zenginleştirmek küçültücü ve nefret edilecek bir insan olmaktır. Bu, **'Tabiat'**ın düzenini tersyüz etmek çabasından başka birşey değildir. Bunda ısrar edecek olursak, geçmişin büyük imparatorluklarını yıkan bir uygarlık çözülmesini üzerimize çekeceğimiz şüphesizdir. Fakat gelirin eşit dağıtılmadığı yerlerde buna engel olunamaz. Çünkü kanunlar her zaman zenginler tarafından yapılacak ve her kanundan önce gelmesi gereken herkesin çalışması gerektiği kanununu da, zenginler, hiçbir zaman yapmayacaklardır.

17

TEMBEL ZENGİNLER

KAZANILMAMIŞ gelirleri olan kişilerin hepsinin her zaman tembel olmadıklarını ya da hiçbir iş yapmadıklarını sanmayın. Bunlardan, çok enerjik olanları çoğu kendi güçlerinden fazla iş yaparlar ve sonunda **«dinlenme kürleri»**ne gitmek zorunda kalırlar. Hayatlarını uzun bir tatil yapmak isteyenler, bir süre sonra bundan da bir tatil almak zorunluğunu duyarlar. Tembellik o kadar tabii olmayan, o kadar sıkıcı birşeydir ki, zenginlerin dünyası, en yorucu cinsinden sürekli bir faaliyetler dünyasıdır. Sporları öylesine inceden inceye örgütlenmiştir ki, yılın her ayının kendisine özgü bir özelliği vardır. Av için gereken balıklar, kuşlar ve hayvanlar öyle dikkatle üretilir ve korunurlar ki, her an öldürecek birşey bulunabilir. Spor yetmezse, her zaman oyunlara başvurulabilir: Ski, polo, tenis, yapma buz üzerinde kaymak gibi yoksul bir kadınınkinden çok fazla bedenî yorgunluk doğuran oyunlar vardır. Böyle yorucu bir günün sonunda, yemek ile yatmak zamanı arasında genç bir kadın, bir postacının bir günde yürüdüğü yoldan çok yolu dans ederek arşınlar. Nefretimizi doğuran tembellik, aslında ancak yeni zenginlerin çocuklarında görülür. Bu zavallılar eski zenginlerin sahip olduğu atletik eğitim ve sosyal disiplinden yoksundurlar. Ne yapacaklarını bilmeyen bu insanların otomobilleri ile bir otelden diğerine giderken, içtikleri sigaralar, içkiler, yedikleri dondurmalar ve okudukları budalaca romanlar insanı ancak acıma duygusu ile doldurur. Fakat bir sonraki kuşakta bunlar ya tam

yoksulluğa düşerler ya da artık imkânları içindeki sınıfın okullarına gider ve o sınıfın disiplinini, göreneklerini ve başarılarını elde ederler.

Tıpkı eski kabile düzenindeki erkeklerin avlanmaya gittikleri ve kadınların ev işi yapmalarına benzeyen ve geçinmeleri için insanların çalışmalarının gerekli olmadığı bu düzende, eğer bütün siyasal kudreti elinde tutmak istiyorsa, yöneten sınıfın yapması gereken bazı kamu hizmetleri vardır. Bu hizmetlere karşılık hiçbir ücret ödemeyerek ya da geçinmesini sağlamayacak bir ücret ödeyerek, kazanılmamış geliri olmayan insanların bu hizmetleri görmesi engellenir. Üstelik yüksek kamu hizmetlerine ancak pahalı bir eğitim görmüş kişilerin kazanabilecekleri sınavlar konarak, bu hizmetlerin zenginlerin elinde kalması sağlanır. Mülkiyet sahibi sınıfın kendileri Parlamento üyeleri oldukları halde, Parlamento üyelerinin aylıklarını yeterli bir düzeye çıkarmadan yana olan her harekete karşı olmalarının bundan başka bir açıklaması olamaz. Kendileri ordunun subay kadrosunu meydana getirdikleri halde, bir subayın, aylığı ile geçinebilmesi imkânını yaratmamışlardır. Bütün Parlamento sandalyelerine adaylıklarını koydukları halde, Parlamento üyelerinin ve bunların seçim masraflarının kamuca ödenmesinin her zaman karşısında olmuşlardır. Diplomatik görevleri küçük oğulları için ayırmışlar ve kişisel geliri yılda dört yüz sterlini bulmayan hiçbir gencin bu görevlere atanmaması şartını da koymuşlardır. Hükümet görevlerinin, insanın kendisini geçindirmesine yeter bir meslek olmasına karşı savaşmışlar ve hâlâ da savaşmaktadırlar. Aksi halde, bu alan mülk sahibi olmayan sınıfa açılacak ve kendi tekelleri sona erecektir.

Fakat hükümet işlerinin yapılması gerektiğinden ve

bu işleri başkalarına kaptırmak istemediklerinden, kendileri yapmak zorunluğundadırlar. Bunun sonucunda da, Parlamentoda, dışişlerinde, orduda, hukuk alanında, mahalli kamu örgütlerinde ve bunlara ek olarak kendi özel işlerinin yönetiminde çalışan birtakım zengin kişiler görmekteyiz. Böylesine çalışan insanlara zengin tembel adı verilemez. Ama yazık ki, bu yönetim işlerini kendi sınıflarının tembellik imtiyazını gözönünde tutarak yapmaktadırlar. Sınıflarının geri kalan kişileri gibi bunlar da kendilerini eğlenceye terketseler ve yönetim işlerini, yararları bütün milletinki ile eşit olan ve iyi ücret alan kişilere bıraksalar, kamu yararı bakımından bu çok daha iyi olacaktır.

'Tembel Zengin' sözünün bütün tanımlamalarını yaptığımız zaman, bunun hiçbir şey yapmamak değil (bu, imkânsızdır), fakat faydalı birşey yapmamak; üretmeden tüketmek olduğunu, bu terimin halkın onda birini meydana getiren bir sınıfa uygulandığını ve bunların tembelliklerini devam ettirmeleri için diğer onda dokuzunun kölelik durumunda bırakıldığını görürüz. Üstelik bu, kanunun tanımış olduğu bir kölelik olmayıp efendilerine pek pahalıya malolan zorunlu şartları yüklemeden, açlığın yeter derecede düzen altında tuttuğu bir köleliktir. Bundan başka, zengin bir kadının sağlığı için alelâde bir iş yapması da yoksullar tarafından hoş karşılanmayacaktır; çünkü, böyle yapmakla yoksul bir kadını işinden etmiş olacaktır.

18

KİLİSE, OKUL VE BASIN

PARLAMENTO ve Mahkeme gibi Kilise de zenginler tarafından kapılmıştır. Herhangi bir din adamı bir kasaba kilisesinde eşitlik ve namusluluk öğretmez. Zenginlere itaat etmesini öğretir ve buna da bağlılık ve din adını verir. Din adamları, zenginlerin parlamentosunun zenginlerin çıkarlarına yaptığı kanunları «hakem» olarak uygulayan ve buna da adalet adını veren köy ağasının yardakçısıdır. Başka bir din ya da kanun ile ilişkileri olmayan köylüler, kısa sürede bu ikisine olan saygılarını yitirirler ve yalnızca şüpheci olurlar. Karşılaştıklarında ellerini şapkalarına götürüp saygı ile selâm verirler ama birbirlerine — karısı Noelde iyi davranıyor olsa bile — ağanın yoksulları ezici ve soyguncu, papazın da lâf ebesinin biri olduğunu söylerler. İhtilâllerde malikâneleri, papaz evlerini yakan, katedrallerdeki heykellerin yüzlerini parçalayan, renkli camları kıran, orgu yerle yeksan eden hep köylülerdir.

Hiç de böyle olmayan din adamları tanıyor olabilirsiniz. Ben bile birkaç tanesini tanırım bunların. Ne kadar refah içinde yaşasalar ve haklarında iyi konuşulsa bile, adaletsizliğe karşı çıkacak kadın ve erkekler vardır. Ama sonucunda bunlar da etkili çevrelerde kötü ün bırakırlar. Toplumumuz birkaç başkaldırıcısı ile değil, milyonlarca itaatli tebasıyla yargılanmalıdır.

Aynı bozulma okul çocuklarımız arasında da yaygındır. Öğrencilerine, toplumsal teknenin küreklerine asılmayan bütün yetişkinlerden nefret etmelerini ve bun-

ları kovalamalarının ülkelerine karşı görevleri olduğu temel gerçeklerini öğreten öğretmenler, işlerinden atılmakta ve bazan da gençliği zehirleme suçu ile mahkûm edilmektedir. Bu en basit ahlâk kuralından, üniversitelerdeki en derin öğretimlere kadar aynı bozulma vardır. Bilim, zenginlerin hisse senedi sahibi oldukları şirketler tarafından yoksulların hastalıkları için imal edilen sahte ilâçların propagandası olmaktadır. Oysa, yoksullar daha iyi besin ve daha iyi yaşama şartları ile, zenginler de faydalı bir çalışmayla bütün hastalıklarından kurtulacaklardır. Siyasal ekonomi, tembel zenginler olmasaydı işsizlik ve sermayesizlikten yokolacağımız ve eğer yoksullar daha az çocuk sahibi olmaya dikkat etseler dünyadaki kötülüklerin çoğunun eksileceği konusunda bir gösteri olmaktadır.

Böylece yoksullar, bilgisizlikleriyle yoksul kalmakta devam etmektedirler. Baba zenginliğinin kendilerinin bilgisiz kalmalarına imkân verdiği insanlarla tam bir eğitim gördükleri sanılan insanlara gerçekte öyle yanlış şeyler öğretilmektedir ki; bunların bu yanlış bilgileri, vahşilerin tabii zekâlarından bin kere daha tehlikelidir. Hohenzollern hanedanının, yani Kayzer'in kendi zengin ailesinin, insan toplumunda mümkün olan en iyi hükümet biçimi olduğunu ispatlayan tarih, bilim ve din bilgilerini öğretmeyen bütün öğretmenleri Alman Okul ve üniversitelerinden kovan Kayzer'i hepimiz haksız buluruz. Oysa, biz de aynı işi yapmaktayız. Yalnız, tek bir Hohenzollern ailesi yerine bütün tembel zenginlere tapılmasını öne almışızdır.

İnsanlar düşüncelerinin çoğunu okudukları gazetelerden edindiklerinden; basın özgür olsaydı, okullardaki bozulma o kadar önemli sayılmazdı.

Fakat basın özgür değildir. Londra'da bir günlük gazete çıkarmak en azından çeyrek milyon sterlin gerektirdiğinden, gazete sahipleri hep zengin kişilerdir. Bunlar da diğer zenginlerin ilânlarına muhtaçtırlar. Zenginlerin düşüncelerine aykırı düşünce ileri süren gazeteci ve yazıişleri müdürlerinin işlerine son verilir ve yerlerine bunların düşüncelerine uyanlar alınır. Gazeteler; böylelikle, okul ve üniversitelerin başladığı işe devam etmektedirler. Öyle ki, ancak en kuvvetli ve bağımsız zihinler; Parlamento'nun, mahkemelerin, Kilisenin, okulların ve basının ortak ve sürekli imâ ve iknasının zorladığı yanlış doktrin kütlesinden kaçabilirler. Başkaldırmak için değil, iyi huylu köleler olarak kalmak için yetiştirilmekteyiz.

Bunu anlayıp buna inanmayı çok güç kılan şey, bu yanlış öğretimin büyük bir ölçüde gerçek ile karışmış olmasındandır. Çünkü bir noktaya kadar zenginlerin çıkarları herkesinki ile aynı derecededir. Bu çıkarlarının komşularınınkinden değişik olduğu noktada yalancılık başlar. Sözgelişi, zenginler de yoksullar kadar tren kazalarından korkarlar. Bu nedenle de, tren kazası kanunları, tren kazası konusunda konferanslar, okulda öğretilenler ve gazete makaleleri hep namuslu olup, tren kazalarını önlemeye yönelmiştir. Fakat biri çıkar da, eğer tren işçileri daha az saat çalışsalar ve daha fazla ücret alsalar; ya da tren biletleri ücretlerinin hissedarlar ile işçiler arasındaki bölünmesinde hissedarlar daha az, işçiler daha çok alsa; ya da posta ve telgraf gibi demiryollarının da millet elinde olursa daha az kaza olacağını söylese, bu gibi tekliflere hemen basın ve Parlamento'dan itirazlar yükselir ve bunları ileri sürenlere **'Bolşevik'** damgası, ya da zamana en uygun küçültücü terim ne ise, o yapıştırılır.

19

BUNA NİÇİN KATLANIYORUZ?

NİÇİN sadece zenginlerin değil de, yoksulların bile buna katlandıklarını ve hatta bunu, iyilikçi kamu ahlâkı olarak tutkuyla savunduklarını sorabilirsiniz. Bu savunmanın 'ittifakla' olmadığını ve kamu ruhlu reformcular ya da çektikleri dayanılmaz hale gelmiş kişiler tarafından her zaman saldırıldığını söyleyebilirim.

Fakat bir bütün olarak ele alındığında bu çözülüşün kötü etkileri ve hukuk, din, eğitim ve kamuoyunun tahrifi, öylesine büyüktür ki, bunu alelâde insanların akılları alamaz. Bu insanlar bu tahrif'in küçük yararlı taraflarını anlarlar ve ancak bunlara sarılırlar. Zenginler çok iyiliksever insanlardır; zenginlikleri için bir fidye ödemeleri gerektiğini bilirler. Kocası orman bekçisi ya da bahçıvan olan ve kızları köşkte hizmetçilik yaparak görgülü yetişen bir köylü kadın, efendisini kendilerine iş veren iyi bir adam; hanımını da hastalara ilâç, elbise, battaniye gibi eşyalar veren, köy kliniğine, çalışmanın monotonluğunu ve hastalığın dehşetini azaltan bütün müsamere, oyun ve diğer faaliyetlere başkanlık eden iyi bir kadın olarak bilir.

Zengin ve yoksulların birbirlerini tanımadıkları büyük şehirlerde bile zenginlerin kıyasıya para harcamaları her zaman hoşgörülür. Bu, insanların seyrine ve dedikodusuna doyamadıkları bir manzara meydana getirir. Dükkân sahibi, zengin müşterileri olmasından; hizmetçi ise zengin bir evde çalışmaktan zevk duyar. Zenginlerin eğlence yerlerinde her zaman yoksullar için ucuz

koltuklar bulunur. Sıradan insanlar bütün bu zenginlik gösterisi karşısında kendilerinden geçerler. Bu konulardaki yazıları hevesle okurlar, dergilerdeki resimlere ilgi ile bakarlar. Oysa, bu gazetelerde beş yaşından küçük çocukların ölüm oranının azalmış ya da çoğalmış olduğu haberini okuduklarında bu, onlara gazeteyi cansıkıcı yapan kuru bir istatistikten başka birşey olarak görünmez. İnsanlar, **«bu, beni beş dakika kadar eğlendirmektedir. Fakat aynı biçimde hepimizin yararına mıdır?»** diye sormalarını öğrendikleri zaman, iyi giyinmiş bir kadının on bebeğin hayatına malolduğunu öğrenme yoluna girmişlerdir, demektir.

O zaman bile, iyi giyinmiş zengin kadınların olmamasının bütün kadınların kötü giyinmiş olmaları demek olduğunu sanırlar. Bundan korkmaları için hiçbir sebep yoktur aslında. Bu anda on kadının dokuzu kötü giyinmektedir. Gelirin mantıklı bir yolda dağıtılması sonunda da, on kadından herbiri en iyi bir biçimde giyinebilecektir. Bütün kadınlar temiz bir giyime sahip olana kadar hiçbir kadının pırlantası olmaması, en mantıklı bir kuraldır. Bu kural elbette, başkalarının giyimi kendisini ilgilendirmeyen ve pırlantalarına da ne olursa olsun sahip olmak isteyen bir kadına çekici gelmiyecektir. Hatta, böyle bir kadın diğer kadınların kötü giyimli olduklarını görerek sevinebilir de. Fakat bu darkafalılığın kaçınılmaz sonucu da Rusya'daki gibi bir **'ihtilâl'in** kopmasıdır. Böyle bir durumda da, kimse pırlanta takacak kudrette olmadığından, pırlantalar hep rehinci eline düşerler. İyi giyinmiş hanımlar da eski elbiselerini ve hazır aldıkları ucuz elbiseleri giyip eskittikten sonra artık üstlerine geçirecek hiçbir şey bulamaz olurlar. Ama bütün bunlar hep birden olup bitmiyeceğinden, düşüncesiz

insanlar polisin böyle şeylere izin vermiyeceğini sanırlar; bir kısmı da, kendileri öldükten sonra dünyanın ne olacağını düşünmezler bile.

Bizi bu piyangoya sarılmaya zorlayan nedenlerden birisi de, bir rastlantı eseri zengin olacağımız düşüncesidir. Avusturalya'da ölen ve burada kendi varlığından haberi bile olmayan akrabası bir işçiye yüz bin sterlin bırakan amcaların hikâyelerini çok dinlemişizdir. Bizden pek üstün olmayan insanların piyangoda büyük ikramiyeyi kazandıklarını okuyoruz. Gelir eşit olarak dağıtılmış olsaydı, bu türden hayaller kuramayacaktık. Oysa, insanlar at üstüne oynayacak beş kuruşları olmadığı zamanlar bile hayal kurarlar.

Bu kumarbaz hayallerine dalmayacak kadar aklı başında olan pek çok yoksul kadın oğullarını yoksulluktan eğitimin kurtaracağını sanarak fedakârlıklarda bulunur. Burslar kazanan ve belirli bir üstün zekâya sahip olan pek çok insan yükselmesini anasına borçludur. Fakat ne kadar göz kamaştırıcı olsa da, özellik gösteren olaylar, sıradan insanlara bir umut ışığı olamaz. Dünya ise sıradan insanlarla doludur. Zengin bir kadının çocuğu ile yoksul bir kadının çocuğu doğdukları zaman eşit beyinlere sahiptirler. Fakat yetişkin birer insan olarak hayata atıldıkları zaman, zengin kadının çocuğu yüksek görevler elde etmesine yarayacak iyi konuşma, görgü ve kültürü elde edebilmiştir. Yoksul kadının çocuğu ise, kendisini kibar insanlarla karşı karşıya getirecek bir işe girebilecek kadar gösterişli olamamıştır. Ülkenin beyin kudretinin büyük bir kısmı bu yolda harcanıp gitmektedir. Tabiat zengine, yoksula aldırmaz. Sözgelişi, yine Tabiat herkese yöneticilik yeteneği vermez. Belki de bunu yirmi kişide birine verir. Fakat bu kıskançlıkla sakladığı

hediyelerini dağıtırken de; insanları, zengin çocuğu, yoksul çocuğu diye ayırmaz. İki yüz kişi içinde yirmi tane zengin varsa, bu yönetmecilik hediyesi dokuz yoksula ve tek bir zengin çocuğa düşecektir. Fakat bu hediyeyi yalnızca zenginler geliştirebileceklerse, şu halde ülkenin yönetmenlik yeteneğinin onda dokuzu kaybolacak demektir. Bu eksiği kapatmak için de, yalnızca yoksullara emretmek alışkanlıkları olduğu gerekçesi ile, bu yönetmenlik görevlerine nice kafasız adamlar atanacaktır.

20

EŞİTLİK İÇİN OLUMLU NEDENLER

ŞİMDİYE KADAR halkın zengin ve yoksul diye ayırımının, yani, gelir eşitsizliğinin kötü sonuçlarından kendisini kurtaran tek bir büyük millî kuruma rastlamadık. Size daha çok örnek sayabilirim, fakat bunlar durumu daha da kötüleştirecektir. Zengin subaylarla yoksul askerlerin orduda ikilik yarattığını, kral ailesi ile milletin büyük kitlesi arasındaki ilişkinin tek bir zengin aile ile milyonlarca yoksul aile arasındaki ilişki gibi olduğundan, sadakatsizliğin alıp yürüdüğünü, barış dediğimiz şeyin gerçekte, zenginler ve yoksullar arasında, felâketli grevler yolu ile yapılan bir iç savaş olduğunu; kıskançlık, isyan ve sınıf darılmalarının bizim müzmin ahlakî hastalıklarımız olduğunu gösterebilirim. Fakat bunları birbiri arkasından sıralamaya kalksam siz, 'Allah aşkına yeter artık. Bu kadar sayma, yoksa sonunu bulamıyacağız!' diyeceksiniz. Haklısınız da! Bu ana kadar sizi Devletin, ge-

lirin eşitsizliğine karşı çok kuvvetli nedenleri olduğuna inandıramamışsam, benden nefret ettiğinize inanmaya başlıyacağım.

Bundan başka, Sosyalist eşit dağıtım planının olumlu nedenlerini de ele almalıyız. Bu, benim en sevdiğim çözüm yolu olduğu için bununla çok ilgilenmekteyim. Onun için dikkat edin de, gelirin eşitliği konusunda söylenenlerin gelirin eşitsizliği konusunda söylenenlerden üstün olduğunu incelemenize yardım ederken, bir haksızlık etmiyeyim.

Eşit dağıtım, yalnızca imkânlı değil, aynı zamanda uzun denemelerden de geçmiş bir çözüm yoludur. Uygar dünyanın günlük işlerinin en büyük kısmı insanların uzun ya da kısa, esmer ya da sarışın, hareketli ya da ağır, genç ya da yaşlı, ayyaş ya da yeşilaycı, evli ya da bekâr, aksi ya da uysal, dindar ya da inkârcı olduklarına bakmadan; kısacası, bir insanı diğerinden başka yapan ayrılıkları dikkate almadan, eşit ücret alan insanlar tarafından yapılmaktadır, yapılacaktır ve yapılmalıdır. Her zanaatta belirli bir ücret, her kamu hizmetinin belirli bir bedeli vardır. Her meslekte ücretler, o meslek adamının, o meslek sahiplerinin tümünün yaşayışına uygun bir hayatı devam ettirmesini sağlayacak biçimde ayarlanmıştır. Polisin, askerin, postacının aylıkları; işçinin, marangozun ve dülgerin ücretleri; yargıcın, Parlamento üyesinin yıllıkları değişebilir. Kimi yılda yüz sterlinden az, kimi beş bin sterlinden çok alabilir. Fakat bütün askerler aynı, bütün yargıçlar aynı, bütün Parlamento üyeleri aynı parayı alırlar. Bir doktora, ücretinin niçin şu kadar değil de, bu kadar olduğunu sorarsanız; size bütün doktorların o kadar aldığını söylemekten başka tatmin edici bir cevap veremiyecektir. Bütün doktorlar da, da-

ha azı kendilerini o seviyede tutamıyacağı için, o miktarı istemektedirler.

Onun için, düşüncesiz biri kalkıp da papağan gibi, eğer herkese aynı parayı verirsek, aradan bir yıl geçmeden yine eskisi gibi zengin ve yoksul ayırımının ortaya çıkacağını söylerse; ona çevresine bakıp da yıllar yılı aynı parayı alan ve durumlarında hiçbir değişiklik olmadan hayatlarını sürdüren milyonlarca insanı görmesini söylersiniz. Yoksul insanların zengin oldukları çok enderdir; bunlar, günlük olaylardan olmayıp ancak rastlantı sonucudurlar. Genel kural, aynı meslek ve sınıfta olan işçilerin eşit ücret almalarıdır; bunlar ne durumlarının üstüne çıkabilir, ne de altına düşerler. Eğer geliri ülkenin halkına eşit olarak dağıtabilseydik; bu insanların, tıpkı postacının zengin-yoksul ayırımı yapmadığı gibi, kendi kendilerini zengin ve yoksul diye ayırmayacaklarını artık pratik uygulama ile kesinleşmiş olarak kabul edebiliriz.

Burada ileri sürülen tek yenilik, postacının da posta müdürü kadar alması ve posta müdürünün de kimseden daha az almamasıdır. Bütün yargıçlara aynı geliri, bütün kaptanlara aynı geliri uygun görüyorsak, niçin yargıçlara kaptanlardan beş kat daha çok ücret vermeye devam edelim? İşte kaptanların bilmek istediği de budur. Siz şimdi ona, eğer onun eline de bir yargıç kadar para geçecek olursa aradan bir yıl geçmeden yine eskisi kadar yoksul olacağını söylerseniz, korsanlardan başka kimsenin kulağına yakışmayacak sözlerle size cevap verecektir. Onun için böyle şeyleri söylemeden önce düşünmeniz gerekmektedir.

Şu halde eşit dağıtım, sadece o an için değil, fakat sürekli olarak imkânlı ve uygulanabilir birşeydir. Bu, ay-

nı zamanda basit ve anlaşılır birşeydir de. Herkesin ne kadar alması gerektiği konusundaki tartışmaları da önler. Daha yetenekli olanların hakettiklerini elde etmeleri konusunda da onlara çok büyük fayda sağlar.

21

DEĞİM (LİYAKAT) VE PARA

BU son cümle, aklını bu konuya ciddi olarak vermemiş en akıllı kadını bile şaşırtacağı için bunu biraz daha açıklamam gerekecek.

Gelirlerdeki farklılık kadar hiçbir şey bir insan ile diğeri arasındaki **'değimlilik'** derecesini gizleyemez. Örnek olarak, **'minnettar'** bir milletin parlamentosu yolu ile büyük bir kâşife, büyük bir mucide ya da büyük bir komutana yirmi bin sterlin hediye ettiğini düşünelim, (örnek olarak bir erkeği almak zorundayım; çünkü kadınlara ancak öldüklerinden sonra heykel dikerler). Bu adam bu müjdeyi karısına iletmek üzere sokakta giderken değil topu topu yirmi bin sterlini, yılda yirmi bin ya da daha çok geliri olan ünlü bir budala ile ya da ahlâksız adamın biri ile karşılaşabilir. Büyük adamın yirmi bin sterlini kendisine yılda ancak bin sterlin getirecek ve kendisi, toplumumuzda, hayatlarında vatandaşlarının kötü huyları ya da budalalıkları yüzünden para kazanmaktan başka hiçbir şey yapmadıkları halde ondan on kat zengin olan tüccarlar, bankacılar ve düzenbazlar tarafından **'zavallı adam'** diye nitelenecektir. Ucuz bir kurnazlıkla kötü viski yapan, buğday ürününü istif edip üç katına

satan, yalan ilânlar yayınlayan aptalca gazete ve dergiler çıkartan bir insanın şereflere garkedilmesi, Parlamento'ya alınması ve sonunda ülkenin soyluları arasına sokulması çok korkunç birşeydir. Oysa, insan bilgisi ve refahının ilerlemesi için en yüksek yeteneklerini ortaya koymuş, hayatını tehlikeye atmış bir insan, kendi birkaç kuruşu ile kapkaççının serveti arasındaki çelişki nedeniyle küçük düşürülmektedir.

Değimlilik yani liyakat, ancak maddî eşitliğin olduğu yerde kendisini gösterebilir. Rütbe, şeref ve ün para ile alınabildiği takdirde faydadan çok zarar getirir. Kraliçe Victoria, durumunu koruyacak kadar parası olmayana rütbe vermeyeceğini söylediği zaman sağduyusunu göstermişti. Fakat bunun sonucunda da, rütbeler en iyiye değil, en zengine gitmiş oldu. Geliri eşit olmayan insanlar arasında bütün değimlilikler arka plana itilir. Yılda bin sterlini olan bir kadın, ne kadar değimsiz olsa da, yılda yüz sterlin geliri olandan önce gelir. Ve bu kadın, çocuklarına da, aynı ya da daha fazla tabii yeteneklere sahip yoksul çocuklarından daha yüksek işlere girebilme imkânları sağlayabilir.

Eşit gelirli insanlar arasında değim farklılığından başka bir toplumsal farklılık yoktur. Para önemsizdir; kişilik, davranış ve yetenek herşeydir. Bütün işçilerin düşük ücret düzeyine ve bütün zenginlerin de günün modası olan gelir düzeyine inip ya da çıkacakları yerde, eşit gelirler düzeninde, herkes kendi düzeyini bulacaktır. Büyük insanlar, sıradan insanlar ve küçük insanlar yine olacaktır; fakat büyükler, daima büyük işler başarmış insanlar olacaklar ve analarının şımarttığı ve babalarının yılda yüz bin sterlin bıraktığı budalalar olmayacaklardır. Küçük insanlar da, hayatlarında ellerine bir fırsat geçire-

memiş insanlar değil de, yalnızca dar kafalı ve aksi kişilikli insanlar olacaklardır. Bunun için budalalar her zaman gelir eşitsizliğini (çünkü kendilerini gösterebilmede tek fırsattır bu) ve gerçek büyükler de gelir eşitliğini savunurlar.

22

DÜRTÜCÜ ETKENLER

GELİRİN eşit dağıtımına karşı ileri sürülen itirazlara gelince; bunların aşağı yukarı şunlardan meydana geldiğini görürüz: Biz buna alışmamış ve sınıflar arasındaki gelir eşitsizliğini o kadar olağan kabul etmişiz ki, işlerin başka türlü olabileceğini hiç düşünmemişizdir; zengin sınıf tarafından atanan öğretmenler ve vâizler bize ta çocukluğumuzdan beri bir takım insanların diğerlerinden daha zegin olabilme haklarını şüphe ile karşılamamızın günah ve budalaca birşey olduğunu öğretmeye çalışmışlardır.

Bundan başka itirazlar da vardır. Eşit olmayan gelir planlarında bunların çoğunu **'bertaraf'** ettiğimiz için burada yalnızca ikisi ile ilgileneceğiz.

Birincisi, eğer bir kadının diğer bir başkasından daha fazla para almasına izin verilirse, bu kadının daha çok çalışmak için kendisini dürtecek bir nedenin kalmayacağıdır.

Buna verilecek cevap, hiç kimsenin millî görevi yerine getirirken kendisinin bir başkasından daha fazla çalışmasını istemediğidir. Aksine, çalışma yükü (bu olma-

dan dağıtılacak gelir olmayacaktır) bütün işçiler tarafından eşit olarak paylaşılmalıdır. Çalışmadıkları zaman mutlu olmayan insanlar isterlerse kendilerini memnun etmek için daha çok çalışabilirler; fakat bu çalışmanın, karşılığında para almaları gereken acı verici bir fedakârlık olduğunu söylememelidirler. Çünkü fazla enerjilerini her zaman zevklerine harcayabilirler.

Diğer yandan, çalıştıkları her dakikayı çok gören insanlar da vardır. Bu görüş de, onları paylarına düştüğü kadar çalışmaktan alıkoyacak bir özür değildir. Kendine düşenden azını yaptığı halde, emek tarafından üretilen servetten tam payını alan herkes hırsızdır ve diğer bütün sıradan hırsızlar gibi muamele görmesi gerekir.

Yorgun Ahmet çalışmaktan nefret ettiğini ve daha az kazanmaya razı olduğunu ve daha az çalışmak için yoksul, pis, paçavralar içinde, hatta çıplak yaşayabileceğini söyleyebilir. Fakat yukarda gördüğümüz gibi bu kabul edilemez: İstem yolu ile yoksulluk, toplum bakımından, istem dışı yoksulluk kadar kötüdür. Saygılı milletler vatandaşlarının saygılı hayatlar yaşamasında ve gelirden tam paylarını almalarında ısrar etmelidirler. Yorgun Ahmet, payına düşeni yaptıktan sonra istediği kadar tembellik edebilir. Sırtüstü yatıp kuşların ötüşünü dinleyecek ya da komşularının spor, keşif, sanat, edebiyat, bilim (ya da maddî gerekleri tatmin edildiği zaman uğraştıkları her neyse) dallarındaki çalışmalarını seyredebilecektir. Ancak yoksulluk ve toplumsal sorumsuzluk yasak lüksler olacaktır. Zavallı Ahmet, şimdiki zorunlu yoksulluk yerine, bundan çok daha fazla çekindiği zorunlu refaha boyun eğmek zorunda kalacaktır.

Fakat genel millî üretim konusunda, başkalarından az ya da çok çalışabilmek özgürlüğü konusunda birtakım

mekanik güçlükler de vardır. Böyle bir çalışma bugün artık ayrı bir kişisel çalışma olmayıp, çalışmanın belirli saatlerde başlayıp belirli saatlerde sona erdiği büyük fabrika ve bürolarda örgütlenmiş ortak çalışmadır. Sözgelişi eskiden bir kadının kendi teknesinde yıkadığı, kendi eliyle ütülediği elbiselerimiz artık genellikle temizleme evlerinde temizlenmektedir. Buralarda çalışan kadınlar, imkânları olup alabilseler bile, tek başlarına kullanamıyacakları makinelerde ve binalarda bu işleri yapmakta, buhar makinelerini çalıştıran erkekler de onlara yardım etmektedirler. Bu kadın ve erkeklerden bir kısmı işe bir saat erken başlamak ve işi iki saat geç bırakmak isteseler; bazı işler işbirliği olmadan yapılamıyacağı için, bu istekleri kabul edilmiyecektir. Motorlar çalışmazsa makineler de işlemiyecektir. Ya herkes hep birden çalışacak ya da kimse çalışmıyacaktır.

Kısacası, ortak iş ya da fabrika işi, yani büyük çağdaş uygar halklarımızın var olmasını sağlayan türden işler, bir işçi canının çektiği saat işe başlayıp istediği saat bıraksaydı, imkânsız hale girecekti. Birçok fabrikalarda makineler, iş düzenini, tembeller ve çalışkanlar için eş olarak ayarlarlar. Makinisti ve hat bekçisi canları istediği zaman durup da bir futbol maçı seyretselerdi, demiryolu hizmeti hiçbir işe yaramazdı. Çağdaş sanayide tembel insanların yeri yoktur. Başkalarından daha uzun ve daha çok çalışmak isteyenler de bu imkânı kendi başlarına yapabilecekleri işlerde bulabilirler.

İyi işçinin elinden gelenin en iyisini yapması için dıştan bir dürtükleme gerekmez. Onun sıkıntısı böyle bir çalışma ile geçimini pek seyrek olarak sağlayabilmesidir. Halen iyi işler, en büyük düş kırıklığı şartları altında yapılmaktadır. Bunları yaparken sıradan bir iş kadar bile

para alamama imkânı vardır. Karşılığında hiç para ödenmediği zaman, geçimini sağlamak için sıradan bir iş yapan insan bunda pek bir zevk bulamaz. İnsanlar yapabileceklerine inandıkları yüksek işleri pek seyrek olarak reddederler. Reddettikleri zaman da bu yüksek iş ya çok az ücretlidir ya da toplumsal durumlarına uygun düşmez. Bunun tipik örneği, orduda bir assubayın subaylığı reddetmesidir. Bir başçavuşun geliri ve gideri bir subayınkinden fazla değilse ve her ikisi de aynı sınıfın insanı iseler, bir askerin kendisini göstereceğine inandığı en yüksek rütbeye terfiini kabul etmesi için fazladan bir para teklifine gereklilik yoktur. Bazan duyduğumuz üzere bunu reddetmişse, bu, o yüksek rütbede alt rütbedekinden daha yoksul ve daha huzursuz olacağını bilmesindendir.

Peki pis işler ne olacak? Pis işlerin, pis ve az ücret alan insanlar tarafından yapılmasına öylesine alışmışızdır ki, bunu yapmanın utanç verici olduğunu ve eğer pis ve aşağı bir sınıf olmasaydı, bu işlerin yapılmayacağını düşünmüşüzdür. Bu, saçmalamanın ta kendisidir. Dünyanın en pis işlerinden bazıları yüksek öğrenim görmüş, çok yüksek ücretler alan ve en yüksek çevrelerde dolaşan ünlü cerrahlar ve doktorlar tarafından yapılır. Bunlara yardım eden hastabakıcılar genellikle kültürde onların eşitleri ve bazan da rütbece üstleridir. Hiç kimse hastabakıcılara, işleri çok daha temiz olan daktilo kızlardan daha az para vermeyi ya da daha az saygı göstermeyi aklına bile getirmez. Kadavra kesmeyi ve canlıların dışkılarını tahlil etmeyi içine alan laboratuvar çalışmaları, temiz bir ev kadınının görüş açısından iğrenç derecede pis görünür; yine de bu işler meslek sınıfından beyler ve hanımlar tarafından yapılır. Her temiz ev ka-

dını bilir ki, evler, pis işler olmadan temizlenemez. Çocukların doğurulması ve büyütülmesi hiçbir zaman kibar salon eğlenceleri değildir; fakat ne kimse bunların şerefli bir iş olmadığını ileri sürer, ne de en titiz bir kadın sırası gelince bunlardan kaçar.

Şunu da hatırlamak gerekir; bu anda pis insanlar tarafından kaba bir biçimde yapıldığı için pis olan iş, temiz insanlar tarafından temiz bir biçimde de yapılabilir. Özel otomobilleri ile uğraşan hanımlar ve beyler bu işi, kendilerini, uşaklarının üst başlarını pisletmelerinden çok daha az kirleterek yapabilirler. Dünyada yapılması gerekli olan işler, bütün sınıfların sağlıklı insanlarının katlanabileceğinden çok fazla olmayan pislikle yapılabilir. İşin esası, itiraz edilenin, işten çok, işin ilişkin olduğu yoksulluk ve küçültücülüktür. Böylece taşralı bir bey kendi arabasını sürmeye itiraz etmez de, şöförünün üniformasını giymeye itiraz eder. Bir hanımefendi de, hiç umursamadan bir odayı temizliyeceği halde, temiz ve yakışmış olsa bile, bir hizmetçi başlığı ya da önlüğü içinde görünmektense ölmeyi tercih eder. Oysa, bunlar herhangi bir üniforma kadar ve hatta tembel bir kadının süslü elbiselerinden çok daha şereflidirler. Oda hizmetçisi de, hanımı da, eğer çiçek ve hayvanlara düşkünlerse bütün gün bahçede çalışacaklar ya da büyük bir dikkatle köpeklerini yıkayıp bitlerini ayıklayacaklardır. Ve bu işlerdeki pisliği hiç de şereflerini alçaltıcı olarak görmeyeceklerdir. Bütün sokak süpürücüleri dük olsalardı, kimse toza toprağa itiraz etmezdi. Eğer gelmeye tenezzül etse, süpürücüyü yemeğe çağırmaktan herkes şeref duyacaktı. Kimsenin yalnızca işin konusu nedeniyle gerekli bir işe itiraz etmeyeceğini kabul ediyoruz: Herkesin itiraz ettiği şey, genellikle aşağı sınıftan insanlar ya da zenciler tara-

fından yapılan bir işi yaparken görülmektir. Bir işi iyi yapan kişiler bizden düşük olarak sınıflandırıldıkları için, bazan bir takım işleri bile bile kötü yaparız. Sözgelişi, zengin bir budala sırf kâtipler iyi yazdığı için kötü yazı yazar.

Kafamızdan pis iş konusunda pekçok saçma düşünceyi attıktan sonra, yine de, bütün faydalı işler eşit derecede şerefli oldukları halde, bunların hepsinin eşit derecede hoş olmadığı gerçeği ortadadır elbette. Bu gerçekle yüzyüze gelmekten kaçmak için, bazı insanların garip zevkleri olduğunu ve akla gelebilecek her işin bir meraklısı olduğunu söyleriz. Hiçbir zaman istekli bir cellat bulmakta güçlük çekmeyiz. Denizin ortasında, uzak ve tehlikeli kayalar üzerindeki fenerlerde nöbetleri aylarca değişmediği halde mutluluk içinde yaşayan insanlar vardır. Madencilik korkunç ve hiç de tabii olmayan bir iş olarak gözükürse de madenci sıkıntısı çekilmez. Tıpkı bir hamamböceğinin, bütün ev emrinde olduğu halde bodrumu salona tercih etmesi gibi, kendi başlarına bırakılan çocuklar da eğlenmek için en rahatsız ve hoş olmayan işleri yaparlar. Tanrının her iş için bir insan yarattığı söylentisi bir noktaya kadar gerçektir.

Bu huy farklılıklarının gerektirdiği ayrılıkları bir kenara bırakırsak, ortaya çıkan gerçek şudur: Bahçıvan ya da makinist olmak isteyen bir oğlanla, artist ya da santral memuresi olmak isteyen bir kızı, lağımcı olmak isteyen bir oğlan ya da eskici olmak isteyen bir kızdan çok daha kolay bulabiliriz. Sevilmeyen işlerin daha hoş bir duruma getirilmesi için çok şey yapılabilir: Bazı işler bütün bütüne kaldırılabilir. Zaten bunlarla uğraşacak çok yoksul ve kaba bir sınıf olmasaydı, bunlar çoktan

kaldırılmıştı. Fakat bu yapılana kadar da, şu ya da bu cinsten belirli bir zevki olmayan insanlar her zaman için daha hoşa gidecek işleri yapmak isteyeceklerdir.

Neyse ki, çeşitli işlerin çekiciliklerini eşitleştirme yolu vardır elimizde. Bu da bizi, hayatımızın boş vakit dediğimiz en önemli bölümüne getirir. Denizciler buna **'izin'** adı verirler.

Hepimizin istediği tek birşey vardır: Özgürlük! Bununla, istediğimizden başka birşey yapmak zorunluğunda olmamak özgürlüğünü kastederiz. Yarınki yemeğimizin nereden geleceğini ya da bizi köle yapan diğer gereklilikleri düşünmek istemeyiz. **'Zamanım benimdir'** diyebildiğimiz sürece özgürüzdür. İşçiler günde on saat yerine sekiz saat çalışmak için karışıklık çıkardıklarında, gerçekten istedikleri on yerine sekiz saat çalışmak değil, fakat on dört yerine on altı saat boş kalmaktır. Bu on altı saatın sekiz saatı uyku, birkaç saatı yemek, içmek, giyinmek, yıkanmak ve dinlenmek gibi işlere ayrılacağından, günde sekiz saat çalışan bir işçinin gerekli şekilde yedikten, giyindikten ve dinlendikten sonra istediği birşeyle uğraşmasına kalan zamanı ancak bir iki saat olmaktadır. Bu bir kaç saat da, kış aylarında günlerin kısalığı, yaz aylarında da bir eğlence yerine gitme zamanının uzunluğu nedeniyle değerinden çok şey kaybetmektedir. Çalışma yerleri çalışan erkeğinin yuvası olan evli kadınlar, dinlenmek için evlerinden çıkmak istedikleri halde, erkekler de dinlenmek için evlerine gelirler. Aile kavgaları da hep bu yüzden çıkar. Kadınlar otellere bayılırlar, erkekler ise nefret ederler.

Aşağı yukarı hoşa giden ve kolay işler yapan insanlar arasında uzlaştırıcı ayarlamaları nasıl yapacağı-

mızı görüyoruz. Daha az hoşlanılan işler karşılığında daha çok boş zaman, daha çabuk emekli sınıfına katılma imkânı, daha çok tatil verin; bu işler de, çok daha hoş olanlar kadar ısrarla aranılacaktır.

Resim satılan galeriler, saygı uyandıran üniforma giymek ve seyircilerin sigara içmemelerini, tabloları aşırmamalarını ve birbirlerine bir resmin güzelliğini gösterirken bastonları ile tabloyu delmemelerini sağlamaktan başka hiçbir görevleri olmayan bekçilere ihtiyaç gösterirler. Bunu bir de, alışmamış bir insanın yeryüzünde cehennem olarak niteliyeceği bir çelik fabrikasında, alev alev yanan ocaklar ve erimiş madenler arasında büyük beden kuvveti harcayarak çalışan bir işçinin işi ile karşılaştırın. Demir işçisinin kısa bir zamanda galeri bekçisinin işinden bıkacağı ve bir an önce fırınlarına, erimiş madenlerine dönmek isteyeceği doğrudur. Galeri bekçisi ise, ya çok yaşlı, ya çok tembel, ya çok zayıf ya da bu üç niteliğe hep birden sahip olduğu için demir işçisinin işini yapamıyacaktır. Biri genç işi, diğeri ihtiyar işidir. Biz şimdi demir işçisine daha çok para vererek bunları dengede tutuyoruz. Aynı sonucu bu işçiye tatil ya da az çalışma saatı ile daha çok boş zaman vererek sağlayabiliriz. İmkân buldukça işçiler bu kolaylığı kendileri de yaparlar zaten. Saatla değil de parça başına aldıkları ya da fiyatların yükselmesi nedeniyle sipariş çoğalınca bir haftada geçimlerini sağlayacak miktarın iki katını kazanma imkânı belirdiği zaman, çift haftalık ile çift boş zaman arasında seçme yaparlar. Genellikle iki katı boş zamanı seçerler ve yine aynı parayı alarak pazartesinden çarşambaya kadar çalışmayı ve perşembeden cumartesine kadar uzanan bir tatil almayı seçerler. Çok iş ve çok para istemezler. Aynı

paraya daha az çalışmak isterler ki, bu da paranın; çalışmanın ne tek ne de en güçlü dürtükleyicisi olmadığını ispat eder. İş, kendi başına hoş olmayınca, boş zaman ya da özgürlük çok daha kuvvetlidir.

23

TABİAT'IN ZORBALIĞI

ANLAYACAK yaşa geldiğimizde bize öğretilmesi gereken ilk ders; çalışma zorunluğundan tam bir kurtuluş olmadığı, bunun kanunsuz olması gerektiği, kendi çalışma yükümüzden kaçmak yolunun, bunu ancak başkasının sırtına yüklemekle mümkün olduğudur. Tabiat, çalışmayı bıraktığı zaman insan soyunun açlıktan öleceğini öngörmektedir. Bizim çözmeye uğraşacağımız sorun, kendimize ne kadar boş zaman ayırabileceğimizdir. Çalışırken köle gibi çalışsak bile, payımıza düşeni yaptığımızı ve ertesi güne kadar serbest olmaya hakkımız olduğunu bilerek vicdanımız tertemiz, işimizi ne zaman bırakmalıyız? Bu soruya hiçbir zaman cevap verilmemiştir ve şimdiki düzenimizde de, pek çok işçinin faydasız ve aynı zamanda zararlı işler yapmalarından dolayı, cevap da verilemez. Fakat bunun cevabı, eğer gelirin eşit dağıtımı ve işin hakça bir bölüşülmesi sonunda bulabiliniyorsa; şu halde, payımıza düşen iş bize şu kadar para ile birlikte, şu kadar özgürlük de kazandırıyor demektir.

Garip bir durum daha vardır: Kendimizi **'Tabiat'**ın ya da **'Gerekliliğin'** kölesi değil de, patronlarımızın ya

da onlar adına bize iş verenlerin kölesi olarak sayacağımızdan, iş köleliğine başkaldırırız. Bu yüzden de çalışmaktan nefret eder, bunu bir lânetlenme olarak görürüz. Fakat herkes yükü ve mükâfatı eşit olarak paylaşmış olsa, bu duyguya kapılmıyacağız tabii. Kimse kazık yediğini sanmıyacak ve herkes, üretilen işin dağıtımının eşit olduğunu bildiği için, daha çok çalışmanın herkese daha çok pay anlamına geldiğini bilecekti. Aşırı olmadığı sürece, fabrika işleri çok içtenlikli ve çok zevk verici olabilir. Bunun için kızlar tek başlarına bir mutfakta oturmaktansa, kulakları sağır eden makine gürültüleri arasında dokumacılık yapmayı tercih ederler. Çevre şartlarından dolayı zevk duyulan işlerden başka, bir de filozofların ve hiç iş yapmamaktansa parasız çalışmayı yeğ bulan sanatçıların yaptıkları işler vardır. Fakat eşit bir dağıtım düzeni altında bu herhalde zorunlu sanayi yerine bir boş zaman ürünü olacaktır.

Şimdi de bize işten daha zevkli oldukları söylenen şeylere bir bakalım. Trenle gezinti, deniz kıyısındaki tatil evleri, insanın parasını çeken gösteriler, içki, futbol ve kriket konusundaki çocukça heyecan, bayağı ve budalaca oldukları halde komik ve güzel olmaya çalışan küçük tiyatro grupları ve aslında soyulduğu, sıkıldığı ve evine aksi ve sıkıntılı döndüğü halde akıllı bir kadını çok eğlendiği sanısına kaptırmaya çalışan diğer bütün eğlence davranışları hep insanların uzun aralardan sonra kendilerine verilen birkaç günlük boş zamanlarını değişik geçirmek için önlerine gelene sarıldıklarını göstermez mi?

Oysa, her gün işleri olduğu gibi boş zamanları da olsaydı, kendilerini eğlendirmeyi bileceklerdi. Şimdilik

bu önemli sanatın acemisidirler. Ya da bildikleri tek şey ancak kendilerine para karşılığı takdim edilen ve böylesine çekici şekilde reklâmları yapılan zevkleri satın almaktır. Bu zevklerin kendi başlarına zevk olmadıklarını, ancak günlük çalışmanın monotonluğundan bir kurtuluş yolu olduğunu anlayacak kadar akılları pek vardır denemez. İnsanların yaşamasını ve gerçek ile yalancı eğlence arasındaki farkı bilecek kadar öğrenmelerine yeterli boş zamanları olunca, yalnızca işlerinden zevk duymakla kalmayacak, aynı zamanda Sir George Cornewall Lewis'in hayatın zevkleri olmasa katlanılacak birşey olacağını söylemesinin anlamını da kavrayacaklardır. Sir George, bu eğlencelerin kendisini eğlendirecekleri yerde, zamanını ve parasını aldıklarını ve sinirlerini bozduğunu görecek kadar akıllıydı. Sağlıklı bir insana zamanını boşa harcamak kadar hoş olmayan birşey yoktur. Biz eğlence saatlarımızda hiç de çalışmak istemeyiz; istediğimiz sadece, zamanımızı alacak, zihnimizi ve adelelerimizi çalıştıracak ve bize zevk verecek bir iştir. Çok fazla çalışan ve pek az saygı gören bir köle bunu anlayamaz; o, işinden kaçabildiği zamanlar, kendi kaba ve aşağı çalışmasına uygun, kaba ve aşağı kötü huylara kapılır. Onu serbest bırakırsanız, eski çalışma korkusunu ve eski kötü huylarını terkedemiyecektir; fakat umurunuzda bile olmasın bu! O ve onun kuşağındakiler ölecek ve onların çocukları özgürlüklerinin zevkine varacaklardır. Bunun zevkine varmalarının bir yolu da faydalı şeyleri güzel, iyi şeyleri daha iyi yapmak ve kötü şeyleri ortadan yok etmek için daha fazla bir emek harcamak olacaktır. Dünya bir bahçe gibidir; çiçek dikmek kadar, kötü otları ayıklamak da ge-

reklidir. İnşa etmekte olduğu kadar yıkmakta da fayda ve zevk vardır; herbiri diğeri kadar gereklidir bunların.

Bu konuda tam bir anlayışa varmak için yalnızca çalışma ile boş zaman arasındaki farkı anlamak yetmez; boş zaman ile dinlenme arasındaki farkı da bilmek gerekir. Çalışma, yapmamız gereken şey; boş zaman, istediğimizi yapmamız; dinlenme ise, zihnimizin ve vücudumuzun yorgunluğunu giderirken hiçbir şey yapmamaktır. İstediğimizi yapmak, genellikle yapmaya zorunlu olduğumuz şey kadar emek isteyebilir. Bunun, bir meydan boyunca bir topa tekme atmak için yukarı aşağı bir koşma olduğunu düşünün! Bu, pek çok gerekli çalışmadan daha güç bir iştir. Başka insanların bu işi yapmalarını seyretmekse, kitap yazmak yerine okumak gibi bir dinlenme yoludur. Eğer hepimizin tam bir boş zamanı olsaydı; bunun hepsini topa vurmak, golf sopası sallamak, hayvan öldürmek ve avlanmakla geçirmezdik. Bu zamanımızın çoğunu faydalı bir işe ayıracaktık. Zorunlu çalışmamız bir kaç saata indirilse ve bunu ihmal etmek bir suç olsa da, boş zamanımızda bu süreye kendimizden saatlar ekleyecek ve şimdi bedava ya da parayla yaptıramadığımız ve millî yararımıza olan pek çok işi seve seve yapacaktık. Kocası ilginç bir işle uğraşan her kadın, onu yemeğe bile güçlükle çağırabildiğini pekâlâ bilir; hatta bir adamın işini kıskanması bazan aile içinde ciddi sıkıntılara yol açar. Bir kadın kendisini saran bir işe dalıp da, onu ve onunla ilişkili şeyleri kocasından ve kocasının dostlarından daha ilginç bulursa, yine aynı şey olur. Büro ya da fabrika saatlarından ve makinelerden uzak ve tek başına çalışan mesleklerde fazla çalışma ile sağlıklarını bozan ve hatta kendilerini öldüren insanların sayısı o kadar kabarık-

tır ki, filozof Herbert Spencer, çalışma delisi olan insanları uyarmak için tek bir fırsat bile kaçırmamıştır. Çok çalışma, tıpkı içki gibi başa vurur. Bunun kurbanları halsiz düştükten sonra bile o kadar uzun zaman çalışmaya devam ederler ki, sonunda faydadan çok zarar meydana getirirler.

24

NÜFUS SORUNU

GELİRİN eşit bölümüne karşı ikinci büyük itiraz, bu bölünmenin faydalarının (eğer varsa tabii) kısa zamanda çok çocuklu evli çiftler tarafından yutulacağıdır. Bunu söyleyen insanlar, aynı zamanda var olan yoksulluğun nedeninin de, dünyada haddinden fazla insan bulunması olduğunu söylerler. Yani, 'dünya, üstündeki bütün insanlara yeterli yiyecek üretemiyecek kadar küçüktür,' derler.

Eğer gerçek olsaydı bile, bu, gelirin eşit bölümüne bir itiraz olamaz. Elimizdekinin az olduğu oranda eşit paylaşılması daha çok önem kazanır. Böylece bu elimizdekini imkân olduğu kadar idareye bakar, eşitsizliğin kötülüklerine bir de yoksulluğunkileri katmazdık. Fakat bu gerçek değildir. Gerçek olan, insanların uygarlığı oranında dünyada yoksulluğun da artmış olmasıdır. Bunun açık nedeni de, insanların ürettiği servetin ve sağladığı boş zamanın, aralarında öylesine eşitsiz olarak bölünmüş olmasıdır ve bunlardan yarısı diğerle-

rinin üzerinde parazit gibi yaşamakta, kendileri için hiçbir şey üretmemektedirler.

Ev hizmetçilerinin durumunu gözönüne alın: Hizmetçi tutmaya iktidarı olan çok kimse ancak bir hizmetçi tutar. Fakat Mayfair'de en zengin çevrelerde yaşayan bir çift, daha çocukları bile olmadan, dokuz hizmetçiden aşağısı ile idare edemezler. Fakat herkes bilir; bir ya da iki hizmetçisi olan çiftler (hatta hiç olmayanlar bile) dokuz yetişkin insana yer bulmak ve aralarında düzeni sağlamak zorunda olan talihsiz insanlardan çok daha rahat ve bakımlıdırlar.

Hiç şüphe yok, gerçek olan, bu dokuz hizmetçinin genellikle birbirlerine baktıkları ve işverenlerine bakmadıklarıdır. Moda diye bir uşak ve bir kapıcı tutan insanlar bir de bunların yataklarını yapacak ve yemeklerini pişirecek insan tutmalıdırlar. Hanımların özel hizmetçileri, hanımları kadar özen gösterip ellerini kendi işlerinden olmayan işlere sokmamak konusunda çok dikkat gösterirler. Bundan dolayı iki insanın dokuz hizmetçiye ihtiyacı bulunmasının gülünç olduğunu söylemek yanlıştır. Evde bakılacak on bir kişi olduğu ve bunlardan dokuzunun devamlı birbirlerine baktığı düşünülürse, geri kalan ikisinin neden her zaman hizmetçilerin yetersizliğinden söz ettikleri ve işlerini gördürmek için daha birtakım çamaşırcılar, gündelikçiler ve garsonlar tuttukları hiç de garipsenemez.

Bu hizmetçi sürülerinin kendi geçimlerini sağlamadıkları, bunların geçimlerinin işverenleri tarafından sağlandığı ortadadır. Efendileri de kira ve hisse senetleri geliri ile geçinen tembel bir zenginse (yani geçimi kiracılarının ve hissedarı olduğu şirketlerdeki işçilerin emeği ile sağlanıyorsa), bütün hizmetçilerin de kendi ken-

dilerini geçindiremedikleri —dünya bunların on katını alacak kadar geniş olsa bile— ortadadır. Dünyada fazla insan değil, fazla tembel ve zamanlarını tembellere hizmetle geçiren fazla sayıda işçi vardır. Tembelleri ortadan kaldırın, bu işçileri faydalı işlere koşun, dünyanın kalabalık olduğu konusunda daha uzun bir süre bir yakınma duymayacaksınız. Belki de bunu hiçbir zaman duymayacağız. Tabiat'ın bu konularda kendi bildiği özel yolları vardır.

Bu durumu matematik terimleri ile anlatırsam, bazıları bunu daha kolay anlayacaklardır. 20 adamın, emekleri ile yılda adam başına 100 sterlin ürettiğini düşünün. Bu adamlar ya aralarında anlaşarak ya da kanun zoru ile bu paranın 50 sterlinini çalıştıkları toprağın sahibine vermektedirler. Toprak sahibi çalışmak nedeniyle değil de, sadece malik olmak nedeniyle yılda 1000 sterlin alacaktır. Bunun 500'ünü kendisine harcadığı zaman, o yirmi işçinin her birinden on kat zengin olmuş olacaktır. Diğer 500 sterlini ile de, kendisine 50'şer sterlini vermemek için başkaldırabilecek olan yirmi adamı baskı altında tutacak silahlı altı kişi ve bir de genç uşak kiralayacaktır. Kendileri yılda 75'er sterlin aldıkları için bu altı adam hiçbir zaman yılda 50'şer sterlin alanların tarafını tutmayacaklardır. Ve hepsi de, bir araya gelip toprak sahibini ortadan kaldırarak, faydalı işi kendileri yaptıkları takdirde yılda 100'er sterlin alabileceklerini görecek kadar akıllı değillerdir.

Yirmi işçiyi ya da altı yedi hizmetkârı milyonlara çarparsanız; mallarını korumak için büyük bir polis kuvveti, ordusu, kendilerine hizmet için çok sayıda hizmetçileri, lükslerini sağlayan işçi kitleleri olan mülk sahibi sınıfın bulunduğu her ülkede var olan temeli elde

edersiniz. Bütün bu çalışan kimseler de, aynı zamanda kendilerinin geçimini sağlayan gerçekten faydalı işçilerin emekleri ile geçinmektedirler. Nüfusun artmasının ülkeyi zengin mi yoksa yoksul mu yapacağı, yeryüzünün doğal verimine değil, artan nüfusun faydalı bir iş yapıp yapmayacağına bağlıdır. Faydalı bir iş yaparlarsa ülke zenginleşecektir. Fakat aksine bu artan nüfus, mülk sahiplerinin hizmetçileri, mülkiyet hakkının silahlı bekçileri olarak ya da yalnız maliklerin hizmetine sunulmuş başka bir takım mesleklerde faydasız işler yaparak çalışacaklarsa; mülk sahipleri zenginleşecek, pırlanta, pahalı elbise ve özel otomobil gösterileri daha parlak olacaktır. Hizmetçiler ve diğer uşaklar büyükbabalarından daha çok ücret alsalar ve daha iyi bir eğitim görseler bile, ülke yine yoksullaşacaktır.

Tabii, nüfusu çok olan bir ülke, iş bölümü avantajına sahip olacağı için daha zengin olmalıdır. İş bölümü; herkesin Robenson gibi her işi kendisinin yapması yerine, çeşitli işlerin çeşitli insanlar tarafından yapılması demektir. Bu yol ile de insanlar, başka bir iş yapmadıkları için, işlerinde çok hızlı ve usta kesilirler. Yine bunların yaptıkları işler, bütün zihinlerini işin yönetimine veren insanlar tarafından yönetilir. Bu yolda sağlanacak zamanda da makineler, yollar ve ilerde daha çok zaman ve işgücü tasarrufu yaptıracak bir sürü şeyler yapılır. İşte böylece, yirmi kişi on kişinin ürettiğinin iki katından çok fazlasını ve yüz adam da, beş tane yirmi adamın ürettiğinin kat kat fazlasını üretebilir. Servet ve onu üreten emek eşit olarak bölüşülmüş olsaydı, yüz kişilik bir nüfus on kişilik bir nüfustan çok daha bolluk içinde olacak ve böylece milyonlara varan nüfusa sahip ülkeler de onbin nüfuslulardan bin kere daha bol-

luk içinde olacaklardır. Bunların pek az refahlı ya da gerçekten yoksul olmaları sadece tembellerin ve onları tıpkı bizim zavallı arıları sömürdüğümüz gibi sömüren tembel parazitlerin varlığına bağlıdır.

Geliri hepimizin eşit olarak paylaşmamız halinde de adam başına düşen servet artışının devamlı olarak yükseleceğini sanmamalısınız. Gelecek kuşaklar savaş, salgın hastalık ve zamansız ölüme engel olunacak biçimde ayarlanabilse tek bir çiftin dört yüz yıl sonra hahayatta olan yirmi milyon torunu olurdu. Şimdi yaşayan bütün çiftler bu hızla üreseler; değil buğday yetiştirecek, ayakta duracak yer bile kalmazdı dünyada. Yeryüzünde emek karşılığı üretilebilecek yiyeceğin bir sınırı vardır; bu yüzden eğer nüfus artışının da bir sınırı olmasaydı, çok insan üremesi sonunda yiyecek payımızın artacağı yerde eksileceğini görecektik.

İnsan yalnız ekmekle yaşayamaz; hem çok tok, hem de çok kalabalık olmak imkânı da vardır. Savaş sonunda İngiltere'de büyük bir yiyecek kıtlığı yoktu, fakat gayet şiddetli bir mesken sıkıntısı vardı. Şehirlerimiz korkunç derecede kalabalıktır; her aileye rahat, geniş bir ev ve bahçe ayırmaya kalksak, bazı sokaklarımızın uzunluğu kilometreleri bulur. Bir gün, hepimizin sağlıklı olması için ne kadar sayıda insanın gerekli olduğuna karar vereceğiz ve değiştirmeye bir neden görmedikçe bu sayıda kalmaya çalışacağız.

Çocukları doğuran kadınları da düşünmeliyiz. Bir kadın yirmi çocuk doğurabilir. Avrupada bazı bölgelerde onbeş çocuklu ailelere hiç de garip gözle bakılmaz. İyi bakımlı, kuvvetli bir kadın —doğumlar arası da elverişli biçimde aralıklı ise— herhangi bir sakatlık ya da tehlike karşısında kalmadan bu yüke dayanabilir. Hatta

hiç çocuk doğurmamış kadınlar kadar kuvvetli ve sağlam kalabilir. Fakat her bir çocuğun doğumu uzun bir rahatsızlık ve hastalık süresi sonunda geçici bir sakatlık, şiddetli sancılar ve ölüm tehlikesi getirmektedir. Baba işin bu yanını atlatırsa da, çocukları büyüyene kadar onları besleyecek bir ücret kazanmak zorundadır. Çocuklar çalışma çağına geldikleri zaman iş da, ülkeye ve dünyaya faydalı olan bir nüfus artışı analara ekmek ve peynir sağlayamaz. Bunun sonucunda da, ülkeye ve dünyaya faydalı olan bir nüfus artışı ana babaya taşınmaz bir yük olur. Anababa, nasıl yapılacağını bilmedikleri ya da dinleri doğum kontrolunu yasaklamadığı sürece, ailelerini ya babanın geçindirebileceği ya da ananın doğurmak isteyeceği sayıda tutmaya çalışırlar.

Bu durumun gelirin eşit bölünmesi üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. Bunu anlatabilmek için biraz geri gitmem ve konuyu değiştirmem gerekecek; fakat aralarındaki ilişki de hemen ortaya çıkacaktır.

Bütün işlerde çalışan işçiler aynı geliri elde ediyor olsalar; ister filozof, ister çiftlik işçisi olsun, yaşama masrafları aynı olacağı halde, yaptıkları işin maliyetlerinin değişik olması gerçeği karşısında ne gibi bir tutum takınacağız? Bir kadın günlük işi sırasında bir kaç kuruşluk bir iplik yumağı sarfediyorsa, belki de bilimsel bir işçi olan kocası gramı 12,500 sterlin olan radyumu kullanıyordur. Flanders'de hayatlarını savaş meydanına atarak çalışan topçuların kendileri için pek az paraya ihtiyaçları vardı; oysa, tek bir günde bile kullandıkları malzemenin maliyeti korkunç yüksekti. Eskittikleri topların ve harcadıkları mermilerin parasını ken-

di kazançlarından vermek zorunluğu olsaydı, ortada savaş diye birşey kalmazdı.

Bu maliyet eşitsizliğini, tatil zamanları ile, boş zamanla, şu ya da bu şekilde verilecek tavizlerle düzeltemeyiz. Eşit olmayan ücretlerle de, bu, hiç düzeltilemez. Binlerce liralık bir hava basınçlı çekiç kullanan bir adamın, bir kaç liralık bir çekiç kullanandan fazla para almasını şimdiki düzenin en çılgın savunucuları bile isteyemezler. Millî gelirden eşit pay alacaksa işçiden aletlerinin masrafını çekmesi istenemez. Ya bu aletler ona ücretsiz sağlanmalı, ya da kendisi sağlayacaksa bedeli verilmelidir.

Bu durumu çocuk doğurmanın emeğine ve çocukları besleme masrafına uygularsak, bu iki masrafın da anababa tarafından karşılanmaması gerektiği açık olarak belirir. Bunlara şimdi doğum yardımı ve çocuk başına gelir vergisi indirimi olarak çok yetersiz bir miktar tanınmaktadır. Gelirin eşit olarak dağıtılacağı bir düzende her çocuk doğduğu andan itibaren payına sahip olacak, anababası da çocuğun velisi olacaklardır. Elbette bunlar da, çocuklarının gelirinden tam olarak faydalandığı konusunda **'Kamu Veli'**sini tatmin edeceklerdir. Bu uygulama ile yetişen çocukları olan bir aile daima refah içinde olacak, kadın da analığın doğal üstünlüğü, şerefi ve tatmini için doğurma işlemine katlanabilecektir.

Fakat böyle rahatlıkların ve erken evlilik ile bugünkü korkunç çocuk ölümlerinin azalmaları sonucunda, ya istenilenden fazla bir nüfus artışı olacağı ya da bu artış temposunun çok hızlanacağı akla yakın birşeydir. Artış temposu çok önemlidir. Bir nüfusu yüz yılda iki katına çıkartmak çok arzulanan, ama elli yıl-

da iki katına çıkartmak hiç arzulanmayan birşey olabilir. Böylece sayılarımızı yeni yollarla sanırlamak zorunda kalabiliriz.

Şimdi kullanılan yollar nelerdir? Nüfus, gelirin eşitsizce paylaşıldığı bu düzenimizde gereken sayıda nasıl tutulmaktadır? Bu yollar genellikle çok korkunç ve kötü yollardır. Savaş, salgın hastalık ve daha bir yaşına gelmeden bir sürü çocuğun kötü beslenme, giyinme ve barınma sonucunda ölmelerini sağlayan yoksulluk bunların içindedir. Bu dehşet verici olayların yanısıra, okumuş sınıfların ve usta zanaatkâr sınıfının büyük ölçüde başvurduğu sun'i doğum kontrolunun uygulanması nüfusu ciddi bir ölçüde azaltmaktadır. Asker kıtlığından korkan Fransız Hükümeti, Almanya ile arasındaki yirmi milyonluk farkı kapatmak için halkı çocuk sahibi olmaya teşvik etmektedir. Nüfusun bu şekilde sınırlanmasına, bir de suç olan çocuk aldırtmayı ve özellikle doğu ülkelerinde istenmeyen çocuğun — hele kız çocuklarının — ölüme terkedilme geleneğini de eklememiz gerekir. İnsansever bir kişi olan Muhammed bile Arapları bunun günah olduğuna inandıramamıştı. Onlara böylesine ölüme terkedilen kızların Yargı günü kalkıp, **«Benim suçum neydi?»** diye soracaklarını söylemişti. Muhammed'e, rağmen Asya'da bu gelenek bugün de devam etmektedir. Bunun 'kanunen cevaz' görülmediği Hristiyan ülkelerinde ise; istenmeyen çocuklar, açlık ve kötü davranış yüzünden öylesine büyük sayılarda ölmektedirler ki, bunlar da, yargı günü kalkıp, **«Bizi ölüme terketmeniz daha şefkatli olamaz mıydı?»** diye sorabilirler.

Nüfus artışını engelleyen bütün yöntemlerin en uygar ve en insancıl olanı, elbette doğum kontrolu; ya-

ni, döllenmenin engellenmesidir. Piskoposlar ve kardinaller bunu günah olarak yaftalamışlarsa da, bu konudaki otoriteleri, zamanlarında nüfus sorunu diye birşey olmayan ilk Hristiyanların geleneklerine tabi olmalarından ötürü, sallantıdadır. Bu adamlar, döllenmeye engel olunsun ya da olunmasın, evliliğin günah olduğuna inanıyorlardı. Bu yüzden de bizim kilise adamlarımız, cinsiyetin Havva anamızın ilk günahından bu yana sırtımıza yüklenmiş bir lânet olduğu kanısı ile işe başlamışlardır. Fakat bunu bir lânet olarak görmek ve omuz silkmek bir gerçeği ortadan kaldıramaz. Bir yandan doğum kontrolu, diğer yanda cinsel tabiatımızın gerçekleri gözönünde tutulmalıdır. İnsanlığın büyük bir kitlesi için esas sorun, nüfusun artışına engel olunup olunmayacağı değil; bu engellemenin döllenmeyi önleyerek mi, yoksa çoçcukları dünyaya getirip de açlık, bakımsızlık, kötü davranış, salgın hastalık, savaş ve cinayetle mi yapılacağıdır. Bu ikinci şıkkı seçecek bir piskopos ya da kardinal varsa, çıksın meydana bakalım! Aziz Paul de evlilikten nefret ederdi ama, **«evlenmek, yanmaktan iyidir»** demişti. Bizim piskoposlar ve kardinaller de doğum kontrolundan nefret etseler bile (söz aramızda, ben de onlar gibi düşünüyorum), hangisi **«Şimdiki gibi çocuk yapıp öldüreceğimize, çocuk yapmamaya çalışalım,»** demiyecektir.

Eldeki millî gelirin eşit olmayan bölüşülmesi düzeninin nasıl olup da, bugün dünyada pek çok boş yer varken bize bu Doğum Kontrolu sorununu zorladığını gördük. Kanada ve Avustralya'da çok az insan yaşamaktadır. Avustralyalılar boş topraklarının yaşamaya elverişli olmadığını söylerlerken, dolup taşmış bir Japonya ancak bizim askerî prestijimizle, **«Siz oraları dol-**

durmazsanız biz **doldururuz**» demekten alıkonmaktadır. Kiliselerin en güçlü çabalarını harcadığı yerlerde bile doğum kontrolu vardır. Bunu durduracak tek şey, bu durumu zamansız olarak ortaya çıkaran suni yoksulluğun kaldırılmasıdır. Eğer gelirin eşit bölünmesi bunu başaracaksa, doğum kontrolundan nefret eden ve bunu mümkün olan en son dakikaya bırakmak isteyenlerle incelediğimiz diğer kişilerin bu eşit bölünmeyi istemeleri, haklarıdır.

25

SOSYALİZM BELİRTİLERİ

GELİRİN eşit bölüşülmesine yapılan itirazları, şimdiye kadar bu konuda sosyalistlerin ne dediklerini düşünmeden ve onların yazdıklarına başvurmadan savuşturduk. Herhangi bir akıllı genç kadının, Sosyalizm sözcüğünü işitmeden ve sosyalist bir yazarın yazılarını okumadan, oturup da millî gelirin nasıl dağıtılması gerektiğini düşündüğünde; kendi sağduyusu ve dünya bilgisiyle, özgür bir toplulukta tek sürekli ve refahlı bir planın ancak eşit bölüşme planı olacağı sonucuna vardığını gördünüz. Şimdiki karışıklık ve yoksulluktan bizi kurtaracak başka bir yol bulabilirseniz, dünyanın en büyük kâşiflerinden biri olarak karşılanacağınızdan hiç şüphe olmasın!

«Ya bulamazsam? O zaman da herhalde sosyalistlere katılmamı söyleyeceksin,» diyeceksiniz.

Sayın Bayan, siç hiç Aziz Augustine'i okudunuz mu? Okumuşsanız, onun ilk Hristiyanların pek karışık bir kitle olduğunu, içlerinden bazılarının kendilerini **'cezbettiler'** diye karılarının gözlerini morartmaya ve puta tapanların tapınaklarını yıkmaya, kendi dinlerinin ilkelerini tutmaktan daha çok eğilimli olduklarını söylediğini hatırlıyacaksınız. Hatta şimdiki Hristiyanların bile çok karışık bir kitle olduğumuzu ve ülkemizin iyiliği için her yıl içimizden belli bir miktarını asmak gerektiğini görebilirsiniz. Ben de, Aziz Augustine kadar dürüst olacak, sosyalist olduklarını açıklayanların da çok karmaşık bir kitle olduklarını ve onlara katılmayı —onları çaya davet etmek anlamında alacak olursanız— bunu sakın yapmamanızı salık vereceğim. Çünkü onlar da diğer insanlara benzerler; yani, içlerinde fırsat bulunca kaşık çalanları da vardır. İyileri, gerçekten iyidirler; genellikle hiçbiri komşularından daha kötü değillerdir; berbatları ise, her yanda rastlayacağınız haydutlardan farksızdırlar. Fakat katılmayı arzuladığınız siyasal bir partiden başka ne bekleyebilirsiniz ki? Sizin meleklerden yana olduğunuzu ümidederim, ama ölmeden onların arasına da karışamazsınız ki! Bu arada ise Muhafazakârlar, Liberaller, Sosyalistler, Protestanlar, Katolikler ve daha bir çok ölümlü erkek ve kadın toplulukları içinde yaşamak zorundasınız. Bunların hepsi de pek karışık topluluklar olduğundan, bunlara katıldığınız zaman hiçbirinin üzerinde etiketleri yokmuş ve size büsbütün yabancı imişler gibi dikkatle hareket etmek zorundasınız. Cariyle, bunların hepsini tek bir sözcükle, **'budalalar'** diye tanımlamıştı; bunu haketmediklerini de kimse söyleyemez ya!

Fakat siz akıllı bir genç bayansınız ve bunu be-

nim kadar iyi bilirsiniz. Hazırlıklı olmadığınız tek şey, kendilerine sosyalist adını veren pek çok kimsenin, kesin olarak Sosyalizmin ne olduğunu bilmedikleridir. Bunlar lord ve işçi, yeni doğmuş bebek ve yetişkin insan, ayyaş ve yeşilaycı, piskopos ve zangoç, günahkâr ve aziz ayırımı yapmadan ülkenin gelirini eşit olarak dağıtmak lehinde olduğunuzu söylediğiniz zaman hayretten donakalacaklardır. Sizi, bunun, sokaktaki adamın bilgisizce bir hayali olduğuna inandırmaya çalışacaklardır. Okumuş bir sosyalistin böyle deli saçmalarına inanmıyacağını söyleyeceklerdir. Kendilerince istediklerinin fırsat eşitliği olduğunu açıklıyacaklardır. Yani, herkesin kapitalist olabilme fırsat eşitliği olursa, Kapitalizmin önemsiz olduğunu söylemeye çalışacaklardır. Ama gelir eşitliği olmadan fırsat eşitliğinin nasıl gerçekleşeceğini belirtemiyeceklerdir. Fırsat eşitliği imkânsızdır. Oğlunuza bir kalem ile bir tomar kağıt verin de, kendisine benimle tiyatro oyunu yazmada eşit fırsat sahibi olduğunu söyleyin bakalım, size ne cevap verecektir. Böyle parlak sözlerle, ya da Sosyalizmden, gerçekten Sosyalizmi öngörmediği gerekçesiyle korkmamanız gerektiği sözleriyle sakın ha kandırılmayın! Çünkü Sosyalizm, Sosyalizm demektir ve Sosyalizm de yalnızca gelir eşitliği demektir. Başka hiçbir şey değil. Diğer bütün şeyler bunun şartları ya da sonuçlarıdır.

Eğer canınız çekerse Sosyalizmi açıklamak için yazılmış bütün kitapları okuyabilirsiniz. Sir **Thomas More**'un ütopyacı Sosyalizmini, İnka'ların Teokratik Sosyalizmini, **Saint-Simon**'un hayallerini, **Fourier** ve **Robert Owen**'in komüncülüğünü, **Karl Marx**'ın Bilimsel Sosyalizmini, **Kingsley** ve **F. D. Maurice**'in Hristiyan Sosya-

lizmini, **William Morris**'in Hiçlikten Haberler'ini, **Sidney** ve **Beatrice Webb**'in ve pek ünlü Fabian Derneği'nin Meşrutiyetçi Sosyalizmini ve henüz ün kazanacak kadar zaman bulamamış pek çok genç adamın ileri sürdükleri çeşit çeşit Sosyalizmleri okuyabilirsiniz. Fakat bunlar ne kadar akıllıca yazılmış olursa olsunlar; gelirin eşitliği anlamına gelmiyorlarsa, uygarlığı kurtaracak birşey söylemiyorlar demektir. Geçim derdinin önce ve erdemin sonra geldiği kuralı, **Aristo** kadar eski ve bu kitap kadar yenidir. **İsa**'nın, **Platon**'un ve bütün büyük dinsel tarikatların Komünizmi, yeryüzünde Tanrı Krallığını kurmak için ilk şart olarak maddî geçim imkânlarında eşitliği öngörmektedir. Bu sonuca varan herkes, buna hangi yolla varmış olursa olsun **'sosyalist'**tir. Ve buna varmayan kimse de, ülkenin bir ucundan diğer ucuna kadar sosyalist ya da komünist olduğunu yaysa ve bu uğurda canını verse bile, sosyalist değildir.

İşte şimdi —kabul etseniz de etmeseniz de— Sosyalizmin tam olarak ne olduğunu ve niçin bunun bütün sınıfların en düşünen ve tecrübeli insanları tarafından savunulduğunu öğrendiniz. Artık gerçek sosyalistlerle, bütün herşeye düşman oldukları için bilgisizce **'sosyalist'**, **'komünist'** ya da **'bolşevik'** olarak tanımlanan **'anarşist'**, **'sendikalist'**, **'milliyetçi'**, **'radikal'** ve diğer bütün durumundan memnun olmayanları ayırt edebilirsiniz.

26

KİŞİSEL DOĞRULUK

ŞİMDİ Sosyalizmin ne olduğunu öğrendiğinize göre; izin verirseniz, sizi bir konuda uyarayım ve eğer bu uyarmam gereksizse, önceden de bir özür dileyeyim. İngiliz halkı — özellikle İngiliz kadınları — öylesine kişilik sahibi olarak yetiştirilmişlerdir ki, herhangi birşeyin haklı olduğuna inandıkları zaman onu hemen uygulayacaklarını bildirirler ve hizmetçileriyle çocuklarına da öyle davranmalarını emrederler. Üstün tabii zekâ ve enerjiye sahip öyle kadınlar tanıdım ki, bunlar bağımsız baskıcı kişisel doğruluk gösterileri ile dünyanın iyiye çevrilebileceğine inanıyorlardı. Eşitliğin haklılığına inandıkları zaman da hizmetçilerine yemeklerini aile sofrasında yemelerini emretmek gibi gülünç işler yapmaya başladılar. Hizmetçilerin kendi dostluklarını da satışa çıkarmadıklarını ve buna itiraz edeceklerini düşünmediler bile. Ve bunun gibi yaptıkları bir sürü saçmalığın sonunda hizmetçileri kaçırdılar ve kocaları bile kendilerini terkedeceklerini söylediler; bir kısmı fırsat bilip kaçtı bile.

Bilgisiz ve yoksul kadınların, eşitsizliğin zengin kadınların suçu olduğunu düşünmeleri belki de olağan birşeydir. Bundan daha çok şaşılacak bir başka şey de, zengin olarak doğmuş olmanın yoksul doğmak kadar insanın elinde olmadığını bilmeleri gereken pek çok zengin kadının bu servetlerinden utanç ve suçluluk duymaları ve hastalıklı vicdanlarını rahat ettirmek için yoksullara sadaka vermeye kalkışmalarıdır. Bunlar Sosya-

lizmi, yoksullara yardım için kurulmuş bir hayır örgütü olarak görürler. Gerçekten bu kadar uzak bir inanış olamaz. Sosyalizm, yoksulluktan nefret eder ve yoksulluğu ortadan kaldırmak ister. Yoksul insanlardan nefret ve onları onaylamamak iyi bir **'Eşitçi'**nin ilk niteliğidir. İnsanlar nasıl şimdi çıplak dolaşınca cezalandırılıyorsa, Sosyalizm düzeninde de yoksul olurlarsa ceza göreceklerdir. Sosyalizm sadaka verilmesinden nefret eder ve bunu yalnızca dilencileri küçülttüğü, sadaka verenleri kötü bir gurura kaptırdığı ve her ikisini de nefretle doldurduğundan değil fakat adaletle yönetilen bir ülkede buna ne yoksul ne de zengin açısından **'cevaz'** verilmeyeceği için yapar. İyi insan rolü oynamak isteyenler şunu hatırdan çıkarmamalıdırlar; hırsızlar olmadan iyi insanlar olamazlar.

Istırabın beslediği erdemler pek şüpheli erdemlerdir. Yardım Derneklerinde, hastanelerde zevkten dört köşe olan öyle insanlar vardır ki, bunların yardımsever çabalarına olan ihtiyaç ortadan kaldırılacak olursa, bu aşırı enerjilerini kendi huylarını düzeltmeye ve kendi işlerine bakmayı öğrenmeye harcayabilirler. Dünyada her zaman şefkate ihtiyaç duyulacaktır; fakat bu önlenme imkânı olan açlığa ve hastalığa harcanmamalıdır. Sadece kendi iyi niyetlerimizi harcayabilmek için bu dehşet verici ortamı ayakta tutmak, itfaiyemizin yüreklilik ve yeteneğini görmek için kendi evlerimizi yakmaya benzer. Yoksulluğa son verecek insanlar, yoksulluktan nefret eden insanlardır; ona acıma duyanlar değil. Şimdi işsizlere verdiğimiz para, onları sevdiğimizden değil, kendilerini açlıktan ölmeye terkedersek, işe pencerelerimizi kırmakla başlayıp dükkânlarımızı yağma ve evlerimizi de yakma ile son vereceklerindendir.

Bu paranın üçte birinin yoksulların kendi ceplerinden çıktığı doğrudur. Fakat bunun onlara geri verilmesi biçimi çok onur kırıcı olmaktadır. Kendileri bir katkıda bulunsalar da bulunmasalar da zenginlerin nasıl olsa fidye ödeyeceklerini bilirler. Eski Roma'da işsizler sadece karınlarını doyuracak ekmek değil, aynı zamanda kendilerini eğlendirecek gladyatör oyunları da istemişlerdi. Bunun sonucu da Roma hiç çalışmayan insanlarla dolup taşmış ve bunlar taşradan alınan para ile beslenip eğlendirilmişlerdi. Bu eski Roma'nın sonunun başlangıcı idi. Biz de ekmek ile futbola (ya da boksa) kadar gelebiliriz: Hatta yardımlar, ekmeği ayağımıza getirmiştir bile. Üstelik bunun şefkatle ilişkisi de yoktur: Hepimiz kendi cebimizden çıkan bu yardımı vermek istememekteyiz ve kendimizde kuvvet bulsak, yarın buna bir son veririz.

Gelirin eşitliği, her kadının bunu kendi özel işi değil de, kamu işi yapması ile gerçekleştirilecektir. Yani, kanunla gerçekleşecektir. Bu da tek bir kanunla değil, bir kanunlar dizisi yolu ile olacaktır. Bu kanunlar şunu yapacaksın, bunu yapmayacaksın biçiminde olmayacaktır. On Emir, İsraillilere kanunlarının çiğneyemeyeceği bir ilkeler dizisi vermişti; fakat kendilerini etkili kılacak kanun ve kuruluşlar sağlanmadan bu emirler siyasal bakımdan faydasızdılar. Sosyalizmin ilk ve son emri, **'Komşundan daha çok, ya da daha az gelirin olmayacak'**tır. Fakat bu emre kabaca bile saygı gösterilmeden önce yüzlerce kanunu değiştirmemiz, bir o kadar yeni kanun yapmamız; yeni hükümet daireleri bulmamız ve örgütlememiz, kamu görevlisi olarak sayısız kadın ve erkeği eğitmemiz; çocuklara ülkelerinin işlerine başka bir gözle bakmalarına imkân verecek bilgi vermemiz

ve her adımda zenginlerin önceden kazanılmış çıkarları ile bilgisizlik, budalalık, görenek ve ön yargı rekabeti ile uğraşmamız gerekmektedir.

Bu kitabın bundan önceki bölümlerini okumuş, bunlara inanmış fakat başka bir değişikliğe hazırlıklı olmayan bir insan çoğunluğunun iş başına geçirdiği sosyalist bir hükümet düşünün. Bu hükümetin karşısına da aç bir kadının çıktığını düşünün: Kadın, **'ben iş istiyorum, sadaka değil,'** demektedir. Elinde kadına verecek bir iş olmayan Hükümet, **«Shaw'u oku, herşeyi anlıyacaksın»** diye cevap verecektir. Kadın, **«ne kadar aydınlatıcı bir yazar olursa olsun, Shaw'u bile okuyamıyacak kadar açım. Ne olur, bana bir az ekmek ve onun bedelini namuslu yoldan ödemek için bir iş verin,»** diyecektir. Hükümet, elinde kadına verecek iş olmadığını itiraftan ve ona şimdiki gibi sadaka vermekten başka ne yapabilir ki?

Şimdi özel iş verenlerin elinde olan bütün iş verme imkânlarını eline almadıkça Hükümet, tıpkı bütün sosyalist olmayan hükümetler gibi; işverenler, mülk sahipleri ve malî yatırımcılardan vergi yolu ile aldığı paradan başka hiçbir şey veremez açlıktan ölmek üzere olan bu kadına. Bu imkânları elde etmek için de kendisi millî mülk sahibi, millî maliyeci ve millî işveren olmalıdır. Diğer bir deyimle, özel sahipler yerine kendisi millî gelire sahip olmadıkça, millî geliri eşit olarak dağıtamaz. Bunu yapmadan da, isteseniz bile Sosyalizmi uygulayamazsınız; hatta buna kalkıştığınız için şiddetle cezalandırılırsınız da. Gelirin eşitliğini getirecek bütün adımlar için oy verip çalışırsınız ama, özel hayatınızda, şimdikinden fazla birşey yapamazsınız; yani, toplumdaki yerinizi muhafaza eder, belirli ücretleri verir ya

da alır, paranızı kendinizin en çok yararına olan yerlere yatırır ve bunun için işler yaparsınız ancak.

Görüyorsunuz ya; Sosyalizmin amacını anlamak başka şey, onu uygulamak, hatta nasıl uygulanabileceğini söyleyebilmek başka birşeydir. İsa, size yarının yemeğini ya da giyeceğini düşünmemenizi söylüyor. Mathew Arnold, eşitliği seçmenizi söylüyor. Ama bunlar kanun olmayan emirlerdir. Bunlara şimdiki zamanda nasıl itaat edebilirsiniz? Şimdi yaptığımız gibi, yarını düşünmemek dilenci olmaktır; kimse de gerçekten akıllı bir kadını, uygarlığın sorunlarının dilencilikle çözüleceğine inandıramıyacaktır. Eşitliği seçmeye gelince; seçelim bakalım, ama nasıl? Bir kadın sokağa çıkıp da, kendisinden fazla parası var diye bir adamın cebine elini daldıramaz ve kendisinden az parası olana da çıkarıp cebinden para veremez; polis ona engel olup ya hapse, ya tımarhaneye tıkar. Bir kadın, bir insanın yapmasına 'cevaz' olmayan şeyleri Hükümetin kanun yolu ile yapabildiğini bilir. Hükümet Bayan Jobson'a; **"eğer Bayan Dobson'u** (ya da başka birini) **öldürürsen asılırsın,"** diyebilir. Ama Bayan Dobson'un kocası kalkıp da; **"eğer karımı öldürürsen, seni boğarım,"** derse; bir tehditte bulunmuş olur ki, Bayan Jobson ne kadar kötü ve tehlikeli olsa da, adam, bu yüzden ağır bir ceza yiyebilir. Amerika'da insanlar bazan katilleri kanunun elinden alıp linç ederler. İngiltere'de bunu yapmaya kalkışsalar, ya polis kendilerini dağıtacak, ya da askerler üzerlerine ateş edeceklerdir. Suçlunun kötülüğü ve kendilerinin buna karşı duydukları tepki hiç de önemli değildir.

Uygar bir halkın siyasal bakımdan öğrenmesi gereken ilk kural, kanunu kendi ellerine almaya kalkışma-

maktır. Sosyalizm, başından sonuna kadar bir kanun konusudur. Tembelleri çalışmaya zorlayacak, fakat kişilerin bu işi kendi ellerine almalarına izin vermeyecektir. Sözgelişi, genç Bayan, tembel biri karşısında kalınca süpürge sapını yakalayıp, **"işini yapmazsan kafanı kırarım,"** demek ister. Bu davranışa şimdi pek sık rastlanılmaktadır da. Fakat böyle bir korkutmaca —hele bunun yapılması— tembel insan dayağı gerçekten haketmişse bile, tembellikten beter bir suçtur. Bunun çaresi kanun yoludur. Tembele dayak atılacaksa bu mahkeme emri ile ve âdil bir yargılama sonunda kanun görevlisi tarafından atılmalıdır. Aksi takdirde hayat yaşanılmaz olurdu.

Bundan da ötesi, Genç Bayan tembelden kuvvetli olmayabilir de. Bu takdirde tembel süpürgeyi elinden kapıp, Bayanı çok çalıştığı için bir temiz haklayabilir. Bu da gayretli sendikacılar tarafından sık sık yapılmış birşeydir.

Bu konuda daha ileri gitmiyeceğim. Sosyalizme dönecek olursanız, özel hayatınızda hiçbir değişiklik yapmak zorunda kalmayacaksınız. Sosyalist Başbakanın otomobilinin olup olmayacağı, sosyalist oyun yazarının oynanan oyunları karşılığında para alıp alamıyacağı, sosyalist toprak sahiplerinin topraklarından kira alıp almıyacağı konularında gazetelerdeki bugünkü tartışmalar değil yalnız Sosyalizm, bütün uygarlık konusunda bilgisizlik gösterisinden başka birşey değildir.

İKİNCİ BÖLÜM
KAPİTALİZM

KAPİTALİZMİ bilmeyen hiç kimse bunu Sosyalizme dönüştüremez ve Sosyalizmin nasıl işliyeceği konusunda bir düşünceye de sahip olamaz. Bunun için Kapitalizmi de, Sosyalizm gibi dikkatle incelememiz gerekmektedir. İlk olarak kapitalizm deyiminin yanlış anlamlı olduğunu söyleyelim. Düzenimizin asıl adı **'Proleteryanizm'**dir. Düzenimizi anlayan her ilgisiz kişi, bu düzenin sermayeyi korkunç bir şekilde harcadığı ve hepimizi kilise faresi kadar yoksul bıraktığı için sona erdirilmesini isterse; buna **'Kapitalizm'** denemez. Bu, insanları, sosyalistlerin sermayeyi yoketmek istediklerine ve onsuz yaşayabileceklerine inandıklarını düşünmeye zorlamaktadır. Kısacası bunlar, komşularından daha budala kişilerdir.

Ama gazete sahipleri sizin de sosyalistler hakkında bunları düşünmenizi istemektedirler. Bu arada İngiliz milletinin bağımsız ve özgür bir ırk olduğuna ve proleter olmak istemediğine (birkaç sarhoş haydut,

Rus ve meslekten kışkırtıcı dışında) sizi inandırmaya çalışacaklardır. Bu yüzden de o çirkin **'proleter'** sözcüğünü kullanmaktan kaçınacaklar ve kapitalistlerin o gerekli şeyi; yani, **'Sermaye'**yi savunduklarını gösteren **'Kapitalizm'** deyimini kullanacaklardır.

Fakat siz de, ben de bu deyimleri bulduğumuz gibi almak zorundayız. Şu halde aramızda Kapitalizm dediğimiz zaman, bir ülkenin topraklarının milletin elinde değil de, toprak ağalarının elinde olduğu ve onların kendi şartları dışında bu toprakların herhangi bir insan tarafından kullanılmasına engel olabilecekleri düzeni kastetmekteyiz. Avukatlar size toprakta **'özel mülkiyet'** diye birşeyin olamıyacağını, bütün toprakların Krala ait olduğunu ve istediği zaman bunları geri alabileceğini söyleyeceklerdir. Fakat bugünlerde Kralın toprağını geri istemediği ve maliki de sizi onun üstünde yaşamaktan menedebileceği için, toprak özel mülkiyeti, kanuna rağmen vardır.

Bu düzenin ileri sürülen tek faydası, toprak sahiplerine sermaye adı verilen yedek bir para biriktirecek kadar zengin olma fırsatını yaratmasıdır. Bu yedek para da özel mülkiyettedir. Bunun sonucunda da, toprak ve sermaye olmadan varolmayacak bütün ülke sanayii özel mülkiyete tabidir. Fakat sanayi emek olmadan varolamıyacağına göre, sahipler kendi çıkarları için sahip olmayanlara (bunlara proleterler denilir) iş vermek, onları yaşatacak, evlenmelerine, çocuk sahibi olmalarına; yani, kendilerini üretmeye (fakat hiçbir zaman artık çalışmalarına ihtiyaç kalmayacak kadar çok değil) yetecek bir ücret vermek zorundadır.

Bu yolla, mülk sahipleri bencil olmayı görevleri haline getirecekler ve emeği mümkün olan en alçak

düzeyde tutarak ülkenin sanayii devam ettirilecek, halka devamlı bir geçinme sağlanacak, fakat bunlar işe yaramaz hale gelinceye kadar sürecek bir çalışma gerekliliği altında tutulacaklardır. Bu düzeni bütünü ile anlayanlar, bunun büyük bir gelir eşitsizliği doğurduğunu; nüfus artışından doğan emek ucuzlamasının tatminsizlik, yoksulluk, suç, hastalık ve tehlikeli başkaldırma olayları ile son bulacağını ve bunun ancak işverenlerin iş bulabilecekleri bir noktada nüfus artışının durdurulmasıyla önleneceğini bilmektedirler. İnsan tabiatının temelinde bencillik yattığı, maddî kazançtan başka bir etki ile harekete geçirilemediği ve çağdaş büyük bir uygarlık kurabilmemiz için önümüzde başka açık bir kapı olmadığı için buna katlanmamız gerektiği söylenmektedir.

Bu doktrine **"Manchester Okulu doktrini"** adı verilirdi. Fakat bu ad gözden düştüğü için şimdi artık Kapitalizm denmektedir. Şu halde Kapitalizm, Hükümetin tek görevinin toprakta ve sermayede özel mülkiyeti korumak ve kişilerin kendi çıkarları için yaptıkları bütün özel anlaşmaların zorla uygulanması için yeterli bir polis kuvveti ve yargı makamı bulundurması ve bundan başka — pek tabii olarak — iç düzeni korumak ve askerî savunmayı sağlamak demektir.

Kapitalizmin karşıtı olarak da Sosyalizm, Hükümetin başta gelen görevinin gelir eşitliğini sağlamak olduğunu ileri sürmekte ve özel mülkiyet hakkını bütünü ile reddetmektedir. Her anlaşmayı, milletin taraflarından biri olduğu bir anlaşma olarak görmekte, en önemli unsurun milletin refahı olduğunu kabul etmekte ve bir kadının kendini küçülten bir yoksulluk içinde ölesiye çalışırken diğer birinin onun bu emeği üzerinde tembel-

ce ve müsrifçe yaşamasına bir an bile katlanmamaktadır. Böylece Sosyalizmin özel mülkiyeti ve anlaşma özgürlüğünü ortadan kaldıracağı bir gerçek olmaktadır: Hatta bunu halkın anladığından çok daha geniş bir biçimde yapmıştır da. Sosyalizm ile Kapitalizm arasındaki siyasal çatışma son bir yüzyıldır devam etmekte ve Kapitalizm, en kötü sonuçlarının uyandırdığı kamu öfkesine azar azar yenilerek onları yatıştırmak için bölük pörçük Sosyalizmi kabul etmektedir.

Özel mülkiyet teriminin kişisel mülkiyet demek olduğu sakın aklınıza gelmesin. Kanun, **'Gerçek Mülkiyet'** (lordluk) ile **'Kişisel Mülkiyet'** arasında bir ayırım yapıyordu. Fakat toprak mülkiyeti ile sermaye mülkiyeti ayırım çabaları öyle bir karışıklığa saplandı ki, 1926'da bu terkedildi. Sosyalizm, kişisel mülkiyeti reddedecek yerde, bunun vazgeçilmez olduğunu bilmektedir ve bunların arttırılmasını istemektedir. Fakat bu gerçek mülkiyetle bütünü ile çatışmaktadır.

Bu ayırımı belirtmek için bir örnek vereyim: Şemsiyenizi ve yemeğinizi özel mülkiyetinizde sanırsınız. Fakat hiç de öyle değildirler: Bunları ancak kamu şartları altında elde tutabilirsiniz. Bunlarla istediğinizi yapamazsınız. Şemsiyenizi benim başıma indiremezsiniz; yemeğinizin içine fare zehiri koyup bana yediremezsiniz, hatta kendinizi bile öldüremezsiniz; İngiliz kanunlarına göre, intihar suçtur. Şemsiyenizi ve yemeğinizi kullanma ve faydalanma hakkınız kişisel bir haktır, fakat kamu düşünceleri ile bu kaskatı sınırlanmıştır. Oysa, bir yerde bir araziniz varsa, burada oturan insanları — hele gidecek yerleri de yoksa — isterseniz, denize bile sürebilirsiniz. Arazinizin üstünde yaşayan bir kadın ile yeni doğmuş çocuğunu evinden alıp ka-

muya ait olan sokağa atabilirsiniz ve bunu, koyun ve geyik yetiştirmenin daha çok para getireceği nedeniyle yapmış olabilirsiniz. Yılda onbeş gün oturmasanız bile, yatak odasının manzarasını bozacak diye, deniz kenarındaki köy halkının ticaretlerini geliştirmek için yapmak istedikleri vapur iskelesine engel olabilirsiniz. Bunlar uydurma örnekler değildir: Zaman zaman yapılmış ve bugün de yapılagelen şeylerdir. Bunlar, benim kafama şemsiyenizi indirmekten çok ağır birer suçtur. Toprak sahiplerinin sizin şemsiyenizle yapamadığınız şeyleri yapmalarına niçin 'cevaz' olduğunu sorduğunuzda alacağınız cevap, toprağın özel mülkiyette olduğu, ya da avukatların deyimi ile, gerçek mülkiyette olduğu, şemsiyenizin ise ancak kişisel mülkiyete konu teşkil ettiğidir. İşte bunun için sosyalistlerin özel mülkiyetin bir an önce kaldırılmasının çok iyi olacağını söylediklerini işittiğiniz zaman şaşmayacaksınız.

Kapitalizm de, Sosyalizm de amaçlarının insanlar için en yüksek refahı elde etmek olduğunu söylerler. Aralarındaki fark, iyi hükümeti ne anlama aldıklarındadır. Kapitalizm için bu, toprak ve sermayede özel mülkiyetin korunması, özel anlaşmaların zorla uygulanması ve iç düzeni korumanın dışında hiçbir şey, Devletin sanayi ve ticarete müdahale etmemesidir. Sosyalizm için de bu; özel yerine kişisel mülkiyetin getirilmesi, gelirin eşitleştirilmesi, eşitliğin tehdit edildiği durumlarda polis müdahalesi, sanayi ve ürünlerinin Devlet eliyle düzenlenmesi ve yönetilmesidir.

Siyasal teori bakımından bundan daha çelişik birşey olamaz; gerçekte de Parlamentomuza baktığınız zaman, aşağı yukarı Kapitalizmi ve Sosyalizmi temsil eden iki parti görürsünüz: Muhafazakâr Parti ve İşçi

Partisi. Fakat Parlamento üyelerinin siyasal eğitimden geçmeleri zorunlu olmadığından — hatta herhangi bir eğitim görmüş olmak zorunlukları olmadığından — şimdi sizin yapmakta olduğunuz gibi, sosyal ve siyasal sorunları incelemiş olan pek az sayıdaki üyeleri partilerinin temsil ettiği ilkeleri anlayabilirler. Muhafazakâr'ların çoğu Tory adı verilen feodal aristokratlardır. Bunlar bir güçlükten diğerine koşmakta, herhangi bir ilke ve düzene dayanmaksızın en uygun buldukları çözüme sarılmaktadırlar. Muhafazakâr Parti'nin eğer bir politikası varsa bunun kapitalist politikası; İşçi Partisi'nin de, eğer varsa, sosyalist politikası olduğunu söyleyebilirsiniz. Bunun için de Sosyalizm aleyhinde oy kullanmak isterseniz oyunuzu Muhafazakâr'lara, Kapitalizm aleyhinde kullanmak isterseniz İşçi'lere verirsiniz. Size bunu bu şekilde açıklamamın nedeni, insanların oy vermeye çok güç ikna edilebildiklerindendir. Herhangi birşey lehine oy vereceğimiz yerde, oy sandığına ancak birşey aleyhine oy vermek için koşarız.

Şimdi de Kapitalizmin kendi kapımızın önüne gelince aldığı biçimi inceleyelim. Konumuzda derinleştikçe, sizin özel hayatınızda ne olduğunuzu bilmediğimden ötürü elverişsiz durumda olacağımı gözönünden kaçırmamalısınız. Belki kapitalistsiniz, belki de bir proleter. Belki de kendinizi geçindirecek kadar bir geliriniz vardır ama bu bir sermaye birikimi için yeterli değildir. Sizi bazan öyle yoksul kabul edeceğim ki, kömürün tonunda bir iki liralık bir fark, ev düzeninizi altüst etmeye yetecektir; bazan da öyle zengin olarak düşüneceğim ki, tek endişeniz harcayamadığınız binlerce sterlini nereye yatıracağınızı bilememek olacaktır.

Sizin de benim hakkımda aynı derecede karanlıkta kalmanıza gerek yok. Kiminle tanıştığınızı söyleyeyim: Ben, çok yüksek vergi verecek kadar zengin bir toprak ağası ve kapitalistim; bunlara ek olarak bir de edebî mülkiyet denilen özel bir mülkiyetim daha vardır ki, tıpkı toprak sahibinin kiraladığı gibi, ben de bunu kullanandan kira alırım. Gelir eşitsizliğine azgelirli bir insan olarak değil, ortadan yukarı gelirli biri olarak karşı çıkmaktayım. Fakat proleter olmayı, hele yoksul olmayı çok iyi bilirim. Gençliğimde bir büroda çalışmıştım, uzun yıllar da annemin çalışması pahasına işsiz kaldığım olmuştur. Başarı ve başarısızlık uçlarını çok iyi bilirim. Doğduğum sınıf bütün sınıfların en talihsiziydi: Soyluluğunu ileri süren ve elinde pek az eşya bulunduğu halde soyluluğun gerektirdiği görünüşü korumak isteyen sınıf. Size bütün bunları benim kişisel taraf tutuculuğum hakkında bir karara varmanız için anlatıyorum. Zenginler yoksullar hakkında, yoksullar da zenginler hakkında ve çoğu zaman ikisi de birbiri hakkında hiçbir şey bilmeden yazarlar. Ben kişisel tecrübelerimle — gerçek açlık ve evsizlik dışında — hepsini çok iyi biliyorum. Üzüm ekşi dersem, elim yetişmiyor da ondan diyorum sanmayın; çünkü en iyileri ve en olgunları hep elimin altındadır.

Şimdi işe başlayalım artık. Ne dersiniz?

I

ALIŞVERİŞİNİZ

ŞU soruyu sorun kendinize: **«Milli gelirin eşitsiz olarak dağıtımı beni günlük hayatımın neresinde incitecektir?»**

Cevap, aynı derecede açıktır. Alışverişe çıktığınız zaman her aldığınız şeyde bunun zararını göreceksiniz. Aldığınız her lahanada, her somun ekmekte, her koyun budunda, her şişe birada, her ton kömürde, her otobüse bindiğinizde, her tiyatro biletinde, doktora her gittiğinizde, çamaşırcı kadının her gelişinde, avukatınızdan danıştığınız her fikirde sadece bunların malolduğu parayı değil; bir de en sonunda size hiçbir şey yapmayan adamlara ödenecek olan ek bir parayı da ödemek zorundasınız.

Şimdi, her akıllı kadın eğitim, gereç, emek, yönetim, dağıtım gibi konularda eşyaların ve hizmetlerin maliyetinden aşağı elde edilemiyeceğini bilir. Bilir ama, hiçbir akıllı kadın da eğer imkânı varsa ve hele iki ucunu bir araya getirmek için canı çıkana kadar çalışıyorsa, bu tembellerin israflarına ve lükslerine maliyetlerinden fazla bir para vermeye razı olamaz.

Sosyalistler, onu bu fazlalıktan kurtarmak için sanayii millîleştirerek bütün malları herkese maliyet fiyatından vermeyi öngörürler. Bu, tembelleri ve onlara bağlı olanları öylesine korkutur ki, gazetelerinde, konuşmalarında ve yazılarında sizi, millîleştirmenin ülkeyi harabedecek tabiat dışı bir suç olduğuna inandırma-

ya çalışırlar. Ordu, Donanma, Devlet memurluğu, Posta, Telgraf ve Telefon, Yollar ve Köprüler, Fenerler, Tersaneler ve Cephanelikler hep millîleştirilmiş hizmetlerdir; bunların tabiat dışı bir suç olduğunu ve ülkeyi yıkıma sürüklediklerini söyleyen insanı da, yine bir millî kuruluş olan tımarhaneye tıkarlar.

Bir de belediyeleştirme biçiminde daha çok sayıda millîleştirme hareketleri vardır. Aradaki fark Parlamento'nun, millet adına, sanayie sahip olup yönetmesi yerine; sanayie, mahallî vergi mükellefleri adına, Belediyeler tarafından sahip olunmakta ve yönetilmektedir. Bu yolla da halk, elektrik işletmelerine, gaz işletmelerine, su işletmelerine, tramvaylara, müzelere, hamamlara, kitaplıklara, helâlara, parklara ve daha hiçbirini bilmediği ve İmparatorluğun devamını sağlayan birçok kamu hizmetlerine sahiptir.

Bu işlerden birçoğu özel şirketler ve ticarethaneler tarafından yapılabilir; hatta şimdi Londra'da birtakım işler hem özel, hem de kamu teşebbüsü tarafından yapılmaktadır: Sözgelişi, bir mahallede elektriği özel elektrik şirketleri vermekte, diğer yerlerde bu, belediye tarafından karşılanmaktadır. Belediye elektriği daha ucuzdur. Ve namuslu ve yetenekli bir yönetim altında özel şirketinkinden daima da daha ucuz olacaktır.

Niçin, diye soracaksınız. Kısaca, sermayesine, yönetimine çok daha az para ödediği ve hiç kör etmediğindendir bu. Bu üç avantaj da tüketiciye ucuzluk biçiminde sunulmaktadır. Fakat kamu teşebbüsleri ile özel teşebbüsün karşılaştırılmasına millîleştirilmiş hizmetlerle başlayalım. Niçin millîleştirilmiş posta idaresi özel bir posta şirketinden daha ucuz ve çok daha ge-

niş bir alana mektup taşıyabilecektir ve neden kanun özel şirketlerin mektup taşımasını yasaklamıştır?

Bunun nedeni mektup taşıma maliyetinin mektuplar arasında çok farklı olmasıdır. Aynı sokakta evden eve mektup taşımak maliyeti o kadar önemsizdir ki, bu, para ile ifade edilemez bile. Bunun birşey ifade etmesi için bir mektup yerine bin mektuba düşen maliyeti ele almak gerekir. Fakat aynı tek mektubu İngiltere'den San Francisco'ya taşıma maliyeti ise çok büyüktür. Trenle Southampton ya da Liverpool'a taşınacak; orada gemiye konulup okyanus aşılacak, sonra da Amerika kıtasının öteki ucuna götürülecektir. Posta idaresinin aynı mahallede mektupları bir kuruşa dağıtırken, San Francisco'ya gidecek mektuba birkaç sterlin alacağını düşünürsünüz. Oysa bütün yaptığı, bütün mektuplardan birbuçuk peni almaktır. Uzun mesafelerde maliyetten aşağı, kısa mesafelerde ise maliyetten yukarı bir para almaktadır. Fakat elindeki binlerce kısa mesafe mektubuna karşılık, birkaç yüz uzun mesafe mektubu olduğundan bu aradaki farkı kapatabilmektedir. Bu, bütün mektuplara aynı parayı almak işine **'iktisadi ortalama'** denilir.

Özel şirketlerin mektup taşımasını yasaklamamızın nedeni; eğer bu işe karışmalarına izin verilseydi, az mesafedeki yerler için düzinesi üç peniye pul satacak şirketlerin hemen türeyeceği idi. Posta İdaresi'ne ancak uzun mesafe mektupları, yani yüksek maliyetli olanlar düşecekti. O da, pullarının fiyatlarını arttırmak zorunda kalacak, biz de bir iki mil yakınımızda oturan birine bir iki meteliğe mektup gönderebildiğimiz halde, on mil ötede birine yazmak istediğimiz zaman birkaç lira vermemiz gerektiğini görünce aldatıldığımızı sana-

caktık. Bu işten tek kazançlı çıkacaklar, posta düzenimizi altüst etmiş olan özel şirketler olacaktı. Bu işi de berbat ettikten sonra ilk yapacakları şey, kısa mesafe ücretlerini eski fiyatına, belki de daha yükseğe çıkartmak isteyecekleridir. Şimdi, bu iyi yerleşmiş ve millîleştirilmiş hizmetten, ülkedeki her ev kadınını ilgilendiren ve millîleştirilebilecek olan bir başkasına dönelim. Kömür madenlerinden söz ediyorum. Bizim iklimimizde hayatın gerekli bir maddesi olan kömür çok pahalıdır. Maliyetinden çok yukarı satılır. Ben neden bu parayı ödemek zorunda bırakılıyorum? Neden siz bu parayı ödemek zorundasınız? Bunun tek nedeni kömürün millîleştirilmemiş olmasıdır. Kömür, özel mülkiyettedir de ondan. Bütün ülkede taşıma ve dağıtma masraflarını hesaba katmazsak kömürün maliyeti bedavadan, tonunda bir sterline kadar değişir. Belki de kömürün bedava olacağına inanmazsınız: Sunderland kıyılarında deniz çekildiği zaman isteyenler taş toplar gibi kömür toplayabilirler. Ben bunu kendi gözlerimle gördüm. İnsanın küçük çaplı bir kömür tüccarı olması ya da evinde kömürlüğünü tıkabasa doldurması için büyücek bir çuvalla sağlam bir sırttan başka şey gerekmez. Ülkemizin diğer bölgelerinde kömürün toplanması öylesine güçtür ki; denizlerin altına uzanan madenler kazılmış, kuyular açılmış ve bazı yerlerde yirmi yıllık bir çalışma ve masraf sonunda hâlâ kömüre erişilememiştir. Bu iki uç arasında birçok madenler bulunur. Bunlardan bir kısmında maliyet çok yüksek olduğundan bunlar ancak kömür fiyatları yükseldiği zaman işletilirler. Diğerlerinde ise öyle çok kömür vardır ki, fiyatlar düşük olduğu zaman bile çıkarmak kârlı olur. Maden açma masrafı 50 sterlinden başlayıp milyonları bulur. Fakat sizin kömüre

ödediğiniz para hiçbir zaman en pahalı bir madenin maliyetinden aşağı düşmez. Bunun nedeni şudur: Fiyatları yükselten yokluktur, düşüren de bolluk. Kömür fiyatları da çilek fiyatları gibi yükselir ve düşer. Az olduğu zaman pahalı, çok olduğu zaman da ucuzdur.

Bir malın bulunamaması birkaç şekilde olur. Bu yollardan biri, o malın üretimini azaltarak ya da bütünüyle kaldırarak piyasada miktarını azaltmaktır. Bir diğeri de, o malı almak isteyen ve buna parası yeten insan sayısını arttırmaktır. Daha bir başkası da, o mala yeni kullanma alanları bulmaktır. Kömür kıtlığı, yalnızca nüfus artışı ile değil, önceleri mutfaklarında yakmak için birkaç küfe kömür istiyenlerin şimdi dökümhaneler ve büyük gemiler için bilerce ton kömür istemeleri ile yaratılır. Bu yollarla yaratılan kıtlık bugün kömür fiyatını o derece yükseltmiştir ki, artık deniz dibinde maden açmak bile kazançlı olmuştur. Bu madenlerin maliyeti çok yüksektir, fakat kömür fiyatları bir kâr gösterecek kadar yükselmişse bunun zararı yoktur. Eğer fiyatlar düşüp de kâr ortadan kalkarsa, madende çalışma durdurulur ve maden kapatılır. Bunun sonucu nedir? Madenin durdurulması pazarlara yolladığı kömürün ardının kesilmesi demektir; bunun da meydana getirdiği kıtlık, fiyatları madenin tekrar zarar etmeden çalışmasına imkân verecek düzeye çıkaracaktır.

İşte bu yolla akıllı bir kadının (hatta akıllı olmayanın bile) ödediği para her zaman kömürü, işletmesi en pahalı olan madenden çıkartma parasıdır. Oysa, kendisi kömürün büyük bir miktarının düşük maliyetle madenlerden geldiğini bilmektedir. İtiraz edecek olursa ona, ödediği paranın bazı madenleri işletmeye devam ettiremiyecek kadar az olduğu söylenecektir. Bu, gerçek ol-

duğu halde ona söylenmiyen şey, daha iyi madenlerin onun sırtından büyük kâr elde ettikleri ve toprak sahiplerine kazanç sağladıklarıdır.

Burada ortaya bir güçlük daha çıkmaktadır. Daha iyi madenlerden kömür çıkaran işçilere, masrafını ancak karşılayan madenlerde çalışanlardan daha fazla bir ücret verilmemektedir. Kömürün aksine, insanlar madenden madene gidebildiklerinden, en yoksul madencinin kabul etmeye zorunlu olduğu ücreti hepsi kabul zorundadırlar. Böylece bütün madenci ücretleri en kötü madenlerin yoksulluğu düzeyinde, kömür fiyatı da en yüksek maliyetli madenler düzeyinde tutulmaktadır. Tatmin olmayan madencilerin grevi, kömürü daha kıt ve daha pahalı yapacaktır. Halk homurdanmakta fakat fiyatları düşürememektedir. Hep aracıları suçlu bulmaktadır. Daha iyi madenlerin sahiplerinden başka kimse tatmin edilmiş değildir.

Bunun çaresi Posta idaresinin ortalama sistemidir elbette. Bütün kömür madenleri bir Kömür İdaresi'ne bağlı olsaydı, Kömür müdürü kötü madenler ile iyi madenleri birbirine vurur ve kömürü ikisinin ortalaması bir fiyata satardı. Bir ticarî Kömür Tröstü bütün madenlere sahip olsa da, bunu yapmaz. Çünkü Tröstün amacı size en ucuz kömürü sağlamak değil, hisse senedi sahiplerine en yüksek kârı dağıtmaktır. Oysa, kömür idaresinde kâr elde etmek istemiyen ve sadece sizin yararınıza çalışan tek sahip vardır. O da, millet adına hareket eden; yani, sizin ve sizin gibi diğer bütün kömür kullananların adına hareket eden Kömür Müdürüdür.

Şimdi niçin maden işçilerinin ve kömür kullanan ve satın alan akıllı insanların kömür madenlerinin mil-

lileştirilmesini istediklerini; bütün maden sahipleri ile kömür satıcılarının niçin madenlerin millîleştirilmesinin israf, yıkıcı yüksek fiyatlar, imparatorluğun sonu, ticaret ve sanayiin baltalanması olduğunu ve bize maliyetinden çok yüksek para ödeterek elde ettikleri kârın kaybolması tehlikesi karşısında akıllarına gelen daha bir sürü şeyi öne sürdüklerini görüyorsunuz. Fakat ne kadar kayıtsızca bağırıp çağırsalar bile işin püf noktasını ağızlarına almamaya dikkat etmektedirler; yani, kömürü herkese maliyet fiyatına satmayı. Halkın dikkatini bundan uzağa çekmek için millîleştirmenin Bolşeviklerin kötü bir icadı olduğunu, İngiliz Hükümetinin değil bir kömür madenini, pişmiş bir patatesi bile ayakta tutamıyacak kadar yeteneksiz ve çürümüş olduğunu söyliyeceklerdir. Avam Kamarası'nda yapılan on konuşmayı, gazetelerde bu konuşmalar hakkında yazılan yüz makaleyi okursanız da yine, size anlattığım şu madenler arasında farkı ve bunların işletme masraflarını ortalayarak kömür fiyatlarında önemli bir düşme elde edileceğini öğrenemezsiniz. Bu gerçekler bir kere bilinip anlaşıldı mı, artık başka bir tartışmanın yeri yoktur. Her kömür satıcısı da son kuruşuyla millîleştirmeyi kötülemeye ve engellemeye hazır olduğu halde, her kömür satın alan bir anda millîleştirme taraflısı olur.

İşte böylece kömür madenlerindeki özel mülkiyetin her kömür aldığında bir kadının karşısına nasıl çıktığını görüyorsunuz. İşte bu, makas da alsa, bir çatal bıçak takımı da alsa, bir ütü de alsa yine karşısına çıkacaktır. Çünkü demir ve gümüş madenleri de, kömür madenleri gibi çeşitlidir. Her somun ekmek alışında da bununla karşılaşacaktır, çünkü tıpkı madenler gibi buğday tarlaları da verimliliklerinde çeşitlidirler, bir teneke

buğdayın maliyeti bir çiftlikten diğerine değişebilir. Fabrika malı olan herhangi birşey alınca yine bununla karşılaşacaktır; çünkü fabrikalar da demiryolundan, limanlardan, büyük pazar şehirlerinden ya da hammaddelerinin bol bulunduğu yerlerden uzaklıkları, ya da kurulu oldukları yerlerde doğal su gücü olup olmadığı ile değişirler. Bir malın satış fiyatı, üretim maliyetinin en yüksek olduğu bir iki maden ya da fabrikanın maliyetlerini temsil eder. Hiçbir zaman gerçek millî maliyet olan, iki fabrikanın ya da madenin ortalama maliyetleri değildir bu. Böylece bir malın iyisi ile kötüsü arasındaki fark, halka malı maliyetinden fazlasına satan maden ve fabrika sahiplerinin cebine girdiğinden, insan zengin bir ülkede yoksul kalır. İşte halkı bu korkunç ezgiden kurtarmak için sosyalistler ve kendilerine sosyalist demeyi hatırlarına bile getirmiyen insanlar, madenlerin ve fabrikaların özel mülkiyetten millî mülkiyete geçirilmesini öngörürler. Sosyalist ve sosyalist-olmayan millîleştiriciler arasındaki fark, sosyalist olmayanların amaçlarının ucuz olması ve sosyalistlerin de madenleri ve fabrikaları bir gelir eşitsizliği aracı halinde kalmaktan kurtarmak için millî mülkiyete geçirilmeyi istemeleridir. Millîleştirmenin âcil bir sorun olduğunda birleşiktirler. İşte Sosyalizm bu yolla, Parlamento'da sosyalist çoğunluğu olmamasına — hatta hiç sosyalist olmamasına rağmen — ilerleyebilir.

En kötü şartlar altındaki en yüksek üretim maliyeti ile daha iyi şartlar altındaki alçak maliyet arasındaki farka iktisatçılar **'rant'** derler. Maden rantlarına, telif rantlarına ve patent haklarına **'malik hissesi'** denir; çoğu insan ancak evine ve toprağına ödediğine rant **(kira)** der. Fakat rant, kömünize olan ya da en kötü

şartlar altında üretilenler dışında, fiyatı olan her metanın fiyatının bir kısmıdır.

2

VERGİLERİNİZ

DÜKKÂNLARDA alış veriş yapışınız dışında başka vergiler (sözgelişi telefonunuz varsa) telefon vergisi, ev ve toprak kirası ödemek zorundasınız. Bu masraflarınızı inceleyelim de bakalım burada da zarar görüyor musunuz?

İnsanlar vergiler hakkında homurdanır dururlar, çünkü karşılığında hiçbir şey almamaktadırlar; aldıklarını da herkesle paylaştıklarından elbiseleri, evleri ve mobilyalarında olduğu gibi bunlarda bir kişisel mülkiyet havası yoktur. Fakat taş döşenmiş, aydınlatılmış ve polisçe korunmuş sokaklar, su ve kanalizasyon ve vergilerin karşıladığı diğer hizmetler olmasa idi, bu elbise, ev ve mobilyalarını uzun bir süre ellerinde tutamayacaklardı. Bu konuları incelemeye başlayan Akıllı Kadın vergi karşılığında, diğer bütün masraflarından daha çok bir değer elde ettiğini hemen anlar. Belediye vergilerini azaltacak ya da büsbütün kaldıracaklarını söyleyerek (neyse ki, yapamazlar) oy almaya çalışan belediye meclisi adayları ya budala ya yalancıdırlar. Eğer ikisi de değilseler elbette. İnsan, bu hizmetleri imkân olduğu kadar mahallî idareye maloluş fiyatına aldığını bilerek tatmin de olur. Mahallî idare hem kişi aleyhine

fazla kâr etmez, hem özel teşebbüsde çok para ödenecek olan ve şimdi kamu teşebbüslerinde bile karşılığında para ödenmesi gereken idarî işleri bedava yapar.

Aynı faydanın diğer vergilerde de var olduğu söylenir. Karşılığında Hükümete vergi ödenen bütün kamu hizmetlerinde doğrudan doğruya kâr olmadığı, bunların Hükümete maloluş fiyatına satıldıkları; yani, eğer işe özel teşebbüs karışsaydı, ödenmesi gerekenden çok daha azının ödeneceği söylenir.

Şu halde vergi ve belediye resmi ödediğimiz zaman diğer şekillerde para harcarken sizden zorla alınan paradan kurtulduğunuzu sanacaksınız. Belki de bir daha vergi memurunun kapı çalışını sevinçle karşılayacağınızı, onu istekle veren bir insanın gülümsemesiyle karşılayacağınızı düşünüyorsunuz.

Bu hayalinizi bozduğum için özür dilerim; ama gerçek olan Kapitalizmin sizi dükkânlar yolu ile olduğu kadar Hükümet, belediyeler ve kaymakamlıklar yoluyla da soyduğudur. Kamu hizmetlerini yerine getirmek için, Hükümet ve mahallî idareler pekçok malı, maliyetinden yukarı mal satan özel karaborsacılardan almaktadırlar; bu fazla ödeme de, vergi mükellefi olarak size yansıtılmaktadır. Millet adına iş gören Hükümet bile, ülkenin toprağını birtakım özel kişilere gayet yüksek paralar ödemeden kullanamaz. Bu yüksek fiyatları önleme yolları vardır. Hükümet yapacağı işler için bir arazi satın alabilir; ama buna ödeyeceği parayı ya sadece toprak sahiplerinin ödediği kiraya vergi koyarak ya da kazanılmamış gelirlere koyduğu vergi ile sermaye toplayarak biriktirir.

Bu yolla size tam ve gerçek maliyet fiyatına hizmet edebilir ve bu anda ediyordur da.. Hatta bunu

halka bedavaya verip parasını zenginlerin ödemesini bile sağlar.

Fakat siz, sadece herkese aynı derecede faydalı olan kamu hizmetlerinin masraflarını karşılamak için vergilendirilmezsiniz. Daha bir sürü şey vardır vergisini ödediğiniz. Sıra bunlara geldiği zaman — eğer zenginseniz — sosyalistlerin sizi yoksulları çıkarına soyduğundan; yoksulsanız da, kendi ceplerinden ödemeleri gereken belirli masrafları vergilere ve kiraya yükleyen kapitalistler tarafından soyulduğunuzdan sözedersiniz.

Hele bir bakalım, bu yakınmaların temelinde neler yatıyormuş! Önce zengini ele alalım: Vergi yolu ile zengin gelirlerinin dörtte ya da üçte biri, hatta çok zenginlerin gelirlerinin yarısı Hükümet tarafından belirli bir kamu hizmeti için değil de, gelirlerinin o kısmının hiçbir karşılığı olmadan ve zor yolu ile, saf bir millîleştirme **(komünizasyon)** hareketiyle ellerinden alınır. Bu artık öylesine olağan kabul edilmektedir ki, zenginler ne bir tazminat istemeyi, ne malları zorla ellerinden alınana kadar vergilerini ödememeyi, ne de buna bir bolşevik tipi el koyma adını vermeyi düşünmezler. Bizler bunların ancak kötü komünistlerin düşüncesinde var olduklarını düşünebiliriz. Ama aslında bunlar, her Ocak ayında İngiltere'de olmakta ve bunları meşrulaştıran kanunlar da her Nisan ayında kabul edilmektedir. Maliye Bakanı bunların Maliye ve Tahsis Kanunları olduğu konusunda bizi inandırmaya çalışırsa da bunlar gerçekte **'Elkoyma kanunları'**dır.

Ne kanunda, ne Anayasada, ne âdet ve gelenek ve Parlamento uygulamalarında, ne de yerleşmiş ahlâklılığınızda bu el konulan üçte bir ya da yarının dörtte üçe, onda dokuza ve hatta bütününe çıkarılmasını en-

gelleyecek birşey yoktur. Üstelik çok zengin bir insan öldüğünde Hükümet onun bıraktığı mülkün sekiz yıllık gelirine el koyar. En az vergilendirilen mülkler on aylık gelirlerini vermek zorundadırlar. Diğerleri de, miktarları ile oranlı olarak bu iki uç arasında ödeme yaparlar.

Bundan başka zengin ve yoksul tarafından eşit olarak ödenen ve adına dolaylı vergiler denen bazı vergiler de vardır. Bunlardan bazıları birtakım yiyecek maddeleri, tütün ve içki alırken bunların fiyatının bir kısmı olarak ödenir. Diğerleri damga pulu resmidir; iki sterlinlik bir makbuz verirseniz iki peni, basit bir yazılı anlaşmaya altı peni, mülksüz insanların hiç kullanmadığı diğer birtakım kâğıtlara da yüzlerce sterlin ödersiniz. Bu vergilerden hiçbiri zabıta görevi gibi, su gibi belirli bir hizmet için alınmaz; bunlar sadece gelirin özel ceplerden millî cebe aktarılmasıdır, yani, saf Komünizm hareketleridir. Bütün sınıfların hep birlikte yüklendiği yiyecek vergilerini saymadan, bu şekilde komünize edilen özel mülkiyetin günde bir milyon sterline vardığını öğrenmek tabii, sizi şaşırtacaktır.

Zenginler bu rakkamı işitince küçük dillerini yutup Hükümetin bu kadar parayla ne yaptığını soracaklardır. Gelirimizi günde milyonlarla değil de yılda yüzlerle sayan pek çoğumuza böylesine büyük gelen bu katkı karşısında ne değer elde etmektedirler? Hükümet orduyu ve donanmayı besler, memurları, mahkemeleri besler ve bunları da ya maliyetleri karşılığında ya da ticarî bir işletmenin arzedeceğinden çok daha az bir fiyatla halka arzeder. Bu paranın yılda yüz milyon sterlinden fazlası da ya hiç geliri olmayan ya da pek küçük bir geliri olan insanlara verilmektedir.

Bu, gelirin tam bir yeniden dağıtılmasıdır, yani tam

bir Sosyalizmdir. Hükümet memurları, yoksulun elinde yeteri kadar olmadığı ve zenginin elinde de yeterinden fazlası olduğu için, zenginden alır yoksula verirler. Eskiden vergilendirmenin gelirin daha eşit dağıtımını sağlayacak bir araç olduğu düşünülmezdi. Şimdi ise bu verginin baş kullanış yollarından biridir ve yıllık mali siyasetimizde hiçbir değişiklik yapmadan tam eşitliğe bile varılabilir.

Buraya kadar bu işten yararlı çıkan yoksullardır. Fakat bazı zenginler de vergiden çok kazançlı çıkarlar. Hükümet masrafının en yüklü tek maddesi, savaş için ödünç aldığımız paranın yıllık taksitleridir. Bunun hepsi harcanmış ve tükenmiştir, fakat bedelini daha yıllarca ödemek zorundayız. Bu paranın çoğu zenginlerden ödünç alınmıştı, çünkü borç verecek fazla para ancak onların elindeydi. Bunun sonucunda da Hükümet her yıl bütün zenginlerden büyük bir miktar alır ve hemen bunu savaş için ödünç vermişlere geri verir. Bu işlemin sonucu, gelirin zenginler arasında tekrar bölünmesidir. Bundan zararlı çıkanlar **'Millî Borç'** dedikleri şey hakkında, ileri geri konuşan insanlardır. Millet de bunun bir İngiliz'den alınıp ötekine verilmesinden dolayı tek bir kuruş bile zarara girmiş değildir. Bu el değiştirmenin zararlı ya da yararlı olduğu, var olan eşitsizliği arttırıp eksiltmesine bağlıdır. Ama, Hükümet birkaç kapitalistten alıp bütün kapitalistlere dağıtacağı yerde bütün kapitalistlerden alıp birkaçına dağıttığı için; bu, sonuç olarak eşitsizliği arttırmaktadır. Kendi halkımıza olduğu için gerçekten borç sayılmayan **'Millî Borç'**un başlıca kötülüğü de buradadır. Buna şöyle bir örnek verebiliriz; kendi ağırlığını kendi ayakları taşıdığı için vücudu bir file yük olmamaktadır;

fakat bu ağırlık eşit olarak bacaklar arasında dağıtılmış olacağı yerde yalnız bir tarafta olsaydı, fil kendisini taşıyamayacak ve en küçük bir engel karşısında tökezliyecekti. İşte şimdiki eşitsiz düzende bizim ticaretimiz de bunu yapmaktadır.

Hükümete savaş için ödünç para veren kapitalistlerin fedakârlık yaptıkları için bunu hakettikleri bazan söylenmektedir. Ben de bunlardan biri olduğum için içimde hiçbir kötülük olmadan bunun duygusal bir saçmalık olduğunu söyliyebilirim. Bir fedakârlık yapmaları için çağrılan tek insan onlar değildi; üstelik yüzde dörde bile razı oldukları halde, yüzde beşten en sağlam yatırım imkânları veriliyordu kendilerine. Savaşta gözlerini kaybeden, yaralanan, ölen insanlardı asıl fedakârlıkta bulunanlar; çalışan ve çarpışanlardı ülkelerinin kurtarıcıları; hiçbir iş yapmayan, başkalarının yaptığı millî somunu alan ve bundan büyük bir lokma koparan (hem kendileri hem de hizmetçileri) ve arta kalanını askerlere veren kimseler hiçbir yardımda bulunmamışlar, aksine yiyecek kıtlığını daha da arttırmışlardı. Onları bu saçma biçimde şımartmanın nedeni, kendilerinin yaptıkları hizmetler ve haketmiş oldukları şeyler değildir. Bu, belirli bir sınıfı şımartmaz ve kendisine harcayabileceğinden fazla para vermezsek, gerektiği zaman yedek para bulamayacağımız korkusundandır. Sermayenin özünü incelediğimiz zaman bunu daha açık olarak göreceğiz.

Bu arada siz hava saldırılarında bir gözünüzü kaybedecek kadar talihsizseniz, ya da kocanızı ya da oğlunuzu kaybetmişseniz ya da bütün savaş sırasında «kendinize düşeni» yapmış ve şimdi de vergi ödüyorsanız, paranızın Hükümet tarafından alınıp tembelce

yaşamaktan başka hiçbir şey yapmamış olan bir kadına verilmesi, size gülünç gelecektir. Kocanızın bacakları ya da oğlunuzun hayatı yerine Hükümetin onun parasını almasının daha korkunç birşey olacağına sizi inandırmak kolay olmayacaktır. Bu konuda söylenecek en fazla şey bunun daha gerekli olduğudur.

Sizden alınan vergilerle size hizmet edileceği yerde bunların vurguncuları zenginleştirmek için kullanılmasına ait bir örnek daha verelim: Savaşın başında vurguncuların etkisi öylesine kuvvetliydi ki, bunlar Hükümetten mermilerin millî fabrikalar yerine kendi fabrikalarında yapılması için izin aldılar. Bunun sonucunda da vurguncu firmaların bütün işi bir kâr karşılığında yapması için sizin ödediğiniz vergiler Woolwich Cephane Fabrikası'nda işsizlikten boş duran işçilerin tam gündeliklerini ödemeye harcandı. Üstelik bu vurguncuların işçilerinin gündelikleri ile kârları sizin cebinizden çıktı. Bir süre sonra bunların yeteri kadar mermi yapamadıkları anlaşıldı. Yaptıkları da gereksiz olarak pahalıydı ve her zaman da patlamıyordu. Bunun sonucu da, cephelerde cephane yokluğuyla savunmasız kalan genç delikanlılarımızın öldürülmesi oldu. Hükümet işi eline alıp da millî fabrikalar açmasaydı (bunlarda siz de çalışmışsınızdır) sadece savaşacak insan yokluğundan savaşı kaybedecektik. Bu fabrikalarda öylesine cephane imal edildi ki, vurguncuları durdurup onlara işlerini öğretmekten (basit bir hesap tutmasını bile bilmiyor, su gibi para harcıyorlardı) ve kârlarında önemli bir kısıntı yaptıktan başka, savaştan sonra bile elimizde çok miktarda cephane kalmıştı. Fakat yine de, (elbette millîleştirilmiş sanayi savunucuları için olağanüstü bir başarı olan) bu deneme karşısında, savaş

biter bitmez kapitalist gazeteler Hükümetlerin öylesine beceriksiz, namussuz ve savurgan işverenler oldukları ve özel firmaların da öylesine yetenekli ve namuslu oldukları ve yine özel firmaların kâr elde ederek yaptıkları işleri Hükümetlerin yapmaması gerektiği hakkında yayına başladılar. Sonunda millî fabrikalar bedava denilecek fiyatlara vurgunculara satıldı ve şimdi terhis edilmiş askerlerle birlikte sayıları iki milyonu bulan millî işçiler sokaklara düşerek Hükümet yardımı ile yaşamaya başladılar.

Bu sürekli devam eden birşeyin; yani, Hükümetler tarafından üzerine kâr eklenmeden daha iyi bir şekilde yapılacak işin, özel vurguncu şirketler aracılığı ile yapılarak paranızın boşa harcanmasının heyecanlı bir örneğidir.

Böylece görüyorsunuz vergilerimizi ödediğimiz zaman, yalnızca kamu hizmetlerinin maliyet bedelini ödemekle kalmayıp özel işverenlere gereksiz ve aşırı kâr olarak giden büyük paraları, bu işverenlerin toprağını ve sermayesini kullandıkları toprak ağalarıyla kapitalistlere giden paraları ve 'Millî Borç'u meydana getiren Savaş Bonoları ve diğer hisse senetlerine sahip olanlara verilen paraları da ödemektesiniz. Fakat siz de bir emekli ya da Hükümetten yardım gören ya da Savaş Bonosu sahibi olarak bunun bir kısmını geri alıyor olabilirsiniz. Sizin kâr ya da zararda olduğunuzu pek bilemeyeceğim; yalnız bire on koyarak şunu söyliyebilirim; siz zarardasınız ve zenginler Hükümet aracılığı ile sizden, sizin onlardan kopardığınızdan çok daha fazlasını koparıyorlardır.

3

BELEDİYE VERGİLERİ

BELEDİYE VERGİLERİNİ de herkes eşit olarak ödemez. Hükümet gibi, mahalli idareler de, bazı kişilerin diğerlerinden daha fazla ödeyebilecekleri gerçeğini kabul edip buna göre tahsilât yaparlar. Bunu, vergi mükellefinin yaşadığı evin, işyerinin değerini hesap ederek yaparlar ve yılda yüz sterlinlik değeri olan bir evi ya da dükkânı olan bir insanın yılda yirmi sterlin değerindeki ev ya da dükkân sahibinden daha zengin olacağını kabul ederler. Vergileri de bu değerlendirmeye göre salarlar.

Böylece her vergi bir kamu hizmetleri ödemesi olduğu kadar dereceli bir gelir vergisidir de. Bundan başka, millî borç gibi, belediye borçları da vardır. Belediyeler de, merkezî hükümetler gibi tembel ve müsrif olduklarından ve kamu işlerinin yapılmasını vurguncu müteahhitlere devrettiklerinden, vergilerin doğurduğu her şeyi belediye vergileri de daha ufak çaplı olarak doğurur.

Fakat bunun kendine özgü birtakım başka yanları vardır.

Vergilendirme yolu ile masraflarını namusluca karşılayan bizim millî ve beledî komünizmimizin kimi çok zengin, kimi de çok yoksul bir halka uygulandığı zaman olanlara bir bakalım hele. Memedeki çocuğunu besleyecek kadar kendine yeter yiyecek bulamayan bir kadın, elbette Buckingham Sarayı'nın ahırlarındaki süt

beyazı atların bakımına bir katkıda bulunamaz. Kocası ve çocuklarıyla kenar mahallelerin birinde tek bir odada ve şehrin çiçekli, havuzlu, sandallı ve bandolu parklarından uzakta yaşıyorsa; buralara girmek için gereken üç beş kuruşu rahatlıkla ödeyebilecek olan zenginlerin genellikle dolaştığı bu yerlerin bakımı için ondan kendisine düşeni istemek, çok ağır bir yük yüklemektir ona.

Kısacası, komünistçe masraf zorunlu masraf olduğundan ve eşit olarak uygulandığından, gelirleri eşit olmadığı sürece herkes tarafından kolayca ödenemez. Bunun çaresi, parkları ve süt beyazı atları satmak ve her yoksul kadının oğlunun iki pantolonu olmadan — Wales Prensi'nin birden fazla pantolonu olmasını önlemek değil — gelirleri eşitleştirmektir. Bu arada da, vergilerimizi mümkün olduğu oranda ödemeliyiz ve kamu harcamalarını en kötü özel yoksulluk düzeyine indirirsek, hayatımızın vahşilerin bile katlanamayacakları bir hayat olacağını bilmeliyiz.

Fakat bu, vergi mükellefinin **'sömürüldüğü'** belirli birtakım yollara uygulanamaz. Bir insanı sömürmek, eşit bir karşılığını vermeden ondan para almaktır. Aşağı yukarı bütün özel işverenler, vergi mükelleflerini — eğer bunlar bu konuda şimdi bizim yapmakta olduğumuz derin incelemelere girmemişlerse — sömürürler. Bunun yolu da şöyledir:

Evinde hizmetçileri olan bir kadın bunların çoğuna sürekli bir iş verdiği halde bir kısmına da geçici iş verir. Orta hizmetçisi ile aşçı sürekli iştedir; dadının işi geçicidir, gündeliğe gelen kadın günlük iştedir; yani, bir gün için tutulur ve sonra yine öyle kısa süreli bir iş bulana kadar boşta kalır. Bu kadın hastalandığı za-

man, işverenlerinden hiçbiri buna bakmaz. Zengin adamlar ölüp de vasiyetnamelerinde hizmetçilerine para bıraktıklarında, bu gündelikçi kadınları hiç hatırlamazlar.

Bir kadını, taksi gibi birkaç saatlığına tutup ondan sonra başkaca bir sorumluluk altında kalmadan eline birkaç kuruş verip sokağa atmak çok rahat birşeydir. Ama bu, o kadının hastalandığı ya da iş bulamadığı ya da yerine genç ve kudretli kadınların seçileceği kadar yaşlandığı zaman birisinin ona bakmasını gerektirir. Bu birisi de sosyal yardım, düşkünler evi, ihtiyarlık sigortası gibi şeylerin kendisi tarafından sağlandığı vergi mükellefidir. Vergi mükellefi bunların parasını ödemeseydi; ya ev sahibi gündelikçi kadın tutamayacak ya da ona daha çok para verecekti. Bugün olduğu gibi sürekli hizmetçiler bile — vergi verenler onlara gerekli yardımı sağlamamış olsalardı — yaşlandıkları zaman sigortadan para almadan işten çıkarılmayacaklardı. İşte evsahibi böylece çoğu gündelikçi kadın tutamayan diğer vergi mükelleflerine kendi ev hizmeti masraflarının bir kısmını ödetmektedir.

Fakat siz tecrübeli bir kadın olarak, gündelikçi kadınların o kadar kötü durumda olmadıklarını ve elde edilmelerinin çok güç olduğunu, iyilerinin işlerini kendileri seçtiğini söyleyeceğiniz için bu belki de çok etkili bir örnek değildir. Fakat büyük geçici işçi ordularını içinde barındıran koskoca sanayi işletmelerini bir düşünün hele.

Liman işletmelerini ele alın. Gemileri yükleyip boşaltan adamların yüzlercesi saat hesabıyla tutulurlar. Bunlar bir saat mı, yoksa sekiz saat mı çalışacaklarını, haftada iki gün mü yoksa altı gün mü iş bulacaklarını

önceden bilemezler. Bunların saatta beş kuruş aldıkları zamanı bilirim ben. Hele grev yapıp da saat ücretlerini onbeş kuruşa çıkarmaları ne büyük bir olay olmuştu! Liman şirketleri daima kâr ederler, ama bu adamlar ve aileleri çoğunlukla vergi mükellefinin sırtından geçinirler.

Bunun en aşırı bir örneğini alalım: Vergi mükellefleri, düşkünler evini ayakta tutarlar. Bir insan, hiçbir geçimi olmayan yoksul biri olarak buraya başvurunca oraya alınır; yedirilir içirilir, giydirilir ve yatacak bir yer sağlanır. Bir kısım insanlar canları içki ve sefahat çekene kadar güçlü kuvvetli yoksullar olarak orada yaşarlar. Canları içki çekti mi de, artık çalışacaklarını ve dışarı salıverilmelerini isterler. Bir süre bir gemi boşaltma işinde çalışırlar, kazandıkları parayı zevkleri uğruna harcarlar ve ertesi sabah yine yoksul bir insan olarak düşkünler evine dönerler. Ancak geçici işler bulabilen bir kadın da bunu yapabilir. Fakat bu, çok aşırı bir örnektir. Saygılı emekçiler böyle davranışlarda bulunmazlar; ama geçici iş de, insanları saygılı yapmaz. Bu insanlar kaygusuz olmasalar ve kendilerine zararlı olacak kadar ruhlarını ayakta tutmak için içmeseler, bu tür kararsızlığa dayanamazlardı.

Liman işçiliği tehlikeli bir iştir. İşin çok olduğu zamanlarda her yirmi dakikada bir, bir kaza olur. Fakat liman şirketinin yaralanan geçici işçileri için bir hastanesi yoktur. Niçin olsun ki? Hemen yakında masrafını vergi mükelleflerinin karşıladığı bir Yoksullar Dispanseri ya da onların yardımsever bağışlarıyla desteklenen bir hastane vardır. Yaralanan adamı oraya taşıyıp şirkete bir yük olmadan, kamu hesabına iyileştirmekten daha kolay ne olabilir? Bu yüzden liman şirketlerinin

yöneticilerinin kamu yardımseverliğinin en ateşli savunucuları olduğuna hiç şaşmamak gerekir.

Vergi mükelleflerinin ayakta tuttuğu diğer bir kuruluş da; polisi, mahkemeleri, yargıçları ve diğer bütün pahalı personeli ile hapishanelerdir. Hapishaneleri dolduran kalabalığın büyük bir kısmı içki sonucu işledikleri suçlardan dolayı orada bulunmaktadırlar. İçki ticareti çok kârlı bir iştir; hatta öyle ki yalnızca Ticaret adı verilir buna. Fakat niçin bu, bu kadar kârlıdır? Çünkü içki satanlar ayyaşların içki karşılığı ödedikleri paraları alırlar ve adamlar sarhoş olunca da onları sokağa atıp yapacakları kötülüklerle işleyecekleri suçların, kendilerine ve ailelerine getirecekleri hastalıkların ve içine düşecekleri yoksulluğun ceremesini çekmeyi vergi mükelleflerine bırakırlar. Bunların masrafları polis ya da yoksullar bütçesi yerine içki satanlara yükletilecek olsaydı, bu ticaretin kârı birdenbire uçar giderdi.

Şimdiki halde, tüccar bütün parayı toplamakta ve vergi mükellefi de bütün zararı karşılamaktadır. İşte bunun için içki ticaretini yasaklamışlardı Amerika'da. Meyhaneler kapanınca hapishanelerin de kolaylıkla kapatılabileceği ortaya çıkmıştı. Fakat içki ticaretini belediyeleştirselerdi — yani, mükellefler hapishane gibi meyhaneyi de ayakta tutmaya çalışsalardı — sarhoşluğa engel olmak için pek çok tedbir alınacaktı. Çünkü o zaman sarhoşluk belediye hesaplarında kâr yerine zarar meydana getirecekti. Şimdi, vergi mükellefi içki ticareti yoluyla korkunç bir şekilde sömürülmekte ve bir avuç insanın olağanüstü zenginleşmeleri karşılığı bütün millet zayıflatılmakta ve ahlâkı bozulmaktadır. Bu bir avuç insanın ara sıra yıkık dökük kiliseleri tamir ettir-

dikleri gerçektir; gerçektir ama bunlar da bu iş karşılığında soyluluk ünvanları beklemektedirler.

Hem belediyenin hem de Hükümetin size oynadığı bir oyun daha vardır. Kâr etmemek ve size her hizmeti maliyetine vermek zorunda bulunmalarına rağmen çoğunlukla açık açık kâr ederler ve iş yeteneklerinin delili olan bu kâr ile de gerçekten övünürler. Bu, o hizmetin karşılığını vergi ya da rüsum yolu ile ödediğinizde değil de, tükettiğinizin bedelini doğrudan doğruya ödediğiniz zaman ortaya çıkar. Bir mektup göndermek için Hükümete peşin olarak bir para ödersiniz. Elektriğin belediye tarafından sağlandığı yerlerde, elektrik parasını vergi yolu ile değil de, tükettiğiniz her kilovat karşılığı peşin para olarak ödersiniz.

Yazık ki şunu da eklemek zorundayım: Posta Müdürlüğü bundan yararlanarak sizden mektubunuzu taşıma maliyetinden yüksek bir ücret alır. Bu yolla elde ettiği kârı Maliye Bakanına devreder, o da bu parayı gelir vergisini düşük tutmak için kullanır. Böylece gelir vergisi ödeyenlerin daha az bir ödeme yapmaları için siz daha fazla para ödemiş olursunuz. Sizin üç beş kuruşunuzun bir kısmı milyonerlerin cebine gider. Elbette eğer siz de gelir vergisi mükellefiyseniz bunun bir kısmı da sizin cebinize dönmüş olur ama, insanların çoğunluğu gelir vergisi ödemedikleri halde posta pulu satın aldıklarından gelir vergisi mükellefleri böylece pul alıcılarını sömürmüş olmaktadırlar. Bu yanlış bir ilkedir ve bunun uygulanması tehlikeli bir sömürüdür. Fakat bu tutum alkışlanmakta ve hükümet postaya telgrafı, telgrafa telefonu ve her ikisine de telsizi katarak bunu gittikçe genişletmektedir.

Vergileriniz konusunda şimdilik bu kadar söz ye-

ter. Vergi ve resimler tümü ile kaldırılmış olsa ve yerlerini Devlet ve belediye hizmetlerini kâr gayesi güderek karşılayan işletmelere bıraksalar; sonuç Devlet ve belediye Sosyalizmi olmaz, Devlet ve belediye Kapitalizmi olur. Şimdiki durumda vergilerinizde bile, sıradan alışverişlerinizde olduğu gibi **'sömürülmekte'** olduğunuzu görüyorsunuz.

4

KİRANIZ

VERGİLERİNİZİ bırakıp kiranızdan söz açmaya gelince yakınmalarınız daha da artacaktır. Kiranızı ödediğiniz an parayı doğrudan doğruya onunla istediğini yapacak olan sömürücüye verirsiniz. Kira ödemek kolay bir iştir. Bir toprak parçası kiralayıp üzerinde çalıştığınızda, toprak sahibinin sizin kazancınız ile yaşadığı apaçık ortadadır. Ona engel olamazsınız. Çünkü kanun kendisine toprağını kullanmanıza izin vermesi için para ödemezseniz, sizi yerinizden atabilme hakkını vermiştir. Buna o kadar alışmışsınızdır ki, herhangi bir insanın toprak kendisine aitmiş gibi hareket etmesi hiç de olağan dışı gelmez size. Oysa bir insan havanın, denizin ya da güneş ışığının kendisine ait olduğunu söylerse ona deli gözü ile bakarsınız. Belki de bir eve kira ödüyorsunuzdur. Evi yaptıran adamın bunun karşılığında böyle bir para almasını mantıklı bulabilirsiniz. Fakat bir evin kaça malolduğunu öğrenmek kolaydır. Bu hesap-

tan da sizin ödediğinizin, evin değerinin kaçta kaçı olduğu ortaya çıkarılabilir.

Eğer evsahibinizin hizmetinde çalışmıyorsanız ya da orta çağdan kalma şatolar gibi, eviniz yapıldığı amaçlar için kullanılmıyorsa, ödediğiniz paranın evin değerinin kat kat üstünde olduğunu göreceksiniz. Londra gibi büyük şehirlerde bu rakam öylesine büyüktür ki, binanın değeriyle kıyas bile edilemez. Issız yerlerde de bu fazlalık öyle az olabilir ki, evi inşa etmenin riskine karşılık edilecek kâr, mantıklı bir oranı aşmaz. Fakat kira tüm olarak bütün ülkede yılda yüz milyonlarca sterlini bulur. Bu evlerin içinde değil, üzerinde evler yapılmış toprak üstünde yaşayabilmek için evsahiplerinin iznine ödenen paradır.

Herhangi bir insanın bir İngiliz'e, İngiltere'de yaşamak iznini verme ya da reddetme yetkisine sahip olabilmesi bütün adalet kavramlarına aykırıdır ve her avukat size toprak üzerinde mutlak bir mülkiyetin olamayacağını ve bütün toprakların kendisine emanet edilmiş bulunduğu Kralın, uygun gördüğü takdirde toprağı şimdiki sahiplerinin elinden alacağını söyleyecektir. Fakat toprak sahipleri uzun yüzyıllar boyunca hem kanun hem de kral yapıcı olduklarından, kral olsun olmasın, toprağın herhangi bir eşya gibi mülkiyete konu olmasını öngörmüşler ve buna — avukatlara ücret ödemeden — birtakım kâğıtlar imzalanmadan alınıp satılamayacağı kuralını da eklemişlerdi. Toprak üzerindeki bu özel yetki öylesine çok alınıp satılmıştır ki, evsahibinizin, Fatih William devrindenberi kiracıları üzerinde küçük bir kral gibi hüküm süren bir baron mu, yoksa bütün ömrünce biriktirdiği parasını bir tapuya yatırmış yoksul bir dul kadın mı olduğunu bilemezsiniz.

Ne olursa olsun, malsahibi kiracı ilişkilerindeki gerçek şudur; tembel ve tabiatıyla şerefsiz bir insan, arkasında polis olduğu halde çalışkan ve saygıdeğer bir kadının karşısına utanmadan çıkıp, **«Ya bana kazancının dörtte birini verirsin ya da oturduğun yerden defolur gidersin!»** diyebilmektedir. Malsahibi, hatta kirayı bile reddedip kadını hiçbir şarta bağlı olmadan yerinden atabilir ve bunu bazan yapar da. İskoçya'da çok sayıda çiftçi ve balıkçı ailelerini, malsahiplerinin bunların oturdukları yeri geyik ormanı haline getirmek istedikleri gerekçesiyle yerlerinden tutup Amerika'nın insan ayağı basmamış ormanlarına göçe zorladıklarını bilirsiniz. İngiltere'de de koyun sürülerinin malsahibine insanlardan çok para getirmesi yüzünden, insanların yaşadıkları yerlerden uzaklara sürüldükleri gerçektir. Londra'nın büyük demiryolu istasyonları ilk yapıldıkları zaman pek çok insanın evi yıkılmış, bu insanlar sokaklarda kalmışlardı. Bunun sonucunda müthiş bir şekilde kalabalıklaşan o bölge uzun yıllar bir hastalık yatağı haline geldi. Savaş sonunda kiracıları korumak için çıkarılan birkaç kanuna ve İrlanda'da Hükümetin tarım arazisini satın alıp çiftçilere satmasına (bu da sonunda sadece bir malsahibi değişikliğidir) ve böylece de sorunun bir süre için çözümlenmesine rağmen bu gibi şeyler hâlâ olmaktadır ve her an başınıza böyle bir iş gelebilir.

Akıllı bir kadın, büyük şehirlerde malsahibinin kendisinden en çok ne kadar alabileceğini öğrendikten başka, onun, kendisi için değilse bile kiracıları için gelir eşitliğine inandığını görür. Şehrin göbeğinde kiralar çok yüksektir. Kadın ya da kocası oralarda bir yerde çalışıyorlarsa, kenar mahallelerin birinde bir yer tutmayı düşünürler. Burada kiralar daha ucuzdur, gidiş gelişte

tramvaya binilebileceği için belki de biraz para biriktirme imkânı da bulurlar. Fakat malsahibinin de bunu bildiğini hemen farkedeceklerdir. Şehirden ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın ve kiralar ne kadar düşük olursa olsun, yol parasını hesap edince bunun şehrin ortasında oturup işe yürüyerek gitmekten çok ucuza çıkmayacağını göreceklerdir. Bu çift kendisine ne kadar faydalı bir yol aramaya kalksa da, malsahibi ergeç bunun para olarak değerini ondan kira biçiminde alacaktır. En aptal bir kadın bile açıkça anlamalıdır; toprak az sayıda insanın elinde olursa, bu kimseler, yaşayıp çalışmak için toprağa ihtiyacı olan ve aksi takdirde ya sokaklarda açlıktan ölüp ya denizlerde boğulacak olan diğer insanlara istediklerini yaptıracaklardır. Malsahipleri bu insanları, ancak kendilerine para kazandıracak ve yeni kuşakta aynı işi yapacak ailelerini yaşatacak kadarından fazlasını ellerinden alacak şekilde soyarlar.

Bu saçma durumun nasıl olup da ortaya çıktığını anlamak çok kolaydır. Herkes için toprak olduğu sürece toprağın özel mülkiyeti gayet iyi işlemektedir. Malsahipleri kimsenin toprak sahibi olmasını engellemezler; hatta ekmedikleri topraklarını sürmek isteyen haydutları kovalamak için en güçlü kanunları yaparlar. Fakat nüfus arttıkça bu durum devam edemez. Sonunda bütün topraklar biter ve yeni gelenlere toprak kalmaz. Hatta bu olmadan çok önce bütün iyi topraklar biter ve sonradan gelenler iyi toprağı işlemek için kira ödemenin kötü toprağa sahip olmaktan daha faydalı olduğunu görürler. Bu kira miktarı kötü toprak ile iyi toprak arasındaki verimlilik farkıdır. İşte bu anda iyi toprak sahipleri topraklarını kiraya verirler, çalışmak-

tan ellerini eteklerini çekerler ve kira üzerinde — yani, başkalarının emeği üzerinde — yaşamaya başlarlar.

Büyük şehirler ve büyük sanayiler ortaya çıktıkça toprağın değeri de başdöndürecek kadar yükselir: Londra'da önemli caddelere yüzü olan arsaların dönümü bir milyon sterline satılmaktadır; kırk mil ötede bedava denecek bir paraya alabilecekleri toprak olduğu halde insanlar böyle değerli arsalara yüksek kiralar yeceklerdir. Son yüzelli yılda Avrupa'daki köyler ve diğer kıtalardaki yerleşme kampları yüz milyonlarca sterlinlik gelirleri olan şehirler haline gelmişlerdir. Ama yine de bütün bu serveti yapan o toprak sakinlerinden, orasının değeri dönümü bir sterlin bile değilken oturanlardan çoğu hiç de durumlarını düzeltememişler, hatta çoğu çok daha kötü duruma düşmüştür. Bu arada toprak sahipleri inanılmaz servetlerin sahibi olmuşlardır. Bunların bir kısmı hiçbir şey yapmamak karşılığı bir günde, pek çok kadının altmış yıllık didinme sonunda elde edemeyeceği parayı ceplerine indirmektedirler.

Kanunun teorisinde olduğu gibi, gerçekte de, toprağın millî emlâk olarak kalmasında ve bütün kiraların ortaya ödenerek kamu hizmetleri için kullanılmasında ısrar edecek ileri görüşümüz ve kafamız olsaydı, bütün bunlardan kurtulmuş olurduk. Bu yapılmış olsaydı bugün ne gecekondular, ne çirkin sokak ve binalar, ne de vergiler olurdu. Ödenen kiradan herkes faydalanırdı, herkes ona emeğiyle bir katkıda bulunurdu; tek bir tembel bile başkasının emeğiyle geçinemezdi. O zaman büyük şehirlerimizin refahı gerçek bir refah olur ve bu herkes tarafından payiaşılırdı. Yoksa şimdiki gibi bir kişinin tembel ve zengin, müsrif ve faydasız olması

için dokuz kişinin köleleştirilmesi ve sefalete düşürülmesi pahasına değil! En akıllı bir malsahibinin ileri süreceği bahaneler karşısında bile bu kötülük o kadar açık ve seçiktir ki, Sosyalizmin adının bilinmediği zamanlarda bile malsahiplerininki dışında bütün vergilerin kaldırılması istenmişti. Şimdi bile aramızda aynı şeyi savunanlara **'Tek Vergici'** adını vermekteyiz.

5

SERMAYE

TEK VERGİCİ'ler ilkelerinde yanılmış değildirler, fakat çok eski görüşlüdürler. Karşılığında birşey vermeden insanların emekleriyle yaşamanın toprak mülkiyetinden daha tembelce bir yolu ortaya çıkmıştır. Toprak, sahibine kira getiren tek mülkiyet biçimi değildir. Gereğince kullanıldığı takdirde yedek para da aynı işi yapar. Yedek paraya **'Kapital'** adı verilir; sahibi kapitalisttir, ülkenin bütün yedek parasını özel ellere bırakan düzenimiz de **'Kapitalizm'** düzenidir. Kapitalizmi anlamadan, şimdiki insan toplumunu anlayamazsınız. Bugün bir budalalar cennetinde yaşıyorsunuz ve Kapitalizm de sizi orada tutmak için elinden geleni esirgememektedir.

Çevrenizdeki bütün yoksulluk ve sefaleti görür de bundan kurtulma çaresini düşünemezseniz, dar kafalılıktan başka hiçbir şey sizi umutsuzluktan kurtaramaz. Eğer siz dar kafalı olsaydınız bu kitabı satın alıp okumayı aklınıza bile getirmeyecektiniz. Çok şükür ki, Ka-

pitalizmimiz hakkındaki gerçekle yüzyüze gelmekten korkmanıza hiçbir sebep yoktur. Bir kere ne olduğunu anladığınız zaman, bunun sonsuz ya da çok eski birşey olmadığını ve tedavi edilemeyeceğini ya da bilimsel teşhisi konulduktan sonra tedavisinin çok güç olmadığını göreceksiniz. Tedavi sözcüğünü kullanıyorum; çünkü Kapitalizmin doğurduğu uygarlık, kısa görüş ve kötü ahlâktan doğan bir hastalıktır. Eğer toplumumuz, hepsi de Kapitalizm ilkelerine bütünüyle aykırı olan **'On Emir'**e, azizlerin kitaplarına ve filozofların mantıklarına dayanmamış olsaydı, hepimiz çoktan bu hastalıktan göçmüş olurduk. Pek çok uygarlığı yoketmesine ve dikkatli davranmazsak bizimkini de yokedeceği mutlak olmasına rağmen Kapitalizm ancak iki yüz yıllık geçmişe sahip bir olaydır.

«Kısaca, insanların sahip oldukları yedek paradan meydana geldiğini söylediğin Kapitalizmin bütün bunlarla ne ilgisi var?» dediğinizi duyar gibiyim. Size verilecek cevabım; ne kadar uzak görünürse görünsün o temiz başlangıcın bize bugünkü yoksulluk, sefalet, ayyaşlık, suç ve erken ölüm yüklerini sırtlandığıdır. Bu basit görünen yedek para — diğer adıyla kapital — olayını incelediğimizde bunun bütün kötülüklerin temeli olduğunu fakat daha iyiye götürme yollarının olabileceğini ve böyle yapılması gerektiğini de göreceksiniz.

Yedek para nedir? Sizi hayattaki mevkiinize uygun bir biçimde yaşatmaya yetecek herşeyi satın aldıktan sonra elinizde kalan paradır bu. Alıştığınız ve mutlu olduğunuz hayatı sürdürmek için haftada onbeş sterlin size yetiyorsa ve hafta sonunda elinizde beş sterlin kalıyorsa, siz işte bu miktarlık bir kapitalistsiniz. Şu

halde, kapitalist olmak için geçiminize yeterli olandan fazlasına sahip olmak gerekmektedir.

Bunun sonucunda da yoksul bir insanın kapitalist olamayacağı ortaya çıkar. Yoksulluğun şimdikinden bin beter olduğu bir zamanda, Londra'nın doğu mahallelerinden birinde, bildiğinden çok daha fazla şeyler bilmesi gereken bir piskoposun, yoksullara para biriktirerek kapitalist olmalarını telkin ettiğini hatırlıyorum. Aslında halkın huzurunda bu adamın papaz giysileri çıkarılmalı ve küreğe benzeyen şapkası üzerinde resmen tepinilmesi gerekirdi; böylesine korkunç kötü bir düşünceye sahip olduğu için. Çocuklarını adamakıllı yedirecek, temiz ve sağlıklı bir şekilde giydirecek kadar parası olmayan bir kadının onları daha da aç bırakıp daha çok pis ve çıplak dolaştırarak Tasarruf Bonosu aldığını ya da parasını bankada biriktirerek günün birinde bir hisse senedi alacağını düşünün hele! Çocuklarını ihmal ettiği için hapse tıkılsa yeridir böyle bir insanın. Bu olağan dışı suçu işlemeye kendisini piskoposun teşvik ettiğini söylerse alacağı cevap, piskoposun söylediklerinin çocuklarının boğazından keserek para biriktirmesi anlamına gelmediğidir. Şu halde piskoposun neden öyle konuştuğunu soracak olursa da kendisine sesini kesmesi söylenecek ve kadını hapse tıkması için gardiyana emir verilecektir.

Yoksul kişiler para biriktiremezler, buna kalkışmamalıdırlar da. Para harcamak, sadece gerekli değil aynı zamanda ilk görevdir. On aileden dokuzunun kendisini geçindirecek parası yoktur; bunlara para biriktirmelerini salık vermek hem budalaca hem de kötü birşeydir. Allahtan, yoksulların büyük bir çoğunluğu ne para biriktirmektedirler ne de biriktirmeye çalışmaktadırlar. Ta-

sarruf hesaplarına, Kooperatiflere, Tasarruf Bonolarına yatırılan ve hepsinin de işçi sınıfına ait olduğu söylenen paralar toplam olarak yüz milyonları bulduğu halde, yatırılan bütün paranın öylesine küçük bir kısmını meydana getirmektedirler ki; bunların yoksul sahipleri — eğer zenginlerin sahip olduğu sermaye de içine katılacaksa — bunu ortak bir yere seve seve yatıracaklardır. İngiliz sermayesinin en büyük kısmı — yani, işe yarayan sermaye — geçinmesine yetenden çok parası olanlarındır. Bu, sahibine herhangi bir sınırlama yüklemeden biriktirilmektedir. Bütün sorun bununla ne yapılacağıdır. Bunun cevabı, «Ak akçe kara gün içindir» olabilir. Bu kolaydır, fakat ya para saklanamazsa? Elbette kâğıt paralar, madeni paralar, çek defterleri ve bankadaki kayıtlar saklanabilir. Ama bunlar, ihtiyacımız olan mallara karşı 'meşru' isteklerimizdir. Yani, yiyeceğe karşı. Ve bildiğiniz gibi, yiyecek de saklanamaz. Temsil ettiği yiyecek çürüdükten sonra yedek paranın bize ne faydası olurmuş?

Paranın ancak satın alınabilecek şeyler olduğunu ve bunlardan en önemlilerinin çabuk bozulabilir olduğunu gören akıllı bir kadın, yedek paranın biriktirilemeyeceğini görecektir. Bunun hemen harcanması gerekmektedir. Ancak basit bir kadın yedek parasını eski çorabına doldurup döşemenin altına saklar. O, paranın hep para kalacağını sanır. Oysa, çok yanılmaktadır. Altın sikkelerin herzaman maden değerinde oldukları doğrudur; fakat bu anda Avrupa'da altın sikke yoktur ve sadece kâğıt para vardır. Son birkaç yıl içinde de İngiliz kâğıt parasının değerinde büyük bir düşme olduğunu gördük. Bütün bunlar hep paraya güvenmekten geldi başlarına.

Hükümetin karşılığı olmayan kâğıt para basmasıyla halk bütün biriktirdiği parayı bu yolda kaybederken pek çok varlıklı iş adamı, borca mal aldıklarından ve şimdi de bu borçlarını değersiz para ile ödediklerinden korkunç derecede zenginleştiler. Tabiidir, bu zengin adamlar bütün kudret ve etkilerini Hükümetin karşılıksız para basması lehinde kullandılar. Diğer yandan, borcu yerine alacağı olan diğer birtakım çok zengin iş adamları da etkilerini ters yönden kullandılar ve hükümetler ne yapacaklarını şaşırdılar; bir kısım iş adamları para basılmasını, bir kısmı basılmamasını söylüyor ve bu arada hiçbiri halkın ekmeği ile oynandığını düşünmüyordu. Hükümetler de borçlu olduklarından kötü öğütleri tuttular ve para basarak kendi borçlarını da ucuz kâğıtla ödeme yoluna gittiler.

Akıllı bir kadın — haklı olarak — para saklamanın güvenli bir para biriktirme yolu olmadığını görecektir. Eğer parası bir an önce harcanmazsa bunun on yıl sonraki, hatta savaş zamanlarında on gün ya da on dakika sonraki değerinden hiçbir zaman emin olmayacaktır.

Fakat siz, tedbirli Genç Bayan, siz bana yedek paranızı harcamak istemeyip saklamak istediğinizi söyleyeceksiniz. Onun satın alabileceği birşeyi istediğiniz takdirde, bu, yedek para olmaktan çıkacaktır. İyi bir yemek yemiş bir kadına, parasının karşılığında birşey almış olması için hemen bir yemek daha ısmarlayıp yemesini öğütlemek faydasızdır. Bunun yerine parasını sokağa atması daha iyidir. Onun bilmek istediği, parasını nasıl hem harcayıp hem de biriktirebileceğidir. Bu, imkânsızdır; fakat parasını hem harcayıp hem de bu harcama ile gelirini arttırabilir. Bunun nasıl yapılacağını

öğrenmek istiyorsanız aşağıdaki bölümü okuyun bir kere.

6

YATIRIM VE TEŞEBBÜS

YEMEĞİNİZİ bitirdikten sonra size, sözgelişi bir yıl sonunda bedava bir yemek vereceğinden emin olduğunuz aç bir insan bulup da yedek paranızı ona bir yemek ısmarlamak için elden çıkarırsanız; hem paranızı derhal harcamış hem de bir yıl sonrası için biriktirmiş olursunuz. Diğer bir deyimle, yedek yiyeceğiniz taze iken yenmiş olur ve yine bir yıl geçtikten sonra taze yiyecek bulursunuz.

Buna cevap olarak, kolaylıkla bir milyon aç insan bulabileceğinizi fakat bunların bir yıl sonra değil size, kendilerine bile yiyecek bir lokma bulabileceklerinin garanti edilemeyeceğini söyleyeceksiniz. Böyle bir imkânları olsaydı zaten bugün aç kalmayacaklardı. Haklısınız, fakat bunun da bir kolayı vardır. Siz kendi başınıza sözüne güvenebileceğiniz bir insan bulamazsanız; bankeriniz, komisyoncunuz ya da borsacınız size aşağı yukarı güvenilebilir ve hatta kendileri olağanüstü zengin ve tıkabasa doymuş oldukları halde daima büyük miktarlarda yedek yiyeceğe ihtiyacı olan insanlar bulabilirler.

Bunlar bu parayı niçin istemektedirler? Elbette kendilerine güvenilemeyen aç insanları beslemek için. Fakat bunların bir yıl sonra kendilerine yapılan yardımı geri vermelerini beklediklerinden değil de, sonraları pa-

ra getirecek bir işi o anda yapmaları içindir bu. Yeteri kadar aklı ve iş yeteneği olduğu takdirde ve yedek parası da varsa herhangi bir akıllı kadının bunu yapmasına hiçbir engel yoktur.

Örnek olarak bu kadının büyük bir arazi içinde bir malikânesi olduğunu düşünelim: Bu arazi de bir kasabadan diğer kasabaya giden en kısa yolu kesiyor olsun ve onun çevresinden dolaşan kamuya açık yol da tehlikeli dönemeçlerle ve tepelerle dolu kötü bir yol olsun. Bu kadın yedek parasını arazisinin içinde bir otomobil yolu yapan aç adamları beslemek için kullanır. Bu iş bitince aç adamları kendilerine başka bir iş bulmaları için gönderir ve yeni yol kendisine kalır. Bu yoldan geçecek her otomobil başına da rahatça bir lira geçiş parası ister. Diğer yolun tehlikesinden ve uzunluğundan kurtulacakları için herkes bu parayı seve seve ödeyecektir. Kadın, aç adamlardan birini para toplama işi ile görevlendirir. Bu şekilde de yedek yiyeceğini devamlı bir gelir haline dönüştürmüş olur. Şehir dilinde buna, 'kendi sermayesi ile yol yapımı işine girişmek' adı verilir.

Şimdi yolda trafik artar da liralar ve temsil ettikleri yedek yiyecekler kadının harcayacağından (ya da yiyeceğinden) çok fazla olarak elinde birikirse; bu kadın yeni yedek yiyeceğinin bozulmaması için yeni harcama yolları arayacaktır. Aç adamları yeniden çağıracak ve onlara yaptıracak yeni işler bulacaktır. Belki de yol kenarına bir dizi ev yaptıracaktır. O zaman daha önce yaptırdığı yolu kamu yolu olarak vergi mükellefleri tarafından bakılması ve onarılması için mahalli idareye verecek, fakat evleri kiralayarak gelirini kat kat arttırabilecektir. Bunun sonunda yedek parası yine artacağın-

dan, kiracılarının iş bulma imkânlarını arttırmak için en yakın şehire otobüs hattı ve kiracılarının kullanması için bir elektrik ve gaz işletmesi kuracaktır. Büyük malikânesini bir otel haline getirebilecek ya da onu yıkıp yerine yeni bir mahalle dikecektir. Açlar bütün yönetim işlerini kendisi adına yapacaklardır: O, ancak gerekli emirleri verecek ve onların bu arada kendisinin yedek yiyeceği ile geçinmelerine izin verecektir.

Siz bütün bunları ancak çok çalışan ve olağanüstü yeteneklere sahip bir kadının başarabileceğini söyleyeceksiniz. Ya bu kadın bu işleri düşünemeyecek kadar aptal ya da tembel, ya da sanat, bilim, din ve politikayla uğraşan biri olursa? Bunun hiç önemi yoktur; yeter ki cebinde yedek parası olsun. Gerekli yeteneklere sahip aç kadın ve erkekler gelip onu bulacaklar ve arazisini geliştirmek, toprağın ve yedek parasını kullanmak için kendisine yılda şu kadar para ödemeyi teklif edeceklerdir. Bu işleri kadının vekilleri konuşacak ve halledeceklerdir; bundan sonra kadının arasıra imza atmaktan başka şey için parmağını bile oynatmasına ihtiyaç kalmayacaktır. İş dilinde buna 'sermayeyi toprağın geliştirilmesine yatırmak' adı verilir.

Şimdi bu işlemlerin, tek bir kadının biriktirdiği paranın yatırımından ve tek bir kadının arazisinin gelişmesinden daha büyük bir çapta yapıldığını düşünün: Ellerindeki imkânlar oranında hisse senedi almak isteyen ülkenin bütün insanlarından irili ufaklı yedek parayı milyonlarca toplayan büyük şirketler, denizin altına kadar uzanan ve kömüre erişmek için yirmi yıl çalışılmasını gerektiren madenleri açmak için aç insanları çalıştırırlar. Demiryolları ve dev gemiler yaparlar; binlerce işçinin çalıştığı fabrikalar kurup bunları makine-

gören topraksız yoksul kişiler de işin sonunda ta başındaki gibi yoksul kalırlar.
lerle donatırlar; okyanusların dibine kablolar döşerler, hazırlıklar bitip de işler para getirmeye başlayıncaya kadar çalıştırdıkları aç adamlara yetecek miktarda yedek yiyeceği alabildikleri sürece yapabileceklerinin sonu ya da sınırı yoktur.

İşte sermaye denilen yedek kazancın tılsımı budur. Böylece toprağı ve yedek kazancı olan tembel kişiler hiç farkına varmadan zenginleşirler, çocuklarını daha beşiklerindeyken refaha kavuştururlar ve bu arada da, sabahtan akşamadek köle gibi çalışarak bütün işleri gören topraksız yoksul kişiler de işin sonunda ta başındaki gibi yoksul kalırlar.

7

KAPİTALİZMİN SINIRLARI

KAPİTALİZMİN başarısı sayısız insanı etkilemiştir ve bunlar Kapitalizm yıkılırsa uygarlığın da yıkılacağına inanırlar. Kapitalizm onlar için vazgeçilmez birşey olarak görünür. Şu halde bunu bu şekilde yapmanın zararlarının ne olduğunu ve başka çıkar bir yol olup olmadığını araştırmalıyız.

Bir anlamda alındığı takdirde başkaca bir yol yoktur. Para getirmeye başlamadan önce büyük insan topluluklarının haftalarca, aylarca ve yıllarca çalışmasını gerektiren bütün işlerin büyük miktarda yedek kazançlara ihtiyacı vardır. Bir liman yapmak için on yıl ya da bir kömür madeni kazmak için yirmi yıl gerekiyorsa, bu süre içinde burada çalışan işçiler yemek yiyecek-

lerdir. Tıpkı ana-babanın büyüyen çocuklarına baktıkları gibi başka insanlar da bu adamlara yiyecek, giyecek, barınak gibi şeyler sağlamalıdırlar. Bu bakımdan, Kapitalizm'e ya da Sosyalizm'e oy vermemizin hiç bir farrı gibi başka insanlar da bu adamlara yiyecek, giyecek, meyen, ne de herhangi bir toplumsal örgütlenme yöntemiyle kurtulunmayacak doğal bir ihtiyaç sürecidir.

Fakat bu amaçlar için gerekli yedek kazancın toplanması ve kullanılmasının, çok zengin kimselerin harcayabildiklerinden fazlası ile orta halli kişilerin kara gün için sakladıkları paranın simsarlığındaki özel şirketlerin eliyle yapılması uygun olmaz.

Yapıldıkları zaman halkın bunların bedellerini ödeyemeyeceği öyle gerekli şeyler vardır ki, özel şirketler ve işverenler bunları bu nedenle yapmaya yanaşmazlar. Örnek olarak deniz fenerlerini ele alalım: Deniz fenerleri olmasaydı denize açılmaya cesaret edemezdik; ticarî gemiler çok ağır ve dikkatli gitmek zorunda kalırlar ve yine buna rağmen öyle çok kaza olurdu ki, taşıdıkları malların maliyetleri hemen yükselirdi. Şu halde, hiç deniz yolculuğu yapmamış ve yapmayacak olanlarımız da dahil hepimiz deniz fenerlerinden yararlanmaktayız. Fakat kapitalistler bu gereklilik karşısında bile deniz feneri yapımına yanaşmazlar. Fener bekçileri her geçen gemiden bir ücret alabilmenin yolunu bulsalardı, şehirler gibi ışıklı oluncayadek bütün kıyıları fenerlerle donatırlardı. Fakat bu imkânsız bulunduğundan ve kaptanların ellerini ceplerine daldırmasına ihtiyaç kalmaksızın fenerler bütün gemilere yol göstermek zorunda olduklarından, kapitalistler kıyıları karanlıkta bırakırlar. İşte bundan ötürü Hükümet araya girer, gemilerden fener resmi adı altında yedek kazanç toplar (bundan her-

kes yararlandığı için yalnız gemilerden alınması haksızdır) ve fenerleri inşa eder. Bu durumda da, bizim gibi denizci bir milletin yaşaması için en gerekli birşeyi (gemiciliğimiz olmasaydı açlıktan ölürdük) sağlamaktan kaçınan ve bunu ortaklaşa olarak yapıp bedelini gemi sahiplerinden almamıza sebep olan Kapitalizmi görmekteyiz.

Kapitalizm, doğrudan doğruya para kazanabileceği gerekli birtakım işleri yapmaktan da sık sık kaçınmaktadır.

Deniz feneri, aklımıza yine onun kadar gerekli olan limanları getirmektedir. Limana giren her gemi bir liman vergisi öder; şu halde liman inşa eden bir kimse bundan para kazanabilir. Fakat dalgakıranları ve rıhtımları ile büyük bir limanın yapımı yıllarca sürebilir. Üstelik bunların fırtınalar karşısında aşınmaları ve hatta yıkılmaları mümkündür ve o kadar çok ve gemilerden alınacak liman vergisinin tavan sınırı o kadar alçaktır ki, özel sermaye bundan kaçar ve daha az masraflı, daha çabuk biten ve çok daha fazla para getiren işlere kayar. Sözgelişi, içki fabrikaları çok kâr getirirler. Bir içki fabrikasının maliyetinde şüpheli bir yan yoktur; hazır bir viski pazarına da her an için güvenilebilir. Birkaç yüz sterlinlik bir yanılma ile bir içki fabrikasının kaça çıkacağını söyleyebilirsiniz; ama büyük bir liman maliyetinde yanılma payı birkaç milyona çıkar. Yeni bir içki fabrikasının mı, yoksa yeni bir limanın mı milletin yararına olduğunu düşünen Hükümeti bu hesaplar ilgilendirmez. Fakat kapitalistler milletin yararını düşünmezler; onların düşündükleri, yedek paralarını en sağlam ve en kârlı bir işe yatırmak ve kendilerine, ailelerine olan görevleridir. Bunun sonucunda da içki fabrikasına yatırım ya-

parlar. İşimiz yalnızca özel sermayecilere kalsaydı, viski pazarının dayanabildiği kadar viski fabrikamız olur ve hiç limanımız olmazdı. Fabrikalarını diktikten sonra büyük paralar harcayacaklar ve kendi viskilerinin diğerlerinden daha iyi, daha eski, daha ünlü olduğunu reklâm edecekler ve herkesin bütün gün viski içmesini salık vereceklerdi. Bu söylediklerinin hiçbiri de gerçek olmayacağından bu ilânların basılması — millet bakımından — bir servet israfı, emeğin sömürülmesi ve kötü bir yalanın propagandasıdır.

Özel sermayeciler kendilerine yalnızca en çok para kazandıracak şeyi değil, aynı zamanda bunu en az güçlükle kazandıracak şeyi seçerler. Yani, parayı kazanmak için mümkün olduğu kadar az gayret harcarlar. Bir mal ya da bir hizmet sattıkları zaman, bunu mümkün olduğu kadar ucuz yerine alabildiğine pahalıya satarlar. Düşüncesiz insanların hayallerindeki gibi fiyat düşük olursa satış çok, satış çok olunca kâr da fazla olsaydı bunun bir önemi olmazdı. Pek çok durumlarda fiyatın düşük olduğu zaman satışın çok olduğu gerçektir ama satış çok olursa kârın fazla olduğu doğru değildir. Kârın hep aynı kaldığı on ayrı fiyat (ve sonucunda satış) olabilir.

Örnek olarak yabancı ülkelerle haberleşmek için okyanusların altına döşenen telgraf kablolarını ele alalım. Şirket, iletilecek haberlerin kelimesine kaç para alacaktır? Kelime başına bir sterlin alsa haberleşme çok az olacaktır. Kelimesi bir peni olsa kablo gündüz gece durmadan haber iletip duracaktır. Bu iki durumda da kâr aynı olabilir ve eğer böyleyse, kelimesi bir sterline haber iletmek elbette kelimesi bir peniden iki yüz kırk kelime göndermekten çok daha az zahmetlidir. (240 peni 1 sterlin eder.)

Bu gibi şeyleri çok açık ve seçik olarak anlamak gerekir. İnsanların pek çoğu büyük işler hakkında çok saf, çok bilgisizdirler ve özel teşebbüsçüler gerçekten de onları sırf kâr getirmesi nedeni ile Kapitalizmin başarılı olduğuna ve hiç kâr getirmediği için de kamu hizmetinin (ya da Komünizmin) başarısız olduğuna inandırırlar. Bu aptallar kârın kendi ceplerinden çıktığını ve bu konuda özel kapitalistlerin yararına olan şeyin kendi zararlarına olduğunu, kârın ortadan kalkmasının sadece fiyat fazlalığının kalkması olduğunu unuturlar.

8

SANAYİ DEVRİMİ

ŞEHİR lâğımından deniz fenerlerine kadar 'hayati' öneme sahip bir sürü gerekli şeyi yapmadığı için özel sermayeye bir milletin güvenemeyeceğini gördünüz. Bu adamlar yaptıkları şeylere de hep tersinden başlarlar ve sözgelişi, mümkün olduğu kadar çok içki fabrikası yapmadan kalkıp da bir liman inşa etmezler.

Kısacası, özel sermayeciler ilk olarak en çok arzulanan şeyi yapacaklarına işlere ters taraftan başlarlar. Bu politikanın lehinde söylenecek tek şey, bir kere ters taraftan başladınız ve yapabileceğiniz en büyük kötülüğü yaptınız mı, artık gidecek başka yön olmadığından doğru tarafa yönelineceğidir. İşte pek saygıdeğer kapitalistlerimizin çoğu sırf bu durum nedeniyle buraya yönelmektedirler. Yoksullar ayırabildikleri bütün paralarını sert içkilere yatırıp zenginler yarış atları alarak karı-

larının boyunlarını incilerle donattıktan sonra kapitalistler, gelecek yılın biriken sermayesini daha gerekli şeylerin üretimine yatırmak zorunda kalırlar.

Aç insanlar fabrikaları inşa edip onları doyuracak makineleri yapmadan önce biri çıkıp bu makineleri icat etmelidir. Kapitalistler bu insanın icadını satın alırlar. Eğer bunu icat eden kadın işini bilirse — hiç bir mucit bilmez aslında — kendisi bir kapitalist olacak kadar para sızdırır onlardan. Fakat çok kez gerekli modelleri ve denemeleri yapabilmek için icadının aslan payını yok pahasına satmak zorunda kalır. Yöntem ve örgütlemede yaratıcılığın mekanik ustalığa eklenmesiyle çağdaş Büyük İş'in sermaye karşısında bir şansı vardır. Büyük İş sahipleri sizin patentlerinizi almaya uğraşmayacaklardır; iyi bir fiyat vererek sizi alacaklardır işlerine. Fakat basit zekalı bir makine mucidinin böyle talihi yoktur. Hem zaten kapitalistler komünistçe bir kanun ile bütün patentleri alınış tarihinden on dört yıl sonra millileştirmektedirler. O zaman da kendileri mucide hiçbir şey ödemeden onun icadından faydalanmaktadırlar. Makineleri kendilerinin yarattıklarına kendilerini hemen inandırırlar ve başkalarını da buna inandırmak isterler; yaratıcılık yeteneklerinden dolayı kendilerini bütün zenginliklere sahip olmakta haklı görürler. Pek çok kişi de inanır bunlara.

Böylece küçük üreticilerin hadlerinin dışında olan mekanik aletlerle donanmış olan büyük kapitalistler bunları silip süpürmeye başlarlar. Evinde el tezgâhında çalışan dokumacının işini elinden alıp bunu buhar gücüyle işleyen pahalı makinelerle dolu fabrikalarında çok ucuza yaparlar. Su ya da yel değirmeninde buğday öğüten değirmencinin elinden işini alırlar ve bunu güçlü ma-

kineler ve demir silindirler dolu çok büyük fabrikalarında yaparlar. Demircinin karşısına bin tane Vulcan'ın kaldıramayacağı çekiçler, konserve kutusunu açar gibi kolaylıkla koca koca demirleri kesen makaslar çıkarırlar. Kristof Kolomb'un gemici ustalarının şeytan işi diyeceği o büyük çelik gemileri suya indirirler. Yüz tane evi birbiri üstüne dizerek bir yatay cadde yerine bir sürü dikey caddeler yaparlar. Makine ile dantel yaparlar, hem de günde on bin kadının işleyeceğinden daha çok! Ayakkabıları, saatleri ve iğneleri makineyle yaparlar. Eski yer süpürgenizin yerine, evinizde kendinizin kullanabileceği elektrikli süpürgeler satarlar size. Fabrikalarında kullandıkları elektrik gücünü evinize su ya da havagazı gibi iletirler; evinizi aydınlatır, ısıtır ve merdiven çıkmak zahmetine katlanmadan bodrumdan tavanarasına kadar asansörle inip çıkabilirsiniz. Elektrikle tencerenizi kaynatır, yemeğinizi pişirebilirsiniz. Hatta ekmek bile kızartabilirsiniz; ekmeği kömür gibi yapmadan biraz kızarınca dışarı atacak donatımlı aletleri bile vardır.

Makine ile yapılan şeyler ilk başlarda elle yapılanlardan daha kötü oldukları halde, sonraları onlardan daha iyi olurlar. Üstelik daha ucuz olan bu makine mallarını aldıkça da, en sonunda piyasada bunlardan başka mal bulunmaz olur. El sanatlarını yaşatmak için çaba harcayan sanatçılara rağmen el ile eşya yapmayı unutur ve gittikçe büyük makine sanayiine bağımlı kalırız. Tek avüntumuz makine ile yapılan eşyanın ucuz olması ve eski eşyalarımızı onarmaya ihtiyaç kalmadan yenileyebilmemizdir. Bu durumda kazanç kayıptan fazladır. Makineleri işleten insanlar da eski el işi yapanlardan daha iyi bir hayat sürüyorlarsa, şu halde değişiklik yararımıza olmuştur.

Bu faydaların daima şimdiki zamanda elde edilmiş olduğunu söylemediğime dikkat edin. Pek çoğumuz ucuz ve kötü eşyalar kullanmakta, ucuz ve kötü hayatlar yaşamaktayız; bu, ne makinelerin ne büyük fabrikaların kusurlarından, ne de bunları inşa etmek için harcanan yedek paranın suçundan değildir. Bu, ürünlerin ve emekte yapılan tutum sonunda kazanılan boş zamanın eşit olmayan bölüştürülmesinin suçudur.

Eğer yedek para özel ellerde olmasaydı, bu yanlış dağıtım olmayacaktı. Bu para hepimizin yararını gözönünde tutan millî bankalar elinde olsaydı, geniş çaplı bir sanayi kapitalizasyonu hepimiz için çok hayırlı olurdu.

En akıllı karşı-sosyalistlerimizden bazıları makinelerin ve fabrikaların kuruluşundan önceki zamana, Onsekizinci yüzyıl hayatına dönüşü savunmaktadırlar. Fakat bu, eski yöntemlerin kırkiki milyonluk nüfusu besleyecek kadar üretim yapamayacağı için, o zamanın az nüfusuna dönmek demek olacaktır. Bir milyonluk bir paranın harcanarak herkese on kuruşluk iplik makaraları sağladığı büyük sanayileşme gitmemek üzere yerleşmiştir; eğer Sosyalizm egemen olursa, bu milyonluk servet özel kişilerin değil halkın olacak ve iplik makaraları beş kuruşa düşecektir. Kısaca söylemek gerekirse, kapitalizasyon başka birşeydir; Kapitalizm bambaşka birşeydir. Sermaye efendimiz değil, kölemiz oldukça kapitalizasyon bize zarar vermez. Kapitalizm ise eninde sonunda onu kölemiz değil, efendimiz yapar. Kamu hizmetinde çalışanlar yerine hepimiz özel kölelerizdir o zaman.

Şunu unutmayın; Onsekiz ve Ondokuzuncu yüzyıllarda ev imalâthanelerinden fabrikalara dönüşüme, ik-

tisatçılar ve tarihçiler **«Sanayi Devrimi»** adını vermişlerdir.

9

SERMAYEYİ ÜLKEDEN DIŞARI ÇIKARTMAK

ŞİMDİYE KADAR Kapitalizmin ülkenin içindeki gelişmesini izledik. Aslında sermayenin ülkesi yoktur, daha doğrusu her yerde kendini evinde hisseder. Ne tuhaftır, sosyalistler ve komünistler kendilerine **«Beynelmilelci»** derler ve bütün milletlerin işçilerinin bayrağı olan kızıl bayrağı taşırlar. Oysa, pekçok kapitalistin milliyetçi olduğu ve her fırsatta İngiliz bayrağını salladıkları halde, palavraları geçip gerçeklere göz attığınızda; İngiliz sosyalistlerinin ileri sürdüğü her tutumun İngiliz sermayesini ülkelerinin durumunu iyileştirmek için İngiltere'de harcanmak üzere kalmasını öngörmesine karşılık, İngiliz kapitalistleri dünyanın dört bir ucuna her yıl yüz milyonlarca İngiliz lirası göndermektedirler. Ellerindeki bütün İngiliz yedek parasını İngiltere adalarına harcamak zorunda olsalardı, — ya da böyle bir zorunluğa kalmadan bunu yapacak kadar kamu ruhlu ve vatansever olsalardı — hiç olmazsa akla yatkın bir biçimde kendilerine vatansever denilebilirdi. Yazık ki, biz onların bu parayı istedikleri yerde harcamalarına izin vermekteyiz; onların bunu harcamak için seçtikleri yer de — daha önce gördüğümüz gibi — kendilerine en çok gelir getirecek yerdir. Bunun sonucunda da, ülkelerinde işe ters taraftan başlayıp da burasının imkânla-

rını tükettikten sonra dış ülkelerde de ters yönün imkânlarını tüketmeden doğru tarafa yönelmemektedirler.

Ticarî açıdan en kârlı olan ters yön örneği diye yine içki ticaretini ele alalım.

İngiltere'de içki konusunda başıboş kalan Kapitalizmin ülkeyi mahvedeceği belli olunca Hükümet işe karışmak zorunda kalmıştı. İçki son derece ucuza maledilmektedir ve bir kadını «beş kuruşa sarhoş, on kuruşa küfelik etmek» ve bunu yaparken de tatlı bir kâr sağlamak pekâlâ mümkündür. Kapitalistler bu işi yaptıkları zaman hiç acıma duymamışlar ve kendi ticarî kazançlarından başka hiçbir şeyi düşünmemişlerdir. Hükümet insanların kendilerini ucuz içkilerle zehirlediklerini, mahvettiklerini ve delirttiklerini görmüştü. Bunun sonunda her içki imalâtçısının ürettiği beher galon içki için Hükümete şu kadar para vermesini öngören bir kanun yapıldı. Bu vergiyi içki fiyatına bindirmedikçe hiç kâr edemeyecekti. Bu da içki fiyatını öylesine arttırdı ama yine de ayyaşlık alıp yürüdüğü halde, işçiler eskiden olduğu kadar düşüncesiz ve zararlı şekilde içememeye başladılar.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, Hükümetin tutumu çok daha ileri gitmiştir. Burada bütün Devletlerde değil içki satmayı, üzerinde içki bulundurmayı bile suç haline getiren kanunlar çıkarılmıştı. Fakat İçki yasağı'nın, içki ticaretinin büyük kârları ile savaşta etkili bir yöntem olmasına rağmen içki sorununu çözümleyen ideal bir yol olduğu kanısına çabucak varmayın sakın. Kapitalizmi ortadan kaldırsak bile, bunun çözümleneceği şüphelidir. Bunu daha sonra inceleyeceğiz Bizim şimdi belirtmek istediğimiz nokta, sermayenin ne vicdanı ne de vatanı olmadığıdır. Uygar bir ülkede İçki ya-

sağı tarafından yenilgiye uğratılan Kapitalizm; sermayesini, istediğini yapabileceği uygar olmayan bir ülkeye yollayabilir. Kanun kendi vatandaşlarını içki yoluyla öldürmeyi yasaklayınca, kapitalistlerimiz aynı hareketi kara adamlara yapmışlardır. İnsanları zehirlemek yerine — satarlarsa daha çok kâr elde edeceklerini anlamamış olsalardı — Afrika'yı, ayyaşların kemiklerinin bembeyaz hale getirdiği bir çöl yapacaklardı.

İçki ticareti kârlı, fakat köle ticareti ondan da kârlıydı. Gemiler dolusu zenciyi satarak çok büyük paralar elde ettiler. Bristol gibi bazı şehirler o kara temeller üzerine kurulmuştur. Bu işe beyaz kraliçeler bile para yatırdılar. Gözleri dünyanın uçlarına çevrilmiş İngiliz iyilikseverlerinin çabaları olmasaydı, köle ticareti hâlâ kanunen yasaklanmamış bir İngiliz ticareti diye kalacaktı. Oysa, bu iyiniyetli adamlar İngiliz çocuklarının İngiliz fabrikalarında, çiftliklerdeki zenci çocukları kadar dayak yeyip onlar kadar çok çalıştırıldıklarını görmüyorlardı.

Bizim kapitalistlerimiz işe **'kötü adam'**lar olarak başlamadılar. Kendi ellerini bu işlerle kirletmiş değillerdir. Genellikle elleri en üstün mevkilerdeki kibar, iyilikçi ve kültürlü kadınların pamuk gibi beyaz elleriydi. Bütün yaptıkları — ya da yapabildikleri — kendilerine en büyük geliri getirecek işe yedek paralarını yatırmaktı. Süt içkiden ya da zencileri Hristiyan yapmak köle yapmaktan daha çok para getirseydi, içki ve köle ticareti yerine seve seve — ya da çaresizlikle — süt ve İncil ticareti yapacaklardı.

İçki ticareti sona erip köle ticareti de engellenince bu adamlar sıradan sanayi işlerine atıldılar. Köleleri yakalayıp satmak yerine kendilerine iş vererek de kâr edilebileceğini öğrendiler. Bunun üzerine siyasal kud-

retlerini kullanarak İngiliz Hükümetini, Afrika'nın büyük bölgelerini ülkelerine katmaya ve yerlilere vergi yüklemeye zorladılar. İngiliz işçileri gibi kapitalistlerin hizmetinde çalışmadıkları sürece bu yerlilerin bu ağır vergileri ödeme imkânları yoktu elbette. Üstelik bunlar daha az ücretler alacaklar, İngiliz Fabrika Kanunları'nın ve İngiliz kamuoyunun korumasından faydalanamayacaklardı. İmparatorluk genişlemişti: **«Ticaret, bayrağı izledi»** diyorlardı; yani, aslında bayrağın ticareti izlediğini ve bundan böyle de gittikçe artan bir ticaretin bayrağı izleyeceğini söylemek istiyorlardı. İngiliz sermayesi bütün dünyaya yayılmıştı. Gazeteler herşeyin yolunda olduğunu yazıyorlar, Lord Robert gibi generaller, dünyanın dörtte üçünün bizim kendi okullarımızdan çıkan genç baylar tarafından yönetilmesinin bir Tanrı buyruğu olduğunu söylüyorlardı. Oysa bu okullarda onlara, dünyanın kalkınması için kendi ülkelerinin böylesine insafsızca sömürülmesinin ancak kendi küçük sınıflarının sürekli olmayacak bir zenginleşmesini doğurduğunu açıklayacak hiçbir şey öğretilmiyordu.

Bütün siyasal tarihimizde, kendi üretim gücümüzü tam anlamı ile gerçekleştirmek, toplumsal kötülük yuvaları olan kenar mahalleleri temizlemek için şiddetle ihtiyacımız olan İngiliz yedek parasının iki yüz milyonunun dışarı çıkmasına izin verecek kadar büyük bir tedbirsizlikten daha şiddetli birşey olamaz. Bu tutum, işsizlerimizin sayısını çoğaltmış, göçlerle gücümüzü azaltmış; üzerimize çok ağır bir kara ve deniz ordusu yükü yüklemiş, korktuğumuz düşmanlarımızı güçlendirmiş, kendi yapabileceğimiz ve hatta yapmamız gereken herşeyi yabancı sanayilere yapma kolaylıkları göstererek kendi geçinme gücümüzü yoketmiştir. Kapitalistler,

Güney Amerika'da demiryollarına, madenlere ve fabrikalara harcadıkları paranın çeyreğini doğal limanlarımıza yol açmaya, İskoçya ve İrlanda'daki vahşi akarsuların kaybolup giden güçlerinden faydalanmaya harcasaydılar; şimdi, kendi yedek paramızın kalkındırdığı ülkeler tüccarlarının bizden ucuza mal satarak bizim tüccarlarımızı batırdıklarından ve işçilerimizi işsizlikten dolayı yardıma muhtaç hale düşürmelerinden yakınmazdık.

10

YARDIMLAR, NÜFUS AZALTILMASI VE ASALAK CENNETLERİ

ÖNCEKİ BÖLÜMÜN sonunda biraz tumturaklı konuştum galiba. Ama benim gibi halk önünde konuşma huyunu benimsemiş sosyalistler hep böyle konuşurlar zaten. Umarım, bundan ötürü bana kızıp da, bütün bu korkunç şeyler olup biterken dışarı giden sermayenin kârlarının bedava olarak (karşılığında ihraç olmadan ithal yolu) getirilip buradaki kapitalistler tarafından harcanıp yeni iş alanları yarattığını görmezlikten gelmemişsinizdir. Sermaye dışarı gidiyor ve kârı geri geliyor. Şimdi bütün sorun şu Başka milletlerin emeği üzerinde yaşayan biz refah içindeki yoksullar daha iyi bir durumda mıyız? Gelir olarak gelen para sermaye olarak gidenden daha fazlaysa daha zenginleşmiş sayılmaz mıyız?

İnsanın ilk aklına gelen, bunun doğru olmadığı ve ülkenin içinde sermaye olarak harcanan paranın aynı miktarda, hatta daha büyük bir gelir getirebileceği, an-

cak kapitalistlerin bundan aynı payı belki de alamayacaklarıdır. Hatta bu sermaye gecekondu mahallelerini temizlemek, yol yapmak, okul ve üniversiteleri parasız hale getirmek ve bunlar gibi vergi yolundan başka bir yolla parası tahsil edilemeyen diğer faydalı büyük kamu işlerine harcansaydı, bu paranın kuruşunu bile göremezlerdi ya, neyse! Fakat gerçekte sorun bundan çok daha karışıktır.

Kendinizi fabrikada bir makine başında çalışan ve şehrin yoksul bir mahallesinde ailenizle birlikte yaşayan bir işçinin yerine koyun. Günlerden bir gün, ticaretin esrarlı bir şekilde birdenbire başka bir ülkeye göç etmesinden dolayı fabrikayı kapalı ve kendinizi de işten atılmış olarak düşünün. Fabrika işçisinin istenmediğini, fakat kibar mağazalarda çalışacak tezgâhtarların; hafta sonu tatilleri geçirilen motellerde çalışacak garsonların, terzilerin, çamaşırcıların, iyi aşçıların ve tembel zenginlerin hizmetlerine ihtiyaçları olduğu bir sürü kadının arandığını göreceksiniz. Fakat bu işlerden hiçbirini bilmediğiniz, o nitelikte bir insan olmadığınız ve gerekli sayılan konuşma adabına, giyime ve davranışa sahip olmadığınız için bu işlerden birine bile kapılamazsınız. Bir süre açlık ve umutsuzluktan sonra bir çikolata ya da konserve fabrikasında bir iş bulur ya da bir orta hizmetçisi olursunuz. Üstelik bir de kızınız varsa, onu da dokumacı olarak değil de, konserve işçisi ya da hizmetçi olarak yetiştirirsiniz.

Sonunda kızınız daha çok ücret alabilir; daha iyi giyinir, daha düzgün konuşur ve sizin eski fabrikada çalıştığınız zamankinden daha çok bir hanımefendiyi andırabilir. Bir Hintlinin, Çinlinin ya da bir zencinin sizin eskiden yaptığınız işi yaptığı ve kızınızı daha çok

para getiren, daha saygıdeğer yapan bir işe girmekte serbest bıraktığı için Tanrı'ya şükredebilirsiniz. Oğlunuz, yarış atı bakıcısı olarak, babasının demir dökümcülüğü yaparken aldığı paradan fazlasını kazanabilir ve daha çok saygıya lâyık olabilir. Wales ovalarının, maden açılarak delik deşik edilmeden önceki tabii güzelliğine kavuştuğunu görebilirsiniz. Bütün bu değişikliklere refah demeniz, bunlara oy vermeniz, bunların hepsinin, yabancı emeği parazit gibi emen milletin son hızla cehenneme doğru gitmesi demek olduğunu söyleyenlerden içtenlikle nefret etmeniz pek olağandır.

Fakat bu, yerinde bir uyarmadır. Millet kaba saba fabrika işçilerini iyi eğitilmiş, iyi giyinmiş, düzgün konuşan, hanım hanımcık fabrika yöneticileri yapsa, gerekli saygıyı gösterse, üretmeye yardım ettikleri servetin haklı bir bölümünü kendilerine verse; o zaman kendisi de bu değişiklikten dolayı daha kuvvetli, daha zengin ve daha mutlu olur.

Fakat onları orta hizmetçileri ya da yirmi liralık şapka satıcıları haline getirirse, kendi belkemiğini kırmış ve tarihinin şerefli bir sayfasını imparatorlukların yıkılışı bölümüne atmış olur. Millet, geçimi için dayandığı yabancı ülkeleri haraç vermeleri için zorlayamayacak kadar tembel ve lükse düşkün olur; sonunda da, kendini beslemek sanatını kaybetmiş olduğundan bütün ihtişamı ortasında çöker gider.

Fakat kendilerini başka ülkelerin emeğine bağımlı olmaya terkeden ülkelerin geleceklerinin bu iç kapayıcı görüntüsü aslında çok iyimser bir görüşe dayanmaktadır. Eğer bütün fabrika ustalarımız peri değneğinin tılsımlı bir doknuşuyla hepten garson olabilseler, buna ne kendileri ne de karıları itiraz ederdi. Oysa, olan bu

değildir. Fabrika ustası oğlunu garson olarak yetiştirir ama kendisi işsiz güçsüz kalır. Yeni işlerden hiçbirine uygun değilse ve öğrenemeyecek kadar da yaşlı ve yaptığı iş de olağan bir bunalım geçirmeyip bütünlük ülkeden dışarı göçmüşse, şimdi o sürekli işsiz ve bunun sonucunda da aç bir insan olmuş sayılır. Siyasal düşünceleri ne kadar saygıdeğer olursa olsun, aç insan tehlikeli insandır. Karnı tok bir adam hiçbir zaman bir ihtilâlci değildir: Onun politikası sözden ibarettir. Fakat aç insanlar açlıktan ölmek yerine, eğer polisin üstesinden de gelecek sayıdaysalar başkaldırmayla eyleme başlarlar ve zenginlerin evlerini yakıp hükümeti devirerek ve uygarlığı da yokederek işi sona erdirirler. Kadınlar da çocuklarının açlıktan ölmelerini görmektense kocalarını bunları yapmaya kışkırtırlar. Bundan ötürü kendilerini kınayamayız.

Bunun tabii sonucu olarak, vatanlarında sürekli iş vermek için kullanacakları halde sermayelerini dışarı gönderen kapitalistler; uygun iş bulamadıkları umutsuz kitlelerle karşı karşıya kalınca ya onları bedava tarafından beslemek ya da bir ihtilâlle karşılaşmak zorundadırlar. İşte, Hükümetin yoksullara yardımı dediğimiz şey de burada ortaya çıkar. Yardım ne kadar az olursa olsun, geçinmeye yeterli olmalıdır mutlaka. Bir aile içinde iki üç kişi aldıkları yardımı ortaya koyunca iş aramaya karşı istekleri azalır, hanımlar beyler gibi yaşamak isterler. Yani, birşey kazanacakları yerde başkalarının cebinden gönüllerini eğlendirmeye kalkarlar. Bunun eski Roma'nın çöküş nedeni olduğunu kendi kendimize çok söylemişizdir ama uzun zamandan beri biz de bu yolda ilerlemekteyiz ve savaş da bizi artık bunun içine tepetaklak devirmiştir. Çünkü savaştan sonra kapita-

listler, dört yıldanberi sadece yedirilip giydirilmekle kalınmayıp aynı zamanda öldürür, yakar, yokeder ve kendi de yokolma tehlikesi karşısındayken silah kullanmasını bilen iki milyon terhis edilmiş askere iş bulamamışlardı. Eğer bu adamlara geçinecek para verilmemiş olsaydı, onlar bunu zorla alacaklardı. Hükümet kapitalistlerden milyonlarca lira yedek para alıp bu terhis olan askerlere verdi. Bu para hâlâ da verilmeye devam edilmektedir. Kapitalistler bundan acı acı yakındıkları halde — bunu vermeyi reddederlerse herşeyi kaybedeceklerinden korkarak — yine de vermektedirler.

Bu noktaya gelince, Kapitalizm artık umutsuzlaşır ve açıktan açığa işsizleri yoketmeye çalışır. Yani, ülkenin nüfusunun fazlalaştığını ileri sürerek nüfusu azaltma yoluna gider. Bu, nasıl yapılacaktır? İşsizler açlıktan ölmeye razı olmayacakları gibi, — tam mantıklı bir kapitalist çözümü olan — zehirlenerek ya da kurşunlanarak öldürülmelerine de engel olacaklardır. Ama eğer Hükümet onların yol parasının tümünü ya da büyük bir kısmını verirse belki de ülkelerini terkedip talihlerini başka yerlerde aramaya kandırılabilirler. Ben bu satırları yazarken Hükümet, İngiltere'den dünyanın öteki ucuna göçetmeye razı olacak her İngiliz'in bu işi onbeş sterlin yerine üç sterline yapabileceğini ilân etmektedir. Aradaki oniki sterlini Hükümet ödemeye hazırdır. Bu satırlar baskıya verilene kadar, yeterince istekli çıkmazsa, Hükümet onları bedava tarafından göndermeye ve hatta cep harçlığı olarak onar sterlin vermeye hazır olduğunu da bildirecektir. Çünkü bu, eninde sonunda onları anavatanda beslemekten daha ucuza gelecektir.

Böylece Kapitalizmin bir ülkenin insanlarının, ülkeye zararlı oldukları ve sanki mikropmuşlar gibi icapla-

rına bakılması gerektiği (soylu kişiler buna «Destekli Göç» adını verirler) şaşırtıcı ve inanılmaz sonucunu meydana çıkardığını görmekteyiz. Onlara bakılırsa ülkede kendilerinden, toprak sahiplerinden ve hizmetçilerden başka kimse kalmamalı ve bunlar da ithal edilmiş yiyecek ve eşyalarla yaşayarak hiç üretim olmadan bol tüketim yapılacak hayali bir ülke gerçekleşmelidir. Fabrikasız, madensiz, dumansız, gecekondusuz ve nüfusun artışına engel olacak tam bir nüfus planlaması ile harika bir ülke!

Kapitalizm bütün bunları getirecekse, gerçekten de yeryüzüne cenneti indirecek demektir. Eğer gerçekleşirse bunun bir aptallar cenneti olup olmadığı sorununu (yazık ki, hepimiz böyle bir durumun insan toplumunun en mükemmele erişmesi olarak görecek biçimde yetiştirilmişizdir) bir yana bırakırsak ve Monte Carlo gibi yerlerde bunun yarıyarıya gerçekleştiğini kabul etsek bile, bütün bir ülke için hiçbir zaman geçerli olmadığını görürüz. Bu tutum, Roma ve İspanya gibi kudretli imparatorlukları, kendilerini bağımlı kıldıkları yabancılar tarafından soyulup yıkılmalarına imkân verecek kadar bozmuştu. Fakat hiçbir zaman, kapitalistlerin zenginliklerini paylaştıkları için bütün işçilerin mutlu oldukları ve kapitalistlerin de sefil gecekondular ve üstübaşı yırtık pırtık çirkin insanlar görmekten nefret edecek kadar ince zevkli olmaları sonucunda bu insanların temiz ve sağlıklı tutuldukları bir Asalak Devleti ne kurulabilmiştir ve ne de kurulacaktır.

Kapitalistler bütün toplumun sağlıklı, rahat ve mutlu olup olmadığını düşünecek kadar akıllandıkları an «Sosyalist» olurlar. Çünkü hizmetçilerinize, uşaklarınıza ve alışveriş ettiğiniz kimselere sanki kendi ailenizden-

mişler gibi özenle baktığınızda (yani, gelirinizi onlarla paylaştığınızda) kapitalist olmanın hiçbir eğlenceli yanı kalmamış olur. İnsanın uşaklarına iyi davranmasının, yalnızca bir insanlık gereği olduğu için değil, aksi taktirde bunların namussuz, faydasız ve sevimsiz olacakları için gerektiğini söyleyebilirsiniz. Fakat hizmetçinize kendinizmişsiniz gibi davranırsanız —bu da ona kendinize harcadığınız kadar para harcamak demektir— hizmetçi tutmanın faydası mı olur sanki? Böyle olunca bunlar sırtınıza tam bir yük olurlar. Zamanınızın yarısını onlar adına düşünmekle, yarısını da onlar hakkında konuşmakla geçiririsiniz. İşte bunun için rahat evinizden kaçar — eğer imkânınız varsa — gider, otellerde yaşarsınız. Otelde faturanızı ödeyip garsona, odalara bakan çocuğa ve temizlik yapan kadına bahşişlerini verdiniz mi, artık onlarla işiniz kalmamış demektir. Hepsine ayrıca bir de analık etmenizin gereği yoktur.

Hem zaten size hizmet edenlerin pekçoğunun sizinle doğrudan doğruya bir ilişkileri yoktur ki! Bunlar çoğunlukla alışveriş ettiğiniz yerlerde çalışan kişilerdir. Bunların patronları da işlerini kapitalist kurallara göre yürüttüklerinden, kapitalist toplumun barış ya da sürekliliği yaratmasına engel olan gelir eşitsizliği, işsizlik, toplumun sınıflara bölünmesi ve daha bir sürü kötülük böylece ortaya saçılır. Kendi kendine yeterli, kendi kendini besleyen bir Kapitalizm, savaş sırasındaki bütün askerî başarılarına rağmen açlık geçiren Almanya haline gelmez. Ama tam bir asalak olan Kapitalizm, ne kadar moda olursa olsun, bu açlık tehlikesinin en son sınırına gelmiş bir Kapitalizm olarak kalacaktır.

II

DIŞ TİCARET VE BAYRAK

SANAYİ dallarında kapitalistlerimizin adına iş gören ve kapitalist gelişmenin ilk aşamalarında az çok kapitalist olan işverenlerimiz; kendi ülkelerinde kendi mallarını değil kâr ederek satmak, bazan hiç satamaz hale de düşerler. İşte bu durumdayken sermayemizi dışarı göndermek ve sonucunda işsiz kalan kadın ve erkeklerden kurtulmak için ödenen göç paralarını vergi yoluyla ödemeye razı gelmenin, Kapitalizmin bütün yapıp yapacağı iş mi olduğu sorununu bir gözden geçirelim.

Tabii, bunlar yatırdıkları sermayeyi dışarı gönderemezler. Çünkü bu sermaye işçiler tarafından yenmiş; yerine fabrikalar, demiryolları, madenler ve bunlara benzeyen şeyler yapılmıştır. Bunlar da geminin ambarına tıkılıp Afrika'ya gönderilemez ya! Ülkeden çıkartılabilecek olan, ancak yeni biriktirilmiş sermayedir. Önceden de gördüğümüz gibi bu para yığınlar halinde ihraç edilmektedir. Fakat uzun süre için kiraladığı İngiliz toprağına çakılı sermayesi ile çalışan İngiliz işvereni, İngiliz alıcılarının alabilecekleri bütün malları sattıktan sonra ya müşterileri ellerindeki malı kullanana kadar fabrikasını kapatmalı — toprak sahibi kira için bekleyemeyeceğinden, bu, onun iflâs etmesi demektir, — ya da fazla mallarını başka bir yere satmalı, yani ihraç etmelidir.

Fakat bu malları uygar ülkelere yollamak o kadar kolay değildir. Bu ülkeler yabancı mallardan ağır vergiler almaktadırlar (**"Koruyucu Tarife"** denir buna). Böyle

"Koruyucu Tarife"si olmayan ve alacalı bulacalı basmalarla ucuz incik boncuğun yerlilerine parıltılı ve harika yenilikler olarak göründüğü uygar olmayan ülkeler, ilk başvurulacak en iyi yerlerdir.

Fakat ticaret, yabancıları soyma alışkanlığını bastıracak yerleşmiş bir Hükümeti gerektirir. Bu da, genellikle namuslu ve dost olan saf kabilelerin bir alışkanlığı değildir. Kendilerine engel olacak bir kanun bulmayınca uygar insanların kapıldığı bir alışkanlıktır daha çok. Pek yakın zamanlara kadar kendi kıyılarımızda bir geminin karaya oturması çok tehlikeli birşeydi. Karaya oturmak, tayfaların hayatını kurtarmak için bir çabaya girişmeden parçalanan gemiyi yağma etmek demek olduğundan, bu olay kıyılarımızda çok kârlı bir iş olarak kabul edilirdi. Kanunun ortadan kaldırıldığı ve paha biçilmez sanat eserlerinin kapanın elinde kaldığı zamanlarda İngiliz kadınlarının yaptıkları şaşırtıcı elçabukluklarını Çinliler hâlâ çok iyi hatırlarlar.

İlkel insanlarla ticaret, tek bir geminin oraları ziyareti ile başlar. Yerliler bir iş çıkarmaya kalkarlarsa bu geminin topları ve kılıçları onları korkutmaya yeterli olabilir. Asıl güçlük, birkaç geminin gelmesi, üçbeş beyazdan meydana gelen koloninin genişlemesi ve kanun baskısı ile uygarlık dışına çıkartılan işsiz güçsüz serseri beyaz takımının buralara dolmalarıyla başlar. Ülkeyi kısa bir süre içinde misyonerlerin öldürüldüğü, tüccarların soyulduğu bir cehennem haline getirenler, işte bu serserilerdir. Karışıklık çıkınca anavatan Hükümetine oradaki düzeni koruması için başvurulur. Bir gambot gönderilerek soruşturmaya başlanır. Soruşturma sonucunda da, postahanesi, polis kuvveti, askeri ve savaş gemileri ile uygar bir hükümet kurmaktan başka birşey yapı-

lamayacağı ortaya çıkar. Kısacası, orası da uygar bir imparatorluğa katılmış olur. Vergi mükellefi de aradaki kârdan tek bir kuruş bile almadan bu masrafları öder durur.

Elbette iş bu kadarla kalmaz. Bu durumu yaratan serseriler yeni ilhak edilen topraklardan da atılırlar. Tüccarlar buradaki yerlilerin satın alma güçlerini tüketip de yeni müşteri aramaya çıkınca yine bu adamlar başlarına belâ kesilirler. Tüccarlar bir kere daha kendi Hükümetlerini yardıma çağırırlar. Böylece uygar İmparatorluk, bölük pörçük, anavatandaki vergi mükellefinin cebinden büyümeye devam eder. Gerçek vatanseverlikleri kendi halklarına, kendi vatanlarına, kendi hükümdarlarına ve kendi dinsel inançlarına dayanan bu insanlar bir de bakarlar ki, hiç kendi haber ve rızaları olmadan, sevgili ülkelerinin başkenti öteki yarıküreye göçedivermiş. İşte Britanya Adaları'nda yaşayan bizler günün birinde başkentimizin Londra'dan Süveyş Kanalı'na göçtüğüne tanık olduk. Öyle ki, şimdi savunmak için kanımızın son damlasını akıtacağımız vatandaşlarımızın yüz tanesinin ancak onbiri beyaz ve hatta hristiyandır. Şaşkınlığa kapıldığımız anlarda kimimiz İmparatorluğun artık bir yük olduğunu söyleriz. Fakat ne siz ne de ben bu insanlarla tartışamayız; çünkü bizim söylemeye çalıştığımız şey, İngiliz İmparatorluğu'nun önceden tasarlanmadan ortaya çıkmış olduğudur. İnce elenip sık dokunmuş bir siyasal kalkınma olarak ele alınması gereken şey, kendi ülkelerinin ihtiyaçlarının onda biri karşılanmadığı halde, düzenleri tarafından yabancı müşteriler aramaya zorlanan kapitalistlerin bize yükledikleri bir ticarî maceralar dizisi olmuştur.

12

ÇATIŞAN İMPARATORLUKLAR

BRİTANYA İMPARATORLUĞU yeryüzündeki tek Devlet olsaydı, bütün yeryüzü İngiliz bayrağı altında uygarlaşana kadar bu oluşum barış içinde sürer giderdi. Bu, Britanya Emperyalizmi'nin rüyasıdır. Fakat evdeki pazar hiçbir zaman çarşıya uymaz. Hepsinin de emperyalist rüyaları, dış pazarları kapmakta usta tüccarları, bu tüccarları destekleyecek ve bu pazarları ülkelerine katacak donanmaları ve orduları olan irili ufaklı bir sürü devlet vardır. Bunlar Asya ve Afrika kıtalarındaki sınırlarını genişlettikçe ergeç bir gün karşı karşıya geleceklerdir. Bu türden bir çatışma neredeyse bizi Fransa ile savaşa sokacaktı. Neyse, Fransa o anda bizimle savaşa hazır olmadığından geri çekildi de olay kapanmış oldu. Fakat İngiltere ile Fransa bu arada Sudan'ı bölüşüverdiler. Bundan önce de Fransa, Cezayir'i ve Tunus'u kendi ülkesine katmıştı. İspanya, Fas'a girmek üzereydi. Kendisine birşey kalmayacağından telâşa düşen İtalya da Trablusgarb'a dalıverdi. İngiltere ise, hem Mısır'da hem de Hindistan'daydı.

Kendinizi bir an için elinde Almanya'da satabileceğinden çok malı olan, fabrikasını kapatıp iflâs edecek ya da Afrika'da yabancı bir pazar aramak zorunda kalan bir Alman tüccarının yerine koyun. Afrika haritasını açıp bir inceliyorsunuz. Kıtanın kaymağı olan bütün Akdeniz kıyısı İngiliz, Fransız, İtalyan ve İspanyolların elinde. İç bölgelerde İngilizler ve Fransızlar egemen. İngiliz egemenliğinde olan Süveyş Kanalı'ndan ya da Ümit

Burnu'ndan dolaşmadan kıtanın en ayak basmamış bir yerine bile varmanız imkânsız. İşte şimdi Kayzer'in Almanya'ya **«güneşte bir yer»** bırakılmadığını söylediğinde neyi kastettiğini anladınız ya! O çirkin 1914-1918 savaşının temelinde, bir yanda İngiliz, Fransız ve İtalyan kapitalistleri ile diğer yanda Alman kapitalistleri arasındaki Afrika pazarlarının ele geçirilmesi nedeni yatıyordu. Tabii uzaktan baktığınızda ortada başka nedenler vardı: Arşidük'ünün öldürülmesini Avusturya'nın Sırbistan'ı istilâ nedeni sayması; Rusya'nın buna engel olmak için askerlerini silah altına çağırması, Avusturya ile olan anlaşmalarından dolayı Almanya'nın bu Avusturya-Rus çatışmasına girmesi; Rusya ile olan bağlarından ötürü Fransa'nın işe karışması, Rus orduları yardımına yetişmeden Almanya'nın Fransa'yı istila çabası, Fransa ve Rusya ile yapmış olduğu anlaşmalara dayanarak İngiltere'nin Almanya'ya saldırmak zorunda kalması, eğer Almanya istilâya kalkışırsa İngiltere'den yardım alacağına dair Belçika'nın İngiltere ile yaptığı gizli anlaşmayı bilmeyen Alman ordularının Belçika üstünden kestirme olarak Fransa'ya girmek istemeleril.. Elbette ilk silah patlar patlamaz bütün İngilizler, Belçikalılar, Almanlar, Fransızlar, Avusturyalılar ve Ruslar savaşacak bir sürü romantik nedenler icadedip işe giriştiler. Aradan çok geçmeden Türkler, Bulgarlar, Japonlar, Amerikalılar ve ilk çatışma nedeniyle ilgileri bulunmayan daha bir sürü Devlet dalsilah işe katıldılar. Bütün dünya bir anda çılgına dönmüştü. Kayzer'in güneşte bir yer aramak isteği ile alay etmek dışında hiçkimse pazarların sözünü bile etmiyordu.

Yine de arada ittifaklar olmasaydı, savaş da olmayacaktı. Taraflar yabancı pazar ve sınırları korumak

için — özellikle Alman donanması gibi büyük ordular kurmasalardı — savaşmayacaklardı. Bir güvenlik duygusu yaratmak için kurulan bu ordular, büyük Kuvvetlere karşı bir şansları olamayacak kadar küçük milletlerden başkalarının silahsız olmaya cesaret edemiyecekleri bir dehşet havası yaratıyorlardı. Aradan bir süre geçince, silahsız kalmaya cesaret edemeyen milletler iyice korkup yalnız kalmak da istemediler. Anlaşmalar yaparak tıpkı hırsız mahallelerinde dolaşan polisler gibi ikisi üçü bir araya geldiler. Bir yanda Almanya ile Avusturya, diğer yanda İngiltere, Fransa ve Rusya vardı. Bu grupların ikisi de İtalya, Türkiye ve Amerika'yı kendi taraflarına çekmeye çalışıyorlardı. Bunların çatışma nedenleri kendi ülkeleri konusunda değildi: Ne Alman donanması Portsmouth'u, ne de İngiliz donanması Bremerhaven'i bombardımana tutmak üzere yapılmıştı.

Fakat Alman donanması kuruluş nedenini gerçekleştirerek Kuzey Afrika işlerine karışmaya başladığı ve İngilizlerle Fransız donanmaları onu o pazarlardan korkutup kaçırdığı zaman, bu iki milletin kapitalist diplomatları ele alınacak ilk sorunun pazarlar yerine herhangi bir nedene dayanarak Alman donanmasının denizin dibine yollanması olduğunu gördüler.

Denizde donanmalar çarpışırken, karada ordular boş duramayacağından onlar da donanmalar gibi büyüdüler. Silahlanma yarışı Derby At Yarışı gibi birşey oldu. Uygar beyaz milletlerin birbirlerine karşı tabii ve iyi duyguları nefret, kötülük ve korkuya dönüştü. Milyonları yokeden bu duygu birdenbire patladığında bunun nedeni; Afrika pazarları konusunda değil, rekabetli kapitalist şartları yerine insan ilişkileri şartları al-

tında olmuş olsalardı, tek bir damla kan bile akıtmadan Büyük Kuvvetler'in aralarında halledecekleri Avusturya-Sırbistan arasındaki saçma kavga olmuştu.

Bu savaş sorununu, vicdanınızı rahatsız ettiğine inandığım için bilerek ele aldım. Avrupalı erkeklerin milyonlarcasının birbirlerini öldürdüklerini gözlerinizle görmüşsünüzdür. Belki sizin oğlunuz uçağına atlayıp bir geceyarısı uyuyan bir köyü bombalamış ve beş on çocuğu öldürüp ana-babalarını sakat bırakmış olduğu için madalya bile almıştır. Askerî, milliyetçi ya da vatanseverlik açılarından bu gibi hareketler şerefli sayılabilirler; fakat evrensel geçerliğe sahip ahlâklılık açısından — sözgelişi, hiç fark gözetmeksizin bütün İngilizlerin, Fransızların ve Türklerin babalarının tek Tanrı olduğu açısından — bunlar en cehennemî kötülük patlayışları olarak görünmektedirler.

İnsanlar bu duruma nasıl düşmüşlerdir? Ülkelerinin, **«yeryüzündeki bütün insanların»** refahı amacı yerine, kapitalistlere kâr amacıyla yönetilmesine rıza göstermek olan ilk günahları sonunda elbette! Ülke içinde satış yapamadıkları gerekçesiyle Afrika yerlilerine maliyetinden fazlasına satış yapmaya giden ilk gemi, yalnızca bu savaşı yaratmakla kalmayıp kazancımız ve ahlâklılığımız için Kapitalizme dayandığımız sürece daha beter savaşlar da yaratacaktır. Bu dehşetli kötülükler herzaman küçük ve görünürde zararsız nedenlerle başlayacaktır. Elinde bölecek beş lirası olan bir millet, bunu faydalı bir iş yapmaları karşılığında Ayşe ile Fatma arasında eşit olarak böleceği yerde, birine bir lira diğerine dört lira verirse, bu milletin bütün kötülüklerin tohumunu ekmekte olduğunu söylemek yanlış değildir.

13

SİHİRBAZ ÇIRAĞI

BUNA RAĞMEN sakın dış ticareti küçümsemeye kalkmayın! Dış ticaretin kendisinde kötü bir yan yoktur. Dış ticaret olmasaydı altınımız olmayacaktı; altının ise sayısız kullanma yerleri ve pek çok güzellikleri vardır. Dış ticaret olmasaydı çayımız da olmayacaktı diye ilâve etmiyorum; çünkü bana kalırsa bu sinsi Çin içkisi olmasa çok daha hayırlı olacaktı. Eskimoların çok güç şartlar altında yaptıkları gibi bir milletin kendi ürettiği yiyecek ve içecekle yetinmesi çok daha güvenlikli ve çok daha sağlık verici olurdu. Fakat milletlerin kendi sınırları içinde bulamadıkları ve birbirlerinden almaları gereken sayısız yüksek uygarlık ihtiyaçları vardır. Kürenin yaşanabilen yerlerinde dolaşmalı, ticaret yapmalı, birbirimizi tanımalıyız. Millî olduğu kadar milletler arası örgütler kurmalıyız ve buna Ticaret Anlaşmaları, Posta Anlaşmaları, Telif Hakkı Anlaşmaları ile başlayıp Milletler Birliği'ne kadar gitmeliyiz. Ticaret ve gezi gereğinden ve bütün milletlerin sanat eserlerine; edebiyata, bilime olan ortak ilgileri yüzünden milletler birbirleriyle evrensel anlaşmalar yapmaktadırlar. Namuslu dış ticaret hiç bir zaman bizim başımızı belâya sokmayacaktır.

Küçük Devletlerin büyük Federasyonlar ve Milletler Toplulukları halinde birleşmeleri de istenmeyen birşey değildir; aksine, ne kadar az sınır olursa o kadar iyi olur. Uygar olmayan yerlerde kanun ve nizamın yerleştirilmesi bizi oralarda nefret edilen durumuna sokma-

malıydı: Sevilmeliydik oralarda, zaten başlarda da böyleydi. Gerçekten gerekli olduğu zaman başka ülkelerin bizim bayrağımız altına alınması, ilhak edilen ülkelerin yerlilerince iyi karşılanan bir imtiyaz ve kuvvetlendirici bir ortaklık olmalıydı. Aslında biz her zaman durumun böyle olduğunu savunmuşuzdur; yabancı ülkelerde bulunmamızın nedeninin kendi çıkarımız olduğu için değil de oralar halkının iyiliği için olduğunu söylemişizdir. Yazık ki bu aldatmacaları sonuna kadar devam ettirememişizdir. Emperyalist idealistlerimizin arzuları ne kadar soylu olursa olsun, kapitalist tüccarlarımız o ülkelerde sadece, halklarından mümkün olduğu kadar fazla kâr elde etmek için bulunmaktadırlar. Kendi ülkelerini, artık kâr elde edemedikleri için terketmişlerdir; yabancı ülkelere ayak basar basmaz bu ideallerini unutmaları kendilerinden beklenemez. Bunlar **"Ülkemizle yetinelim"**cileri, genişleme hareketine muhalif olanları, **"Küçük-İngiltere"** cileri kendi ülkelerinden başka herkesin dostu olarak damgalamışlardır. Fakat bunların kendileri — kendi ülkeleri de dahil olmak üzere — kendilerine kâr sağlayacak terli bir emekçisi olan her ülkenin düşmanlarıydılar. İlhak edilen ülkenin uygarlığının **"beyaz adam yükü"** olduğunu ileri sürüyorlar ve Tanrı'nın sırtlarına başka milletlerin kamu hizmetlerini yüklediği yorgun Titan rolünü oynuyorlardı. Fakat uygarlığa kavuşturulan yerliler artık kendilerini yönetmeye hazır olduklarını söyledikleri zaman da, kapitalistler pazarlarına kartalın avına sarılması gibi sıkı sıkı sarılıyorlar ve aziz maskelerini atarak ilhak ettikleri yerleri ateş ve kılıçla savunmaya başlıyorlardı. **"İmparatorluğun bütünlüğü için"** kanlarının son damlasına kadar savaşacaklarını söylüyorlardı; hatta binlerce aç insanı para

ödeyerek kanlarının son damlasına kadar savaştırdılar da. Bunlara rağmen kuzey Amerika'nın yarısı onlardan koptu. Çıkan savaşın geride bıraktığı nefret volkanı Amerikan bağımsızlığından yüz yıl geçtikten sonra şimdi bile hâlâ tütüyor. Katolik İrlanda, Güney Afrika ve Mısır elimizden kendi kendilerini yönetmek hakkını almışlardır. Hindistan da aynı şeyi yapmaktadır. Kapitalizmin kendilerini bırakmakta ne kadar isteksiz olduğunu bildikleri için bize bundan dolayı teşekkür borçlu değildirler.

Diğer yandan bir de Avusturalya, Yeni Zelanda ve Kanada'ya bakın. Kuzey Amerika'daki başarısızlığımızdan sonra onları zorlamaya cesaret edemedik. Kıyılarını istilâdan korumak için bedava tarafından büyük masraflı filolar gönderdik. Onlara ticarî kolaylıklar tanıyıp kendi mallarımıza ağır koruyucu gümrük vergileri koymalarına razı olduk. Sanki bağımsız ülkelermiş gibi milletlerarası kongrelerde temsil edilmelerine rıza gösterdik. Hatta Londra Kabinesi'ne danışmadan Kral'ın huzuruna çıkmalarına bile izin verdik. Hepsi bizim arkamızdan o kadar cesaretle savaşa atılmaktadırlar ki, acaba günün birinde bizi kendi peşlerinden savaşa sürüklerler mi diye içimize bir kurt düşmüştür şimdi. Britanya İmparatorluğu'nun bağımsızlık isteyecek son toprağı Protestan İngiltere'nin kendi olacaktır belki de; o zaman Ulster ve İskoçya onun müttefiki, Bağımsız İrlanda Hükümeti de emperyalist muhalifleri olacaktır.

Fakat Kapitalizmin bütün bu birleşmeleri ve bağlılıkları bozacağından hiç şüphe yoktur. Artık sömürgeleri kapitalistçe sömürmediğimiz gerçektir; biz şimdi bu işi kendilerine yaptırıyor ve buna da **«Kendi kendini yönetim»** adını veriyoruz. Biz onları yönetirken baş-

larına gelen bütün kötülüklerin suçlusu diye kapitalizmi görüyorlardı; sonunda da artık bizim hükümetimize daha fazla katlanmayı reddettiler. Kendi kendilerini yönetmede serbest bırakınca bize karşı düşman davranışları değişti. Fakat değişiklik onları hep yoksullaştırır ve karışıklığa boğar. Bizi suçlandırdıkları kapitalist kötülükler yine onlara baskı yapmakta devam etmektedir. Onların kendi hükümetleri bizim yabancı hükümetin cesaret edebileceğinden çok daha fazla zorbadır. En liberal bir hükümet bile, kapitalistler pazarlar için rekabet ettikleri sürece halkı uzlaştıramaz. Saldırıya uğradıklarında milliyetçilikleri İngiliz ve Fransızları, İngiliz ve İrlandalıları vahşi düşmanlar haline getirir. İrlandalılar, İngiliz egemenliğinden kurtulmak için kendi ülkelerini yerle bir etmişlerdi. Kapitalizm ise ırk, renk ve mezhep ayrılıklarına bakmadan bütün insanları her zaman birbirinin düşmanı yapar. Bütün milletler kendilerini özgürlüğe kavuşturduktan sonra Kapitalizm onları eskisinden beter bir savaşa sokacaktır. Biz buna izin verecek kadar budalaysak, tabii.

1914 yılında Sırbistan'da bir avuç insan bir cinayet işlediler. Bir dakika sonra da Avrupa'nın yarısı diğer yarısını kesmeye başladı. Bu korkunç iç gerilim ve dengesizlik durumu insan tabiatı tarafından yaratılmamıştır. Tekrar ediyorum; sonunda dayanılmayan bir korku anı olan bu durum, insan tabiatına aykırıdır. Ölüm korkusuna dayanamadığı için sonunda intihar eden kadının ruh durumuna benzer. Bunu Kapitalizm hazırlamıştır. Kapitalizmin temelinde aç gözlülükten başka birşey olmadığını ve aç gözlülüğün de insan tabiatı olduğunu söyleyeceksiniz. Doğrudur; fakat aç gözlülük insan tabiatının tümü değildir. Bir parçasıdır; hem de

doyurulduğu zaman kaybolan bir parçası. Kapitalizmde bu, yoksulluk ve kölelik korkusu haline gelir. Sermaye de — biraz önce gördüğümüz gibi — kendi tabiatının ötesine, hem insan açgözlülüğünün hem insanın vicdanının kontrolu dışına çıkar. Öyle ki bir yanda, kan dökme nöbetleri ile duygularını boşaltan yoksulluğa mahkûm insan kitleleri, diğer yanda da gittikçe büyüyen milyonları altında soluk soluğa kalan milyonerler belirir. Bu milyonerler, paralarını denize dökerlerse deli diye tımarhaneye tıkılmamak için, umutsuz bir çaba ile milyonlarını dağıtmaya çalışırlar. Bilgisizlik ve yoksulluk üreten bir düzenin ellerinde biriktirdiklerini Rockefeller Enstitüleri, Carnegie Kitaplıkları, hastahaneler, üniversiteler, okullar ve kiliselere dönüştürürler. Bu çılgınca kusmaları karşısında bu talihsiz milyarderlere açgözlü canavarlar demek saçmadır. Bunlar daha çok kendine bir içki getirmesi için şeytanı çağıran ve yeteri kadar getirdiği zaman da artık durmasını söylemeyi bilmediği için şarap denizi içinde boğulan sihirbaz çırağına benzemektedirler.

14

SERVET NASIL BİRİKİR VE İNSANLAR NASIL ÇÜRÜR?

BÜTÜN BİLGİ ve denetimimiz dışına çıkmış olan bu düzenin karşısında düştüğümüz kişisel çaresizliği belirtmek isterim. Konuya daha yakından bakabilmek için imparatorluklarla savaşlarını bir yana bırakalım da daha iyi tanıdığımız şeyleri ele alalım: Karım, elinin altında kutular dolusu toplu iğne olmadan rahat edemez-

ken ben niçin bunları kullanmam, anlamam doğrusu. Fakat gerçek de budur. Bunun için kadınlar bakımından özel bir önemi olduğundan toplu iğne ile işe başlayacağım.

Bir zamanlar iğne yapıcıları ham maddeyi satın alırlar, biçimlendirirler, bir baş ve uç yaparlar, süslerler ya pazara götürür ya da kapınıza getirip size satarlardı. Üç hünere birden sahip olmaları gerekiyordu o zamanlar: Satınalma, yapma ve satma! Sadece yapmak bile çeşitli yetenekleri gerektiriyordu. Bu işi yalnızca başından sonuna kadar yapmasını bilmekle kalmayıp aynı zamanda yapıyorlardı da. Fakat o zaman da düzinesini bir kuruşa satamıyorlardı. Toplu iğne o kadar pahalı birşey idi ki, kadınların giyim kuşam harçlıklarına **"toplu iğne parası"** denirdi.

Onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru, Adam Smith, bir toplu iğneyi yapmak için on sekiz insanın uğraştığını söyleyerek övünmekteydi. Bu insanlardan herbiri iğnenin bir kısmını yapıp devam etmesi için diğerine veriyor ve hiçbiri ne tam bir iğne yapabiliyor ne de ham maddesini satın alıp bitmiş iğneyi satabiliyordu. Onlar hakkında söylenebilecek en fazla şey; bütününü yapamadıkları halde nasıl yapılacağı konusunda bir bilgiye sahip olduklarıydı. Bu, onların eski toplu iğne yapıcılarından daha az bilgiye ve yeteneğe sahip olduklarını gösterdiği halde niçin Adam Smith'in kalkıp da bunu uygarlığın bir başarısı olarak göstermek istediğini sorabilirsiniz. Bunun nedeni, her adama yalnızca küçük bir iş yaptırıp — bundan başka iş yaptırmadan — hep bununla uğraştırınca, o adamın sonunda yaptığı işte çok hızlı olmasıydı. Bu adamların herbirinin günde beşbin iğne yaptıkları söyleniyordu. Bunun sonucu da iğnelerin bol-

laşması ve ucuzlaması olmuştu. Ülkede daha çok toplu iğne olduğu için ülkenin zenginleştiği sanılıyordu. Oysa birtakım yetenekli insanlar, — bir makinenin kömür ve yağ ile beslendiği gibi — kapitalistlerin yedek yiyecekleri ile beslenerek işlerini akıl yardımı ile yapmayan makineler haline gelmişlerdi. İşte bunun için ileri görüşlü bir şair olan Goldsmith, **"insanlar çürüdükçe servetin biriktiği"**nden yakınmaktaydı.

Bugünlerde Adam Smith'in onsekiz adamı dinozor gibi yokolmuşlardır. O onsekiz et ve kemikten makine şimdi yüz milyonlarca iğne kusan çelik makinelerle yer değiştirmiştir. İğneleri pembe kâğıtlara dizmek işi bile makineler tarafından yapılmaktadır. Sonuç olarak da, makineleri çizen birkaç kişi dışında kimse iğne yapmasını ya da iğnelerin nasıl yapıldığını bilmemektedir. Yani, çağdaş toplu iğne üretiminde çalışan bir işçi eski iğnecinin onda biri kadar akıllı ve yetenekli olmayabilir artık. Bu çürümeye karşı elimizdeki tek avunma, bir iğnenin değerinin deyimlenmeyecek kadar küçük olmasıdır. Maliyet üstüne büyük bir kâr bindirildiği halde bir kuruşa birkaç düzine alabilirsiniz artık. Toplu iğneler şimdi öylesine israf edilmekte, öylesine fırlatılıp atılmaktadır ki, çocuklara bir toplu iğne çalmanın günah olduğunu öğreten — başarısız kalmıştır tabii — şiirler boşuna yazılmışlardır.

Goldsmith gibi, John Ruskin ve William Morris de bu durumdan hoşlanmamışlar ve toplu iğneleri tonlarca israf edebilmek için maharetimizi kaybetmenin ve işçilerimizi alçaltmanın serveti çoğalttığına gerçekten inanıp inanmadığımızı sormuşlardır. İleride, **'Boş Zamanın Dağıtımı'**nı gözden geçirdiğimizde bunun çaresinin eski yola dönmek olmadığını göreceğiz. Çünkü

eğer çağdaş makinelerle kazanılan zaman aramızda eşit olarak bölünseydi, hepimiz iğne yapmaktan ya da onun gibi işlerden daha yüksek bir iş yapardık. Fakat bu arada gerçek şudur: Toplu iğneler şimdi kendi başlarına birşey yapamayan, hatta birşeyin küçük küçük parçalarını bile yapamayan kadın ve erkekler tarafından yapılmaktadır. Bunlar cahil ve zavallı insanlardır; işverenleri hazırlamadıkça günlük işlerine başlamak için küçük parmaklarını bile oynatmazlar. İşverenleri ise, satın aldıkları makinelerden kendileri anlamazlar ve makine yapımcısının direktiflerini izleyerek onları çalıştıracak adamlara kucak dolusu para öderler.

Aynı şey elbise konusunda da geçerlidir. Eskiden bütün elbise yapım işi, (koyunu kırpmaktan bitmiş ve yıkanmış elbiseyi hazırlamaya kadar bütün iş) köylerde, — özellikle kadınlar tarafından — evlerde yapılırdı. Onun için bugün bile evde kalmış kızlara **«spinster - bükümcü»** denilir. Bugün bütün bunlardan geriye kalan sadece koyun kırpmadır ki, o da— inek sağma gibi — makine ile yapılmaktadır. Bugün bir kadına bir koyun verin de size yünlü bir elbise yapmasını söyleyin bakalım: Bunu beceremekle kalmayıp koyun ile elbise arasındaki ilişkiyi bile bilmediğini göreceksiniz. Dükkândan elbise alırken yün, pamuk ve ipekli arasında bir fark olduğunu bilir ama bunların nasıl yapıldığını, nelerden yapıldığını, dükkâna satın alınmak üzere hazır olarak nasıl geldiğini bilmez bile. Alışveriş ettiği tezgâhtar da ondan fazlasını bilmez. Bunları yapan insanlar da çeşitli kumaşlar arasındaki farkın neden ileri geldiğini bilemezler; çünkü çoğu, iş kendi elbiselerini almaya gelince pek seçim yapacak kadar zengin değildirler.

Kapitalist düzen böylece eşyaların nasıl yapıldığı konusunda hemen hemen evrensel bir cahillik yaratmıştır. O arada da bu eşyaların dev bir ölçüde yapılmasının nedeni olmaktan da geri kalmamıştır. Bütün gün yaptıklarımızın ne olduğunu anlamak için kitaplar ve ansiklopediler alırız; oysa, kitaplar da bunları yapmayan insanlar tarafından yazıldığından ve bu bilgilerini başka kitaplardan aldıklarından bize anlattıkları en azından otuz kırk yıllık şeylerdir, uygulanma imkânları da yoktur. Tabii, çoğumuz da eve geldiğimizde oturup bunları okuyamayacak kadar yorgun olduğumuzdan; bütün istediğimiz, düşüncemizi bunlardan uzaklaştıracak ve hayalimizi besleyecek bir sinemaya gitmektir.

Kapitalizm dünyasının bütün bu şaşırtıcı cahillik ve çaresizliği yarattığı halde kültür ve aydınlanma yarattığı iddiasıyla övünmesi gülünç birşeydir. İşte her yanda binlerce mülkiyet sahibi ile milyonlarca ücretli durmakta, hiçbiri birşey yapamamakta, birisi söyleyene kadar hiçbiri ne yapacağını bilmemekte, insanların kendilerine nasıl olup da para ödeyebildikleri konusunda tek bir fikirleri bile bulunmamakta, bu para ile nasıl olup da dükkânlarda satın alacak eşya bulabildiklerini bilmemektedirler. Yolculuğa çıkınca da, vahşilerin ve Eskimoların herşeylerini kendilerinin yaptığını görüp şaşırmakta, onları kendilerinden akıllı ve faydalı bulmaktadırlar. Başka türlü düşünselerdi, şaşılacak birşey olurdu ya, neyse! Kafalarımızı resimli dergilerdeki, romanlardaki, oyun ve filimlerdeki romantik palavralarla doldurmasaydık zihnî yeteneklerimizi kullanmaktan çıldırıp ölürdük. Bunlar bizi hayatta tutmaktadır, fakat herşeyi o kadar yanlış olarak yansıtmaktadırlar ki gerçek dünyada aşağı yukarı tehlikeli deliller gibi dımdızlak kalmışızdır.

Böyle şeyler söylediğim için özür dilerim, ama ben kendim bir kitap ve tiyatro yazarı olduğum için bunların saçmalık ve tehlikelerini sizden iyi bilirim. Bu en büyük cahillik ve cesaretsizlik, aldanma ve budalalık anımıza Kapitalizmin kör kuvvetleri herkese oy hakkı vermekle çelme takmıştır. Bunun sonucunda, eğer bir siyasal düşüncelerinin olduğu söylenebilirse; bunu sinemalardan elde ettikleri şüphesiz olan binlerce kadının, birkaç akıllı kadını ezdiğini gördüğümden bir süre için tiyatro yazarlığını bırakıp beni dinleyecek kadar akıllı olanlarla bu kitapta siyasal ve toplumsal gerçekleri tartışmanın daha iyi olacağı kanısındayım.

15

ÜSTTE VE ALTTA SAKATLIK

BU SON SÖYLEDİKLERİMDEN sakın benim insanların eğlencelerini hor gördüğümü sanmayın. Ben paramın çoğunu onları eğlendirerek kazanmışımdır. İnsanların açlıktan ve çıplaklıktan ölmemek kadar hayatın keyfini çıkarmak için de çalıştıklarını bilirim. İnsanın aldığı ücret kadar boş zamana ihtiyacı vardır ve bunu ister de. Fakat ekmek parası eğlenceden de, sinemadan da önde gelir. Eğer hayatın lükslerini elde edebilirse, gereklileri olmadan da yaşayabileceğini söyleyen Fransız beyine saygı duyarım; ama ne yazık ki, tabiat bizim duygularımızı paylaşmamakta ve ekmek parasını acımasız bir ölüm tehdidiyle en ön sıraya koymaktadır. Fransız beyi, günde sekiz saatlik çalışma isteyen ka-

dınlardan daha az önemlidir. Bu kadınlar dinlendikten, uyuduktan, yemek pişirdikten, yedikten ve yıkandıktan sonra birkaç saat de boş zaman istemektedirler. Bu boş zaman için çalışmalarının gerektiğini, hiç kimsenin işini başkasına yükleyip onun boş zamanını kısaltmadan işten kaçınamayacağını biliyorlardı.

Bunun için Kapitalizmin insanları işçi olarak, üretici yeteneklerinde acınacak bir zavallılık ve cahillik durumuna düşürdüğünü söylediğimde bana işçi kızların dedikodu yapmaya ve eğlenmeye gelince hiç de aptal olmadıklarını; gürültülü makinelerin yanında dudak boyamasını öğrendiklerini; dans, piknik gibi toplantılarının, giyim kuşamlarının ve radyo konserlerine gitmelerinin ninelerinin zamanında düşünülemiyecek kadar genişleyip onları eğittiğini, korkunç şeker yediklerini; çok analık etmemek için ailelerini planladıklarını söyleyip beni imkânı yok kandıramazsınız. Onlar bu eğlencelerle uğraştıkları zaman önceden ne olduğunu ve sonradan ne olacağını bilmedikleri bir programda yer almaktadırlar.

Bütün çalışmayı bir sınıfa, bütün boş zamanı da kanunun izin verdiği kadar diğer bir sınıfa veren Kapitalist düzen, zengini de yoksul kadar zayıflatır. Zenginler başkalarına topraklarını kiraya, yedek paralarını — Sermaye — borç vererek küçük parmaklarını bile kaldırmadan bol bol yiyecek ve eğlence bulurlar. Adamları topraklarının kirasını toplayıp bankaya yatırırlar. Yedek paralarını kiralayan şirketler de yıllık **"temettü"** öderler. Bismarck, bunların "yalnızca makası alıp birkaç kupon kesmelerinin yeterli" olduğunu söylemişti. Yanılmıştı oysa; bugün bunu bile banka yapmaktadır. Zenginlerin bütün yapmak zorunda oldukları şey, bir çekin altına imza atmaktır. Kendilerini eğlendirmekten başka

işleri yoktur. Bunu bile yapmasalar gelirleri yine de akmaya devam edecektir. Yalnız atalarının üretimde çalışmış olduklarını söyliyebilirler. Oysa kimin atası üretimde çalışmamıştır ki? Ya da bu atalarının harika örneğini izlememek için yeterli bir nedenmiş gibi? Ninelerimizin erdemiyle yaşayamayız ki! Belki de onlar kendi topraklarını kendileri sürmüşler, yedek paralarını toprağa yatırarak kendilerini daha zengin yapan yollar bulmuşlardır. Fakat bunların çocukları bütün bu zahmetleri başkasının yapabileceğini öğrenince toprağı kiralamışlar, yedek paralarını da çeşitli yerlere yatırmışlardır.

Büyük toprak sahiplerimizden çoğuna toprakları derebeylik zamanından miras kalmıştır. O zaman ne fabrika, ne de demiryolu vardı; hatta, şehirler şimdiki bahçeler gibi duvarlarla çevriliydi. O günlerde başlarında bir kral bulunan toprak sahipleri kendi ceplerinden ordu beslerler ve ülkeyi savunurlardı. Kanunlar yapıp bunları uygularlar; her çeşit askerî, polis ve yönetim işleriyle uğraşırlardı. Çok çalışmaktan ölen Dördüncü Henry, aramızda en yüksek olanın bütün diğerlerine hizmet etmesi gerektiğinin ne kadar gerçek olduğunu hayatı pahasına öğrenmişti.

Şimdi ise işler tam aksidir bunun: En yüksek olanın hizmetçileridir diğerleri. Derebeylerinin yaptığı bütün işler ve görevler şimdi ücretli memurlar tarafından yapılmaktadır. Derebeylik baronları taşrada hâlâ ücretsiz yargıç olarak görev alırlar; bunların oğulları için en uygun mesleğin subaylık olduğu hâlâ devamedegelen bir inanıştır. Bu baronların bir kısmı kâhyalar ve avukatlar yardımı ile halen yaşadıkları malikâneleri yönetirler ya da bu işi karılarına bırakmışlardır. Fakat bunlar geçmiş bir düzenin kalıntı-

larıdır. Bunların çoğunluğunu da köy efendisi ve hanımefendisi olarak tanınmak için bu toprakları satın alanlar meydana getirir. Gerçek bir köy efendisinin taşradaki yerini almak için bu boş hayale kapılıp topraklarını satın alan yeni zenginler her zaman bulunur. Fakat bu toprak sahiplerimiz, — ister miras yolu ile ister satın alma yolu ile bu toprakları elde etmiş olsunlar — istedikleri anda köşklerini de, bahçelerini de satarak hiçbir kamu görevi ve sorumluluğu yüklenmeden uygar dünyanın istedikleri bir köşesinde yaşayabilirler. Er ya da geç hepsi bunu yaparlar ve adlarıyla ünvanlarından başka kendilerini eski derebeylik aristokrasisine bağlayan son düğümü de koparırlar.

Gerçek dünyanın amaçları bakımından bugün artık bir derebeylik aristokrasisi yoktur: Bu, ilişkisi bulunduğu ve hiçbir ayrıntı gözetmeden kız alıp verdiği sanayici kapitalist sınıfla kaynaşmıştır. Zenginlere hâlâ bir **'okrasi'** sıfatı vermek gerekirse, buna plütokrasi **(zenginler egemenliği)** diyebiliriz. Bu düzende en eski derebeylik toprağıyla işten kazanılmış en yeni servet yalnızca sermaye biçimleri olup sahiplerine hiçbir kamu görevi yüklemez.

Çok çalışıp az eğlenen ve hayatın uzun bir tatilden daha iyi birşey olamayacağını hayal edenler için bu plütokrasinin durumu pek hoş görünebilir. Fakat bu hayatın zararlı yanı da, kendi hayatlarını kazanmak zoruna düşünce plütokratları sütteki bebekler gibi zavallı bir hale düşürmesidir. Yeryüzünde birdenbire bütün mülkünü kaybetmiş bir hanımefendiden ya da beyefendiden daha çok acınacak birşey olmadığını bilirsiniz. Fakat ya mülkleri ellerine verilip de kendi başlarına bırakılsalar, bunun onları aynı derecede acınacak bir duruma düşüreceğini

bilir misiniz? Topraklarını sürmeyi, madenlerini işletmeyi, gemilerini ve trenlerini yürütmeyi beceremiyeceklerdir. Açlar onlarsız yaşar ve pek de rahat ederler; ama onlar, açlar olmadan yaşayamazlar.

Yine de açların çoğu tek başlarına bırakılırsa plütokratlar kadar çaresiz kalacaklardır. Bir ev idare edecek kadar akıllı bir kadının hizmetçisini düşünün: Kadın çok iyi bir hizmetçi olabilir, fakat işe başlamadan önce ona bir ev bulmanız ve bu evi idare etmeniz gerekir. Nice üstün hizmetçiler evlendikleri zaman pek kötü ev kadınları olurlar. Yüzlerce hizmetçisi olan bir oteli idare etmelerini söyleyin; alay mı ediyor diye yüzünüze bakacaklardır. İngiltere Bankası'nın kapıcısına bankayı yönetmesini söylemek bile bundan daha akıllı bir iştir. Bir duvarcı iyi bir duvarcı olabilir; fakat ne bir ev yapabilir, ne de üstüste dizdiği tuğlaları! Her işçi bir derenin üstüne bir kalas atabilir, fakat hele ondan küçücük bir köprü yapmasını isteyin de görün sonucu bakalım!

Uygarlık ilerledikçe bu çaresizlik gitgide daha fazlalaşır. Köylerde hâlâ birşeyler yapabilen demircilere, marangozlara rastlayabilirsiniz. Hatta bunlar kendi hammaddelerini seçer, satın alır ve yaptıkları şeyi satarlar da. Fakat şimdi varlığımızın temeli olan şehirlerde hiçbir şey yapamayan, birşeyin nasıl yapılacağını bilmeyen ve alış verişte öylesine acemiliğiyle eğer tek fiyatlı dükkânlar olmasaydı mahvolacak olan sürü ile işçilere ve plütokratlara rastlarsınız.

16

HAYATIN ORTA DURAĞI

EĞER toprak sahipleri ve kapitalistler ne birşey yapabiliyorlar, ne de başkalarına nasıl yapılacağını söyleyebiliyorlarsa; işçiler, kendilerine ne yapmaları gerektiği söylenene kadar hiçbir şey yapamıyorlarsa; şu halde hayat nasıl devam edip gidiyor? Mülkiyet sahibi sınıfla mülkiyet sahibi olmayan sınıf arasında bir üçüncü sınıf olmalı; toprağı kiralayıp parayı yatırmalı ve işçilere bunlarla neler yapmalarının gerektiğini söylemelidir. Böyle bir sınıf vardır. Bütün bilim, sanat ve edebiyat mesleklerini sırtlarında taşımaktan başka, milletin bütün yönetim ve karar verme işlerini yapan bir orta sınıf olduğunu hepiniz bir bakışta görebilirsiniz. Şimdi bu sınıfın nasıl ortaya çıktığını ve nasıl kapitalist ailelerden ikmal edildiğini bir görelim bakalım.

Kapitalistler yalnızca sahip olmaktan başka şeyler de yaparlar: Evlenir, çoluk çocuk sahibi olurlar. İki kişi için yeterli olan bir gelir; ilave ve üç dört, hatta bunun iki üç katı için yeterli değildir. Üç dört çocuk da büyüyüp evlenir ve her biri de üçer dörder çocuk sahibi olursa büyükbabalar için zenginlik olan şeyler torunlar için yoksulluk olur.

Bundan kaçınmak için mülkiyet sahibi aileler servetlerini en büyük oğullarına bırakıp küçük oğullarını kendi başlarının çaresini aramaya terkeder ve imkân bulurlarsa kızlarını da zengin kişilerle evlendirirler. Buna primogeniture **(ilk evlât hakkı)** adı verilir. 1923 yılına kadar, bir toprak sahibi aksine vasiyetname bırakmadan öldüğü tàkdirde yürürlükte olan kanun bu idi. Bu kanun-

ların olmadığı yerlerde bütün çocuklar ana-babalarının mülklerini eşit olarak bölüşürler. Bu durumda da aile kendi arasında eskisine benzer bir anlaşma yapmak zorundadır. Aksi takdirde toprağı sattıkları zaman herbirinin eline geçecek para onları uzun bir süre yaşatmaya yeterli olamaz. Bunun için en büyüğün toprağa sahip olup işletmesinde, diğer çocukların da açlar gibi çalışmasında karar kılarlar. Miras, toprak değil de sermaye ise, — ve bütün aile bunun gelirinden geçiniyorsa — bu yola başvurulamaz elbette.

Fakat şunu unutmayın; hayatlarını kazanmak üzere dünyaya atılan bu genç evlâtların da zengin adam zevkleri, görünüşleri, konuşmaları ve kültürleri vardır. En yakın akrabaları belki de soylu kişilerdir. Bir kısmı Eton'da, Harrow'da okumuş, Oxford ya da Cambridge'de doktora yapmış olabilirler. Diğer bir kısmının tanıdıkları pek o kadar soylu kişiler olmayabilirler. Babaları ya da büyükbabaları servetlerini iş hayatında ve kendileri de öğrenimlerini devlet okullarında yapmış, yeni demokratik üniversitelerden birine gitmiş, ya da hiç üniversite öğrenimi yapmamış olabilirler. En önemli akrabaları bir belediye reisi ya da bir belediye meclis üyesi olabilir. Fakat bunlar da pahalı bir eğitim görmedikleri halde, kapitalist sınıfın gelenek, görünüş ve konuşma biçimlerine sahiptirler ve mektuplarda kendilerine **'Mister'** yerine **'Esquire'** diye hitap edilir. Bütün bu mülkiyet sahibi sınıfın kültür ve tavırlarını kendilerinde toplamış mülkiyet sahibi olmayan sınıf yalnızca aklı ile yaşamak zorundadır. Subay olarak orduya, donanmaya ya da memurluğun yüksek derecelerine girerler. Papaz, doktor, avukat, yazar, ressam, heykeltraş, mimar, öğretmen ve profesör gibi mesleklerde profesyonel sınıfı meyda-

na getirirler. Toplumsal bakımdan özel bir saygı görürler; fakat iş hayatının gelirleri daha yüksek olan başarılı adamlarını bilgi, yetenek, nitelik ve kamu ruhu bakımından kendilerinden aşağı görürler. Zihnî işlerin en yüksekleri o kadar az kazançlıdır ki, bunlarla geçinmek imkânsızdır. Spinoza gözlük camı yaparak, Rousseau nota kopya ederek geçimlerini sağlamışlardı. Einstein profesörlük yapardı. Newton, yerçekimi kanununu bularak değil, herhangi bir insanın yapacağı Darphane Müdürlüğü ile geçim yolunu bulmuştu.

Bir meslek kârlı ve yaygın olduğu zaman bile, bütün işin meslek sahibi tarafından yapılması ile sınırlıdır; bir cerrah, bir sabun kralının bir milyon müşterisi ile uğraşmak için tuttuğu bin adamı, hastaları ile uğraşmaları için tutamaz; ne de Kraliyet Akademisinin Başkanı iki bin sterlinlik bir portrenin çizilmesini sekreterine kolay kolay verir.

Meslekî başarı yıllarının gerisinde, genellikle uzun sıkıntı yılları vardır. Ben kendim, edebî mesleğin en kârlı dalında bir başarı örneği olarak sık sık gösterilirim; oysa, otuz yaşıma kadar kalemle kendimi geçindirmekten bile âcizdim. Otuzsekiz yaşımda haftada yedi sekiz sterlin kazandığımda kendimi zengin sanırdım; hatta şimdi yetmiş yaşına gelmiş ve işimde ticarî bakımdan elde edilebilecek bütün başarıyı sağlamış olduğum halde, hergün gazetenin **«Vasiyetnameler Sütunu»**nda başarılı bir iş adamının dul karısının, benim bütün kazançlarımı sıfıra indiren bir miktarı arkasında bırakıp göçtüğünü okuyorum,

Bunun sonucu şudur; ticareti ailelerin şerefi ile kıyaslanmayacak kadar alçak görecek eski biçim züppelerden değilseler ve oğullarının mesleklerden birine kar-

şı aşırı bir eğilimi yoksa, meslek adamları ve memurlar çocuklarına iş hayatına atılmayı salık vermektedirler. İş adamının parasını verip, çevresinde bir park yaptırıp doğduğu yere hediye etmediği takdirde, heykelinin dikilmesi umudu pek azdır. Cebine ne kadar çok para indirse de işi sıkıcı bir iş olabilir. Fakat ressam ve cerrah gibi yalnızca kendi çalışmasından değil, daha binlerce insanın çalışmasından para kazanır. İşinin de mutlaka sıkıcı olması gerekmez; çağdaş işler birçok meslekî işlerden daha ilginç, daha önemli ve hatta daha bilimsel olmuşlardır.

İş adamlarının faaliyetleri çok daha çeşitlidir. Gerçekte beş on ayrı işi yönettikleri zaman, sıradan meslek adamından daha fazla zihnî bakımdan gelişmiş ve bilgili olurlar. Bundan da üstünü, en yetenekli profesörleri ve devlet memurlarını düşünürler, diplomatlar ve ticarî bilim adamları olarak işlerine almaktadırlar. Meslek adamları, ancak sanayice azgelişmiş ülkelerde, aydınlar aristokrasisini meydana getirirler. Bugün Avrupa'da ticarî toplum, meslekî toplumdan daha etkili bir kültür deposudur. Bir meslek adamı ya da bir devlet memuru oğluna memurluğun çıkmaz yol olduğunu ya da gece yarısı hastaya çağrılmanın köpek hayatından beter olduğunu söylediği ve bunu iş hayatının kişisel teşebbüse verdiği sınırsız imkânları ile karşılaştırdığı zaman, genç adamı toplumsal merdivenin altına indirmemekte, ona babasının durumunu geliştirme yollarını öğretmektedir.

İş dediğimiz nedir? Toprak sahiplerinden toprağı, kapitalistlerden parayı kiralayıp bunlardan, açları günbegün boğaz tokluğuna çalıştırarak, para kazanmak demektir. İş hayatının gerektirdiği o özel açıkgözlük ve inada sahip ve gerekli yetenek ve karar verme kuvveti

olan kadın ve erkekler bu yolla akla hayale sığmayacak servetler elde etmektedirler. Bazan da iş adamının halkın hoşuna giden birşeyi bir rastlantı sonucu bulmasıyla çok daha şaşırtıcı kârlar elde edilir. İnsanın sağlığını düzelteceği yerde bozan ilâçlar ve yine insanı eskiden olduğu kadar kabak kafalı bırakan saç losyonları yüzünden milyonluk servetler yapılmıştır. Kimsenin ihtiyacı olmayan şeyler, ancak yorgunluk ve iç sıkıntısı veren pahalı ve yapmacık zevkler, insanları bunlarsız edemiyeceklerine inandırana kadar reklâm edilip durmaktadır.

Fakat iş hayatının esas alanı, şerefli ve faydalı faaliyetlere ayrılmıştır: Yiyecek yetiştirmek, ev yapmak, elbise yapmak, kürek ya da dikiş makinesi imal etmek, dünyanın çevresine kablo döşemek, büyük gemiler, uçaklar yapıp okyanusları ve havayı caddeler haline sokmak gibi. Bütün bu işlerin planlaması, yönetimi ve denetimi, servetleri olmayan fakat mülkiyet sahibi sınıfın kültürüne ve görünüşüne sahip yetenekli ve enerjik insanlara iş alanları yaratır. Ne yetenekli ne de enerjik olan ve meslek sahibi de olamamış okumuşlar, yetenekli olanların kurup yönettikleri işlerde yönetici ve kâtip olarak çalışır, defter tutarlar. Kendi sınıflarının kadınları da yaşamak için onlarla evlenmek zorundadırlar.

İşte böylece mülkiyet sahibi sınıf ile aç kitle arasında, her ikisine bir çeşit Tanrı olarak hizmet gören bir orta sınıf elde etmiş oluruz. Bu sınıf toprak sahiplerinin toprağını eker biçer, sermayelerine iş bulur; onların parmaklarını bile oynatmadan topraklarının kirasını ve yedek paralarının gelirini almalarını sağlar. Açlara da, ellerindeki küçük bir işten başka birşey düşünmeden, bilmeden ve karar verme zorunluğu olmadan ücret

alabilme imkânları sağlarlar. Açlar, ne hammadde alacaklar, ne yaptıklarını satacaklar ve ne de bir hizmet örgütleyip bir müşteri arayacaklardır. Tıpkı çocuklar gibi kendilerine ne yapmaları gerektiği söylenmektedir; bunu yaparken de, pek mükemmel olmasa bile, yedirilip, giydirilip, barındırılmaktadırlar. Hiç olmazsa kendileri işe yaramaz hale gelince yerlerini alacak yeni bir açlar sürüsünü dünyaya getirebilmektedirler. Bu yöneticilik işlerinin, mülkiyet sahiplerinin çocukları tarafından değil de açların en açından çıkmış insanlar tarafından yapıldıkları da görülmüştür.

Bunlar ihtiyaçları olan eğitimi kendi başlarına elde eden ve diğer insanların bilmeleri gereken şeylerin çoğunu bilen dahîlerdir. Fakat sayıları o kadar azdır ki, hiç hesaba katılmasalar da olur. Büyük toplumsal sorunlarda biz sıradan vatandaşların yetenekleri ile ilgileniriz: Yani, sakatlar ve aptallar dışında, herkeste güvenebileceğimiz yeteneklerle; yoksa onbinde bir kişinin yapabilecekleri ile değil. Aksine birkaç örneğe rağmen okuyup yazma bilmeyen, defter tutamayan, mülkiyet sahibi gibi giyinemeyen, konuşamayan ve para harcamasını bilmeyen insanlara iş ve meslek kapılarının kapalı olduğunu söyleyebiliriz. Bu da elli yıl öncesine kadar büyük halk kitlesinin mesleklere ve ticaret hayatına girmekten alıkoyacak bir kanun varmış gibi, ücretle çalışmalarının gerektiğinin diğer bir deyimidir.

Ben çocukken babamın değirmeninde çalışan bir adamı hâlâ hayretle anarım. Ne okuyup yazar ne de kâğıt üstünde hesap yapabilirdi. Fakat tabii hesap yapma yeteneği öylesine kuvvetliydi ki, işi gereği ortaya çıkan bütün hesapla ilgili şeyleri saniyesinde çözümlerdi. Sözgelişi, çuvalı şu kadardan, şu kadar çuvalın kaç

para ettiğini hiç düşünmeden bir an içinde söylerdi ki, bu; babamın da, kâtiplerinin de böylesine çabuk yapamayacakları birşeydi. Ama okuyup yazmasını bilmediğinden, tüccarların ve fabrikatörlerin ya da avukatların, doktorların ve rahiplerin yanına çıkabilecek giyim kuşamıyla konuşması ve davranışı olmadığından orta sınıfa yükselmek için tek bir umudu olmaksızın yoksul bir işçi olarak öldü gitti. Mal mülk sahibi olmayan ve önceleri orta sınıftan bir memur sonraları tüccar olarak çalışan babam da orta sınıfa mensup bulunmaktan pek hoşnut değildi. Aksine, bu tanımlamadan nefret ediyordu ve şimdi aklı sayesinde pek başarılı olmayan bir hayat sürdürmek zorunda olan bir centilmen sıfatı ile, genç oğlun genç oğlu olarak mülkiyet sahibi sınıfla olan eski ilişkisini devam ettirmek hevesindeydi.

Fakat bu, altmış yıl önceydi. O zamandan bu yana eğitimde Komünizmi yerleştirmişizdir. Babamın işçisi şimdi bir çocuk olsaydı, ana-babası istese de istemese de bedeli bütün toplumdan karşılanarak dokuz yıl okula gidecekti. Bu hesap gücü onu burslu olarak liseye sokabilecek, oradan da başka bir bursla üniversiteye girerek bir meslek sahibi olmak fırsatını elde edecekti. En azından bir hesap uzmanı ya da bir muhasip olabilirdi. Ne olursa olsun orta sınıfa ait işlerden birine girebilecek ve orta sınıfa dahil olacaktı.

Bunun toplumsal önemi, eskiden genç oğulların ve bunların kuşağından olanların istedikleri en iyi yerleri aldıkları orta sınıfın şimdi artık işçi sınıfından da safları arasına adam kabul etmekte olduğudur. Centilmen saçmalıklarına sahip olmayan bu yeni kişiler ucuz orta sınıf okullarına gidenlerden daha çok eğitim görmekle kalmayıp aynı zamanda hayatın gerçekleriyle yüz yüze

gelmede çok daha tecrübelidirler. Giyim kuşam ve konuşma arasındaki farklar da artık eskisi kadar belirli değildir. İşçi sınıfı orta sınıf davranışlarını benimsemekte ve bundan da üstünü kendi davranış ve konuşmalarını orta sınıfa zorlamaktadır. Babam gibi yarı tüccar olan ve bundan utanan ve gösterişini destekleyecek mülkü olmayan yarı centilmen bir adam bugün çocuk olsaydı, büyükbabalarının kendi önünde oturmayı aklına bile getiremeyecekleri insanlar tarafından toprakta olsun, sermayede olsun ve devlet hizmeti alanlarında olsun rekabetten yenile yenile yamru yumru olurdu. Mülksüz centilmenler — Dickens'in tarif ettiği saygısız memurlar — bugün hep orta sınıfın artıkları ile yetinmek zorundadırlar. Bunlar tatmin olmamış, mutluluktan uzak, züğürt, yapmacık bir durumu yaşatmaya çalışan, akrabalarından borç alan (gerçekte dilenen) ve mülk sahibi sınıftan düştüklerini — hem de orta bir sınıfa değil de, açlık hayatını yaşanabilir hale getirecek sertleşmeyi elde edemeden açların saflarına düştüklerini — anlamak istemeyen insanlardır.

Ya bunların kızları ne durumdadır? Bunların görevleri evlenmektir. Hayatta bundan başka umut kapıları olmadığı zamanları çok iyi hatırlarım. Koca bulamadıkları, kendileri için özel bir tahsisat ayrılmadığı zaman mürebbiye, okul öğretmeni ya da yoksul akrabalar genel sınıflandırılmasına giren soylu dilenciler olurlardı. Çalışmanın hanımefendiliğe yakışmadığı duygusu ile yetiştirilmişler ve erkeklere evlenme teklif etmenin kadınsı olmadığına inanmışlardı. Meslek kapıları kendilerine kapalıydı. Üniversite kapıları da. İş hayatı kapalıydı. Yoksullukları onları mülkiyet sahibi toplumdan kesip atıyordu. Hanımefendilikleri onları kendileri kadar yok-

sul olan işçi toplumunda ve onlarla evlenmekten alıkoyuyordu. Hayat çok korkunç birşeydi bu kadınlar için.

Şimdi kadınlara pek çok meslek alanları açılmıştır. Bugün kadın doktorlarımız, kadın avukatlarımız vardır. Doğrudur, kendi zararına olarak Kilise onlara kapılarını açmamıştır ama, devlet hizmetleri artık açık olduğundan kadınlar bunsuz da yapabilirler. Askerlik görevinin de kadınlara kapalı olması toplumsal gerekliliğindendir. Kadınlar çocuk doğurmada olduğu gibi hayatlarını savaş meydanlarında da tehlikeye atmayacak kadar kıymetlidirler. Yüz genç erkekten doksanı ölse bu kayıptan kurtuluruz ama, yüz kadından doksanı ölse milletin sonu gelmiş olur.

Üstelik şimdi kadınlar da erkekler kadar eğitim görmektedirler: İmkânları varsa üniversite ve teknik okullara gitmekteler. Bu sıralarda Ev İdaresi Özel Kolejlerde okutulan bir eğitim konusu olduğu için bunu öğrenmektedirler. Bugün bir kadın, bir otel yönetmek üzere bile eğitilmektedir. Kısacası ön yargı, eski kafalılık, eski biçim ana-baba, utangaçlık, çağdaş dünya konusunda cahillik, züppelik ve çaresi çağdaş düşünceler ve karakter kuvveti olan diğer bütün aptallıklar dışında, bir kadının iş ya da meslek hayatına atılmasını önleyecek hiçbir şey yoktur.

Kadınların meslek hayatlarındaki bu artış, kapitalist üretimin dev gibi düzeni ile hızlandırılmıştır. Pişirmek, kaynatmak, bükmek ve dokumaktan meydana gelen eski ev işleri yerini önceleri ayrı ayrı dükkânlardan alış veriş etmeye, sonraları da günlük alış verişi tek büyük bir dükkândan telefonla yapmaya bırakmıştır. Bunun orta sınıf ailelerinde nüfus azalmasına sebep olan Nüfus Planlaması'nın da nedeni olduğunu daha önce be-

lırtmiştik. Pek çok orta sınıf kadını eskiden gerçek olarak insanın evde işten başını kaşıyacak zamanı olmadığını söylerken, şimdi hizmetçi bulma güçlüğüne rağmen çok daha az çalışmaktadırlar. Kadınların, pek çok şehir bürolarından attıkları gibi orta sınıf mesleklerinden de erkekleri atacakları kendilerinden beklenir. Ticareti ve meslekleri erkek işi olarak görmek huyunu yavaş yavaş kaybetmekteyiz.

Buna rağmen bu alanlarda erkekler her zaman için geniş bir çoğunluk meydana getirirler ve getirmelidirler de. Çünkü çocuk doğurmak, yetiştirmek ve evi yönetmek kadının tekelindedir. İnsanlığın en önemli görevleri olduğu için bu, kadına diğer hiçbir mesleğin veremeyeceği ve hiç bir erkeğin elde edemeyeceği kudret ve önemi verir. Buna **"kölelik"** denilirse, bu **"Erkek kölesi"** olmak değil, **"Tabiat'ın kölesi"** olmaktır. Bu, kadınların erkekleri köle ettikleri ve yanlış olarak **"Kadın Sorunu"** diye adlandırılan **"Erkek Sorunu"**nu yaratma yoludur. Mülkiyet sahibi sınıftan ticaret ve meslek sahibi orta sınıfın nasıl çıktığını incelediğimiz bu bölümde, kadını Karı ve Ana olarak görmekteyiz. Cinsiyet ile ilişkisi olmayan bir gelişmedir bu. Evlenmemiş kızlar, genç oğullar gibi doktor, avukat, yönetici, dükkâncı oldukları zaman tıpkı erkekler gibi cinsiyetlerini arkada bırakmaktadırlar. İş ve meslek hayatında kadınla erkek yoktur; iktisadî bakımdan hepsi cinsiyetsizdir. Kadının erkekle rakabetinde erkeğin zararına olan tek nokta, erkeğin işinde ya başarı kazanması ya da hayatında bütünü ile başarısızlığa uğramasının gerekmesidir. Oysa, kadın iş hayatında başarısızlığa uğradı mı, gidip evlenebilir. İşini, koca bulana kadar kendisini destekleyecek bir araç olarak gören kadın, hiçbir zaman o işin sahibi olamayacaktır.

17

İŞVERENİN ÇÖKÜŞÜ

BAŞKALARI kendilerine karşı hiçbir şey yapamadıkları için işverenler, ilk bakışta toplumun en kudretli sınıfı olarak görünmektedirler. Yüz yıl öncesine kadar da öyleydiler. O zaman egemen olan; ne kapitalistti, ne toprak sahibi, ne de emekçi. Egemen; sermayeyi, toprağı ve emeği işe koşan işverendi. Bu işverenler meslek hayatına büro memurları olarak başlamışlardır. O zamanlar işler öylesine ufak çaplıydı ki, işin gidişatını öğrenen orta sınıf bir memur birkaç yüz sterlin de biriktirebilmişse, kendi gibi bir adamla ortak olarak bir iş açıp patron olurdu.

Fakat yedek paranın gittikçe artması karşısında teşebbüs de buna göre genişledi. Sonunda bu küçük işyerleri, müşterilerini büyük sermayeli, pahalı makinelere sahip büyük teşebbüslerin ve anonim şirketlerin kaptığını gördüler. Bunlar malı hem daha ucuza satıyorlar, hem de bu düşük fiyatlardan daha büyük kârlar elde ediyorlardı. Kadınlar alışverişlerinde bunu daha yakından görmektedirler. Eskiden şemsiyelerini şemsiyeciden, kunduralarını kunduracıdan, kitaplarını kitapçıdan alırlar, yemeklerini lokantada yerlerdi. Oysa şimdi bunların hepsini aynı mağazadan aldıkları gibi yemeklerini bile orada yiyorlar. İstenilen herşeyin satıldığı bu büyük mağazalar küçük dükkânların müşterilerini ellerinden almakta ve onları iflâsa sürüklemektedirler. Dükkânlarını ellerinden kaçıran bu adamlar da büyük ma-

ğazalarda bir tezgâhtarlık ya da bölüm şefliği bulabilirlerse kendilerini mutlu saymaktadırlar.

Bazan bu değişiklik gözle görülmüyor. Bazı perakende işler her tarafa yayılmış küçük dükkânlarda yapılır. Meyhaneler ve tütüncüler buna birer örnektir. Bunlar bağımsız küçük işler olarak görünürse de, aslında hiç de böyle değildirler. Meyhaneler büyük içki fabrikalarına, tütüncüler de "Tröst" adı verilen tek büyük bir şirkete bağlıdırlar. Sermayeleri birkaç yüz sterlin olan iki adam tarafından kurulmuş ilk işyerleri sermayeleri binlerce sterlin olan şirketlere nasıl yerlerini bırakmışlarsa, bu şirketler de ortak sermayeleri milyonlarca sterlini bulan Tröstler halinde birleşmeye zorlanmaktadır.

Bu değişimler siyasal bakımdan pek önemli olan bir değişikliği daha öngörür. İşverenler, bağımsız olarak ve ayrı ayrı kendi işleriyle uğraştıklarında küçük sermayelerle yetinirler ve bunu bulmakta da hiç güçlük çekmezlerdi. İleride göreceğimiz gibi, yedek paranın saklayıcıları olan bankerler bunlara zorla para verirlerdi. O günler, mağrur pamuklu lordlarının ve tüccar prenslerin çağıydı. Bir işi yöneten insan, mülk sahibi kirasını ve sermayedar (çoğunlukla, bu, kendisiydi) faizini ve işçiler de ücretlerini aldıktan sonra kasada kalan bütün parayı cebine indirirdi. Eğer yetenekli bir adamsa, kendisine kâr olarak kalan para, istediği takdirde onu Parlamento'ya sokmak için yeter de artardı bile. Hatta bu, bazan bir lordluk almaya bile yetecek nitelikte olurdu. Kendisi olmasa, sermaye yararsız, emek de âciz olacağı için — bir Amerikalı iktisatçının dediği gibi — durumun tam hâkimiydi.

İlk önceleri ancak bankacılık ve sigortacılık işleri için uygun görülen anonim şirketler, genel olarak bütün

iş kollarına el atınca işverenin durumu değişmeye başladı. Bir anonim şirkette bir iki kapitalist yerine hissedar adı verilen yüzlerce kapitalist vardır. Bunlardan her biri, ayırabildiği yedek para kadar katkıda bulunur. Bu hisseler ilk zamanları 100'er sterlinlikken şimdi 10 ve hatta 1 sterlinlik hisselere dönüşmüşlerdir. Öyle ki, bugün bir şirketin hissedarları arasında, şirket günlerinden önce mal mülk sahibi olamayacak kadar yoksulları vardır. Bu durum da iki sonuç doğurmuştur: Bir kenara ayıracak 5 sterlini olan bir kadın, bunu harcaması için şirkete vererek, yılda sözgelişi 5 şilin kâr almaya razı olmuştur. Böylece de Kapitalizm hem zenginlerin çok, hem de yoksulların az olan yedek paralarını toplayarak kuvvetlenmiştir. Fakat işverenler zayıflamışlar ve sonunda üstünlüklerini kaybederek işçi durumuna düşmüşlerdir.

Bu, şu şekilde olagelmiştir: Anonim şirketler, eski tek tek firmaların toplayabildiğinden daha çok sermaye toplayarak işe atılmışlardır. Bin sterlinlik bir makineye ve diğer üretim gereçlerine sahip bir işverenin, yirmi bin sterlinlik başka bir işveren tarafından kolaylıkla iflâsa sürükleneceği zaten biliniyordu. Fakat o zaman bile, işverenler kâr sağladıkları takdirde rahat rahat yirmibin sterlin ödünç para bulabiliyorlardı. Fakat yüzbinlerce sterlinlik sermayeli şirketler kurulup bunlar da sonra milyonlara varan sermayeli Tröst'ler halinde birleşince, işverenlerin sonu görünmüş oldu. Tanıdıklarından böylesine büyük paraları borç almalarına imkân yoktu. Bankalar kendilerine bu kadar büyük kredi vermezlerdi. Sonunda sermaye bulmak için işlerini anonim şirketler haline getirmek zorunda kaldılar.

Bu, size kolay görünürse de işverenler için hiç de öyle olmadı tabii. Umarım sizler hissedarları arasında

zengin, güvenlik verici, toplumda mevki sahibi ve iyi işadamı olmayan kişilerin bulunduğu bir şirketin hisse senetlerinden almazsınız. Eğer alıp da bir gün pişman olursanız, kendinizi dosdoğru düşkünler evinde bulacağınızı şimdiden söyliyeyim. İyi üne sahip insanları elde etmek, onları sözkonusu işle ilgilendirmek sanatı, genellikle işverenlerin sahip olmadıkları bir niteliktir. Bundan ötürü, bu işverenler çağdaş iş şartları altında bir sermaye aradıkları zaman, bunu bulmayı meslek edinmiş birtakım insanlara başvururlar. Bu insanlar "**Aracılar**"dır, ama genellikle kendilerine "**Banker**" adını verirler. Tabii, yaptıkları hizmeti çok pahalıya satan kişilerdir bunlar. Ünleri güvenlik veren malî danışmanlar da adlarını pahalıya satanlar arasındadırlar. Büyük sermayeler toplamakla çok kâr ettiklerini gören bu insanlar küçük sermayelerle uğraşmaya tenezzül bile etmezler. Öyle ki, insan 20 bin sterlin arıyorsa kendisine kapının yolu gösterilir ancak. Ama 100 bin sterlin arıyorsa kendisini küçümseyen bir tavırla dinlerler; bazan da bu aradığını bulur. Yalnız arada küçük bir fark vardır: Bu işadamı yüzbin sterlinin faizini ödeyeceği ve o miktarda borçlandığı halde, eline 70 bin sterlin ya alır ya almaz. 30 bin sterlini bu parayı toplamak için adlarını ve ünlerini ortaya koyan aracılar ve bankerler alırlar. İşadamları bunlar karşısında çaresiz durumdadırlar; ya dediklerini kabul edecekler ya da ellerini havaya açacaklardır. Böylece şimdi artık egemen duruma geçen bankerlerle aracılarıdır. Ülkenin sanayiini gerçekten yöneten ve Kraliçe Victoria'nın zamanında büyük ticaret kralları sayılacak insanlar artık, ne bir işçi kullanmış, ne de hayatlarında bir fabrikaya ya da bir maden ocağı-

na ayak basmamış ve basmaya niyetli de olmayan insanların elinde oyuncaktırlar.

Hepsi bu kadarla kalsa yine iyi. İşveren işini anonim şirkete dönüştürünce kendisi de **'müstahdem'** olur. Diğer müstahdemlere emir veren, onları işe alan, işlerine son veren bir baş memurdur şimdi. Fakat ne de olsa yine memur sayılır ve hissedarlar herzaman onu yerinden atmak yetkisine sahiptirler. İşveren bu ihtimalin önüne geçmek için firmasını şirkete satarken genellikle bunun karşılığında diğer hissedarlardan daha fazla bir hisse elde etmeye bakar (her hisse bir oy demektir); zaten önceki işinin başı olması nedeniyle diğer hissedarları biraz etkilemiş de sayılır. Fakat bu adam sonsuzadek yaşamaz. Ölünce ya da emekliye ayrılınca yerine yeni bir yönetici bulmak gerekir. Bu yeni yönetici hiçbir zaman onun mirasçısı değildir. Bu adam, işi bir ücret ve belki de bir yüzde karşılığında yönetecek ve her an değiştirilmesi mümkün olan bir memur olacaktır ancak.

Şimdi bütün bu gelişmeleri birbiri arkasından sıralayarak, şu Orta Sınıf'ın durumunu bir gözden geçirelim. Bu sınıfın, mülkiyet sahibi sınıfın mülkiyet sahibi olmayan genç oğullarından çıktığını ve bu adamların geçimlerini ya meslek sahibi olarak ya da mülkiyet sahibi sınıfın işlerini yaparak sağladıklarını gördük. Çağdaş makinelerin gelişmesinin, işleri, ne işçi sınıfının ne de mülkiyet sahibi sınıfın anlayamayacağı kadar büyütüp karıştırması sonunda orta sınıf insanlarının (bunlara genellikle **"Patron"** adı verilir) duruma hâkim olarak en büyük servet ve yetkileri elde ettiklerini de gördük. İlk patronlar kuşağının bu işleri kolaylıkla yapma yollarını bulduktan ve herhangi okumuş bir insanın yapabileceği kolay yolları belirttikten sonra, işler büyüdükçe

daha çok sermaye gerektiğini ve o zaman da egemenliğin, bunu şimdi ellerinde tutan, bankerlere geçtiğini öğrendik. Mülkiyet sahibi sınıftan toprak ve sermaye kiralayıp, işçilerden de emeklerini satın alan ve bunlara belirli kira, faiz ve ücret ödedikten sonra kalanı (eğer kalmışsa tabii), hammadde masrafını da düştükten sonra kâr olarak cebe indiren patronların şimdi şirketler ve tröstler tarafından yönetici olarak tutulduklarını ve artık hem faizi hem de kârı hissedarların aldığını da gördük. Bu eski patronlar şimdi bu mevkileri ararken, eskiden olduğu gibi yalnızca diğer orta sınıf insanlarıyla değil, devlet bursları ile yüksek öğrenim görerek orta sınıfa yükselen işçi sınıfının akıllı oğullarıyla da rekabet etmektedirler. Bu yalnız eski patronlar için değil, bunların kâtipleri için de böyledir. Eskiden yalnızca orta sınıfın atılgan olmayan oğullarının tekelinde olan kâtiplik, şimdi herkesin okula gidip okuma yazma öğrenmesiyle ellerinden uçup gitmiştir. Usta el işçileri artık kâtiplerden çok para kazanmakta ve daha az bulunmaktadırlar. **'Hayatın Orta Yolu'**, para getiren cinsten özel bir yeteneğe sahip olmayanlar için bugün toplumda en az elverişli olan yoldur.

18

PROLETERYA

ORTA SINIFLARIN işini bitirdik; şimdi de **"Aşağı Sınıf"**lara, **"Aç"**lara, **"İşçi Sınıfları"**na, **"Kitle"**ye, **"Güruh"**a ya da başka ne ad verirseniz işte onlara dönelim. Hangi milletten, renkten, cinsten ve mezhepten

olurlarsa olsunlar, toprak ve sermayeleri (yani mülkiyetleri) olmayanlara, geçimlerini sağlamak için kendilerini kiralayanlara klâsik kültürün verdiği bir ad vardır: **"Proleterler"** ya da **"Proleterya"**. 1818'de Almanya'da doğan ve 1883'de Londra'da ölen ve hayatının son otuz dört yılını Kapitalizmin gelişmesi konusunda incelemelere vakfeden Karl Marx, Proleteryanın en ünlü savunucusuydu ve bugün de öyledir. Marx, **«Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz»** dediği zaman, emeklerini satarak ya da kiralayarak geçinenlerin birleşip toprak ve sermaye özel mülkiyetini kaldırmalarını, herkesin dünyadaki işlerden payına düşeni yapmasını ve ortaya çıkan ürünü tek bir tembele bile birşey ödemeden aralarında paylaşmalarını kastetmekteydi.

O zamanlar bunların karşılarına çıkan güçlük —daha önce de yukarıda gördüğümüz gibi— patronlardı. Patronlar çok güçlü, bağımsız ve egemendiler proleterler karşısında. Patronlar hem kendileri toprak ve sermaye sahibiydiler, hem de iş hayatından çekilince mülk sahibi olarak kalmak istiyorlardı. Ücretli sınıfa yani proleterlere kaymaya başlayınca onlar da Karl Marx'ı dinlemeye koyuldular. Onlar da özel mülkiyete olan kişisel ilgilerini yitiriyorlar ve yapacakları hizmet karşılığı toprak sahiplerinden ve kapitalistlerden elde edebilecekleri parayla; yani, kol ve kafa emeği karşılığında alacakları parayla ilgileniyorlardı. Emeğe mümkün olan en azı verip ondan mümkün olanın en çoğunu almak yerine, mülkiyet sahiplerinin en azını alıp kendi yaptıkları işleri yapanların en çoğunu almalarını istiyorlardı. Usta el emeğinin, hatta acemi kol kuvvetinin bile kâtiplikten, yöneticilikten ve meslekî işlerden daha çok para getirdiğini görmeye başlamışlardı.

İnsanın yoksulken başkalarından üstün olduğunu iddia etmesinin pek bir anlamı yoktur. Bu sadece az para ile pahalı gösteriş yapmaya ve çocuklarınızı birçok insanın çocuklarıyla görüşmekten alıkoymaya yol açar Ana-babaların bu tutumun anlamsızlığını pek farkedememelerine karşılık çocuklar bunu çok iyi anlarlar. Ben küçük bir çocukken, tüccar olan babamın kendisini terzisinden ne kadar üstün gördüğünü hatırlarım. Oysa, terzisi, babamın kendisinden ne kadar yoksul olduğunu bilecek durumdaydı. Bizim yazları geçirdiğimiz altı odalı evin olduğu mahallede terzinin kocaman bir konağı, çiçeklerle dolu geniş bir bahçesi ve yelkenlileri vardı. Dublin'in Grafton Caddesi'ndeki mağaza sahipleri sarayları ve yatları ile bizim terziyi gölgede bırakıyorlardı. Bunların çocukları benim bile aklıma gelemeyecek bir lüks içindeydiler. Üstelik benden çok daha pahalı bir eğitim görmüşlerdi. Onlarla bir ilişki kuramayacak kadar yoksulken, babamın onların bizden çok aşağı oldukları gerekçesiyle benim onlarla görüşmemi yasaklaması kendisi için geçerli olabilirdi. Fakat bence bu, züppece bir saçmalıktan başka birşey değildi. Zamanı gelince o çocukların İrlandalı lordları ve Vali'yi bütün eski toplumsal engelleri yıkarak evlerine çağırdıklarını ve lordların da bundan pek memnun kaldıklarını sonradan gördüm. O mağazaların daha büyüklerinin birer parçası olduklarını ve bu büyük mağazaları yöneten ücretli memurların, — Kralın çöpçüyü kabul etmeyeceği gibi — lordları yanlarına kabul etmeyi akıllarının ucuna bile getirmediklerini gördüm.

Babam, ortağı ile birlikte koyduğu sermayesinin şimdiki büyük şirketlerden birinin aylık posta masrafını bile karşılayamayacak kadar az olduğu bir patrondu.

Fakat ben onbeş yaşımda kâtipliğe başlayarak hayata atıldığım zaman onun gibi patron olabilmenin imkânsızlığını gördüm. Gizlisi kapaklısı olmayan bir proleter olduğumdan politikaya karşı ilgi duymaya başlayınca Muhafazakâr Parti'ye girmedim. Bu, toprak sahiplerinin partisiydi ve ben toprak sahibi filân değildim. Liberal Partiye de girmedim. Liberal Parti bir işveren partisiydi, bense işçiydim. Babam oyunu canı çekince Liberallere, canı çekince Muhafazakârlara verirdi; bunlardan başka bir Parti olabileceğini düşünmezdi bile. Bana gelince, ben proleter bir parti arıyordum. Karl Marx'ın sözleri Avrupa'nın dört bir yanında yankı uyandırarak proleter siyasal toplumların kurulmasına yardımcı oluyordu. Bunlar, sınıf önyargılarına ve mülkiyet çıkarlarına karşı toplumun bir bütün olarak refahı amacını güttüklerinden, sosyalist toplumlar diye anılıyorlardı. Ben de hemen bunlardan birine girdim ve kendime sosyalist denmesinden gurur duymaya başladım.

Benim girdiğim o sosyalist derneğin bir özelliği de bütün üyelerinin orta sınıftan olmasıydı. Liderleri ve yöneticileri bazan yukarı orta sınıf denilen gruba giriyorlardı: Yani, ya benim gibi profesyonel kişilerdi (ben kâtiplikten edebiyat alanına kaçmıştım) ya da üst kademelerdeki memurlardı. Pek çoğu fikirlerini ya da Derneği terketmedikleri halde sonraları mesleklerinde çok ilerlemişlerdir.

Muhafazakâr ve Liberal ana-babalarına, teyzelerine, amcalarına önceleri bunların sosyalist olmaları inanılmaz ve korkunç birşey olarak görünmüştü. Hayatta bütün başarı olanaklarını yitirmiş oldukları sanılıyordu. Gerçekte ise bu pek tabii ve kaçınılmaz birşeydi. Karl

Marx yoksul bir emekçi değildi; zengin bir Musevi avukatın yüksek öğrenim görmüş oğluydu. Kendisi ile eş derecede ünlü arkadaşı Friedrich Engels ise hali vakti yerinde bir patrondu. Bu adamlar liberal bir eğitim gördüklerinden el emeğiyle çalışmaktan kaçma yerine işlerin nasıl yapıldığını düşünecek biçimde yetiştirildiklerinden, tıpkı benim **"Fabian Derneği"**ndeki dostlarım gibi (buna dikkat edin, derneğimize ancak klâsik eğitim görmüş insanların aklına gelebilecek bir ad takmıştık), Kapitalizmin kendi sınıflarını proleter durumuna indirdiğini anlıyorlardı. Millî gelirin bir köle payından daha çoğunu elde etme yolunun ancak sınıf ve ülke ayrımı yapmadan bütün proleterlerin birleşerek Kapitalizmi sona erdirmeleriyle mümkün olacağına inanıyorlardı. Ya da bu yolun pek çok din adamımızın salık verdikleri gibi **«Para»** yerine **«Tanrı»**ya tapmakla açılacağına inanılıyordu.

Şunu da açıklayayım; kurulduktan hemen sonra 1884'de — benim "Fabian Derneği"ne giridiğim sıralarda — Londra'da buna rakip iki dernek daha vardı. Bunlar Fabian'ın aksine işçi sınıfı dernekleri olduklarını ileri sürüyorlardı. Fakat birinin başında dinsel kuruluşlara büyük bağışlarda bulunan ve oğullarına iyi bir öğrenim sağlayan çok zengin bir adam vardı. Diğeri ise, saray ve kiliseleri tefriş eden dokuma sanayiinin başarılı patronlarından ve aynı zamanda sanatçı bir dekoratör, kayıp sanatların keşfedicisiyle İngiltere'nin en büyük yazar ve şairlerinden biri tarafından yönetiliyordu. Bu iki adam, Henry Mayers Hyndman ve William Morris, Sosyalizm vâizleri olarak işçi sınıfı proleterleri üzerinde etkili oldular. Fakat kendi yukarı orta sınıflarında yeni bir işçi sınıfı Sosyalist Partisi kurma çabalarında başarısız-

lığa uğradılar. Çünkü işçi sınıfları, kendilerini kendi yollarında ve kendi liderleri eliyle çoktan örgütlemişlerdi. «Fabian Derneği» yalnız kendi sınıfına hitap ettiğinden ve bütün sınıfların sosyalist örgütlenme planlaması için gerekli akıl çalışmasını yapmaya yol açtığından başarı kazandı. Bu arada da insan toplumunun sosyalist kavram içinde toplanmasını öngören bütün diğer kurulu siyasal örgütlerin üstüne çıkmaya çalışmadan, onları olduğu gibi kabul etti.

İşçi sınıfının kurulu örgüt biçimi **"Sendikalizm"**di. Sendikalizm, Sosyalizm değildir: Proleterlerin Kapitalizmi'dir. Buna kendi başına bir bölüm ayırmak gerekir. Çünkü Sendikalizm daha şimdiden çok güçlenmiş olup milleti arasıra haftalarca kömürsüz ve trensiz bırakmaktadır. Bunu anlamadan önce, bunun içinden çıkmış olduğu Emek Pazarı'nı incelemeliyiz.

19

EMEK PAZARI VE FABRİKA KANUNLARI

HAFTALIK ÜCRET almak için çalışan işçi kadın, bir yönden patronunu andırır. Onun da satacak birşeyi vardır ve bunun getireceği para ile yaşayacaktır. Satacak bu şeyi, kendi emeğidir. Bunun karşılığında ne kadar çok para alırsa durumu o kadar iyi olacaktır. Emeği karşılığında hiçbir şey alamazsa, ya açlıktan ölecek ya da dilencilik yapacaktır. Evlendiği zaman kocasının da aynı durumda olacağını görecektir. Kocası sanayide harcadığı emeğinin karşılığıyla onun ev içinde harcadığı

emeğin bedelini ödeyecektir. Bu şartlar altında elbette her ikisi de erkeğin emeğine karşılık en çok ücreti almaya çalışacaklardır. Ve aldıkları para karşılığında da ellerinden geldiği kadar az emek vermek isteyeceklerdir. Bu da, en yüksek ücret ile en az çalışma saatını istemek demektir. Çok düşünceli ve kamu ruhlu insanlar değilseler, fikirleri bu sınırlar içinde kalacaktır.

Patron da aynı durumdadır. O emek satın alır; yönetimi altında üretilen eşya ve hizmetleri satar. O da sattığını imkân bulabildiği en yüksek fiyata satmak ve alacağı fiyat karşısında imkân olanın en azını vermekle sınırlıdır. Emeği satın alma politikası, alabileceği en çok emeğe en az parayı vermek olduğundan bütünüyle işçinin çıkar ve politikası karşısındadır.

Bu yalnızca işçilerle işverenler arasında Sınıf Savaşı denilen o tehlikeli duygu ve çıkar çatışmasını yaratmakla kalmaz. Uygar insanlara hiç de yakışmayan toplumsal kötülük sınırlarına kadar yayılır. Onların karşılıklı pazarlıklarını insanlık sınırları içinde tutmak için Hükümet defalarca 'müdahale' zorunda kalmıştır. İşverenin istediği emektir. Bu emeğin bir çocuk, kadın ya da erkek tarafından sağlanmış olması onu hiç ilgilendirmez. O, en ucuz emeği satın alır. Çalışanın sağlığı ve ahlâkı üzerinde işin etkisi de — kârında bir değişiklik yapmadığı sürece — işvereni ilgilendirmez.

Bunu daha iyi belirtmek için size Londra tramvaylarının atla çekildiği zamana ait bir örnekle, kölelik kaldırılmadan önce Amerika'daki birtakım çiftliklerden birkaç örnek vermek isterim. Tramvay yöneticilerinin karar vermeleri gereken bir sorun, tramvay çeken atlara nasıl en çok para getirecek biçimde bakılacağıdır. İyi bakımlı bir at — çok çalıştırılmazsa — yirmi yıl,

hatta Wellington Dükü'nün atı gibi kırk yıl yaşayabilir. Öte yandan kayıtsız bir kötü bakım hayvanı bir yılda öldürecektir. Atlar bedava ve yaşlısı ölünce sokaktan bir yenisini toplamak imkânı olsaydı, ticarî bakımdan bir atı altı ay öldüresiye çalıştırmak çok daha kârlı olurdu. Fakat at pahalı bir hayvandır ve tramvay şirketi yöneticileri de hayvanı çabuk yorarlarsa masrafını çıkarmayacağını bilirler. Uzun hesaplardan sonra tramvay çeken atları dört yılda eskitmenin kendileri için en kârlı bir yol olduğunu anladılar. Aynı hesaplar çiftliklerde de yapılıyordu. Tıpkı at gibi, köleler de çok pahalıya maloluyorlardı. Köle çabuk ölürse sahibi zarar ederdi. İşgüzar çiftlik sahipleri en kârlı yolun köleleri yedi yılda eskitmek olduğunu görmüşler ve kâhyalarına bu konuda sıkı emirler vermişlerdi.

Elbette, Genç Bayan şimdi; «Şirket atı ya da çiftlik kölesi olmak ne korkunç birşeymiş !» diyecektir. Ama hele durun bir bakalım. Atların ve kölelerin bir değeri vardır; bunları öldürürseniz yenisini para ile almanız gerekir. Ama at ve köle yerine **«bedava»** çocuk, kadın ve erkek işçi tutarsanız bunları istediğiniz gibi öldüresiye çalıştırabilirsiniz. Nasıl olsa ardı arkası kesilmeyecek kadar boldur bunlar. Üstelik, iş olmadığı zamanlar köleleri beslemek zorunda olduğunuz gibi bir zorunluluğunuz da yoktur bunlara karşı. Bu adamları haftalık hesabı ile tutar ve işler kötü giderse ya da yaptıracak işiniz kalmamışsa işten atıverirsiniz. Kapitalizmin heyheyli günlerinde bu düzen tam olarak uygulanmaktaydı. Bu kötü kullanılmayı önleyecek kanunlar henüz çıkarılmamışken küçük çocuklar kırbaç zoruyla öylesine çalıştırılırdı ki, Kuzey İngiltere fabrikalarında bir kuşak boyunca dokuz kuşak çocuk tüketildiği söylenirdi. Kadınların madenler-

de çalıştırıldıkları şartlar Güney Karolina'lı bir zenci kadına hayretten küçük dilini yutturacak kadar ağırdı. Erkek işçiler vahşilerin nefret edecekleri bir hayatı yaşamak zorunda bırakılırlardı. Bu insanların yaşama şartlarını anlatmak imkânsızdır. Kolera ve çiçek salgınları ülkeyi bir uçtan bir uca kasıp kavururdu. Tifüs, bugünün kızamığından daha yaygındı. Bu emekçilerin terleriyle zenginleşen orta sınıfların ve mülkiyet sahibi sınıfların refah ve soylulukları bir dehşet uçurumunu gizlemekteydi. Karl Marx, o çağı yaratan kitabı **"Kapital"** ile bu uçurumun örtüsünü açtığı için insanlığın Kapitalizme karşı büyük başkaldırmasının peygamberi olmuştu.

Marx, kitabını yayınlamadan çok daha önce Hükümet işe müdahale etmek zorunluğunu duymuştu. Madenlerin ve diğer sanayi kollarının düzenlenmesini, belirli bir yaş altındaki çocukların çalıştırılmamasım, kadınların ve çocukların çalışma şartlarıyla bu cinsten işçi çalıştıran fabrikaların açılış ve kapanış saatlarını; dikkatsizlikle sürtündükleri zaman ellerini kollarını parçalayan makinelerden işçilerin korunması için bunların çevresine korkuluk çevrilmesini, işverenin dükkânında pahalı satılan kötü yiyecek ve kötü giyecek kredisi yerine işçilere para verilmesini, sağlık kolaylıkları sağlanmasını; belirli sürelerde fabrikaların badana ettirilmesini ve bütün bunların uygulanmasını denetleyecek fabrika denetçileri bulunmasını zorunlu kılan **Fabrika Kanunları** yapılmıştı. Bütün bu kanunlar sosyalistlerin değil, soylu bir Muhafazakâr olan Lord Shaftesbury'nin yarattığı karışıklık sonunda çıkarılmıştı.

Bütün işverenlerin bu Fabrika Kanunları'na karşı çıktıklarından ve bütün işçilerin de bunları desteklediklerinden kimse şüphe etmez. Oysa, kötüsünün yanında

iyi işverenler olduğu gibi akıllılar kadar bilgisiz ve kısa görüşlü işçiler de vardır. İyiniyetli işverenler işçilerinin bu durumlarından rahatsız oluyorlardı. Şu halde nasıl olup da bunların işçilerine karşı daha iyi davranmadıklarını soracaksınız. Bunun cevabı, eğer böyle yapmış olsalardı kısa zamanda iflâs edecekleri idi.

Bu, şu şekilde olacaktı: Ucuz emek yalnız daha çok kâr değil, aynı zamanda daha ucuz mal da demektir. İyi bir işveren işçilerine yeterli bir ücret ödemiş ve onları oniki ya da onaltı saat yerine sekiz saat çalıştırmış olsaydı, ürettiği malların fiyatını arttırmak zorunda kalacaktı. Fakat o zaman da, kötü işveren aynı malı piyasaya daha ucuza sunacak ve iyi işverenin müşterilerini elinden alacaktı. Bunun için iyi işverenler de Lord Shaftesbury ile birlikte Hükümete başvurarak bütün işverenleri daha iyi bir davranışa zorlayacak kanunlar çıkartılmazsa, durumda hiçbir düzelme olamayacağını söylemeye başladılar. İyi işverenler ya kötüleri gibi işçilerini terletecek ya da iflâs bayrağını çekip piyasadan çekileceklerdi. Bu toplumsal sorunların kişisel doğrulukla çözümlenemeyeceğini, Kapitalist Düzen'de insanların ancak Parlamento kanunları ile ahlâk yoluna çekileceğini ve bunun başka hiçbir çaresi olamayacağını anladılar.

İşçilerin Fabrika Kanunları'na tepkileri, işverenlerinkinden çok daha ağır oldu. İşverenler kanun zoruyla denemeler yapmak zorunda kalınca altın yumurta yumurtlayan kazın öldürülmesi gibi, kâr getiren işçinin de ölesiye çalıştırılmasının zararlı olduğunu ve biraz kafalarını işlettikleri takdirde Kanun'un emirlerini yerine getirmek için yapacakları masrafın kolayca üstesinden gelebileceklerini görmüşlerdi. Eğer yolculuk yapmışsanız İş Saatı kanunu olmayan ülkelerde herkes yattıktan son-

ra bile açık kalan dükkânlar görmüşsünüzdür. Burada çalışan dükkâncılar ve tezgâhtarlar saat geceyarısını gösterdiği halde, İngilizlerin saat beşte olduklarından çok daha az yorgundurlar. Üstelik İngiltere'de dükkânlar saat altıda kapanır. Belki inanmayacaksınız ama, aksine kanunlar çıkarılmadığı zamanlar Bombay'da iplik fabrikalarında çocuklar saatla değil ay ile çalışırlardı. Gece ve gündüz için ayrı garsonları olmadığı halde günün yirmi dört saatı açık olan İtalyan kahveleri vardır. Buralarda çalışan garsonlar fırsat buldukça bir iki saat kestirip işlerine devam ederler. Bu kaygısızca çalışma insan sağlığına büyük bir zarar vermeyebilir. Fakat çağdaş bilimsel yönetim altında sekiz saatlık bir çalışma o kadar sıkı bir çalışma olabilir ki, işçiler güçlerinin son damlasına kadar çalışmak zorunda kalabilirler. Bunu da ancak yetişkin insanlar, onlar da sürekli olarak ancak birkaç ay dayanabilirler.

Kanunların çok küçük çocukların çalıştırılmalarını engelleyen maddeleri yüzünden ilk tepkiyi gösteren işçiler oldu. Çalışması engellenen bu çocuklar işçi çocuklarıydıler ve yoksul işçinin —evini geçindirmek zorunda olduğu— kazancına bir katkıda bulunuyorlardı. İnsanlar çok yoksulsalar haftada bir liralık bir kayıp, bir milyonerin beş yüz sterlinlik kaybından çok daha önemlidir. Umutsuz bir mücadele ile cumartesinden cumartesini bulmaya çalışan bir kadın için bu, görevini yapamamak durumuna düşmek olabilir. Hali vakti yerinde olanların, «Bu şartlar altında çocuğunuzu çalıştırmamalısınız» ya da «Böyle kötülüklere son verdiği için yeni Fabrika Kanunları'na ne kadar şükretseniz azdır» demeleri çok kolaydır. Fakat onların sözlerini dinlemenin sonucu o zamana kadar yarı aç yarı tok olan çocukların bundan böy-

le dörtte üç aç olmalarıysa, bu tür iyilik gösterileri insanı sıkmaktan başka bir işe yaramaz. Acı gerçek şudur; çocukların ilk önce ondört sonraları onaltı yaşından önce fabrikalarda çalıştırılmamalarını ve belirli bir yaşa kadar zamanlarının yarısını okulda geçirmelerini öngören Fabrika Kanunları'na en ateşli biçimde karşı koyanlar ana-babalar olmuştur. Hele oy hakkını da ellerine alınca bu ana-babalar, çocukların çalıştırıldığı fabrika şehirlerinin adaylarına, bu adaylar çocuk çalıştırılmasını kısıtlayan kanunları değiştirmeye söz vermedikçe oy vermez oldular. Ana-babaların çocuklarının çıkarlarını en üstün tutacak insanlar oldukları deyişi bir dereceye kadar geçerlidir. Bu yalnızca ana-babanın ne biçim insanlar olduğuna bakmaz, aynı zamanda doğal ana-baba güdülerine kendilerini bırakacak kadar refah içinde olup olmamalarına da ilişkindir. Pek az sayıda ana-baba — bunlar en yoksulları değildir — çocuklarını hırsız ya da orospu yetiştirirler. Fakat bütün ana-babalar, eğer kendileri çocuklarının getireceği birkaç kuruşa muhtaç olmadan geçinemiyorlarsa, onları kendileri gibi terletmekten kaçınmayacaklardır.

Ana-babanın bu dıştan görünen merhametsizliğinin nedenini anladıktan sonra, şimdi bana bu insanların çocuklarını patronların kâr oburluğuna terkedecek kadar az bir ücreti nasıl olup da kabul ettiklerini soracaksınız. Bunun cevabı, genç oğulları mülkiyet sahibi ve sonunda da orta sınıf halkı yapan nüfus artışının, el emekleriyle geçinenlerin sayısını da arttırmış olmasıdır. El emeği balık ya da kuşkonmaz gibidir: Az olursa pahalı, çok olduğunda da ucuzdur. Mülkiyet sahibi olmayan işçi sayısı binlerden milyonlara yükselince emeğin fiyatı da gittikçe düşmüştür. Ondokuzuncu yüzyılda işçi azlığından

dolayı Amerika ve Avusturalya'da ücretlerin yüksek olduğu biliniyordu. İmkân bulanlar bu ülkelere göç etmişlerdir. İrlanda nüfusunun yarısı Amerika'ya gitmiştir.

İşte bu durum emek pazarımızın ağzına kadar dolu olduğunu gösterir. Buzhane dolu olduğu zaman balıklar denize dökülür. Göç de, gerçekte kadın ve erkekleri erişecek bir toprak parçası bulacakları ümidiyle denize salıvermekten başka birşey değildir. Halen aranılan bir işte çalışmadıkları zaman İngiltere'de kadın ve erkeklerin değerleri sıfıra düşmüştü. Doktor, dişçi ve din adamlarının yine bir değerleri vardı. Çok usta ya da çok kuvvetli işçiler yoksulca din adamlarından biraz daha fazla kazanabiliyorlardı. Fakat emir almadan hiçbir şey yapamayan emekçi kitlesinin ise beş paralık değeri yoktu. Bunları bir yemek ve eskidikleri zaman yerlerini alacak birkaç çocuk yetiştirmek parasına tutabilirdiniz. Bu kadar çok sayıda lokomotif yapılabilmiş olsaydı, yapımcıları alıp götürebilene bedava bile verirlerdi. Bunları alan insan çalıştırabilmek için yine kömür ve yağ ile beslerdi; ama bu, makinelerin bir değeri olduğunu ya da çok özen gösterilmesi gerektiğini ya da kömürle yağın en üstün nitelikte olması gerektiğini göstermezdi ki.

İşte bunun için mülkiyet sahibi olmayan kişiler yaşamak için kendilerini pazar değerine göre satmaya zorunluydular. Değerleri de sıfıra düşünce, kendilerini besleyecek birinin yanında parasız da çalışmaya razı gelirlerdi. Toprakları yoktu, alacak paraları da yoktu; hatta kendilerine parasız toprak verilse pek azı bunu işlemesini bilecekti. Sermaye yedek para ve kendilerinin yedeğe alacak paraları olmadığından kapitalist de olamazlardı. Borç para ile iş de açamazlardı, kimse kendilerine ödünç vermezdi ki! Bir veren çıksa bile, gerekli eğitimi

görmedikleri için kısa zamanda hepsini batırır, iflâs ederlerdi. Şu halde yapabilecekleri tek şey ya bir patron bulmak ya da açlıktan ölüp gitmekti. Fakat geçinecek miktardan biraz fazlasını istemeye kalksalar ve kendilerine verileni beğenmeseler, bunu bile isteyeceğin çok olacağı söylenirdi.

Bütün bu şartlara rağmen hepsine yetecek kadar iş de yoktu. Manchester Okulu'nun profesörleri Kapitalizmi savunurken her işçiyi geçindirecek parayı verecek bir işin bulunacağını söylemişlerdi ama bunun da boş olduğu ortaya çıkmıştı. İşverenler bir **«yedek işsiz ordusu»**na olan ihtiyaçlarını en sonunda açıklamışlardı. İşler iyi gittiğinde bu işsizler arasından yeteri kadar adam alacaklar, kötü gittiğinde de bunları yine sokağa atacaklardı. Bunların sokağa atılması demek, biriktirdikleri birkaç liranın yenmesi, elbiselerinin, eşyalarının rehine verilmesi ve sonunda hükümet yardımına muhtaç kalmaları demekti. Vergi mükellefleri de, işverenin istemediği zaman sokağa attığı işçileri geçindirmek istemiyorlardı. En sonunda kapitalist düzen geniş bir ölçüde yayılınca, vergi mükellefleri bu Yoksullar Kanunu'nu öyle haşin, öyle zalim, öyle küçültücü yaptılar ki; temiz işçi aileleri buna başvurmaktansa ölmeyi tercih ettiler.

Biz açlıktan ölmek üzere olan bir aile reisine şöyle seslendik: «Yoksulluğa düşmüşsen, Elisabeth Kanunu gereğince seni ve çocuklarını beslemek zorundayız. Fakat çocuklarını seninle birlikte, sarhoşlar, orospular, dilenciler, aptallar, saralılar ve eski katillerle bir arada yaşamak üzere Düşkünler Evi'ne getirmelisin. Bu insanlığın süprüntüleri arasında yaşadıktan sonra bir daha insanlar arasında başın yukarıda dolaşamayacaksın.»

Adam da elbette ki; «Teşekkür ederim ama çocuklarımın ölmesini tercih ederim,» diyecektir. Ve açlıktan ölene kadar da önüne gelen her işe, parasına bakmadan, sarılacaktır. Çocukları da bir fabrikaya kapılanıp geçinmesine bir katkıda bulunabilirlerse kendisi için ölmeyecek kadar bir ücrete haydi haydi razı olacaktır. Çocuklarını çalıştırdığı ve onların kazançlarını kendi kazancına kattığı zaman ancak geçinebiliyordu. Şimdi kanun araya girip de çocukların çalışmasını engelleyince bu kazancını kaybetmiş oluyordu. İşçiler de bundan ötürü bu Fabrika Kanunları'nın karşısında yer almışlardır.

20

EMEK PAZARINDA KADIN

BU DÜZENİN kadınlardaki etkisi erkekler üzerinde olduğundan çok daha olumsuzdu. Aynı parayı verdiği sürece erkek işçi tutabilen bir sanayi işvereni, kadın işçi istemeyeceği için, sanayi işlerine girmek isteyen kadınlar daha az paraya çalışmaya razı olarak bu isteklerine kavuşuyorlardı. Ellerine geçen para açlıktan kurtulmalarına imkân vermese de, bir erkeğin aldığı ücret bütün bir ailenin açlıktan ölmemesini sağladığı için buna katlanabiliyorlardı. Bir erkek aldığı ücretle hem karısını hem de çocuklarını beslemek zorundaydı. Bunun için erkeklerin ücreti karı ve çocuklarını geçindirecek en alt düzeyde olduğu zaman bile, tek bir kadın evli komşularından daha kötü bir hayat yaşamadan daha az ücretle çalışabilirdi. Böylece, kadınların erkeklerden daha az üc-

ret alması gerektiği ilkesi yerleşmiş oldu. Kadınlar aynı iş karşılığında erkeklerle eşit ücret istedikleri zaman da (eşit işe eşit ücret) işveren iki sözle bu isteklerini ağızlarına tıkadı bunların: «Az ücreti kabul etmezsen, bunu kabul edecek çok insan bulurum» ve «Sana erkek ücreti ödeyecek olsaydım erkek işçi alırdım.»

Kadınların en önemli ve en vazgeçilmez işleri olan çocuk doğurma, yetiştirme ve evi yönetme işlerinin karşılığı hiçbir zaman doğrudan doğruya kadınlara ödenmez. Bu para her zaman erkeğin aracılığıyla ödenmektedir. Öyle ki, pek çok akılsız insan artık bu işlerin bir emek sarfı olduğunu unutmuş ve Erkeğe, **«Evin Ekmeğini Getiren»** gözü ile bakmaya başlamışlardır. Bu, saçma birşeydir. Milyonlarca erkek gereksiz ya da kötü işlerle uğraşırken, toplumun varolması için gereken bütün işler kadınlar tarafından evlerinde yapılmaktadır. Fakat erkekler, kısmen kendini beğenmişlikten, kısmen düşüncesizlikten ve genellikle de kendi değerleri anlaşılınca karılarının başkaldırıp aile reisi olacakları korkusundan, kadınların hiçbir şey kazanmadıklarını, herşeyi erkeğin sağladığını ileri sürmüşler ve ev yönetimine ayrılan paranın harcanmasında karılarına kanunî bir hak tanımamışlardır. Bir kadın evlenince sahip olduğu bütün malı mülkü kanunen kocasına ait olur. Bu durum öylesine yozlaştırılmıştır ki, mülkiyet sahibi sınıf inceden inceye bir evlilik sözleşmeleri düzeni kurmuştur. Daha sonraları da orta sınıflar, Parlamento'dan 'Evli Kadının Mülkiyet Kanunu'nu çıkartmışlardır. Bu kanunlar, konunun zihinlerde yarattığı karışıklık sonucunda, arzulanan hedefi aşmış ve erkeklere adaletsizlik getirmişlerdir. Bu, başka bir hikâyedir. Bizim burada belirtmek istediğimiz nokta, kapitalist düzende kadınların erkeklerden daha

kötü bir duruma düşürülmüş olduğudur. Kapitalizm ilk önce erkeği köle yapmış, sonra da kadına onun aracılığıyla para vererek onu da erkeğin kölesi haline getirmiştir. Yani, kölenin kölesi yapmıştır ki, bu da köleliğin en berbat biçimidir.

21

SENDİKA KAPİTALİZMİ

ŞİMDİ DE sıra proleterlerin kapitalistlere karşı direnmelerini gözden geçirmeye geldi. Tek bir kadın ya da erkeğin işverene karşı birşey yapamayacağı belliydi. «Sana verilen ücreti almaz ve istenilen işi yapmazsan, bunu yapacak çok insan vardır» cevabı, bir yaşama ücreti ve belirli bir saat çalışmak isteyen işçiyi mat etmeye yetiyordu. Etkili bir direnme için işçilerin bir örgüt kurmaları ve dayanışmaları gerekiyordu. Fakat çoğunlukla buna imkân bulunamıyordu. İşçiler birbirlerini tanımadıkları için bir araya gelip ortak bir tutum takınamıyorlardı. Sözgelişi, ev hizmetçileri sendika kuramıyorlardı. Ülkenin çeşitli mutfaklarına dağılmışlar, âdeta tek tek bu mutfaklarda hapsedilmişlerdi. Bir de tarım işçilerini düşünün. Bunları bir sendika halinde örgütlemek de, bu sendikaları uzun zaman bir arada tutmak da güçtür. Bu işçiler birbirlerinden çok uzakta yaşamaktadırlar. Fabrika, maden ve demiryolu işçilerinden başka her iş kolunda çalışanlar için bu geçerli bir nedendir.

Bazı mesleklerde üyeler arasında öyle toplumsal durum ve ücret ayrılıkları vardır ki, bunlar bir araya ge-

lebilseler dahi, birbirleri ile kaynaşamazlar. Sözgelişi, sahnede Hamlet'i oynayan oyuncu uzun ünvanlı bir beyefendi ya da Portia'yı oynayan kadın oyuncu da soylu bir hanım olabilir; bunların haftalık ücretleri yüzlerce sterlini bulur. Bu soylu kişilerle birlikte oynayan ve ağızlarından tek bir söz bile çıkmayan daha bir sürü erkek ve kadın oyuncu vardır. Bunlar bir konuşmaya kalksalar, elbiselerini giydikleri saray adamlarına benzer bir yanları olmadığı, hatta sahneleri değiştiren marangozlardan bile daha az para aldıkları hemen anlaşılırdı. Bir canbaz ya da bir palyaço Hamlet'ten daha çok para aldıkları halde özel hayatlarında öylesine bilgisiz olabilirler, öylesine kötü yemek huyları olabilir ki, soylu Hamlet ne onlarla konuşur ne de bir masada yemek yer. Bu yüzden bir oyuncular sendikasının kurulması çok güçtür: Bir sınıf bölünmesi kaçınılmaz birşeydir. Sendika kurulması, üyelerin çok sayıda birlikte çalıştıkları, birlikte yaşadıkları, aynı toplum sınıfına dahil oldukları ve aynı parayı kazandıkları yerlerde mümkün olabilmektedir. Kömür ocaklarındaki madenciler. Lanchashire'ın fabrika şehirlerindeki dokumacılar, Midlands'deki çelik işçileri ilk olarak uzun süreli ve kudretli sendikalar kurabilmişlerdir. Dülgerler, marangozlar ve diğer yapı işçileri de bu alanda ilk çabayı harcayanlar arasında sayılabilir. Bunlar, dayanılmaz bir baskının ağırlığı altında birleşiyorlar, patronlara kendi görüşlerini belirtiyorlar ve istediklerini kazandıktan ya da yenildikten sonra yeni bir güçlük çıkana kadar dağılıyorlardı. Daha sonraları işsizliğe karşı bir fon biriktirmek üzere para vermeye başladılar. Bu da onları sendikayı devam ettirmeye zorladı. İşte bu yolla da sendikalar, süreksiz başkaldırmalardan bugünkü sürekli İşçi Sendikaları haline dönüştüler.

Şimdi de bir proleter sendikasının varlığını Kapitalizmin sürekli saldırısından korumak için neler yapabileceğine bir göz atalım. Sendika tam olarak kurulunca; patronun karşısına, eğer kendi şartlarına razı olunmazsa yerlerine başka işçiler bulunabileceği tehdidine kulak asmadan çıkabilir. Bir şehirdeki bütün dülgerler bir sendika halinde birleşseler ve hepsi haftalıklarının küçük bir kısmını bir işsizlik fonu birikinceye kadar ayırsalar ve çalışmayarak bu biriktirdikleri ile yaşamaya kalksalar, bu fonun büyüklüğü oranında patronların işlerini haftalar ya da aylar boyunca durdurabilirler. Buna 'Grev' adı verilir. Yalnız ücretlerin indirilmesine karşı değil, yükseltilmesi için de grev yapılabilir. Hatta işverenle aralarında çıkan her anlaşmazlık konusunda greve gidebilirler. Başarıları, patronun işinin durumuna bağlıdır. Patronlar isterlerse işçilerin grev fonunun tükenmesini bekleyebilirler ve grevcileri açlıktan ölmek pahasına çalışmaya zorlayabilirler. Fakat o anda işleri iyi gidiyorsa, patronlar kâr etmeye devamda öylesine aceleci davranırlar ki, işlerin aksaması kendilerine daha zararlı olacak diye, işçilerin isteklerini hemen kabul ediverirler.

Fakat patronlar da karşı darbeyi indirmek için bir fırsat kollarlar. İşler kötü gittiği ve fabrikalarını bir süre kapatırlarsa zarar etmeyecekleri zaman ücretleri indirirler ve bu indirime razı olmayan işçileri işe almazlar. Bu patron grevine **'Lokavt'** adı verilir. İşlerde bir artış her zaman sonu başarılı olan grevler doğurur. İşlerin durgunluğu da yine genellikle başarı ile sonuçlanan lokavtları doğurur. Fakat şimdi bunu bir kenara bırakalım da, yine ilkel Sendikacılığı incelememize devam edelim.

Durumun ilk gereği, aynı meslekten olan herkesin sendikaya girmesiydi. Aksi takdirde işverenler sendika

üyesi olmayan işçileri işe alarak grevi bozguna uğratabilirlerdi. Bunun sonucunda da sendika üyesi olmayanlara karşı şiddetli bir nefret doğdu. Bunlara kötü adlar verildi, sendikalı işçiler bunları boykot ettiler. Fakat hakaret ve boykot yıldırmıyordu bu adamları. Grev yapan sendikalar, bu gibi adamların girmesine engel olmak için işyerlerinin kapısına gözcüler dikiyorlardı. Tabii, ortalıkta güçlü bir polis kuvvetinin olmadığı zamanlar bu adamların dayaktan öldürülmemelerinin bir mucize olduğunu anlamak akıllı bir kadın için zor birşey değildir. Sonunda öyle bir an geldi ki, Sheffield ve Manchester'deki işyerlerinde çalışan bu sendikasız işçiler makineler arasına sıkıştırılmış bombalarla param parça oldular.

Fakat sendikanın istediğinden daha az bir ücreti kabul etmek, bir işçinin arkadaşlarını alaşağı etmesinin tek yolu değildi. Birçok işlerde, bir işçinin çıkaracağı işin miktarını belirtmeden ücretini sabitleştirmenin faydası yoktur. Kapitalist gazetelerin, sendikalarının günde üç tuğladan fazla yerleştirmemelerini öngördüğü dülgerlerden sözetmelerini artık kanıksamışsınızdır. Patronu yaptırdığı binayı istediği en yüksek fiyata satabilirken, bir dülgerin de günde üç tuğla yerleştirmek karşılığında gündeliğini tam olarak istemeye hakkı vardır. Bunların ikisini de suçlu bulanlar iyi bolşevikler gibi kapitalist düzeni suçlamaktadırlar. Bir insanın ne kadar iş çıkartabileceğini anlamak için işverenler çok çalışmaktan yılmayan bir işçi seçerler ve onun yapabildiğini diğerlerine zorlamaya çalışırlar. Sendikalar da pek tabii olarak üyelerini belirli bir miktar tuğladan fazlasını yerleştirmemeye zorlamaktadırlar. En çoğu yerine en azını yapmak demek olan bu durumdan en çok yakınan işverenlerdir. Oysa, onlar da aynı şeyi yapmakta ve «üretimi sınırla-

ma» sözü altında az mal üretip pahalı satmak yollarını aramaktadırlar. Zaten kapitalist düzenin üzerinde kurulmuş olduğu ilke budur.

Kapitalizm böylece işverenleri işçilere karşı kötü davranmaya, işçileri de ellerinden gelenin en azını yapmaya itelemiştir. Ve bu arada da her ikisinin en iyi yanlarını ortaya çıkarttığı için övünmektedir de. Bunun niçin bir çıkmaza girmekle sonuçlanmadığını sorabilirsiniz. Oysa bu, günde birkaç kere çıkmaza girmek demektir. Kralın Parlamento'yu açış söylevlerinde artık hep işçilere ve işverenlere iyi insanlar olmaları ve bağdaşmaz çıkarları ile milletin sanayiini baltalamamaları konusunda öğütler bulunmaktadır. Kapitalist düzenin şimdiye kadar birkaç aylık duruşlardan fazla bir zarara uğramadan işe devam etmesinin nedeni, bu düzenin henüz insan tabiatını bütünüyle, herkesin tam bir iş ilkesine göre hareket edeceği biçimde ele geçirememiş olmasıdır. Milletin büyük bir kitlesi, bilgisizce ve alçakgönüllülükle, patronların kendilerine verdiğini hiç ses çıkarmadan almakta ve elinden geldiği kadar fazla çalışmaya gayret etmektedir. Bunu yaparken de, ya Tanrı'nın hayatta kendine lâyık gördüğü görevi yaptığına inanmakta ya da hava şartları gibi karşı koyamayacağı birşey olarak buna razı gelmektedir.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında bile ülkede ondört milyon işçi varken bunun ancak bir buçuk milyonu sendikalıydı. Yani, ancak birbuçuk milyonu emeklerini Kapitalizmin düzenli iş ilkelerine göre satmaktaydılar. Bugün bunların dört buçuk milyona yaklaşan kısmı Kapitalizme dönmüşler ve militan sendikalara üye olmuşlardır. Bunlar, yılda altı yedi yüz kere, iş anlaşmazlıkları adı verilen savaşlar vermektedirler. Milletin bu yüzden

kaybettiği işgünü sayısı on milyonları bulmaktadır. Durum bu kadar ciddi olmasaydı, insanların, gerçekte kendilerini tehdit eden Kapitalizmin genişlemesiyken, kalkıp da Sosyalizmin yayılmasından budalaca yakınmalarına kahkahalarla gülebilirdik. Mülkiyet sahibi olmayan işçiler yoksulluklarında Tanrı'nın parmağını görmekten vazgeçip, emeklerini en yüksek değerine satabilmek için örgütlenmelidirler. Tıpkı toprak sahibinin toprağından, kapitalistin sermayesinden, işverenin iş bilgisinden en yüksek geliri elde etmeye çalıştıkları gibi! Sonunda, varlığımızın bağlı bulunduğu ülke sanayii karşılıklı iki tepeden hızla aşağı yuvarlanmaya başlar ve bu tepelerin birleştikleri yerde çarpışarak durur. Ya Mülkiyet, Emeği açık seçik ve istemediği bir köleliğe mahkûm eder ya da Emek galip gelir ve savaş, toprak sahibi kapitalistten işverene, işverenden anonim şirkete, anonim şirketten tröste ve son olarak da sanayicilerden maliyecilere geçiş aşamaları sonunda egemenliğin sermayedar Emeğe geçmesi ile sona erer.

Bu açık savaşın ilk ilân edildiği günlerde işverenler Parlamento üstünlüklerini kullanıp bunu suç olarak cezalandırmaya kalkıştılar. Sendikalar fesat yuvaları olarak ilân edildiler, sendika üyesi bütün işçiler fesatçı olarak cezalandırıldılar. Bu hareket sendikaların kurulmasına engel olacağı yerde bunların **'yeraltı'**na geçmelerine yol açtı. Yani, bunlar gizli topluluklar haline geldiler ve daha kararlı ve kanuna daha az saygılı insanların eline geçtiler. Sonunda Hükümet bu sorunun baskı yoluyla çözümlenemeyeceğini anladı. Kanunu uygulamaya çalıştıkları birkaç olay ancak **'şehit'**ler yaratmış ve Sendikacılığı bastıracağı yerde güçlendirmişti.

Bunu gören patronlar işi kendi ellerine aldılar. Sen-

dikalılara iş vermemeye başladılar. Ama bunda da başarılı olamadılar, çünkü kendilerine yetecek kadar sendikasız işçi bulamıyorlardı. İşe aldıkları sendikalılar da sendikasızlarla bir arada çalışmayı reddediyorlardı. Bunu gören patronlar bu kez sendikaları **'tanımadılar'**. Yani, ücret konularını sendika sekreterleri ile görüşecek yerde doğrudan doğruya işçilerle teker teker görüşerek çözümlemeye çalıştılar. Bu da başarısızlığa uğradı. Yüzlerce, binlerce işçinin çalıştığı yerlerde bu adamlarla teker teker bir anlaşmaya varmak imkânsızdı. Bunu söz konusu eden büyük iş adamları aslında hiçbir pazarlığa girişmeme amacını güdüyorlardı. İşçiler gelecek ve fabrikanın verdiği ücret olduğu söylenen parayı alacaklar ve hiçbir suretle pazarlık etmeyeceklerdi. Sendikaların kurulması pazarlık etmek imkânını verdiği an, büyük iş adamları kendi zamanlarından tasarruf etmek için, bu pazarlığın işçilerden tek biri ile, bu iş konusunda ve pazarlık etmekte yetenekli birisi ile, yani Sendikanın sekreteri ile yapılmasını öngördüler. Böylece de sonunda, bütün gürültü, sendikaların büyük iş adamları tarafından tanınması ve sanayiin bir bölümü olarak kabul edilmesiyle sona erdi. En sonunda çıkartılan kanunlarla sendikalar meşrulaştırıldılar.

İşçi Sendikaları karşısında işverenler de birleşmek ihtiyacını duydular. Bunlar da, **'İşveren Federasyonu'** adını verdikleri sendikalar kurdular. Sermaye ve Emek savaşı artık İşçi Sendikası ile İşveren Federasyonu savaşına dönüşmüştü. Bunların savaşları olan lokavt ve grevlerin çağdaş askerî çatışmalar gibi aylarca sürdüğü olur.

Bu savaşların bazıları, doğrudan doğruya kişileri ilgilendirdiği halde, (Sendikacılığı açıkça savunan bir

işçinin işten atılması ya da grev sona erince elebaşının işe alınmaması gibi), kazanç ya da kayıp ücretler ve çalışma saatları konusundadır. İki ayrı ücret düzeninin olduğunu unutmamalısınız: Zamana göre ücret ve parça başına göre ücret. Zamana göre ücret aylık, haftalık, gündelik ya da saatlik olup bu süre içinde çıkan iş miktarı hesaba katılmaz. Parça başına ücretse çıkarılan iş miktarı karşılığında verilen ücrettir.

İşçilerin zaman ücretine, işverenlerin de parça başına ücrete taraftar olduğunu sanırsınız. Gerçekten de ilk başlarda böyleydi. Fakat makineler bütün düzeni altüst ettiler. Parça başına ücret, işçiyi boş zaman harcatmayacak biçimde düzenlenmiş zaman ücretidir aslında. İşçi, ücretini kazanmak için çok çalışmak zorundadır. Ücretin miktarını tayin edecek şey, kendi geçimini sağlayacak miktarı bir haftada, bir günde ya da bir saatta çıkarabileceğidir. Günde onun çıkardığının iki katını çıkaracak bir makinenin icat edildiğini düşünün. O zaman cumartesi akşamı kazanacağı parayı çarşamba akşamı eline geçirebilecektir.

Şimdi siz, onun yine eskisi gibi bütün hafta çalışıp, eve iki misli para getirerek karısını sevindireceğini düşünürsünüz. Fakat insan tabiatı böyle değildir. Bir liralık bir boş zamanı, bir liralık ekmeğe ya da karısına yeni bir şapka almaya tercih eder. Aslında yaptığı, yine karısına her zaman verdiğini vermek ve perşembe, cuma, cumartesi günleri tatil yaparak patronunu işçisiz ve belki de yetiştirmesi gereken işi teslim edememe durumunda bırakmaktadır. Onu bütün hafta işinin başında tutabilmek için patronu parça başına ücreti yarıya indirmek zorunda kalır. İşte kıyamet de o zaman kopar: Sendika, indirime şiddetle karşı çıkarak, yeni makine işçilere

bir fayda sağlamayacaksa işçilerin artık çalışmayacaklarını öne sürer. Bir zamanlar yeni makinelerin konulması işçileri başkaldırmaya sürükler, elişçilerinin yeni makinelerle donatılmış fabrikaları yakıp yıkmalarına yol açardı. Bu öfkeli kitlelerin yerini Sendikalar alınca, yeni makinelerin ortaya çıkması her zaman grev ve lokavtlarla son buldu. Fakat hırslı işçilerle öfkeli işverenlerin kargılıklı tartışmaları yerini İşverenler Federasyonu ile İşçi Sendikalarının tecrübeli sekreterlerinin sakin konuşmalarına bırakınca; parça başı ücretini, yeni makineden işçilerin de faydalanacağı bir biçimde ayarlamak gelenek halini aldı. Şimdi artık tek sorun bunlardan herbirinin ne kadar alacağıydı.

Zaman esaslı ücret düzeninde işçi yeni makinelerin konmasından hiçbir fayda elde edemez. Emeğinin ürünü yüz katına da çıksa, kendisi yine eskisi kadar yoksul kalır. İşte bunun için işçiler herzaman parça başına ücret isterler, işverenler de saat başına ücret vermekten hoşlanırlar. Çünkü makineler işin içine girdiği zaman, insan makineyi çalıştıracağı yerde makine insanı çalıştırır, iş başında dalga geçmek ya imkânsızlaşır ya da denetlemesi çok kolay hale gelir.

Fakat çoğunlukla ne parça başına, ne de saat hesabıyla çalışanın bu konuda söyleyeceği bir şey olamaz. Çünkü makineler işverenin bütün işçilerini işten çıkarması ve yerlerine makinelerin sadece başlarında duracak kızlar alması imkânını ortaya çıkarırlar. Biraz yukarıda kadın ve kızların emeklerinin ücretler üzerindeki etkisini görmüştük. Bundan ayrı olarak da Sendikacılık kadınlar arasında çok daha az yaygındır. Kadınlar sanayi işçiliğini evleninceye kadar kendilerini geçindirecek geçici bir iş olarak görürler ve işçiliklerini, bütün hayat-

ları boyunca sanayi işçisi olarak kalacaklarını bilen erkekler kadar ciddiye almazlar. Kadınların evlendikleri zaman çalışma hayatından çekilmedikleri Lancashire dokuma sanayiinde kadın sendikaları erkeklerinki kadar kuvvetlidir.

Akıllı bir kadın, yüzyıl önce Parlamento'da olan toprak sahiplerinin ve patronların bu kitabı okumadıklarını ve mesleklerinin, geleneklerinin ve toplumsal durumlarının farklılığına rağmen çıkarlarının aynı olduklarını bilmediklerini unutmamalıdır. Köy ağası, patronları adi birer tüccar olarak görüyor ve onlardan nefret ediyordu. Patronlarsa, taşrada doğmak talihine erişmiş olan her aptalın bir köy ağası ya da soylu bir kişi olabileceğini, oysa iş alanında başarıya kavuşmak için iş yapma yeteneğinin bulunması gerektiğini biliyorlardı. Üstüne üstelik toprak ağalarının üstünlüklerini ortadan kaldırmak arzusundaydılar. Fransa'da bu, 1789 yılında bir devrim ile yapılmıştı. Aynı biçimde bir devrim tehdidi ile İngiliz işverenleri 1832'de Kral ve soyluları devamlı bir halk kışkırtması sonunda ünlü Reform Kanunu'nu çıkartmaya zorladılar. Bu kanunun çıkması sonunda Parlamento egemenliği, toprak sahibi soylulardan sanayi patronlarının eline geçti.

Halkı kışkırtmanın ne demek olduğunu bilirsiniz. Bu biraz mantık, biraz da karşı tarafa sövüp saymak demektir. 1832'den önce patronlar, Parlamento'da koskoca Birmingham şehri temsil edilmediği halde, bir toprak ağasının taşrada birkaç evi var diye Parlamento'ya girmesinin saçmalığını belirtmekten geri kalmıyorlardı. Çok kimse büyük insanların büyük imtiyazlara sahip olmaları gerektiğini düşünüyor ve pis bir yer olduğunu işittikleri Birmingham'a aldırmıyorlardı bile. İşte bunun için

işverenler toprak ağalarının bütün kötülüklerini açıklayarak kamuoyunu kışkırtmaya başladılar. Onların, koyunları ve geyikleri için halkı kitleler halinde oturdukları yerlerden sürdüklerini, Av Kanunu'nu merhametsizce uygulayarak bir iki tavşan ya da kuş avlayan insanları en kötü katillerle bir araya kapattıklarını, malikânelerinde yaşayan köylülerin korkunç hayat şartlarını, bunlara ödedikleri acınacak derecede az ücreti, kendi topraklarında üzerinde İngiliz Kilisesinden başka bir tapınak yapımına izin vermeyerek başka mezhepten olanlara çektirdikleri cefayı; seçimlerde kendi adaylarına oy vermeyen dükkâncıları boykot ettirdiklerini ve o zamanlar iş adamları arasında pek yaygın olan **"lordun hoşnutsuzluğu ölüm hükmüdür"** deyimini yaratan bütün diğer zalimliklerini açık açık ortaya serdiler.

Bu korkunç durumların üstünde işleyen işverenler sonunda kamuoyunu toprak ağalarına karşı öylesine kışkırttılar ki Fransız Devriminin İngiltere'de tekrarlanması korkusu Reform Kanunu'na olan muhalefeti yıkıverdi. İşverenler, Kral IV. William'ın borçlarını ödeyerek kendisinin saygısını kazandıktan sonra, Parlamentoyu tasarıyı kanunlaştırmaya zorlayabildiler. Böylece bu olayla da, Kraliçe Victoria'nın önderliğinde, para delisi İngiliz orta sınıfının egemenlik çağı açılmış oldu.

Toprak ağaları elbette ki bu yenilgiyi sessiz sedasız sineye çekecek değildiler. Lord Shaftesbury'nin Fabrika Kanunları konusunda yarattığı ortamdan faydalanarak kamuoyuna, patronlarının küçük parmaklarının bile toprak ağalarının göbeklerinden daha geniş olduğunu göstererek öç aldılar. Fabrika işçilerinin durumlarının Amerika'daki çiftliklerde çalışan kölelerden beter olduğunu, en berbat toprak ağasının işçisinin en kötü evi-

nin bile şehirde işçilerin oturdukları gecekondulardan havadar olduğunu, patronların işçilerin İngiliz ya da Methodist kilisesine bağlı olduklarına aldırmıyorlarsa da, Tanrı yerine Para'ya taptıkları için işçilerinin dindar olup olmadıklarına da bakmadıklarını, siyasal bakımdan işçilerini suçlamıyorlarsa bunun nedeninin işçilerin oy hakkı bulunmaması olduğunu, sendikacıları merhametsizce suçlayıp hapislere tıktıklarını belirttiler. Ayrıca, kadınların taşra malikânelerinde hizmetçilik ederek edindikleri iyi huy ve göreneklere, köylüler ile ağalar arasındaki içtenlikli ilişkiye, büyük çiftliklerde yaşlılara ve hastalara gösterilen saygı ve iyiliğe karşılık İngiliz fabrika şehirlerindeki sefaletin, vahşetin, dinsizliğin, kalabalığın, korkunç hastalık salgınlarının hep patronların oburluğundan ileri geldiğini söylediler.

Bunların hiçbiri de gerçekten uzak olmadığı halde, **"tencere dibin kara, seninki benden kara"**dan başka birşey değildi. Toprak sahibi beyler, patronların madenlerden ve fabrikalardan kendilerine sağladıkları hisse senedi temettülerini reddetmiyorlar, Lancashire'daki topraklarında fabrika ve gecekondu yapılmasına karşı koymuyorlardı. Ne de patronlar, para sahibi olduktan sonra büyük malikâneler almakta tereddüt ediyorlardı. İşte bunların arasındaki kavga, Parlamentonun bütünü ile toprak ağaları ve kapitalist patronlar, ya da onların temsilcilerinden meydana geldiğini, proleterlerin oy hakkı olmadığı halde Fabrika Kanunları'nın nasıl çıkabildiğini göstermektedir. Fabrika Kanunları, toprak ağalarının Reform Kanunu'na karşı öçleriydi.

Yoksulların tamamen oyları yok değildi. Yılda kırk şilin değeri olan bir temellük hakkına sahip kimselerin birer oyu vardı. Eskiden kalma birtakım imtiyazlar epey

bir yoksul kitleye seçimlerde ağırlıklarını ortaya koymak fırsatını veriyordu. Bir İşçi milletvekili çıkaramıyorlardı (işitilmemiş birşeydi bu) ama bazan Muhafazakâr bir toprak ağası ile Liberal bir patron arasındaki dengeyi istedikleri tarafa kaydırabiliyorlardı. Muhafazakârlar ve Liberaller, siyasal çıkarlarının aynı olduğunu ve İşçi'lere karşı birleşik bir cephe kurmak gerektiğini anlamış olsalardı, işçiler kendilerine devrimden başka bir çıkar yol kalmadığını göreceklerdi. Oysa, bu iki parti ticarî çıkarlarını bilmiyorlardı. Muhafazakâr, eski imtiyazlarına sıkı sıkı sarılmıştı; Liberal de yeni kârlarının izini, köpeğin tilkiyi kovaladığı gibi düşüncesizce kovalamaktaydı. Bunların her ikisi de kendilerine kişisel bir önemlilik verdiği için Parlamento'ya girmek istiyorlardı. Böylece bakanların oturduğu ön sıraların, baronlukların, düklüklerin yolu açılacaktı akılları sıra. Liberaller Reform Kanunu'nu çıkarttıklarından dolayı kendilerini bir reform partisi olarak görüyorlar ve işçilerin de her zaman reforma ihtiyaçları olacaklarından, liberal adayları minnetle seçeceklerinden emin bulunuyorlardı.

Bu hayal ile liberal bir Hükümet, işçi sınıfına oy hakkı vaadederek onların desteğini elde etmeye kalkıştı. Muhafazakârlar ilk başta buna öyle bir şiddetle karşı koydular ki, hemen bir sonraki seçimde Liberalleri iktidardan atıverdiler. Fakat Benjamin Disraeli adında, Karl Marx gibi siyasal hayatına proleterlerin savunucusu olarak başlamış akıllı bir Muhafazakâr lider, Muhafazakârları ülkede Liberallerden daha çok tutulduklarına ikna edip, karşı koydukları birtakım ilkeleri kabule zorladı. İşçilerin bir kısmı oy hakkını elde edince yine bu yolu kullanarak bunu genişletmeye çalıştılar. Sonunda herkes oy sahibi oldu. Yalnız kadınlar bu konuda özel ve şid-

detli bir savaş verdiler ve oy haklarını, 1914-18 savaşında yerlerini aldıkları erkeklerin işlerini yaparak ülkelerini utandırdıkları zaman elde edebildiler.

Önceleri Muhafazakârlar ile Liberaller arasındaki dengeyi bozabilen proleter seçmenler, şimdi her ikisini de kovup kendi adaylarını seçebilir duruma gelmişlerdi. Bunun farkına ilk önceleri pek varamamışlardı, halen de tam olarak varmış değildirler. Utana sıkıla Parlamento'ya yolladıkları beş on milletvekilinin «İşçi» sıfatları yoktu. Bunlar Liberal Parti'nin işçi sınıfı üyeleriydiler. Liberal Hükümetlerin, fabrika kanunları ve halk eğitimi ile ilgilenen kendi halinde bir orta sınıf profesörüne ufak bir bakanlık koltuğu vermeleri gelenek halini almıştı. Bu bakan, diğer kabine üyeleri gözünde bir hiçti.

Bu sıralarda Karl Marx'ın Kapitalizmin günahlarını açıklayan ünlü eserinin okuyucuları, aralarında sosyalist dernekler kuruyorlardı. Bu dernekler, işçileri Marx'ın sınıf bilinci dediği şeye vardırarak Liberal Parti'ye olan geleneksel proleter bağımlılıklarını kopartıyorlardı. O zamana kadar taşra çiftçileri ile toprak ağalarının ve şehirdeki işadamları ile kapitalistlerin iki büyük iktisadî çıkarını temsil eden iki siyasal parti olduğunu sanan seçmenler, artık Muhafazakâr ve Liberaller arasında işçi görüşü bakımından bir fark olmadığını anlamışlardı. Bunların her ikisinin de kazancı işçinin kaybı oluyordu. İşçiler artık çıkarları çatışması gereken iki partinin, aslında, mülkiyet sahibi sınıfın partisi ile mülkiyet sahibi olmayan proleteryanın partisi olduğunu, yani Kapital partisi ile Emek partisi olduğunu öğrenmişlerdi. Liberal Mr. Gladstone ile Muhafazakâr Mr. Disraeli'nin hangisinin Başbakan olacağı konusundaki Parlamento çatışması önemli değildi. Sınıf bilincine varmış proletere bütün

bunlar palavra gelir: Dünyayı döndüren şey Sınıf Çatışması, ülkenin toprak ve sermayesine (Üretim Araçları) sahip olmak için mal sahipleri ile proleterler arasındaki Sınıf Savaşıdır. Bunu kavrayan bir kimseye, sınıf bilincine varmış denilirdi.

Sosyalist Dernekler, Parlamento'ya düşman gözü ile baktıklarından işe kötü başlamış oldular. İşçileri Kapitalizme boyun eğmeye kandırdıkları için Kiliseyi boykot ediyorlar, Sendikacılığı yanlış bir çare olarak reddediyorlardı. Marx ve Engels'in, Morris ve Hyndman'ın önderliğindeki Sosyalizm; okumuş insansever erkek ve kadınların vicdanlarının Kapitalizmin adaletsizlik ve zalimliğine başkaldırması sonucunda ortaya çıkan bir sınıf hareketiydi. Bu türden en güçlü ve en soylu duygular, haftalık ücretle çalışan sınıfın tarihinden ve proleter hayat konusundan habersiz olmakla rahatça uyuşabilir. Ücretli sınıfın en sadık orta sınıf savunucuları hizmetçileri, bahçıvanları, demiryolu işçilerini, postacıları tanıyorlardı; fakat fabrika işçileri, madenciler ve liman işçileri onların dünyaları dışında hayal insanlardı.

1880 yıllarında sosyalistler kabahatlarını anladılar. Fabian Derneği kendisini anarşistlerden temizleyerek Sosyalizmi parlamenter tedbirler dizisi biçiminde ortaya sundu. Böylece sıradan, kibar ve dindar bir vatandaşın sosyalist olabilmesine ve hiçbir kanun dışı şüpheye yer vermeden sosyalist bir derneğe üye olabilmesine imkân verdi. Derneğin başkanlarından olan Mr. Sidney Webb, işçi sınıfı hayatını ve örgütlenmesini yakından incelemiş ve işbirliği konusunda bir de kitap yazmış olan Miss Beatrice Potter ile evlendi. Bu ikisi Sendikacılığın gerçekten bilimsel bir tarihini ilk kez yazdılar. Ve yalnızca ücretlileri kendi siyasal tarihlerinin şerefinin bilincine

vardırmakla kalmayıp (Marksist sınıf bilinçlenmesinde çok önemli bir adımdır bu), orta sınıf sosyalistlerine ücretli dünyanın nasıl bir yer olduğunu gösterdiler ve onları sosyalistlerin, insanların kendi kendilerine kurmuş oldukları örgütleri görmezlikten gelemeyeceğine inandırdılar. Gerçekten güçlü bir proleter hareket ancak bu kurulu örgütler üzerine Sosyalizmi yamayarak elde edilebilirdi.

Kendilerini hâlâ ilerici bir parti olarak gören Liberaller, bütün ilerici hareketlerin tabii olarak Liberal Parti'ye yamanacağına inanıyorlardı. Fabian Derneği'nin ileri gelen gazetelerin birinde ücretli işçilere karşı tutumda Muhafazakârlardan daha tepkici ve düşmanca olduğu için Liberal Hükümeti yeren bir yazısı çıkınca hem çok şaşırmışlar, hem de çok bozulmuşlardı. Liberaller öylesine şaşkına dönmüşlerdi ki, bu siyasal hainliğin ancak Muhafazakârların rüşvet vermesiyle yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Fakat bir süre sonra gözleri faltaşı gibi açılacaktı. Fabian Derneği saldırısını, Parlamentoda hem Muhafazakârların hem de Liberallerin rakibi olacak bir İşçi Partisi kurulması teklifi ile geliştirdi. Eski bir madenci ve işçi sınıfı önderlerinden biri olan Keir Hardie, Bağımsız İşçi Partisi adında bir dernek kurarak bu teklifi uygulama alanına soktu. Bu yeni derneğin önderlerinden biri de, Fabian Derneği'nden Mr. Ramsay MacDonald'dı. Öğrenimi ve işçi sınıfı dışındaki dünya üstündeki bilgisi ile MacDonald, Parlamento'da Keir Hardie'den daha başarılı olacaktı. Bağımsız İşçi Partisi'nden de siyasal bir federasyon olan İşçi Partisi ortaya çıktı. Bu, sendikalardan ve Sosyalist Derneklerden meydana gelmiş ve yönetim kurulunda bu örgütlerin delegeleri bulunan bir Parti'ydi. O sıralarda Sendika üyesi olan

herkes her hafta bir penilik bağışta bulunduğundan bu örgütün 325.000 sterlinlik bir siyasal fonu olacaktı. 1906 seçimlerinde Parlamento'da bağımsız bir parti kuracak sayıda İşçi milletvekili seçilmişti. 1923'de ise bunların sayısı öylesine artmıştı ki, ne Liberaller ne de Muhafazakârlar tek başlarına çoğunluğu sağlayamıyorlardı. Mr. MacDonald, İngiltere Başbakanı oldu ve Sosyalistlerden ve Sendikacılardan meydana gelen bir kabine kurdu. Bu, kendisinden önceki Muhafazakâr Hükümet'inkinden daha becerikli bir kabine oldu. Bunun nedeni, kısmen üyelerinin kendi kişisel yetenekleri ile hiçlikten bu yüksek makama erişmiş olmaları, kısmen de hiçbirinin kapitalist sınıfın 'pamuklu baronu' düşlerini görmemeleriydi. Gerçekte İşçi liderleri, iktisadî hayat okulu yerine iki soylu üniversite bitirdikleri için zenginlerin daha üstün eğitim gördüklerini sanan rakiplerinden daha üstün ve daha tecrübeliydiler.

Bu sonuçtan hoşnut olmayan Liberaller ve Muhafazakârlar, beceriksizliğini ispat için İşçilere verdikleri fırsattan pişman olarak, birleşmişler ve 1924 yılında MacDonald'ı yerinden atmaya çalışmışlardır. Daha ülkede çoğunluğu sağlayamamış olmasına rağmen, İşçilerin özellikle rezil olacaklarını sandıkları Dışişleri Bakanlığındaki başarıları ile rakiplerinin ödlerini patlatan Mac Donald'ın Rus Komünist Hükümeti ile ilgisi olduğunu yayarak ülkeyi kandırmaya çalıştılar. Seçimlerin sonuna kadar süren panik havası sonunda ortadan silinen İşçi Partisi değil fakat masum Liberal Parti oldu.

Genel bir seçime panik katmanın tehlikesi de, normal zamanlarda kimsenin ciddiye almayacağı siyasî delilerin, ülkenin tehlike içinde olduğu avazelerini koparak aklı başında adaylar yenilirken, milletvekili seçil-

meleridir. 1906'da Çinli işçiler sorunu ortaya atılınca üçüncü sınıf Liberal adaylar, birinci sınıf Muhafazakârları yerlerinden attılar. 1924'de Kızıl Rus korkusu üçüncü sınıf Muhafazakârların birinci sınıf Liberalleri kovmasının nedeni oldu. Her iki durumda da sonuç, kazanan partinin niteliğini kaybetmesi olmuştur. Mısır'daki adamımız Serdar, İngiliz seçimlerinin hemen sonrasında öldürülünce zaferlerinden başı dönmüş Muhafazakârların Mısır'ı, suyunu kesmekle tehdit etmelerine Başbakan Mr. Baldwin engel olamadı. Bütün Avrupa'yı hayrete düşüren bu hareketi Mr. MacDonald'ın yapmayacağından herkes emindi. Hükümet ne tehdidini yerine getirebileceğini, ne de bu saçma tehdidi savurmakla ülke içinde ve dışında taraftar toplayamadığını görünce epey süksesini kaybetti. Bunun sonunda da Rus korkusu ile elde ettiği desteği Mısır fiyaskosu ile kaybetmiş oldu. Bundan sonra Hükümet, Sendikaların delicesine bir genel grev tehdidi ile yine ipin ucunu kaçırdı. Ruslar grev fonuna epey yüklü bir para gönderdiler. Ürkek ve öfkeli Hükümet de, bir fareyi bile korkutamayacak bu tehlikenin derecesini ölçmekten âciz olduğundan Sendikacılığı yasaklayan bir kanun tasarısı getirdi. Rusya ile diplomatik ilişkileri kesti. Bu arada da seçim şokundan kurtulmuş olan İşçi milletvekilleri resmî Muhalefet koltuklarına iyice yerleştiler.

Hikâyeyi bugüne (1927) kadar uzatırsak, ordularını Sendikalar biçiminde örgütleyerek Sınıf Savaşı'ndaki savunma hareketlerine başlamış olan Proleterya, kazandıklarını kanun haline getirmeden elinde tutamayacağını anladığı için, kendisini siyasal bakımdan bir İşçi Partisi olarak örgütlemişti. Bu Parti bundan sonra, kendilerine Muhafazakâr ve Liberal adlarını veren iki kapita-

list partinin arasına yeter sayıda Parlamento üyesi ile girmiş ve Proleterya ile Proprieterya'nın (Mülk sahipleri), aslında iki esas sorunun parçaları olan çeşitli sorunlar üzerinde karşıkarşıya kaldıkları er meydanına atılmıştı. Bu iki sorundan birincisi millî toprağa, sermayeye ve sanayie millet tarafından millet için mi sahip olunup yönetileceği, yoksa bunlarla istediklerini yapmakta serbest olan bir özel kişi azınlığına mı bırakılacağıydı. İkincisi de, kapitalist düzen devam ettikçe kimin üstte kalacağıydı. Sermayenin sahibi mi yoksa emeğin sahibi mi? Bunlardan birincisi Sosyalist bir sorundur. Çünkü toprak, sermaye ve sanayiin yönetimi kendi eline geçinceye kadar Hükümet, ne ürünlerin ne de onları üreten emeğin dağıtımını eşitleştiremez.

İkinci sorun, Sendikacılık sorunudur. İşçi Partisi'nde yalnızca gelir eşitliğini amaç edinmiş sosyalistler değil, aynı zamanda Emeğin aslan payını alması şartıyla sanayide kapitalist yöntemin uygulanmasına hiçbir itirazı olmayan Sendikacılar da vardır. Proleterlerin aslan payını almaları ve toprak sahiplerinin, kapitalistlerin ve patronların yoksulluğa terkedilmeleri şartı ile kapitalist düzeni devam ettirmek, bugünkü düzeni devam ettirmekten kolaydır. Çünkü işçiler, ustalar, teknisyenler ve bunların karıları, kızları nüfusun onda dokuzunu meydana getirmektedirler. Dokuz tatmin edilmiş insana karşı bir tatmin edilmemişi olmak, hiç şüphesiz, dokuz tatmin edilmemişe karşı bir tatmin edilmişi olmaktan daha çok tercih edilecek bir şeydir. Başka bir deyimle, seçmenlerin onda dokuzu tarafından desteklenen bir Hükümetin toprak sahiplerinden ve kapitalistlerden, bunları malikânelerini ve arabalarını kiracılarına satmak zorunda bırakacak kadar ağır bir vergi alması kolay birşeydir.

Böylece, arkasında halk kitlesi olan Sendikacı bir Hükümet, hakedilmemiş kazançları acımadan vergilendirerek, Fabrika Kanunları ile, ücretleri ayarlayan Ücret Komisyonları ile, fiyatları ayarlayan Fiyat Komisyonları ile milli geliri öylesine dağıtabilir ki; şimdiki zenginler yoksullaşır, yoksullar da kalkınırlar. Üstelik bu düzenleme sonunda durum şimdiki çoğunluğun yoksul azınlık olduğu durumundan çok daha dengeli olur. Bunun sürekliliğini tehdit eden tek nokta; mülkiyet sahiplerinin, hemen hemen hepsi ve vergi tahsildarları tarafından ellerinden alınacak olan kira ve faizleri toplamamalarıdır.

Yılda bin sterlin geliriniz ve iş yapma yeteneğiniz varsa kendinizi Hükümet adına yüzde yetmiş beş komisyonla çalışıyor farzedebilirsiniz. Ama bu komisyon yüzde yirmi beşe düşer de, bin sterlininizden 750'sini ödemek zorunda kalırsanız, ne yaparsınız? Parlamento'ya hakim oldukları zaman mülkiyet sahipleri nasıl Emeğin elinden son kuruşunu alabilmek için çaba göstermişlerse, tabii, Emek de, eşit dağıtım bir doğma haline gelmedikçe, Mülkiyet'in elinden son kuruşunu alabilmek için elinden geleni ardına koymayacaktır. Bu anda mülkiyet sahibi sınıflar kendilerini Sosyalizmden kurtarması için Sendikalara sarılmaktadırlar. Kendilerini Sendikalizmden, yani Sermayedar Emek'ten kurtarması için Sosyalizme sarılacakları zaman da yaklaşmaktadır. Amerika'da Sendikacılık, Büyük İş çevreleri ile birleşerek uykuda olan ortağını iyice sıkıştırmaya başlamıştır. Buna ilerde daha ayrıntılı olarak değineceğiz.

22

YERLİ SERMAYE

KAPİTALİZMİ bir bütün olarak uzun uzun inceledik. Şimdi de bir kaç bölümde, küçük bir sermaye sahibi kadın olsaydınız, bunun sizi nasıl etkileyeceğini inceliyelim: Yani, kendi sınıfına özgü biçimde yaşayabildikten sonra elinde gelirini arttırmak için sermaye olarak kalan bir paraya sahip bir kadın olduğunuzu düşünelim. Bir işçi olarak değil de, kendi el emeğiyle para kazanan bir kadını ele alacağım.

Diyelim ki, bu kadının işi hesap yapmakla ilgilidir (muhasebecidir), ya da yazı yazar (sekreter ya da yazar olabilir) ya da müşterilerini bürosunda bekleyeceği yerde onların ayağına gitmektedir (söz gelişi, doktordur). Eğer üç sekreterin yapacağı işi yapan bir hesap makinesi alacak kadar bir para biriktirebilse ya da duruma göre bir dikiş makinesi, yazı makinesi, bisiklet ya da otomobil alabilirse; bunların yardımı ile kendi başına yapacağından daha çok iş yapacak ve daha çok para kazanacaktır. Bu makineye onun sermayesi denecektir (çok kimse iktisattan sözederken bu yanlışlığa düşer). Oysa, sermaye o makineyi almak için biriktirilen paraydı ve şimdi makine yapımcıları tarafından yutulduğu için artık ortada yoktur. Şimdi var olan yalnızca makinedir ve bu da devamlı olarak eskimektedir ve hiçbir zaman yenisi fiyatına satılmıyacaktır. Değeri yıldan yıla düşer ve sonunda ilk maddesi olan demirin fiyatına eşit olur.

Şimdi de bu kadının evlendiğini ve mesleğini bir karılık, analık ve bunlara benzer bir mesleğe dönüştürdü-

ğünü düşünelim. Ya da tramvay hattının işletmeye açılması ya da sokaklardaki taksilerin artması ona istediği yere özel arabası ile gideceğinden daha çabuk ve daha ucuz gitmek imkânını vermiş olsun. O zaman hesap makinesini, yazı makinesini, dikiş makinesini ya da arabasını ne yapacaktır? Bunları ne yiyebilir ne de giyebilir. Hesap makinesi gömlek ütülemez, dikiş makinesi yumurta pişirmez, yazı makinesi toz almaz ve bütün üstünlüklerine karşı otomobil bebeği yıkamaz.

Bu yazdıklarımı kendisini pratik bir iş adamı zanneden bir erkeğe gösterirseniz; size benim çocukça bir yanlışlığa düştüğümü, bir hesap ya da yazı makinesini yiyebileceğini, bir otomobille en azından yüz bebeği yıkayabileceğini söyleyecektir. Bütün yapılması gereken şey makineyi satıp parası ile yiyecek almak ve otomobil satıp bir kaç dadı tutmaktır. Bu işleri aynı zamanda pek çok kimse yapmadığı sürece bu iddiasında haklıdır da. Pratik iş adamları bir noktayı her zaman unuttukları için siyasal bakımdan tedavisi olmayan birer budaladırlar. Dikiş makinesini satıp parası ile yiyecek aldığınız zaman, gerçekten dikiş makinesini yiyecek haline getirmiş sayılmazsınız. Dikiş makinesi yine eskisi gibi yenmez birşey olarak kalır, hatta bir devekuşu bile ona diş geçiremez. Bütün olup biten şudur: Elinizde artık istemediğiniz bir dikiş makinesi olan siz yiyecek birşeyler istediğinizden, elinde yedek yiyeceği olan fakat bir dikiş makinesi isteyen başka bir kadın bulmuşsunuzdur. Sizin elinizde ihtiyacınız olmayan bir dikiş makinesi var ve karnınız açtır. Onun da karnı toktur ve bir dikiş makinesine ihtiyacı vardır. Aranızda bir değiş tokuş yaparsınız, hepsi bu kadar. Bundan kolay birşey olamaz!

Fakat bir noktaya dikkatinizi çekerim: Bu pazarlığı

yapmak için iki ayrı şeyi isteyen iki insan gereklidir. Eğer her ikisi de aynı şeyi istese ya da aynı eşyadan kurtulmak isteselerdi, aralarında bir anlaşma olamazdı. Maliye Bakanının pratik bir iş adamı olarak, gelir yerine sermayeden vergi almak istediğini düşünelim. Tanesi 5 sterlin eden dikiş makinelerine sahip binlerce kadından makine başına rahatlıkla 3 sterlin vergi ödeyebileceklerini söyleyerek bu vergiyi tahsile kalktığı zaman ne olacaktır? Üstüne üstelik bir de Parlamento'dan Sermaye Vergisi diye bir kanun çıkartabilirse, bütün kadınlar makinelerini satmak zorunda kalacaklardır. Bunun sonu nereye varacaktır?

Makinesini satışa çıkaran kadın, karşısında bir alıcı bulamıyacaktır. Bunu belki de ancak birkaç şiline satacak ve bu da vergisini ödemeye yeterli olmayacaktır. Vergiyi tahsil edemiyen tahsildar onun mallarına haciz koyacak; yani, dikiş makinesini alacaktır. Fakat o da bu kadar makineyi satamıyacağı için bunları olduğu gibi Maliye Bakanlığına devredecektir. Bakanlık ise beklediği binlerce sterlin yerine, elinde satılmayan bir sürü dikiş makinesi olduğunu görecektir. Pratik iş adamlarının dikiş makinelerinin ekmek haline getirilebileceklerini söyledikleri için Bakanlık parasız, kadınlarsa dikiş makinesiz kalacaklardır sonunda.

Bu konu üstünde biraz düşünürseniz, özel işlerle Devlet işleri arasındaki ayrılığı hemen anlayacaksınız. Özel işler, insanların kendi başlarına teker teker ve arada sırada yaptıkları işlerdir. Devlet işleriyse hepimizin kanunen aynı anda yapmaya zorunlu olduğumuz işlerdir. Evinizde özel işlerini yapan özel bir kadınsınız. Fakat Parlamento'ya ve hatta Kabineye girerseniz, bir devlet adamı olursunuz. Özel kişi olarak, «Şunu ya da bunu ya-

parsam,» diye düşünürsünüz. Fakat Devlet adamı olarak, «Herkes şunu ya da bunu yaparsa,» diye düşünmelisiniz. Buna **«Kant Testi»** adı verilir.

Sözgelişi, siz Maliye Bakanı olsanız, sağduyunuz evinizdeki 5 sterlinin dikiş makinesi ile bir tutulamıyacağını size söyler. Fakat yine o aynı sağduyunuz yılda 5 sterlinlik bir gelirin 100 sterlinlik bir hazır paraya eş olduğunda sizi kandıracaktır. Çünkü 100 sterlin istediğiniz takdirde komisyoncunuzun bunu size yılda 5 sterlin faizle bulacağını bilirsiniz. Şu halde yılda 5 sterlin geliri olan herkese yılda 30 sterlin vergi koyabilirsiniz. Bunu yaparken de, siz 30 sterlini aldığınız halde vergi mükellefinin kendisine de 70 sterlin kalacağını düşünebilirsiniz. Şimdi izin verirseniz bu 5 sterlinin size özel olarak 100 sterlin değerinde olduğunu, Maliye'ye ise 5 sterlinden bir metelik bile fazla değeri olmadığını anlatıvereyim.

Size para biriktirmenin imkânsızlığını anlatırken, gündelik pek çok işin para biriktirmeye benzediğini ve bunlara biriktirme adının verildiğini söylemiştim. Oysa, bunlar, dikiş makinesini satıp parası ile yiyecek almak ne kadar dikiş makinesini yemek sayılırsa o kadar para biriktirmek sayılabilirler. Şimdi onları hatırlamaya çalışmayın; yeniden anlatmak daha kolay olacaktır. 100 sterlininizin olduğunu ve bunu biriktirmek istediğinizi düşünelim. Yani, şu an yerine, gelecek bir zamanda bunu harcamak istiyorsunuz. Paranın karşılığı olan eşyalar hemen kullanılmazsa çürüyeceğinden, bu imkânsızdır. Fakat bir sokak ötede, ana-babasının ölmesi ile kendisine yılda yalnız 5 sterlin kalmış bir kadının yaşadığını düşünün. Bu kadın, elbette bu para ile yaşıyamaz. Ama 100 sterlin hazır parası olmuş olsaydı, başka bir yere göç edebilir, bir daktilo bürosu açabilir; küçük bir dükkân tutar, para ka-

zanmak yollarını öğrenmek için ders alabilir, iyi iş bulma şansını arttırmak için üstbaşını düzeltebilir ve bunun gibi daha bir sürü şey yapabilirdi. İşte şimdi sizin bu kadınla değiştokuş yapmanızdan kolay birşey olamaz. Size her yıl 5 sterlin vermeyi vaadederse, siz ona hemen harcaması için 100 sterlininizi verirsiniz. Bankeriniz ya da komisyoncunuz sizi bir araya getirecektir. Siz ona gidip yüzde beş faizle 100 sterlininizi yatırmak istediğinizi söylersiniz; diğer kadın da yine ona gidip yılda 5 sterlinini hazır para karşılığında satmak istediğini bildirir. Adam küçük bir komisyon karşılığında bu işi yapar. Fakat bu alışveriş öyle garip adlar altında yapılır ki, ne siz ne de diğer kadın gerçekte olup biteni anlıyamazsınız. Size 100 sterlin **'yatırım'** yapmış, 100 sterlin değerinde ve ülkenin toplam sermayesine 100 sterlin katkıda bulunmuş bir kadın gözü ile bakılır. Diğer kadın da **'sermayesini gerçekleştirmiş'**tir. Fakat aslında bütün olup biten, sizin 100 sterlininizin harcaması için diğer kadına verilmiş olması ve sizin hiç çalışmadan ülkenin gelirinden yılda 5 sterlin alma hakkını elde etmiş olduğunuzdur.

Şimdi yılda 5 sterlinlik gelire 30 sterlinlik vergiyi koyduğunuzu düşünelim. Ya da Muhafazakâr bir Hükümetin, yılda 5 sterlini olanların istedikleri zaman bunu 100 sterline satabileceklerini bilen pratik iş adamları tarafından kandırılarak bu kanunu çıkarttığını düşünelim. Ya da, sermayeyi özel ellerden alıp, Devlete vermek isteyen bir İşçi Hükümeti bunu yapmış olsun. Hükümet, sermayeye yüzde otuz bir vergi ister ve milletvekillerinden büyük bir çoğunluk da bunu gerçekte ne olduğunu bilmeden lehinde oy kullanırlar. Muhalefettekiler de aynı bilgisizlikle, konunun özünü kavramadan oylarını tasarının aleyhinde kullanırlar. Sonunda ne olur? Yılda 5 ster-

lin geliri olan hiç bir insan 30 sterlin ödeyemiyeceğine göre, bu 5 sterlini 100 sterline satar ve vergisini ödedikten sonra kalan 700 sterlini yeniden bir işe yatırır. Fakat parasına karşılık alacağı miktar 100 sterlin olmayacaktır. Çünkü herkes gelecekteki gelirini hazır para karşılığı satmak isteyeceğinden, kimse bu hazır parayı bulamıyacaktır. İş eninde sonunda yine dikiş makinesi hikâyesine dönecektir. Kadın, vergi tahsildarına vergisini ödeyemiyeceğini, isterse ev eşyasına haciz koydurup satabileceğini ve cehenneme kadar yolu olduğunu söyleyecektir (böyle durumlarda akıllı kadınlar sert konuşurlar). Fakat vergi tahsildarı, ona eşyasının işe yaramadığını, bütün kapitalitslerin eşyalarını satmak zorunda olduklarından ve bunları ancak vergilendirecek sermayesi olmayan yoksul kişiler almaya talip çıktıklarından söz edecek ve sonunda mobilyalarının beş para bile etmediğini ve bunları alıp götürmenin nakil masrafını bile karşılamıyacağını söyleyecektir. Bunun üzerine Hükümetin yapacağı tek şey, kadının 5 sterlinini altı yıl ve dört ay süre ile elinden almasıdır. Bu son dört ay, beklemesi için gereken zamanın faizidir. Diğer bir deyimle Hükümet, kadının gelirinin gerçek sermayesinin de hayalî olduğunu anlayacaktır.

Fakat bu vergi, gelir vergisi gibi her yıl uygulanacaksa yine de yeterli olamaz. Çünkü altı yıl sonra kadının 180 sterlin borcu olacaktır ki, yılda 5 sterlinlik gelirinden vazgeçip, çalışarak hayatını kazanması kendisi için daha hayırlı olacaktır. Hükümet de sermaye üzerinden vergi almanın imkânsız olduğunu, sermayenin varolan birşey olmayıp, uzun zaman önce yenmiş birşey olduğunu kabul zorunda kalacaktır.

Bu gibi vergilerin imkânsızlığını ispat eden ve halen yürürlükte olan bir sermaye vergisi de vardır. Bu, öldü-

ğümüz zaman geride bıraktığımız malların hayalî sermaye değerinden alınan Miras Vergisi'dir. İnsanların bunu ödeyebilmelerinin tek nedeni, hepimizin bir anda ölmediğimizdir. Biz insanlar çok seyrek ve yavaş yavaş ölürüz. Yılda bin kişide yirmisi ya ölür ya ölmez. Bu yirmi kişiden ikisinden fazlasının da sermayesi yoktur. İnsan, bunların mirasçılarının gelirlerinin bir kısmını, miras vergisini ödemek için kolaylıkla satabileceğini sanır. Nasıl olsa bunların alıcıları da, babaları ya da amcaları son zamanlarda ölmemiş diğer kapitalistlerdir. Ama buna rağmen Hükümet alacağını tahsil için uzun bir süre beklemek zorundadır. Bu vergi çok budalaca bir vergidir. Bu, Devleti mirasın bir bölümüne ortak edip, mal mülke el koyma fırsatını verdiğinden değil, uygulanmasının çok zalimce ve haksızca olmasındandır. Bir yüz yıl içinde üç kere el değiştiren bir mülk bunun ağırlığını pek duymaz. Ama bir yıl içinde üç kere el değiştiren (sözgelişi, salgın hastalık zamanlarında) diğer bir mülk, vergileri ödendikten sonra sıfıra düşer ve mirasçıları da zenginlikten yoksulluğa tepetaklak yuvarlanıverirler. Vasiyetnamenizi hazırlarken yoksul kişilere değerli eşyalar bırakmamaya gayret edin. Bu malları saklamak isterlerse imkânları dışında bir miras vergisi ödemek zorunda kalacaklardır. Ve belki de bu vergiyi ödeyebilmek için, bıraktığınız malları satacaklardır.

Bu, öylesine az anlaşılan bir şeydir ki, başka konularda aklı başında kimseler bu konuda ülkenin sermayesinin savaştan önceki on bin milyondan savaş sonunda otuz bin milyona çıkmış olduğunu hesap ederler (sanki savaş ülkeyi yoksullaştırdığı yerde zenginleştirmiş gibi), ve Parlamento'da bu otuz bin milyonu sanki varolan bir servetmiş gibi vergilendirmeye ve bununla savaş mas-

raflarını ödemeye kalkışırlar. Bu korkunç savaşa yedi bin milyon, madenler, demiryolları ve fabrikalara yirmi bin milyon harcadığımızdan ve bunlar İngiltere Bankası ile diğer Şirket ve Tröstlerin defterlerine yazıldıklarından, bunların halen var olduğunu ve bizim, herkesin nüfusun onda dokuzunun halini görüp anlıyacağı gibi feci şekilde yoksul bir millet olduğumuz halde çok zengin bir millet olduğumuzu sanırlar.

23

PARA PAZARI

ŞİMDİ DE sizi yine para sahibi bir kadın kabul ederek, para alışverişinizin yapıldığı ve adına **«Para Pazarı»** denen o esrarlı kuruluşu anlatayım.

Paranın alınıp satıldığı bir pazar ilk bakışta saçma birşey olarak görünür. Akla uygun olarak, «Beş liralık balık istiyorum,» diyebilirsiniz ama, «Beş liralık para istiyoruz,» demek çok gülünç birşeydir. Beş liralık para, beş liradır. Beş lirayı başka bir beş lira ile değiştirmeyi kim ister ki? Para değiştiricilerinden başka hiç kimse para satın almak istemez. Bunlar da yabancı paraları satın alır ve siz başka ülkelere giderken size satarlar. Fakat İngiltere'de kimse İngiliz parası almak istemediği halde, biz paramızı kiralamak; yani, ödünç almak isteriz. Ödünç almak ve kiralamak her zaman aynı şeyler değildirler. Komşunun tavasını ödünç alıp ertesi günü kupkuru bir teşekkürle geri verebilirsiniz. Fakat para pazarında kibarlık yoktur: Aldığınızın bedelini öder, verdiğinizin bede-

lini alırsınız. Ve üstelik ödünç aldığınızı geri vermek diye birşey yoktur; bunu hemen tüketirsiniz. Komşunuzdan ödünç olarak tava değil de, bir somun ekmekle bir mum isteseniz, ekmeği yiyeceğiniz ve mumu yakacağınız bellidir. Ona daha sonra yeni bir mum ile taze bir somun vereceksiniz. Para aldığınız zaman ise, gerçekten aldığınız şey, paranın satın alacağı şeylerdir. Yani, hemen tüketilecek mumlar, ekmekler ve diğer eşyalar. Bir lira ödünç alırsanız demek ki bir liralık bir eşyaya ihtiyacınız vardır. O eşyayı geri veremezsiniz; bütün yapabileceğiniz iş bir lira değeri olan yeni bir şey ya da bir hizmet yapmak ve bunun karşılığında alacağınız lirayı geri vermektir. Hem ne olursa olsun, siz borcunuzu ödeyinceye kadar, alacaklınız o liranın karşılığı olan şeyleri tüketemiyecektir. Eğer ona beklediği süre için fazladan bir şey oderseniz, ondan aldığınız paranın kullanılma kirasını ödüyorsunuz demektir.

O zaman ona karşı hiçbir mükellefiyetiniz olmaz; çünkü onun size yaptığı gibi, siz de ona bir hizmette bulunuyor sayılırsınız. Bunu ilk bakışta görmeyebilirsiniz, fakat hele bir düşünün bakalım Ödünç verilen bütün paralar yedek paralardır, insanların kendilerini geçindirmeye yetecek paraları olmadan borç verecek paraları olamaz. Bu yedek para yedek eşyalara, özellikle yiyeceğe, yani, hemen kullanılmazsa çürüyüp yokolacak şeylere sahip olmak için elverişli bir senettir. Komşunuzun geçen haftadan artakalan bir somun ekmeği varsa ve siz bunu yiyip ona gelecek hafta taze bir somun vermeyi vaadederseniz, ona karşı bir hizmette bulunmuş olursunuz. Gerçekte, ailesinin yiyeceğinden fazla bir somunu bulunan kadın, bunu çöp tenekesine atacağı yerde komşusuna, «İstersen sen bu somunu al ama bana haftaya taze bir

yarım somun ver,» diyebilir. Yani, ekmeği çöpe atarak gireceği zarardan kurtarma hizmeti olarak yarım somunu teklif edebilir.

İktisatçılar buna **'Olumsuz Faiz'** adını verirler. Bu da, siz paranızı isteyene kadar sizin için yedek paranızı saklaması için başkalarına verdiğiniz paradır. **'Olumlu Faiz'** de, başkalarından sizin paranızı saklamaları için aldığınız paraya denir. Bunlardan biri de diğeri kadar olağandır. Kimsenin size borç vermek için üstüne para vermemesinin, aksine sizden borç alanın size faiz vermesinin tek nedeni; bu gelirin eşit olmayan bölünmesi düzenimizde, borç verecek kadar yedek parası olan insanın çok az ve hemen yiyeceğine yetecekten azına sahip olan insanın çok fazla olmasıdır. Öyle ki, her zaman yedek parayı hem hemen sarfedecek ve hem de ilerde bunu taze mallarla iade edecek ve borç verene üstelik fazla para verecek insanlar bulunur. İktisatçılar bu paraya **'perhiz ödülü'** adını vermişlerdir. Aptalca birşeydir bu. İnsanlara ikinci bir yemek yiyememekten ya da aynı anda yarım düzine elbise giymemekten ya da on evde aynı zamanda oturmamalarından dolayı ödül verilmesi gerekmez aslında. Aksine, bu fazlalıkları kendileri adına kullanan insanlara bunlar müteşekkir olmalı ve üstüne bir para da vermelidirler. Pek çok yoksul içinde bir kaç zengin olacağı yerde, bir çok zengin olsaydı; bankerler paranızı saklamak için sizden yüksek bir faiz istiyeceklerdi. O zaman 100 sterlininiz olsa ve bunu gelecek yıla kadar saklamak isteseniz ve bunun için bir bankaya başvursanız, banka müdürü; «Özür dilerim,» diyecekti. «Ama yüz sterlininiz gelecek yıla belki yetmiş sterlin kalır. Elinizde bu kadar yedek paranız olduğu için Tanrıya şükretmelisiniz. Hiç para biriktirmemeniz çok daha iyi olur sizin için. Masrafı-

nızı arttırın; paranızı, temsil ettiği şeyler çürümeden, keyifle yemeye bakın. Bankacılık eski bankacılık değil artık!»

Elbette bu, Kapitalizm düzeninde olamaz. Çünkü Kapitalizm ülkenin gelirini öylesine dağıtır ki, çoğunluk yoksul kaldığı halde bir kaç kişi çok zengin olur. Bunun için şimdi, bütün yedek paranızı ödünç verebilir (yatırım yapar) ve tamamını geri alana kadar yılda şu kadar faiz alabilirsiniz. Bu bekleme bedeline faiz, ya da İncil dilinde, **'Tefecilik'** adı verilir. **'Faiz'**, kibar bir sözcüktür. Kısacası, ödünç alan yedek paranızın kullanılmasını kiralamış olur ve bu alışverişte dürüstlükten uzak ya da şerefsiz bir yan yoktur.

Para Pazarı, şehirde yıllık gelirlerin hazır yedek para karşılığında alındığı yerdir. Kiralanmaya sunulan yedek para ile satışa sunulan gelirlerin çok ya da azlığına göre, 100 sterline alabileceğiniz gelir günden güne değişir. Bu aynı zamanda, gelirin sağlamlığına ve yıldan yıla değerinde olabilecek farklılıklara göre de değişir. Yedek 100 sterlininizi bir yere yatırması için borsacınıza götürdüğünüz zaman (yani para pazarında size bir gelir kiralaması için), o size benim bu satırları yazdığım sırada sağlam olarak yılda dört buçuk sterlin, sallantılı olarak altı sterlin ve hiçbir şey alamama olanağını göre alırsanız 10 sterlin bulabilir.

Bu resmî para pazarı ile yoksulların hiçbir alışverişi yoktur. Onların hazır para almak için gösterecekleri tek garanti kazançlarından haftada ancak şu kadar ödeyebilecekleri vaadidir. Bu da, bir hisse senedinden ya da tapudan çok daha fazla şüpheli birşey olduğu için bunlar alacakları paraya karşılık büyük faizler ödemek zorundadırlar. Sözgelişi bir kadın haftada on kuruş karşılığı bir

lira alabilir. Alışılagelmiş faiz oranı budur ve bu da yoksul insanlara çok olağan gelmektedir. Bu, 100 sterlini kullanmak için yılda 433.50 sterlin ödemek anlamına geldiği için, yüzde 433.50 faiz demektir. Zengin insanlar böyle bir miktarı ödemeyi hayallerinden bile geçirmezler. Ödeme imkânsızlığı tehlikesi daha büyük olduğundan insan, yoksulluğu oranında daha çok faiz öder. Bundan dolayı gazetelerde, kiralık para fiyatının İngiltere Bankası tarafından tespit edildiğini (bunun için adına Banka Faizi denir) ve bu miktarın yüzde beş olduğunu ya da yüzde dört buçuğa düşürüldüğünü ya da yüzde altıya çıkarılacağını okuduğunuz zaman sakın kendinizin ya da başka birinin bu faizle para bulabileceğiniz hayaline kapılmayın. Bu, ancak Hükümet gibi, büyük şirketler ve bankacılar gibi, aldıklarını ödemeleri şüphesiz olanların bankalara ödeyecekleri faizdir. Bu durumda da, faiz oranı, bunların ödeyip ödememelerindeki sağlamlığa göre değil ortada ödünç verilecek paranın miktarına bağlıdır. Bu faiz oranı ne kadar düşerse düşsün, çamaşırcı kadın yine yüzde 433.50 ödeyecektir. Çünkü hem onun aldığını geri ödeyememe tehlikesi büyüktür; hem de parayı lira olarak verip karşılığını haftadan haftaya toplamak, milyonları birden verip faizini altı ayda bir toptan almaktan çok daha güçtür. Üstelik bu çamaşırcı kadın, en iyi dostu sandığı komşu tefecinin kendisine bir milyonerden çok faiz ödettiğini bilmeyecek kadar bilgisiz ve çaresizdir.

Paranın fiyatı ödünç alındığı amaca göre de değişir. Sizin bu para pazarı ile, ödünç alıcıdan çok ödünç verici olarak ilgilendiğinizi umarım. Faizci olmaktan korkmayın sakın(tekrar ediyorum bunda şerefsiz birşey yoktur), kimse sizin yatırımlarınıza ödünç verme adını vermeyecektir. Oysa, ne denirse densin bunlar ödünç vermedir

gerçekte. Yalnız bu borç kişilere değil özel şartlarla şirketlere verilmektedir. Şehirlerdeki iş adamları devamlı olarak böyle şirketler kurarlar ve giriştikleri büyük bir iş için onlara ödünç para vermenizi isterler. Bu büyük iş yanıbaşınızdaki sokakta bir mağaza, bir otobüs işletmesi, And dağları altında bir tünel, Pasifikte bir liman, Malaya'da bir kauçuk çiftliği ya da para getireceğine inandıkları herhangi birşey olabilir. Fakat bu adamlar sizden paranızı, geri verinceye kadar faiz ödemeleri şartına bağlı olarak almazlar. Onların teklifine göre, iş kurulduğu zaman size ve sizin gibi diğer ödünç verenlere (ki, bunlara hisse sahipleri denilir) ait olacak ve kâr etmeye başlayınca bu kâr herkese, ödünç verdiği para oranında dağıtılacaktır. Diğer yandan şirket kâr etmezse paranızı kaybetmiş olursunuz. Şirket sizin ona verdiğinizden fazlasını harcamışsa siz bunu ödemek zorunda değilsiniz. Onların deyimlerine göre sorumluluğunuz sınırlıdır.

Bu rastlantıya kalmış bir iştir: Eğer utangaç (ya da tedbirli) iseniz, bu şirketler sizi cesaretlendirmek için paranızı belirli bir faiz karşılığı vermenizi söyleyebilirler. Sözgelişi yüzde altı ya da yedi bir faize razı gelirseniz, diğer ortaklar ellerine birşey almaya başlamadan siz bu faizi alırsınız. Fakat bu takdirde de, ne kadar çok olsa bile kârdan buna ek birşey alamazsınız. Bu hisselere tercihli hisseler, diğerlerine adi hisseler adı verilir. Bu her ikisinin de bir kaç çeşidi vardır; fakat hepsi de yedek parayı kiralamak yollarıdır. Tek ayrı oldukları nokta, size paranızı vermeniz için ileri sürdükleri şartlardır.

Bir hisse senedi aldıktan ve bu size bir gelir getirmeye başladıktan sonra, hazır paraya ihtiyacınız olduğu her an bunu yedek parası olan ve bu yedek parayı bir gelir ile değiştirerek **'biriktirmek'** isteyen birisine pazar

fiyatı üzerinden satabilirsiniz. Para Pazarının hisse senetlerinin bu şekilde alınıp satıldığı bu bölümüne **'Borsa'** adı verilir. Hisse senedinizi satmak için bir kimsenin aracılığı gerekir. Bu kişiye, **'Borsa Komisyoncusu'** denilir. Borsacı, şirketin durumunu, gelirleri için arz edilen yedek paranın miktarını, satışa sunulan senetlerin miktarını gözönünde tutarak bir fiyat tayin eder.

Böylece Borsa'nın meşru işi, kurulmuş olan şirketlerin hisse senetlerini alıp satmaktır. Borsa aynı zamanda spekülasyon adı verilen ve hayali hisse senetlerine büyük fiyatların teklif edildiği garip bir oyun ile de uğraşır ama biz bir an için bunu bırakalım da, alışverişi yapılan hisselerin aşağı yukarı hep kurulmuş şirketlere ait olduğuna dikkat edelim. Millî bakımdan önemli olan, yedek paranın uygulanma biçimidir. Bu da eski şirketlerin senetlerini almakla olmaz; yeni şirketlerin kurulmasına, ya da hiç olmazsa eskilerin genişletilmesi amacına yönelmelidir. Borsa'da yapılan alışveriş bunun ölçüsü olamaz. Sözgelişi, 50 bin sterlininiz olduğunu ve bunu demir yolu hisse senetlerine yatırdığınızı düşünelim. Böyle yapmakla ne bir metre ray döşenmesini ne de fazladan bir katar kaldırılmasını sağlayabilir, hatta ne de varolan vagonlara bir battaniye satın aldırabilirsiniz. Paranızın demiryolları üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır. Bütün olup biten, sizin adınızın başka bir hisse senedi sahibinin adı yerine geçtiği ve eğer o hissesini size satmasaydı; ne alacak idiyse, onu şimdi sizin alacağınızdır. Üstelik onlar sizin verdiğiniz 50 bin sterlini alacak ve bununla istediklerini yapacaklardır. İsterlerse bunu Monte Karlo kumarhanelerinde harcayacaklar ya da İşçi Partisi'ne bağışta bulunacaklardır. Siz kumardan nefret edebilir ya da İşçi Partisi'nden tiksinebilirsiniz. «Eğer bunu bilseydim, hisseleri

prensiplerini iyice bildiğim ve parayı har vurup harman savurmayacağına güvendiğim bir insandan alırdım da, paracıklarımın ne olduğuna aldırmayan o namussuz borsacıdan almazdım,» diyebilirsiniz. Ama bu telâşınız boş yere olurdu. Uygulama alanına gelince, hisse senetlerini ancak Borsa'da kayıtlı şirketlerden alabileceğinizi, paranın gerçek sonunun sizin denetiniz dışında olduğunu öğrenirsiniz.

24

SPEKÜLASYON

BUNDAN ÖNCEKİ bölümde sizin bir kapitalist olduğunuzu kabul edip işe başlamıştım. Şimdi de belki biraz kumarbaz olduğunuzu düşüneceğim. Kumardan nefret etseniz bile çağdaş toplum şartları bunun nasıl oynandığını bilmenizi öngörmektedir. Eğer böyle bir bilginiz olmasaydı; bir adamın hayatında elini oyun kâğıdına sürmemiş, rulet masasına oturmamış, at üstüne para yatırmamış ve yalnızca Borsa'da mali işlerle uğraştığını bilerek gönül rahatlığı ile onunla evlenebilirdiniz. Bir de bakardınız ki, bir hafta sizin su gibi para harcamanıza ses çıkarmadığı halde, bir sonraki hafta yeni bir şapka bile alamıyacak kadar yoksul olduğunuzu söyleyiverecekti. Kısacası, kocanız kumarbaz tabiatlı bir adam olmadığı halde siz kumarbaz bir adamın karısı rolüne girecektiniz.

Bir iki sayfa önce Borsa'da oynanan ve adına **«Spekülasyon»** denen bir oyundan söz etmiştim. Şimdi size bu oyunu açıklıyacağım. Artık ister bundan kaçınır, ister balıklama içine dalarsınız; bu yalnızca size kalmış bir

iştir. Kapitalizmin doğurduğu en yaygın ve en heyecanlı bir kumar biçimidir bu.

Bunu anlamak için şunu bilmeniz gerekir: Londra Borsası'nda bir hisse senedi alıp parasını hemen vermeyebilir ya da bir hisse senedi satıp parasını hemen almayabilirsiniz. Bu hesaplar belki de onbeş gün sonraya düşen bir hesap gününde görülür. İlk bakışta bunun nasıl bir değişiklik yaratacağını anlamayabilirsiniz. Ama kauçuk, petrol, kömür, bakır ve tarım ürünlerinin iyi ya da kötü olması ile şirketlerin işlerinin ve ümitlerinin nasıl artıp eksildiğini bir düşünün hele. Bütün bunlar hisse sahipleri arasında bölüştürülecek paranın az ya da çok olacağını belirleyen unsurlardır. Hisse senedi fiyatları yıldan yıla değil, günden güne saattan saata ve hatta Borsanın çok heyecanlı anlarında dakikadan dakikaya değişir. Yıllar ya da yüzyıllar önce yeni bir şirketin kurulması için verilen 100 sterlin şimdiki sahibine yılda 5000 sterlin de getirebilir, 5 sterlin de. Hatta hiçbir şey getirmiyebilir de. Yeni iken sahibine 100 sterline malolmuş o hisse senedi şimdi bu gün 100 bin sterline, yarın 30 sterline satılabilir ve bir başka gün hiç satılmayabilir. İnsan sabahları gazetesini açınca hemen Borsa haberlerine bakıp ne kadar zengin ya da yoksul olduğunu öğrenir. Parasını Hükümete ya da Belediyeye ödünç verip bunların hisse senetlerinden almadıysa, elindeki senetlerin hiçbir hafta aynı değerde kalmadığını görecektir.

Şimdi bu iki şeyi birbirine ekleyin bakalım Hisse senedi değerindeki bu sürekli artış ve ertesi hesap gününe kadar para verilmesi gerekmediği konusundaki Londra Borsa'sının kuralı.

Cebinizde ne bir kuruş yedek para ne de satacak bir hisse senedi olmadığını düşünün. A şirketinin hisse-

lerinin birkaç gün içinde değerlerinin yükseleceğini öğrendiğinizi kabul edelim. Aynı zamanda B şirketinin hisse senetlerinin de düşeceğini duymuş olabilirsiniz. Eğer bu gerçekse, para kazanmak için bütün yapmanız gereken şey A şirketinin hisselerini satın alıp B şirketininkileri satmaktır. «Param olmayınca nasıl alabilirim, senedim olmayınca nasıl satabilirim?» diye soracaksınız. Buna cevap vermek çok kolaydır: Ne parayı ne de senetleri hesap gününe kadar meydana çıkartmak zorunluluğunda değilsiniz. Hesap gününden önce de A senetlerini alış fiyatınızın üstüne satar, B senetlerini de satacağınızdan ucuza alırsınız. Hesap günü gelince, bir yandan sattığınız senetlerin parasını, diğer yandan satın aldığınız senetleri teslim alırsınız. A senetlerinin parasını ödeyip, B senetlerini sahibine teslim ettikten sonra, satın aldığınız gün ile hesap günü arasındaki değer farkını cebe indirirsiniz. Ne kadar basit değil mi?

Buna **«Spekülasyon Oyunu»** adı verilir. Fakat ya tahminlerim yanlışsa diye düşünebilirsiniz. Ya A senetleri değerlerini kaybeder ve B senetleri yükselirse ne olacaktır? Sık sık olan birşeydir bu. Öylesine korkulacak bir durum da yoktur ortada. Bütün kaybedeceğiniz, iki senet arasındaki fiyat farkıdır. Bu da her yüz sterlinde beş on sterlinlik bir zarar olacağından, malınızı mülkünüzü rehine koyar ve yine işe başlayabilirsiniz. Hatta bazı durumlarda talihinizin dönmesini bekleyerek bu hesabınızı bir sonraki hesap gününe ertelemeniz imkânı da vardır.

Bu oyun bir talih oyunu olduğu kadar bir bilgi, maharet ve karakter (ya da karaktersizlik) oyunudur. İnsanın başarılı olması için iyi bir tahmin kuvveti ya da hisse senetleri fiyatlarını etkileyecek nedenleri bilen işin içinde bir tanıdığı olmalıdır. Bazı kadınlar bu oyunu at yarışı oy-

nar gibi oynarlar. Bazıları da oyunun kurallarını bilen borsacıların aracılığına başvururlar. Bazıları ise kapkaççıların vaadlerine aldanırlar.

İşte şimdi Londra Borsasında oynanan kumarları anlamış bulunuyorsunuz. Bu oyunun çeşitli biçimleri, cinsleri, kuralları vardır. Fakat oyunun özünü değiştirmez bunlar. Hergün New York, Londra ve diğer Avrupa Borsalarında milyonlarca sterlinlik spekülasyon oyunları oynanır. Ne alıcının parası, ne satıcının malı vardır oysa. Bu borsaların bulunduğu ülkelerse bu alışveriş sonunda Monte Karlo'nun rulet masalarından kazandığından fazla birşey kazanmıyorlardır. Bu işe harcanan insan enerjisi, cesareti kurnazlığı doğru yola yöneltilmiş olsa, gecekondularımız ortadan kalkar, salgın hastalıklar yokolur, hapishaneler boşalırdı. Ve bütün bunlar da, Kapitalizmin bunları yarattığı gün sayısından daha az bir saatte olur biterdi.

25

BANKACILIK

BORSA, Para Pazarının ancak bir bölümüdür. İş yapmak için para kiralamanın en yaygın yolu bankada bir hesap açtırmak ve ihtiyacınız olduğu zaman yedek parayı oradan kiralamaktır. Geri ödeyebileceğinize güvendiği sürece banka müdürü istediğiniz parayı verir; aslında da, biraz ilerde göreceğimiz gibi bu onun işidir zaten. Hesabınızda olandan fazla para çekmenize izin vererek size bu kolaylığı sağlar. Ya da iş yaptığınız birisi size gelecekteki bir tarihte belirli bir parayı ödeyeceğini belirten bir kâğıt vermişse (bu yazılı vaade **'bono'** deni-

lir) ve banka müdür de bu adamın vaadini tutacağına güveniyorsa, o miktar parayı size hemen öder. Yalnız o adamın parayı ödemesine kadar geçecek zaman için bir kira bedeli **(faiz)** düşer. Buna, bonoyu **'iskonto etmek'** adı verilir. Bu alışveriş yedek parayı kiralama yoludur. Gazetede paranın ucuzladığını ya da değerlendiğini okuduğunuz zaman bu, yedek para kiralamak için bankaya verilecek bedelin düştüğü ya da yükseldiği anlamına gelmektedir.

İngiltere Bankası'nın Banka Faiz Oranını yükselttiği ya da düşürdüğü için bazan birtakım gürültülerin koptuğunu duyarsınız. Bu, Banka'nın, bonoları daha çok ya da daha aza kıracağı demektir. Bu oran yükseltildiği zaman bankanızdan hesabınızdan fazla para çekmişseniz; banka müdüründen gelen bir mektup sizi hemen hesabınızı ödediğiniz takdirde çok memnun olacağı konusunda uyarır. Aslında ise, yedek kazançların ortadan kalktığını ve size bunları sağlamakta devam edemiyeceğini ve şimdiye kadar verdiklerini iade etmenizi söylemektedir. Bu durum sizin için çok zararlı olabilir, işinizi genişletemezsiniz. Bundan dolayı Banka Faiz Oranları yükselince iş adamları ağlayıp sızlarlar, düşünce de sevinçlerinden havalara zıplarlar. Banka Faiz Oranı genel olarak yedek para kiralamanın fiyatının göstergesidir.

Peki bu bankalar bu kadar yedek parayı nereden toplarlar? İşi gücü olmayan ya da bankada hesabı varsa çekmeyen ve senet iskonto ettirmeyen akıllı bir kadın için banka; çeklerinin ödendiği, parasının saklandığı ve bunun için kendisinden bir ücretin alınmadığı bir yerdir. Hatta elinde fazla parası varsa, belirli bir süreden önce haber vermeden çekmemek şartıyla, bu parasını kiralarlar da. Akıllı kadın kendi kendine nasıl olup da böylesine

bedava hizmetler gördükleri halde; koca koca binalar yaptırmalarının, temiz giyimli memurlar, terbiyeli müdürler tutmanın mümkün olduğunu soracaktır.

Bunun sırrı, insanların bankalardan yatırdıkları kadar para çekmemeleridir. Hatta bunu çekseler bile az bir süre için dahi olsa bankada kalır bu para. Sözgelişi cumartesi günü yazacağınız bir çekin karşılığı olan 100 sterlini sağlam bir yerde saklamak için bankaya yatırdığınızı düşünelim: Bu çek ancak gelecek Pazartesi günü tahsil edilecektir. Yani, sizin yüz sterlininiz bir hafta bankada kalacaktır ki, banka bu parayı bir haftalığına iki şilin karşılığında kiralayabilir.

Banka işlemleri arasında bu kadar kârsız olanları pek az yer tutar. Çoğu insan parasını bütün yıl bankada tutar, her hafta ödeyecekleri miktarı yatıracak yerde yuvarlak bir rakam yatırıp bütün yıl buradan ödemelerini yaparlar. Bir hesap açtırabilmiş en yoksul bir kadın bile en son kuruşunu çekmek zorunda kalacağı sefalete pek seyrek olarak düşer. Hesabı bir kaç liraya düştüğü zaman beş on lira daha koyması gerektiğini bilir. Bu türden işleri her banka yapmaz ya! Böyle bir hesap açtırmak isteseniz İngiltere Bankası Müdürü öfkesinden mosmor kesilip sizi hemen kapı dışarı ettirir. Banka müşterileri öyle insanlardır ki; kiminin her zaman için 20, kiminin 100, kiminin de 1000 sterlini bankada durur. Yani, bankaya ne kadar çok para yatırsalar ya da çekseler her zaman çekmedikleri bir para kalmaktadır. Bütün bu paralar toplandığı zaman da bankanın elinde olağanüstü miktarda yedek para birikmiş olur. İşte bankalar bu paraları kiraya vererek o büyük kârlarını elde ederler. Bu yüzden de size saygılı davranabilmektedirler.

Bankada parası olan ve hesabını belirli bir miktarın

altına düşürmemekte titizlik gösteren akıllı kadın şimdi de, korku ile, bankasının kendi parasını kendi ihtiyacı olana kadar saklayacağı yerde gerçekten bunu başkalarına ödünç mü verdiğini soracaktır. Evet! Banka zaten bu işi yapmak için kurulmuştur. Bu kez akıllı kadın, ya bir çek yazdığım zaman bankada bunu ödeyecek para olmazsa, diye kuşkuya düşecektir. Elbette bütün müşterileri aynı günde bütün paralarını çekmek isterlerse olacak olan budur. Fakat bu hiçbir zaman yapılmaz. Yine de, belki olabilir ama diyeceksiniz. Aldırmayın; banka olabileceklerle değil, olanlarla ilgilidir. Olan da, bankalar yatırılan her bir liraya karşı kasalarında istendiğinde verilmek üzere on kuruş saklarlarsa bunun yeterli olduğudur.

Bankacılığın ne olduğunu ve bankacıların kiraladıkları yedek parayı nereden bulduklarını öğrenmiş bulunuyorsunuz. Size sıkıcı gelecekse de şunu tekrar hatırlatmalıyım : Bu yedek para gerçekte, genellikle çabuk bozulur maddelerden meydana gelen yedek kazançtır. Günümüzün en büyük kamu tehlikelerinden biri de bankacıların bunu bilmemeleridir. Bu adamların kiralama düzeni içinde bu parayı alıp kullanma hakkını satmaları «**Kredi**» adı altında gizlenmektedir. Bunun sonucunda da bankacılar Kredi'yi yenip içilebilen, giyilebilen, kendisinden ev, demiryolu, fabrika yapılabilen birşey olarak görmektedirler. Oysa, gerçek Kredi, borç verenin, borç alanın aldığı bu parayı ödemeye imkân olacağı konusundaki düşüncesidir.

Ama düşünceler ile işçiler beslenmez, evler yapılmaz. Bir kadının kredi ile yaşadığını, kredi ile ev yaptırdığını ya da kredi ile bir otomobil aldığını duyduğunuz zaman bunların hiçbirini yapmamış olduğuna emin olabilirsiniz. Gerçekte yiyecek ile yaşamakta, evini doyurucu

yemekler yiyen insanlara tuğla ve harç ile yaptırmakta, gayet patlayıcı benzin dolu bir otomobille oradan oraya gitmektedir. Eğer bütün bunların parasını kendi vermediyse başka biri vermiş demektir. Bunlara kredi ile sahip olması demek, banka müdürünün onun gelecekteki bir zamanda bunları eşit değerde mallarla ödeyebileceğine inanmış olması demektir. Fakat bu kadın bankaya gidince, müdürden yiyecek, tuğla ya da otomobil istemez: Kredi ister. Banka müdürü de ona şu miktar para çekmesi için izin verdiği zaman bu, gerçekte şu kadar yiyecek, şu kadar tuğla ve bir otomobil alması için gerekli bir izindir. Müdür ise kadına kredi verdiğini zanneder ve söyler. Böylece de bütün banka müdürleri kredinin yenip içilecek ya da maddi birşey olduğuna inanmışlardır. Aynı zamanda kendilerinin krediyi çoğaltıp azaltarak bu harmanı çoğaltıp azaltacaklarına da inanırlar. Gazetelerdeki haberler, banka müdürlerinin yıllık toplantı konuşmaları, Parlamento'daki mali tartışmalar hep 'krediyi çoğaltmak', 'krediyi kısmak', 'krediyi kaldırmak' gibi saçma sözlerle doludur. Sanki birisi krediyi kürekliyormuş gibi! Akıllı adamlar, bankanın birisine beş bin sterlinlik yedek geçince verdiği zaman, bunun beş bin sterlinlik kredi de demek olduğunu ve ikisinin bir arada on bin sterlin ettiğini hesap edip dururlar. En yakın tımarhaneye tıkılmaları gereken bu insanlar hem halk arasında hem de Parlamento'da taraftarlar bulurlar oysa. Bunlar sanayiimizi (yani gemiler, fabrikalar, lokomotifler yapmamızı) kredi ile genişletmemizi savunurlar. 2 rakamını kalemle 4 haline getirerek ülkedeki malların miktarını arttıracaklarını sanırlar bunlar. Yedek geçince eksikliği İngiltere Bankasını Faiz Oranını arttırmaya zorlayınca bunlar kendilerinin işlerini genişletmesine engel olduğu için İngiltere Bankası

yöneticilerini suçlarlar. Sanki iyi havada civayı alçak düzeyde tutamıyan barometreden bir farkları varmış gibi bu yöneticilerin. Bu adamlar **'pratik iş adamları'** oldukları için herşeyi kendilerinin daha iyi bildiklerine inanırlar. Fakat milli amaçlar açısından bunlar tehlikeli hayallere kapılmış manyaklardır ve bunların öğütlerini tutan Hükümet, gemilerini kısa zamanda kayalara oturtur.

Şu halde bankadan aldığınız paranın, bankaya yatırdığınız paranın, hisse senedi alarak şirketlere, Belediyeye, Hükümete verdiğiniz paranın fiyatını tespit eden şey nedir? Borsada hazır para karşılığında satılan gelirlerin fiyatını tespit eden kimdir?

Bu, piyasada kiralanmaya hazır yedek geçincenin ('biriktirilmiş' paranın) miktarı ile bu parayı kullanmak isteyen ve bedelini vermeye hazır olan insanların miktarı arasındaki orana göre değişir. Bir yanda gelirlerinden daha az bir para ile geçinen ve ellerindeki yedek mallar çürümeden bunları elden çıkarmak isteyen mülkiyet sahipleri vardır. Diğer yanda ise, mülkiyet sahiplerinin tüketemediklerini, yeni işler kurmak ya da eski işlerini genişletmek için çalıştıracakları emekçilere yedirmek için almak isteyen iş adamları vardır. Bunların yanında da, gelirlerinin fazlasını yemiş müsrif mülkiyet sahipleri bulunur. Bu adamlar gelirlerini (ya da bunun bir kısmını) satmak ve borçlarını ödemek isterler. İşte bütün bunların arasında yedek paranın ve gelirlerin ucuz ya da pahalı olmasını ayarlayan bir **'Arz'** ve **'Talep'** doğar. İstek çoğalır ya da mal azalırsa fiyat yükselir, aksi olursa düşer.

26

PARA

PARA PAZARI konusunda artık pek çok kişiden fazla bir bilginiz olmuştur. Fakat hisse senetlerinin değerlerini günden güne etkileyen nedeni bilmek yeterli değildir. Bütün paramız yedek para halinde bulunmaz. Yiyecek, giyecek ve barınak için para harcayanlarımız yanında hisse senedi alanlar azınlıktadır. Yedek parası olmayan çoğumuz İskoçyada av köşkleri, Borsada spekülasyon yapma hayalleri kurarız ama yine de para kullanırız. Yeryüzünde para diye birşey olmasaydı paranın değerini ne tespit edecekti? Para nedir?

Sözgelişi, altın parayı ele alalım Belki de savaşın altın sikkeleri silip süpürüp yerine **'Hazine Parası'** denilen kâğıt parayı sürdüğünü hatırlayacak kadar yaşlı ve belki de tekrar altın sikkelerin piyasaya çıkışını görecek kadar gençsiniz. Altın para nedir? Gümüş bir kaşığın bir yumurta yeme aracı olduğu gibi altın para da birşeyler satın alma aracıdır. Bu tür araçlar olmasaydı, alım satım imkânsız olurdu. Para diye birşeyin olmadığını ve otobüsle bir yerden bir yere gitmek istediğinizi düşünün. Biletçi bilet kesmeye gelince kendisine eşeğinizi teklif edip bilet parasının üstünü patates ile ya da bir kaz teklif edip üstünü yumurta ile tamamlamasını istersiniz. Bu öylesine güç, pazarlık öylesine uzun olurdu ki; bir dahaki sefere otobüse binmek yerine eşeğe binmeyi tercih ederdiniz. Gerçekten de otobüsler komünize edilip, paralı bilet usulü kaldırılmadıkça kimse bu zahmete katlanıp otobüse binmeyeceği için, hiç otobüs olmazdı ya.

Bir eşeği oradan oraya taşımak, hatta eşek sizi taşısa bile, onun değeri kadar altını taşımaktan çok daha fazla sıkıntılıdır. Bunu gören Hükümet de, altını her biri eşit ölçülerde parçalar halinde keserek bunları alım satım işlerinde kullandırmaktadır. Altın kadar kıymetli bir madenin kullanılmasını gerektirmeyecek alışverişlerde kullanılmak üzere Hükümet ayrıca gümüş ve bronz paralar bastırmış ve bunların şu kadarının bir altın değerinde olduğunu kanunla tespit etmiştir. Alışveriş de bundan sonra kolaylaşmış olur. Biletçiye eşeğinizi verecek yerde, bilet değerinde para verirsiniz ve hiçbir gürültü çıkmadan iki saniyede işinizi bitirmiş olursunuz.

İşte böylece paranın yalnızca alışveriş için gerekli bir araç olmakla kalmayıp aynı zamanda bir eğer ölçüsü de olduğunu görüyorsunuz. Elde para varken, bir eşeğin şu kadar kaz ya da yarım at değerinde olduğunu söylemeyi bırakıp şu kadar para ettiğini söyleriz. Bu da, hesapların tutulmasını ve ticaretin mümkün olmasını sağlar.

Bu, A B C demek kadar kolaydır. Kolay olmayan şey, eşeğin değerinin niçin on beş şilin olduğunu söyleyebilmektir. Ya da niçin on beş şilin bir eşek değerindedir? Buna vereceğiniz karşılık, on beş şilini olan bir insanın on beş şilinden çok bir eşek istediği ve bu fiyata satıcı olanın da eşekten çok on beş şilini istediğidir. Alıcı eşek istediği halde, bunu ona on beş şilinden fazla verecek kadar çok istemiyordur. Alıcı da, paraya ihtiyacı olduğu halde eşeği on beş şilinden aşağı vermiyecektir. Böylece bir değiş tokuş yapmış olurlar. Karşılıklı ihtiyaçları o rakamda dengelenmiştir.

Bir eşek ancak bir eşektir; ama on beş şilin, yiyecekten başlayıp ucuz bir şemsiye kadar on beş şilinin alabi-

leceği herşeyi temsil eder. Herhangi miktarda bir para bir geçinceyi temsil eder. Fakat geçinceyi yeyip, içip giyebildiğiniz halde Hazine kâğıtlarını ya da madenî paraları yeyip içemiyeceğinizi unutmamalısınız. İki şilinlik bir madenî paranız varsa sütçü size yarım kilo yağ verecektir. Fakat bir kedinin bir ütü olmadığı gibi bir kilo yağ da bir maden parçası değildir. Yağ olmamış olsaydı, milyonlarca şilininiz olsa bile, kuru ekmek yemek zorunluğunda kalacaktınız.

Üstelik yağ da her zaman iki şilin değildir. Bazan iki buçuk şiline yükseldiği olur. Kilosuna bunun dörtte birini vermiş oldukları halde bunu çok pahalı bulan insanlar hâlâ aramızda yaşamaktadırlar. Yağın bol olduğu zaman ucuz, az olduğu zaman pahalı olduğunu söylemek kolaydır, fakat işin tek bir yanıdır bu. On kilo yağ Pazartesi günü bir sterlin ve Cumartesi günü bir buçuk sterlinse, bu daha az yağ, ya da daha çok altın mı demektir?

Belki biri, belki diğeri belki de her ikisi demektir bu. Hükümet Darphane'de, tedavüldeki sterlinleri iki katına çıkaracak kadar sterlin bastırırsa, on kilo yağa iki sterlin ödemek zorunda kalırız. Bu yağın azaldığından değil, altının çoğaldığından böyle olmaktadır. Fakat gerçekte buna imkân yoktur, çünkü altın o kadar az bulunan bir madendir ki, Hükümet bizim işimize yarayandan çoğunu para olarak bastırırsa, aksine kanun bulunmakla birlikte halk bunları eritip başka amaçlar için kullanır. Bunun için insanlar altın para karşısında kendilerini güvenli duyarlar. Alışveriş dışındaki amaçlar için de altın değerini muhafaza eder. En kötüsü başımıza gelip de Merihliler İngiltere İmparatorluğunu ilhak etseler ve tedavülde ancak Merih parası kullanılsa, altın sterlinlerle yine yağ satın

alınabilir. Çünkü altın bakımından İngiliz sterlini aynı ağırlıktaki Merih altın sterlini ile aynı değerde olacaktır.

Ama bir de başa namussuz bir hükümetin geçtiğini düşünün! Ülkenin ve Darphane'nin hırsız bir kral tarafından yönetildiğini düşünün. Belki de bu adamın büyük borçları vardır ve alacaklılarını aldatmak istiyordur. Bunu kurşundan yapılmış ve üzeri altın kaplanmış sikkelerle ödeyerek rahatça yapabilir. VIII. Henry eksik gümüşlü para vererek bu işi yapmıştı. Para sıkıntısına düşünce aynı numaraya başvuran tek hükümdar yalnız o değildir. Bu tip sahtekârlıklar ortaya çıkınca fiyatlar yükselir ve ücretler de fiyatları izler. Bundan kazançlı çıkanlar, kral gibi, ancak ağır borca girip bunu hafif para ile ödeyenlerdir. Bunların kazançları, alacaklıların kaybıdır. Bu alçakçasına hile, bütün İngiliz halkının kredisini düşürmüştü; çünkü bütün vatandaşlar istemedikleri halde bu sahtekârlığa kralları kadar bulaşmışlardı.

Bir milletin en çok korktuğu şey başında namussuz bir yönetici olmasıdır. Henry'nin o numarasını şimdi yalnızca krallar değil, yüzde doksanı proleter olan seçmenlerin oylarıyla işbaşına gelen cumhuriyetçi hükümetler de yapmaktadılar. Bu konu öylesine ciddidir ki, size bunu ayrıntılarıyla anlatmaya çalışacağım.

Bu anda artık altın sikke kullanmamaktayız. Bunun yerine, bir yüzünde Bir Pound yazan, diğer yüzünde de Parlamento binalarının resmi bulunan ve genellikle pis ve kokulu bir takım kâğıt parçaları kullanmaktayız. Yine bir kenarında bulunan kâğıt para olduğu ve Parlamento'nun şu sayılı kanunu gereğince birisine olan bir sterlin borcunuzu bu kâğıtla ödeyebileceğiniz ve onun da hoşuna gitsin gitmesin, bunu kabule zorunlu olduğunu yazmaktadır.

Bu kâğıdın, kâğıt olarak değerinin bir sterlin olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur. Kâğıt olarak kullanılamıyacak kadar küçük ve üstü resim ve yazı doludur. Ama yine alacaklılarına 7.700 milyon sterlin borçlu olan Hükümetin, bu bir sterlinlik kâğıtlardan 7.700 milyon tane basmasında ve bunlardan bin tanesi ile bir sigara bile alınmazken, borçlarını bununla ödemesine hiçbir engel yoktur.

Bunun inanılmıyacak derecede korkunç bir şey olduğunu söyleyebilirsiniz. Fakat bu iş çok yakın zamanlarda bile yapılmıştır. Savaş sonunda galipler çılgınca bir ısrarla Almanlardan savaş tazminatı olarak ellerinde bulunmayan paraları isteyince, Alman Hükümeti bu yola başvurmuştur. Avusturya ve Rus hükümetleri de bu işi yapmışlardır. Bu ülkelerin bana, beni ömrümün sonuna kadar rahatça geçindirecek kadar bir borçları vardı. Sonunda bu dört bin milyon sterlin borçlarının karşılığını kâğıt para ile ödediler: Bu da bizim para ile tam beş kuruş ediyordu. İngiliz Hükümeti Almanya'ya savaş masraflarını ödettiğini sanıyordu. Ama gerçekte bunu ödeyen ben ve benim gibi Almanya'dan alacaklı olanlardı. Ben bir yabancı ve bir düşman olduğum için hiç bir şüphe yok ki Almanlar benim durumuma acımamışlardır. Fakat aynı durum vatandaşlarından Alman parası alacaklı olan Almanların da başına geldi. Altı ay vade ile mal almış tüccarlar altı ay sonra borçlarını kâğıt marklarla ödeyince malları bedavaya almış oldular. Toprak ve binaların üzerindeki ipotekler, borçlar hep bu yolla temizlendi. Bunun beklenilmeyen bir sonucu da, İngiliz işverenlerinin sırtlarında olan ipotek, borç ve bunun gibi sıkıntılardan kurtulmuş olan Alman işverenlerinin İngiliz pazarlarında İngilizlerden ucuza mal satmaları oldu. Ga-

rip şeyler oluyordu. Saatten saate değeri düştüğü için kimse para biriktiremiyordu: İnsanlar beş milyonluk bir öğle yemeği yemek için lokantaya giriyorlar, çıkarken borçlarının yedi milyona yükselmiş olduğunu görüyorlardı. Eline para geçiren herkes koşup birşeyler satın alıyordu. Çünkü aldığı eşya faydalılığını saklıyacak, oysa karşılığı olan para ertesi günü o malın onda birini bile alamayacaktı. Evinizde iki tane bile olsa, bir tavaya on milyon mark ödemek hiçbir şey almamaktan daha kârlıydı. En sonunda tava tavadır ve kızartacak birşey bulursanız içinde güzelce kızartabilirsiniz. Oysa, on milyon mark aynı akşam belki bir tramvay bileti bile alamıyacaktır.

Bulabildiğiniz takdirde Almanya'da hisse senedi almak yapılacak iyi şeydi: Fabrikalar ve demiryolları da tavalar gibi değerlerini saklıyabiliyorlardı. Böylece insanlar paralarını harcamak için acele ettikleri oranda bir de yatırım alanı arıyorlardı. Fakat paralarını nasıl harcarlarsa harcasınlar, herkesin amacı bunu, değerini değiştirmeyecek birşeyle değişmekti. Kısa zamanda yabancı para (özellikle Amerikan doları) kullanmaya başladılar. Hükümet yeni bir altın para düzenine girene kadar da bu yolla işlerini idare ettiler.

Alacaklıları aldatmak için Hükümet tarafından paranın bu biçimde düşürülmesine kibar bir ad verilir: **'Enflâsyon'**! Bunun karşıtı olan kıymetli madene dönüş de **'Deflâsyon'**dur. Bu çare, hastalık kadar acı vericidir; çünkü Enflâsyon fiyatları yükselterek borçlunun alacaklıyı dolandırmasına imkân veriyorsa, Deflâsyon da, fiyatları düşürerek alacaklının borçluyu dolandırmasına yardım eder. İşte bunun için Hükümetin en kutsal görevi paranın değerini sabit tutmaktır. Ve işte hükümetlerin, bu

kadar hayati önemi olan para değeri ile oynayabildiklerinden dolayı namuslu ve para konusunu çok iyi anlayan insanlardan kurulması gerekmektedir.

Bu anda dünyada bu tanımlamaya uyan bir hükümet yoktur. Savaşı altın para düzeninden kâğıt para düzenine dönmek için bahane kabul eden bizim Hükümetimizle, bir kamyon dolusu parayla tek bir pul alınmıyacak kadar para basan Alman ve Rus hükümetleri arasındaki fark ancak bir derece farkıdır. Bu derece de İngiliz, Alman ve Rusların namusluluk derecesi değil, çevrelerinin onlara baskısının ve onların da buna kapılmalarının derecesidir. Yenilen ve galiplere olağanüstü paralar ödemek zorunda kalan ya da Çarlığın devrilmesiyle bir an Rusya gibi güçsüzleşen biz olsaydık, bundan daha namuslu olmayacaktık. Buradaki fiyatların iki katına çıkışını fazla kâğıt para basılmasından çok eşya ve emek eksikliğine yoran bizler, hâlâ Enflâsyonu sanayie ek sermaye sağlamak yolu olarak gören beyefendileri yüksek maliye uzmanları olarak kabul etmekteyiz. Bu adamların gerçekten para miktarını iki katına çıkarırsak servetimizin de iki kat artacağına inandıklarına mı, yoksa borçlarının o kadar çok olduğunu ve bunu ancak yarı değerindeki kâğıt para ile ödeyerek kurtulacaklarını mı düşündüklerini hiçbir zaman bilemeyiz.

Şimdi siz de benim gibi Hükümetin görevinin paranın değerini imkân olduğu oranda aynı düzeyde tutması olduğunu düşünüyorsanız, sizin de karşınıza aynı soru çıkacaktır: **«Hangi düzey?»** Bunun en basit cevabı, var olan düzeydir; ya da bununla oynanmış ve sallanmaya başlamışsa, **«sallanmaya başlamadan önceki düzey»**dir. Fakat gerçek bir cevap istiyorsanız, önce kâğıt ve madenî paralara yanınızda taşıyabildiğiniz faydalı eşyalar gö-

züyle bakmalısınız. Bunlardan size ve diğer bütün alışveriş yapacak insanlara yetecek kadar bulunmalıdır. Kısacası; kâğıt olsun, madenî olsun para, iğne ya da kürek gibidir: Değeri aynı yolla tayin edilir. Herkesin istediğinden on kat fazla iğne yapılırsa, iğnenin iğne olarak hiçbir değeri olmayacaktır. Çünkü çevresinde bedava dokuz tane bulduğu zaman hiçbir kadın gidip de bir iğneye para vermeyecektir. Şu halde yapılması gereken şey, dokuz işe yaramaz iğneyi alarak bunların çeliğinden yararlı birşey yapmaktır. Bundan sonra değersiz iğne kalmıyacak ve kalanlara da ihtiyacı olan terziler gerçek değerlerini vereceklerdir. Akıllı bir toplum, iğne miktarını değerini hep aynı düzeyde tutacak biçimde ayarlamaya çalışacaktır. Kapitalist bir toplum ise bunun aksine, iğneleri kapitaliste en çok kârı sağlayacak şekilde ayarlayacaktır. Fakat ne de olsa değer, elde edilebilen miktara bağlıdır.

Bir iğnenin yalnız dikiş işine yaraması gibi, para da insanların alışveriş yapmalarına yarar ve başka işte kullanılmaz. Bir dikiş iğnesinin pek çok mendil kenarı bastırdığı gibi bir para da elden ele geçerek birçok alışverişlerde kullanılır. İşte bu durum, ne miktar iğnenin ve ne miktar paranın gerekli olduğunu önceden bilmeyi çok güçleştirir. «Ülkede kenarı bastırılacak şu kadar mendil var, onun için şu kadar iğne yapalım,» diyemezsiniz. Ya da, «Her sabah satılacak şu kadar ekmek var, şu halde bunları almak için şu kadar para bastıralım,» da diyemezsiniz. Yeryüzünde hiçbir insan ve hiçbir Hükümet ne kadar iğnenin ve ne kadar paranın gerekli olacağını önceden söyleyemez. Beslemek zorunda olduğunuz ağızları sayıp bunları dolduracak şu kadar somun ekmeğin gerekli olduğunu söyleyebilirsiniz ama bir iğne ile bir para defalarca kullanılırlar. Şu halde Hükümet ne kadar para

basacağını nasıl tayin edecektir? Bir iğne yapımcısı kaç tane iğne üreteceğini nasıl bilecektir?

Bunu yapmanın tek bir yolu vardır. İğne yapımcıları artık satamayana kadar pahalı iğne yapmakta devam ederler, sonra yavaş yavaş fiyatları düşürürler, fakat bu zaman da daha çok satmaya başlarlar (iğneler ucuz olduğu için) sonunda fiyat o noktaya iner ki, biraz daha indirseler artık kâr edemiyeceklerdir. İşte bundan sonra ellerindeki stoku tamamlıyacaktan fazla iğne yapmazlar. Fiyat da o noktada tespit edilmiş olur. Hükümet de altın parayı bu yolla ayarlar. Altın herşeyden çok para biçiminde kullanılırsa faydalı olacağından, bir ons'luk altın para bir ons'luk para biçiminde olmayan altından (bunlara külçe adı verilir) daha değerlidir. Fakat Hükümet alışveriş ihtiyacımızdan çok altın para basarsa, bu istenilenden çok altın para demek olduğundan, bir ons'unun değeri külçe fiyatının altına düşecektir. Bu da, bütün fiyatların ve özellikle külçe altın fiyatlarının yükselmesi ile kendini gösterecektir. Bunun sonunda altın tüccarları altın sterlinleri eriterek bu altınları saat, bilezik gibi şeylerin yapımında kullanırlar. Fakat bu eritme işlemi sonunda tedavüldeki altın para miktarı eksileceğinden, altın para fiyatı, diğer biçimlerdeki altın fiyatı düzeyine yükselir. Böylece para altından meydana geldiği sürece, para değeri otomatik olarak kendisini ayarlar.

Altın para değeri böylece bulunur; fakat bir sterlinin iki yüz kırkta biri olan bir farthing'lik para altından yapılamaz. Aksi takdirde bunun kullanılamıyacak kadar küçük olması gerekecektir. Bundan başka beş bin sterlinlik bir borç ödemek ya da alacağınızı almak zorunda kalırsanız, bu kadar parayı birden taşıyamıyacağınızı göreceksiniz. Farthing ve peni'leri bronz ve gümüşten yaparak bu güçlükten kurtuluruz. Beş bin sterlinlik güçlükten de İn-

giltere Bankası'nı kâğıt para çıkartmaya zorlayarak kurtulmuş oluruz. Bu kâğıt para karşılığında Banka'nın istenildiği takdirde altın para vermesini de kanun haline sokarız. İnsanlar alışverişlerinde bu paraları birbirlerine verdiklerinde bunların **'altın kadar sağlam'** olduklarını bilirler.

Böylece kâğıt paraya da, bronz ve gümüş sikkelere de alışmış oluruz. Yani filigranlı bir kâğıt parçasının 615 grain altın, ancak yarısı gümüş olan bir madenî sikkenin de o boyda saf gümüşten daha değerli olduğu düşüncesine alışmış oluruz. Bu ucuz paraların da altın para kadar işe yaradığını görünce pek tabii olarak altın paranın gerçekten gerekli olup olmadığını sormaya başlarız. Kâğıt da altın gibi bir değiş tokuş aracı olmuştur, üstelik kullanılması daha kolaydır. Fiyatları altına oranla ölçeriz ama, hayalî altın da gerçek altın kadar iş görmektedir. Hükümetlerin namusluluğu sağlanabilseydi; para için altın kullanmanın, altın çengelli iğne ile pırlanta kol düğmesi kadar lüks olduğu ortaya çıkardı.

Gerçek bir altın para düzeni olduğu zaman, paranın alış gücü Hükümetin namusluluğuna bağlı değildir. Para, değerli bir maden olarak değerini korur ve Hükümet alışverişte kullanılacaktan fazlasını basarsa başka amaçlar için kullanılabilir. Fakat Hükümet tamamen değerini kaybettirene kadar kağıt para basabilir. Altının otomatik ayarlaması olmadığı zaman Hükümet bu para basımını ne zaman durduracaktır? Biraz önce gördüğümüz gibi genel bir artış görüldüğü zaman bunu durdurma anı gelmiş demektir. Çünkü fiyatların genel artışının nedeni, ancak para değerinin düşmesidir. Şu ya da bu eşya yeni bir üretim tekniğinin bulunması nedeniyle ucuzlayabilir ya da tarım ürünlerinin kötü bir yılıysa fi-

yatlar yükselebilir; ama bütün eşyaların fiyatları bu nedenlerle inip çıkmazlar. Hep birden fiyatların yükselmesi ya da düşmesi karşısında değerini değiştiren eşyalar değil, paradır. Kâğıt para düzenindeki bir ülkede Hükümet bu hareketleri dikkatle izlemeli ve fiyatları bütün olarak yükseldiği zaman, tedavüldeki parayı fiyatlar normale düşene kadar çekmelidir. Bütün fiyatlar hep birden düştüğü zaman da yine Hükümet fiyatlar yükselene kadar para basmalıdır. Gerekli olan, ülkedeki bütün alışverişe yetecek hazır parayı sağlamaktır. Namuslu ve anlayışlı bir Hükümetin işi, **arz**'ı **talep**'e göre ayarlamaktır. Hükümetler namussuz ya da bilgisiz ya da her ikisi iseler; o zaman değerli maden düzeninden başka bir emniyet süpabı yoktur.

Bu arada çağdaş bankacılığın, herhangi bir para işlemi olmadan olağanüstü işler çevirdiğini de unutmamak gerekir. İşiniz dolayısıyle birisine borcunuz olduğu zaman bir çek verirsiniz. Bu adam sizin bankanıza gidip de çeki tahsil edeceği yerde, bunu, tahsil edilmek üzere kendi bankasına verir. Böylece bankaların elinde diğer bankalardan tahsil edilecek çeklerle, diğer bankalara ödenecek borçlar birikir. Bu çekler tek tek ele alındığı zaman milyonlarca sterline vardığı halde, tahsil edileceklerle ödenecekler arasındaki fark bir kaç sterlin olabilir. Bunu gören bankalar İngiltere Bankası'nda birer hesap açmışlardır. Şimdi birbirleri ile olan hesapları bu Banka'nın defterlerinde iki satır yazı ile kapanmakta ve milyonlarca sterlinlik hesaplar hiç para kullanılmadan ödenmektedir. Hepimiz banka hesabı açtıracak kadar zengin olsaydık, para ancak birbirini tanımayan yabancılar arasında kullanılan birşey olurdu.

Böylece gerçek paranın yerini yavaş yavaş bir he-

sap parası almaktadır; yani, biz kazançlarımızı ve borçlarımızı para ile ölçmekte, durumumuzu aynı biçimde değerlendirmekte, şu kadar yüz sterlin kazanmakta, şu kadar yüz sterlin ödemekte ve şu kadar yüz sterlinlik eşyaya sahip olmakta, fakat bunlara rağmen cebimizde hiçbir zaman bir kaç sterlinden fazla para bulundurmamaktayız. Ülkenin alım satım işlerinde kullanılan kağıt ve madeni parayı temin etme masrafı, alınıp satılan mallara oranla devamlı olarak alçalmaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse, para konusunda en önemli şey onun dengesini sağlamaktır. Öyle ki bir sterlin bir yıl sonra da, on yıl sonra da, elli yıl sonra da bugün satın alabildiği eşyaları satın alabilsin. Kağıt para düzeninde bu dengeyi sağlayacak Hükümet'tir. Altın para düzenindeyse yeni altın madenleri bulunsa bile para kendi dengesini sağlar. Çünkü garip birşeydir ki, dünyanın altına olan açlığı hiçbir zaman doyurulamamaktadır. Siz bir seçmen olarak, altının tabii dengeliliği ile Hükümet üyelerinin namus ve akıllarının tabii dengeliliği arasında bir seçim yapmak zorundasınız. Bu beyefendilere lâyık oldukları saygıyı göstererek size kapitalist düzen devam ettiği sürece altını seçmenizi salık veririm.

27

BANKACILIĞIN MİLLİLEŞTİRİLMESİ

ARTIK uygarlığın ihtiyaçları arasında olduğunu anlayacak kadar bankacılık ve para konusunda bilgi sahibi olmuş sayılırsınız. Bunlar, bir bakıma çok tuhaf işlerdir. Bankacılık, içine koyacak bir kasa ve hesabını tutacak

memurlar dışında hiçbir yük yüklemeden bankacının elinde yığın halinde sermaye birikimine sebep olur. Paracılık da, paraların gerçekliğini garantileyen bir Hükümet ve herhangi bir insanın sahte para basmasını yasaklayan kanunlar olmadıkça, faydasızdır. Bu kanunlar paraların üzerine basılacak ve maden değerlerinden yüksek olacak fiyatları da sınırlarlar.

Bu para şartlarını en iyi bir biçimde hiçbir özel kişi ya da şirket yerine getiremiyeceği için para yapımı pabuç yapımına benzemez. Millileştirilmiş bir iştir bu. Her sokakta gördüğünüz kunduracı gibi darphane göremezsiniz. Bütün paralar Hükümetin para fabrikası olan bir tek Darphane'de basılır. Savaştan bu yana, o güzelim gümüş şilinlerin yerine çıkartılan beyaz madeni şilinlerden hoşlanmayıp da kendi başınıza bir darphane açmaya kalksanız, sahte para basmak suçu ile soluğu hapiste alırsınız. Hatta sizin güzel şilinlerinizin Hükümetin o kötü paralarından daha değerli olduğunu ispatlasanız bile!

Eskiden olsaydı, elinizdeki külçe altını Darphane'ye götürür ve küçük bir ücret karşılığında bunlardan sterlin döktürebilirdiniz. Fakat bu işi kendiniz yapamazdınız. Bugün ise Darphane artık bu işi yapmamaktadır. Çünkü artık altınlarınızı bankacınıza vermek ve karşılığında değerince kredi almak çok daha kolaydır. Böylece bu iş de, Posta hizmeti kadar millileştirilmiştir bugün. Belki de mektubunuzu postaya verecek yerde başka birine ücret karşılığı taşıtmanın suç olduğunu bilmiyorsunuzdur bile! Tıpkı para bastığınızda olduğu gibi, mektup taşıttığınız takdirde de hapse girersiniz, kimse de buna itiraz etmez. Oysa kömür madenleri ile demiryollarının millileştirilmesi söz konusu olunca, millileştirmenin soyguculuk olduğunu söyleyenler, Darphane'nin millileştiril-

miş olmasından dolayı öylesine mutludurlar ki, bunun farkına bile varmazlar. Zavallılar!

Fakat özel kişiler, Hükümet parasının taklidi olmadığı sürece kendi adlarına para çıkartabilirler. Bir çek, bir bono yazabilir ve bunu kâğıt para olarak istediğiniz kadar kullanabilirsiniz. Tahsile verildiği zaman hesabınızda yeteri kadar Hükümet parası varsa ve çekinizin basılı olduğu kâğıt Hükümet parasına benzemiyorsa polis sizin kılınıza bile dokunamaz. Bugünkü işlerin çok büyük bir kısmı bu çekler ve bonolarla yapılmaktadır. Fakat bunlar para değildir, tıpkı paranın birtakım eşyanın tapusu olduğu gibi bunlar da paranın tapusudur. Bakkala borcunuzu çekle ödemeye kalkarsanız belki kabul etmez, ama Hükümet parası verirseniz bunu kabul etmek zorundadır.

Daha önce de gördüğümüz gibi para, bir değer ölçüsüdür. Çeklerin ve bonoların bu özelliği yoktur. Çekler ve bonolar para ile değerlendirilmediği sürece hiçbir anlam taşımazlar. Para karşılıkları olmasaydı bunların da hiçbir geçerliği olmazdı. Şu halde hem çek hem de bono varlıklarını, millileştirilmiş paranın varlığına borçludurlar.

Bankacılık henüz millileştirilmemiştir. Fakat millileştirmenin halka doğuracağı kazanç, halkı bunun lehinde oy kullanmaya sürükleyecektir. Tıpkı kömür madenlerinin millileştirilmesine oy verecekleri gibi! İş sahiplerinin kendilerini ısıtmak için kömüre ihtiyaçları olduğu gibi, işe başlamak ve işlerini genişletmek için sermayeye ihtiyaçları vardır. Demin de gördüğümüz gibi, bu adamlar istedikleri yüzbinlerce sterlini çok büyük komisyonlar ödeyerek sağlayabilirler. Bankerler elde ettikleri büyük kârlarla öylesine şımarmışlardır ki, küçük iş dedikleri şeylere başlarını çevirip bakmazlar bile. On bin sterlin

arayanın istediği yerine getirilmez, hele birkaç yüz sterlin isteyenler, banka müdürlerinin bu istekleri karşılamanın değersiz olduğunu düşünmeleri yüzünden büyük faizler ödeyerek tefecilerden para almaya çalışırlar. Eğer bu tüccarlara müşterisinin zararına kâr etmeyen ve ülkenin yararı için bütün iş sahiplerine en ucuz sermayeyi dağıtan bir banka gösterebilirseniz, hepsi oraya akın edecek ve kâr peşinde olan bankalara bakmıyacaklardır bile. İşte milli bir banka bu işi yapabilir. Aradaki komisyoncunun ortadan kaldırılması, tıpkı kömürün millileştirileceği zaman kömür fiyatlarının düşeceği gibi, sermaye fiyatlarını da düşürür. Bankacılar ve maliyeciler dışında bütün kâr peşinde olanlar sonunda bu işleme razı geleceklerdir. Çünkü bu adamlar onlarla alışveriş yaptığınız zaman sizden en yüksek kârı elde etmek istedikleri halde, kendilerinin sırtlarından mümkün olduğu kadar az kâr edilmesini arzularlar.

Şu halde bankacılığın millileştirilmesi, bunu orta sınıfa salık verecek bir sosyalist düzeni gerektirmez. Muhafazakâr bir Hükümet de bunu bir İşçi Hükümeti kadar başarıyla yapabilir. Bunun ispatı; ilk belediye Bankasının oniki milletvekilinden onbirinin Muhafazakâr olduğu Birmingham şehrinde kurulmasıdır.

Bu arada bankacılar, işlerinin korkunç karmaşık ve içinden çıkılmaz olduğunu ve Hükümetin ya da Belediyenin bununla başa çıkamıyacağını ileri sürer dururlar. Bunun esrarlı bir tarafı olduğunda haklıdırlar, çünkü kendilerinin ancak yarım yamalak anladığı bu işi müşterileri hiç anlamamaktadır. Sizinse artık bu güçlüğü herhangi bir bankacıdan daha çok anladığınıza eminim. Bankanın yaptığı işleri bir kere daha gözden geçirelim.

Halkın parasını güvenlikli bir yerde saklamak, on-

ların istedikleri kimselere para ödemek (çek ile), bu ödemelerin hesabını tutmayı vaadetmekle işe başlayıp ellerini büyük bir yedek para yığını içine daldırırlar. Müşterilerin emirlerine hazır tuttuklarını söyledikleri bu paraların dörtte üçünü başkalarına kiralarlar. Tecrübeleri onlara müşterilerin bu paraları hep birden çekmiyeceklerini gösterdiği için bu konuda içleri rahattır. Bunda esrarlı ya da karışık birşey yoktur. Bu işlerin çoğunu tasarruf sandıklarımız yaptığı için bunlar milli ya da belediye bankaları tarafından yapılabilirler. Bunun başarılı olmayan yanı paranın başkasına kiralanmasıdır. Yanlış kararlar veren bir banka müdürü bu yedek paraları, işleri kötü durumda olanlara, çok namuslu olanlara ya da hiç namuslu olmayanlara; iyi iş adamı olmayanlara ya da ayyaş ve tembel iş adamlarına kiralarsa bankasını güç duruma sokabilir. Fakat parasını kiralamakta çok tedbirli davranan bir banka müdürüyse çok daha tehlikeli olacaktır. Bankalardaki yedek paranın temsil ettiği şeylerin uzun süre dayanmıyacağını her zaman hatırımızda tutmalıyız. Geçen yılın ürününden elli milyar liralık yiyecek birikmiş ve bir Devlet bankasına (ya da herhangi bir bankaya) yatırılmışsa, bu ürün gelecek yılların ürünleri için çalışan işçiler tarafından yenilmezse, çürür gider. Banka müdürünün ödünç para vereceği adam konusunda bir seçim hakkı vardır ama ödünç verip vermemek konusunda böyle bir hakkı yoktur. Tıpkı bir fırıncının alabildiği bütün hazır para karşılığında ekmeklerini sattıktan sonra geri kalanlar için ya birisine kredi açması ya da kaldırıp bunları çöp tenekesine atması gerektiği gibi!

Yalnız fırıncı ile bankacı arasında bir fark vardır. Fırıncı satabileceğinden çok ekmek yapmayabilir; fakat bankacı elinde, güvenebilecek kiracı bulabileceğinden

çok yedek para biriktirir. O zaman hem rizikoyu göze almak hem de iş sahiplerini düşük faizlerle kendine çekmek zorundadır. (Gazeteler **«banka bedava kredi veriyor»** diye yazarlar) oysa yedek parası kıt olduğu zamanlar dilediğini seçip, yüksek faizler ister (**«bankalar faiz oranını yükseltti»** başlıkları). İşte bunun için bankayı yönetmek fırını yönetmekten daha çok bilgi ve yargıyı gerektirir.

Bankacılar, büyük kârlarının, bankaların millileştirilmesi ile sona ereceğini görünce Hükümetin bu güç işi yapamıyacağını, bu işten yalnız kendileri anladığı için bunun kendi ellerine bırakılmalarını söylerler. Oysa, onlar ne bu işten anlarlar, ne de bunu kendileri yaparlar. İşlerinin en basit temellerini anlamadıkları için savaştan sonra bütün Avrupayı mahveden gayet kötü öğütler vermişlerdi. Harcanmış sermayenin hâlâ varolduğunu kabul etmişler; kredinin yenip içilebilen, giyilebilen, içinde oturulabilen birşey olduğunu sanmışlardı. Bankalardaki yığınlarla yedek parayı iş sahiplerine başarılı bir şekilde kiralayan insanlar bankacılar değil, banka müdürleridir. Bunlar da ücretli memurlardır. Paraca ya da toplumsal durum bakımından hükümet memurlarının üst tabakasından daha seçkin insanlar değildirler. Özel sektör memurluğu yerine devlet memuru olmaya razıdırlar. Tek tek kredi vermek yerine bütün yedek paranın toptan yatırımı ile ilgili işlemlere gelince, bunun Maliye tarafından ya da çağdaş bir kamu maliye dairesince yapılamıyacağı iddiasını ise kimse yutmaz. İngiltere Bankası, yönetim kurulunda eski bir Maliye memuruna, Londra Midland ve İskoçya demiryolu da Yönetim Kurulu başkanı olarak eski bir devlet memuruna sahip bulunmaktan büyük kıvanç duymaktadırlar.

28

MİLLİLEŞTİRME TAZMİNATI

BANKACILIĞIN millileştirilmesinin gerekliliğini anlattığım zaman sizin bir banka hissedarı olabileceğinizi unutmuş değilim. Bankalar millileşince hisselerinizin ne olacağı konusunda düşünceye dalıp dikkatinizi dağıtmış olabilirsiniz. Karım da bir bankanın hissedarları arasında bulunduğundan bu konuyu inceden inceye düşündüm. Çünkü herkes onun hissedar olduğu banka yerine milli bir bankaya giderse, hiç şüphe yok bizim de ev masraflarımızı kısmamız gerekecektir. Hatta bankacılık millileştirilince herhalde özel bankacılık da, özel para basma ve özel mektup taşıma gibi bir suç haline getirilecektir. O zaman da biz, Hükümetin karımın hisselerini satın almasında ısrar edeceğiz şüphesiz.

Hükümet bunları severek alacaktır. Çünkü bu hisselere vereceği parayı kapitalistlerin gelirlerini vergilendirerek toplayacaktır. Karım ülkedeki tek kapitalist olsaydı, Hükümet sağ eli ile aldığını sol eli ile kendisine iade edecekti. Neyse onunla birlikte vergilendirilecek bir sürü kapitalist bulunduğundan, karım kendi hisselerini satın alacak bütün parayı hükümete kendisi sağlıyacağı yerde bunun ancak bir kısmını verecek, diğer kapitalistlerin vereceği bütün küçük kısımlar da onun cebine girecektir? Buna Tazminat adı verilir.

Bu kadar basit ve adil görünen bu garip süreci anlamanız çok önemlidir. Bu durum, Hükümetlerin nasıl olup da gerçekten tazminat vermeden elkoydukları şeylerin bedelini ödediklerini ve bu gerçekte bir elkoyma olduğundan, millete de hiçbir şeye malolmadığını ortaya

çıkarmaktadır. Düşünün hele. Hükümet bir parça toprak, bir demiryolu, bir banka, bir kömür madeni satın alırsa ve bunların bedelini topladığı vergilerden öderse, aldığı şeylere karşılık hiçbir şey ödemediği açık ve seçiktir. Bunların bedelini ödeyenler vergi mükellefleridir. Vergi de, gelir vergisi gibi, halkın çoğunluğunun tamamen ya da kısmen muaf olduğu, ya da miras vergisi gibi, yalnız kapitalist sınıfların ödediği bir vergiyse, Hükümet kapitalist sınıfı kendilerinden birinin malını satın almaya ve hiçbir tazminat ödemeden millete hediye etmeye zorlamış demektir. Bu tazminat denilen şey, elinden toprağı, banka hissesi ya da başka bir malı alınan tek bir kişi yerine bütün kapitalist sınıfın bu zararı paylaşmasının düzenlenmesinden başka bir şey değildir.

Bunu rakamlara vurursak daha açık göreceksiniz. Hükümetin pazar değeri 1000 sterlin olan bir toprak parçasını istediğini düşünelim: Bu parayı, bütün milleti vergilendirerek değil de, o yerin sahibi de içinde olmak üzere yüz zengin toprak sahibini vergilendirerek ödediğini kabul edelim. Bu zenginlerden herbiri onar sterlin verecektir. Hükümet de toprağı alacak ve 1000 sterlini büyük bir ciddiyetle toprak sahibine verecek, üstelik mırın kırın edecek birşeyi olmadığını, Bolşeviklerin 1917'de Rus toprak sahiplerinin ellerinden topraklarını «ihtilâlci şiddetle» aldıklarını; oysa, kendisinin bu toprağa pazar değerini ödediğini söyleyecektir. Bundan daha akla yatkın, meşru ve alışılmış birşey olamaz. En Muhafazakâr bir Hükümet bile bunu yapabilir; hatta (yüz seçkin toprak sahibi yerine bütün toprak sahiplerini koymak dışında) Muhafazakâr Hükümetler bunu defalarca yapmışlardır. Bu işlemler sonunda bir kısım toprak özel mülkiyetten kamu mülkiyetine geçmiş ve yüz toprak sahibinin gelir-

leri yılda 10 şilin kadar azalmıştır (10 sterlinin %5'ten yıllık faizi). Bu tür işlemler sık sık tekrarlanırsa, her karış toprağın, sahibinden piyasa değerine göre alınmasına karşılık bütün toprakların milletin olacağı ve toprak ağalarının gelirlerinin sıfıra indirileceği açıktır. Bu işlem toprağa olduğu kadar banka ya da diğer hisse senetlerine de uygulanabilir.

Bunun yeni yapılacak birşey olmadığını, çoktandır yapıldığını ve bugün de yapılmakta olduğunu tekrarlamama izin verin. Eskiden özel mülkiyette bulunan pek çok şey şimdi Hükümetin ve belediyelerin malıdır: Yani, milletin malıdır. Vergiler de o kadar arttırılmıştır ki, zenginler ellerindeki her sterlinin ancak onüç buçuk şilinin kendilerinin olduğunu her fırsatta söylemektedirler (1 sterlin 20 şilindir). Çünkü geri kalan altıbuçuk şilini Hükümet vergi ve süper vergi olarak almakta, hatta ellerindeki onüç buçuk şilinden bir de evlerinin (zenginlerin çoğunun iki ilâ beş tane evleri vardır) belediye vergileri alınmaktadır. Şimdiki günde bu zenginler evlerini ya Enflasyonda ya da Savaşta büyük servetler yapan spekülatörlere ve müteahhitlere satmak için yarışa girmişlerdir. Fakat bu Yeni Zengin'ler de sırası gelince Eski Zengin'ler (ya da şimdiki adları ile **«Yeni Yoksullar»**) gibi birbirlerinin mallarını almaya zorlanacaklardır.

Bu yoldan giderek özel mülkiyetin millileştirilmesinin kanuni kuralını; yani, millileştirilmiş mülklerin sahiplerine mallarının değerini son kuruşuna kadar ödemeye varırız. Bu ödeme, mülkiyetten alınan vergilerle yapılır (tabii, vergilendirmeye tazminat ödenmez). Sizin seçmen olarak kuralınız kendisine ister sosyalist, ister komünist, ister liberal adını versin; tazminat ödemeden istimlâk'i savunan adaylara oy vermemek olmalıdır.

Özel sanayiin millileştirilmesinin bir başka yolu daha vardır. Hükümet, niçin millileştirmek istediği sanayii kendi kurmasın ve özel teşebbüsdeki rakiplerini, büyük mağazaların küçük dükkânları iflâsa sürüklediği gibi, rekabetli ticaretin bütün yöntemlerini kullanarak ortadan kaldırmasın? Birmingham belediyesi özel bankaları hiç düşünmeden bankacılığı millileştirmeye başlamıştır. Bütün yaptığı bir banka açıp işe başlamak olmuştur. Paket postası hizmeti, özel taşıyıcılara bir tazminat ödemeden kurulmuştu. Ödemeli posta hizmeti, yerini aldığı komisyonculara birşey vermeyi düşünmemişti bile. Özel teşebbüs sahipleri rekabet ilkelerine dayanarak her zaman bu yoldan yürümüşlerdir. Şu halde kamu teşebbüsü sahibi olarak Devlet de niçin aynen bunu uygulamasın?

Bunun nedeni rekabetli yöntemin çok masraflı olmasıdır. Tek bir fırının yettiği bir mahallede iki fırın açılırsa, aynı sokakta iki sütçü dolaşıp birbirlerinin işini elinden almaya çalışırsa, birisini işletme ile ikisini işletme arasındaki fark sokağa atılmış olur. Bir kadın şapkasını eskitince, ya da daha doğrusu, giydiği şapka yarıyarıya eskimeden şapkacılar onun yeni bir şapka alması için modayı değiştirirlerse ve elli şapkacı birden ona bir şapka satmak umudu ile şapka yaparlarsa, fazla üretim yapılmış olur ve sonunda işsizlik başgösterir.

Şimdi de bunu demiryollarının millileştirilmesine uygulayalım. Elbette Hükümet, bugünkü demiryolunun yanına bir Devlet demiryolu döşetebilir. Sonra da rakiplerinden daha ucuza bilet satarak onların elinden yolcularını alır. Buna **«rekabetli yöntem»** denilir. O zaman ülkenin her yanına giden iki demiryolu olacak; biri bütün yolcuyu taşıyacak diğeri de ancak bundan artakalanla-

rı ve tatil günleri kalabalığını taşıyarak umutsuz ve tehlikeli bir sona doğru ilerliyecektir.

Bundan daha budalaca israflı birşey düşünebilir misiniz? Rakip Devlet demiryolunu kurmak hem çok masraflı hem de gereksizdir. Özel demiryolunu iflâsa sürüklemek de, başta çok büyük masraflarla kurulmuş faydalı ve yeterli olan bir ulaştırma yolunu bütünü ile yok etmek olacaktır. Bu demiryollarından birinin üzerinden geçtiği toprak israf edilecektir. Hazır olan demiryolunun sahiplerine tazminat verip bunu almak dururken (ve üstelik bu yukarda anlattığım gibi millete tek bir kuruşa bile malolmıyacaksa) hangi aklı başında Hükümet bu işe girişmeye kalkışır?

Devlet bankaları millileştirirken de bunu gözetmek zorundadır. Birmingham örneğindeki belediye bankaları gibi rekabet eden bankalar olabilir: Fakat milli banka hizmeti geldiği zaman bu, varolan özel bankaların millileştirilmesi yoluyla olacaktır.

Rekabetli yönteme karşı bir itiraz daha vardır. Devlet özel teşebbüsle rekabet edecekse, özel teşebbüsün de Devlet'le rekabet etmesine izin verilmelidir. Millileştirmenin bütün faydalarından yararlanmak isteniyorsa, bu, uygulanır birşey değildir. Posta idaresi her köye bir posta servisi, çoğuna da telefon ve telgraf hattı koyabilir; fakat kâr peşinde koşanların bu işleri yapmaya kalkışmamaları şartıyla. Yoksa onların işlerin kolay kısımlarını yapmalarına razı gelmez. Posta idaresi, millete hiçbir kâr arayan insanın yapmayacağı hizmetleri yapar, fakat kuralı, ya Hep ya Hiç'tir.

Bir Banka Bakanlığı da aynı kuralı uygulamak isteyecektir. Her yerde değilse bile, özel teşebbüsün hayali-

ne bile getirmiyeceği yerlerde bankalar açacaktır. Fakat o da, **«Ya Hep ya Hiç»** diyecektir.

Ama bütün Devlet faaliyetlerinin Devlet tekelleri olacağını sanmayın. Hatta bankacılığın millileştirilmesi bile pek çok bakımdan özel teşebbüs imkânlarını arttıracaktır. Fakat bu büyük kamu hizmetleri aşağı yukarı bedava olduğundan ve aynı zamanda büyük harcamaları gerektirdiğinden, bir oranda özel rekabete karşı korunmalıdır. Yoksa şimdi belediye inşaat işlerinde olanlar her alanda karşımıza çıkıverirler. Şimdi zengin evleri, kapitalist büroları, kiliseler ve çeşitli kurumlar inşaatı gibi kârlı işler hep özel teşebbüse gitmekte ve belediyelere ancak, yoksullara zararına barınaklar inşa etmek işleri kalmaktadır. Belediye inşaatları hiç kâra geçemezler. Oysa, bu konuda tekelleri olsaydı, ülkedeki her kasabayı bir kiracı ve vergi mükellefi cenneti haline getirebilirlerdi.

Sırası gelmişken şunu da ekliyeyim ki, herhangi bir hizmet ya da sanayiin millileştirilmesi Devlet tarafından bir kısım toprağın işgalini gerektirir. Bu toprak her zaman satın alma ve tazminat yolu ile millileştirilmelidir. Çünkü bu toprak kiralanmaya kalkılsa, kira miktarı kadar halka binecek yük de arttırılacak ve toprak sahibine bu millileştirmenin faydalarının bütün para olarak karşılığını sağlayacaktır.

Bir teşebbüsü satın almak yerine bunu rekabetle ortadan kaldırmanın en zalim etkilerinden birini daha söylemedim. Bu yol, eskidenberi bu işi yapanları yavaş yavaş yoksulluğa ve mahvolmaya sürüklemekten başka bir şey değildir. Bu noktada Kapitalizmin hiç mi hiç acıması yoktur: Kapitalizmin ilkesi **«Herkes kendisine, sonda kalanın canı cehenneme»**dir. Fakat Devletin kazanan kadar kaybedeni de düşünmesi gerekir. Devlet kimseyi

yoksulluğa sürüklememelidir. Kaybedeni yerinden yavaş yavaş indirmelidir; bunu da satın alma ve tazminat ödemeden başka bir yolla yapamaz.

29

MİLLİLEŞTİRME HAZIRLIKLARI

MİLLİLEŞTİRMENİN ve belediyeleştirmenin hepimizin ihtiyacı olan şeylerin ucuzlatılmasının bir yolu olduğunu ve en Anti-Sosyalist Parlamentoların ve belediye kuruluşlarının bile geçmişte bir takım millileştirilmiş sanayiler kurduklarını ve Muhafazakâr seçmenlerden gelen dürtü ile gelecekte de bunlara devam edeceklerini öğrenmiş bulunuyorsunuz. Kömür madenlerinin millileştirilmesi konusu ortaya çıkınca bunları özel teşebbüsün elinden tazminat vererek satınalmanın çok masraflı olacağı söylentileri de dayanaksızdır. Çünkü bu masrafı mülkiyet sahibi sınıf hakedilmemiş gelirlerinden ödeyeceği için bu işlem sonunda millet yoksullaşmıyacak, aksine zenginleşecektir. Buraya kadar hiçbir pürüze rastlamadan gelmiş bulunuyoruz. Teorik bakımdan millileştirme mükemmel birşeydir.

Şu ya da bu sanayiin millileştirileceğinin ilânı, o sanayinin durdurulmasından başka bir işe yaramaz. Bir hizmet ya da sanayi millileştirilmeden önce, onu devam ettirecek bir Hükümet Dairesinin kurulması gerekmektedir. Savaş Bakanlığı olmasaydı, hiç ordumuz olmayacaktı. Çünkü o zaman askerler ne ücretlerini, ne üniformalarını ne de silahlarını alamıyacaklardı. Posta İdaresi olmasaydı sabahları mektuplar dağıtılamaz; Darphane ve

Darphane Müdürü olmasaydı para basılamaz ve Scotland Yard ve buna bağlı kuruluşlar olmasaydı polis olmazdı. Şimdi için olduğu gibi gelecekte de bu böyledir. Maliye genişletilmeden bankacılık, yeni bir Maden Müdürlüğü kurulmadan kömür madenleri millileştirilemez.

Bu gibi kuruluşlar ancak dengeli ve ileri biçimde örgütlenmiş Devletler tarafından yapılabilir. Bu kuruluşlar ihtilâller, diktatörlükler ve hatta Amerika'daki gibi, Muhalefet iktidara gelince bütün memurların değiştirildiği Devletler tarafından yapılamazlar. İhtilâlin millileştirmeye katkısı, millileştirmeye karşı çıkan sınıfın siyasal kudretini yıkmaktır. Fakat böyle bir ihtilâl kendi başına millileştirme yapamaz ve bunun sonunda kurulan Hükümet de mevcut olan millileşmiş hizmetleri devam ettiremeyip bunları özel teşebbüse devretmek zorunda kalabilir.

Millileştirici bir Hükümet malî bakımdan namuslu, millileştirmeyi başarmada kararlı olmalı ve bunu ne genel bir vergilendirme ile yapmalı, ne de millileştirilmiş hizmetlerin yeniden özel teşebbüsçülere verilmesi için bahane yaratacak kadar berbat etmelidir. Devlet demiryolları bazan Devlet yönetmesinin en kötü örneklerini vermiştir. Demiryollarını devamlı olarak onaracakları yerde, halkın ödediği bilet ve nakliye paralarına elkoyup bunlarla genel vergi yükünü hafifletmeye çalıştılar. Vagonlar, lokomotifler ve raylar İngiliz demiryollarını dünyanın en kötü demiryolu olarak nitelendirecek kadar berbattı. Bunların millileştirmeden çıkarılmaları için genel bir istek başgöstermişti. Özel teşebbüsün bundan daha kötü durumlara düştüğü olmuştur, fakat bunlar ancak kendilerine karşı sorumlu olduklarından, başarısızlıkları ve dalavereleri dikkati çekmemiş, oysa Hükümetlerin ba-

şarısızlık ve dalavereleri halkı kışkırtmış, hatta başkaldırmaların nedeni olmuştur. Hükümetlerin yaptıkları yanlış işler açık seçik ortadadır, özel teşebbüsünkiler ise, aşağı yukarı gizlidir. Böylece Hükümetin özel teşebbüsden daha az namuslu ve daha az yetenekli oldukları hayali yaratılmıştır. Fakat ne olursa olsun, millileştirilmiş konularda iyi niyet ve namus özel teşebbüsteki kadar gereklidir. Millileştirilmiş İngiliz hizmetleri doğruluk örnekleri olarak gösterilirse de, Posta İdaresi yine bizden mektup taşıma için biraz fazla bir para alır ve kârını, gelir vergisi indirimi yolu ile mülkiyet sahibi sınıfın cebine aktarır.

Bu küçük bir örnektir ama, seçmenlerin dikkatli ve iyi eğitilmiş olmadıkları zaman neler olabileceğini açıkça göstermektedir.

30

TAZMİNAT ÖDEMEDEN ELKOYMA

TAZMİNAT KARŞILIĞI millileştirme konusundaki incelememiz sizi tazminat ödenmeden millileştirmenin gerekli olduğu endişesinden kurtarmıştır artık. Fakat ortada her zaman için ağzı kalabalık, öfkeli bir siyasal grup vardır. Bunlar tazminat ödenmesine karşı olan Liberalizm geleneklerinden henüz kurtulamamışlardır. Onlara göre, mülkiyet sahipleri eğer hırsızsalar, niçin bunlara kötülük yapmamak için zorlanmalı ve iyilik yapmayı öğrenmeleri karşılığında bir de tazminat ödemeliyiz. Yine bunlar, eğer biz vergilendirme ile kapitalist sınıfın bütün kömür madenlerini satın almalarını mümkün kılabiliyor

ve böylece mallarını millete devredebiliyorsak, neden ellerinde kalan diğer malları da alıp millete devretmiyelim, demektedirler.

Anonim şirketlerimiz zaten hiçbir zaman aynı hissedarların elinde değildir; bunlar Borsada hergün yüzlerce sahip değiştirirler ve bu şirketler hiç de sahiplerine bağlı kalmadan çalışmalarına devam ederler. Yani, bütün Demiryolu hisseleri pazartesi günü Park Lane sakinlerinin, salı günü de Hükümet elinde olmuş olsa, demiryolları aynı biçimde işlemeye devam edecektir. Şimdi anonim şirketler elinde olan pek çok sanayi kuruluşunun devredilmesi de aynı sonucu doğurur. Toprak sahibi, yarım düzine çiftliğiyle bir köy sokağının tapusunu Hükümete teslim etse, köylüler tarlalarını sürmeye devam ederler. Kiracıların da, kiralarını, dükün ya da başka bir plükratın adamı yerine Hükümete ödemek zorunda kalmaları onlarda hiçbir değişiklik yaratmıyacaktır.

Şu halde sermaye vergisini o kadar yükselteiim ki, bunu ödeyecek parayı bulamıyan kapitalist vergi mükellefleri hisse senetlerini, Savaş Tahvillerini ve tapularını Hükümete teslim zorunda kalsınlar. Ne alıcı ne de satıcı olmadığından hisse senetleri borsada beş para etmeyecektir ama, her hisse senedi tıpkı tapu senedi gibi ülkenin gelecekteki ürününden bir gelire hak kazandırmaktadır. Eğer Hükümet bu geliri milletin yararına kullanabilirse, bu senetleri üzerlerinde yazılı değerlere almak faydalı bir iş olacaktır.

Hatta Hükümet bunu bir iyilik göstererek de yapabilir; kapitaliste şöyle diyebilir: «Senin bin sterlin vergi borcun var. Fakat biz tahsildara senin bütün malını mülkünü satacak yerde, herbiri yüzer sterlinlik on hisse senedi karşılığında vergi borcunu silme yetkisini verdik.

Zaten bu hisse senetlerin Londra'nın en kurnaz Borsa komisyoncusunun elinde bile olsa sana beş kuruş bile getirmiyecektir.»

Kapana sıkışan kapitalist: «Fakat benim gelirim ne olacak? Ben neyle geçinirim sonra?» diye soracaktır. Bunun da cevabı hazırdır: «Sen de git diğerleri gibi çalış!»

Kısacası sosyalist savunucuların görüş açılarına göre sermayenin vergilendirilmesi, Hükümet masrafları için para bulmanın saçma bir yoluysa da; kapitalistlerin şimdi özel mülkiyetlerinde bulunan toprağı, madenleri, demiryollarını ve bütün diğer sanayii tazminat ödemeden elde etmenin yani, millileştirmenin de başka bir yoludur.

31

ASALAK PROLETERYANIN BAŞKALDIRMASI

FAKAT buna yükselecek itirazı sokakta rastlayacağınız en budala bir kadının ağzından bile işitebilirsiniz. O bile size zenginin malını elinden almamanızı, çünkü zenginlerin yoksullara «iş verdiklerini» söyleyecektir. Daha önce gördüğümüz gibi üretici olmayan bir zenginin iş vermesi, delinin tımarhaneciye iş vermesi kadar saçmadır. Tembel bir zengin kadın üretici bir iş veremez: Onun verdiği bütün işler israftan başka bir şey değildir. Fakat ister israf olsun ister olmasın, zenginler iş verirler ve karşılığını öderler. Ödediği parayı kendisi kazanmamış olabilir, fakat bu para ülkede namusluca kazanılmış para kadar iyi yiyecek ve giyecek alır. Tembel insan asalaktır, tembelin işçisi de, ne kadar çalışkan olursa olsun, asalağın asalağıdır. Ama asalağı hiçsiz bırakırsanız, asa-

lağın asalaklarını da hiçsiz bırakmış olursunuz Ve bunlara üretici bir iş hazırlamamışsanız, ya açlıktan ölmelerine ya da çalıp çırpıp başkaldırmalarına neden olursunuz. Bu adamlar açlıktan ölmeyi tercih etmiyecekleri için, kalan iki şıktan seçecekleri (mutlaka ikisini de birleştireceklerdir), eğer sayıları da çoksa, Hükümeti altüst etmeye yeter de artar bile. Gerçekten de, her Genel Seçimde kısmen ya da tamamen asalak işlerde çalışan insanların verdikleri Muhafazakâr oylar sayılırsa, bunların pek öyle azınlık olmadıkları görülecektir. Proleterlerin sömürülmesi, sömürücüler tarafından kendileri ile paylaşılmaktadır. Eğer kapitalistlerimiz proleterlerimizi sömürmeseler, proleteryamız ve onların orta sınıf örgütçüleri kapitalistlerimizin hizmetinde yaşayamazlar. İşte bunun için ne Bond Street'in zengin ne de Bournemouth'un yoksul sakinleri tazminatsız elkoymak lehinde oy kullanmazlar ve iş, oy yerine savaşa kalsa, buna karşı savaşacaklardır.

Karışıklık millileştirilmiş sanayide değil, diğerlerinde başlayacaktır. Önceden de gördüğümüz gibi, zaten örgütlenmiş işletmeler olan madenler, bankalar ve demiryolları, hisse senedi sahiplerinin oylarıyla seçilen yöneticiler tarafından yönetilmektedirler. Bu hisse senedi sahipleri vergi yerine hisselerini Hükümete verecek kadar ağır bir şekilde vergilendirilince bu işletmelere el konmuş olur. Fakat bu hisselerden gelen gelir, sahiplerinin cebi yerine Hükümetin cebine girecektir. Bu yolla da hisse senedi sahiplerinin satınalma gücü Hükümete geçmiş olacak ve müşterisi Hükümet olan her fabrika, her mağaza kapanıp işçilerine yol vermek zorunda kalacaktır. Senet sahiplerinin biriktirme gücü de Hükümete geçecektir. Oysa biz bunun yeni sanayi teşebbüsleri kur-

mak ya da zamana ayak uyduramıyan eskilerini yenilemek için gerekli yedek parayı sağladığını bilmekteyiz. Bir anlık bir kesintiye bile uğramadan işlemesi gereken bu kuruluşlar devamlı masraf (özellikle ev masrafları) ve bütün özel gelirlerimizin büyük toplamının sürekli olarak yatırıma ayrılması ile ayakta durmaktadırlar.

Hükümet bu büyük para toplamını ne yapacaktır? Bunu milli bir kasaya doldurup üstüne otursa, çoğu çürüyüp gidecektir. Bu arada pek çok insan da mahvolacaktır. Dev bir iflâs ve işsizlik salgını yayılacaktır. Bu felâketin dalgası, Diktatörlüğünü ilân etmeyen ve halkın üçte birini diğer üçte birini öldürmek için ve geri kalan üçte birini de emekleri ile masrafları karşılamak için kullanmıyan her Hükümeti sürükleyip götürecektir. Bunu önlemek için, aptallığından dolayı özür dileyerek elkoyduğu malları sahiplerine geri vermek dışında Hükümet ne yapabilir?

32

GÜVENLİK TEDBİRLERİ

HÜKÜMET parayı yardım biçiminde dağıtır; fakat bu ortadan kaldırmak istediği kötülüğü, yani hakedilmemiş gelir kötülüğünü yaymaktan başka bir şey değildir. Bundan çok daha sağlam bir yol, bütün parayı elkonulmuş bankalara doldurmak ve bunları işverenlere çok ucuz faizlerle vermektir. Başka bir yol da, elkonulmuş sanayi dallarındaki ücretleri arttırmaktır. Bir başkası ve en kötüsü de savaşa girip, önceleri plütokratların harca-

dıkları paraları bu kez askerlere harcayarak israf etmektir.

Bu yollardan birine başvurulması diğerlerinin bir kenara atılmasını gerektirmez. Yardım, Hükümet bankalarından alınan ucuz sermaye ve yüksek ücretler hep birden satınalma ve işverme gücünü arttırmak için kullanılabilirler. Yardımlar ve emekli aylıkları, eski zenginlerin işten çıkarılan ve mesleklerini değiştiremiyecek kadar yaşlı işçilerinin ve hatta mahvolmuş zenginlerin geri kalan günlerini rahatça yaşamalarını sağlar. Bankalardaki ucuz sermaye, işverenlerin yeni işlere başlamalarını, eski işlerini değiştirmelerine ücretleri artmış olan işçilerin artan satınalma güçlerini karşılamalarına ve işlerinden atılmış olan işçilere yeni iş alanları açmaya yarar. Bir bunalım olacağı şüphesizdir, fakat ne çıkar bundan? Kapitalizm, az mı büyük halk kitlelerinin satın alma gücünü düşürmüş, kazançlarını kaybettirmiş, onları yardıma muhtaç etmiştir? Niçin herzamanki gibi yuvarlanıp gitmeyelim?

Belki de yuvarlanıp giderdik. Ama Kapitalizmin en büyük bunalımları ne kadar ciddi olursa olsun, hem mallarına el konmuş mülkiyet sahiplerine hem de bunların lükslerini sağlayan büyük asalak proleteryaya üretici bir iş sağlanmadan, bütün malların Hükümet tarafından alınmasını izleyecek bunalım kadar büyük olamaz.

Güvenlik süpabı hızlı hareket edecek, yeteri kadar geniş açılabilecek midir? Bunlar hakkında yargı vermeden önce iyice incelemeliyiz bunları.

Canlı bir hayvanın yaşamak için kan dolaşımına ihtiyacı olduğu gibi uygar bir ülkenin de paranın dolaşımına ihtiyacı vardır. Özel mülkiyete ve gelirlere elkonulması bütün ülkedeki parayı, Hazinenin bulunduğu Londra'-

ya akıtarak burada bir tıkanıklık meydana getirecektir. Bu birikmiş parayı ülkenin en uzak köşelerine kadar pompalamak Hükümetin bir ölüm kalım sorunudur. Şunu unutmayın ki biriken para, kapitalist düzende birikecekten daha fazla olacaktır. Çünkü kapitalistler birikenden fazla harcadıklarından, bu harcamaların büyük bir kısmı tasarruf edilerek Hükümetin elkoyduğu malların gelirine eklenecektir.

Şimdi de güvenlik süpablarına bir bakalım: Biriken paranın büyük bir kısmı köylerde ve şehirlerde elkonmuş toprakların kiralarından gelecektir. Şimdiki sahipleri bu kiraları diledikleri yerde harcamaktadırlar; diledikleri yer de, pek seyrek olarak bunların üretildikleri yerde oturanların yaşadığı bölgedir. Bir plütokrat Biarritz'de yaşayabilecekken gidip de Bootle'da oturmaz. Bootle'de yaşayanlar da onun harcamalarından faydalanamazlar. Şehirlerde oturanlar belediye komünizminden epey faydalanırlarsa da, buna karşılık şimdi heryerde çok ağır olan belediye vergilerini ödemek zorundadırlar. Eğer Hükümet belediyelere para yardımı yapmamış olsaydı bu vergiler çok daha ağır olacaklardı.

Vergi mükelleflerinin hoşlandığı bir güvenlik süpabı da, belediye vergilerinin Maliye'ce muafiyete tabi tutulmasıdır? Siz kiracı olsanız ve evsahibiniz bir gün size bundan böyle belediye vergilerini kendisinin ödeyeceğini söylese, o miktar parayı kendinize harcayacağınız için sevinirsiniz. Maliye Bakanlığının böyle birşeyi bildirmesi de aynı derecede hoştur. Bu tedbir, Hazinedeki tıkanıklığı giderir ve en uzak köşelere yayılan bir para dalgası yaratır.

Bundan başka, elkonulmuş sanayi dallarında yükseltilen ücretlerle, elkonulmuş bankalar yoluyla bütün

iş merkezlerine pompalanan ucuz sermaye akımının birleşmesi vardır.

Ayrıca yollara, denizden toprak kazanılmasına, büyük barajlar, büyük köprüler yapımına, sudan elde edilen enerji istasyonlarına, zaten hiç yapılmamış olması gereken gecekondu mahallelerinin yıkımına, bunların yerlerine yapılacak planlı, sağlıklı ve güzel şehirlere ve kâr elde edemiyeceği gerekçesiyle kapitalizmin el atmadığı bin türlü şeye kamu harcamaları yapılır. Bu işlemlerin yaratacağı işçi isteği bütün işsizleri emer ve geriye ancak hasta işçiler, ihtiyarlar ve tabii, kendilerine şimdikinden çok daha fazla para harcanması gereken çocuklar kalır.

Bunlar insana güven verici şeylerdir ve oturup bunları kâğıda dökmek hiçbir masrafa malolmaz. Fakat bir anlık bir düşünce bunun göz açıp kapayana kadar olacağı ve karşılığı ödenmemiş bütün hisse senetlerinin ve tapuların Hükümete devredileceği umudunu yıkmaya yeterlidir.

Şehirlere yardım için Sağlık Bakanlığı büyük planlar hazırlayacak, Parlamento aylarca bunun üstünde tartışacaktır. Kurulu bankalara da kendileri hiç karışmadan dağıtmaları için yedek para vermek, bir rekabetli teşebbüs cümbüşü, sermaye çokluğu, fazla üretim, tecrübesiz aceleci ve aptal insanların düşüncesizce atıldıkları işler yani kısacası bir düşüş, bir işsizlik ve iflâslarla sonuçlanacak bir durum yaratacaktır.

Tazminat ödemeden topluca millileştirme felâket doğurur: Hasta, ilâç etkisini göstermeden ölür gider. Ya da mekanik bir örnek isterseniz, güvenlik süpabları işlemediği için kazan patlayıverir. Girişilen millileştirme çabası bir ihtilâl doğurur. Şimdi şöyle bir düşünce gelebilir aklınıza: «Ne olurmuş ihtilâl koparsa? Bu kitapta oku-

duklarım beni ihtilâl için sabırsızlandırdı. Bir tedbirin sonunda ihtilâl kopacağını söylemek onu övmektir bana kalırsa.»

Çok kişi bu görüşünüzü paylaşmaktadırlar. Fakat konunun derinliklerine inerseniz, ihtilâllerin hiçbir şeyi millileştirmediklerini; eğer insanlar biraz daha ekonomi politik bilselerdi, bunları millileştirmenin ihtilâlsiz daha kolay olacağını anlardınız. Acemi bir Sosyalizm ihtilâl doğurursa (halen Parlamento'daki bütün partilerimiz acemidir) bu, ilerleme yerine tepki yaratacak ve Kapitalizme yeni bir hayat bağışlıyacaktır. O zaman Sosyalizm adı, halkın burnunda bir nesil geçmeyecek bir koku olarak kalacaktı. İşte bu da bütün malları millileştirmenin ateşleyeceği bir ihtilâl tipidir.

Şu halde tazminat ödenmeden ve önceden hazırlığı yapılmadan yapılacak bir millileştirme yerine dikkatle hazırlanmış, tazminatı ödenmiş ve birbiri arkasından yapılan bir millileştirme hareketi gerekmektedir.

İleride ihtilâllerin neler yapıp neler yapmıyacağını göreceğiz. Bu arada millileştirmenin bir kuralı olarak, bütün millileştirme hareketlerinin önceden hazırlıklı olması ve karşılığında tazminat ödenmesi gereğine dikkat edelim. Bu, aynı anda kalkışılan birçok millileştirme hareketlerine karşı bir güvenlik süpabı meydana getirir. Fakat şunu da unutmamak gerekir : Şimdi sanayi kolları öylesine içiçe geçmişlerdir ki, birisini millileştirmek onun peşinden daha yarım düzinesini millileştirmeye yol açar. Bir demiryolu şirketinin tren işletmekten başka ne işler yaptığını bilseydiniz şaşa kalırdınız. Hele kocaman bir gemi ile yolculuk yapmışsanız; çevrenize baktığınızda, bunun yapımına gemi yapımı mı, yoksa otel yapımı mı adının verildiğinde şüpheye düşmüşsünüzdür mutlaka.

33

ELKOYMA NİÇİN ŞİMDİYE KADAR BAŞARILI OLMUŞTUR

SİZİ millileştirmenin başlıca kuralının Parlamentonun, işsahiplerinin ellerinden işlerini tazminat ödeyerek alması olduğunu söyleyerek etkilemiş oldum. Şimdi de siz bana bunun gerçeğe uygun düşmediğini ve mülkiyete karşı saldırının elkonma ile olduğunu, yani Hükümetin, kapitalistlerin parasını alarak kamu hazinesine tıktıklarını söyliyebilirsiniz. Bu, hiçbir isyan ya da ihtilâl fitilini ateşlemeden, şimdiye kadar Muhafazakâr ve Liberal Hükümetler tarafından yapılmıştır; yani, adı değişik olmak şartıyla İngiltere'ye her ölçüde Sosyalizm ve Komünizm sokulacağı ispat edilmiştir. Zenginlerin gelirlerini ellerinden almayı öngören Sosyalist planı teklif edince bütün ülkenin bu Rus namussuzluğunu defetmek için ayağa fırladığını göreceksiniz. Oysa, buna vergi, süper vergi ve miras vergisi adlarını verirseniz; mülkiyet sahibi sınıfın cebinden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerini kıskançlıktan yemyeşil yapacak kadar yüzlerce milyon sızdırabilirsiniz.

Bir iki örnek verelim: Gladstone, Maliye Bakanı olarak gelir vergisini sterlin başına iki peniye indirmeyi en büyük başarısı saymış ve ileride bunu da kaldırabileceğini umut etmişti. Oysa, bu miktar 1920'de yetmişiki peniye yükselmiş ve ancak yüksek gelirlere konulan bir ek vergi (süper vergi) ve öldüğümüz zaman milleti malımızın büyük bir kısmının mirasçısı yapan miras vergisi ile daha da yükselmesi önlenebilmişti. Bir de bunun, sosyalist bir Başbakan tarafından Elkonma, İstimlâk ve Mi-

rasın Millileştirilmesi adı altında ve Marx'ın komünist ilkelerine uygun bir biçimde teklif edildiğinde kopacak gürültüyü düşünün hele! Biz ise o zaman bunu sesimizi bile çıkarmadan kabul etmiştik.

Belki de bu verginin Parlamento'dan nasıl çıktığı hakkında bir bilginiz yoktur. Maliye Bakanı, millî ev idaresini o yıl için düzenleyecek ve bunun için gereken parayı Avam Kamarasından sızdıracak olan adamdır. Kimi vergilendireceği o yıl seçilen Parlamento üyelerine göre değişir. Onların onayı olmadan Bütçesini, yani vergilendirme tekliflerini, kanunlaştıramaz. Kanun haline gelmedikçe de kimse vergi vermeye zorlanamaz. Gladstone'un zamanında Parlamento'nun aşağı yukarı tümü toprak ağaları, kapitalist ve patronlardan meydana geliyordu. Bir avuç olan işçi sınıfı üyesi azınlıktaydı. Pek tabii olarak da, bu gruplardan herbiri vergi yükünü diğerlerinin üzerine yıkmaya çalışıyorlardı. Fakat her üçü de, gelecek seçimde işçi sınıfı oylarını kaybetmek tehlikesine girmeden bunu, imkân olduğu oranda işçilere yüklemek istiyorlardı. Bunların istemedikleri tek şey, doğrudan doğruya kendi ceplerinden çıkacak olan gelir vergisiydi. İşçi sınıfı gelir vergisi ödemediği için bundan ancak kendileri zarar görürlerdi. Bu yüzden de gelir vergisine en son çare olarak başvurulurdu. Gladstone, bu vergiyi altı peniden dörde, dörtten ikiye indirip de büsbütün kaldırmak niyetinde olduğunu söylediği zaman çok büyük bir Maliye Bakanı olarak karşılandı. Ama bunu yapabilmek için yiyeceğe, içeceğe, tütüne, kıymetli kâğıtlara vergi koymuş, gümrük vergilerini arttırmıştı. Büyük ham madde ithalatçıları olan ve ucuz yiyeceğin ucuz işçi demek olduğunu bilen sanayi patronları yiyeceğin ucuzlatılmasını istemekte ve, «Bırakın yiyecek gümrüksüz girsin.

Onun yerine toprak sahiplerini vergilendirin,» demekteydiler. Toprak sahipleri ise, «Tarımı korumak için ithalatı özellikle mısır ithalatını yasaklayın,» diyorlardı. İşte bunun sonunda çıkan Serbest Ticaret anlaşmazlığında Muhafazakârlarla Liberaller yıllar boyu çatışıp durdular. Fakat her iki parti de, bütün diğer para bulma yolları kapanmadıkça gelir vergisinin konmamasına ve konduğu takdirde de bunun en düşük düzeyde olması gerektiğinde anlaşmışlardı.

Sosyalizm, Fabiancı olup da Parlamento'yu yeni proleter İşçi Partisi yolu ile etkilemeye başlayınca bütçe yapımı da yeni bir biçime girdi. İşçi Partisi, kapitalistlerin son olarak değil ilk olarak vergilendirilmesini ve hakedilmemiş gelirlerin vergisinin hakedilmişlerden daha yüksek olması gerektiği tezini savunuyordu.

Vergilendirme, parayı hakkı ile kazanmamış insanlardan alıp, bunu okullar, daha iyi evler, düzgün şehirler ve kamu yararına olan çeşitli kurumlar yolu ile gerçekten hakedenlere vermekten ibaret olduğu zaman, daha fazla verginin millet için daha yararlı olacağı şüphesizdir. Gladstone'un, «Ülkenin gelir vergisi ödeyenlerine bir milyon sterlin kazandırdım. Yaşasın!» diye bağırmasından bir İşçi Maliye Bakanının, «Süper vergilerle tembellerden bir milyon daha kopartıp bunu milletimizin refahı için harcadım. Yaşasın!» diye bağırması bin kat daha iyidir.

Böylece son onbeş yıldanberi Kapitalist ve İşçi Partileri Parlamentoda gelir vergisini, süper vergiyi, miras vergisini ve genel olarak kamu harcamalarını indirip yükseltmeye çalışmaktadırlar. Yıllık Bütçe konuşmalarının temel noktası hep budur. Ve Gladstone'un sterlinde iki peni olan vergisi bugün yetmiş iki peniye, 2000 sterlini

geçen gelirlerdeki süper vergi oranı da onsekiz peniden yetmişiki peniye çıkmıştır. Miras vergisi de, miras 100 sterlin civarındaysa bunun yüzde biri, bir iki milyonluk birşeyse yüzde kırkını kapsamaktadır.

Eskiye kıyasla zenginlerden alınan paraların bu yüksekliği çok şaşırtıcıysa da, bunlar hiçbir zaman zenginlerin gelirlerinden nakit olarak ödemiyecekleri ya da Hükümetin bunu hemen harcayarak tedavüle sokamıyacağı kadar büyük miktarlar değildirler. Bu vergiler yolu ile satınalma gücü zenginlerden alınıp yoksullara verilmiştir. Bu durum, arada sırada küçük ticari bunalımlar ve yoksullaşan eski zenginler yaratmışsa da, kapitalizm öylesine gelişmiştir ki, zenginler eskisinden daha zengin olmuşlar ve lüks eşya ile uğraşan ticaret dalları daralacağına alabildiğine genişlemiş, buralarda çalışan insanlar eksileceğine artmışlardır. Bu, aynı zamanda, hemen dağıtmak şartı ile mülkiyet gelirine rahatlıkla elkonulabileceğini de ispatlamıştır. Fakat bu mülkiyet, öldürücü bir darbe ile son kuruşuna kadar vergilendirilmemelidir. Hükümetin hemen kullanmaya ihtiyacı olduğu miktarda vergilendirmesi kuralı değişmez bir kuraldır. Her zaman için geçerlidir bu. Kurulu bir sanayi dalının ya da bir hizmetin millileştirileceği zaman, bu işi üzerine almaya hazır bir kamu kuruluşunun bulunması kuralı da değişmez ve geçerli bir kuraldır. Elkonulmuş mallar karşılığında tazminat ödenmesi de böyledir.

Şimdi de hakedilmemiş gelir doğuran bir olayı inceliyelim. Bu gelir halk tarafından öylesine nefretle karşılanmaktadır ki ister İşçi ister Muhafazakâr olsun, Hükümet bu paranın yeniden dağıtılması isteği karşısında duramıyacaktır.

34

SAVAŞ MASRAFI NEREDEN ÖDENDİ?

1914'DE savaşa girdik. Savaş çok masraflı ve yıkıcı bir şeydir. Para bakımından ele alınırsa tam bir kayıp demektir. Savaşta herşeyin karşılığı peşin ödenmelidir: Almanları bono ile, ipotek ile, milli borçlarla ödüremezsiniz. Yiyeceğiniz, giyeceğiniz, silahınız, cephaneniz, savaşacak insanlarınız, askerlik çağına gelmiş olan hastabakıcı, şöför, cephane üreticisi olarak çalışacak kadınlarınız olmalıdır. Ordu üniformasını eskitip, yemeğini yiyip, cephanesini harcayıp, kanını sel gibi akıttığı zaman geride bunu gösterecek yenecek, giyilecek ya da oturulacak bir şey yoktur. Hükümet bu eşyaları biriktirmek için 1914-18 arası çok ağır bir borcun altına girmişti. Gençlerin emeklerini ve canlarını doğal birşeymiş gibi almış, onları zorla hizmete mecbur etmiş, işleri varsa hiçbir tazminat ödemeden bunların bozulmasına sebep olmuştu. Fakat kapitalist bir Hükümet olduğundan, kapitalistlerin hazır paralarını ellerinden aynı kolaylıkla alamamıştı. Bunun bir kısmını onlardan vergi yolu ile aldığı halde esas kısmını borç olarak edinmişti.

İşçi Partisi, yoksulların hayatlarına ve kazançlarına uygulanan bu silah altına alınmadan zenginlerinin paralarının istisna edilmesine şiddetle karşı çıktı. Fakat bu itirazları hiç dikkate alınmadı. Askerleri beslemek, cephane yetiştirmek için çalışan işçileri desteklemek için gerekli yedek kazanç, tazminat ödenmeden vergilendirme yoluyla alınacağı yerde, genellikle kapitalistlerden ödünç alınarak elde edildi. Bunun karşılığında da onlara her yüz

sterline karşı ülkenin gelecekteki gelirinden her yıl beş sterlin verilecekti.

Kısacası, 1914 yılında eski savaşlardan arta kalan milli borç 600 milyondan 7000 milyona yükseldi. Bunun bütününü ödeyene kadar, her yıl bu ödünç verenlere 350 milyondan fazla bekleme ücreti ödemekteyiz. Bu anda bütün hükümet memurlarının, ordunun ve diğer bütün sosyalize olmuş milli kuruluşlarımızın masrafları da aşağı yukarı bu kadar ettiğinden, demek ki Maliye Bakanı şimdi günde iki milyon sterlini bulan bir bütçe düzenlemek ve bu parayı da bizim ceplerimizden almak zorundadır. Bir milyondan fazlası işsiz güçsüzken bu parayı proleterlerden almak faydasız olacağından bunu, ancak mülkiyet sahiplerinden gelir vergisi, süper vergi ve miras vergisi yollarıyla toplamaktadır. Bu şekilde toplanan para 380 milyonu; yani, bütün vergilerin yarısını geçtiğinden buna intikam nedeniyle elkoymaktan başka bir ad verilemez.

İyice bir düşünün bakalım, bir gariplik çarpmıyor mu burada gözünüze? 7000 milyonun çoğunu kendi kapitalistlerimizden, yılda 325 milyon bekleme ücreti vereceğimizi vaadederek alıyoruz ve ondan sonra kendilerinden, hem kendi bekleme paraları hem de yabancı alacaklılara vereceğimiz paralar karşılığı olarak yılda 382 milyon vergi topluyoruz. Yani, her yıl aldıklarından elli milyon fazlasını ödemiş oluyorlar ve sınıf olarak alışverişten zararlı çıkıyorlar. Hükümet bir eli ile verdiğini diğer eli ile %17 faiziyle birlikte geri almış oluyor. Bu adamlar buna niçin hiç seslerini çıkarmadan katlanmaktadırlar?

Bunu çok basit olarak açıklayabiliriz. Bir örnek vereyim; karım da ben de kapitalistiz. Onun bütün parası banka, demiryolları ve diğer şirket hisselerinde yattığı

halde, benimki Savaş Tahvilleri'ne yatırılmıştır. Benim Tahvillerimin faizini ödemek için Hükümet ikimizden de aynı miktarda vergi alır. Fakat işin sonunda ben faiz aldığımdan, o da almadığından dolayı ben kârlı çıkarım. Şimdi biz eğer karı koca olmasaydık, bu konuda anlaşabilme imkânımız yoktu. Çoğu kapitalistler bunu anlamaz ve yutarlar. Bunu anlayanlar da hiçbir zaman buna tepki göstermek konusunda birleşemiyeceklerinden seçimlerde herhangi bir ağırlıkları olmaz.

Bu garip durum İşçi Partisi'nin bu Milli Borcu sona erdirmek ve gerçekte paranın çoğunu kendisine borçlu olduğu halde bunun yükü altında ezildiğinden yakınan milletin saçma durumuna son vermek için bir bütün olarak mülkiyet sahibi sınıfa ne ödeyeceğini göstermesine imkân vermektedir. Borcun ortadan kaldırılması (yabancılara ödenecek kısım dışında) bütün olarak millete tek bir kuruşa bile malolmadan gelirin yeniden dağıtılması demektir.

35

MİLLİ BORCU SİLEN VERGİLER

SERMAYENİN vergilendirilmesi anlamsız birşeyse de, bu biçimdeki her teklifin mutlaka uygulanamaz olması demek değildir. Hazır paraya ihtiyacı olduğu zaman Hükümetin gelire el koyarak bunu elde edebileceği doğrudur. Fakat bu, ne hazır paranın gerekmediği işlemlerin olmadığı, ne de Hükümetin bir mal sahibinin yalnız gelirini değil, aynı zamanda gelir kaynağını; yani, malını da almayacağı anlamına gelmez. Başınızdan geçmesi ihti-

mali olan bir konuyu ele alalım: Ya Milli Borç faizinin gerektirdiği vergilendirmenin kapitalist teşebbüsü baltaladığı gerekçesi ile (bu, bir Muhafazakâr Hükümet gerekçesidir) ya da geliri daha eşit olarak dağıtmak gerekçesi ile (bu da Sosyalist Hükümetinkidir), Hükümetin Milli Borcun tamamının ya da bir kısmının silinmesi gerektiği kararına vardığını kabul edelim. Amerika'dan ya da diğer ülkelerden aldığımız parayı ödemek için hazır para gerekir. Onun için bu borcu defterden silmek ancak bunu toptan reddetmekle olabilir ki, bu da bizim dışardaki prestijimizin düşmesine sebep olur. Hatta başımıza bir de savaş belâsı açabilir. Fakat kendi kendimize olan borcumuz tek bir kuruş ödenmeden, sermaye üzerine konan vergi ile ödenebilir.

Savaş borcunu örnek alalım. İşi kolaylaştırmak için Hükümetin tebasına borcu olan Milli Borcun 100 sterlin olduğunu ve bunun hepsinin Mary Anne adında bir kadın tarafından verildiğini kabul edelim. Şüphesiz ki bu para çoktan harcanmış, yıkılıp gitmiş, yerine Hükümetin Mary Anne'a her yıl topladığı vergilerden 5 sterlin vereceğinden başka birşey bırakmamıştır. Yine ülkede tek bir kapitalist (Sarah Jane) olduğunu ve bunun da bütün mülkünün yılda 5 sterlin getiren 100 sterlinlik toprak ve hisse senedi olduğunu düşünelim. Yani Sarah Jane ülkenin bütün sanayi işletmelerinin sahibidir; Mary Anne da tek iç alacaklı. Maliye Bakanı sermayeye 100 sterlinlik bir vergi koyarak bunların her ikisinden de 100'er sterlin ister. İkisi de beşer sterlinlik hazır paralarından bu 100 sterlini ödeyemezler. Fakat Sarah Jane bütün hisse senetleri ile topraklarını Hükümete devreder, Hükümet de Mary Anne'ın 100 sterlinlik Savaş Tahvilini alır. Parasız kalan Mary ile Sarah şimdi geçinmeleri

için çalışmak zorunda kalmış olurlar ve ülkenin bütün sanayi işletmeleri de Hükümetin eline geçmiş, yani, millileştirilmiş olur.

Bu alışverişte ne bir imkânsızlık, ne değersiz hisse senetlerinin ortada hazır olmayan para karşılığı satılmaları, ne de Banka Faizlerinin göklere fırlaması diye birşey yoktur. Basit bir elkoymadır bu. İki yüz sterlinin gerçekte milyonlarca sterlin, Mary ile Jane'in yanında daha birçok kimsenin olması bu işin yalnızca çapını değiştirir, özünü değil. Bu, yapılabilir birşeydir. Birden ve toptan elkoymanın yaratacağı karışıklık çok büyük olacaksa bu taksit taksit de yapılabilir. Sermayeye konan faiz %100 olmaz da, %50 olur, %5 olur, ya da on yılda bir %2,5 olur, kısacası nasıl isterseniz öyle olur.

Böyle bir zorunlu vergi ile Hükümet ülke dahilindeki Savaş Tahvilleri borçlarını ödemek için ayırdığı vergileri kaldırabilir. El koyduğu hisse senetlerinin gelirleri ile dış borçlarımızı öder ve bu iş için koyduğu vergileri de kaldırabilir. Bunu yapan eğer Muhafazakâr bir Hükümetse bunu gelir vergisi, süper vergi, miras vergisi ve büyük teşebbüslere yüklenen diğer vergileri indirerek yapar. Bir İşçi Hükümetiyse bu vergilere dokunmaz, yiyecekten alınan vergiyi düşürür ve proleterlere yardımı dokunacak her işe para yardımı yapar. Böylece zorunlu vergi zengini daha zengin yapmakta kullanılabileceği gibi genel refahın yükseltilmesinde de kullanılabilir.

Bu tür özel vergilere karşı çıkarılan itiraz bunların özel mülkiyete «tecavüz» etmekte olmasıdır. Oysa, özel mülkiyetin düzenli ve azar azar kamu mülkiyeti haline getirilmesi gereklidir. Bu saldırma hareketi hazır para sahiplerinin yatırım yapmaları için gereken güvenlik duygusunu yok eder. Güvensizlik de para biriktirebilecekler

arasında para biriktirmeye karşı olan bir eğilim yaratır ve düşüncesizce harcamayı teşvik eder. Biriktirmiş olduğunuz bin sterlininiz olsa ve bunu bir yere yatırarak yalnızca gelir vergisine tabi yılda 50 sterlin gelir sağlayabileceğinizden emin olsanız, bunu hemen o işe yatırırsınız. Fakat bunun «Milli Borcu Silme Vergisi» gibi bir adla elinizden alınacağından şüpheniz varsa, «bari param elimdeyken harcıyayım» deyip bu yatırımı yapmazsınız. Hükümetin malınızı mülkünüzü piyasa değeri üzerinden satın alacağını bilmeniz ya da bunun uygulanamıyacağı bir durumda karşılığının size tazmin edileceğinden emin olmanız; hem kendiniz, hem de ülkeniz için çok daha hayırlı olacaktır. Bu birdenbire saldırma yöntemiyle yaratılan güvensizlik insanın ahlâkını bozar. Bunu en iyi olarak Thucydides'in Atina'daki veba salgınını anlatan yazısını okursanız anlayabilirsiniz. İster patolojik, ister malî olsun bütün salgın hastalıklar eştirler. Salgın hastalıklar hayat güvenliği duygusunu yokederler: İnsan nasıl olsa bir hafta sonra öleceğini bildiği için bir günlük zevk uğruna bütün iyi huylarını bir kenara iter. Kapitalistler de, güvenlik kalmadığını anlayınca paralarını böyle harcarlar. Düzenli bir yıllık gelir vergisi yerine mülkiyete yapılan bu türden saldırı, bu bakımdan salgın hastalık gibidir. Üstelik bu tutum bu geleneğin yerleşmesine de yol açar. İşte bunun için bu Milli Borcu Silme Vergileri uygulanabilir olduğu halde çok haksızdırlar.

36

YAPICI SORUNUN ÇÖZÜLMESİ

ARTIK derin bir soluk alabilirsiniz; çünkü değil yalnızca Sosyalizm amacına sahip olmak —bu bir gelir eşitliğinden başka birşey değildir— fakat bunu elde etme yollarını da öğrenmiş bulunuyorsunuz. Madenciliğin ve bankacılığın neden millileştirilmeleri gerektiğini, kişilere karşı haksızlığı önlemek ve yedek paranın sermaye olarak yatırımını ürkütmemek için madencilere ve bankacılara, elkonulan malları karşılığında tazminat verilmesinin gerektiğini de biliyorsunuz. İşte şimdi, biri çok ağır kol işini kapsayan sanayiin ve diğeri de bir kafa işi olan bir hizmetin millileştirilmesi için bir formül bulabilirseniz, bütün millileştirilmeler için geçerli bir formül elde etmiş sayılırsınız.

Yine aynı biçimde, madencilerin ve bankacıların kanunlaşmış tazminatlarını vergilendirmeyle ödeme yolunu elde edince bütün mülk sahiplerinin mallarına elkoyma formülünü bulmuş olursunuz. Sanayii millileştirmeyi becerdiğiniz zaman da Hükümeti, sanayiin ürettiği gelirin dağıtımının denetimi işinin başına geçirmeyi bilirsiniz. Biz yalnızca bu formülleri bulmakla kalmayıp aynı zamanda bunların, varolan çeşitli kuruluşlarımızda uygulanışını deneyerek işleyebileceklerinden de emin olduk. Şu halde artık yapıcı programlar diye adlandırılan istemler karşısında endişelenmemize yer yoktur. İşte herşey önlerinde apaçık durmaktadır ve onları şaşırtacak şey, bunda tek bir yeniliğin bile bulunmamasıdır. Güçlükler ve yenilikler onların hayal ettikleri gibi işin uygulama alanında değil, metafizik alandadır: Yani, eşitlik isteğinde-

dir. Milli gelirin dağıtımını özel mülkiyet sahiplerinin elinden alıp Hükümetin denetine nasıl bırakabileceğimizi biliyoruz. Fakat Hükümet istediği taktirde bunu eşit olmayan biçimde de dağıtabilir. Varolan eşitsizliği ortadan kaldıracağı yerde bunu güçlendirebilir. Büyük gelirlere sahip imtiyazlı bir tembel sınıfı destekler ve onlara bu gelirlerinin devamlılığı konusunda Hükümet güvenliği sağlar.

İşte bu imkân, Sosyalizmin en kararlı muhaliflerini bile millileştirme, elkoyma biçiminde vergilendirme ve Sosyalizmin diğer bütün yapıcı siyasal mekanizması yanına çekmiş ve çekmekte devam edecektir. Bunlar, Sosyalizmin geliri yeniden dağıtımını kabul etmekte fakat bu yeniden dağıtımı eşit dağıtım olarak değil de, Devlet teminatı altında olan eşit olmayan dağıtım olarak görmektedirler. Garip fakat derin görüşlere sahip John Bunyan uzun zaman önce, cehenneme cennetin kapısından ayrılan bir yolun da gittiğini, şu halde cennet yolunun aynı zamanda cehennem yolu olduğunu ve bu yoldan cehenneme giden beyefendinin adının **«Bilgisizlik»** olduğunu söylemişti. Sosyalizme giden yol da, bilgisizce izlenirse, bizi Devlet Kapitalizmine götürür. Her ikisi de aynı yolda yürümelidir; işte Bunyan'dan daha az görüşlü olan Lenin, Fabian yöntemlerini Devlet Kapitalizmi olarak nitelediği zaman bunu görememiştir. Üstelik Devlet Kapitalizmi ile Kapitalist Diktatörlük **(Faşizm)** şimdiki durumumuzda en kötü noktaları temizlemekte yarışa gireceklerdir : Ücretleri yükseltecekler, ölüm oranını azaltacaklar, yeteneklilere yeni meslek alanları açacaklardır.

İşte bu nedenle, sosyalistlerden yapıcı planlar, uygulanabilir grogramlar, meşru bir parlamenter yol isteyenlere karşı dört başı mamur bir cevabınız olduğu hal-

de henüz bu kitabın sonuna gelemediniz. Şimdi sizi uyardığım yapmacık Sosyalizmi incelemeden önce, dünyanın bir gün içinde kızıl kravatlı pis bir Rus ve elinde bir teneke benzin olan saçı taranmamış bir kadın tarafından altüst edilebileceğine inanan korkaklara karşı savunmasız bırakmamak için anlatacağım bir kaç şey daha var. Bu korkak zavallılar size, ihtilâlden ne haber, diye soracaklardır. Evlilikten ne haber? Çocuklar ne olacak? Cinsel durum ne olacak? Çünkü bunlara göre Sosyalizm bütün kuruluşlarımızı altüst edecek ve şimdiki koyun sürüsü nüfusumuz yerine bir sürü çılgın köpek yaratacaktır. Şüphesiz ki bu insanlara başınızdan çekilmelerini ve ancak anladıkları konularda ağızlarını açmalarını söyliyebilirsiniz. Ama bu düşünce biçiminin, çok olağan bir düşüncenin aşırıya kaçmış biçimi olduğunu göreceksiniz. Şimdi Sosyalizmin ne istediğini ve bunu nasıl elde edebileceğimizi bildiğimizi kabul ederek biraz konunun çevresinde dolanalım.

37

YAPMACIK SOSYALİZM

SAVAŞ ÖRNEĞİ, bir hükümetin bir kısım vatandaşın gelirlerine el koyarak, bunları hiçbir gelir eşitleştirme düşüncesi olmayıp sanayi ile hizmetleri millileştirmeden diğer bir kısım vatandaşa vermesinin ne kadar kolay olduğunu göstermektedir. Eger bir sınıf, meslek ya da klik Parlamento denetini elde ederse, bu yetkisini kendi çıkarına diğer bir sınıf ya da meslek üyelerini ve hatta bütün olarak milleti sömürmek için kullanabilir. Ta-

bii, bu türden faaliyetler, şu ya da bu reform hareketleriyle siyasal ihtiyaçlar olarak maskelenmektedir; fakat bunlar gerçekte, Devleti çıkarcı amaçlar için kullanma yollarıdır. Bütün reformlar herkese tatlı gelir. Sözgelişi, bir şehirdeki ev sahipleri, sokak onarımlarının ve şehri içinde yaşayanlara ve turistlere daha çekici yapacak her türlü kamu projesinin en hararetli destekleyicileridir. Çünkü bu adamlar bu reformların kiraların yükselmesi biçiminde değerlenmesiyle büyük paralar vurmayı umut etmektedirler. Bir şehir parkı açıldığında o parka bakan apartman katlarının kiraları hemen yükselir. Buna rağmen reformlar reform olarak kalır. Faust, Mefisto'ya ne olduğunu sorduğu zaman; Mefisto kendisinin herzaman kötülük düşünen fakat iyilik yapan bir kudretin bir parçası olduğunu söylemişti. Bizim toprak sahiplerimiz ve kapitalistlerimiz de ne herzaman kötülük düşündükleri, ne de herzaman iyilik yaptıkları halde, yine de Kapitalizm kendini haklı kılmış ve insanların kendi çıkarlarına olandan başka birşey yapmayacaklarına dayanarak, iyilik yapmak için bencil nedenler sağladığı gerekçesiyle iktisadi bir ilke olarak kabul edilmiştir.

Kapitalizmin, kamu yararına olduğu gerekçesi ileri sürülerek birtakım özel teşebbüs faaliyetlerine Hükümet desteği istenmesi yerleşmiş bir yoldur. Bu yolla birtakım iyi işler başarılmıştır: Sözgelişi, hissedarlarının herbirinin 200 sterlinden az sermayeli yoksul kişiler olduğunu belirten bazı şirketler Hükümetten sermayelerinin büyük bir kısmını almamış olsalardı, bugün pek çok şehirlerimiz ve sayfiyelerimiz kurulamazdı. Fakat bu kısıtlama çok hayalî birşeydir; çünkü Şirket herhangi bir ortağa 200 sterlinden yukarı hisse vermese bile, bunlar **«İkraz Hissesi»** de-

nilen şeyi yaratarak sonsuz meblağlar ödünç alabilirler ve alırlar da.

Böylece 200 sterlinden fazla hisseye sahip olması yasaklanan bir kimsenin, eğer Şirketin kullanma imkânı varsa, İkraz Hisse'sinde 200 milyon sterlini olabilir. Bu işlem sonucunda bu bahçeler içindeki beldeler gerçekte zengin kapitalistlerin malı olur. Benim de bu tür şirketlerde hatırı sayılır bir hissem olduğu için size açıkyüreklilikle şunu söyliyebilirim ki, bu hisse sahipleri özellikle iyiliksever ve kamu yararını düşünen kimseler olup sermayelerini en çok kâr getirecek yere değil, en faydalı olacak yere yatırmışlardır. Fakat bu insanlar ölümsüz değildirler; bunların mirasçılarının da bu yardımseverce düşünceyi miras alacaklarına dair elimizde bir garanti yok tur. Bu arada ortadaki gerçek de, bunların mülklerini kamu parası ile yaptıkları; yani, halkın ödediği vergileri kullanarak yaptıklarıdır. Ve bu durum milleti, o bahçeli beldelerin değil sahibi, bir hissedarı bile yapmaz. Hükümet ancak sonunda koca şehirleri kapitalist sahiplerinin elinde bırakarak, parasını alıp gidecek olan bir alacaklıdır. Şehrin artan kârlarından bir hisse bekleyen kiracılar ise bu kârların daima yeni yatırımcıların emirlerine hazır tutulduğunu görürler.

Devletin, Kapitalizm ve Sendikacılık tarafından bu sömürülmesinin diğer bir örneği de Hükümetin 1925 yılında kömür işçilerinin grevini önlemek için maden sahiplerine verdiği 10 milyon sterlin yardımdır. Maden işçileri şu kadar ücret artışı almadıkları takdirde çalışmıyacaklarını söylemişlerdi. İşverenler de, işçilerin istediklerinden daha azına razı gelmedikleri takdirde madenlerini kapatmak zorunda kalacaklarında direndiler. Eski zamanlara kıyasla ülke refah içinde olduğu halde, aşırı ücret is-

tekleri nedeniyle ülkenin iflâsa sürüklendiği konusunda büyük bir basın kampanyası açıldı. Sonunda Hükümet, ülkenin temel sanayilerini felce uğratacak bir greve engel olmak için ya işçi isteklerini vergilerden çıkartmak ya da madenleri millileştirmek şıkları arasında kaldı. Hiçbir şeyi millileştirmemeye söz vermiş kapitalist bir hükümet olduğu için ücret farklarını vergilerden çıkartma yolunu seçti. 10 milyon sterlin bitince gürültü yeni baştan koptu. Hükümet yardımı yenilemeyi reddetti; işverenler, madenciler yedi saat yerine sekiz saat çalışmazlarsa madenleri kapatacaklarını söylediler, madenciler ne çok çalışmayı ne de daha az almayı istediler; büyük bir grev oldu, ilk başlarda diğer sanayi kollarındaki işçiler de **«sempati grevleri»**ne başladılar. Fakat bunlar sonunda bu işi yapmakla Sendikaların paralarını tükettiklerini gördüklerinden bundan vezgeçtiler. Bu tür olaylarda pek sık olduğu gibi pek çok saygıdeğer vatandaş ülkenin bir ihtilâle doğru yolaldığını sanarak korktular. Bunda haklıydılar da: Gelişmiş bir kapitalist düzende uygarlık daima bir ihtilâl arifesindedir. Vezüv yanardağının tepesinde bir villada oturuyormuşuz gibiyizdir.

Grev sırasında vergi mükellefi, patronlar tarafından sömürülmediği halde, belediye vergisi ödeyenler işçiler tarafından sömürülmüş oldu. Grev yapan bir işçi yardıma hak kazanamazsa da karısı ile çocukları bu yardımı alırlar. Böylece iki çocuklu bir madenci çalışmadığı sürece halkın cebinden çıkan haftada bir sterline hak kazanıyordu. Böylece ilk önce Hükümet vergi mükelleflerinin cebinden on milyon sterlin yardım yapmış oldu patronlara, sonra da mahalli idareler belediye vergi mükelleflerinin cebinden proleterlere yardımda bulundular. Hükü-

met kapitalistlerden, mahalli idareler de proleterlerden meydana geliyordu.

Maden sahipleri ya da diğer patronlar tembellikleri, bilgisizlikleri, kurnazlıkları ya da eski kafalıkları yüzünden güçlüklerle düştükleri zaman Hükümetin vergi mükelleflerinin gelirlerine elkoyarak onlara yardım ettiğini görürlerse, işlerinin kötü gitmesine hiç aldırmazlar. Aynı şekilde madenciler ya da diğer işçiler, boş kaldıklarında mahalli idarelerin vergi mükellefleri sırtından kendilerini geçindirdiklerini görürlerse, çalışma şevkleri gözle görülür derecede azalır. Millet sanayii özel sahiplerin elinden almadığı sürece onların bunlardan kâr edip etmemelerine bakmadan çalıştırmalarını sağlamalıdır.

Patronlar yardım etmezlerse millet bu yardımı yapmak zorundadır; millet, evlatlarının aç kalmasına, sivil ve askerî gücünün zayıflamasına katlanamaz. Yardım hem patronlar hem de proleterler için ahlâk bozucu birşeydir: Fakat bu Sosyalizmi geriye atmaya yetmektedir.

Hükümetlerin bu yardım konusunda bu kadar işbilmez görünmelerinin hiç de gereği yoktur. İngiliz Hükümeti bu yardım huyunu savaş sırasında edinmişti. O zaman bir takım firmaların, hizmetlerine çok ihtiyaç olduğu gerekçesiyle kâr etsinler ya da etmesinler işlerine devam etmeleri zorunluğu vardı. Bu kapitalist ilkelerine aykırı idi, ama savaş zamanında ekonomik ilkeler tıpkı Hristiyanlık ilkeleri gibi bir kenara atılırlar; savaşta edinilen huylar da mütareke ile bir anda ortadan kalkmazlar, 1925'de Hükümet vergi mükelleflerinin on milyon sterlinini ödemesi için şantaja maruz kalınca hiç olmazsa bunun karşılığında bize madenlerden birer hisse alsaydı bari. Böylece maden sahiplerinin, tıpkı ticari yollarla pa-

ra buldukları zaman yapacakları gibi, madenlerini millete ipotek etmelerini zorlamış olurdu.

Hükümet, bütün Kapitalizm ilkelerine dayanarak, işçiliğini ödeyemeyen yüksek maliyetli madenlere yardımı reddedip bunların kapanmasına göz yummalıydı. Ya da bunlara yardım ettiği zaman iyi çalışan madenleri de ipotek etmeliydi. O zaman ipotek faizi iyi çalışan madenler tarafından millete ödenmiş olurdu. Bu faizi ödemedikleri takdirde de Hükümet satın alacağı yerde haciz yoluyla madenleri millileştirirdi.

Fakat kapitalistler Devletle olan ilişkilerinde kendilerine kapitalist ilkelerin uygulanmasını pek istemezler. Üstelik kâr eden madenlerin talihli sahipleri niçin kâr etmeyenlere yardım etmiş olsunlar? Hükümet kârsız madenlere yardım edecekse, onları ipotek eder, olur biter. Sonunda Hükümet on milyonu hediye edip kurtuldu bu işten. Patronlar da bu parayı ücret olarak madencilere verdiler. Fakat biz bunu ister maden sahiplerine ister madencilere bir yardım olarak kabul edelim, bunun vergi mükelleflerinden alınıp belirli insanlara hediye edildiği gerçeğini görmemezlikten gelemeyiz.

Bu tür yardımları sosyalistçe olduklarını söyleyerek sosyalistleri kötüleyen ya da üstün gören insanlar saçmalamaktadırlar. İkinci Charles'in gayrimeşru çocuklarına bağladığı ömür boyu gelirlerin de sosyalist tedbirleri olduğunu söylesinler daha iyi!

Bu yol sadece iflâs etmiş Kapitalizmin ve onun proleter bağımlılarının vergi mükellefini soymasıdır. Sosyalist kışkırtıcılar, bu tür yardımları desteklemek bir yana, patronlar bütün kârı aldıkları halde, sizin madencilerin ücretlerini ödemekte olduğunuzu söyleyeceklerdir. Millileştirme için para ödüyor ve karşılığında millileştirmeyi

elde edemiyorsunuz. Buna razı olursanız, her şeye razı olacaksınız demektir. Patronların attıkları işçileri siz geçindirmekle mükellefsiniz. Toprağı, sermayeyi ve emeği har vurup harman savuran kapitalistler şimdi de Hazineye el atmışlardır. Her aldığınız şeyden büyük kârlar elde etmekle yetinmeyen bu adamlar şimdi Hükümet tahsildarı yoluyla cebinize ellerini daldırmaktadırlar. Sizden bu yolla aldıklarının bir kısmını ücret olarak ödedikleri için, Sendikalar İşçi Partisinin Parlamentoda yardım tasarısını desteklemesine gayret etmektedirler. İşte sosyalistlerin söyleyeceği bunlardır.

Kapitalistler bilinçli olarak sizi soymaya kalkışmamaktadırlar. Onlar, sizin bu kitabı okumaya başladığınız zaman ne kadar bilginiz varsa, o kadar bilgi sahibi oldukları düzenlerinin çarkında birer sinekten başka birşey değildirler. Bütün bildikleri, Sendikacılığın, kendi oyunlarını artık kendilerine karşı oynadıkları ve eskiden kâr olarak ayrılan bölümün çoğunun şimdi işçilere ücret olarak gittiğidir. Kendilerini kurtarması için Hükümete yalvamaktadırlar. Hükümet de, kısmen büyük bir grevden korktuğundan, kısmen millileştirmeyi mümkün olduğu kadar geri atmak istediğinden, kısmen bir sonraki seçimde proleter oylarını kaybetmek istemediğinden, fakat çoğunlukla da daha uygun birşey düşünemediğinden ötürü bu yardımı onlardan esirgememektedir. İngiliz işverenlerinin, İngiliz Sendikacılarının ve İngiliz Hükümetinin daha büyük düşünceleri yoktur ve şimdi ancak ayakta durmaya çalışmaktadırlar, onun için bunlara kızmanın hiçbir gereği yoktur.

Son cümlede İngiliz sözcüğünü üç kere ve şimdi sözcüğünü de bir kere kullandığıma dikkatinizi çekerim. Amerikalı işverenler ve maliyeciler bu işte daha çok piş-

miş olup yöntemlerini bizimkilere öğretmektedirler. Çağdaş bilimsel buluşlar onları çok artmış üretim hayallerine dalmaya yöneltmiştir. Kendi beyinlerini kullanarak bu hayallerini gerçekleştirmeyeceklerini bildikleri için şimdi bütün işleri yalnızca kendileri adına düşünmek olan kimselere büyük paralar ödemektedirler.

Büyük bir iş kolunun yöneticisi olduğunuzu ve işçilerinizin arasında Sendikacılığın yayılmasını istemediğinizi ve onların bunu istemelerini önlemek için kendilerine iyi davranmanız gerektiğini düşünün. Bir gün karşınıza iyi giyinmiş bir hanım ya da beyin geldiğini düşünelim. Bu kadın, kendisinin temsilcisi olduğu bir işçi sendikasına işçilerinizi kaydettirmenizi istemek için gelmiş olsun. Siz hayretten küçük dilinizi yutacak ve cesaretiniz olsa kadına hemen çıkış kapısını göstereceksiniz. Fakat bu kadar üstün görünen ve kendinden emin bir insanı kapı dışarı etmek kolay mıdır? Kadın, siz gözleriniz faltaşı gibi açılmış kendisine bakarken durumu size açıklıyacaktır. Sendikasının işinize para yatırmaya hazır olduğunu, bir çok konularda size yardımcı olacağını söyleyecektir. Tembel hissedarlarınızın kâr hisselerini arttırmaya çalışacağınız yerde onlara almaya alıştıklarını verebileceğinizi ve artan parayı, işi yapan insanların (siz de içlerinde olmak üzere elbette) durumlarını düzeltmek için kullanabileceğinizi anlatacaktır. Hiç hayalinize gelmeyen yollar öğretecektir size. Böylesine bir teklifi reddetmek için aptalca bir tutuculuktan başka bir neden var mıdır?

Bu tablo hayalî değildir. Sendikaların, en parlak beyinleri kendilerine toplayıp ve onlara oniki işçinin ücretini vermekten kaçınmamaları sonunda Amerika'da bu iş her gün olmaktadır. İngiliz Sendikaları da Amerikalı-

laşınca burada da aynen bu olacaktır. Bizim iş adamlarımız bu tür işleri yapmaları için üniversiteden adam toplama yoluna girmişlerdir. Hem iş adamları hem sendikalar artık işlerini bilimsel yoldan halledeceklerdir. Ve bunu yaptıkları zaman acemi ve örgütlenmemiş proleterlerle para kazanma yetenekleri olmayan orta sınıf halkını ve hatta Hükümeti köleleştireceklerdir. Bunu çoğunlukla Sosyalizm yöntemleriyle yapacaklardır. Halk kitlelerinin durumunu düzeltmek amacında olduklarından onlara engel olmak insanlık dışı sayılacaktır.

Elde edilen kârlar eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığı takdirde bunu yaratan düzeni yıkacak ve milleti felâkete sürükleyecektir. Artan iş yeteneğinin görünen zaferine rağmen Sosyalistler gelirin dağıtımının ve eşitleştirilmesinin kamu denetinde olmasını isteyeceklerdir. Bu olmadığı takdirde, Sendikacılık aristokrasisi ile ortak olan büyük kapitalist iş çevreleri Hükümeti kendi özel çıkarları için denetimleri altına alacaklardır. Ve siz bir seçmen olarak, sanayiimizi özel mülkiyetten kamu mülkiyetine dönüştüren gerçek Sosyalizm ile, bir grup vatandaştan tazminat ödemeden parasını alıp diğer bir gruba veren yapmacık Sosyalizm arasındaki farkı anlamayı çok güç bulacaksınız. Yapmacık Sosyalizm bunu gelirlerimizi eşitleştirmek için değil, zaten elinde çok olana daha çok vermek için yapacaktır.

38

SONSUZ HAREKET HALİNDEKİ KAPİTALİZM

VE ŞİMDİ DE benim bilgiç genç Bayan okuyucum (çünkü şimdiye kadar ülkenizin ve dünyanın tarihi ve önemli toplumsal konuları hakkında sıradan bir Başbakan'dan fazla bilginiz olmuştur) hiç dikkat etmiş misinizdir ki, hepimizi yedirip giydiren ve hatta bazılarımızı şımartan bu sonsuz faaliyet sırasında **HİÇBİR ŞEY OLDUĞU GİBİ KALMAMAKTADIR?** İnsan toplumu buzul gibidir; hareket etmeyen sonsuz bir buzluğa benzer; oysa, gerçekte bir nehir gibi akmaktadır ve bu sürekli hareketi sonucunda üstünün cam gibi sert olmasına rağmen altında yer yer çatlaklar ve yarıklar oluşmuştur. Babanızın, kocanızın ya da sizin iflâsınız, sizi her an böyle bir yarığa yuvarlayabilir. Büyük bir yarık ise koskoca bir imparatorluğu yutabilir.

1918'de böyle üç imparatorluk yutulmuştu. Dünyanın sürekli hükümetler, yerleşmiş kuruluşlar ve bütün saygıdeğer insanların inandığı değişmez kurallar üzerinde kurulduğu bir yer olduğu düşüncesiyle yetiştirilmiş bir insansanız, bu kitabın sonuna vardığınızda herşeyin değişeceğini söylediğim zaman, «öyleyse bütün bu açıklamaları ve örnekleri okumaya ne lüzum var?» diyeceksiniz. Size ancak şunu söyleyebilirim: Bugün meydana gelen değişiklikleri anlamak için geçmişte olan değişiklikleri bilmek gerekir ve bunları anlamamış kadınlar hayatlarını berbat etmişler, çocuklarını yanlış yollara sürüklemişlerdir.

Üstelik bu kadar zamandır anlattığım şeylerin hiçbiri tamamen geçmişte kalmış değildir. Hâlâ taşrada yüz-

yıllarca önceki ataları gibi toprak ağalığı yapan ve tebalarına bazan iyilikle davranıp bazan da onları koyun ve geyik yetiştirmek için yaşadıkları yerlerden süren insanlar vardır. Hâlâ büyüklü küçüklü çiftçiler vardır. Hâlâ tek başlarına ya da ikisi üçü bir arada ticaret yapan küçük işverenler bulunmaktadır. Hâlâ Tröst halinde birleşmemiş şirketler vardır. Hâlâ hiçbir Sendikaya girmemiş yığınlarca işçi vardır ve bunlar hâlâ gayet kötü davranışlara hedef olmaktadırlar. Yalnızca fabrikalara ve atelyelere uzanan Parlamento Kanunları dışında kalıp da zalimcesine uzun saatler çalıştırılan çocuklar hâlâ aramızda yaşamaktadırlar. Dünyada Londra, Paris ve New York gibi şehirler olduğu kadar Kral Alfred devrinde olduğu gibi gazdan, elektrikten ve kanalizasyondan habersiz köyler bulunmaktadır. Ünlü üniversitelerimiz, kitaplıklarımız ve sanat galerilerimiz vahşi kabilelerden, yamyamlardan ve barbar imparatorluklarından bir yolculuk boyu ötededir. Böylece size anlattığım «Kapitalist Düzen»in aşamalarının hepsini çevrenizde görebilirsiniz.

Değişmekte olan ve **Değişmiş olan'**ın karşısında **Henüz Değişmemiş Olan** bulunmaktadır. Günlük hayatımızda bu üçü ile uğraşmak zorundayız. Değişmiş olan'ın ne olduğunu bilmedikçe Henüz Değişmemiş Olan'a neler olacağını bilemeyiz. Ve en iyi niyetlerle kalkıp yanlış şeyler yaparak faydalı olanı berbat edebiliriz. Eğer doğru yolu parti gazetelerimizde, (hepsi karaborsacıların ilanları ile yaşarlar bunların) parti politikacılarının söylevlerinde ya da siyasal bakımdan bilgisiz ve sınıflarını tutan komşularımız ve akrabalarımızın dedikodularında araraşak; ya yanlış yere geliriz, ya bozuluruz ya da bıkarız.

Kâr peşinde olan Kapitalizmin maceralarını anlattığım bölümleri şöyle bir hatırlayın. Bu olaylar kitaplarda

ve gazetelerde hep İngiliz ırkının, Fransız milletinin ya da Latin asıllı Almanın tarihi olarak anlatılır. Bunların uygarlıklarını uzak ülkelerdeki vahşilerin arasına korkusuzca götürdüklerinden sözedilir. Kapitalizm kağıt üzerinde gösterişli olarak anlatılabilir gerçekten. Fakat bütün bu milletçe kendimizi beğenmemiz ve kendimize hayranlığımızı palavra olarak dinlememelisiniz. Büyük kaşifler, mucitler, araştırıcılar, mühendisler, askerler, yürekli denizciler, büyük kimyager ve matematikçiler, sadık misyonerler olmasa, kapitalistlerimiz Grönland ya da Tibet'te yaşamış olsalardı; elde edeceklerinden fazla birşey elde edemezlerdi.

Fakat bu üstün başarılarıyla kapitalistleri zengin eden kimseler aslında kapitalist değildiler. Yaptıkları işlerden giriştikleri maceralardan hemen bir kâr elde edilemiyeceği için kapitalistlerden pek bir teşvik görmüş de sayılmazlar. Bunların pek çoğu sadece yoksul olarak kalmayıp sonradan birtakım suçlarla suçlanmışlardır da. Bunların buluşlarını günlük hayata uygulama zamanı gelince (ki, çoğunlukla bu, onların ölümlerinden sonradır), iş yine açlar tarafından yapılır: Kapitalistler ancak ne ektikleri ne biçtikleri ne de pişirdikleri fakat kira ve faiz olarak açlardan topladıkları yedek yiyeceği sağlarlar.

İngiliz aklı, İngiliz dehası, İngiliz yürekliliği İngilterenin ününü yaymıştır; tıpkı diğer milletlerinkinin onların ününü yaydığı gibi. Fakat ne aklı, ne dehayı, ne yürekliliği ne kararlılığı kapitalistler sağlamış değildirler. Bunlar sadece bu dahilerin yediği yedek yiyeceği verebilmişlerdir. Ve bunu da kendileri üretmiş değillerdir. Sadece bunu üreten aç insanlardan tüketen aç insanlara geçirmekte aracı olmuşlardır.

Bir insanın hem kapitalist hem dahi olması; hem dahi hem yoksul olması kadar olağan birşeydir. Tabiat parayı dikkate almaz. Doğuştan kapitalist olan bir kimsenin (yani bir servetin mirasçısının) bir dahi olması ihtimali çok uzaktır; ama bu olayın kendisinin, çok az rastlanılır olmasından ötürüdür. Yoksa arada sırada kapitalistlerin de dahi olduklarına rastlanılmaktadır. Kraliçe Elizabeth, bakanlarına eğer kendisini sadece elbiseleri ile sokağa atacak olsalar; onlar kadar geçimini sağlayacağını söylerdi. Bu sırada İskoç Kraliçesi Mary ise yüzmilyonlarca sterlin para ve elli bin askerle birlikte sokağa atılsa, yine de işleri berbat edeceğini ispat etmekle meşguldü. Onların kraliçe olmalarının bu işle hiçbir ilgisi yoktur. Kadın olarak nitelikleriydi bütün farklılığı yaratan. Aynı şekilde doğuştan kapitalist iki kişinin biri dahi, diğeri müsrif olabilir; sermaye, ne yetenek ne de değerlilik veremez bunlara. Ellerinden sermayelerini alın, yine aynen kalacaklardır; sermayelerini iki katına çıkartın, ne birinin yeteneğini ne de ötekinin budalalığını arttırmış olmayacaksınız.

Ülkenin en budala insanı en zengini olabilir: En akıllı ve en büyüğü de bir gün sonraki yemeğini nereden sağlayacağını bilmeyebilir. Tekrar ediyorum, kapitalistlerin özel bir yeteneğe ihtiyaçları yoktur ve bu olmadığı takdirde de birşey kaybetmiş sayılmazlar. İşçi Ahmed'i besliyorlarsa, bunun nedeni, yiyeceği Çiftçi Mehmet'ten almış olmalarıdır. Hatta bunu da kendileri yapmamışlar, bu işi görmesi için Komisyoncu Hasan'a para vermişler, bu verdikleri parayı da dükkâncı Hüseyin'den almışlardır. Ahmet işçi, Mehmet mühendis, Hasan Tröst başkanı, Hüseyin de bankacı olmuş olsalar; ortada yine de hiçbir şey değişmezdi. Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin

bütün işleri yaparlar, kapitalist de onları açlıktan öldürmeden tütün ürettiklerini ellerinden alırdı (altın yumurtlayan kazı öldürmemek).

Onun için tarihimizi kapitalist erdem ve yeteneklerinin meyvesi olarak gösteren kapitalist gazetelerimizle, tarihimizin bütün utanç verici sayfalarını kapitalizmin oburluğuna bağlayan Kapitalizm aleyhtarı gazetelere boş verin siz! Ne hayranlığınızı, ne de öfkenizi boş yere harcamayın. Düzeni anladıkça, en fazla kişisel dürüstlüğün bile bütün milleti kurtaracak siyasal değişiklikler olmadan hiçbir işe yaramadığını göreceksiniz.

Kapitalist parasını yatırmaktan başka birşey yapmadığı halde, Kapitalizmin yaptığı çok şey vardır. Halkın ücreti ile alabileceği bütün malları ve zenginlerin satın alacakları bütün lüks eşyaları piyasaya sürdükten sonra Kapitalizm yeni birikmiş yedek parasını daha başka teşebbüslere yatırmak zorundadır. İşte bu anda Kapitalizm maceracı ve deneyci olur; büyük mucitler, kimyagerler ya da mühendislerin fikirlerini dinler; telefon, telsiz, uçak seferleri gibi yeni sanayiler ve hizmetler kurar. Daha önce de gördüğümüz gibi içki fabrikası yapmak dururken aklına bile getiremiyeceği liman inşaatlarını düşünür.

Açlar Hükümetten yardım istedikleri zaman çok öfkelenen kapitalistler yardım isteme sırası kendilerine gelince hiç gocunmazlar. Demiryolları, Hükümetten kârlarını garanti etmesini isterler; hava yolları, uçaklarını onarmak ve onlardan para kazanmak için Hükümetten büyük paralar isterler. Maden sahipleri ile maden işçileri aralarında anlaşıp Hükümet kendilerine para vermezse greve gidecekleri tehditlerini savururlar. Kapitalistlerin ticari şirketleri Hükümeti kandırarak Borneo gibi zengin

nüfuslu adaları, Hindistan gibi büyük imparatorlukları ve Rodezya gibi büyük ülkeleri ele geçirip bunlardan mümkün olduğu kadar para sızdırmaya çalışmaktadırlar. Fakat İngiliz bayrağını dikmeye önem vermişler ve fethettikleri bu yerleri ellerinde tutmak için İngiliz vergi mükelleflerinin ceplerinden İngiliz ordu ve donanmasını kullanmışlardır. Sonunda Commonwealth, onların sorumluluklarını üstüne almış ve böylece Britanya İmparatorluğu denilen şey ortaya çıkmıştır. Şimdi İngiliz halkının isteğinin tam aksine, İmparatorluğun merkezi İngiltere yerine Doğu'ya kaymış olup yüz vatandaşımızdan ancak yedisi beyaz ve Hristiyandırlar. Böylece Kapitalizm bizi, içte ve dışta, hiç istemediğimiz ve denetimiz dışında olan teşebbüslere yöneltmiştir. Bunlar kötü teşebbüsler değildir, hatta bazıları çok iyidir fakat bütün sorun, bunların hisse senedi sahiplerine para getirmesi dışında, Kapitalizmin bu teşebbüslerin bizler için iyi ya da kötü olduğuna aldırış etmemesidir. Kapitalizmin bundan sonra nereye el atacağını bilemeyiz ve gerçek eğer halk tarafından tutulmayacak bir şeyse, gazetelerin bu konuda yazdıklarına da inanamayız.

Bir sabah uyanıp da gazetenizden Parlamento ile Kralın, İstanbul'a, Bağdad'a ya da Zengibar'a taşındığını ve bu önemsiz adanın bundan böyle bir meteroloji istasyonu, bir kuş barınağı ve Amerikalı turistlere bir ziyaret yeri olarak bırakıldığını öğrenmek ihtimali inanılmaz birşeydir. Fakat gerçekten de böyle birşey olursa ne yapabilirsiniz ki? Kapitalizmin mantıkî gelişmesinin bir sonucu olacaktır. Koskoca Roma İmparatorluğunun Roma'dan İstanbul'a taşınmasından daha imkânsız birşey değildir bu. Sizin yapabileceğiniz tek şey eğer modayı izlemek istiyorsanız sizin ya da kocanızın işi ancak büyük

bir merkezden yönetilebiliyorsa Kral ve Parlamento'nun peşinden gitmek, ya da Amerika'ya göçüp İngilizlikten vazgeçmektir.

Neyse ki hemen eşyalarınızı toparlamaya ihtiyaç yoktur bu anda. Eski gelenekleri ve kuruluşları sevmek anlamında olan Tutuculuğun kafanızdan atılması gerektiğini ve bunun Kapitalizme karşı kullanılamıyacağını bilmeniz yeterlidir. Yatırım yapmak için durup dinlenmek bilmeyen araştırmasında ve yedek ekmeğini bayatlamadan yedirecek aç insan bulmak ihtiyacında olan Kapitalizm her engeli yıkar, her sınırı devirir, her dini yutar, karşısına çıkan her kuruluşu yerle bir eder ve tıpkı banka kurduğu, kablo döşediği gibi bu işlerini kolaylaştıracak ahlâk kuralları koyar. Siz ya bunu onaylamalı ve buna uymalı ya da mahvolup gitmelisiniz.

39

KAPİTALİZMİN KAÇAK ARABASI

ŞU HALDE Kapitalizm bizi sürekli bir hareket halinde tutmaktadır. Hareket kötü birşey değildir: Çürüme ve felce ve ölüme karşı olan hayattır. Monotonluğa karşı yeniliktir; yenilik de bize öylesine gereklidir ki, elinizin erişebileceği en iyi şeyi alsanız (sözgelişi, en iyi yiyeceği, en iyi müziği, en iyi kitabı ya da herhangi birşeyin daima aynı kalan en iyisini) ve uzun süre bununla birlikte yaşasanız sonunda bundan nefret edersiniz. Değişken huylu kadınlar monoton kadınlardan daha çok tercih edilirler, hatta bu değişiklikleri ne kadar katlanılmaz olsa bile. Bu tip kadınlar bazan öldürülürler ama hiçbir zaman

terkedilmezler. Evlilik hayatını yaşanır yapan onun inişli çıkışlı olmasıdır. Çok hareketli bir çağda yaşadığımızdan yakınan insanlara sorun bakalım, hiçbir değişikliğin olmadığı bir hayatı isterler miydi? Bir otomobil satın alan bir insan hiçbir zaman, «Ne kadar yavaş giderse o kadar iyi,» demez. Denetebildiğimiz, yönetebildiğimiz ve bizi tehlikeye sürüklediği zaman durdurabildiğimiz sürece, hareket, zevk veren birşeydir.

Denetlenemiyen hareket ise felâkettir. Deposu tükenmiyecek kadar benzin dolu olan ve saatte elli mil hızla, taşlı ve uçurumlu bir yolda durdurmasını bilmediğiniz bir otomobilde gittiğinizi düşünün! İşte işin içyüzünü anladığınız zaman, kapitalist düzende yaşamanın da bu demek olduğunu görürsünüz. Sermaye de bizimle birlikte gitmektedir; bizi son hızla götürdüğü uçurumun dibinde birçok imparatorlukların bulunduğunu bilmekteyiz. Şu anda bütün hükümetlerin en ivedi sorunları bu hareketi denetleri altına almak, güvenli yollar yapmak ve arabayı bu yollarda sürmektir. Oturup düşünürken bari araba dursa ya! Fakat, ne gezer! Araba duracağı yerde, sermayenin daha büyük miktarlarda artması ve nüfusumuzun çoğalmasıyla hızlanmaktadır. Birbiri arkasından bir sürü devlet adamı direksiyonu ele almaya çalışmaktadırlar. Krallar, diktatörler, demokrat başbakanlar, Komiteler ve Sovyetler hep direksiyonu yönetimleri altına almaya uğraşmaktadırlar. Biz bunların hepsine bir an için umutla bakarız. Üzerlerine çöken otoriteli havaya bakıp yönetimi ele aldıklarını sanırız. Oysa, Sermaye onlarla birlikte yol almaya devam etmektedir. Biz ise denetilmesi imkânsız arabamız mutlu bir vadiye geldiği zaman ferahlarız, uçurumların dibindeki dalgaların sesi giderek arttıkça umutsuzluğa düşer, korkarız. Hiçbir şey

bilmeyen ve düşünmeyen insanlar ne mutludurlar: Hayat, onlar için arada sırada hoş olmayan kazaları olan neşeli bir yolculuktur. En iyi yöneticiler bazan bunların arasından çıkar: Tıpkı en iyi demiryolu işaretçisinin ödünü patlatacak sorumluluğunun farkında olmadığı gibi. Fakat sonunda uygarlığımız, hükümetlerimizin, Kapitalizmle birlikte kaçan güçlerimizi akıllı bir biçimde denetlemesine bağlıdır. Bunu başarmak için de bu güçlerin anlaşılması gerekir. Ne kadar hayran olsak da sadece karakter ve enerji, akıl ve bilgi olmadan hiç bir işe yaramazlar.

Şimdiki sıkıntımız, bir iki öğrenci dışında hiç kimsenin okumadığı kitapları anlayanın çıkmaması ve orada burada çıkan bir peygamberin basın tarafından ihmal edilmesi ya da kendisine deli gözü ile bakılmasındandır. Yöneticilerimiz 5 sterlinlik yıllık geliri 100 sterlin sanacak kadar para pazarından habersizdirler. Seçmenlerimiz bu kadarını bile bilmezler. Kadın olsun erkek olsun onlar da, yün kendi sırtından çıktığı halde bir koyunun yün ipliği fabrikasından habersiz olduğu kadar sermayeden habersizdirler.

Fakat hükümet edenle edilen arasında önemli bir fark vardır. Hükümetler yönetmeyi bilmemektedirler, fakat hükümetin gerekli olduğunu ve bunun karşılığının ödenmesi gerektiğini anlamaktadırlar. Seçmenler de hükümeti kişisel özgürlüklerine zalimcesine bir müdahale, vergilendirmeyi de zalim bir devletin memurlarının özel vatandaşları soyması olarak görmektedirler. Eskiden halkın seçme hakkı olmadığı için bunun pek önemi yoktu. Söz gelişi, Kraliçe Elizabeth, halka ve hatta zamanında Parlamento'yu meydana getiren Bölge soylularına, Devlet işlerinin kendilerini ilgilendirmediğini ve bu konuda bir fikre sahip olmalarının çok büyük bir haddini bil-

mezlik olduğunu söylemişti. Kendisi zamanının en yetenekli kişisi olduğundan halkın ve soyluların yeteneksiz olduklarını haklı olarak söyleyebilirdi. Kendisi ile tartışacak olsalar hiç düşünmeden hapse tıktırıverirdi onları. Fakat o bile, siyasal başarılarının ardından onlardan vergi sızdıramamıştı. İşbilir bir insan olduğu için halkın sadakatine güvenebilirdi. Halefleri de onun kadar zorba olmaya kalkıştıkları zaman, onun gibi işbilir olmadıklarından birinin kafası kesildi, diğeri de ülkenin dışına sürüldü. Elizabeth'in yetenekliliğiyle boy ölçüşebilecek tek insan Cromvell'di: Ama o bile, bir parlamento adamı olduğu halde Parlamento'yu sindirdi ve ancak ordu gücü ile iktidara geldi.

Sıradan halka gelince; benim hayatımın başlangıcına kadar bunların yoksullukları ve siyasal bilgisizlikleri nedeni ile ülkenin yönetimine karışamıyacakları düşüncesi egemendi. Babamın zamanında her erkeğe bir oy hakkı tanımak gülünç bir şey olarak düşünülürdü. Daha geçenlerde Mr. Winston Churchill İşçi'lerin hükümeti yönetmeye lâyık olmadıklarını söylemiştir.

Siz de herhalde Kraliçe Elizabeth, Cromwell ve Mr. Winston Churchill gibi düşünmektesiniz. Böyle düşünmekte haklı olabilirsiniz de. Mr. Ramsay MacDonald'ın İşçi Hükümetinin ülkeyi Muhafazakâr ya da Liberal bir Hükümet kadar iyi yöneteceğini ispat etmesine karşılık gerçek olan bunların hiçbirinin yönetmeyi bilmedikleridir: Kapitalizm onları beraberinde sürükleyip götürmektedir. Oy hakkının önce erkeklere ve sonra kadınlara, yani bütün yetişkin vatandaşlara tanınmış olması Kapitalizmin denetlenmesi açısından hayal kırıklığı uyandırmıştır. Kadınlar ilk oy kullandıkları zaman Mr. MacDonald'ı Parlamentodan attılar ve Kayzer'i asmak ve savaş mas-

raflarını Almanya'ya ödetmek istediler. Oysa, bu son ikisi erkek bir seçmenin bile başvurmaması gereken imkânsız şeylerdi. Kadınlar oy hakkını siyasal bakımdan erkekler kadar yetenekli oldukları iddiası ile aldılar ve bunu elde edince de ilk işleri onlar kadar yeteneksiz olduklarını ispat etmek oldu. Oyları ile Leicester'de Mr. MacDonald'ı yenilgiye uğrattıkları zaman da, muhaliflerinin en budalalarının iddia ettikleri gibi, en yakışıklı adayı seçmeyeceklerini de ispat etmiş oldular.

Siyasal iktidarın bütün topluma yayılması («Demokrasi» derler bunun adına) hükümet ve vergilendirmeye karşı halk direnişinin güçlenmesine sebep oldu. Oysa, Kapitalizmin uçuruma doğru götürüşünü önleyecek tek şey, hükümet kuvvetinin ve vergilendirmenin daha çok yayılmasıydı. Bu durum siyasal bilinçli ve azınlıkta olan grubun (çoğunluğun siyasal bir görüşü olduğu söylenemez), parlamento hükümetinin yerine yırtıcı kapitalistleri, enflasyonist maliyecileri, kötü ve züppe bürokratları adam edecek kuvvetli zorbaların getirilmesini istemelerinin nedeni oldu. Düş kırıklığına uğramış demokratlar disiplini savunurlar. Fransa, milli borcun yüzde seksenini reddettiği için Mösyö Poincare'yi desteklemektedir. İtalya, parlamentosunu bir sillede devirmiş, İtalyan demokrasisiyle bürokrasisini çalışabilir bir düzenlilik içine sokması için kırbacı Sinyor Mussolini'nin eline vermiştir. İspanya'da Kral ve Başkumandan demokratik saçmalıklardan bıkıp kanunu ellerine almışlardır. Rusya'da sadık Marksist azgınlık, şiddetli serkeş bir köylü nüfusu karşısında mümkün olduğu kadar iktidarda tutunmaya çalışmaktadırlar. İngiltere'de de yeni bir Cromwell'e ihtiyaç vardır ama önce iki noktayı düşünmek gerekir. Birincisi, elimizde böyle bir Cromwell olmadığıdır. İkincisi

de, eğer böyle birini bulsak ve bu adam her türlü parlamento yolunu denedikten sonra yine askerî yönetime dönse bile, bir kaç yıl içinde bitkinlikten ölecektir. O zaman tıpkı domuzun çamurun içinde debelenmeye döndükleri gibi, ihtikârcıların bitkin despotun cesedinden öçlerini alması çağına döneceğiz. Böylece kendi kendimizi yönetmek konusundaki yeteneksizliğimiz bizi öyle bir duruma sokmaktadır ki, bu işi, yüklenebilecek kuvvette olan bir insana devretmeye hazırızdır. Fakat sonra yönetilmek istemediğimizden hemen bu Cromwell'in, Mussolini'nin ya da başkasının aleyhine dönüveririz. Anarşik durumun sıkıntısı içindeyken despotik bir disiplin ararız, bunu bulunca da, özgürlüğümüz dediğimiz kanun ve düzenimizin tekrar elimize verilmesi için söylenmeye başlarız. Bir uçtan diğer uca her koşuşumuzda banyonun suyunu boşaltırken bebeği de suyla birlikte boşaltır, deneylerimizden hiçbir ders almayız.

İnsan neslini bütünü ile bir kenara atmadan önce bu hükümet ve özgürlük konusunu biraz daha açıklayıp açıklıyamıyacağımıza bir bakalım hele.

40

ÖZGÜRLÜĞÜN TABİİ SINIRI

BİZ İNSANLAR özgür doğmayız ve hiçbir zaman da özgür olamayız. Bütün insan neslinden olan despotlar öldürüldüğü ya da yerlerinden indirildikleri zaman yine de öldürülmiyen ve yerinden atılmayan bir tek despot kalır; o da tabiat'dır. Güney Denizi Adalarında tabiat ne kadar rahatlık verici olsa, ne kadar istediğiniz gibi güneş-

te yatsanız, elinizi uzatıp yiyeceğinizi kopartsanız yine de orada bile kendinize bir kulübe yapmak ve kadın olduğunuz için de doğurmak zorundasınız. Erkekler yakışıklı, kavgacı ve kıskanç olduklarından ve sevişmekten başka yapacak işleri olmadığından, spor ile birbirlerini öldürmeyi mükemmelen birleştirebildiklerinden siz kendinizi kendi ellerinizle savunmak zorunda bırakılırsınız.

Fakat bizim paralel dairelerine doğru çıktıkça tabiat epey güçlük çıkaran bir efendi olmaktadır. İlkel zamanlarda, iklim şartlarına dayanmak için ancak çok zor şartlar altında çalışarak kendimize yiyecek, giyecek birşeyler bulur, başımızı sokacak bir barınak yapardık. Açlık ve sel baskınları, kurtlar ve zamansız yağmurlar ve fırtınalar canımıza okurdu; kadınlar ölen çocuklarının yerini doldurmak için durmadan doğurmak zorunda kalırlardı. Ailenin giyeceğini hazırlarlar, ekmeğini pişirirler, yemeğini yaparlardı. Çağdaş kadının sahip olduğu refahı düşünmek imkânsızdı. Kabile Reisi kanun yapıcı, yönetici ve polis müdürü görevlerini haketmek için çok çalışmak zorundaydı. En nazlı karısı bugünkü kadınların binlercesinin yaşadığı gibi tembel ve müsrifçe yaşayacak olsa onu parmağı kalınlığında sopa ile yola getirdiği zaman sadece suçsuz olmakla kalmaz üstelik gerekli toplumsal görevini yaptığı için övülürdü bile. Kadınların da aynı şeyi kızlarına yapmaları beklenirdi. Victoria çağı kadınlarının yaptığı gibi kızlarına faydalı olan herşeyin küçültücü olduğu ve faydalı birşey yapmak gerektiği zaman elinizi sürmeyip hizmetçiyi çağırmanın gerektiğini öğretmezlerdi.

Ticari uygarlık, temelde, Tabiat'ın yüklediği görevleri daha az çalışma ile yapma yollarını bulmuş olmaktan başka birşey değildir. Bilim adamları Tabiat'ın sırla-

rını öğrenmek için birşeyler icat ederler; fakat ok ve yay, kürek ve saban, tekerlek ve dingil gibi tutulan icatlar ev dışındaki işleri daha kolaylaştırmak arzusuyla yapılmıştırlar; çıkrık ve el tezgâhı, dikiş iğnesi ve çengelli iğne, fırça ile sabun da ev içindeki işleri kolaylaştırmış olan icatlardır. Bazı icatlar işleri güçleştirir, fakat aynı zamanda kısaltır, daha akla uygun yapar, ve eskiden imkânsız olan şeyleri imkân dahiline sokarlar: Sözgelişi, alfabe, sayılar, logaritma ve cebir gibi. İşinizi kendiniz sırtlayacağınız yerde atınızın ya da öküzünüzün sırtına yüklediğinizde, daha sonra da ağrıyan sırtların işini buhar, elektrik ve patlayıcı gazlara yaptırmanız zamanı gelince insanların işleri azalmaya başlar. Dikiş iğnesi dikiş makinesine, çalı süpürgesi elektrik süpürgesine dönüşür el ve ayakla işletileceği yerde kilometrelerce ötedeki bir motorun duvardaki düğmesi ile işletilirler.

Fakat bütün bunların müreffeh sınıfımızın en sevdiği konu ile, kişisel özgürlüğümüz konusu ile ilişkisini gözden ayırmayalım.

Özgürlük nedir? Rahatlıktır. Rahatlık nedir? Özgürlüktür. Günün herhangi bir anında «Bir saat süre ile canımın istediğini yaparım» dediğiniz zaman o bir saat için özgürsünüz demektir. «İstesem de istemesem de şu saatta şunu ve şunu yapmam gerekiyor,» dediğiniz zaman Magna Carta'ya ve İnsan Hakları Beyannamesi'ne karşılık o saat için özgür değilsinizdir.

İşinize fazla karışmadan günlük hayatınız sırasında sizi izlememe izin verin. Hoşunuza gitse de gitmese de sabahları ya bir hizmetçi ya da sinirleri paramparça eden çıngıraklı bir saatın sesiyle uyandırılırsınız. Yatağınızdan kalkar, yıkanır, giyinir, kahvaltınızı hazırlayıp yersiniz. Henüz bir özgürlüğünüz yoktur. Bunları yapmak zorun-

dasınız. Sonra yatağınızı düzeltir, kahvaltı bulaşığını yıkar, evinizi süpürür toparlar ve gerekli alışverişi yapmak için uygun bir şekilde giyinirsiniz. Yediğiniz her yemek, pişirme ve sonradan bulaşığını yıkama da dahil olmak üzere bir hazırlığa ihtiyaç gösterir. Bu işler sırasında oradan oraya yürümek zorundasınız. Arasıra dinlenmeye bile ihtiyacınız olur. Sonunda da sekiz saatlik bir uykuya yatarsınız.

Bütün bunların yanı sıra alışverişinizi yapacak, kira ve verginizi ödeyecek parayı da kazanmanız gerekmektedir. Bunu başlıca iki yolla yapabilirsiniz. Günde en azından sekiz saat bir işte çalışabilirsiniz, ya da evlenirsiniz. Evlendiğiniz takdirdeyse de, daha önce kendiniz için yaptığınız alışverişi ve hazırladığınız yemekleri bu kere kocanız ve çocuklarınız için yapar ve hazırlarsınız. Çocuklar kendi başlarına yıkanıp giyinebilene kadar onları yıkar ve giydirir; aile gelirinin büyük bir kısmının idaresi de dahil olmak üzere, diğer analık ve karılık işlerini de yaparsınız. Bu işlerde harcamak zorunda olduğunuz saatleri toplar ve bu toplamı Tabiat'ın size bunları yapmak için tanıdığı yirmidört saatten çıkarırsanız geriye kalan zaman sizin boş saatınız, yani özgürlüğünüzdür. Tarihçiler, gazeteciler ve siyasal konuşmacılar size Armada'nın yenilmesinin, Kral Charles'ın kafasının kesilmesinin, tahta İskoçyalı James yerine Hollanda'lı William'ın geçirilmesinin, Evli Kadın'ın Mülkiyet Kanunun çıkarılmasının, Kadınlara Oy Hakkı tanınmasının sizi özgürlüğe kavuşturduğunu söyliyeceklerdir. Bu bilgilerin yarattığı heyecan anlarında büyük bir coşkunlukla İngilizlerin hiç ama hiç köle olmayacaklarını terennüm edersiniz. Fakat bu olaylar, birtakım yakınmalarınızı önlemiş olsalar bile, boş zamanınıza ve bu nedenle de özgürlüğünüze hiçbirşey

katmış değillerdir. Özgürlüğü gerçekten arttıran; yani, bir kadının kendisine ait olan zamana birkaç dakika ekleyen Parlamento Kanun'ları yalnızca çalışma saatlerini indiren Fabrika Kanunlarıdır.

Böylece hepimiz ya köle ya da bağımsızmışız gibi özgürlükten söz etmenin ne kadar saçma bir şey olduğunu görüyorsunuz ya. Tabiat, hiçbirimizin tam özgür olmamıza imkân vermemektedir. Yemek, içmek, yıkanmak, giyinmek ve uyumak bakımından her türlü kibarlığı ve namusluluğu özgürlüğü uğruna feda eden en islâh olmaz serseri bile, hemen hemen her anını düzenli bir biçimde yaşamak zorunda olan bir kral kadar günün on ya da oniki saati köle olarak yaşar. Kendisine altı saat boş saati kalan köle bir zenci kadın, sadece üç saati olan **«hür»** bir beyaz kadından daha fazla özgürlüğe sahiptir. Beyaz kadının grev yapma özgürlüğü vardır; zenci kadınsa özgürlüğünü kendisini öldürerek gösterir (her ikisi de aynı şeydir bunların). Ve üstelik zenci kadın, yoksul beyaz kadına daha az özgürlüğü olduğu için acır da üstelik.

Biz özgürlüğü arzuladığımız sürece, boş gezen serserinin tarafını tutarız. Ondan olan farkımız (eğer varsa elbette), bizim boş zamana sahip olmak için kölelerden çok daha fazla ve daha ağır şartlar altında çalışmak zorunda olmamızdır. Boşgezer boş zaman ister ve kötü bir hayat yaşar, biz boş zamanımızı kullanıp mutlu olmak isteriz. Gerçek boş zaman, hiçbir şey yapmamakla değil, istediğimizi yapabilmek özgürlüğü ile kazanılır.

Ben bu satırları yazarken madencilerle maden sahipleri arasındaki şiddetli kavga, madencilerin günlük çalışma saatlarının yedi saatten sekize çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Madencilerin yedi saatlık bir çalışma günü

istedikleri söylenmektedir. Oysa, bu yanlış birşeydir. Madenciler yedi saatlık çalışma değil, onyedi saatlık boş zaman istemektedirler. Bu onyedi saatın onunu zaten tabiat kendi ihtiyaçları için onlardan alacak, bir kısmı da işyerine gidip gelmek sırasında eksilecektir. Böylece madenci yedi saat çalışıp, on bir saat da uyumak, dinlenmek ve işyerine gidip gelmek zamanı harcayınca kendisine istediğini yapacağı gerçek bir altı saat kalmaktadır. İşte onun arttırmak istediği bu altı saatlık boş zamandır. Daha az çalışmak istemesi yine eskisi kadar çalışıp son bir saatında da mesai yapıp fazla para kazanmak arzusunun maskelenmiş şeklidir ancak. Bu fazla saatta çalışıp daha fazla kazandığını da yine boş zamanında harcamak istemektedir aslında. Parça başına iş yapanlar, bir haftada kazandıklarını üç günde bitirirlerse, üç gün boş kalmak yerine yine aynı süre çalışıp iki misli para kazanmak istemezler çoğunlukla. Paradan çok boş zamanı isterler.

Bunun en belirgin biçimi mülkiyette ortaya çıkar. Kadınlar, mülkiyet kendilerine en fazla boş zamanı sağladığı için mülk sahibi birer kadın olmayı isterler. Mülkiyet sahibi kadının sabahın altısında kalkıp ateş yakmasına ihtiyaç yoktur. Ne kendisinin ne de kocasının kahvaltısını hazırlamak zorunda değildir. Bulaşık yıkamak, çöp boşaltmak, yatak yapmak zorunluğu yoktur. Canının istediği alışverişten başka alışveriş yapmaz. Kendi saçını fırçalama zorunluğu bile yoktur; yine de yemek yiyecek, uyuyacak, yıkanacak ve oradan oraya gidecekse bunları en rahat bir şekilde yapabilir. Günde en az oniki saat boş zamanı olur. Yeni elbise provalarında, avlanmakta, dansetmekte, misafirliğe gitmekte, misafir kabul etmekte, briç ve tenis oynamakta ya da gönlünü eğlendirecek

binbir işte bir işçi karısının zorunlu çalışmasında yorulduğundan daha fazla yorulabilir. Fakat yapmak zorunda olduğu şeyleri değil, canının istediğini yapmaktadır.

Ve böylece özgürlük sahibi olduğu için, bu imtiyazını koruyan her siyasal hareketi yürekten destekler ve bunu önlemeye yöneltilen her harekete bazan çok büyük bir şiddetle karşı koyar. Kendisine en fazla özgürlüğü verdiği için durumuna sıkı sıkı yapışır; tek yakındığı şey, hizmetçi bulamamasıdır. Onlara sanayi işlerinde çalıştıklarında kazandıklarından daha fazla para, daha iyi yaşama imkânı verdiği halde, özgürlüklerini kısıtladığı için bulamamaktadır aradığı bu kadınları. Çünkü hizmetçilerin arasıra akşamları birkaç saat dışarı çıktıkları süre dışında, zamanları kendilerinin değildir. Eskiden bütün sınıf kadınları, çok kötü yaşama şartlarından, kötü arkadaşlardan kaçmak istediklerinden ve genellikle bilgisiz ve okuma yazması kıt kişiler olduklarından ev hizmetçiliğini tercih ederlerdi. Şimdi, eskiden sadece erkeklere açık olan işlerden bir çoğu kadınlara da açılmıştır artık. Üstelik çalıştıkları yerler ve iş arkadaşları eskisi kadar kaba saba insanlarla dolup taşmamaktadır. Sonra kadınlar Victoria çağında kendilerini yarı sakat durumuna sokan elbiselerinden de kurtulmuşlardır. Bugün hepsi boş saatlarında **'genç hanım'** kılığındadırlar. Bir sanayi ya da bir balıkçı şehrinde yarı budalalar dışında evlerde çalışacak hizmetçilerin bulunmamasının nedeni bunların evde çalıştıkları zaman fabrikalarda çalıştıklarından daha az boş zamanları olmalarıdır.

Erkekler için de durum böyledir. Fakat her erkeğin ve her kadının özgürlüklerini her şeyin üstünde tuttukları kanısına varmayın sakın. Bazı insanlar bundan korkarlar. Kendi başlarına yaşayamıyacaklarına o kadar inan-

mışlardır ki, kendileri için en güven verici durumun, birisinin onlara ne yapmalarını, nasıl davranmaları gerektiğini söylemesi olduklarına inanırlar. Bu tip kadınlar ev hizmetçileri, erkekler de asker olurlar. Bu durum olmasaydı hizmetçi ve asker bulmak önemli bir sorun haline gelecekti. Fakat hizmetçinin ve askerin de ideali, sürekli bir korunma ve hizmet değildir : Bunun yanısıra arasıra boş bir zaman da isterler. Yüreklilikleri oranında özgür kalmak isterler bunlar. Sıradan bir sanayi işçisinin de en son istediği şey işi hakkında düşünme zorunda olmaktır. Bu iş, yöneticinin görevidir. İşçi sadece eğlencesini düşünmek ister. Bunun için de çalışma saatlarının mümkün olduğu kadar kısa, eğlence zamanının da elindeki imkânlar oranında uzun olmasını ister. Kadınlar, alışkanlıklarından ve ev ihtiyaçlarından ötürü, işlerini erkeklerden çok düşünmek eğilimine sahiptirler. Bir ev kadını hem çalışmak hem yönetmek zorundadır, fakat o da işi bitince büyük bir mutluluk duyar.

Böylece milli geliri dağıtma sorunu aynı zamanda gerekli işi, boş zamanı ve özgürlüğü dağıtma sorununu da kapsamıştır. Bu boş zaman ya da özgürlük, arzuladığımız tek şeydir. Çalışma zamanı önceden belirli ve zorunlu bir gerçek olduğu halde, boş zaman bir hayal ve sonsuz imkânlar zamanıdır. Emeği daha üretici hale getiren ve ilerici olarak tanımlanan bütün kolaylıklar ve icatlar, özgürlüğümüzü imkân dahiline soktukları için sevinçle karşılanırlar. Ne yazıktır ki, makinelerin icat edilmesiyle kazandığımız boş zamanı akla hayale gelebilecek en saçma şekillerde harcarız. Yirmi dört saatının onbeş saatı boş olan ve biraz önce sözünü ettiğimiz mülkiyet sahibi kadını ele alın. Bu boş zamanı ne ile elde etmiştir? Birşey icat etmekle değil de, başkalarının icat ettiği maki-

nelere sahip olmakla! Böylece bütün boş zamanı kendisi almakta ve o makineleri gerçekten kullanan insanları eski hallerinde bırakmaktadır. Fakat onda kabahat bulmaya kalkışmayın. Kapitalist kanunu budur. Ne yapsın zavallı kadın?

Bir de bütün milleti ele alarak duruma bir bakalım: Çağdaş üretim yöntemleri herkesin, kendilerini yaşatacak ve nesillerini devam ettireceğinden fazlasını üretmesini mümkün kılmıştır. Yani çağdaş yöntemler yalnızca bir servet fonu değil, bir boş zaman ve özgürlük fonu da yaratmaktadırlar. Bazı insanları korkunç derecede zengin yapıp diğerlerini yoksul bırakacak şekilde serveti dağıtabildiğiniz gibi, boş zamanı da bir kısım insanın günde on beş saat keyiflerine bakacak diğerlerinin boş zamanını dört saata indirecek şekilde dağıtabilirsiniz. İşte özel mülkiyetin yaptığı da budur. Onun için Sosyalizm bayrağı altında, bütün milletin arasında boş zamanın ya da özgürlüğün bütün millete eşit olarak dağıtımı ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılması için bir hareket başlamıştır.

Boş zamanın ve tabii ki aynı zamanda üretici işin eşit olarak dağıtılması halinde neler olacağına bir göz atalım Hepimizin otuzbeş yıl süre ile günde dört saat çalışarak, şimdi yılda en az bin sterlin geliri olan insanlar gibi yaşadığımızı düşünelim. Ve bu duruma da günde iki saat çalışıp yılda beşyüz sterline geçinmeye razı olanlarla günde dört saat çalışıp bunun iki katı kadar daha refahlı yaşamak isteyenler arasında yapılan bir anlaşmayla varıldığını kabul edelim.

İlk çıkacak olan güçlük bazı işlerin günde dört saatlık taksitlere bölünemiyeceğidir. Evli olduğunuzu düşünün. Kocanızın kendi başına bir işi varsa mesele yoktur. Şimdi cumartesileri yaptığını o zaman her gün yapacak-

tır; yani, sabah dokuzda işe gidecek öğlen birde dönecektir. Fakat ya sizin işiniz? Dünyanın en önemli işi çocuk doğurmak ve yetiştirmektir; bu olmazsa insan soyu tükenir giderdi çünkü. Kadınların bütün imtiyazları bu gerçeğe dayanmaktadır. Şimdi, bir kadın günün dört saatı gebe, diğer yirmi saatı normal olamaz. Ne de çocuğunu dört saat emzirip, sabah saat dokuza kadar aç bırakabilir.

Şu halde dört saatlık çalışma günü herkesin sabah dokuzda işe başlayıp öğlen birde bırakması demek değildir. Gebelik ve emzirme, düdük çalınca başlanıp düdük çalınca bırakılmayacak işlerin koskoca listesinde ancak iki yeri işgal etmektedirler. Bir fabrikada da, dört saatlık altı posta çalıştırmak ve işi yirmi dört saat hiç kesintisiz sürdürmek imkânı vardır. Ama bir gemiye altı postalık mürettebat dolduramazsınız. Hatta 5000 kişilik dev savaş gemileri yapsak ve içlerini altı postalık asker ve bunlara yetecek yiyecekle doldursak, dördüncü saatın sonunda bunlar savaşı terkedip çekilemezler.

Şu halde, insan tahammülünü en son sınırına kadar uzatan ve hep aynı insan tarafından yapılması gereken ve posta yöntemine girmeyen işler de vardır. Bir deney yapan bir kimyacı ya da fizikçi, yıldızları gözleyen bir astronom, bir hastanın başında bekleyen bir doktor ya da hastabakıcı, cepheden gelen haberleri dinleyen bir Bakan, yaklaşan kötü havadan korumak için samanını toplayan bir çiftçi, sokakları karlardan temizleyen çöpçüler yorgunluktan yıkılana kadar işlerine devam etmek zorundadırlar.

Bugünkü sekiz saatlık çalışma günü ya da en son moda olan beş günlük iş haftası gibi, dört saatlık çalışma günü de uygulamada ancak bir hesap işidir. Fabrika-

da olsun büroda olsun bu uygulanabilir. Kısa ve sık ya da uzun ve seyrek tatiller demektir bu. Sizin bu konuda neler yaptığınızı bilmiyorum ama ben, işimi ne kadar düzenli yapmaya karar versem de — genel olarak bir yazarın işi belirli saatlara bölünebildiği halde bile — ben kendimi yıpratana kadar çok çalışıp, sonra haftalar süren bir tatile çıkmayı tercih ederim. Meslek adamları arasında sekiz dokuz ay aşırı çalışma ve arkasından üç dört aylık bir dinlenme ve boş zaman pek yaygın bir usuldür.

Sıradan işlerle, yaratıcı adı verilen işler arasında da bir farklılık vardır. Bir kimsenin otuz yıl süre ile günde onaltı saat çalışarak ün kazandığını duyduğunuz zaman bu üstün başarısından dolayı kendisine hayranlık duyabilirsiniz. Fakat bu adamın başka bir yeteneği olduğu sonucunu çıkarmamanız gerekir bundan. Hatta onun, daha önce yapılmamış olan bir şeyi yapmadığına ve bunu da eski yöntemlerle yaptığına rahatça kani olabilirsiniz. Onun düşünecek ya da icat edecek bir şeyi yoktur. Onun açısından bugünün işi dünkü işinin tekrarıdır. Sözgelişi, Napolyon'la kıyaslayın bakalım bu adamı. Büyük adamların hayatlarına ilgi duyuyorsanız mutlaka Napolyon'un bütün konsey üyeleri dayanamayıp masa başında uyukladıkları zaman bile o müthiş enerjisi ile çalışmaya devam ettiğini okumuşsunuzdur. Fakat yaveri Bourienne'ın pek az sözü edilen anılarını okumuşsanız, Napolyon'un da arada sırada bir iki hafta hiçbir iş yapmayıp çocuklarıyla oynadığını, değersiz bir sürü kitap okuduğunu ya da boş oturduğunu öğreneceksiniz. St. Helena adasında zorunlu olarak kaldığı zaman kendisine bir generalin iş hayatının ne kadar olduğu sorulduğunda, «Altı yıl,» cevabını vermiştir. Amerika Cumhurbaşkanı'nın çalışma

süresi dört yıldır. Daha sıradan örnekler vermek gerekirse, bir muhasebeciyi bir katip ya da bir tarihçiyi bir yazıcı kadar çok çalıştıramazsınız. Oysa, bunların hepsi de aynı yazı ve matematik işlemleriyle uğraşmaktadırlar. Birisi üç saatta yorulur, diğeri sıkıntısını geçirecek bir iki çay içtiği sürece sekiz saat hiç umursamadan çalışır. Bu gibi farklılıklar olduğu sürece de işi eşit olarak ve belirli sürelere bölerek dağıtamazsınız. Yapabileceğiniz tek şey, işçilere eşit boş zaman vermek ve dinlenme zamanlarının boş zaman olmadığını onlara anlatmaktır.

Uzun lafın kısası; Tabiat'ta büyük Ö harfli özgürlüğün yeri yoktur. Bu konuda uygulama alanında ortaya çıkan sorunlardan biri kendimize ne kadar boş zaman ayırabileceğimizdir. İkincisi de, boş zamanımızda istediğimizi ne dereceye kadar yapmamıza izin verileceğidir. Sözgelişi Dartmoor'da geyik avlayabilir miyiz? Bazılarımız buna hayır cevabını verirler: Bu düşünce kanunlaşırsa, Dartmoor'da avlanma özgürlüğü sınırlanmış demektir. Pazar günleri Kiliseye gitme saatında golf oynayabilir miyiz? Kraliçe Elizabeth olsa buna izin vermez, Kiliseye gitmeyi zorunlu hale getirir ve böylece tam günlük Pazar tatilini yarım güne indirirdi. Oysa şimdi Pazar günleri golf oynayabilmekteyiz. İkinci Charles devrinde kadınların Quaker mezhebi toplantılarına katılmaları yasaktı, katılanlar kırbaçla cezalandırılırlardı. Gerçekte İngiltere Kilisesi'nden başka dini bir kuruluşun ayinlerine katılmak ağır bir suçtu. Aşağı yukarı bir **'vicdan özgürlüğü'**ne kavuşmak bize bir ihtilâle patlamıştı.

Diğer yandan eskiden şimdi yapmamız yasak olan bir takım şeyleri yapabilirdik. Daha yakın zamana kadar İngiltere'de, tıpkı bugün İtalya'da olduğu gibi bir kadın

evlenince, bütün malı mülkü kocasına geçerdi. Hele de ayyaş bir serseri ile evlenmişse, adam, kadını ve çocuklarını ölmemek için çalışmak zorunda bırakır, kadının malını mülkünü satıp savar içmesine devam ederdi. Bu durumu düzeltme çabaları mutlu bir evlilik yapan dindar kadınlar tarafından evlilik bağının kutsallığını bozma olarak nitelendirilmiş ve bunu isteyen kadınlar kadınsı olmamakla suçlanmıştılar. Fakat sonunda sağduyu galip gelmiş ve kadınlar kocalarının soygunculuk ve sömürücülüğünden kurtulmuşlardır. Hatta öylesine sağlam bir şekilde korunmuşlardır ki, şimdi de bir Evli Erkekler Kanunu çıkarılması ihtiyacından söz edilmeye başlanmıştır.

Bir fabrika patronu, evi dışında hiç acımadan küçücük çocukları öldüresiyle çalıştırır, fabrikasında ali kıran baş kesen olabilirdi. Bugün Westminster Kilisesi'nde yapamıyacağınız hiçbir şeyi yapamaz artık kendi fabrikasında. İstese de istemese de yapıp yapamıyacağı şeyleri bir liste halinde hazırlayıp görünebilir bir yere asmak zorundadır. Boş zamanında bile özgürlüğünü sınırlayan ve kendisine görevler yükleyen bir takım kanunlara boyun eğmek zorundadır. Arabasını saatte yirmi milden hızlı süremez (sürer oysa), İngilterede soldan gidip öndeki aracı sağından geçmeli, Fransa'da ise sağdan gidip solundan geçmelidir. Güneş banyosu yapıyor bile olsa insanlar arasında olduğu zamanlar üstüne birşeyler giymelidir. Yılın belirli mevsimleri dışında eğlence için avlanması yasaktır. Ve bu konularda kadınların özgürlükleri de erkeklerinki kadar kısıtlıdır.

Sizi daha fazla örnekle sıkmanın hiç gereği yok; isteseniz düzinelercesini bulabilirsiniz bunların. Boş zaman olmadığı zaman özgürlük olmadığını ve kanun ol-

madan da güvenli bir boş zamanın olmayacağını aklınızda tutun yeter!

Sınırlamalarını anlamadan özgürlük isteyen ve yeni özgürlüklerle birlikte yeni kanunlar getirdiği için Sosyalizmi ya da uygarlık köleliğinde daha ileri bir düzeni isteyenler, boş zamanın ve özgürlüğün engellenmesine katkıda bulunmaktan başka birşey yapmazlar.

41

YETENEĞİN KİRALANMASI

SERMAYEDEN sözederken konudan ayrılıp özgürlük sorununu açıkladık. Şimdi de yine konudan ayrılıp bir insanla diğeri arasındaki yetenek farklılıklarından söz edersek yerinde olur sanırım. Çünkü sahip olmadıkları özgürlükleri devamlı olarak kaybetmek korkusunda olan aynı insanlar bu farklılıklardan da çok rahatsızlık duyarlar. Yıllarca önce **«Sosyalizm ve Üstün Beyinler»** adında bir kitapçık yayınlamıştım. Bu kitap, dünyada zekanın milli gelirin daha büyük bir payını aptalların elinden almak için kullanılması gerektiğini savunan William Hurrel Mallock'a bir cevaptı. Ne kadar haydutça da olsa çok yaygın olduğu için bu fikri önemsememezlik edemeyiz. Beynin gerçek toplumsal kullanılma amacı bölünecek serveti çoğaltmaktır, yoksa onun haksız bir payını kapmak değil. Kapitalizmin bir ilkesi de herkesin en çok parayı elde etmek için yalnızca toprağını ve sermayesini değil fakat kurnazlığını da kullanması olduğundan, en güç sorunlarımızdan biri bu kapkaççılığı önlemektir. Akıllıların, akıllılardan başka türlü faydalanma

tedbirini getirmediği için gerçekte Kapitalizm onları buna zorlamaktadır.

Hepimizin gözünü kamaştıran ve hoşuna giden örneklerle işe başlayalım: Yani, kendilerine kâr getiren kişisel yeteneğe sahip insanlarla. Şahane sesi olan bir bayan şarkı söyleyeceği bir salon tutar ve içeri para ödemeyen kimseyi sokmayabilir. Güzel resim yapan bir bay yaptığı resimleri astığı galerinin kapısına bir turnike koyar ve giriş ücretini vermeyeni içeri almaz. Tehlikeli bir ameliyatı başarı ile yapmış bir cerrah hastasına dönüp, «Ya paranı ya canını,» diyebilir. Devler, cüceler, yapışık ikizler, iki başlı şarkıcılar canavar adı altında kendilerini para ile halka gösterirler. Güzel hanımefendiler daha çirkin ve daha vicdanlı komşularından zengin olacak kadar çok hediye alabilirler.

Fakat bunlardan endişelenmemizin gereği yoktur. Bunlar çok seyrek rastlanan örneklerdir: Hatta daha sık rastlanır olsalar bu zenginleştirici güçleri hemen kaybolurdu. Bunlar sahibine ne sanayi dalında bir güç ne de siyasi bir imtiyaz kazandırmazlar. Dünya maliyeciler ve sanayi yöneticileri ile yönetilmektedir, yoksa primadonnalarla, ressamlarla, iki başlı bülbüllerle, cerrah baronlarla değil. Dahiler ve canavarlar çok para kazanabilirler ama bunun için de çok çalışmaları gerekir.

Ben kendim, kârlı bir yeteneğe sahip olarak bazı zamanlar bir yılda babamın bütün hayatı boyunca kazandığı paranın yüz katını kazanmışımdır, ama o bir işveren olarak başkalarının hayatı üzerinde benden çok bir kuvvete sahipti. Basit bir siyasal meslek benim mesleğimi bir anda durdurmak kuvvetine sahiptir. Benim ya da diğer kârlı yetenek sahiplerinin yedek paramızla toprak ya da sanayi gelirleri satın alabildiğimiz ve böylece

toprak ağası ve kapitalist olabileceğimiz doğrudur. Ama Sosyalizm ya da toplumun kuruluşunu değiştiren başka bir düzende bu kaynak kurutulursa kimsenin bizim yedek paramızı harcamamızı bize çok görmeyeceğinden eminim. Hükümetin bunu vergilendirerek bizi sıradan ölümlüler sırasına indirmek istemesi mutlaka hoşnutsuzlukla karşılanacaktır. Çünkü bizim insanlara verdiğimiz zevk onların çok hoşlarına giden yaygın bir şeydir; kendimizi beğenmişliğimiz, kıskançlığımız, şımarıklığımızla yaptığımız zararlarsa ancak bizimle çok yakından ilişkisi olan birkaç kişiye dokunur. Boynunda on metre uzunluğunda bir inci kolyesi ve başında Kohinor elmaslarından tacı olan bir primadonna, kendisini dinlemek için beş şilin veren bir kadının hayatını zehirlemez, aksine ona renk katarak güzelleştirir.

Sonra kendi tecrübelerimizden de biliriz ki, ister primadonna olsun ister tüccar milyoner olsun, günlük kişisel harcamalar toplumdaki en zengin sınıfın harcayacağı miktarı aşamaz. Bunlardan daha zengin kimseler, sözgelişi Cecil Rhodes, Andrew Carnegie ve Alfred Nobel (yalnız ölüleri sayıyorum) gelirlerini harcayamamışlar ve müzelere, galerilere, üniversitelere, kiliselere, burslara ya da hoşlarına giden herhangi bir şeye milyonlarca sterlin bağışlarda bulunmuşlardır. Eğer gelir eşitliği olsaydı, orada burada tek tük başgösterecek bir gelir fazlalığı sahibinin diğerlerinden farklı bir hayat yaşamasını sağlayamazdı.

Tutulan bir soprano, giriş ücretini adam başına 50 lira yapıp Albert Salonu'nu yüz gece sıra ile kiralayabilirdi ama, hizmetçilik toplumsal bir kurum olmasaydı, tek bir hizmetçi bile bulamazdı. Miras, toplumsal bir kurum olmasaydı, çocuklarına tek bir kuruş bile bırakamaz-

dı, ya da Kapitalizm bir toplum düzeni olmasaydı, onlara kazanılmamış ve henüz üretilmemiş bir gelir sağlayamazdı. Böylece Hükümetin, herhangi bir insanın komşularından daha zengin olması onu doğrudan doğruya vergilendirerek ya da bu kazanç yöntemlerini engelleyerek önleyebilmesi kolaysa da, bu yöntem kişisel yeteneğin uygulanması olduğu takdirde bunu yapması değerli olmayabilir.

Fakat başkasının yeteneklerinden para kazanma yeteneğine gelince, durum ciddileşir. Kleopatra'nın doğal yeteneklerinden para kazanmasına izin vermek başka şeydir, bir tüccarın haftada on sterline beş yüz Kleopatra tutup bunları gecesi on sterline kiralayıp para kazanmasına göz yummak başka şeydir. Ustalığı ve yürekliliği için hırsıza hayranlık duyarız ama çaldığı malı onda bir değerine satın alarak para kazanan adama hiç de sempati beslemeyiz. Namuslu kadınlarla dürüst erkekleri ele aldığımız zaman bunların da aynı şekilde sömürüldüklerini görmekteyiz. Uygarlık emeğin bölünmesi demek olduğu için bu konudaki uygarlık işleri büsbütün kötüleştirmektedir. Toplu iğne yapımcıları ile iğne makinelerini hatırlayın.

İlkel toplumlarda birşeyin yapımcısı hammadde almak için para biriktirir, alacağı hammaddeyi seçer, bunlardan birşey yaptıktan sonra bunu kullanıcısına ya da tüketicisine satardı. Bugün ise hammadde almak için para bulmak bir iş, seçip satın almak başka bir iştir. Yapım ise, birtakım işçiler arasında ya da makineye bakan genç bir insan arasında bölünmüştür. Üretilen malı pazarlamak ise apayrı bir iştir. Gerçekte iş bundan da karışıktır ya, çünkü hammaddeyi satın almak ve pazarlamak da kendi içinde bir takım bölümlere ayrılmıştır. So-

nunda hammaddenin Tabiat'tan çıkışından mağazanın tezgâhına girinceye kadar işin içine bir sürü aracı karışmış olur. Bunların hepsi aynı malın üstünden bir para aldıkları için siz hazır malın fiyatından yakınır durursunuz. Ve bunlardan hangisinin gerekli aracı olduklarını hangilerinin asalak olduğunu imkânı yok bilemezsiniz.

Aynı karmaşıklık eşyaların yapımında değil, hizmetlerde de göze çarpar. Bir zamanlar kocasının kırptığı koyunun yününü alıp kendi elleriyle bunu elbise haline sokan ve giyecek insana satan ya da çocuklarını giydiren bir kadının yerini şimdi bir maliyeci, bir nakliyatçı, yüncü, yün kumaş fabrikası, toptancı, dükkancı, tezgâhtar ve daha Tanrı bilir, ne kadar insan almıştır. Bunlar bu işte sadece kendilerine düşen bölümü yaparlar, diğerlerinin yaptıkları işi bilmezler ve herbiri aynı zamanda kendine düşen işi yapmazsa kendi başlarına hiçbir şey yapamazlar. Biri olmadan diğeri, mermisi olmayan bir topçuya ya da satacak birşeyi olmayan tezgâhtara benzer.

Bu herbiri kendi çapında önemli kişilerden bir sanayi ya da hizmet dalına doğru yürürseniz, en tehlikeli biçimdeki istisnai yetenek sorunumuzla karşılaşacaksınız. Sözgelişi bir kadının iyi bir tezgâhtar, bir steno, öğretmen, fabrika işçisi olarak yetiştirilebileceği halde yüz kişiden beşinin bile büyük bir işi yönetemiyeceğini göreceksiniz. Başkalarını söyledikleri işi yapanlar her zaman başkalarına yapacakları işleri söyleyenlerden azdırlar. Öğrenim görmüş bir kadın bir işte haftada dört beş sterlinden fazla ücret isterse kimse ona iyi ya da kötü olup olmadığını sormayacaktır. Bütün sorun kendi kendisine karar vermek zorunluğu olan bir işin olup olmadığıdır. Ve eğer varsa bu kararı verebileceğine güvenilecek mi-

dir. Cevap evetse bir geçim ücretinden fazlasını alabilecektir, hayırsa, iş yoktur.

Karar vermek sorunu olmasa bile ve bütün iş diğer insanların işleri başında dalga geçmeden çalışmalarını sağlamak, düzeni korumak olsa, bunu yapabilme yeteneği de çok değerli ve önemlidir. Bu niteliğin varlığı insanı fabrikada ustabaşı, hapishanede gardiyan, orduda çavuş, okulda müdür yapar. Yöneticiler de disiplini sağlayanlar da nefret edilen insanlardır, fakat bunlar o kadar gerekli kişilerdir ki, sıradan insanlar, başlarında üstleri olmasaydı, ilk işleri bunları seçmek olacaktı. Tabiat kanunlarından başka hiçbir kanun tanımayan korsanlar hemen bir kaptan seçerler. Napolyon'un ihtilâlci ordusundaki bir birliğin subayı korkmuş ve hastalığını bahane ederek çekilmişti. Erler, sırf aristokrat olduğu için aralarından birini, on altı yaşında bir delikanlıyı başlarına geçirmişlerdi. Kendileri için soyluların düşünmelerine alışmışlardı çünkü. Bu delikanlı sonradan ünlü General Marbot olmuştur; bu olayı da anılarında okuyabilirsiniz. Her kadın, bir evin en iradeli kadınının evin başına belâ kesildiğini bilir. Yöneticiler olmasa çoğumuz kalabalık sokaklardaki başıboş atlara benzeriz. Çok akıllı bir adam olmasına rağmen filozof Herbert Spencer'in zorlamadan nefret eden bir huyu vardı. Atını bile zorlamaya tahammül edemezdi. Sonunda zorlanmayan hayvan yolda durup otlamaya başladığı için atı satıp, gideceği yere yaya gitmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde insansever olan Tolstoy ise en vahşi atları bile terbiye ederdi: Fakat bunu hayvana hiç de hoş olmayan şeyler yaparak elde ederdi.

Atların ve insanların birbirlerine benzeyen bir huyları yönetilmeye pek ses çıkarmamalarıdır. Hatta kendi

başlarına düşünmek ve plan kurmak zahmetinden kurtarılmalarına sevinirler bile. Yönetilemeyen insanlar kural değil kural dışıdırlar. Otorite kötüye kullanılır, boyun eğme durumu bir küçülme olarak görülürse başkaldırmadan ihtilâle kadar her şey olabilir. Ama iyi niyetle ve ustalıkla uygulanan bir otoriteye tepki uyandığı şimdiye kadar görülmemiştir. Zihni tembelliğimiz uysallığımızın garantisidir. «Bana sormadan nasıl sokağa çıkarsın?» diyen bir anne bir süre sonra, «Her işini bana soracağına kafanı yorsana,» der. Üstelik kaba bir otomobil satıcısı kendisine, «Arabanı kendin yapacağına niçin bana geliyorsun?» derse, şaşırır da.

Ben meslek bakımından bir düşünürüm; benim işim varolan düşünce kurallarını ve inançları gözden geçirmek, hangisinin zaman aşımına uğradığını tespit etmek ve hatta yerlerine yenilerini getirmektir. Fakat bunlar iyi bir hayatın gereği olan yüzlerce şeyin iki tanesidir ancak. Bütün diğerlerini ben, bana sunulduğu gibi kabul etmek bir çok bakımdan da çok uysal olmak zorundayım. Tren memuru beni on numaralı perona yönelttiği zaman adamın kafasına bir yumruk indirip, «Kahrolsun istibdat!» diye bağırarak bir numaralı perona koşmam. Doğru yola yöneltilmek ve trene binmek istediğim için onun sözünü dinlerim. Şüphesiz ki memur bana hakaret etmiş, beni hor görmüş olsa ve benim trenim de gerçekten yedi numaralı perondan kalkıyorsa ve ben onun sözünü dinleyip Birmingham'a gideceğim yerde kendimi Portsmouth'da bulsam, o memuru yerinden atmak için elimden geleni esirgemem. Ama bana saygılı davranmış ve doğru yolu göstermişse, onu yerinden atacaklara karşı savunmaya koşarım. Ne yapacağımı bilmediğim durum-

larda başkalarının yardımını kabul eder ve bu yardımı kullanabilmekten memnun olurum.

Esas noktamızdan ayrıldığımı sanacaksınız: Ama ben sizin zihninizin gerisinde tabiatımızın otoriteye ve boyuneğmeye karşı olduğunu ve onu buna ancak istenmeyen bir zorbalığın zorlayacağına inandığınız düşüncesinin dolaştığını çok iyi bilmekteyim. Bu anda dünyada çekilen sıkıntıların büyük bir kısmının sadece kötü hükümetler yüzünden değil de bizim yönetilme istememezimden doğduğunu söylemedim mi?

Yine de bunların aralarındaki farkı anlamak gerekir. İşimize müdahale edilmemesi, canımız çektiği zaman istediğimizi ya da istediğimizi sandığımız şeyi yapmak isteriz. Fakat gerçekten yapılacak bir iş oldu mu yüz tanemizden ancak beşi bunun nasıl yapılacağını bilir, geri kalan doksanbeşi ise o beş kişi tarafından yönetilmek isterler. Hatta liderlerini engelleyecek insanları gerekirse öldürürler bile. Onun için hırslı sahtekârların lider olarak kabul edilmeleri bu kadar kolaydır. Şüphe yok ki kötü davranış ve üstünlük iddiaları yetenekli bir lideri halkın sevgisinden uzaklaştırır, ona boyun eğmeyi bir küçüklük haline getirir. Bu sonuçları doğuran liderler diğer bakımlardan ne kadar üstün olsalar bile hemen alaşağı edilmelidirler. Çünkü bunlar kendine saygıyı ve mutluluğu yokederler, yönettikleri insanlarda hiddet uyandıran ve onların yeteneklerini azaltan çok tehlikeli bir güceniklik kompleksi yaratırlar. Otoritenin ve otoriteye boyun eğmenin kendi başlarına pek sevilmeyen şeyler olmadığına ve en şiddetli toplumsal dalgalanışlar sonunda bile yine yüzeyde kalacağına emin olabilirsiniz. Korkulacak şey otoritesini başarı ile yürüten bir insanın putlaştırılmasından çok onun alaşağı edilmesidir. Nelson denizcileri ta-

rafından putlaştırılmıştı, Lenin ihtilâlci Rusya tarafından bir aziz olarak gömülmüştü; Sinyor Mussolini'ye bugün Lider **(İl Duce)** diye tapılmaktadır. Oysa, otoriteye karşı tepki gösterilmesi gerektiğini söyleyen tek bir anarşist bile halk tarafından bugünedek tutulmamış ve tutulmayacaktır.

Tabii otoritenin ve boyuneğmenin vazgeçilmez bir yanı olan toplumsal eşitliği bozması, kapitalist düzenin en büyük kötülüklerinden biridir. Bu düzende yönetici yetenek balık gibi satılır, ve kılıç balığı gibi de az olduğu için pahalıdır. Yöneticiye yönetilenden fazla bir para ödemek onlar arasında bir sınıf farkı yaratır, sınıf farkı da aslında istenen ve özlenen bir yönetilmeyi, şiddetle tepki gösterilen bir sınıf üstünlüğü ispatına dönüştürür. Albay Smith, Teğmen Dük Bilmemne'ye bir emir verdiği zaman teğmen: «Sen kim oluyorsun da bana emir veriyorsun? Ben de senin kadar insanım.» diye düşünmez. Fakat büyük bir caddede oturan Bayan Huntingdon Howard gecekondu mahallesinde oturan Bayan Hicks'e, onun aşağı sınıftan bir hayvan olduğunu belli edecek şekilde bir emir verdiği zaman bu itiraz Bayan Hicks'in dudaklarına kadar yükselir (fakat kibarlığından ya da sonucundan korktuğundan açıkça söylemeyebilir). Lady Milyarder, Bayan Howard'ı görmemezlikten gelince Bayan Howard bunun Lord Milyarder'in parasından ileri geldiğini, kendi kocacığının ondan çok daha iyi bir insan olduğunu bilir. Yüksek gelirli komşusunu bir iki basamak aşağı indirmek kendisini mutlu kılmaya yetecektir. Oysa bu üç kadının da gelirleri eşit olsa ve çocukları birbirleriyle evlenebilseler o zaman kendilerinin bilmedikleri bir şeyi diğerine soracakları için hiç kavga etmezlerdi. Yapılacak işin söylenmesi, söylenen kimse-

nin onun sonuçlarının sorumluluğundan kaçması demektir; eşitler arasında böyle bir şeyi söylemekten nefret duyanlarsa insan tabiatı konusunda hiçbir şey bilmiyorlar demektir.

Kapitalizm'in en büyük kötülüğü, kibarca verilen bir emre cevap vermekten yoksun olacak kadar küçültülmüş sefil bir insan sınıfı yetiştirmiş olmasıdır. Bunlara artık iş yaptırabilmek için azarlanmalı, küfür edilmeli, tekmelenmelidirler. Bu zavallı insanları da başka türlü disiplin kurmayı beceremeyen köle sürücüleri yetiştirmektedirler. Bunun çaresi böyle insanları yaratmamaktır. Bunlar yoksulluğun yaratıklarıdır ve yoksullukla birlikte yokolacaklardır.

Emri yerine getirmeyi istememek daha ciddi bir güçlük çıkartmaktadır ortaya. Herhangi bir göreve iki asker gönderildiği zaman bunlardan birinin onbaşı olmasına dikkat edilir, çünkü karar verecek ve bundan sorumlu olacak birisinin olması gerekmektedir. Genellikle her ikisi de itiraz eder, yükü birbirlerine atmaya çalışırlar. Bu durum karşısında kural işi istemeyen adamı seçmektir. Büyük bir ihtimalle işe hevesli olanı, anlamadığı için sorumluluğunu kavrayamayan kendini beğenmiş aptalın biridir. Bu tür istememezlik fazla ücret verilerek giderilemez. Jüri üyelerinin durumunda olduğu gibi basit bir zorlama ile halledilir bu iş. Bildiğiniz gibi dürüst bir vergi mükellefiyseniz herhangi bir an jüri görevine çağırılır, ve hemcinslerinizin özgürlükleri ya da yaşamaları konusunda karar vermek zorunda bırakılırsınız. Bu görev için size bir para ödenmez. Bunu yapmaya zorunlusunuz, hepsi o kadar.

Vatandaşları, yapmaktan kaçındıkları görevleri almak için son çare onları zorlamaksa da, uygulama ala-

nında bazı işlerin, maddi yoksunluklar pahasına, arzulandığı da doğrudur. Mozart, besteci olacağı yerde uşak olsaydı çok daha fazla para kazanabilirdi, fakat buna rağmen o uşaklığı değil de besteciliği seçmiştir. Kötü bir uşak, fakat iyi bir besteci olacağını biliyordu. Bu bilgisi de bütün para düşüncesini kafasından silip atmasına yetmişti. Napolyon bir assubayken hiç de başarılı değildi. Nelson ise kaptan olarak öylesine başarısızdı ki gemisini elinden alıp yarım maaşla kızağa çekmişlerdi kendisini. Fakat Napolyon büyük bir general, Nelson da büyük bir amiral olmuşlardır. Onların aynı para karşılığında birisinin davulcu diğerinin de miço olması teklif edilseydi yine de general ve amiral olarak kalmak isteyeceklerinde şüpheniz olmasın.. Çünkü ikisi de yeteneklerini en fazla geliştirebilecekleri alanda kalmak isteyeceklerdi. İstedikleri işi elde etmek için daha az paraya çalışmaya razı geleceklerdi.

Şu halde üstün yetenekli insanların bu yeteneklerini en üst noktasına kadar geliştirmeleri için kendilerine özel tavizler verilmesi gerektiği korkusunu bir yana atabiliriz. Tecrübeler bize göstermiştir ki en ağır şartlar ve cezalar bile onları bunu yapmaya çalışmaktan alıkoyamaz. Yine gerçek toplumsal sorunumuza dönelim: Yani onların bu belirli yeteneklerine olan ihtiyaçtan faydalanıp aşırı gelirler elde etmelerine engel olmak sorununa.

Sosyalize olmuş hizmetlerde böyle bir güçlüğe rastlanmaz. Devlet memuru, yargıç, donanma kaptanı, mareşal ve piskopos gibi insanlar ne kadar yetenekli olsalar da eş rütbedeki meslektaşlarından fazla bir para almazlar. Gerçek bir centilmen kendisini en yüksek ücreti verene satan adam değildir: O ülkesine yapabileceği yararlık için gerekli bir geçince ve şerefli bir mevki ister

sadece. Gerçek bir hanım için de bu böyledir. Fakat kapitalist ticaret düzeninde her ikisi de hizmetlerinin gerekli olduğu kişileri yolarlar ve onların sırtından zenginleşirler. Basit bir disiplinci, disiplinciler çok seyrek bulunan insanlar olmadıklarından, pek bir şeyler koparamaz.

Ama örgütçünün ve maliyecinin durumu güçlüdür. Büyük bir işin sahibi, işçileri üretilen maldan bir geçince payından fazlasını istedikleri takdirde her zaman, «Eğer memnun değilsen, geç işin başına da ben olmadan yönet bakalım,» diyebilir. İşçiler bunu yapamazlar elbette. İşçilerin bağlı oldukları Sendika patronun söylediğini yapmaya kalkışırsa, o tür yöneticilik kendi işi olmadığı için, kısa zamanda bunu başaramıyacağını görecektir. Patron açıkçasına, «Ben olmadan iş yapamazsınız, şu halde benim şartlarımda çalışmak zorundasınız,» demektedir. Buna cevap, «Sen de biz olmadan bir iş yapamazsın, görelim bakalım yönetilecek işçi bulamazsan kimi yöneteceksin,» olabilir. Fakat sonunda patron kazanır ve bu da işçilerin ona, kendisinin onlara olan ihtiyacından daha fazla olduğundan değildir. Aslında o yeteneğini onlara değil, toprağını kiraladığı toprakağalarına ve paralarını kiraladığı kapitalistlere kiralamış durumdadır. Patron ancak onlara, «Bensiz iş yapamazsınız,» diyebilir. Onlar da, «öyle bir yaparız ki,» diye cevap verirler.

«İşçilere bizim toprağımızdan ve sermayemizden elde ettiklerinden kendilerine ancak geçinecek bir miktar ayırıp üstünü bize vermesini söyleriz. Onlar toprak ve sermaye olmayınca üretim yapamıyacaklardır nasıl olsa. Bu ikisi de bizde bol miktarda var.» Yetenekli yönetici, «Doğru, haklısınız,» diyecektir. «Fakat şunu unutmayın ki, inceden inceye düzenlenmiş bilimsel bir örgütlenme olmadan onların emekleri, onuncu asır kölele-

inden daha fazla üretici olamaz. Oysa ben onları sizin için sanayi ve mali bakımdan örgütlersem üretimlerini bin kat kadar arttırabilirim. Benim yeteneğim sayesinde elde edeceğiniz artıştan bana yüklüce bir pay verseniz bile yine de elinizde benim işe karışmadığım zamandan çok para kalacaktır.» İşte bu söze verilecek cevap yoktur artık. Böylece Kapitalist düzende toprak kirası ve sermaye kirası (faiz)nın yanısıra bir de yetenek kiralanması (kâr adı verilir) vardır. Gelir eşitliğini sağlamak için nasıl toprak ve sermayeyi millileştirmek gerekiyorsa, bu yeteneği de millileştirmek gerekir. Biz bunu şimdi kısmen kârları vergilendirerek yapmaktayız. Fakat bunun asıl yolu, kamu hizmetlerinde olduğu gibi, bu yeteneğe doğrudan doğruya milli ya da belediye işi vermektir.

Yeteneğin kiralanmasının bir emek kiralanması biçimi olduğuna dikkatinizi çekerim. Kira sözcüğü çok iyi anlaşılması gereken bir sözcüktür, oysa, bunu gerçekten anlayan o kadar az insan vardır ki. Herkes bunun evsahibine ödemek zorunda oldukları para olduğunu sanır. Oysa teknik olarak kira, bir servet kaynağının gelirinde farklılıklar olduğu zaman ortaya çıkan fiyattır. Bir tarla ile diğeri, bir kömür madeni ile bir başkası, bir inşaat alanı ile başka bir inşaat alanı arasında doğal bir farklılık varsa herkes daha elverişli durumda olana daha fazla para ödeyecektir; işte bu fazla para, kiradır. Aynı şekilde bir insanın iş yeteneği ile diğerininki arasında bir fark varsa bu farklılığın fiyatı da kiradır. Bir tarla ile diğeri, bir maden ile öteki, bir insanla bir başkası arasındaki farkı kaldıramıyacağınız için kirayı da kaldıramazsınız. Fakat toprağı, madeni millileştirebildiğiniz gibi, ya doğrudan doğruya ya da ürünlerini vergilendirerek ülkenin emeğini de millileştirebilirsiniz. Bu yapılana kadar da, kâr

edebilme yeteneğinin kiralanması sahiplerini, çocuklarını boş toprak ağaları ve kapitalistler haline getirecek ve iktisadi düzeni altüst edecek kadar zenginleştirir. Büyük astronomlar, kimyagerler, matematikçiler, fizikçiler, filozoflar, kâşifler, öğretmenler, sosyologlar ve azizler öylesine yoksul olabilirler ki bunların karıları iki uçlarını bir araya getirip konuya komşuya adam gibi görünmek için harcadıkları çabalarla erir giderler. Oysa tüccarlar milyonlar üstüne milyonlar yığdırdıkça bunların zavallı kızları anababalarının bu zenginliğini ortalığa yaymak için samur kürkler, pırlantalar içinde dolaşır, sonunda cerrahlara para verip midelerini açtıracak kadar kokteyl içer dururlar. Bu aşırı kazançları için bu adamlara söz edecek olsanız size kazandıkları her kuruşun başkaları için de kazanılmış bir para olduğunu söyleyeceklerdir. Kendilerine metelik harcamadan önce toprak sahibine kira, kapitaliste faiz, proleterlere ücret ödemek zorundadırlar. Kendilerinin ve kendileri gibi olanların örgütlemesi ve mali bakımdan desteklemeleri sayesinde İngilterenin şimdi yüz yıl öncekinden beş kat fazla insanı besleyebileceğini söyleyeceklerdir.

Bu sözün karşısında apışıp kalmanız gereksizdir, çünkü hangimiz evsahibine kira, kapitaliste faiz, emekçiye ücret ödemeden kendimize bir kuruş harcayabiliriz ki? Bir örgütleyici ve mali destekleyici niçin bu özel yeteneğini kullandığı için fazla para alsın? Bizim kendi özel yeteneklerimizle işbirliği yapmasa bir bardak süt ya da bir somun ekmek çıkarabilir miydi ki ortaya? Kapitalizm düzeninin rekabetli ticaret hayatında bu adam her zaman hemcinslerinden fazla bir paya konacaktır. Bu devam ettiği sürece de maliyecinin kızı çöpçünün kızına «Yakında lord olacak babam olmasaydı, senin o

aşağılık ve pis baban ne olurdu?» diye soracak ve çöpçünün kızı da buna, «Benim babam sokakları temizlemeseydi, senin o açgözlü haydut baban ne yapardı?» diye cevap verecektir. Elbette bir genç kızın ya da hanımefendinin böyle konuştuğunu duymamışsınızdır. Belki de hiç duymayacaksınız. Bunlar babalarının durumlarından sözetmeyecek kadar saygılı ve düşüncesizdirler. Fakat konuşacak olsalar ve kendilerini kaybetseler, iş yumruğa gelmeden söyleyecekleri son sözler bu yukarıda saydıklarımdır. Eğer bundan şu kadarcık bir şüpheniz varsa, kapitalist gazetelerin sendikacılar ve sosyalistler, proleter gazetelerin de toprak ağaları, kapitalistler ve patronlar hakkında yazdıklarını bir okuyun hele. Bütün hayatı boyunca herhangi bir maliyeciden çok çalışmış ve sonunda kızına kovasından ve fırçasından başka bir şey bırakamamış bir temizlikçi kadının, maliyeci babasından tonlarla para miras almış olan Bayan Milyarder'in bu paraya hakkı olduğuna inandığını ya da inanacağını sanır mısınız? Ya da sizin babanız çalışmasının sonunda relativite teorisini bulmuş olsa ve dünyada Newton'dan sonra en büyük zekaya sahip olan adam diye ün salsa, bu ünlü babanızın bir kattan fazla bir elbisesi olsun diye Şikagolu domuz kralının oğlunun evlenme teklifini hiç düşünmeden kabul eder misiniz? Özel olarak elkonulmuş kiralar, ister toprak kirası ister yetenek kirası olsun, kanı bozarlar; uygarlıklar da kan bozukluğundan göçüp giderler. Bunun için bizim ilk görevimiz Lord Milyarder'in Einstein'dan fazla almamasını, ve her ikisinin de temizleyici kadının aldığından fazlasını almamasını sağlamaktır. Bunların yeteneklerini eşitleştiremeyiz, ama neyse ki gelirlerini eşitleştirebiliriz. Bu eşitleştirmeyi yaptınız mı bunların oğullarının ve kızlarının da birbirleri ile

evlenebileceklerini göreceksiniz, bu da kalitesinin dünyanın en önemli şeyi olduğu insan neslinin gelişmesini sağlayacaktır.

42

PARTİ POLİTİKASI

ŞİMDİ artık dünyada sanayi ve siyaset bakımından neler olup bittiğini anlayacak kadar Sosyalizm ve Kapitalizm konusunda bilgi edinmiş sayılırsınız. Fakat bunları komşularınızla tartışmanızı salık vermem. Sizi dehşetli bir sessizlik içinde dinleyecek ve konukomşuya sizin bir Bolşevik olduğunuzu yayacaklardır.

Parti politikası ile ilgilenmekte olmanız mümkündür. Belki de parti toplantılarına katılıyor, parti adaylarını alkışlıyor, partinin alacağı oylar için tahminlerde bulunuyor, partiye sadakat duymuş partili heyecanlarını tatmış, diğer partinin ve onun adayının insan neslinin düşmanları olduğu konusundaki parti kanaatini benimsemiş olabilirsiniz.

Sosyalizmin bir sosyalist parti tarafından kurulacağı ve buna sosyalist olmayan bir partinin muhalefet edeceği sonucuna varmayın hemen! Ben kendi hayatım boyunca muhalefette olan Muhafazakârların, Liberallerin ileri sürdüğü bir teklife şiddetle itiraz ettiklerini, fakat kendileri iktidara geçince aynı teklifi daha da geliştirip kanunlaştırdıklarını görmüşümdür. Liberallerin de aynı şeyi Serbest Ticaret, işçi sınıfına oy hakkı verilmesi, mahalli hükümet idarelerinin demokratikleştirilmesi, İrlandalı toprakağalarının topraklarını satın almak konularında yaptıklarına tanık oldum. Byron'un bir şiirde «'Razı

gelmiyeceğim' diye fısıldayan kadın, razı oldu» diye anılan İspanyol kadını bizim parti hükümetlerimizle kıyaslanınca bir kararlılık örneğidir doğrusu. Bu anda Kapitalist parti iktidarda, işçi partisi muhalefettedir. Fakat Sosyalizme varacak bütün meşru adımların sosyalist aleyhtarı parti iktidardayken atılacağında şüphe yoktur denilebilir. Bu tedbirler kapitalist Hükümet tarafından ileri sürülünce İşçi'lerin muhalefetine, İşçi Hükümeti tarafından teklif edildiklerinde de kapitalistlerin muhalefetine uğrayacaklardır. Çünkü **«Muhalefet'in görevi muhalefet yapmaktır.»**

Ümitlerinizi kıracak bir gelişme daha vardır ortalıkta. İşçi Partisi gittikçe gelişmektedir. Oysa yirmi yıl önce Parlamento'da resmen tek bir sandalyesi bile yoktu. Bugünse resmi muhalefet haline gelmiştir. Bu hızla büyümeye devam edecek olursa Avam Kamarası'nı ele geçirmesi yakındır. Geride kalan Muhafazakârlar ve Liberaller koalisyona gitseler bile, değil Hükümet kurabilmek, güçlü bir muhalefet bile yapamıyacak duruma itilmektedirler. Fakat İşçilerin Avam Kamarası'ndaki çoğunlukları ile muhalefetsiz bir İşçi Hükümetlerinin istediğini yapabileceğini sanmayın sakın! Hatta İşçi Partisi'nin biri Tutucu diğeri İlerici diye ikiye bölüneceğini bile sanmayın. Bu eldeki ihtimallerin en mutlusu olacaktır.

Asıl tehlike partinin birbirleri ile anlaşması imkânsız bir düzine gruba ayrılması ve parlamento hükümetinin çalışmasına sekte vurulmasıdır. Onyedinci yüzyılda, Uzun Parlamento'da da böyle olmuştu. O zaman da insanlar şimdikilerden farklı değildiler, sadece telefonları, uçakları yoktu o kadar. Uzun Parlamento, ilk önce Kral'a karşı muhalefette birleşmiş ve sonra Kralın kafasını kestikten sonra öylesine bölünmüştü ki, bugünün Sinyor

Mussolini'si Cromwell, çatışmaları askerî güçle bastırmış ve kralın cesaret edeceğinden çok daha zorba bir yönetim kurmuştu. Cromwell öldüğü zaman Parlamento yeniden toplanmış ve tekrar bölünmüştü. Sonunda hükümet öyle bir çıkmaza girmişti ki öldürülen Kralın oğlu başa çağrılmış ve kendisine babasınınkileri çok aşan yetkiler verilmek zorunda kalınmıştı.

Eğer bir sonraki seçimde altı yüz İşçi adayı seçilirse tarih yine kendini tekrarlıyacaktır. Sosyalistler, sosyalist olmayan Sendikalistler, Komünist değil de ılımlı Bolşevik olan Komünistler, Cumhuriyetçiler, Monarşi taraftarları, gerçek fırsatçılar olan eski Parlamento üyeleri, kimseye boyun eğmeyen İdealistler, Dindarlar ve Dinsizler hep birden çatışmaya başlayacaklardır o zaman. Sosyalizmin gerçek anlamını bilen ve bunun kurulması için bütün geleneksel siyasi ve dini farklılıklarını bir kenara atmaya hazır olan sosyalist bir çoğunluk olmadan Onyedinci yüzyılın ya da bugünkü İspanya ve İtalya felâketinin tekrarlanmaması için hiçbir neden görmüyorum. Ne yazık ki, bugün kendilerine sosyalist adını veren insanların çoğu Sosyalizmin ne anlama geldiğini bilmemekte, bunu, gerçekte hiçbir ilişkisi olmadığı birtakım modalara, inançlara, güvenilikliklere ve kepazeliklere bağlamaktadırlar. İşçilerin seçimi kazanmaları eğer elde varsa, bir Cromwell'in, bir üçüncü Napolyon'un bir Mussolini'nin ya da bir Primo de Rivera'nın ortaya çıkmasıyla sonuçlanabilir. Ya da iktidar, dayanışmaları koyunluklarından ve korkularından ileri gelen bir partili kitlesinin oy verdiği herhangi bir partiye geçebilir. Aptallık ve korkaklık bu avantajlarını hiç kaybetmezler. Kendi tanıdıklarınız arasında bile, geleneklere bağlı olanların hep aynı düşünceye sahip olduklarını, olmayanların

ise hep yeni fikirler ileri sürüp birbirleriyle kavga edip, birbirlerinden nefret ettiklerini görmüşsünüzdür. Bunun için bütün ilericilik bu herşeyi değiştirmek isteyen fakat siyasal etkileri olmayan insanların elindedir. Bunlar halatı çekerken bütün güçleri ile çekerler ama hep birlikte çekmezler ve herbiri ayrı bir yöne çekerler. Aptallıkları sinirinize dokunan insanlarsa ya hep birlikte ya da hep bir yöne çekerler (genellikle geriye) halatı ve oldukları yerde kalırlar.

Schiller'in dediğine göre, aptallığa karşı tanrılar bile boşuna savaşırlarmış.

Yine de aptal kimselerin aralarında kavga etmedikleri için aptallığa oy vermek yanlıştır. Tutuculuk sınırları içinde bunlar daha mantıksızca, daha uzlaşmaz şekilde kavga ederler. Onun için bunlara domuzkafalı deriz. Eğer Seçim'de bunların altı yüz tanesi İşçi'lerden ya da Liberal'lerden hiçbir korku duymayarak seçilip gelmiş olsalar bunları bir arada tutmak, bir sürü proleteri birarada tutmaktan daha kolay değildir. 1924'te gülünç bir Rus korkusuna kapılan millet Sosyalizm aleyhtarını bire karşı iki çoğunlukla Parlamento'ya getirdi. Sonuç, çok sağlam bir Hükümet olmadı, aksine çok bölünmüş bir Hükümet oldu.

Ben hayatımın ilk yarısında; yani, Ondokuzuncu yüzyılın son yarısında Muhafazakâr ve Liberal partilerin şimdikinden çok daha dengeli bir durumda olduğunu görmüşümdür. Çoğunlukları pek az olduğu için Hükümetler tutumlarında iyiydiler. O zamanlar Avam Kamarası'na saygı duyulurdu, güçlüydü. Güney Afrika savaşı ile büyük çoğunluklar çağı da başlamış oldu. Hükümet istediğini yapar hale geldi. İngiliz devlet adamlarının namuslu kalmak için icat ettikleri o eski biçim vicdanlılık

— herkes buna **'Kamuoyu'** derdi — bir kenara atıldı ve seçmenin unutkanlığı ve saçmalığı ticareti başladı. Almanya ile savaş için yapılan hazırlıklar herkesten gizlendi, ve ortaya çıkınca da yalanlandı. Sonunda 1914 - 18 felâketine daldığımız zaman İngiliz Kilisesi utanca düşürülmüş, büyük Avrupa imparatorlukları Cumhuriyetlere dönüşmüş (savaşa başlayanların en son isteyecekleri şeydi bu), dünya parlamenter hükümete olan inancını kaybetmişti. Öyle ki bir omuz silkmeden başka bir demokratik tepki uyandırmadan İtalya, İspanya ve Rusya diktatörlük yönetimine geçmişti. Eski parlamenter demokratlar becerikli ve susmasını bilmeyen kimselerdi; bunlar, halkın çoğunluğu tarafından anlaşılıp istenmedikçe hiçbir şeyin yapılmaması gerektiğini savunduklarından (yani, gerçekte siyasal hiçbir şeyin yapılmaması demektir bu), politika alanından çekilmişlerdi. Sabırsız ve sorumsuz proleter eylem adamları hükümetin mahiyetini ve gerekliliğini anlamadan ya da nasıl yapılacağını bilmeden Kapitalizmi yıkmaya kalkışarak Sinyor Mussolini'nin İtalyan milletinin mutlak hakimi olmasına yol açtılar.

Fakat Sosyalizm, bu siyasal fırtınalarda ve değişikliklerde yokolup gidecek birşey değildir. Sosyalistler, Demokrasi'ye yanaşmışlar, hatta her ikisinin de tek şey olduğunu anlatmak için Sosyalizm'e **'Sosyal-Demokrasi'** adını vermişlerdir. Oysa, Sosyalizm, ne o yoldadır ne bu yolda. Gelir eşitliği olmadan dengeli ve refahlı bir Devlet olamıyacağını söyleyerek Sezarların ve Sovyetlerin, Cumhurbaşkanlarının ve Patriklerinin, İngiliz Kabinelerinin ve İtalyan Diktatörlerinin ya da Papalarının karşısındadır. Bunlar böyle bir eşitliğin gülünç olduğunu söyleyebilirler. Bunu söylemek onları gelir eşitsizliğinin sonuç-

larından kurtarmıyacaktır. Ya eşitliği yaratmalı ya da yokolup gitmelidirler. Başını değerli bulan bir despot ve özgürlüğünün gideceğinden korkan bir kitle aynı derecede ilgilidirler bu sorunla.

43

PARTİ DÜZENİ

PARTİ Düzeni, pek çok insanın sandığı gibi, düşünce farklılıklarımızın insanları partilere bölmesi demek değildir. Bu tür farklılıklar akla Parti Düzeni gelmeden yüzyıllarca önce bile vardı.

Bizim kullandığımız anlamda Parti Düzeni şu demek tir: Kralımız ülkesini yönetmek için Bakan olarak canının istediğini seçecek yerde (**'Hükümet Kurmak'** deriz buna), Avam Kamarası'nda çoğunlukta olan parti üyelerinden bir kısmını, bunlardan ne kadar nefret etse ya da yeteneklerinden şüphe etse bile seçme zorundadır. Hatta her iki partinin en yetenekli elemanlarını seçerek daha mükemmel bir Kabine kurulacağını bilse bile, bu böyle yapılır.

Bu düzenin getirdiği bir takım gariplikler vardır. Kral'ın şahsen beğenmediği ve siyasal ve dinsel ilkelerinden nefret ettiği adamları en yüksek mevkilere getirmek zorunda olmasının yanısıra, Parlamento üyeleri ve sıradan seçmenler bile bu duruma düşürülmektedir. Avam Kamarasında ya da genel seçimlerde kullanılan her bir oy iktidardaki partinin orada kalıp kalmaması konusunda bir oy olmaktadır. Hükümetin kadınlara oy hakkı verme, bekârları vergilendirme, dul kadınlara aylık bağlama, on tane savaş gemisi yaptırma, boşanmayı ge-

nişletme ya da büsbütün kaldırma, vergiyi indirme ya da canınızın istediği bir konuda bir teklif getirdiğini düşünün. Bu tasarının Muhafazakâr bir Hükümet tarafından getirildiğini ve sizin de Parlamentonun Muhafazakâr bir üyesi olduğunuzu farzedelim. Bu tasarıdan nefret ediyor olabilirsiniz. Fakat bunun aleyhinde oy kullanır ve Tasarı reddedilirse o zaman artık Muhafazakâr Hükümet çoğunlukta olmaz ya da diğer bir deyimle Meclisin güvenini kaybeder.

O zaman Hükümet Krala gidip istifasını vermek zorunda kalır, Kral da Parlamento'yu dağıtır. Sonunda hiçbir şey yapılmadan yeniden bir Genel Seçim'e gidilir. Oysa, iyi bir Muhafazakârsanız şu ya da bu Tasarı'yı beğenmeniz bile bunun lehinde oy kullanmanın Hükümetin düşürülmesinden ve belki de İşti Partisi'nin iktidara geçmesinden evlâ olduğunu bilirsiniz. Bunun için yüzünüzü buruşturur, bütün inançlarınıza aykırı olarak tasarıyı yutuverirsiniz.

Bir de İşçi Partisi üyesi olduğunuzu ve Tasarı'yı beğendiğinizi düşünelim. Yine aynı duruma düşmüş sayılırsınız. Hükümeti devirmek ve iktidara geçmek şansı olduğu için bütün inançlarınızı bir kenara atar, Tasarı'nın aleyhinde oyunuzu kullanırsınız. Üstelik Tasarı gerçekten iyi ise, İşçilerin çoğunluğu kazandıkları zaman İşçi Partisi hükümetinin bunu tekrar teklif edip kanunlaştıracağını da düşünürsünüz.

Basit bir seçmen olsanız bile aynı çıkmazın içindesiniz demektir. Partinizin adayının aptal, züppe, kendini beğenmiş biri ve rakibinin de namuslu, akıllı, kendini halka adamış olduğunu bilebilirsiniz. Fakat ne olursa olsun, karşı partinin iktidara geçmemesi için kendi partinizin adayına oy vermeniz gerekmektedir. Fakat so-

nunda beğendiğiniz aday seçilip de Parlamentoya girerse o da ancak Parti büyüklerinin sözünü dinleyip, onların istediği şekilde oy kullanacağından onun kişisel nitelikleri hiç de önemli değildir.

Ancak meclis kapısından içeri girecek kadar zekâları olan 590 budala ve yirmi beş muhaliften meydana gelen Avam Kamarasında hükümet işleri gayet düzgün olarak yürüdüğü halde, herbirinin kendi düşünceleri ve inançları olan ve her zaman bunlara göre oy kullanmaya kalkan 615 bağımsız insan parti düzenini imkânsız kılarlar. Parti düzeninin devam ettirilmesinin bir nedeni bu olduğu halde kuruluş nedeni bu değildi. Hollandalı Kralımız Üçüncü William, Fransız Kralı Ondördüncü Luiyi Avam Kamarasının kendisine gerekli malzemeyi ve askeri vermemesi yüzünden yenemediğini görünce bu işe bir çare aramıştı. Zamanın akıllı bir devlet adamı olan Robert Spencer ona bakanlarını Avam Kamarasının en kuvvetli partisinden seçmesini salık vermişti. Böylece o zaman Meclise her istediğini yaptırabilecekti. Kral William o zaman çoğunlukta olan partiyi tutmadığı ve Sunderland'ın öğüdünü beğenmediği halde buna razı geldi ve böylece ortaya şimdi hepimizin ona göre yönetildiğimiz Parti Düzeni'ni çıkardı.

Parti düzeni'nin bir başka uygulanabilir şıkkı var mıdır? Bağımsız adayların bütün parti adaylarını yendiklerini ya da bu biraz fazla iyimserlik olursa, oyları ile iktidarda olan herhangi bir Hükümeti yenilgiye uğratabildiklerini kabul edelim. Böylece bir başkaldırma şimdi de vardır, her zaman da olacaktır. Genel Seçim'in kaderi partilerine oy verenlerce değil de, bir seçimde şu partiye, öteki seçimde bu partiye oy veren bağımsız seçmenlerin oylarıyla tayin edilir. Bunlar ya Parti Düzeni'nden

habersizdirler ya da omuzlarını silkip canlarının istediğine oy verirler. Bunlar, oylarının parti üyelerinin oyları karşısında kat kat fazla olmasına rağmen, genellikle seçilecek bağımsız bir aday olmadığı için Parlamento üyeleri seçilebilirler.

Bir gün gelir, Kral karşısında hiçbir partinin çoğunluğuna sahip olmadığı bir Avam Kamarası bulabilir. O zaman parti liderlerine başvurarak bir Hükümet kurmalarını ister. Bu durum son zamanlarda Fransa'da göze çarpmaktadır. Fransız Meclisinde o kadar çok parti temsil edilmektedir ki herhangi birisinin çoğunluğu almasına ihtimal yoktur. Ancak bu partilerden bir kısmı birbirleri ile anlaşarak bir Hükümet kurabilirler. Buna Blok adı verilir. Fakat bu da kolay bir iş değildir, Blok kurulduğu zaman Blok kurucusu Hükümeti kurar. Fakat bu hiçbir zaman sürekli olamaz. Hayat süresi bir hafta ile altı ay arasıdır. Fransa'da öyle zamanlar olmuştur ki, o gün kimin Başbakan olduğunu bilmek bile imkânsızlaşmıştır. Büyük bir parti çoğunluğunun partiyi bölmesi halinde burada da aynı şey olacaktır. Şimdi siz haklı olarak endişelenecek ve bana Parlamento'nun Parti Düzeni'nden başka bir düzen altında çalışıp çalışmıyacağını soracaksınız.

Gerçeğe bakarsanız, bu ülkede Avam Kamarası dışında, her baktığınız yerde bir parlamento görürsünüz. Şehir Encümenleri, İlçe Konseyleri, Kasaba Konseyleri, Köy Konseyleri diye sayısız birtakım kuruluşlar vardır. Bunların hiçbiri Parti Düzeni'nin uygulanması ile çalışmaz. Hatta bu Düzen olmadan işlerini pekâlâ yürütürler. Bunu söylediğiniz zaman, bu kuruluşların çoğunda parti heyecanının hakim olması yüzünden, hemen şiddetli itirazlarla karşılaşırsınız. Bunların üyeleri parti seçimleri

yaparlar. Azınlıkta olan partinin üyeleri başkanlık görevinden uzaklaştırılırlar, seçimler parti sloganları ile yapılır. Fakat un ve yağın kendi başlarına helva demek olmadığı gibi bu da Parti Düzeni demek değildir. Başbakan ve Kabine yoktur. Kral işlere burnunu sokmaz. En ünlü adamları çağırtıp bir Hükümet kurmalarını istemez. Şehir ya da ilçe yönetildikleri, hem de çoğu zaman Avam Kamarasını utandıracak bir beceriklilikle yönetildikleri halde Hükümet denilen bir şey yoktur ortada. Her üye canının istediği gibi, partisini iktidardan düşüreceği ve yeni bir Genel Seçime gidileceği korkusu olmadan oyunu kullanır. Bir tasarı reddedilirse kimse istifa etmez, kabul edilirse de kimsenin durumunda bir değişiklik olmaz. İşler o şaşırtıcı şekilde yapılmaz buralarda.

Bu kuruluşların işleyiş biçimleri çok basittir aslında. Konsey üç yıl için seçilir ve üç yıl dolmadan Genel Seçim'e gidilmez. İşleri çeşitli komiteler yürütür: Halk Sağlığı Komitesi, Elektrik İdaresi Komitesi, Mali Komite gibi. Bu komiteler ayrı ayrı toplanıp kendi konularında neler yapılması gerektiğini bir karar tasarısı şeklinde hazırlarlar. Konsey toplantılarında bu tasarılar Komite raporları olarak sunulur ve ya kabul edilir, ya reddedilir ya da değiştirilirler. Avam Kamarasındaki İşçi üyelerin çoğu parlemento çıraklıklarını bu kuruluşlarda yapmışlardır.

Bugün birbirinden çok ayrılmış olan bu iki düzen aslında aynı kökten çıkmışlardır. Sunderland, Üçüncü William'ı Parti Düzeni'ni koyması için kandırmadan önce Kral, Hükümetin çeşitli kollarındaki işleriyle meşgul olmak üzere kabine adı verilen komiteler tayin ederdi. Bu kabineler Konsey'in komiteleri olur ve biraz önce sözettiğim belediye komitelerini andırırlardı. Bu kabinelerin

sekreterleri Devlet Sekreterleri olarak adlandırılırlar ve faaliyetlerinin uyumunu sağlamak için toplantılar yaparlardı. Bu faaliyetleri böylece politikalarını meydana getirirdi. Kendileri de hep kabine bakanları olduğu için meydana getirdikleri topluluğa sonunda Kabine adı verildi. Ve bundan sonra bu sözcük yalnız bu anlamda kullanıldı. Bugünün siyaset hayatında eski kabinelere Bakanlık adı verilmekteydi (İçişleri, Savaş, Dışişleri Bakanlıkları gibi).

Parti Düzeni'nin katıldığı, Avam Kamarasındaki bir bölünme sonunda Hükümetin yenilgiye uğradığı zaman 'halka başvurmak' zorunda olduğu inancından doğmaktadır. Yani Kabine Bakanları görevlerinden istifa edecekler, Kral Parlamento'yu dağıtacak ve yeni seçime gidilecektir. Fakat sözkonusu olan sorun önemsiz olduğu zaman ve pek çok üyenin olmadığı bir sırada oya başvurulması halinde bunun öyle saçma sonuçları olmaktadır ki, milletvekilleri basit birer oy verme makinesi haline getirilmektedirler. Evlerinde oturup, şirket toplantılarında olduğu gibi, vekâletle oy verseler daha iyi olur. Değil yalnız insan beyninin, parlamento üyelerinin bile isyan edecekleri bu kölelik karşısında hükümetler bazı tasarıların **'Parti Sorunu'** olmadığını belirterek üyelerin Partiyi iktidardan düşürmek korkusu olmadan istedikleri şekilde oylarını kullanacaklarını söylemektedirler. Üyeler giderek bağımsızlaştıkça ve böylece de aralarında bölünmeler oldukça bu uygulamanın gelişmesi beklenebilir.

Bir ihtimali daha belirtmem gerekiyor. Bugünkü iki meclisimiz (Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası) bir çift atla çekilen otobüs kadar çağdışıdır kamu hizmeti görmek için. 1920 yılında ünlü iki Sosyalist si-

yaset bilimi profesörü, Sidney ve Beatrice Webb, Sosyalist Büyük Britanya Anayasası'nı yayımlamışlardır. Buna göre halen Westminster'de yürürlükte olan eski siyasal mekanizma artık kullanılmaz bir hale gelmiştir. Bunun yerine biri siyasal diğeri sınai, iki parlamento kurulması teklif edilmektedir. Siyasal olanı kabine düzenini muhafaza edecek, sınai olanı belediye düzeninde çalışacaktır. Bunun ayrıntılarını o kitapta bulacağınız için burada sözünü edecek değilim. Böyle birşeyin olması ihtimaline hazırlıklı olmanız için söylüyorum bunu. Fakat şurası gerçektir, eski biçim Westminster makinemiz Kapitalizmin çağdaş gelişmelerinin karşısına çıkarılsa, Kapitalizm bunu patlatacaktır. O zaman biz beğensek de beğenmesek de daha elverişli bir yol bulunacaktır.

44

İŞÇİ PARTİSİ İÇİNDE BÖLÜNMELER

İSTER İşçi ister başka bir Hükümet olsun, Parlamento Düzeninin çalışması için Kabine'nin arkasında birleşmiş ve Meclisteki diğer bütün partilerin oylarından fazla oya sahip bir partinin bulunmasının ne kadar gerekli olduğunu gördünüz. Bu, çoğunluğa ancak sahip bir partiyse bunu tekvücut halinde tutan şeyin yenilgi korkusu olduğunu, bütün Meclise sahip büyük bir partiyse de bir Kabine kurulamadan çeşitli bloklara bölünebileceğini de öğrendiniz. Ondokuzuncu yüzyılda böyle bir şeyin olabileceği aklımızdan bile geçmezdi. Yirminci yüzyılda ise Proleterya'nın bütün Parlamento'yu ele geçirene kadar

yayılacağına inanıyoruz artık. Onun için biraz da İşçi Partisi'ndeki insanı aldatan birliği gözden geçirelim.

Sizi bu konuyla ilgilendirmek için önce kadınların bazı işlere alınmaması sorununu ele almak istiyorum. Daha bu sabah Pencap'dan, Lahor Hükümet Kolejinden aldığım bir mektupta şunlar yazılıydı: **«Hindistan'da Ordu dilini konuşan insanların sayısı 96 milyondur. Bunların 46 milyonu kalın peçeli kadınlar olup, sokağa bile çıkmazlar.»** Size İşçi Partisi içinde kadınların en uygun yerinin evleri olduğunu düşünen kaç kişinin olduğunu söylemeye cesaret edemem. Fakat yine de şunu söyliyeyim ki bunların sayısı kadınlarla erkeklerin arasındaki yapmacık farklılıkları kaldırmak isteyenlerle esaslı bir kavgaya girecek kadar fazladır. Fakat ne kadar önemli de olsa bu konunun eski partileri bölemediği gibi İşçi Partisi'ni de bölemiyeceğine inandığım için bunun üzerinde durmayacağım.

Sosyalizmin temel kurallarından biri ne şart altında olursa olsun boş gezmeye izin verilmemesidir. Sendikacılığın temel kurallarından başlıcası da işçinin istekleri yerine getirilmediği sürece istediği anda aletlerini bırakıp boş oturmasıdır. Bu kadar çelişik başka bir durum düşünülemez. Grev hakkı sorunu da gittikçe daha çok yaygınlaşmaktadır. Küçük işlerin büyük işlere, büyük işlerin de koskoca sanayi dallarını denetlemeleri altına alan Tröstlere vardığını gördük. Sendikalar da bu gelişmeye ayak uydurmuşlardır. Küçük sendikalar büyümüş, büyük sendikalar sendika federasyonları haline gelmiştir. Bunun sonucunda da küçük grevler çok büyük grevler olmuştur. Elektrik işçilerinin, demiryolcuların, madencilerin grevleri bu iş kollarında olduğu gibi bunlara bağlı işkol-

larını da durdurur ve bütün milletin sıkıntıya düşmesine sebep olur.

Grevleri daha etkili yapabilmek için yeni bir Sendika biçimi doğmuştur. Bunu eski Zanaat Sendikalarından ayırmak için **'Sanayi Sendikası'** diye adlandırmaktadırlar. **'Zanaat Sendikası'** belirli bir zanaatta olan insanları birleştirirdi, sözgelişi, marangozlar, dülgerler, dericiler gibi. Fakat çağdaş sanayide bir düzeye kadar çeşitli zanaat adamı bir işte çalışabilir: Sözgelişi, yapı sanayiinde marangozlar, dülgerler, tesisatçılar, boyacılar ve daha bir sürü zanaat erbabı çalışmaktadırlar. Bunların hepsi ayrı ayrı sendikalarda olsalar ve bu sendikalardan birinin grev ilânı, sanayii, hepsinin grev yapmasında olacağı gibi etkileyemez.

Bunun için zanaatı gözetmeden bütün sanayi alanını kapsayan sendikalar kurulmuştur.. Şimdi Ulaştırma İşçileri Sendikası, Demiryolcular Millî Sendikası gibi bir takım çeşitli zanaat erbabını kapsayan büyük sendikalarımız vardır. Bunlar bir greve giderek bütün sanayii felce uğratabilirler. Ondokuzuncu yüzyılda halkın farkına vardığı pek az büyük grev ya da lokavt yapılmıştı. Oysa yirminci yüzyılda bugünedek millî felaketler doğuran kaç tane olmuştur. Hükümet ya yardım yoluyla grevcileri satın almış ya da işçilerle işverenlerin bir anlaşmaya varmasında aracı olmuştur. Fakat Hükümetin işçileri işbaşı yaptırmak, ya da işverenleri onların isteklerine boyun eğdirmek gücü olmadığından bu müdahalesi hiçbir zaman faydalı olmamıştır ve büyük bir takım zararlar olmadan başarılı da olamaz. 1927 yılında çıkarılan bir kanunla **'sempati'** grevleri yasaklanarak, grevlerin bütün sanayi kollarına dalbudak salmasını önlemiştir. Fakat bu kanun sanayi sendikalarının kurulmasını ya da bir grev

ya da lokavtın yapılma hakkını ortadan kaldırmamıştır. Bu sadece elinden hiçbir şey gelmeyen bir öfkenin sabırsızlığını göstermesi bakımından da önemlidir. Bunlar Sermaye ile Emek arasındaki iç savaşlar olup; bundan bütün millet zarar görmektedir.

Bu tehlikeli belanın çaresi vardır. Nasıl savaş sırasında askerlik çağında olan bütün erkeklere askerî hizmet zorunluğu yüklenmişse, Sosyalizm de bütün hizmet görebilecek vatandaşlara zorunlu bir hizmet yükleyecektir. Bugün bir savaş sırasında hiç kimse yılda bin sterlin geliri olduğunu ve geçinmek için askerlik yapmaya ihtiyacı bulunmadığını söyleyememektedir. Yılda elli bin geliri bile olsa ötekiler gibi 'kendine düşeni' yapacaktır. Kendisinin bir centilmen olduğunu ve sıradan askerlerle bir araya gelmek istemediğini boş yere söyleyecektir. Hele subay değilse, çavuşunun eski uşağı, teğmeninin, binbaşısının, albayının ve generalinin sırasıyla terzisi, kunduracısı, avukatı ve en sevdiği otelinin yöneticisi olduğunu görecektir. Görevini, tam ve zamanında yapmamak cezası, ölümdür. Fakat askerlik hizmetinin haklılığı şüphe götürür; bunu yapmak istemiyen bir insan eğer herkes kendisi gibi düşünseydi o zaman dünyanın çok daha güvenlikli, mutlu ve iyi bir yer olacağını ileri sürebilir.

Sosyal bir hizmet böyle bir gerekçe ile reddedilemez. Eğer herkes çalışmaktan kaçsaydı şu üstünde yaşadığımız adaların sakinlerinin onda dokuzu bir ay içinde ölür, geri kalanlar da onların akibetlerine uğramadan ölüleri gömecek kuvveti bulamazlardı kendilerinde. Bir hanımefendinin elinde kendisini çalışmadan geçindirecek parası olduğunu söylemesi boşunadır: Eğer kendi yiyecek ve giyeceğini kendisi üretiyorsa demek ki bunları

onun için bir başkası üretmektedir. Onlara buna karşılık bir hizmette bulunmadığı takdirde de onları soyuyor demektir. Çalışkan büyükannesinin biriktirdiği paralarla geçindiğini iddia etmesi çok saçmadır. Tabii imkânsızlık bir yana, büyükannesinin çalışarak ortaya koyduğu iyiliği kendisinin tembelliği ile berbat etmesine izin verilmesi için hiçbir neden yoktur. Zorunlu toplumsal hizmet o kadar haklı bir şeydir ki, her hükümetin ilk görevi herkesin yaşaması için çalışmasını ve ülkenin ve dünyanın geliştirilmesi için birşeyler bırakmasını sağlamaktır. Fakat bu bir hükümetin ele alacağı en son görevdir. Hükümetler şimdi halk kitlesini silah zoru ile ya kapitalistler için çalışmak ya da açlıktan ölme şıkları karşısında bırakmaktadırlar. Kapitalistleri bu yükümlülük altına sokmadıklarından onlar tembel kalmaktalar ve emeği üretici sanayiden çekerek kendi tembelliklerini devam ettirmek için kullanmaktadırlar. İşte Kapitalist hükümetlerimizin mülkiyeti korumak ve kişisel özgürlüğü sağlamak dedikleri şey budur. Fakat sosyalistler bu anlamdaki mülkiyetin hırsızlık olduğuna ve bu kişisel özgürlüğün tembellik etmek ve adam öldürmek hakkından başka bir şey olmadığına inanmaktadırlar.

Bundan dolayı İşçi bir Avam Kamarası'nın millî bir greve karşı köklü tedbirler almak zorunda kalacaklarını, İşçi Partisindeki sosyalistlerin de bu tedbirin bütün çalışabilir durumda olan insanların Zorunlu Sosyal Çalışma'ları olduğunu ilân edeceklerini bekleyebiliriz. Eski partilerin ve İşçi Partisindeki Sosyalist olmayan Sendikacıların buna karşı birleşecekleri ve grevcileri satın almayı teklif edecekleri şüphesizdir. Yardım olsun olmasın sosyalize sanayilerde bile Sendikacıların grev hakkını vermek istemiyecekleri mutlaktır. Grev, Sendika'nın

tek silahıdır. İşverenler de aynı kararlılıkla lokavt haklarını korumak isteyeceklerdir. Kapitalistlere ve toprak ağalarına gelince bunların hali gözönüne getirilebilir. Bunlar işverenlerden ve maliyecilerden daha çok ilgileneceklerdir bu işle; çünkü işverenler ve maliyeciler işçidirler eninde sonunda: Çalışmak zorunda kalmak, onlar için pek bir güçlük yaratmıyacaktır. Fakat ellerinde bir zanaatları olmayan, üretici işin toplumsal küçüklük fabrika ve bürolarda hapsedilme, zorunlu erken kalkış, yoksulluk, kaba davranışlar ve pislik anlamına geldiği kendilerine öğretilen bizim gibi hanımlar ve beyler zorunlu toplum hizmetinin kendilerinin ve sınıflarının sonu olacağını görürler. Bunlardan bir çoğunun durumu öylesine acınacak bir hale gelecektir ki (ya da kendileri öyle olduğunu sanacaklardır) ölene kadar çalışamıyacaklarını gösteren sağlık karneleri verilecektir ellerine. Ne de olsa tembel, müsrif ve faydasız olarak yetiştirilmiş olmalarının kabahatı kendilerinin değildir.

Bu faydasız sınıfların Sendikacılarla birleşerek Zorunlu Toplum Hizmeti'ne karşı çıkacaklarından şüphe yoktur. Şimdiki gibi sosyalist olan İşçi Bakanları bu Zorunlu Toplum Hizmeti Tasarısını getirdikleri takdirde bu işbirliği karşısında mutlaka yenilgiye uğrayacaklar ve yeni bir seçime gidilecektir. Bu yeni genel seçimde rakipler İşçi Partisi ile kapitalistler değil, İşçi Partisi'nin Tutucu ya da Sendikacı kanadı ile **(Sağcı)** Sosyalist kanadı **(Solcu)** olacaktır. Böylece Muhafazakârları Parlamentodan süpürüp atsak bile yine iktidara geçmek isteyen iki parti bulacağız karşımızda. Genç Bayan'dan da şimdi Muhafazakâr ya da İşçi Partisine mi oy vereceği sorulacağı yerde o zaman Sağ'a mı Sol'a mı; belki de Beyaz'a mı Kızıl'a mı oy vereceği sorulacaktır.

45

DİNSEL ÇEKİŞMELER

BİRİ İKTİDARDA olan ve diğeri de sürekli olarak ona muhalefet edip yerine geçmeye çalışan iki partinin varlığı Avam Kamarası'na bir zarar vermez. Bu ikili düzen, aynı politikaları savunan iki bölümün bulunduğu anlamda iki partili bir düzen değildir. Bunlar iktidara geçmek dışında her konuda aynı politikayı izliyor olabilirler. Proleter görüş açısından 1832'den bu yana Liberallerle Muhafazakârlar arasında bir fark yoktur. Avam Kamarası'nın aynı politikalara sahip iki parti arasında bölünmüş olması bile durumu pek değiştirmez. Fakat yarım düzine parti arasında bölünmesi bütün hükümet işlerini, yukarıda da gördüğümüz gibi altüst eder. Oysa İngiliz proleterleri arasında yarım düzine partiyi meşgul edecek sayıda sorun fazlasıyla vardır. Devlet ilkokullarında eğitim sorununa bağlı olan din konusunu ele alın. Proleter bir Avam Kamarası'nın milletin evlâtlarına din maskesi altında Kapitalist ve Emperyalist ahlâkının öğretilmesine katlanamıyacağı açıktır. Ama bu konuya dokununca arı kovanının kapağı açılmış gibi olur her zaman. Anababa hep din konusunda kendi taraflarına yontucudurlar, çocuklarının dinini tayin hakkının kendilerinde bulunduğuna inanırlar. Anababa açıkça dinsiz olmadığı ve çocuklar devlet okullarına, din okullarına ya da Devlet dininin geçerli olduğu üniversitelere gittikleri zaman bu hak tartışma konusu değildi. Ama şimdi anababa ya da veliler tarafından kendi dinsel inançlarına uygun bir sürü mezhep okullarından birinin seçilme olanağı vardır.

Fakat okullar millî bir kuruluş haline getirilince ve Hükümet ülkenin dört bir yanında okullar kurup çocuklarını bu Devlet okullarından başkasına göndermeye durumları elverişli olmayan anababaları çocuklarını bu okullarda okutmaya zorlayınca ortaya çocukların ruhları konusunda bir çatışma çıkmaktadır. Devlet okullarında hangi din öğretilecektir?

İşte bu anda çıkan düşünce farklılıkları öylesine bağdaşmaz, düşmanlık öylesine şiddetlidir ki, zorunlu eğitim kanununu getiren Hükümet ve herkese uyacak bir tarafsız din bulmak ya da okulda din konusunun konuşulmasını yasaklamak zorunda kalacaktır. İlk şıkka örnek 1870 Öğretim Kanunu'na eklenen Cowper-Temple maddesidir. Buna göre okullarda **'hiçbir din ve mezhep farkı gözetilmeksizin'** İncil okutulacaktı. Laik Eğitim denilen ikinci şık ise, Avustralya'da denenmektedir.

Bir çocuğa sabah saat onda din dersinde dünyanın düz ve hareketsiz olduğunu, üzerinde tavan gibi asılı duran gökyüzünde kral sarayı gibi döşenmiş bir cennet bulunduğunu anlatmak ve sonra da saat onbirde dünyanın merkezi çevresinde topaç gibi dönen ve güneş çevresinde sayısız milyonlarca dünya gibi dolanan bir küre olduğunu söylemek biraz saçma birşeydir. Ya da din dersinde çocuklara dünyadaki bütün hayatın altı günde yaratıldığını ve koskoca bir kadının bir erkeğin kaburga kemiğinden çıkarıldığını anlatıp da diğer ders zili çalar çalmaz çeşitli hayat biçimlerinin bugüne kadar ancak milyonlarca yıl süren değişimler sonunda gelebildiklerini söylemek pek mantık çerçevesine girmez. Eğer öğretmen İncil'in astronomi ve biyolojisinin artık modası geçtiğini ve şimdi artık bunları daha iyi bildiğimizi söylerse pek bir mesele yoktur. Ama bu türden

açıklamalar, çocukların dinsel ve laik öğrenimleri arasındaki çelişkileri kendilerinin çözmesini öngören Cowper Temple maddesine aykırı düşer. Sonunda çocuklar eğer anababaları kendilerini rahat bırakırsa bu konularda hiç düşünmemeyi seçerler.

Hiçbir dinî eğitim vermeme şıkkına yani öğrenimi Laik'leştirmeye gelince bu pek uygulanabilir bir plan değildir. Çünkü çocuklara matematik öğretildiği gibi ahlâk da öğretilmelidir. Ahlâkın en büyük cezası metafiziktir. Yani, basit bir görüş açısından bakıldığı takdirde hırsızlık ile çalışma, bilgisizlik ile bilgi için öğrenme, yalancılıkla doğruyu söyleme arasında bir fark yoktur. Bunların hepsi insan faaliyetleri olup, duruma ve faydasına göre ya birisi ya ötekisi seçilir. Çocuklarınızın (tıpkı büyükler gibi) gayet laik olarak yalan söylediklerini, çaldıklarını ya da tembellik ettiklerini gördüğünüz zaman onlara bu kötü şeyleri terkedip doğru yola dönmeleri için ya gerçek ya da dinsel bir neden göstermeniz gerekir. Gerçek ve sıradan nedeni icat etmek kolaydır. «Bir daha öyle yaptığını görürsem kafanı kırarım, ya da kıçına tekmeyi yersin, ya da aç aç yatarsın,» gibi birşeyler söylersiniz. Uydurması ve uygulanması kolay ve eğer eğiliminiz elverişliyse hatta hoş olan bu laik davranışlardan kurnazlık ya da daha fazla yalan söyleme ile kurtulunması mümkündür. Çocuğunuzu kırbaçlayıp arkanızı döndüğünüz zaman verdiğiniz bu ahlâk dersinin neye yaradığını çok iyi bilirsiniz. Bütün ömrünüz boyunca elinizde sopa çocukların peşinden koşacaksanız bu yaşadığınız da hayat mıdır yani. Çocuklarınızı dövmek arzunuz onları kendi yararları için doğru yola yöneltmek amacıyla değil, size en elverişli olan şekilde davranmalarına zorlamak içindir.

Eğer kendinizi beğenmiş ve zalim bir insan değilseniz, kimse kendilerini gözetlemediği zaman çocuklarınızın iyi davranmalarını sağlayacak bir neden göstermelisiniz kendilerine. Onlara Tanrının kendilerini gözetlediğini ve öldükleri zaman cezalandıracağını söyleyebilirsiniz. Fakat ölümden sonraki cezaların biraz yüreklice bir çocuğu yola getirecek kadar çabuk etkili ve gerçek olmadığını göreceksiniz. En sonunda çocuğun ruh dediğiniz fakat yerini belirtemediğiniz bir parçasını tehdit edeceksiniz. Ruh sözcüğünü kullanmanıza gerek yoktur, onun 'şerefini' sözkonusu edebilirsiniz. Fakat şeref de henüz hiçbir cerrahın kesip çıkartıp, örnek olsun diye bir şişe ispirtonun içine sokabildiği bir parça değildir. Çocuk çok aşırı giderse onu azarlayabilir, yaramaz, pis ve obur olduğunu söyleyebilirsiniz. Ya da kendisine ders verir, **'bir toplu iğne bile çalmanın günah'** olduğunu anlatırsınız. Fakat bütün azarlamaları ve dersleri içinde hiçbir tepki uyanmadan karşılayacak kadar vurdumduymaz bir canavar olabilir çocuğunuz; kalkıp da size; «Ne olacakmış yani? Günah nedir? Yaramaz, obur ne demektir? Pis demekle ne söylemek istediğini anlıyorum, ama pisken rahat ediyorsam ellerimi niçin yıkayacakmışım? Açgözlüyü anlıyorum ama ben çukulata seviyorsam ne diye yarısını Jane'e verecekmişim?» diyebilir. Siz de, «Senin vicdanın yok mu, çocuk?» dersiniz. Fakat vurdumduymaz çocuk bu sefer de, «Vicdan nedir?» diye soracaktır.

Bu kadar şüphecilik karşısında yapacağınız tek şey çocuğunuza davranışlarının dinsel bir görev olduğunu öğretmektir. İyi ahlâklı olmak mistik bir şekilde insanın borçlu olduğu bir şeydir ve insanlar bu kendine saygıya sahip oldukları oranda yönetilebilirler. Yetişkin bir

insana, «Kendine saygın yok mu senin?» diyebilirsiniz. Ama her nasılsa aynı şey bir çocuğa söylenemez. Çocuk bir yalan söylediği zaman, «Gerçeği söylemeyi kendine borçlusun» diyemezsiniz, çünkü küçük hayvancık, sonraları duyacağı bu duyguyu o anda duymamaktadır. «Kimsenin söylediklerine inanmıyacağı için yalan söylememelisin,» derseniz yalanın büyüğünü kendiniz söylemiş olursunuz; çünkü çok iyi bilmektesiniz ki çok yalanlar gayet başarılıdır ve insan toplumu bir sürü iyi niyetli yalan söylenmemiş olduğu takdirde devam edemez. «Yalan söylememelisin aksi takdirde sana söylenilen hiçbir şeye inanamazsın,» derseniz gerçeğe daha çok yaklaşmış olursunuz ama bu da çocuğun anlayamıyacağı bir gerçektir. «Sevgili anababacığını üzdüğü için yalan söylememelisin,» derseniz bu da çocuğun anababasının üzülmesine ne kadar aldırdığına bakar. Pek çok küçük çocuğa anababası, üzülmelerine fırsat verilmeyecek tanrılardır. Fakat hem sevilmek hem de korkulmak çok kolay bir şey değildir. Çocuklarına tanrı olarak gözüken anababa onlarla sevgi ilişkisine pek girişmemelidir ve çocukları gerçekten kendilerinden nefret etmezlerse talihli sayılırlar. O zaman herkesin hatta babanın babasının da babası olan bir Büyük Baba icat edip onu çocuğa Tanrı olarak tanıtmak gerekir. Bu bir soyut şekil, bir ilke, bir güdü ya da ne vücudu ne organları ne de tutkuları olan bir İngiliz Kilisesi Tanrısı olmamalıdır. Gerçek baba gibi iyi giyimli, çok iyi yürekli, çok kudretli ve herşeyi gören yani kimse bakmadığı zaman yaptıklarınızı gören bir insan olmalıdır bu.

Böylece yeteri kadar gelişmiş bir kendine saygısı ve şeref duyduğu, yani kısacası vicdanı olmayacak kadar küçük bir çocuğa Tanrı düşüncesine ciddi bir anlam

verecek yaşa gelinceye kadar, yapmacık, geçici ve bir dereceye kadar uydurma bir vicdan yerleştirilmiş olur.

İşte böylece Voltaire'in **'Tanrı olmasaydı, Onu yaratmak gerekecekti'** demesinden çok önce Tanrı icat edilmiş oldu. Voltaire'in ölümünden sonra Fransız Devrimi, Fransa hükümetini bu işi bilmeyen adamların eline atmıştı. Çocuklara Tanrı hakkında anlatılan hikâyelerin çoğunun yalan olduğundan, ve papazlardan çok Kilise'nin İhtilâle karşı olmasından dolayı Tanrı'sız bir yönetime giriştiler. Sonunda herkesin kafasını kesmeye çalıştıktan sonra birbirlerinin kafasını kestiler. Baş sözcüleri Robespierre Tanrı tarafındandı ama onun da kafasını kestiler. Mantık Tapınağına, Özgürlük sembolü olarak güzelce bir kadın heykeli dikip halkın ille de bir şeye tapınması gerekiyorsa ona tapınmasını söylediler. Bunun başarılı olmamasının nedeni onun bir tanrıça olmamasından değil, iyi ahlâkın mantıkla değil mantık dışı bir ilahî güdü ile güdüldüğünden dolayı idi. Mantık ancak en kısa yolu bulur, hedefi bulamaz. Komşunun parasını kendinizin daha yerinde harcayabileceğinizi bilirseniz onun cebinden bunu çalmanız mantıklı birşeydir; fakat şerefli birşey değildir bu. Şeref ise ilahiliğin bir bölümüdür, metafiziktir, dindir.

Bu arada inançlarımızın sürekli olarak metafizik aşamadan bilimsel aşamaya geçtiğini unutmamalıyız. Çin'de güneş tutulduğu zaman bütün akıllı ve enerjik kadınlar dışarı çıkıp kovaları, kürekleri, tencereleri, kapakları birbirine vurarak güneşi yutmakta olan canavarı korkutup kaçırmaya çalışırlar. Hiçbir zaman canavarı kaçırmaktan geri kalmayan bu hareketin başarısı onları bunun yapılacak en doğru şey olduğuna inandırmıştır. Fakat sizin güneş tutulması hakkındaki bilgileriniz metafizik değil

de bilimsel olduğu için, elinize isli bir cam parçası alıp sakin sakin bu olayı seyredersiniz. Çin'de tencereleri birbirine vuran kadınların bir budala sürüsü olduğunu düşünürsünüz belki de; ama hiç de budala değildirler. Astronominin metafizik aşamada olduğu bir ülkede yaşıyor olsaydınız siz de aynı hareketi yapacaktınız.

Onların bu davranışlarını gülünç bulduğunuz için, ve ortada canavar filân olmadığını bildiğinizden güneş tutulması olayı diye bir şey olmadığı sonucuna varmaktan kaçınmalısınız. Bu konuda kimse yanılamaz diyeceksiniz; ama pek çok kimsenin tanrı kavramına ilişkin gülünç törenleri ve çocukça masalları görüp dinledikten sonra tanrı diye bir şey olmadığı sonucuna vardıklarına ben sizi temin ederim. Tanrı'nın bembeyaz sakallı yaşlı bir beyefendi olduğuna inandıkları yaşı aşınca, o yaşlı beyefendinin çocukça zihinlerinde temsil ettiği her şeyi bir kenara fırlatıp attıklarını sanırlar bunlar. Oysa tam aksine, gerçeğe biraz daha yaklaşmışlardır.

İngiliz milleti iyi ahlâk konusundaki aynı inanç aşamalarında olmayan milyonlarca anababa ve çocuktan meydana gelmiştir. Anababanın pek çoğu daha bebeklik aşamasında oldukları halde çocukların çoğu onlara kıyasla bilimsel aşamaya varmışlardır. Çoğu bu konuda hiç düşünmezler, komşularının yaptıklarını yaparlar ve komşularının inandıklarını söyledikleri şeylere inanırlar.

Pek çok kadın dinsel konularda hâlâ öylesine ilkel ve kişisel düşüncelidirler ki, bu konuların tartışıldığını işittiklerinde ilk söyledikleri şey gerçek inancın kendilerininki olduğu ve bunun herkese zorla kabul ettirilmesi gerektiği ve diğer bütün inançların cezalandırılmasının doğru olduğudur. Yehova, Allah ve Brahma'nın Tanrı'nın ayrı adları olduğunu kabul etmezler ve eğer Tanrı'ya

Brahma diyorlarsa, Allah ve Yehova'yı putlar olarak ve Müslümanlarla Hristiyanları kimsenin ziyaretlerine gitmemesi gerektiği puta tapanlar olarak görürler. Ya da Tanrı olarak Yehova'yı kabul ediyorlarsa Müslümanları ve Hintlileri **'kâfir'** diye niteleyip onları gerçek dine çekmeleri için ülkelerine bir sürü misyonerler gönderirler. Fakat hükümet adamlarımız bu kendini beğenmişliğe boyun eğecek olsalar İmparatorluk hemen yıkılıverirdi. Tebamızın ancak yüzde 11'i Hristiyan olup, büyük bir kısmı Tanrı'ya Allah ve Brahma adını verirler ve İsa'nın adını ya işitmemişlerdir; ya da onun kendi inançlarına göre başka bir takım peygamberlerden hiçbir ayrılığı yoktur. İşte bu yüzden bir kadın, bölgesel olsun merkezî olsun, Parlamento'ya girince dininin mezhepçi tarafını bir kenara bırakmalı, bütün mezheplere ve Kiliselere ortak olan yanını düşünmelidir. Yazık ki seçilen insanların yapacakları en son işlerden biridir bu. Hepsi kendi bölgesel geleneklerinin, kuruluşlarının ve hatta dinlerinin zorla bütün okul çocuklarına öğretilmesi için uğraşır dururlar.

Bugün varolandan daha soylu inançlar ve daha iyi kuruluşlar koymak çabasının, ilericilik olduğunun söylenmesi gerekir. Sözgelişi, her sosyalist Komünizmin özel mülkiyetten ve rekabetten daha soylu ve daha iyi uygulanabilir olduğuna inandığı için, Parlamento'ya giren her hanım bütün okul çocuklarına bunun öğretilmesini ister. Şimdi bu anda ise karşısında daha az bir süre önce sosyalist bir Hükümet olduğu için Rus Hükümetine karşı yapılan savaşları desteklemek için İngiliz halkının milyonlarca sterlinini harcamış devlet adamları çıkacaktır. Bu devlet adamları gözünde Sosyalist; Komünist, ve Bolşevik, Haydut, Hırsız ve Katil'le eş anlamlıdır. Bunlara karşılık sosyalistler de toprakağaları ve ka-

pitalistler tarafından sömürülen emeği, iki hırsız arasında çarmıha gerilmiş İsa'ya benzetmektedirler Her ikisi de bugün artık din adına kimsenin suçlanmadığını söylemektedirler. Fakat bu sadece suçladıkları inançlara din adını vermedikleri anlamına gelmektedir. Din dedikleri inançlara ise ilgisizdirler.

Size şimdi bir İşçi Partisi'nin neden muhaliflerini yokederek Sosyalizmi kuramıyacağını ve muhaliflerinin de neden sosyalistleri ortadan kaldırarak Sosyalizmden kaçınamıyacaklarını anlatacağım.

Üçüncü Bölüm

DEVRİMLER

İLK önce devrim (en iyisi bu kelimeyi eski deyimiyle yani, ihtilâl diye kullanalım) ihtilâl ile toplumsal değişiklikler arasındaki ayrımı kavramanız gerekmektedir. İhtilâl; siyasal iktidarı bir partiden diğerine, bir sınıftan ötekisine ve hatta bir insandan bir başkasına devreder. Şiddet ya da şiddet tehdidi ile yapılabilir ve yapılmaktadır. İngiltere tarihinde iki ihtilâl olmuş, Onyedinci yüzyılda siyasal iktidar, Kral'dan Avam Kamarası'na geçerken iç savaş başlamıştır. İkinci ihtilâl, Kral kaçtığı için kansız geçmiştir. 1832'de siyasal iktidarın büyük toprak ağalarından sanayi patronlarına geçişinde şiddet tehdidi yeterli gelmişti. Bir parti ya da Cumhurbaşkanını diğerinin yerine geçiren Güney Amerika ihtilâlleri ise oy vermek yerine kurşun atılarak yapılan genel seçimlerdir.

Siyasal iktidarın kapitalistlerimizden proleterlerimize geçmesi biçim bakımından tamamlanmıştır. Zaten bu olmasaydı, Hükümet sosyalist propagandayı isyana kış-

kırtma diye yasaklar, soyalist kanunların çıkması imkânsız olurdu. Proleterler canları çektiği zaman kapitalistleri oyları ile ezebilirler. Sosyalizm - Kapitalizm sorununda bütün proleterler Sosyalizm ve bütün kapitalistler de Kapitalizm tarafında olsaydı Kapitalizmin çoktan sonu gelmiş olurdu. Fakat kapitalistlerin hizmetçileri, alışveriş ettikleri dükkâncıları, lüks sanayide çalışan işçileri, avukatları, doktorları, onların mülklerini korumak için besledikleri askerleri (Amerikada böyle özel ordular vardır) olarak kapitalist gelirleri ile yaşayan proleterler, kapitalistlerden çok daha fazla Muhafazakâr'dırlar. Robert Owen, William Morris ve benim gibi kapitalistler ise ateşli sosyalist taraftarı olmuşuzdur. Warwick Kontesi ünlü bir sosyalisttir; yani, hiç olmazsa gazetedeki resimlerinden sosyalist bir Kontes görmüşsünüzdür. Fakat içinizde hiç kimse bir Kontesin sosyalist olan terzisine rastlamış mıdır? Kapitalistler parlamentoda aleyhlerine olan bir kararı reddetseler ve bunun için silaha sarılsalar, yanlarında büyük bir proleter çoğunluğu bulacaklardır.

Parlamento meşrutiyeti bir noktaya kadar geçerlidir: Oylamada yenilgiye uğrayan grubun bu yenilgisini kabul ettiği noktaya kadar. Fakat insanlar bir çok sorunlar üzerinde öylesine kararlıdır, bunlardan öyle büyük çıkarları vardır ki, ancak kazanabileceklerine emin oldukları zaman bu konuda kararı Parlamento'ya bırakırlar. Parlamento'dan aleyhlerine bir karar çıkarsa ve başarılı bir direnme ihtimali görüyorlarsa Parlamento'yu devirip çatışmaya başlarlar. İrlanda Bağımsız Hükümeti için otuz yıl süren bir parlamento kampanyası yapılmıştı. Doğrudan doğruya hareket taraftarları, «İngiliz Parlamento'suna başvurmak çok yersiz, Birlik'çiler İrlanda'yı terketmemek kararındalar. Hiç olmazsa son ana kadar

savaşalım,» diyorlardı. Bu adamlar sonunda haklı çıkmışlardır. Kral, kraliçeyi denetleyemediği, kraliçe de meşrutiyetçi bir ihtilâl istemediği için Fransızlar hem kralın hem de kraliçenin başını kesmişlerdir. İngilterede kral Liberal Parlamento'ya karşı savaştığı ve yenildiği halde sonunda ona aldırış etmediği için başını kaybetmiştir. Bu anda İspanya'da Kral ve ordu Parlamento'yu baskıları altına almış ve ilahî hakka dayanarak silah gücüyle iktidarlarını sürdürmektedirler. Bir sosyalist olan Sinyor Mussolini parlamentoyu saf dışı etmiş olup taraftarları bir dehşet hakimiyeti kurmuşlardır.

İspanya ve İtalya'da bu meşrutiyetçiliğe karşı çıkış toplumsal bir değişiklik yaratmak için değil fakat İspanya ve İtalya hükümetlerinin çok beceriksiz olmalarındandı. Kamu düzenini kurmak için en kolay yol yeteri kadar enerjik kimselerin kanunu kendi ellerine almaları ve hizaya gelmeyenlerin kafalarını kırmalarıydı. İngilterede de Sosyalizmin meşru bir şekilde bütünlenmesi için en mükemmel Fabian Kanunlarını Parlamento'dan çıkartacak olsak, kapitalistler, tıpkı Sinyor Mussolini gibi, Parlamento'yu tehlikeli ve hain ilan edip Fabian Kanunlarının uygulanmasına zorla karşı çıkacaklardır. İşte o zaman hiç şüphesiz bir iç savaşın içine dalmış olacağız.

Daha önce de gördüğümüz gibi, kapitalistler proleter asker bulmakta güçlük çekmeyeceklerdir. Bu savaş, Marksist doktrinciler tarafından hayal edilen Sınıf Savaşı'na benzemiyecektir. Gelirin eşit olmayan dağıtımını incelediğimiz zaman yoksulların sırtından sadece zenginlerin değil, zenginlerin harcadıkları parayla geçinen hizmetçilerin ve tüccarların da geçindiklerini görmüştük. Büyük şehirlerin zengin sayfiyelerinden ya da merkezle-

rinden ya da Güney İngiltere'nin zengin malikaneler bulunan bölgelerinden bir İşçi milletvekili çıkarmak imkânsız gibi birşeydir.

Zenginlerin kazanılmamış gelirleri ortadan kaldırılsa Bournemouth gibi şehirler eski Ninova ya da Babil gibi yokolurlar; ya da buralarda yaşayanlar başka sınıf insanlara hizmet zorunda kalırlar ve bir çoğu da kendilerini bu değişikliğe uyduramadan ölür gider. Bunlara iyi para karşılığında her türlü maceraya atılacak işsiz gençleri, her türlü değişiklikten korkan insanları, gazeteleri okuya okuya sosyalistleri haydut güruhu olarak görenleri, ucuz bir gazete okuyacağı yerde bu kitabı okumaya kandırsanız bile aptallıklarından bundan birşey anlıyamıyacakları eklerseniz, zenginlerin sırtından geçinenlerle yoksulların sırtından geçinenlerin arasındaki çizgiyi görürsünüz. Yani, Kapitalizmin devamını isteyenlerle, bunun yerine Sosyalizmin getirilmesini isteyenler arasındaki çizgi zengin ve yoksul, kapitalist ve proleter arasında olmayıp proleteryanın tam ortasından en yoksul kesimine kadar inen çizgidir. Bunun için de Kapitalizmin devamı için çıkan bir iç savaşta kapitalistler toplumun her sınıfında destekleyici bulacaklardır. İşte bu bilgi böyle bir savaşın bir İç Savaş olacağını söyleyen aşırıcılar karşısında İşçi Partisi liderlerini sabırsızlığa itmektedir. Kapitalistler bunu her seçimde yoksullardan aldıkları oy sayısından dolayı çok iyi bildiklerinden, sonunda Parlamento'da İşçi Partisi tarafından kaçınılmaz bir yenilgiye uğratıldıkları zaman, bunu sessiz sedasız yutacaklarından pek de emin olmanızı salık vermem.

Ülkenin yönetimi kapitalistlerden sosyalistlere ister barışçı parlamenter yollarla ister en kanlı iç savaşla geçsin, sonunda sağ kalanlar, Komünizm açısından,

başladıkları yerde sayılacaklardır. Parlamento'ya bir sosyalist çoğunluğu getirmek gelir eşitliğini sağlayacak şekilde bütün ekonomik düzeni yeni baştan kurmuş olmak demek değildir. Sosyalizm düşmanlarının binalarını yakıp kendilerini öldürmek ve bu arada birkaç sosyalistin de ölümüne sebep olmakla da bu becerilemez. Ülkenin üzerinde tılsımlı bir değnek sallayıp, «Sosyalizm kurulsun,» diyemezsiniz; zaten deseniz de birşey olmaz ya!

Rusya örneği bunu en iyi şekilde belirtmektedir. 1917'deki büyük ihtilâlden sonra Marksist Komünistler öylesine güçlenmişlerdi ki Çar'ınkinden çok daha kuvvetli bir Hükümet kurmuşlardı. Fakat Çar'ın Sosyalizmi bir kanun düzeni haline getirecek Fabian Derneklerinin Rusyada kurulmasına izin vermemesi gibi, bu yeni Rus hükümeti de ne yapacağını bilmiyordu. Bir takım amatörce denemelerden sonra ülkenin sanayiini yine özel işverenlerin eline bıraktı, köylü çiftçilerin tıpkı Fransa'da ya da İngiltere'de olduğu gibi ürettiklerini satmalarına izin verdi.

Fakat bu, Rus İhtilâlinin başarılı olmadığı demek değildir. Şimdi Rusya'da sermayenin İnsan için olduğu, İnsanın Kapitalizm için varolmadığı kuralı yerleşmiştir. Çocuklara Kapitalizmin Para ahlâkı yerine Komünizmin Hristiyan ahlâkı öğretilmektedir. Plütokratların sarayları ve eğlence yerleri şimdi işçilerin dinlenme yerleri olarak kullanılmaktadır. Tembel hanımlar ve beyler hakaret görmekte, işçi tulumlu insanlara saygılı davranılmaktadır. Bizim Çin'de yaptığımız soygunculuğun aksine sanat eserleri büyük bir kültürel bilinçlilikle korunmakta, saygı görmekte ve herkese açık tutulmaktadır. Ortodoks Kilisesi ayaktadır, fakat İngiliz Kilisesi gibi çocuklara din-

sel terbiye vermek maskesi altında yalanlar söylemesine ve zenginlere üstün insanlar olarak saygı göstermelerini öğretmesine izin verilmemektedir.

Bütün bunlar inanılmayacak kadar iyi şeyler olarak görülmektedir. İyiniyet sözkonusu olduğu sürece bu Sovyet Hükümetini kültür uygarlığının en ön safına çıkarmıştır. Fakat bu, Sosyalizm değildir. Bütün başarılarına karşı sonunda Komünist Cumhuriyetini, Kapitalist Fransız ve Amerika Cumhuriyetleri düzeyine indirecek yeterli bir gelir eşitsizliği mevcuttur. Kısacası ihtilâllerin amacı olan siyasal iktidarın el değiştirmesi başarılı olmuş ve Rus devleti Kapitalist taraftarı durumundan Kapitalist aleyhtarı duruma gelmiştir ama henüz bizim İngiltere'de varolduğu kadar gerçek bir Komünizm yoktur ve Rus ücretleri İngiliz ücret düzeyine erişememiştir.

Bunun nedeni, Komünizmin ancak Kapitalizm gibi yayılabilmesidir: Yani, varolan ekonomik uygarlığın gelişmesi ile, yoksa onun birdenbire bütünüyle kaldırılıp atılmasıyla değil. Komünizm, Kapitalizmden devraldığı maddi şeyleri yoketmek değil onları yönetecek yeni yollar bulmak ve ürettikleri serveti dağıtmak istemektedir. Kapitalizm, bu cins bir sosyalizasyonu mümkün kılacak kadar gelişmemişti Rusya'da. 1917'de Komünist Bolşevikler, üzerinde gelişmeler yapacakları geniş çapta örgütlenmiş bir Kapitalist sanayi bulamadılar. Bilgisiz, okuması yazması olmayan, boş inançlara sahip, kaba ve toprağa aç bir köylü nüfus ile dolu olağanüstü bir tarım ülkesine sahip oldular. Çok az ve birbirinden çok uzak olan şehirlerdeki sanayiler önemsiz, yöneticileri genellikle yabancılar, şehir proleterleri güçbelâ geçinen ve servet ve boş zamanın kötü dağılımına başkaldıran

insanlarla doluydu. Fakat bunlar Sosyalizm için örgütlenmeye hazır değildiler

Rusya'da haftada beş gün çalışan, günde dokuz dolar alan Ford işçileri yoktu. Milli çapta sanayi tröstleri, araba sahibi işçiler, halk kitaplıkları, iş arayan usta işçiler ve sanayi yöneticileri, milli sigorta, milyonlarca işçiyi temsil eden ve kapitalist hükümetleri trenleri durdurma, kömür çıkarmama ile tehdit ederek soyan İşçi Sendikaları yoktu. Örgütlenmiş sanayi kişisel tarımın kat kat üstünde değildi, savaş sıkıntısı ile Kapitalizm henüz çözülmemişti Rusya'da. Bay Troçki, Rus Proleter İhtilâlinin Rus Kapitalist uygarlığına galip gelmesinin nedeninin; galip gelinecek bir Kapitalist uygarlık olmaması olduğunu söyleyebilir. Hatta Rus halkının burjuva fikirlerinin kendilerini bozmasından Marx'ın filozof Hegel'den miras aldığı ünlü metafizik diyalektik sayesinde değil de, hâlâ orta sınıf fikirlerine sahip olamıyacak kadar ilkel olmaları sayesinde olduğunu bile sözlerine ekleyebilir. İngiltere'de Sosyalizm galip gelince kızıl bayrağı kurulmuş bir piramidin üstüne dikecektir. Oysa, Rusların henüz piramidi inşa etmeleri gerekmektedir. Kapitalizmi Sosyalizme dönüştürmeden önce onu kurmalıyız bir kere. Ve bu arada da şimdiye kadar bilgisizliğimizden dolayı yaptığımız gibi onun bizim şevkimizi kırmasına, bizi öldürüp yoketmesine engel olmalıyız.

Sovyetlerin, aynı şeyi Çarlık Rusyasında tenkit ettikleri halde, kendilerinin denetilen Kapitalizm ve burjuva teşebbüslerine dönmüş olmaları, bizim de İngiltere'de siyasal iktidarın mülkiyet sahibi sınıftan sosyalist proleterlere geçtiği zaman aynı şeyi yapacağımız anlamına gelmez. Rus Hükümetinin hoşgördüğü Kapitalizm bizi geri götürmekten başka birşey yapmaz. İstesek de geri

dönemeyiz ya. Bunun yolu ancak makineleri parçalamak, sanayi örgütlerimizi dağıtmak, bunların tekrar yapılabileceği bütün planları yakmak ve Onsekizinci yüzyıl nüfusuna sahip olmakla olabilir.

Kıssadan çıkan hisse, Sosyalizm muhalifleri bunu bir parlamento reformu olarak kabul etmezlerse ya da Kapitalizmin Diktatoryasını kurmak için bir darbe ya da şimdiki adıyla Faşizme başvururlarsa, siyasal bir ihtilâlin gerekeceğidir. Fakat ne şiddetli bir ihtilâl ne de barış içinde kabul edilen parlamento reformları kendi başlarına Sosyalizmi yaratmaya yeterli değillerdir. Sosyalizm ne bir savaş çığlığı ne de bir slogandır: Sosyalizm herkesin gelirinin eşit olması için üretimimizin düzenlenmesi ve servetin dağıtılması demektir. Onun için işini bilen Sosyalistler her zaman kan dökmeye karşıdırlar. Onlar başka insanlardan daha yumuşak başlı değildirler, fakat kan dökme ile istediklerini elde edemiyeceklerini; bir iç şavaşın ise, bekledikleri anı geciktireceğini bilirler. Sidney Webb'in çok sözü edilen ve bazı kimselerce alay konusu yapılan **«tedriciliğin kaçınılmazlığı»** bir gerçektir. Fakat bu, barışçılığın kaçınılmazlığı anlamına gelmemektedir. Yeteri kadar budalaysak adım adım dövüşmek elimizdedir. Asalak proleteryanın kapitalist liderleri Parlamento ile Anayasayı rafa kaldırıp seçim yolu ile anlaşma yerine, kan ve silah yoluyla anlaşmayı seçerlerse siyasal iktidarı elde etmek için asalak proleterya ile sosyalist proleterya savaşacaklardır. Ama savaşın sonunda daha akıllı değil daha yoksul düşeceğiz ve birçoğumuz da ölmüş bulunacaktır. Sosyalistler kazanırsa, Sosyalizm yolu açılmış olur ama hedef yine aynı uzaklıkta kalır.

Bütün tarihsel geçmiş bunu göstermektedir. Mo-

narşik bir yönetim bir cumhuriyete, bir oligarşi bir demokrasiye ya da başka bir oligarşiye dönüştürülebilir eğer bunları isteyen insanlar karşı taraftan yeteri kadar adam öldürebilirlerse. Sonunda ihtilâl o kadar doğal birşey olur ki, Güney Amerika'da olduğu gibi kimse nerede ne zaman ihtilâl olduğunu bilemez hale gelir. Fakat ne kadar savaşılsa, ne kadar insan öldürülse bu, servetin üretimini ve dağıtımını değiştiremez. Fransız İhtilâli sırasında onsekiz ayda 4000 kişinin giyotinle kafasının kesilmesi halkı eskisinden daha yoksul duruma düşürmüştü. Sonunda 4000 kişiyi giyotine gönderen Kamu Savcısı kendisi giyotine giderken halk yüzüne karşı hakaret edince; «Budalalar, ekmeğiniz yarın daha mı ucuz olacak sanki?» demişti. Fransız İhtilâlini yapan Kapitalistler buna aldırmamışlardı; onlar ekmeği ucuzlatmak değil, Fransa hükümetini Kral ve soylularından alıp orta sınıfın eline geçirmek istiyorlardı. İnsan hayatından başka herşeyi ucuzlatmak isteyen sosyalistler olsalardı, haklı olanın Vatandaş Fouquier Tinville (Kamu Savcısı) olduğunu anlayacaklardı.

Hükümet yardımı günlerinden önce (1885'te) şehir proleterleri işsiz kalınca zenginlerin evlerini yakmaya kalkıştıkları zaman, sosyalistler; «Yapmayın,» demişlerdi: «Eğer ev yakmanın işsizliği önleyeceğini sanacak kadar budalaysanız, hiç olmazsa çoğu insan yaşamasına elverişli olmayan kendi evlerinizi yakın. Zengin evleri ülkemizde zaten çok az olan iyi evlerdir.»

Kapitalizm yalnızca gecekondu mahalleleri değil, güzel villalar ve köşkler, yalnız kötü işyerleri değil, birinci sınıf fabrikalar, tersaneler, vapurlar, hem milli hem milletlerarası hizmetler ve daha bunun gibi binbir türlü şey yaratmıştır. Büyük bir miktar da Komünizm yarat-

mıştır ki, eğer bu olmasaydı, bir gün bile yaşayamazdık (daha önce verdiğimiz yol, köprü gibi örneklere tekrar girmeyelim burada). Bütün bunları yakıp yıkacak ve galip gelse de, partisine yanık enkaz mezarlık bırakacak olan bir iç savaşı hangi aklı başında sosyalist ister?

Kapitalizm sanayii geliştirir, büyütür ve kamu eline hazır biçime getirir. Bunları yoketmek demek Sosyalizmin geleceğini yoketmek demektir. Bu el değiştirmenin bir hırsızlık olduğunu düşünen mülkiyet sahipleri bile hırsızın malına zarar vermiyeceği ve ona kendisi kadar özen göstereceği avunmasının içindedir.

Yöneticilere gelince, Sosyalizmin bunlara şimdikinden çok miktarlarda ihtiyacı olacak ve onlara Kapitalizm düzeninde bulmayı umduklarından daha çok güvenlik ve şeref verecektir.

I

DEĞİŞİKLİK PARLAMENTO YOLU İLE OLMALIDIR

KAPİTALİSTLERLE sosyalistler arasındaki kavgaların er geç parlamenter yollarla yatıştırılabileceği kanısına varmış olalım. Yalnız şunu akıldan çıkarmayın; kadınların ve erkeklerin ne biçim insanlar olduklarını bildiğimden bu işin gürültüsüz patırtısız olacağı konusunda bir teminat vermiyorum size. Bunlar yorulup bitkin bir halde yere serilmeden her türlü kötülüğü deneyebilirler. Bir çeşit milli intihar demek olan genel greve başvurma çabaları, ister İşçi ister Muhafazakâr olsun, Hükümetin Sıkı Yönetim ilân etmesine yol açar. Bunun arkasından da halkın kitle halinde öldürülmesi, şehirlerin

top ateşine tutulması (Dublin'de olduğu gibi), zengin malikanelerinin yakılıp yağma edilmesi, polislerin üniformalı halk düşmanları olarak öldürülmeleri gelir. Savaşmayı ve öldürmeyi hayatı yaşanılır yapan ve ölümü de uğrunda ölmeye değer bir spor olarak görenlere gün doğar. Makineli tüfek, bombardıman uçakları, zehirli gaz, askerî güce boyun eğmeyi zorunlu kılarsa ya da genel grevi yapanlar barikatların ve boykotların ilk kurbanları kendileri olacağından üretici proleterya için elverişli yollar olmadığını anlarlarsa bile yine de Parlamento kendi içinde gruplara ayrılabilir ve millet, diktatörlüğe gitmek zorunda kalır. Diktatör de ya kral adına yönetimi alan bir Bismarck ya Muhammed, Brigham Young (Amerika'da Mormon mezhebi kurucusu) ve Sinyor Mussolini gibi halk arasından çıkan güçlü bir kişi; ya da Sezar, Napolyon ve Primo de Rivera gibi bir general olabilir.

Bu toplumsal sarsıntı sırasında herhangi biri gibi siz de ben de hakarete uğrayabiliriz, zehirli gaz bombaları altında kalabiliriz, evimiz yuvamız yıkılabilir, para bakımından iflâsa sürüklenebiliriz. Kızamık salgını karşısında nasıl çaresizsek, bu insan vahşeti ve egoizmi karşısında da öyle çaresiz kalırız. Kızamık daha az acı verir çünkü onu geliştirecek bir şey yapmayız. Oysa büyük bir aldırışsızlıkla çocuklarımıza vahşeti gözlerinde büyütmeyi; şerefin yoksulu aşağıda, zengini yüksekte tutmak olduğunu öğretmekteyiz. Bundan doğan sonuç da şiddet ve sınıf nefreti salgınlarının yayılmasına elverişli bir halk ahlâkı sağlığı ortamının çıkmasıdır.

Fakat ergeç en üstün çıkan kuvvet bütün ötekilerini yokettikten sonra kendini de yoketmeye başlar. Diktatörler, Cromwell gibi ölürler ya da Mismarc gibi yaş-

lanınca, genç ve hırslı krallar tarafından çöp tenekesine atılırlar. Bugünün diktatörleri ve hırslı hükümdarları artık otokrasinin uygulanabilir bir hükümet biçimi olmadığını anlamışlardır. Birliği sağlayacak en ideal duruma yakın olanı bugün Amerika Birleşik Devletlerindeki Başkanlık sayılabilir. Orada başkan dört yıl için tam bir otokrat olduğu halde yine de bir Kabinesi, uğraşacağı bir Kongre'si ve Senato'su vardır ve genel seçimin sonuçlarına boyun eğmek zorundadır. Yani, sonunda hep dönüp dolaşıp bu parlamenter yola gelinecektir.

Her budala kendinin doğuştan insanların hakimi olduğuna inanır; her züppe sıradan halkın olduğu yerden yükselmemesi, yoksa vurulması gerektiğini düşünür; durumundan hoşnut olmayan her proleter soyut kapitalizm düzeni yerine karşısına çıkan her dişe dokunur şeyi yıkıp indirmek ister. Fakat bunların hepsi de istediklerini yaptıktan sonra, ölüler gömülmeli, yakılan evlerin yerine yenisi yapılmalı, meydana getirdikleri bin türlü zarar ziyan aklı başında ve yumruk yumruğa gelmeden birbirleriyle anlaşan kadın ve erkekler tarafından örgütlü bir şekilde toparlanmalıdır. Aklı başında olanların bu akılları ta baştan beri yerinde olmayabilir, acı tecrübeler geçirerek ya da anarşinin yarattığı fecaati görerek bugün bu hale gelmiş olabilirler. Fakat doğuştan akıllılarla sonradan akıllanmışlar arasında sonunda ülkenin işlerini yürütmek için bir Parlamento kurulacaktır. Tabii eğer ilk kavgalar sırasında ortada millet diye bir şey kalmayacak kadar uygarlık çökmemişse; ki, bu da çok kere böyle olmuştur.

Fakat biz bir an için bütün bu hoş olmayan ihtimalleri bir kenara atalım da, iktidar peşinde olan iki başlıca

partinin kurulmasıyla Parlamento'nun Sosyalizmi nasıl gerçekleştirebileceğine bir bakalım.

Birisi Sosyalizmi yerleştirmeye, diğeri buna engel olmaya çalışsın fakat ikisinin de son hızla ilerliyen Kapitalizm arabasının kontrolunu ele geçirmeye ihtiyacı olsun. Bunun için de her iki parti, muhalefette iken şiddetle karşı koydukları tedbirleri alacaklar ve sonunda milli gelirin başka bir biçimde dağıtımına ve toprak ve sanayi kuruluşlarında özel mülkiyet yerine kamu mülkiyetini yerleştirmeye katkıda bulunacaklardır.

Size dört başı mamur bir program hazırlamakta olduğumu sanmayın. Böyle bir şeyi yapabileceğimi kestirsem bile sizi o derece yormak istemem. Benim bütün istediğim, bunu yapmak için ne biçim kanunların konmasının gerektiği, nasıl bir tepkinin uyanacağı konularında sizi aydınlatmaktır. Böylece bir seçim sırasında size fırsat düşerse oyunuzu ne tarafa vermek gerektiğinde kesin bir yargıya varabilirsiniz. Sizi iyi bir parti üyesi durumuna getirmek istemediğimi anlamanızı isterim. Aksine, sağduyu ve yeteneklerin değiştiğini düşünüyorsanız (liderlerin yaşlanmasıyla olabilir bu) bugün bu partiye, yarın muhalif partiye oy vermeye hazır açık fikirli seçmenler arasında görmek isterim sizi. Belki de çok önemli bir konuda sizin tuttuğunuz parti yanlış bir tutuma düşmüş olabilir. İyi parti üyeliği bu açıkfikirliliği sadakatsizlik olarak görür, fakat politika hayatında kamu yararına olandan başka şeye sadakat olmamalıdır. Fakat ille de aynı partiye oy vermek niyetindeyseniz, niçin karşı partide de aynı inançta olan bir kadının bulunabileceğini düşünmüyorsunuz? O zaman, Parlamento diliyle, onunla çiftleşirsiniz; yani, ikiniz de hiç oy kullanmamaya karar verirsiniz. Bu, zaten aksi yönde oy kul-

lanmanızın sonucunu doğuracaktır. Arada da siz oy vermek zahmetinden kurtulmuş olursunuz.

Hükümetin tazminat ödeyerek, sanayi kollarını birer birer millileştirerek Sosyalizmi uygulamaya geçeceğinde karar kılmıştık aklımda kaldıysa. Hükümet önceden bunları yönetecek memur sınıfını hazırlayacaktı. Bu memurlar çoğunlukla eski işçilerden meydana gelecek fakat başlarında, bugün bütün geçincemizin ellerinde olduğu ihtikârcılar ve kumarbazlar yerine yetenekli, eğitim görmüş ve toplumsal haysiyete sahip insanların yeraldığı Hükümet daireleri bulunacaktı.

Seçmenler Hükümetin ne yaptığı konusunda kaba bir fikre sahip olmazlarsa ve bunu onaylamazlarsa, bütün bu hazırlıklar ve millileştirmeler boşa gider. Millet Sosyalizmi belki bütün olarak anlayamaz, ama kömür madenlerinin millileştirilmesini, bunu isteyecek ve taraftarlarına oy verecek kadar anlayabilir. Bunu milletin refahı için olmasa bile kömürünü daha ucuza almak için yapar. Demiryolları ve diğer ulaşım hizmetleri için de bu böyledir. En koyu Muhafazakârlar bile daha ucuza yolculuk yapmak ve ürünlerin iç piyasada daha ucuza taşınması için bunun lehinde oy kullanırlar. Böyle geniş halk desteğine sahip birkaç hizmetin millileştirilmesi millileştirmeyi, şimdi emeklilikte olduğu gibi, sosyal politikamızın normal bir bölümü haline getirir. Oysa emeklilik aylıklarının, bunun Komünizm olduğu gerekçesiyle rededilmesi henüz daha dün olmuş gibi yenidir. Ve gerçekten de Komünizmdir bu.

Şu halde Sovyetleri toprak sorununda güçlüğe uğratan güçlükler Kapitalizm için bir kurtuluş yolu olamaz. Rus halkı komünist olmadığı için ancak çok geniş bir şekilde uygulanan zorunlu düzen dışında komünist dü-

zende çalışamazlardı. Bunun uygulanması ise imkânsız gibi birşeydi. Çünkü bir düzen ancak, eliayağı tutar halkının yarısının diğerinin başında elde silah nöbet beklemesiyle ayakta durabiliyorsa bu uygulanabilir bir düzen değildir. Fakat önceden dikkatle hazırlanmış bir seri millileştirme hareketi ilk başlarda kendilerine sosyalist diyecek olursanız şaşkına dönecek bir millet tarafından mükemmelen anlaşılabilir ve onaylanabilir. Çünkü halk ekmeğini nereden olsa alır ve bunun nereden geldiğini düşünmez bile. Onlar için değişiklik ancak bir efendi değişikliğidir. Buna da alışmışlardır zaten. Üstelik bu kendileri için, her zaman istedikleri iş imkânlarını ve saygıyı da yaratacaktır.

Bütün reformcuların rastladığı güçlük böylece ortadan kalkmış olur. Halkı, kendileri için kötü olsa bile, alıştıkları şeyleri alıştıkları yolda yapmaya ikna etmek, kendileri için sonsuz iyilik vaadetse bile, yeni bir düzeni denemeleri için zorlamaktan kolaydır.

Sosyalist kanunlar, halkın zengin olmasını yasaklayan ve ihlâl edilince polisin çağrılmasını gerektiren kanunlar demek değildir. Bu, milletin gelirinin üretimi ve dağıtımına müdahale etmek demektir. Ve her adım başında bu işi yönetecek bir hizmetin kurulmasını ya da varolan hizmetin genişletilmesini öngörmektedir.

Yoksul olsun zengin olsun her bebeğin yeteri kadar süt ve ekmeği ve barınacağı iyi bir evi olmasını kanun haline getirecek kadar aklımız olsaydı, gerekli fırınlar, çiftlikler ve yapı malzemeleri hazırlanana kadar bu kanun ölü bir kanun olarak kalırdı. Ya da her eli ayağı tutan insanın her gün ülkesi için gerekli bir iş yapması gerektiği kanununu çıkarsaydık, herkese iş bulana kadar bunu uygulayamazdık. Yapıcı ve üretici kanunlar, **On Emir**'e

benzemezler. Halk yığınlarına iş bulunması, büro ve fabrikaların kurulması, işe başlamak için gerekli büyük miktarlarda paranın sağlanması, bunları yönetecek özel yetenekli insanların bulunması lâzımdır. Bunlar olmadığı sürece bütün Kraliyet Emirleri, Diktatör Buyrukları, bütün Komünist Manifesto'ları Sosyalizmin uygulanması bakımından kâğıt sarfından başka bir şey olamaz.

Gelir eşitsizliğinden gelir eşitliğine dönmenin yolu, yalnız ve yalnız kanunla olacağı halde, bunun matematik bir yöntemle herkesin eşit geliri alacağı konusunda tek bir Parlamento Kanunu ile olamıyacağını anlamışsınızdır. Kamu ve belediye hizmetlerinin geliştirilmesi, birbiri arkasından sıralanan millileştirmeler, düzinelerce yıllık bütçeler ancak bizi Gelir Eşitliği'ne yaklaştıracaktır. Bunların hiçbir tartışmasız olmayacak fakat sonunda bu gibi küçük ayrıntılar bile artık üstünde düşünülmeyecek kadar küçük görünecektir gözümüze. Bu anda bir bebeğin yılda yüz bin lira geliri varken ve yüz tanesi de yeterli yiyecek bulamamaktan ölürken, gelir eşitliği, uğrunda savaşılacak ve gerekirse ölünecek bir şeydir. Fakat her bebek yeteri kadar yiyecek buluyorsa, şurada ya da burada bir bebeğin anasının ya da babasının fazladan üç beş lira almış olması başkasının buna engel olmak için karşı kaldırıma geçmesini icap ettirecek kadar bile önemli değildir.

Bütün toplumsal reformlar, mantıkî ve matematik bir noktada değil, görevlerini yeteri kadar yerine getirdikleri noktada dururlar. Yoksul bir kadın için haftada beş lira ile on lira arasındaki fark çok önemlidir, onun beş kuruşu bile çok büyük bir paradır kendisi için. Fakat haftada yirmi lıra geliri olan bir kadın başka bir kadın haftada kırk lira alıyor diye iç savaşa başlamıyacaktır. Ara-

daki farkı hissetmiyecektir bile. Onun için bir kadının şarkı söyleyerek ya da krizantem satarak üç beş kuruş fazla kazandığı için polisin çağrılması gerektiği bir toplumu düşünmemeliyiz. Hepimiz refah içinde oldukça ve herhangi bir insanın kızı sınıf farkı gözetmeksizin herhangi birinin oğlu ile evlenebildikçe, milli gelirin dağıtımındaki üç beş kuruşluk farklar için tartışmaya girmeyecek kadar doymuş olacağız. Buna rağmen gelir eşitliği temel ilke olarak kalmalı ve bu konuda aşırılığa kaçılmaması için gözlerimizi dört açmalıyız. Bunun uygulanma çeşitlerinin sınırı yoktur.

Fakat bu, Sosyalizmin yollarının sınırsız olması anlamına gelmez. Sözgelişi sanayii millileştirmenin ve özel işyerlerinde çalışanların Hükümet memurları olmalarının da bir sınırı vardır. Millileştirme delisi olduktan sonra herşeyi millileştirebiliriz. Fakat hiçbir zaman gazetelerde geçen çarşamba günü İngiltere'de Sosyalizmin kurulduğunu; Kraliçe'nin Üçüncü Enternasyonal'in kendisine hediye ettiği kızıl eşarbı omzuna yakutlarla tutturduğunu ve yakutların ortasında da Karl Marx'ın resmi ile ünlü **«Bütün Milletlerin Proleterleri : Birleşiniz!»** yazılı bir plaka bulunduğunu okuyamıyacaksınız. Millileştirme kural ve özel teşebbüs de kural dışı olunca; Sosyalizm o çağların en karanlığında, Ondokuzuncu yüzyılda fanatik bir mezhebin çılgın dini olarak anılacaktır. Hatta şimdi bile Sosyalizmin modasının geçmiş olduğunu ve pratik insanlar olarak, kömür madenlerini millileştirip milli elektrifikasyon planını geliştirme işine başlamamızın daha iyi olacağını söyleyenler vardır. Kırk yıl önce Sosyalistler olmamış olsaydı, Sosyalizme kavuşmuş olacağımızı söylemiş olan ben bile, eğer bir işe yarayacaksa bu adı bırakmaya razıyım.

1880'lerin Sosyalistlerine sataşmaktaki maksadım, herşeyi bir anda yapamıyacaklarını anlıyamıyan insanların hiçbir şey yapamamaları ve yapılacaklara da köstek vurduklarını anlatmaktır.

2

YARDIM GÖREN ÖZEL TEŞEBBÜS

BÜYÜK SANAYİİ ve toptan ticareti millileştirirken bir takım özel perakendecileri şimdiki dağıtım işlerinde bırakabiliriz. Yalnız bugün Tröstlerde olduğu gibi bunların satış fiyatları denetim altında tutulabilir. Bu adamlar devamlı iflâs tehdidinden uzak bulunacaklarından bugün mülksahiplerinin ve kapitalistlerin onlara tanıdığı geçim düzeyinden daha yüksek bir düzeye de erişirler. Köy demircisini millileştirmeden ve köydeki nalbantı hükümet memuru yapmadan çok önce madenleri millileştireceğiz. Elektrik gücünü kullanan sanatçıların, zanaatkârların, bilimsel araştırmacıların ve hatta elektrik süpürgesi kullanan hizmetçilerin işlerine karışmadan önce millileştirilmiş ya da belediyeleştirilmiş elektrik gücünü evden eve nakledeceğiz. Meyvecilik ve sebzecilik alanlarına dokunmadan toprağı ve büyük çaplı çiftçiliği millileştireceğiz. Bugün feodalizmin ortadan kalkmış olmasından daha çok oranda, Kapitalizmin ortadan kalkmasından sonra bile kendi işlerinde çalışan kadın ve erkekler olacaktır.

Bankacılığın millileştirilmesi Sosyalizm düzeninde özel teşebbüsün işlerini kolaylaştıracak hatta süratlendirecektir. Bu işlerden gelen gelirin ortak düzeye indiril-

mesi bunları vergilendirmekle mümkün olacaktır. Fakat güçlük tam aksi yönde olacaktır: Özel teşebbüste çalışanlar kendilerini, şimdi çoğunluğun olduğu gibi, kamu işlerinde çalışanlardan daha yoksul bulacaklardır.

Bugün özel teşebbüste elde edilen olağanüstü servetler, toprak ve sermaye ürünlerine sahip olamıyan ve mülk sahipleri ve kapitalistler için kendi ürettiklerinin değerinin çok azına çalışanlar sayesinde mümkün olmaktadır. Fakat herkes millileştirilmiş sanayi dallarından birinde çalıştığı, millileştirilmiş toprağın kirasından payına düşeni gelir olarak aldığı ve millileştirilmiş sermayenin faizini aldığı zaman, hiçbir özel işveren bu kadar çok ücret veremedikçe işçi bulamıyacaktır.

İşte o zaman özel işverenlik yoksulluk yaratmıyacak ve işverenler halktan kendi hizmetlerine karşılık iyi bir para alamıyacak kadar akıllı değilseler iflâs edeceklerdir. Gelirlerini milli düzeyde tutabilmek için bazılarının Hükümetten yardım bile almaya ihtiyaçları olacaktır. Çok basit bir örnek vermek gerekirse, çok uzak ve ıssız köyde ulaşım çok pahalıya malolacaksa Hükümet ya da bölge yetkilisi en iyi şeyin bölgenin hancısına, arabası ile gerekli ulaşım sağlaması şartı ile yardım etmesi olduğunu görecektir.

Daha önce de gördüğümüz gibi büyük çaplı işlerde, bu, başlamıştır bile. Sendikacılık maden işçilerinin ücretlerini en elverişsiz kömür madenlerinin çalışmasına imkân vermiyecek kadar yükseltince, maden sahipleri, sadık Sosyalizm aleyhtarları olmalarına rağmen, Hükümetten iki uçlarını bir araya getirmek için 10 milyon sterlin istemişler ve almışlardır. Fakat bir kaç kötü madeni işletebilmek ve bu arada kömür fiyatlarını çok yüksekte tutmak için halkı vergilendirmek çok gülünç bir

şeydi. Genel olarak madenler Sendikanın istediği geçim parasını verebilecek durumdaydılar. Sonunda yardım kesildi. Korkunç bir lokavt hareketi başladı. Oysa, madenleri millileştirip ücretleri yükselterek ve kömür fiyatını düşürerek buna engel olunabilinirdi. Fakat şimdiki konumuz bu değildir. Bütün nokta, kapitalistlerin kendilerine yeteri kadar kâr vermeyen özel işlerinde sosyalist yardım yöntemini kullanmış olmalarıdır. Bunun yeniliği sıradan işlere yardımı sağlamaktan ibarettir. Yoksa bilimsel araştırmalar, eğitim, din, kitaplıklar, ülke dışına mektup taşınması ve daha bunun gibi birçok iş çoktanberi Hükümet yardımı ile ayakta durmaktadırlar.

Üstelik şimdi kapitalistler açıkça özel teşebbüs işlerinde de yardım istemektedirler. Sözgelişi, havayolları Hükümetin kendilerine tıpkı savaşta boya sanayiine yardım ettiği (ve sonra da pişman olduğu) gibi yardım etmesi gerektiğini hiç arlanmadan söyleyebilmektedirler.

Sosyalizm düzeni kurulunca vergi mükelleflerinin bu kapitalistçe sömürülmeleri yeni sanayilere, yöntemlere ya da icatlara yardım için bir örnek meydana getirmiş olacaktır. Böylece o an için millileştirilme değerinde olmayan bir işi yapan bir insan zahmetinin mükâfatını alacaktır. Sosyalizmin akıllı iş adamlarına en ilginç gelen yanı bu olacaktır ya! Doğrudan doğruya ve tam millileştirmeler ancak yerleşmiş hizmetlerde olacaktır.

Sosyalist bir Hükümetin özel teşebbüsle bir arada yaşaması ve hatta onu para bakımından desteklemesi teklifi karşısında hayrete düşecek doktrinci sosyalistler vardır. Sosyalist yöneticilerin görevi bu tür özel teşebbüsü ortadan kaldırmak değil, gelir eşitliğini yerleştirip devam ettirmektir. Özel teşebbüs yerine kamu teşebbüslerini getirmek bu amaca varan yollardan birisidir.

Eğer o anda amaca uygun gelen özel teşebbüs ise, Hükümet özel teşebbüse göz yumacak, yardım edecek ve hatta onu teşvik edecektir. Gerçekten de Sosyalizm Kapitalizmden daha hoşgörülü ve esnek olacaktır. Kapitalizme kalsa özel bir ulaşımcının kâr edemiyeceği bölgeyi büsbütün ulaşımsız bırakırdı.

Fakat şunu hatırdan çıkarmayın; Hükümetin yardım ettiği bir özel teşebbüs yeni bir sanayi kurmuş ya da milli üretimin ve hizmetin gelişmesinde katkısı olan bir icatla yöntem bulmuşsa, o zaman millileştirilecektir. O zaman özel teşebbüs yine yeni sanayi ve hizmet dalları aramakta serbest bırakılacak, artık tecrübe dönemini aşmış bir sanayiin kârını almasına izin verilmiyecektir. Sözgelişi, demiryollarımızı millileştireceğimiz yerde yıllardır özel teşebbüsün elinde bırakmış olmamız çok budalaca birşeydir. Millileştirme amaçları için gereken herşey bilinmektedir bu konuda. Fakat uçak hizmetleri henüz deneme çağında olduğu için Devlet yardımı gören özel teşebbüs olarak kabul edilebilirler.

Ama bunu kapitalistlerimiz pek anlayamamaktadırlar. Onlar, ajanları olan işverenler ve maliyeciler aracılığıyla Muhafazakâr hükümetlerimizi kendilerine yardım etmeleri için kandırmaktadırlar. Vergi mükellefinin cebinden çıkan bu paradan mükellefin teşebbüste elde etmesi gereken faiz hiç hesaplanmamaktadır.

Sözgelişi, maden sahiplerine verilen 10 milyon sterlinlik yardım, madenleri ipotek etme yoluyla verilmeliydi. Hükümet özel teşebbüse verdiği her 100 sterlinlik yardım karşılığında bir hisse senedi istemelidir. Aksi halde sonunda madenleri millileştirme karşılığı maden sahiplerine vereceği tazminat, hükümetin kendi sermayesine verdiği tazminat olacaktır. Tazminat bölümünde

gördüğümüz gibi bu gerçekten çok önemli değilse de, hükümetin hiç olmazsa madenlerde bir hisse sahibinin denetim hakkı olması gerekir. Özel maceracılara şartsız olarak halkın parasını vermek Hazineyi yağma etmek ve vergi mükelleflerini soymak demektir.

İşte gördüğünüz gibi kapitalist ve sosyalist hükümetler arasındaki fark, millileştirilmenin yapılıp yapılmıyacağı değildir. Çünkü her ikisi de millileştirme olmadan bir gün bile yaşayamazlar. Aralarındaki fark bu hareketin ne dereceye kadar ve ne süratle yapılacağı konusundadır. Kapitalist hükümetler millileştirmeyi ve belediyeleştirmeyi ticari bakımdan kârsız olan işlere hasredip, kârlı olan herşeyi kapitalistlere bırakmak eğilimindedirler. Kapitalist hükümetler geçici bir kamu işi için bir toprak alsalar ve işleri bitince bunu özel bir kişiye satsalar, bunun gelirini gelir vergisini indirmek için kullanırlar. Böylece önceleri milli emlak olan bir toprak parçası özel mülkiyete geçer ve gelir vergisi mükelleflerinin kazanılmamış gelirleri, vergiden kurtuldukları için artar.

Diğer yandan Sosyalist Hükümetler mümkün olduğu kadar çok toprağı kapitalistlerin zararı pahasına millet adına satın alırlar ve bu toprakların tekrar özel kişilere satılmasına şiddetle karşı çıkarlar. Fakat Rus Sovyeti örneğinde olduğu gibi toprağı ve sermayeyi sürekli kullanma zorunluğu yüzünden bunlar bu işi başaramıyabilirler. Hükümet bir dönüm verimli tarla ya da bir ton yedek geçince (sermaye) alır da tarlayı hemen sürmeye, geçince ile de üretici emeği beslemeye hazırlıklı değilse; o zaman istese de istemese de, bunu tekrar özel kişilere satmak zorunda kalacaktır. Böylece yeteri kadar hazırlıklı olmadığı için Sosyalizme doğru attığı adımı geri almış olacaktır. Savaş sırasında özel teşebbüs yıkıldığı

zaman orduyu cephanesiz bıraktığı için Flanders cephesinde nice genç askerimizin ölümünün nedeni bu olmuştu. Bundan sonra cephane milli fabrikalarda yapılmaya başlanmıştı. Savaş sona erer ermez 1918 Kapitalist Hükümeti, İşçi Partisi'nin bütün muhalefetine rağmen bu fabrikaları yok pahasına elden çıkardı. Çok uzak yerlerdeki fabrikalar (aksi takdirde bombalanmış olacaklardı) ya özel teşebbüs başka yerde daha çok iş yapabileceğini düşündüğünden, ya da özel teşebbüs öylesine sefilcesine teşebbüssüz olduğundan satılamamışlardı. İktidara İşçi Hükümeti geçince, o da barışçı amaçlarla kullanılabilecek yeni kamu teşebbüsleri örgütleyemediğinden bu fabrikaları satmaya kalkışmıştı.

Bu da size sırf sosyalist bir yöntemdir diye, üreticiliğini hazırlayamadıktan sonra toprağı toprak sahiplerinden ve sermayeyi kapitalistlerden almanın imkânsızlığını gösterir. Eğer alırsanız, Moskova Sovyeti gibi geri vermek zorunda kalırsınız. Elinizde onu kullanacak bir imkân ve hemen ertesi sabah işe başlama fırsatı varsa ancak o zaman bunu almalısınız. Başarılı bir Sosyalist propaganda dalgasına kapılan bir Kapitalist Hükümet yönetebileceğinden çok şeye el koyarsa, bunları özel işverenlere millete bugün malolduğundan çok daha ağır şartlara malolmak üzere devretmek zorunda kalır. Ve üstelik de «Ben size demedim mi?» avazeleri koparır.

3

NE KADAR SÜRECEKTİR BU?

BU DEĞİŞİKLİK hızı ne kadar olacaktır? Eğer çok geçe bırakılırsa ya da çok yavaş yapılırsa patlayacak bir ihtilâl, sonunda sağ kalanlara iç kapayıcı bir eşitlik getirecektir. Böylesine oluşmuş bir eşitlik de pek uzun sürmez. Yerleşmiş ve yüksek uygarlığa sahip ve kuvvetli bir Hükümeti olan toplumlarda, ancak çok dürüst kanunlarla bir gelir eşitliği yaratılabilir ve korunabilir. 'Kuvvetli Hükümet' elinde çok askeri olan hükümet demek değildir; bu, daha çok korkak bir Hükümeti belirleyen bir niteliktir. Kuvvetli hükümet halkın çoğunluğunun ahlâkî beğenisine sahip hükümettir. Daha açık söylemek gerekirse, polisin ve diğer yönetici Hükümet memurlarının vatandaşların sempatisine ve gerektiği hallerde, işbirliğine sahip olan hükümetlerdir.

Ahlâkı sağlam olmayan bir hükümet bugünkü düzenimizden Sosyalizme geçiş için gerekli değişlikleri ne yapabilir ne de kendisi uzun bir süre başta kalabilir. Bu geçiş de en sonunda Kamu Hizmetlerinin düzenlenmesi ve genişletilmesidir. Bu ağır ağır ve düşünerek yapılmalıdır. Hükümet değişikliklerinin kendilerini sarsmıyacağı kadar halk tarafından tutulmalıdırlar. Tıpkı bugünkü posta düzenimiz ya da yollardaki, köprülerdeki, polis hizmetindeki, lâğımlardaki Komünizmimiz gibi.

Bu değişikliğin daha çabuk yapılamaması çok üzücüdür. Ama şunu da unutmamalıdır; Musa, kölelikten kurtardığı İsraillileri o kadar özgürlüğe hazırlıksız bulmuştu ki, onları, Mısır'da köle olanların çoğu ölene kadar kırk yıl çöllerde dolaştırmıştı. Esas güçlük Mısır ile

'Vaadedilen Ülke' arasında, topu topu kırk haftada yürünerek alınacak olan mesafe değildi. Köle olarak güvenli ve iyi hayat yaşayan insanların özgür maceracılar olarak tehlikeye ve sıkıntılara katlanmaktaki tereddütleri ve şartlarla huylardaki ve fikirlerdeki değişiklikti onları bu kadar yıl dolaştıran. Hazırlanmamış bir halk kitlesine Sosyalizmi bir külçe halinde zorlamaya kalkarsak, işin sonunda olacak olan budur. Sosyalizmi anlamıyacakları, kuruluşlarını işletemiyecekleri için bunu bir haftada berbat edeceklerdir. Hatta bazıları bundan nefret bile edecektir.

Gerçek şudur; biz bu anda eski Komersiyalizm ile yeni Sosyalizm arasındaki çölde başıboş dolaşmaktayız. Sanayilerimiz, karakterlerimiz, kanunlarımız ve dinlerimiz kısmen ticarileştirilmiş, kısmen millileştirilmiş, kısmen belediyeleştirilmiş, kısmen komünistleştirilmiştir. Ve bu değişikliğin tamamlanması da başlangıcı gibi olacaktır. Yani, akıllı olmayan kadın ne olduğunu anlamıyacak, sadece hayatın bazan daha sıkıntılı bazan daha rahat olduğunu görüp kâh bu dünyanın sonunun nereye varacağını soracak, kâh durumun eskisinden çok daha iyi olduğunu söyleyecektir. Mark Twain; **«Onarmak için geç diye birşey yoktur : Aceleciliğin gereği yoktur»** demişti. Değişiklikten korkanlar varsa bunlar değişikliğin ağır ağır olmasının, birdenbire olmasından çok daha tehlikeli olduğunu düşünsünler. Yetiştirilmemiz gereği Sosyalizme uyması imkânı olmayanlarımızın sonsuzadek yaşamayacakları kendileri için çok iyi olacaktır. Çocuklarımızı bozmaktan vazgeçme imkânımız olsaydı, siyasal boş inançlarımız ve önyargılarımız bizimle birlikte ölür giderdi. Neyse ki, Sosyalizmin proleterlere getireceği büyük kazancın ve proleter ana-babaların seçmen-

lerin büyük bir bölümünü meydana getirmiş olmasının, ahlâkî eğitimi Sosyalizm yoluna doğru çekmesi beklenebilir.

İktisadi bencilliğe karşı kamuoyunun ahlâkî baskısından sözetmekten kaçınıyorum. Nasıl ki Kapitalizm düzeninde çocuklara hayatta başarının herkesten çok zengin olmak ve bunun için de hiç çalışmamak olduğu öğretiliyorsa, Sosyalizm düzeninde de bu baskı milli bilincin bir parçası olacaktır. Fakat kamuoyunun böylesine tam bir şekilde değişebileceğine inanmanın size çok güç geleceğini biliyorum.

Şu anda herkesin her zaman en çok parayı kazanacakları işi seçmedikleri ve hatta daha sıradan işler için kârlı işlerini terkettikleri halde, bir kere bir iş seçtiler mi bundan mümkün olan en çok parayı almaya çalıştıklarını bilirsiniz. Ne kadar çok almaya çalışırlarsa, haklarında o kadar iyi şeyler de düşünülür. Bunların bu huylarının devam edeceğini kabul ediyorum (gerçekte şimdi pek azı bu özgürlüğe sahiptir ya). Fakat sosyalist bir gelecekte komşusundan üstün bir ekonomik varlığa sahip olmak çabası herhalde şimdi kâğıt oyununda hile yaparken yakalanan biri örneğinde olduğu gibi o insanın toplumdaki yerini kaybetmesiyle sonuçlanacaktır.

Dördüncü Bölüm

SOSYALİZM VE..

SOSYALİZMİ anlamayan asabî insanların bu düzende çok kanun olacağı ve her hareketimizin polis tarafından düzenleneceği gerekçesiyle bundan korkmaları cahil insanların bütün kanunun ortadan kalkacağından korkmalarından daha akla yakındır. Çünkü Kapitalizm, proleterleri yokolmaktan kurtarmak ya da hiç olmazsa onları başkaldırmaya götürecek aşırılıklardan kaçınmak için sosyalizme bir milletçe hiç bir anlamı olmayan birtakım sınırlamalar getirmiştir. İşte size küçük bir örnek: Bir arkadaşım sanatla ilgili bir işte yanında birkaç kız çalıştırıyordu. Yaptığı işte rekabet fazla olmadığından işçilerinin canlarını çıkarmasına da hiç gerek yoktu. Bu adam nehir kenarında güzel bir ev tuttu; duvarları değerli kâğıtlarla kaplattı, kızların çalıştıkları yerde evlerindeymiş gibi çaylarını içmelerine imkân verdi. Gü-

nün birinde gelen bir adam kendisini fabrika müfettişi diye tanıtıp eve girdi. Şaşkın şaşkın çevresine baktıktan sonra kadınların nerede çalıştığını sordu. Arkadaşım, haklı bir gururla ve müfettişin bu kadar güzel bir fabrika görmemiş olduğuna emin olarak; «İşte burada,» diye cevap verdi. Fakat müfettişler; «Kanun gereğince işçilerinizin görebileceği bir yere asmanız gereken çalışma tüzüğü nerede?» diye sordu.

Arkadaşım; «Böylesine değerli kâğıtlarla kapladığım duvarlara ve salon haline getirdiğim işyerimi o kötü şeyleri asmamı beklemezdiniz herhalde,» dedi. Müfettiş; «Tüzüğü asmadığınız için ceza göreceksiniz, fakat bundan da ötesi duvarlarınızı tüzüğe göre belirli sürelerde badanalayacağınız yerde kâğıtla kaplamış olduğunuzdan dolayı da suç işlemiş sayılıyorsunuz,» dedi buna karşılık olarak. Arkadaşım; «Hay Allah kahretsin!» diye sinirlendi. «Ben burasını insanın evi gibi, yuvası gibi güzel yapmaya çalışıyorum. Unutmayın ki, kızlar çaylarını da burada içiyorlar.»

Müfettiş; «İşçilerinizi çalıştıkları yerde yemek yemeye zorladığınız için ayrı bir cezaya daha çarptırılacaksınız. Bu Fabrika Kanunları'nın ağır bir ihlâlidir,» dedi. Adam kapıdan çıkarken arkadaşım suçüstü yakalanmış bir cani imiş gibi hissediyordu kendini.

Fakat nasılsa müfettiş aklı başında bir insanmış. Geri gelmemiş, cezalar tahakkuk ettirilmemiş, duvarlar kâğıtlı kalmış ve yasak çay saatleri devam etmiş. Fakat bu olay Kapitalizm düzeninde kişisel özgürlüğün kötü yollarda olduğu kadar iyi yollarda da ne kadar kısıtlanmış olduğunun iyi bir örneğidir. Kadınların söz konusu olduğu yerlerde, onların erkeklerden daha çok korunmaları gerektiği kabul edilir (sanki erkekler fabrika içinde

kadınlardan daha özgürmüşler gibi). Bu nedenle de tüzükler öylesine sıkı olarak düzenlenmişlerdir ki erkeklerin girdiği pek çok işe kadınlar giremezler. İş müfettişinin yanısıra gelirinizi didik didik edip büyük bir kısmını elinizden alan Vergi Müfettişleri, çocuğunuzun okula devam edip etmediğini kontrol için gelip çocuğunuzu elinizden alan müfettişler; evinizi ve lâğımınızı kendi gönlünüze göre değil de emirlerine göre yapmak zorunda olduğunuz bölgesel belediye müfettişleri, Yoksulluk Kanunu müfettişleri, aşı müfettişleri ve şimdi aklıma gelmeyen daha bir sürü müfettiş vardır. Kapitalist düzenimizin kötüye kullanılmasına tahammülümüz azaldıkça bunları çoğaltmak eğilimi de artmaktadır. Fakat özgürlüğümüze olan bu müdahaleleri yakından inceleyecek olursanız bunların kendilerine bakacak kadar zengin olanlara uygulanmadığını göreceksiniz. Sözgelişi, okula devam müfettişi değeri belli bir miktardan yukarı olan evlere uğramaz, oysa bunların içindeki çocukların eğitimi de utanç verici bir şekilde ihmal edilmektedir çoğunlukla. Yoksullar olmasaydı Yoksullar Kanunu müfettişleri de olmazdı. Bizi aşırı çalıştırarak, ya da rahatsız, güvenliksiz, sağlığa zararlı fabrika ve işyerlerinde çalışmaya zorlayarak sırtımızdan kâr edecek insanlar olmasaydı bugünkü işyeri tüzüklerimizin pek çoğu gereksiz olurdu ve hatta bunların bir kısmı yapılan işi bile engellerdi.

Bir de polisi düşünün: Namuslu kadının dostları ve hırsızların, serserilerin, dolandırıcıların, isyancıların, üçkâğıtçıların, sarhoşların ve fahişelerin düşmanları olan polisleri. Polis memuru, tıpkı arkasında bekleyen asker gibi, bugün ancak yoksulların meşru bir yoldan soyulmalarını korumaktadır. Üretici bir emekçinin emeğiyle

üretilen servetin kira ya da faiz olarak bir boşgezerin ya da onun asalağının cebine gittiği her yerde bu meşru soyulma olayı vardır. Hatta herhagi bir mal sahibine kapalı bir yerde yatıp uyumak için kira vermek istemediğiniz zaman **'sokakta yatmak'** gerekçesiyle bizi tutuklama hakları bile verilmiştir kendilerine. Polisin görevinin bu bölümünü, bunun uygulama alanı bulduğu yoksulluğu ve yoksulluğun yarattığı hırsızlığı, dolandırıcılığı, isyancılığı, üçkâğıtçılığı ve fahişeliği kaldırıp attığınız zaman polis görevinin en hoş olmayan tarafını ortadan yoketmiş olursunuz.

Yoksulluğu yokedince bunun doğurduğu üzüntü ve mutsuzluğu da yoketmiş olacağız. Bu üzüntü ve mutsuzluğa karşı insanlar, tıpkı acı verici bir ameliyat geçirdikleri zaman sun'i duygusuzluğa başvurdukları gibi, sun'i mutluluğa başvururlar. Alkol sun'i mutluluk, sun'i yüreklilik, sun'i neşe, sun'i tatmin doğurur ve böylece aksi halde durumlarına katlanamıyacak milyonlarca insan için hayatı yaşanabilir bir hale sokar. Alkol bir nimettir onlar için. Fakat yazık ki vicdanı, kendine hakimiyeti ve normal vücut faaliyetlerini bozarak etki yaptığı için suç, hastalık ve büyük çaplı ahlâk düşüklüğü de yaratır. Bu öylesine büyük bir sorun haline gelmiştir ki Birleşik Amerika Devletlerinde içki yapımı ve satışı bütünüyle yasaklanmıştır. Burada da aynı şeyin yapılması konusunda kuvvetli bir hareket başlamıştır.

Sun'i mutluluğu ortadan kaldırmak için gösterilen bu çabaya karşı olan direnmenin şiddeti, bunun Kapitalizm düzeninde ne kadar vazgeçilemez birşey olduğunu ortaya koymuştur. Geçenlerde de Londra'da güpegündüz ünlü bir Amerikalı İçki Yasakçısı, tıp öğrencilerinin saldırısına uğramış ve bir gözünün çıkması ve birkaç

yerinin kırılması pahasına ellerinden kurtulabilmişti. Eğer bu adam başka bir konuda aynı derecede ünlü olmuş olsaydı Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti saldırganların ağır bir cezaya çarptırılmalarını isteyecekti. Ve bu isteği yerine getirilmediği takdirde öfkeli Amerikalılar savaş açılması için tepinmeye başlayacaklardı. Fakat yoksulun sefaletini ve zenginin boşluğunu katlanabilir yapan alkolün bu düşmanı için ne kendi ülkesinin halkı ne bizim halkımız ağızlarını bile açmadılar. Anlaşılan iki bacağından tutulup ikiye ayrılsaydı, kamuoyu bunun çok yerinde bir hareket olduğunu söylemekle yetinecekti.

Fakat çağdaş mutluluk verici ilâçlar yanında alkol pek hafif kalmaktadır. Bu ilâçlar insanda basit bir tatmin ve kendini beğenme değil, aşırı bir heyecan uyandırmaktadırlar. Etkisi geçtikten sonra düşeceğiniz korkunç rahatsızlıktan gittikçe daha fazla ilâç alarak kurtulabilirsiniz. Sonunda öyle bir yaşayan ölü haline gelirsiniz ki, gerçekten öldüğünüz zaman çevrenizdekiler ferahlamış olurlar. Fakat bu ilâçlara çok parası ve hiç işi olmayan sınıfların öylesine ihtiyaçları vardır ki, en ağır cezalara rağmen, gayet kolay ve kârlı olan kaçakçılık işi rahatça yürütülebilmektedir. Bu sun'i mutluluk ticaretini önleme çabalarımız bizi kişisel özgürlüklerimizde kısıtlanmış duruma düşürmüştür bugün. Doktora reçete yazması için vizite ücreti ödemediğiniz takdirde (rüşvet demiyelim buna) bütünüyle masum amaçlar için bile birçok faydalı ilâçları satın almamızın imkânı kalmamıştır.

Yine de birtakım kuvvetli uyuşturucu ilâçların yasaklanması halk tarafından desteklenmektedir. Alkolün yasaklanması, buna cesaret edilen yerlerde maddi refahı arttırdığı halde, en güçlü hükümetler bile bu yasakla-

maya karşı yükselecek tepkiden kaçınmaktadırlar. Siz millete Yeşilaycı olarak gecekondu yerine kendi katlarında oturabileceklerini; kendi arabaları olabileceğini, bankada hesap açtırabileceklerini ve üstüne üstelik on yıl daha fazla yaşayabileceklerini ispat edersiniz. Onlar buna inanmıyacaklardır. Fakat karşılarına bu konularda yapılmış olumlu Amerikan istatistiklerini çıkardığınız zaman da, gecekondularında otuz yıl mutlu yaşamayı, kırk yıl arabalarıyla, banka hesaplarıyla, evleriyle mutsuz yaşamaya tercih edeceklerini söyleyeceklerdir.

Kocasının ayyaş olduğundan, kendisini ve çocuklarını mahvettiğinden yakınan bir kadın bulun, onu Yeşilaycı olmaya kandırın; bir de bakacaksınız az sonra yine kocasını içmeye teşvik edecektir. Kocasının ayık olduğu zaman birlikte yaşanmıyacak kadar asık suratlı olduğunu görecektir çünkü. Onun ayyaşlığına katlanabilmek için kendisi de içkiye başlıyacak ve her ikisi de içkiden ölene kadar bu aşağılık durumda mutluluk içinde yaşayacaklardır.

Bugünkü içkicilerin çoğu, hiç içmeseler sahip olacakları fazla yararlığı aramazlar. Çok az kimse çalışma sınırının sonuna kadar çalışmaktadır bugün. Gözle görünür derecede sarhoş olmadıkça bir hanım bahçıvanın, kâtibenin ya da tezgâhtarın Yeşilaycı olup olmadığına kim aldırır sanki? Bir kadeh içkinin ölüm kalım sorunu olması ancak otomobil ve uçak kullananlarda önemlidir. Profesyonel bir bilardo oyuncusunun içki içmesi onun sonu demek olabilir. Sıradan bir iş arasında içilen bir kadeh içki, sıradan işçi eğer golf oynuyorsa **'vuruşunu zedelediği'** gerekçesiyle reddedilebilir. Böylece bir işçiye daha çok boş zaman vererek onu içki içmekten kısmen ya da tamamen menedebileceğinizi görüyorsunuz.

İşini gerektiği kadar mükemmel yapacak derecede ayık olan bir insanın, oyununu istediği kadar iyi oynayamadığı görülecektir. İnsanlar ister işlerinde olsun, ister eğlencelerinde olsun durumlarını korumak zorundaysalar alkolün kendilerine kaybettirdiği faydaları feda etmek istemezler. Birinci sınıf ile ikinci sınıf insan arasındaki fark da buradan çıkar. Bu kitap niteliğinin bir kısmını alkole ya da başka bir ilâca borçlu olsaydı, belki sizi daha çok eğlendirirdi; ama fikir bakımından daha az doğru olacağı için zihninize daha zararlı olurdu.

Bütün bu anlattıklarımı birbirine eklerseniz, yoksulluğu kaldıran ve sıradan işçilerin boş zamanlarını arttıran herhangi bir sosyal değişikliğin sun'i mutluluk ihtiyacını yokedeceğini göreceksiniz.

Mülkiyeti insanlık pahasına koruyan ve mülk sahiplerini koyunların ya da geyiklerin daha kârlı oldukları gerekçesiyle bütün bir köy halkını topraklarından sürmesine izin veren baskıcı ve haksız kanunlar konusunda zaten çok şeyler söyledik. Hiç şüphe yok ki özel mülkiyeti kaldırdığımız zaman onlar da ortadan kaldırılacaktır.

Şimdi de Sosyalizm düzeninde kişisel özgürlüğe yapılacak ve derecesini şimdiden hayal bile edemiyeceğiniz bir müdahaleye geliyorum. Cebimizde paramız varsa, istediğimiz kadar tembel olabiliriz. Ve ne kadar çok hayatımızda tek bir gün bile çalışmamış ve çalışmaya da niyetimiz yokmuş gibi görünürsek her karşılaştığımız memur bize saygı gösterir; herkes bizi kıskanır, bize dalkavukluk etmeye kalkar. Bir köy okuluna girdiğimiz zaman bütün çocuklar saygıyla ayağa kalkıp bizi selâmlarlar. Oysa, içeri giren bir marangoz ya da muslukçu olsa kıllarını bile kıpırdatmazlar.

Kızına zengin bir tembel bulan ana bundan gurur duyar; bir milyon kazanan bir baba bunu, çocuklarını zengin tembeller yapmak için kullanır. Çalışmak dinimize sövgüdür; toplumsal kanunlarımızın ilk maddesine göre çalışmak utanılacak birşeydir. Sokakta elinde bir paket taşımak sadece güç bir iş değil aynı zamanda olduğundan aşağı görünmektir de. Güney Afrika'da olduğu gibi, ortalıkta paketi taşıyacak kara adamlar varsa, bu işi yapan bir beyaz göremezsiniz. Londra'da bu aşırılıkları züppelik olarak karşılamaktayız, ama bir Mayıs öğleden sonrası kaç hanımefendi Bond Sokağında bir güğüm süt taşır dersiniz?

İnsan tembelliği bilinen bir şey olduğundan Sosyalizm düzeninde de bir kadının paketini ya da güğümünü başkasına (sözgelişi, kocasına) taşıttırabileceği sürece bunu taşımayacağı şüphesizdir. Fakat paket taşımak çalışmak demek olduğu için kimse bunu yapmanın utanılacak bir şey olduğunu aklına getirmiyecektir. Tembel insan yalnızca bir haydut ve serseri olarak değil, hırsızların en kötüsü, milletin parasını dolandıran bir insan olarak kabul edilecektir. Polis bu tipleri yakalamakta çok güçlük çekmeyecektir. **«Payına düşeni»** yapmadan payını alan tembelleri herkes kıskanacağından bunlar hemen ihbar edileceklerdir. Payından çok iş yapan ve ülkeyi bulduğundan biraz daha zengin bırakan kadın gerçek bir hanımefendi olacaktır.

Bugün işçiler arasında varolan züppelik de sona erecektir. El işi ile kafa işi, toptan ticaret ile parakende ticaret arasındaki gülünç toplumsal ayrımlarımız gerçekte sınıf ayrımlarıdır. Sözgelişi bir doktor gayet pis bir ameliyat yapma ustalığından gurur duyuyor fakat bir kova kömürü bir odadan diğerine taşımayı şerefine ye-

diremiyor olabilir. Bunun nedeni bu işlerden birinin diğerinden daha çok el işi olmasından değildir. Bunun tek nedeni, cerrahi ameliyatların mülkiyet sahibi sınıfın genç oğulları, kömür taşımanın ise proleterlerle ilişkili olmasıdır. Küçük bir hırdavatçının kızı büyük bir demir tüccarının oğlu ile evlenmeye layık görülmüyorsa, bu, demiri kilo ile ya da tonla satmanın iki ayrı cins iş olmasından değildir. Küçük hırdavatçıların genellikle yoksul, büyük demir tüccarlarının ise zengin olmasındandır.

Ortada zengin ve yoksul diye birşey kalmayıp mülkiyet sahibi sınıftan gelmiş olmak üstün tutulmayınca, herkes her işe koşacak ve kendilerini bedenî güçlerini harcamaktan meneden her çeşit iş bölümüne başkaldıracaklardır. Benim özellikle bir yere oturmuş olarak çalışmak zorunluğum bende bir kol işçisi olmak özlemi yaratmıştır. Parmaklarım artık yazamıyacak hale gelince çalışma delisi olan bahçıvana bana da bir kaç iş bırakması için yalvarırım. Çünkü sokağa çıkıp yol işçileriyle birlikte çalışamam, hem adamların elinden ekmeklerini almış olurum hem de birbirinden ayrı huylarımız, konuşmamız ve yetiştirilmemiz yüzünden bir arada rahat dostluk edemeyiz. Bütün farklılıkları doğuran şey anababamızın gelir ve sınıflarındaki farklılıktır.

Fakat Sosyalizm bir kere bütün bu farklılıkları silip süpürdü mü, kendi gücümün yettiği her işe, arkadaşlarıma zarar yerine fayda vereceğime inanarak, el atabilirim. Üstelik şimdi ancak meslek sahiplerine ve zenginlere iyi bir dost olabildiğim halde o zaman onlarla da dostluk kurabilirim. O zaman her şey çalışmak lehine ve tembellik aleyhine düzenlenmiş olacaktır: Herhalde tembel olmak şimdi yankesici olmaktan çok güç olacaktır. Tembellik sadece büyük bir suç değil aynı zamanda en aşağı

cinsinden terbiyesizlik olarak kabul edileceği için kimse bu kanunları tabii özgürlüğün ihlâli anlamına almıyacaktır.

Sermayenin serveti arttırdığından dolayı hiçkimsenin sizin aklınızı insanların çalışmadan sermaye ile yaşayacaklarını söyleyerek çelmemesi için izin verirseniz bir an geri dönüp, sermayenin üretici niteliğini nasıl aldığını açıklıyayım.

Sermayenin, savaşta olduğu gibi yıkıcı amaçlar için değil de üretimi arttırmak için, yani gelecekteki işin zahmetinden ve zamanından tasarruf yapmak için kullanıldığı durumları ele alalım. Ülkenin bütün malları üreticilerinden tüketicilerine kötü yollardan hayvan sırtında ya da arabayla getirildiği zamanlar insanın, hayvanın emeğinin ve zahmetinin ve zamanın maliyeti o kadar yüksek oluyordu ki çoğu şeyler üretildiği yerde tüketiliyordu. Bir köyden diğerine yiyecek yollamak imkânsız olduğundan, bir yerde açlık varken yüz mil ötede bir köyde bolluk olabiliyordu. Eğer yol işçilerini, mühendisleri ve diğer işçileri ülkeyi demiryolları, kanallar, karayolları ile donatırken ve bunların üstünde gidecek trenler, gemiler ve otomobiller yaparken onları besleyecek kadar yedek geçince (sermaye) olursa o zaman her türlü mal bir yerden bir yere hem kolay hem de ucuz olarak gönderilebilir. Eskiden yüz mil öteden yiyecek getirtemediği için açlıktan ölüme mahkûm olan bir köy şimdi Rusya'da ya da Amerika'da yetişen buğdayı ve Almanya ve Japonya'da yapılan ev eşyasını gayet ucuza alabilir. Bu işlem sırasında yedek geçincenin tamamı kullanılacaktır. Tıpkı savaş için ödünç verilen sermaye gibi tükenecektir bu. Fakat geride karayolları, demiryolları ve makineler kalmış olacaktır. Bu emeğe yardımcı olan şeyleri yoketmek

her yıl vergilendirme ile Milli Borca el koymamızdan bambaşka bir şeydir. Bu bizi daha yoksul ve uygarlıktan daha uzak bırakacaktır. Hatta çağdaş nüfus demiryolları ve makineler olmadan kendisini besliyemiyeceği için birçoğumuz açlıktan ölürüz bile.

Herşeye rağmen yollar ve makineler kendi başlarına hiçbir şey üretemezler. Bunlar ancak emeğe yardımcı olabilirler. Bunların sürekli olarak emekçiler tarafından onarılmaları ve yenilenmeleri gerekir. Eğer milleti çalışmazsa, fabrikalarla ve makinelerle tıkabasa dolu olan, dört bir tarafı çeşitli yollarla kaplanan, içleri uçak ve otomobil dolu hangarları ve garajları olan bir ülkede pastan başka hiçbir şey üretilemez. Sabah kahvaltısı diye demiryolunu, öğle yemeği diye kaynamış uçakları, akşam yemeği diye kızarmış, buharlı çekiçleri yiyemiyeceğimiz için bütün bu uygarlık başarılarının ortasında açlıktan ölüverirdik. Tabiat bize çalışmadan yaşama imkânını tanımamıştır. Geçmiş emek bize yardımcı olabilir, ama bugünkü emekle yaşayabiliriz ancak.

Bir işçi grubuna tükettiklerinden çoğunu üretmelerini ve diğer bir gruba da yolları ve makineleri yaparken bu fazlalıkla geçinmelerini söylersek emeği daha üretici yapmış oluruz. Fakat yollar ve makineler bize her kolaylığı sağlayıp biz parmağımızı bile oynatmadan bütün işleri yaparlarken biz çalışmadan oturamayız. Günlük çalışma saatımızı iki saata indirebilir ya da gelirimizi on katına çıkarır ya da bunların her ikisini birden yapabiliriz, fakat tılsımlı bir değnek dokunmuşçasına hiçbirimiz namuslu yoldan tembel olamayız.

Bir insanın üretici bir iş ya da bir hizmet yapmadığını gördüğünüz zaman onun başka insanların emeğini sömürdüğüne emin olabilirsiniz. Belirli kimselere bu ayrı-

calığı tanımak bazan gerekli bazan gereksiz olabilir. Şimdiki düzenimizde emek tasarrufunu sağlayan bir kimseye patent hakkı diye bir şey verdiğimizi söylemiştim: Yani, ondört yıl süre ile o makinede çalışan işçilerin ürettiklerinin bir payını alabilir bu adam. Bir insan bir oyun ya da bir roman yazarsa ona bir telif hakkı tanırız; bu da o kitabı okuyan ya da o oyunu seyreden insanların ona ve mirasçılarına elli yıl süreyle bir miktar para ödemesi demektir. İşte bu eski elişleri ile, Kutsal Kitap'la ya da Shakespeare'in eserleri ile yetineceğimiz yerde insanların makine icat etmeleri, kitap ve oyun yazmaları için onları teşvik etmenin yoludur.

Bunu gözlerimiz açık ve belirli bir amaç için yaptığımızdan ve verilen imtiyazın o şeyi yaratmak için gerekenden çok uzun süreli olmamasını sağladığımızdan dolayı, bunun iyi bir şey olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Birinci James devrinde Su Şirketi'ne bir iki yüz sterlin yatırmış olan bir kimsenin mirasçılarının ve torunlarının sonsuzadek Londra şehri vergi mükelleflerinin sırtından geçinip tembelce yaşamalarına göz yummak kötü ve budalaca birşeydir.

Herkesi dünyadaki gündelik işlerden payına düşeni yapmaya zorlayacağı için Sosyalizmin bir istibdat yönetimi olduğunu söylemek, bir budala beyni ile serseri bir ruha sahip olunduğunu itiraf etmek demektir.

Genel bir deyimle, kanunun olmamasının istibdadın olamıyacağı demek olduğunu düşünmek yanlıştır. Moda istibdadını alın örnek olarak; bu kanun başkalarının önüne üstümüze birşeyler giyerek çıkabildiğimizi öngörmektedir. Kanun hiçbir zaman bir kadının ne giyeceğini belirtmemektedir. Bütün söylediği halk içine çıktığı zaman çıplak olamıyacağı, üstünü birşeylerle örtme-

si gerektiğidir. Fakat bu, kadının canının istediğini giyeceği anlamına mı gelmektedir? Kanun bakımından evet, fakat toplumsal bakımdan kadın, her kanunun onu zorlayabileceğinden daha ağır bir köleliğe itilmektedir. Garson ya da hizmetçi ise ne giyeceği sözkonusu bile edilemez: Ya üniforma giymeli ya da işini kaybedip açlıktan ölmelidir. Yok eğer bir düşes ise ya moda olan biçimde giyinmeli ya da herkesin gözünde gülünç duruma düşmelidir. Evi dışında çalışarak kazancını sağlamak zorunda olan bir kadın da iyi giyinmesinin gerekliliğini duyacaktır. Yani kendisine yakışsa da yakışmasa da ya da dolabında daha çok iş görecek ama modası geçmiş el biseleri de olsa modaya göre giyinmek zorunluluğundadır. Çalıştığı yerin sınıfı yükseldikçe bu bağlar daha da sıkıştırır kendisini. Çöpçü bir otel yöneticisinden daha imtiyazlıdır giyeceğini seçmek konusunda, ama bu özgürlüğünü otel yöneticisi gibi iyi giyinmek zorunluluğu ile her an değiştirmeye hazırdır.

Giyim sorunu bugünkü özel işlerde çalışmanın bizi kanunda yeri olmayan sınırlamalara sokmasının pek bilinen bir örneğidir. Kamu hizmetinde, sosyalize hizmetlerde çalışan bir koca sosyalize olmamış hizmetlerde çalışan bir kocadan daha özgürdür. Üçüncü mevkide yolculuk edebilir, sırtına kendisine rahat gelen bir elbise giyebilir; pazar günlerini canının istediği gibi harcıyabilir. Oysa, diğeri birinci mevkide yolculuk edecek, uzun bir palto ile silindir şapka giyecek; iyi bir mahallede oturacak ve pazar günleri mutlaka kiliseye gidecektir. Karıları da tıpkı kocaları gibi yaşamak zorundadırlar.

Daha önce de gördüğümüz gibi çocuksu insanlar hayatlarını hep başkalarının düzene koymasını isterler. Ve bu tekdüzeliği (monotonluk) değıtmak için de arası-

ra yaramazlık tatilleri yapmaktan zevk alırlar. Güçlü kuvvetli olanların da asker ya da iyi memurlar olduklarını görmüştük. Bu insanlar kendi başlarına bırakılırlarsa moda, görenek, görgü kanunları icat ederler, kendi ruhlarına sahip bile çıkamayıp hep «başkaları ne der?» kaygusuyla yaşarlar. Hatta istediklerini yapacak kadar zengin olsalar bile böylece yaşamayı tercih ederler. Bir özgürlük aracı olan paraya yazık olmaktadır bunların elinde. Sosyalizmin kendilerinin her içeceğini, yiyeceğini ve giyeceğini düzenliyeceği için katlanılmaz bir şey olduğunu söylediklerini duyduğunuz zaman güleceğiniz gelir. Bunlar kibar bir sokakta kibar bir şapka giyemeden dolaşamıyacak kadar kendilerini ezen ve yiyeceklerini, içeceklerini, giyeceklerini, çalışma saatlarını, dinlerini ve politikalarını düzenleyen toplumsal bir istibdadın altında titremektedirler oysa.

Gelenekçi olanların bu koyun gibi düşüncelerini pek de değersiz bulmayın! Hiçkimse bir toplumda gelenekler olmadan yaşayamaz. Bunun nedeni, gelenekçiliğin kendilerine daha çok özgürlük verebileceğidir

I

SOSYALİZM VE EVLİLİK

SOSYALİSTLER yeni özgürlükler vaadettikleri zaman insanların yeni kanunlardan çok yeni özgürlüklere karşı çıktıklarını unuturlar. Bir kadın bütün ömrünce zincire bağlı dolaşmışsa ve bütün diğer kadınların da öyle olduklarını görüyorsa, zincirlerini çıkartmak düşüncesi onu korkutur. Zincirleri olmadan kendisini çıplak hisse-

der ve kendisi gibi düşünmeyen herhangi bir küstah kadının polis tarafından tutuklanmasını ister. Çinli kadınlar çarpık ayaklarını düzeltecek modaya karşı çıkmaya cesaret edebilmişlerdir. Eğer zincirler insanı saygıdeğer gösteriyorsa onları koymak çıkartmaktan çok daha kolaydır.

Rusya'da Çarlık devrinde evlilik kopmaz bir bağ idi. Boşanma diye birşey söz konusu değildi, değildi ama, bizde de olduğu gibi, yaygın bir gayrimeşru çok eşlilik hayatı da sürüp giderdi. Bir kadın evlenme zorunluğu duymadan bir erkekle yaşayabilirdi. Bir erkek de aynı şekilde bir kadını evlenmeden evine alabilirdi. Gerçekten de herbirinin bir çok eşi olabilirdi. Komünizm yönetiminde Rusya'da bu durum tam tersine çevrilmiştir. Evli bir çift anlaşamıyorsa, Protestan İngiltere'de olduğu gibi kendilerini rezil etmeden boşanabilmektedirler. Bu durum, evlenmiş ya da evlenmemiş pek çok İngiliz kadınını dehşete düşürmektedir. Fakat Sovyetler gayrımeşru ilişkilere izin vermemektedirler. Bir erkek bir kadınla karı koca hayatı yaşıyorsa, önceki karısını boşamak pahasına onunla evlenmek zorunluğundadır. Onunla birlikte yaşayan kadının karılık hakkı vardır ve bunu istemelidir. Pek çok İngiliz beyefendisi erkek özgürlüğüne bu derece müdahale ettiği için Sovyet kanun yapıcılarını canavarlar gibi görmektedirler. Kendileriyle aynı düşünceyi paylaşan kadın sayısı da pek o kadar az değildir.

Çok evliliğin meşru olduğu ülkelerde, kocanın bütün karılarına eşit derecede ilgi göstermesini sağlayan kanunlar, şimdi kanunen tek bir karısına ilgi gösterme zorunluğu olmayan bir İngiliz erkeğine dehşetli gelmektedir.

Evlilik kuruluşu Sosyalizmin bir parçası değildir. Sanki bütün dünyada aynı şeymiş gibi sözünü ettiğimiz evlilik, ülkeden ülkeye, dinden dine bir takım değişiklikler gösterir. Bir Katoliğin tek eşli ve boşanma imkânı olmayan evliliği ile Hindistan'daki sınırsız eş alabilme şeklinde anlaşılan evlilik arasında çok dereceler vardır. Bazı evlilikleri yalnız ölüm ya da Papa'nın bildirisi bozabilir, bazı boşanmalar da bir şampanya gibi ismarlanır birtakım otellerde. Hepsi de birbirinden ayrı olan İngiliz, İskoç ve İrlanda evlilikleri vardır. Dinsel nikâh ve belediye nikâhı vardır. Evliliğin tam karşısında rahipler, rahibeler, bazı Komünist mezheplerde rastlanan evlilikten imtina vardır. Sosyalizmin bütün bunlarla doğrudan doğruya bir ilişkisi yoktur. Gelir eşitliği tarafsız olarak her din, her mezhep ve her Devlet'te uygulanabilir olup, tek evlilik taraftarları için de, çok evlilik taraftarları için de, hiç evlenmeyenler, evlenme ehliyeti olmayan bebekler ve evlenme çağını çoktan aşmış doksanlıklar için de geçerlidir.

Şu halde Sosyalizmin şu ya da bu biçimde evlilik kuruluşunu değiştireceği ve hatta onu büsbütün ortadan kaldıracağı konusundaki köklü inanış nereden gelmektedir? Niçin pek kibar İngiliz gazeteleri bile 1917 Rus ihtilâlinden sonra, Sovyetlerin toprağı ve sermayeyi millileştirdikten sonra Sosyalizm mantığı gereği olarak, kadınları da millileştireceği sonucunu çıkardılar?

Elbette bu görüşün en başta gelen açıklaması, sözkonusu gazetelerin kadınları hâlâ diğer mallar gibi millileştirebilecek bir mal olarak gördükleridir. Böylece de bir komünistin bu gayet erkekçe görüşü nasıl olup da anlayamadıklarına akıl erdirememektedirler. Fakat bütün bu saçma sözlerin altında yatan gerçek, Sosyalizmin

evlilik ve aile hayatı üzerinde çok büyük bir etkisi olacağıdır. Bugün evli bir kadın, erkek bir köleye zincirlenmiş dişi bir köle, genç bir kız ise anababasının elinde ve evinde bir tutukludur. Kişiler arasındaki ilişkiler şefkatliyse ve kuvvetlerini kötüye kullanmıyorlarsa, bu durum, bunu olağan olarak görecek şekilde yetiştirilmiş insanlar tarafından katlanılabilecek bir durum olabilir. Fakat taraflar bencil, zorba, kıskanç, zalimseler ve çatışan zevklere ve inançlara sahipseler, birbirlerini anlıyamıyorlarsa, bu durum ancak anlatılması imkânsız mutsuzluk doğurur.

Kapı kilitli olmadığı ve kurbanlar istedikleri anda sokağa çıkabilecekleri halde niçin bu mutsuzluğa katlanılmaktadır? Kapının öte yanında kendilerini açlıktan ölümün beklediği için elbette. Yeminler ve görevler mutsuz kadınlar ve asi genç kızları başka çareleri olmadığı için evde tutabilmektedirler. Ama tek bir yemeklerini, tek bir gecelik barınaklarını ve sonunda toplumsal durumlarını kaybetme tehlikesi olmasaydı; İbsen'in ünlü oyunundaki Nora Helmer gibi evinden kaçacak pek çok karı-koca ve çocuk olacaktı.

İşte Sosyalizm onlara bu imkânı tanıyacağı için birçok mutsuz evlilikleri ve yuvaları yıkacaktır. Bu aslında istenilen bir şey olduğundan bundan nefret ediyor tavırları takınmamalıyız. Fakat olacağından çok aile yıkılmasını da beklememiz gerekir. Sonucunun çocuklarının ortadan kaybolması olduğunu anlayınca hiçbir anababa şimdi bazılarının yaptığı gibi onları ezmeye kalkışmayacaktır. Evliliklerinin ancak her ikisini de mutlu kılması şartıyla devam edeceğini bilen karı ve kocalar birbirlerine şimdi hayal bile edemiyecekleri kadar iyi davranmak

zorunda kalacaklardır. Bütün olarak aile ilişkilerinde öylesine gözle görünür bir iyileşme olacaktır ki, Sosyalizm düzeninde şimdikinden daha az yuvanın yıkılabileceğini söyleyebiliriz. Fakat yine de bir farklılık, iyiye yönelen bir farklılık olacaktır. Bir kadının kocasını bir iki haftalık değil de bir daha hiç dönmemeye niyetli olarak terketmesi halinde, isteseler de istemeseler de derhal boşanacaklardır. Oysa, bugün terkedilmiş bir kadın ya da erkek, sırf öç almak amacıyla boşanmaya rıza göstermiyerek terkeden eşin yeniden evlenmesini engellemektedir. Bu durumlara katlanmamak için Rusya örneğini benimsemeliyiz. «Sana ben sahip olamazsam, kimse olamaz!» zihniyeti açık olarak kamu ahlâkına aykırı düşmektedir.

Laik Devlet bu evlilik konusunda Kilise ile büyük kavgalara girecektir. Kiliseler, evliliğin, Tanrının ancak kendilerine tanıdığı mutlak bir hak ile yönetileceği metafizik bir iş olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre Devlet'in hiçbir şeyi değiştirmeden onların doğru olduğunu söyledikleri şeyleri zorla yaptırması gerekmektedir. Devlet bakımından evlilik, iki vatandaşın çocuk yapmak için bir belge almalarıdır. Devletin, kendisini meydana getiren topluluğun sayısı hakkında konuşmaya bir hakkı olmadığını ve bir değişiklik yapmak gerekince, bu miktarın ne kadar arttırılıp eksiltileceğine karar veremiyeceğini söylemek, millete, aklı başında bir insanın bir kayıkçıya yapmıyacağı davranışta bulunmak demektir. Kayıkçının kayığı on kişi taşıyabiliyorsa ve siz ona Tanrı'nın size onun karşı kıyıya geçmek isteyen herkesi hatta bin kişi olsa bile alması gerektiğini açıklamış olduğunu söyleyecek olursanız, kayıkçı on kişiden fazlasını almamakta ısrar edecektir. Buna karşılık siz inatçılık eder ve kayığa iki kişi daha sokmaya kalkışırsanız kafanıza kü-

reği yersiniz. Ve hiç şüphesiz kayıktaki on yolcu da bu işte ona yardımcı olacaklardır.

Kapitalizmin emekçileri üretici işlerden çekmesiyle yarattığı suni nüfus artışını Sosyalizm hallettikten sonra Devlet gerçek bir nüfus sorunuyla karşı karşıya kalacaktır: Ülkede ne kadar insan olması uygundur? Kapitalistlerin iş bulamadıkları bir milyon kadar insandan kurtulmak için Devlet şimdi savaşa ve özellikle çocuklarda yüksek ölüm oranına başvurmaktadır. Afrika, Amerika ve Avustralya milyonlarca insanımızı arı sürüleri gibi çekip almıştır. Fakat zamanla göç edilebilecek ülkeler de dolar ve şimdi Amerika ve Avustralya'nın yaptığı gibi kapılarını yeni gelenlere kapatırlar. Nüfusumuz yine de artmakta devam ederse, yeni doğan bebekleri, tıpkı kedilere yaptığımız gibi, sepete koyup denize atmak yöntemini düşünmek zorunda kalabiliriz. Aslında bu bugün önüne geçilmesi imkânı olan çocuk ölümüne ve kürtajlar sonunda öldürülen çocukların ölümüne göz yummaktan daha feci birşey değildir. Bunun bir çaresi evli çiftlerin belirli bir sayıdan fazla çocuk sahibi olmaları halinde kendilerini ağır cezalara çarptırmak olabilir. Fakat anababayı cezalandırmak, istenmiyen çocukları ortadan yoketmez ki. Gayrımeşru çocuk analarının en ağır şekilde cezalandırılmaları bile gayrımeşru çocuk sayısında bir azalma yaratmamıştır. Herhangi bir Devletin aile başına düşen çocuk sayısını sınırlaması onun doğum kontroluna razı olması ve hatta bunu kadınlara öğretmesi ile sonuçlanacaktır. Bu da hemen kilise ile çatışmasına sebep olacaktır.

Fransa'da bugünkü Devlet nüfusu arttırma çabası içindedir. Böylece İsraillilerin ve 1843'te İllinois'te Joseph Smith ve Mormonlarının durumuna düşmüştür. İsrailli-

lerin ve Mormonların sayılarının artması kendilerini çok sayıda olan düşmanlarından kurtaracaktı. Joseph Smith de Hazreti İbrahim'in yaptığını yaptı: Çok evliliğe izin verdi. Biz böyle bir tehlike içinde olmadığımız için, onun bu hareketinde müstehcen şakalar yapma fırsatı gördük ancak.

Bu olay batı uygarlığının da ihtiyaç doğduğu zaman doğulu ülkeler gibi çok evliliğe yanaşabileceğini ispat ettiği halde, Fransız Hükümeti, pek geçerli nedenlerle Fransa'ya bu çareyi teklif etmedi. Bunun başka bir yolu da çok çocuklu ailelere ödüller ve madalyalar vermek (onbeş kişilik ailelerin resimleri dergilerde yayınlanır), onları vergiden muaf tutmak, doğum kontrolunu ahlâk dışı olarak suçlamak; yeni bir evliliğin yapılacağı durumlarda boşanmayı kolaylaştırmaktadır. Bu tedbirlerin hiçbirine Kilise itiraz etmiyecektir. Zorunlu anababalık zorunlu askerlik hizmeti gibi yapılabilir: Fakat hizmet zorunda olan askerin masrafını nasıl Devlet kendi cebinden ödüyorsa, bir ana olmaya zorlanan bir kadından da bunun masrafını ödemesi pek beklenemez.

Fakat tek evliliğin devam etmesi için de kadın ve erkek sayısının aşağı yukarı eşit olması gerekmektedir. Eğer savaş erkek nüfusunu yüzde 70, kadın nüfusunu da yüzde bir oranında azaltmışsa o zaman derhal çok evlilik düzeni kurulacak, anababalık zorunlu kılınacak, bütün kiliseler de bunu canü gönülden destekleyeceklerdir.

Böylece sonunda, Kiliseler ne derse desinler, evlilik konusunda karar verecek olan Kapitalist ya da Sosyalist Devlet'tir. Kapitalizmin yarattığı nüfus karışıklığını önlemek için Sosyalist Devlet, Kapitalist devletten daha müdahaleci olacaktır. Demin de söylediğim gibi

Devlet işte o zaman gerçek nüfus sorunuyla karşılaşmış olacaktır. Fakat şimdi hiç kimse en iyi bir hayatın dönüm başına kaç kişiyle yaşanabileceğini bilmediği için, bu gerçek nüfus sorununun da nasıl olacağını bilememektedir. Boer'ler gibi komşunun bacasının görünmeyeceği kadar uzakta yaşamak ideali vardır. Bass Rock'-ta olduğu gibi bir yere mümkün olan en çok insanı sığdırabilme ideali vardır. Sayfiye evleri ideali ve dev oteller ideali vardır. Toplum sorunu pratik bir şekle sokacak kadar örgütlenmedikçe, gelecektekilerin bu konuda ne karara varacaklarını ne siz ne de ben bilemeyiz.

2

SOSYALİZM VE ÇOCUKLAR

KÜÇÜK ÇOCUKLAR konusunda müdahalede doğrusu eski Romalıların anababa haklarını çoktan aşmış durumdayız. Tam dokuz yıl süreyle günün en önemli saatlarında çocuk anababasının elinden alınmakta ve özel bir çocuk yerine bir Devlet okulu çocuğu olarak yetiştirilmektedir. Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneği'nin kayıtları çocukların anababalarına karşı hâlâ korunmalarını haklı kılacak belgelerle doludur. Fakat bu anababanın cezalandırılmasından başka bir işe yaramamaktadır: Anababalar hapisten çıktıktan sonra çocuklarını yine ellerine geçirmektedirler. Biz zalimliği için kedimizi cezalandırdıktan sonra faresini tekrar veririz ona. Fakat şimdi evlat edinme kanunlarında yapılan bir değişiklikle manevi anababanın gerçek anababa haklarına sahip olmalarını sağlamış durumdayız. Şimdi artık asıl anababasının

canları istediği zaman çocuklarını geri almak tehlikesi olmadan manevi evlat edinebilirsiniz. Bütün hakları doğrudan doğruya size geçmiş olmamaktadır. Böylece kötü anababaların yerine iyi yürekli manevi anababalar geçebilmektedir. Şimdi bütün iş gerektiği durumlarda bunu zorunlu kılabilmektir. Yoksullar Kanunu'nun Velâyet bölümünde zaten eskidenberi böyle bir madde bulunmaktadır. Oliver Twist zorunlu olarak evlatlık verilmiş bir çocuktu. Neyse ki kötü manevi anababalar da artık ayıklanmaktadır. Fakat yine de Oliver'i evlat alacak bir kimsenin bulunması gerekir. Gelir eşitliği toplumsal zararlara son verince çocuksuz gönüllüler de çoğalacaktır.

Bugünkü okul düzenimizde, eğitimin, anababaların çocuklarını kibar bir deyimle okul adı verilen çocuk hapishanelerine ya da çiftliklerine yollayabilmeleri için bir maske olduğu konusunda artık gözlerimiz açılmıştır. Çocukların birtakım kuruluşlar yoluyla eğitilmelerinin bebekler için öldürücü, daha büyücek bütün çocuklar için çok kötü olduğunu biliyoruz, ya da bilmemiz gerekir. Evsiz barksız çocuklar bundan manevi evlat alınma yoluyla kurtulabilmektedirler. Fakat daha büyük çocuklar bizi çocuğun hayatını örgütleme sorunu karşısında bırakmaktadır. Kadınlara olduğu gibi onlara da kanuni haklar verilmesi gerekmektedir. Kadını nasıl kocasının malı olmaktan kurtarmışsak çocuğu da babasının (ya da gayrimeşru ise anasının) malı olmaktan kurtarmalıyız. Bu tür örgütlerin tohumu İzci kuruluşlarıyla atılmış bulunmaktadır. Fakat Devletin yetişkinlere yüklediği zorunluklar ve onların özgürlüklerini sınırlaması çocuklar için de zorunlu olmalıdır. Çocuklar da isteseler de istemeseler de, yetişkin vatandaş olmak için belirli nitelikler

kazanmak zorundadırlar. İşte okul için mazeretimiz budur: Çocukların eğitim görmeleri gerekmektedir.

Eğitim, ağzımıza aldığımızda pek çok şeyi kapsayan bir terimdir. Şu anda, her zaman olduğu gibi, istemiyerek ve keyifsizce, bu konudaki en büyük aptallıklarımızdan yavaş yavaş kendimizi kurtarmaya çalışmaktayız. Bu aptallıklarımızdan biri eğitimin ders öğrenmek demek olduğunu, dersi ancak çocukların öğreneceğini ve onlar da bir yaşa geldikten sonra artık bunu öğrenemiyeceklerini sanmamızdır. Yetmişine gelmiş bir insan olarak ben, sağlığımız elverişli olduğu sürece öğrenme yeteneğimizin sınırına kadar birşeyler öğrenmekte olduğumuza sizi temin ederim. Okulda ve üniversitelerde öğretilen şeylere gelince, bunun büyük bir kısmının yanlış ve ancak çok küçük bir kısmının doğru olduğunu anlamak için hayatımızın aşağı yukarı hepsini harcarız. **«Kültürlü»** olanların en az şeyi bildiğini farketmek hiç de şaşırtıcı değildir. Hem çocukların hem de büyüklerin doğal kabiliyetleri olmadığı bir konuyu öğrenmeye çalışmaya zorlanmaları her ikisine de zarar verir. Bu konuda ısrar etmenin yarattığı sakatlık sınav geçme için okunan derslerde belirli olarak ortaya çıkmaktadır.

Tabii bir **«istidat»** olduğu hallerde bile bu, zorunlu öğretim yöntemleriyle nefrete dönüştürülebilir. Müziğe yeteneği olmayan bir kıza Beethoven'in sonatlarını çalmasını öğretmeye kalkışmak hem ona hem de öğretmenlerine işkence etmekten başka bir şey değildir. Bir de anababası kızlarının ustalığını misafirlerinin önünde göstermelerini isterlerse misafirlerin çekeceği ıstırabı düşünün hele. Fakat müziğe kabiliyeti olmayan bir kıza da sağır bir kız kadar az rastlanır. Normal kabiliyetli ve hayatında kulağına güzel gelecek biçimde çalınmış bir parça duymamış

bir kıza soğuk bir odada, yanlış yaptığı zaman parmaklarına sopa darbeleri indirerek müzik öğretmek, bağırarak çağırarak, küfür ederek sonunda **«Patetik Sonat»**ı yanlışsız çalmasını sağlamak, onu ancak müzikten nefret ettirecektir. Bugün hâlâ okulda müzik eğitimi bu yolda yapılmaktadır. Bu zavallı müzik kurbanları Sosyalizmin zorunlu müzik eğitimi demek olduğunu düşünecek olsalar, son nefeslerine kadar buna karşı savaşacaklar ve bu savaşlarında da haklı olacaklardır.

Bu kitabı erkekler için yazmış olsaydım, müzikten söz açmıyacaktım. Latince ve Eski Yunanca yazılmış şiirlerden, cebirden sözedecektim o zaman. Kendi isteği ile Virgilius'u, Horace'ı ve Homer'i okuyacak kadar Latince ve Yunanca öğrenebilecek ya da Descartes'a Newton'a ve Einstein'a kahraman gözüyle bakacak pek çok genç oğlan şimdi bir gazete ya da detektif romanı dışındaki her türlü basılı kâğıttan nefret etmektedir. Bir cebir denkleminden ya da paralelogram kuvvetleri diyagramından bir tutuklunun hapisten kaçtığı gibi kaçmaktadırlar şimdi.

İşte eğitim manyaklığımızın sonucu budur. Eton koleji kurulduğu zaman düşünülen tek şey çocukların sabahın altısında yataklarından kaldırılıp gece yatana kadar bir anlık oyuna vakit ayırmadan Latince çalıştırılmalarıydı. Oysa şimdiki eğilim onları bir an bile serbest bırakmadan oyun oynamalarına zorladığı halde durumları pek bir gelecek vaadetmemektedir. Her iki şekilde de kendi çocukluğunu hatırlayan akıllı bir kadın, çocukların sıradan insan haklarının bu şekilde dikkate alınmaması karşısında dehşete düşmektedir. Çocuk, ehlileştirilmesi gereken bir vahşi hayvan gibi görülmektedir ki eğer vahşi hayvan terbiyecisinin yöntemleri kullanılmazsa pek

fena bir görüş sayılmaz. Bazı kişiler de çocukları içlerine keyiflerine göre bilgi doldurulacak çuvallar gibi görmektedirler. Bunun da Engizisyon devrinde kurbanların ağzından içeri su doldurarak onları şişirip öldürmek işkencesinden pek geri kalır bir yeri yoktur. Fakat bütün bu çılgınlıkların içinde bir yöntem vardır. Size daha önce de mutlaka bildiğiniz bir şeyi hatırlatmıştım. Çocuklar sakin, sessiz, hareketsiz olmazlar ve anababalarıyla hiç tabii olmayan bir ilişkiye girmezlerse evde o kadar hırgür çıkarırlar ki insani tarafları ağırbasan anababalar onlara karşı zalim ve baskıcı davranmak yerine hayvanat bahçesinde yaşamayı tercih ederler. Ve bu durumda da onları eğiteceğini söyleyen herkesin eline çocuklarını hiç düşünmeden teslim ederler. Kibar ve yeteneksiz genç oğullar ve evlenmemiş kızlar da bir geçince temini için gayet büyük mazeretler ileri sürerek bu işi üstlerine alırlar.

Sosyalizm bu sınıf insanlarını daha az nefret ettikleri işleri bularak rahata kavuşturacaktır. Gerçekten öğretime istidatı olmayan insanlar meslek olarak öğretmenliği seçmeyeceklerdir o zaman. Şimdi hiç bir cezaya çarptırılmaları korkusu olmadan çocukları ellerine geçirip onlara işkence eden erkek ve kadın sadistler, çocukların kaçtıkları evlerinden dönebilecekleri başka bir yerleri bulunduğu takdirde bu imkânları bulamıyacaklardır. Bunu yazmadan birkaç gün önce gazetelerde bir annenin oğlunun öğretmenini dâva ettiğini okumuştum. Sınıfta hıçkırığı tutan çocuğu kamçı ile dövmüş. Yargıçlar bu konularda tıpkı kocaların karılarını dövme vakalarında olduğu gibi (karıların kocalarını dövmesi olayları neşe ile karşılanır) pek hoşgörülü davranırlar. Hatta dayak kurbanını korkaklıkla suçlarlar. Fakat bu olayda

öğretmeninin verdiği cezanın (bunu ceza diye adlandırmışlardı) çok ağır olduğunu ve kadına hastahane masrafını ödemesini öngörmüşlerdir. Hiç kimse öğretmenin görevine uygun olup olmadığını araştırmamıştır bile. Zaten evli çiftlerin birbirlerine öldürmek kastı olmaksızın veriştirdikleri gibi bu öğretmenin de vahşi ya da Sadist olduğu sonucu çıkarılamaz doğrusu. Tek odalı bir evde çocuk olmasa bile, yaşanacak bir evlilik hayatı insan tabiatına nasıl aykırıysa, işinden nefret eden bir öğretmenin de okul denilen hapishanelerde bir sürü isteksiz, düşman ve hareketli çocuk arasında kapalı kalması da aynı şekilde tabiata aykırıdır. Sonunda öyle bir an gelir ki değil hıçkırmaya, konuşmaya, fısıldaşmaya, pencereden dışarı bakmaya hatta kımıldamaya bile kamçı ile karşı koymak zorunda kalınır. Çağdaş psikolojik araştırmalar bize bu sinirlilik, baskı ve korku atmosferinden ne gibi zararlar doğacağını göstermektedir. Psikoloji ile ilgisi olmayanlar bile köpekleri zincire vurmanın onları daha tehlikeli hale getirdiğini görmeye başlamışlardır. Bunlar yakında çocuklarını da zincire bağlı tutmanın, ağızlarına tasma takmanın gerçekten bir çare olup olmadığını da düşüneceklerdir.

Sonuç olarak, eğitim dediğimiz şeyin başarısız olduğunu görmekteyiz. Yoksul bir kadının çocuğu, kendi dilini okumasını, yazmasını ve konuşmasını öğretileceği mazereti altında dokuz yıl hapsedilmektedir. Oysa bunlar bilemediniz bir yılı ancak alacak bir iştir. Dokuz yıl sonunda tutuklu bu işlerden hiçbirini mükemmel olarak yapmamaktadır. 1896 yılında, yirmi altı yıllık zorunlu bir genel eğitim süresi sonunda, Matematik Araçları Yapımcıları Sendikası sekreteri bana üyelerinin pek çoğunun imza yerine parmak bastıklarını söylemişti. Zen-

gin erkek çocuklar üç ayrı hapishaneye tıkılmaktadırlar: İlkokul, Ortaokul ve Üniversite. Tutúkluluk süresi oniki ile ondört yıldır. Eskiden mürebbiye adındaki kadın gardiyanlar tarafından aile hapishanelerinde tutulan zengin kız çocukları da şimdi ağabeyleri gibi dış hapishanelere gönderilmektedirler.

Fakat bunun faydalı yanları da vardır. Birşey öğrenmemeye azmeden üniversite öğrencisi toplumsal mevkii olan bir yerdeki ortak hayattan birşeyler kazanmaktadır. Bu, hiç şüphe yok, tuğladan bir kutu içinde, iki çok yaşlı ve üç dört tane kendinden genç insanın arasında yetişmekten çok daha iyidir. Oğullarını üniversiteye gönderemiyen ve on beş yaşına geldiklerinde bir işe sokmak zorunda olan bu orta sınıf ailelerin, üniversiteden çıkanlarımız yanında pek kaba göründüklerini kimse inkâr edemez. Tuğla kutuda yaşayan kadın toplumsal durumunu kendinden aşağı olanları küçük görerek korumakta, tüm kibarlığını kendisi gibi toplumsal uçurumun kenarına tutunabilmiş bir kaç kişiye saklamaktadır. Gelir eşitsizliği insan toplumunu geniş, güvenli ve verimli toprağından alıp bir uçurumun kenarına bırakmıştır. Herkes ayağını bastığı yerde durmaya çalışmakta ve bu arada da çevresindekileri tekmeleyip durmaktadır. Kendisine fırsat verilecek olsa üstlerine yaltaklık edecektir. Oysa bir kadın üniversitede aynı şartlar altında yüzlerce genç kadınla tanışacak ve hiç olmazsa herkese karşı saygılı davranmak zorunda olacaktır. Üniversitelerde edinilen huyların en iyi huylar olmadığı gerçektir ve üniversiteli züppelerin bütün züppelerin en ıslah olmayanları oldukları doğrudur. Fakat herşeye rağmen bu, tuğladan kutunun züppeliği kadar zayıflatıcı bir şey değildir.

Üniversiteli kadın, tuğladan kutuda oturan kadının nasıl ilişki kuracağını bilemediği, yüksek olsun aşağı sınıftan olsun, pek çok kimse ile arada bir yabancılık ve sürtüşme olmadan yaşayabilir. Üniversitede öğretilenlerin bununla bir ilgisi yoktur. Aksine dersinden burnunu ayıramıyan insan bunu yapamaz, dalga geçenler ise mükemmelliğe eriştirilir. Ve bu durum şimdi tuğla kutularından kurtulup da klüplerin ve resmi olmayan kültür derneklerinin daha geniş toplumsal hayatına atılan gençler tarafından da elde edilmekte ve geliştirilebilmektedir.

Bütün bunların eğitimle ne ilişkisi var, diyeceksiniz. Konumuzdan fazla uzaklaştık sayılmaz mıyız? Tam aksine: Eğitimimizin büyük bir kısmı toplumsal ilişkilerimizle kazanılır. Birbirimizi eğitebiliriz, ama bunu bir yarımız diğer yarımızın konuşmaya değmez olduğunu düşündükçe yapamayız. Çocukların da yetişkinleri gibi çevrelerinden kaptıkları toplumsal nitelikleri bir yana bırakalım da, Devletin onlara zorla yüklediği şeylere dönelim.

Bütün uygar Devletlerde halkın vatandaş olarak görevini yapması için bilmesi gereken bir takım şeyler vardır. Öğrenilecek bir sürü teknik şeyler, anlaşılması gereken bir sürü fikir kavramları bulunmaktadır. Sözgelişi, çarpım tablosunu bilmezseniz ve kanunu uygulamayı kendi elinize almamaya söz vermezseniz çağdaş bir şehirde yaşamaya uygun değilsiniz demektir. Bu kadarcık bir teknik ve liberal eğitim vazgeçilmez birşeydir: Bilet parasını ödemeyi, bozuk parasını saymayı bilmeyen ve aynı fikirde olmadığı kimselerin üstlerine atlayıp gözlerini oymaya kalkan bir kadın tıpkı vahşi bir kedi gibi uygar hayata alışamaz. Millet sokak adlarını okuyarak yolunu bulacağından büyük şehirlerimizde okumak bil-

mek gereklidir. Küçük bir kasabada ya da köyde polise, istasyon memuruna ya da herhangi birine yolunuzu sorabileceğiniz halde Londra'da beş dakika için bile buna kalkışılması bütün iş ve ulaşım hayatını durdurmak için yeterlidir. Zaten başka ülkelerden gelen yabancıların sorularına cevap yetiştirmekte güçlük çeken polis ve demiryolu memurları herkese herşeyi söylemek zorunluğunda kalırlarsa az sonra çıldırırlar. Dünyanın dönmesinden başka hiçbir şeyin olmadığı bir köyde heyecan verici bir olay bir yabancı ile konuşmanın yerini Londra şehrinde gazeteler, ilân tahtaları ve yol göstergeleri gibi şeyler almışlardır.

En büyük şehirlerin bugünkü büyücek kasabalarımızdan daha büyük olmadığı günlerde, okumak yazmak bir gereklilik halini almamıştı. Bu az rastlanan ve kişinin kendi zevki için zihnî kültürünü geliştirmesi anlamına gelen bir şeydi. Bu düşünceyi hâlâ zihnimizin bir köşesinde saklamaktayız. Bir kızı okuma öğrenmeye zorladığımız ve bunu onu bir okula tıkma nedeni yaptığımız zaman amacımızın onun kişiliğini geliştirmek, kendisine edebiyat hazinelerini açmak olduğunu söyleriz. İşte bunun için bu işi bu kadar kötü ve uzun sürede yaparız ya. Fakat kızı kendi iradesi aksine belirli bir yolda yetiştirmek hakkımız pek o kadar açık ve anlaşılır bir şey değildir. Sert tahta bir iskemlede oturup, kımıldamamak ve konuşmamak ya da öğretmenine dikkat etmekten başka bir şey yapmamanın, bütün bunların engel olduğu serbest hareketlerden o kızı daha iyi yetiştirdiğini ileri sürsek bile, bu hak pek öyle belirli değildir. Her şey pahasına onu günün ihtiyacına yetecek kadar okuma yazma ve hesap yapma öğretmeye zorlamak için tek geçerli neden çağdaş uygar hayatın bunlar olmadan imkânsız

olacağıdır. Emzirilmeye, yürüme öğretilmeye tabii bir hakkı olduğu gibi bunların öğretilmesine de tabii bir hakkı olduğu söylenebilir.

Buraya kadar tartışılacak birşey yoktur. Şüphesiz ona yazı yazmasını öğretmekle sahte çek yazmasını, terbiyesiz imzasız mektuplar yazmasını da öğretiyor, okuma öğretmekle de kötü ve aptalca kitaplar okumasına zihnini açıyor, eline beş para etmeyen romanları (yüz romanın doksandokuzu böyledir) veriyorsunuzdur. Fakat bütün bu itirazlar çağdaş hayatı mümkün kılan işlerin başarılması gerekliliği karşısında sönmektedir. Yiyeceğini kesmesi için bıçak kullanmasını öğretmekle ilerde bebeğinin kafasını kesmesini de öğretmiş olduğunuzu iddia edebilirsiniz isterseniz! İyilik yapmak için elde edilen her teknik nitelik, kötülük yapmak için elde edilmiş bir niteliktir aynı zamanda. Fakat bu nedeni ileri sürerek vatandaşlarımızı hiç teknik bilgisiz bırakmak da doğru olamaz.

Fakat bu da bizi çocuklarımıza teknik eğitim vermemizi ve sonucunda da omuz silkmemizi haklı çıkaramaz. Bu sonuç bize pahalıya malolabilir. Bir kıza öldürmemesi gerektiğini öğretmeden silah kullanmasını öğretirsek, sinirlenince yapacağı ilk iş beynimize bir kurşun sıkmak olabilir. Bunun için de onu asmaya kalkarsak bize, şimdi pek çok kadının başı dara düşünce dediği gibi, «Niçin kimse bana bunu öğretmedi?» olacaktır. İşte bunun için zorunlu eğitim yalnız teknik eğitim alanında bırakılamaz.

Çağdaş toplum hayatında okuma ve yazma kadar gerekli olan öğrenilecek şeyler vardır. Devletin çocuğun rızası olmadan onun zihnine ve bedenine karışma hakkı olmadığı yeri tayinde güçlüğü çıkaran da bu nok-

tadır işte. Daha sonraları bir takım şartlar ileri süreriz: Sözgelişi bir kadastro görevlisinin trigonometri bilmesini, kaptanın denizcilikten anlamasını, bir cerrahın deri ve kemik üzerinde bıçak ve testere kullanabilmesi için hiç olmazsa bir kasap kadar tecrübe sahibi olmasını şart koşarız. Fakat bu, herkesin kadastro memuru, kaptan ve cerrah olmasını şart koşmak demek değildir. Biz şimdi herkesin uygar bir şehirde yaşamak için en az neler öğrenmesi zorunluğunda bulunduğu konusunu incelemekteyiz. Hükümet bir kadını Latince şiir yazmak sanatını öğrenmeye zorlarsa, onu hiçbir zaman uygulayamıyacağı birşeyi öğrenmeye zorluyor demektir. Zaten bunu uygulamak isteyecek kadar kaçıksa, nasıl olsa bu işi bir iki ay içinde kendiliğinden öğrenebilecektir. Aynı itiraz onu trigonometri öğrenmesine zorlamaya da yükseltilebilir. Ama onu okuma yazma öğrenmeye ve iki kere ikinin dört ettiğini bilmeye, Horace tipi şiir yazmaya ya da trigonometri öğrenmeye zorlamak arasında bir çizgi çekilmelidir. İşte bütün iş, bu çizginin nerede çekileceğidir.

Eğitimin liberal yanı ele alınınca belirli bir miktarda hukuk, tarih ve iktisat bilgisinin bir seçmen için vazgeçilmez nitelikler olduğu ortaya çıkar. Küçük çocuklar konusunda ise hırsızlığa, adam öldürmeye karşı dogmatik emirler mutlaka gereklidir. En büyük tartışma da burada çıkacaktır. Eğitimin bu kısmını ihmal edip bu ihmale Laik Eğitim adını vermemizin imkânsızlığını daha önce belirtmiştim. Konunun tartışmalı olduğu gerekçesiyle çocuğu dünyanın yuvarlak mı yoksa düz mü olduğunu kendisinin keşfetmesine bıraksanız, düz olduğunda karar kılacaktır. Birçok yanılmalara ve boş inançlara kapıldıktan sonra kendisine dünyanın yuvarlak oldu-

ğunu öğretmediğiniz için size öyle kızacaktır ki yetişkin bir seçmen olunca ilk işi kendi çocuklarına bu konuda olumlu bilgi verilmesinde ısrar etmek olacaktır.

Fizik dalında geçerli olmayan şeyler metafizik alanında da geçerli olamaz. Sosyalist olsun, Anti Sosyalist ya da tarafsız olsun hiçbir Hükümet, her vatandaşın gayet sun'i çağdaş vicdanı olmadıkça gayet sun'i çağdaş Devleti yönetemez. Yani herkeste, ilkel bir kadının aklına gelmeyecek itikatlar birikimi ile, yine bir ilkel kadına göre görünmeyen güçlerin gazabını kabilesi üstüne çekecek inançsızlıklar birikimi olmalıdır. Çağdaş hükümetler bu inançlarla inançsızlıkları halkın kafasına sokmalılar ya da sokmanın bir çaresini bulmalıdırlar. Yoksa ayakta duramazlar.

Bugün bu kadar berbat bir halde oluşumuzun nedeni de hükümetlerimizin çoktan göçmüş uygarlıklara ve bilim dönemlerine ait olan bu inanç ve inançsızlık grupları ile iş görmeye çalışmalarıdır. Çağdaş para pazarını düzenleyecek bir kanun için Musa'ya ya da Muhammed'e başvurmayı düşünün hele!

Hepimizin inandığı ve inanmadığı şeyler aynı olsa belki de sonsuzadek gayet rahat gider dururduk. Ama evrimin çeşitli dönemlerinde çeşitli insan tipleri olduğu sürece inançlar arasındaki çatışma da devam edecektir. Sonunda da okulda dinsel dogma ve liberal eğitim adları altında neler öğretileceği konusundaki fikirler çatışması doğacaktır. Bugün pekçok kimse çocuklara bir günah meyvesi olduklarını ve cehennem alevlerinde sonsuzadek yanmaktan kurtulmak için su ile vaftiz edilmeleri gerektiğini, doğduğu zaman birlikte getirdiği bütün günahlarından İsa'nın çarmıha gerilmesiyle kurtulmuş olduğunu ama bu kurtuluşun ancak ona inananlar için ge-

çerli olduğunun öğretilmesini istemektedirler. Buna inanmamak vaftizin getirdiği kurtuluşu yoketmekte ve cehennem yolu yeniden açılmaktadır. Bugün ülkemizin resmî ve Devletçe yardım gören dini budur. Kanunda bunun geçerliğini reddedenlere ağır cezalar veren hükümler bulunmaktadır ve hiçbir Kabine bunu değiştirmeye cesaret edememektedir.

Tam olarak gelişmiş sosyalist bir Devletin çocuklara bu inancı yerleştireceği ya da çocuğun belirli bir yaşa gelinceye kadar başkaları tarafından bunlara inanmaya zorlanacağına izin vereceği düşünülemez. Devlet çocukların bedenleri kadar ruhlarını da korumak zorunluğundadır. Çağdaş psikolojinin gösterdiğine göre çocuğu cehennem alevleri ile tehdit etmek, kendisinin küçük bir günahkâr olduğunu söylemek onu hayatı boyunca sürecek bir ıstırabın içine atmaktır.

Açık söylemek gerekirse, benim anladığım kadarı, Sosyalist Devlet çocuğa çarpım tablosunu öğretecek, Kilise'nin anladığı anlamda dinden sözetmiyecektir. Hatta Kutsal Kitabı ilginç bir tarihi belgeden başka bir anlamda öğrettiklerini anlarsa, anababanın elinden çocuğu çekip alacaktır. Tıpkı büyükanaları, damadının dinsiz olduğunu iddia ettiği zaman Hükümetin şair Shelley'in çocuklarını elinden aldığı gibi!

Sosyalist Devlet çocuklara çok evliliğin, savaş esirlerinin öldürülmesinin, insan kurban etmenin ilahi kuruluşlar olduğunun öğretilmesine de izin vermiyecektir. Bunun anlamı Kutsal Kitabın okullarda ancak Marko Polo'nun **«Seyahatnamesi»**, Goethe'nin **«Faust»**u Carlyle'ın eserleri gibi bir eski belgeler, şiirler ve kehanetler kitabı olarak okutulabileceğidir. Bu dünyadaki hayatın gelecek dünyaya bir hazırlık dönemi olduğu ve bu dün-

yada ne kadar yoksul ve sefil olursak olalım buna sabırla katlanmasını bilirsek öteki dünyada mükafatlandırılacağımız doktrini de bir fesat ve sövgü doktrini olarak cezalandırılacaktır.

Gerçekte bugün bu doktrin konusunda samimi olmuş olsaydık bu değişiklik ve ihtilâl yaratacağı halde, şimdi pek çoğumuzun korktuğu tepkiyi bile uyandırmayacaktır. Bunları ciddiye alanlar, hatta sözlerin söyleniş biçimlerine belirli anlamlar uyduranlar bu gün o kadar azdırlar ki! Bugün İngiliz Kilisesine bağlı olduğunu söyleyen, çocuklarını vaftiz ettiren, konfirmasyon ayini yaptıran insanların yüzde biri bile Kilise'nin dogmalarını bilmezler ve inanmazlar. Hatta bunların her sabah okudukları gazetelerine daha çok inandıklarını bile söyleyebiliriz.

Kapitalist bir Hükümet sıradan halkı ücret tutsağı yapacak her doktrini yaymak zorundadır. Sosyalist Hükümet ise egemen halkı iyi sosyalist yapabilecek her doktrini kafalarına yerleştirmelidir. Siyaseti ne olursa olsun hiçbir Hükümet milletin ortak inancının biçimlenmesine seyirci kalamaz. Sıradan davranışlarda neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda toplumu meydana getiren insanlar aynı inançlara sahip değilseler toplum kurulamaz. Kraliçe Mary Tudor, Kraliçe Elizabeth, İkinci James ve Üçüncü William Gerçek Varlık konusunda anlaşamazlardı, ama hepsi de hırsızlığın, adam öldürmenin, komşunun evini yakmanın yanlış olduğunda birleşiyorlardı. Buckingham Sarayının nöbetçisi Kabine politikasından başlayıp Dua Kitabının değiştirilmesine, Derby yarışında hangi ata oynanması gerektiğine dair birçok konularda Kral Ailesi ile aynı düşüncede olmayabilir. Ama silahı ile süngüsünün kullanılması konusunda

aralarında tam bir anlaşma olmasaydı toplumsal ilişkileri devam edemezdi: Ortada ne Kral kalırdı ne de nöbetçi o zaman. Hepimiz ön yargıdan nefret ederiz, fakat hepimiz canlı önyargı çuvalları olmasaydık ve bu önyargıların onda dokuzu içimizde sağduyu diyebileceğimiz kadar sağlamca yerleşmiş olmasaydı, yılanlar kadar bile bir topluluk meydana getiremezdik.

Bu sağduyunun tamamı da doğuştan gelmez. Bir kısmı doğuştandır: Sözgelişi bir kadın kendisine söylenmediği halde bebeğini yememesi ve onu bütün tehlikelere karşı besleyip koruması gerektiğini bilir. Fakat bebeklerin büyütülmesi insanlık hayatına ne kadar gerekliyse, toplumun hayatı için de o kadar gerekli olan vergilerini ödemek konusunda aynı duyguyu duymaz. Gayet kültürlü bir hanım tanıdığım, ki kendisi aynı zamanda Londra'nın kuzeyinde bir kolejin müdiresidir, belediye idaresinin kolejin lağım sistemini kontrol etmek için bir kamu sağlık müfettişi göndermesi hakkı olmadığını şiddetle savunmuştu. Özel bir evde yetişmiş kıskanç bir özel kadının inançlarına sahipti bu hanım, tanımadığı bir insanın kendi daveti olmadan kolejin en özel kısımlarına girebilme imtiyazına sahip olmasını bir hakaret olarak kabul ediyordu. Fakat toplumun sağlığı bu imtiyazın mantıklı ve gerekli olduğu genel inancına bağlıdır. Kolera salgınlarıyla başa çıkabilmenin tek çaresi toplumsal inancın bu kadar genişletilmesiyle mümkündür. Fakat hayatının en olgun çağında olan bu gayet yetenekli ve kültürlü kadın, işte bunu öğrenemiyecek kadar da yaşlıydı.

Toplumsal inanç kuralları bize çocukluğumuzda öğretilmelidir. Bu ata binmek ya da nota okumak gibidir. Bunu yetişkin olduktan sonra öğrenmeye kalkanlar bir huy olarak sahip olamazlar bu inançlara. Toplumsal

inançların etkili olabilmeleri için de içimize ikinci bir huy olarak yerleşmeleri gerekmektedir. İnsanları tam çağında yakalıyabildiğiniz takdirde onlara bazı huyları aşılamak mümkündür. Ne kadar korkunç olsa dahi insanın çocukluğunda aşılanırsa ve önünde reddedilmezse onun tabiatının bir parçası haline getirilemiyecek hiçbir şey yoktur. Şimdi artık yetişkin birer insan olduğunuza göre hiç kimse size hayvan gibi serbestçe dolaşabilmenin kadınca birşey olmadığı gerekçesiyle her kadının ayağını çocukluğunda sıkı sıkı bağlamanın doğru olduğuna ikna edemez. Bir general ya da bir amiral karısıysanız hiç bir şey sizi Kralınız ölünce kocanızla birlikte intihar ederek onu öteki dünyaya kadar izlemenize kandıramaz. Kocasının cesedi ile birlikte canlı canlı yakılmanın bir dulun görevi olduğuna dünyada inandıramazlar sizi. Fakat bir süre önce doğmuş olsaydınız Çin, Japon ve Hintli kadınların inandıkları ve yaptıkları gibi siz de bunlara inanacak ve yapacaktınız. Onların kafir doğulular olduklarını, sizin ise Batılı bir Hristiyan olduğunuzu söyleyebilirsiniz. Fakat ben sizin Batılı bir Hristiyan olan büyükananızın sokakta ayak bileklerini gösterirse ömrü boyunca rezil olacağına inandığı zamanları bilirim.

Bu konuda hâlâ şüpheniz varsa, erkeklerin görevleri olduğuna inandıkları için savaşa gidip orada ne vahşi şeyler yaptıklarına bakın bir kez. Savaşa gitmekten kaçınırlarsa, kadınların yüzlerine tükürmeyeceklerini de bilirler. Bütün bunlar ta çocukluklarında onların zihinlerine aşılanmış inançlardır. Böylece yaratılan kamuoyu Hükümetin hevesli gönüllü orduları bulmasına ve toptan öldürmeyi vatanseverce kabul etmeyen birkaç kişiye de ağır cezalar tehdidi altında zorunlu askerlik yaptırmasına imkân verir.

Bütün kız çocuklarının zihinlerinin, Kraliçe Victoria'nın zihninin çocukluğunda geliştiği gibi gelişeceği düşünülürse Sosyalist Devleti kurma olanağı yoktur. Bunun için proleterlerin Parlamentoya yerleşmesinden sonra Hükümetin elindeki bütün kuvvetleri kullanarak çocukların o şekilde yetiştirilmesinin önleneceği kesin olarak düşünülebilir. Çocuklara Tanrı'dan ağaları ve ailelerini kutsamaları ve bizleri olduğumuz durumda bırakmak istemeleri öğretilmiyecektir. Başkalarının açlıktan ölürken kendilerine yiyecek verdiği için Tanrıya şükretmelerinin tabii görüldüğü bir şekilde de yetiştirilmeyeceklerdir. Öğretmenler bunu öğretirlerse işlerinden atılacaklar, dadıların belgeleri ellerinden alınacak, bunlara çocuklarla ilişkileri olmayan başka işler bulunacaktır. Victoria örneği anababalar Shelley'in kaderini paylaşacaklardır.

Çocuk toplumsal inanç kurallarını öğrendiği, okuyup yazıp hesap yapıp ellerini kullanabildiği zaman, kısacası modern şehirlerde yolunu bulabilecek ve faydalı bir iş yapabilecek çağa geldiği zaman, daha yüksek kültüre erişmek için ne yapması gerektiğini kendisi bulacaktır. Kendisi bir Newton ya da bir Shakespeare ise cebiri ile tiyatro sanatını boğazından aşağı tıkılmadan kendi başına bulabilecektir. Bunun için bütün gereken şey kitaplara, öğretmenlere ve tiyatrolara serbestçe girebilme imkânıdır. Eğer daha yüksek bir kültür düzeyine erişmek istemiyorsa, kendisinin en iyisini bileceği düşüncesi ile serbest bırakılmalıdır. Nadas, toprak için olduğu kadar zihin için de faydalıdır. İnsan vücutları bile çok çalışma ile yorgun düşerler. Hiç ayrım yapmadan insanları şampiyon atlet yapmaya çalışmak onları ille de Bilim Adamı yapmaya çalışmak kadar aptalca bir şeydir.

Sosyalist yönetimin Eton ve Horrow'u, Oxford ve Cambridge'i yaratan yönetimden daha aptalca bir yönetim olacağını beklemek için hiçbir sebep yoktur

3

ŞİMDİKİ KARIŞIKLIKLAR

BU KONUDA yıllarca sözü uzatıp devam edebilirim, ama artık size Sosyalizm ile Kapitalizm konusunu, aralarında süregelen çatışmayı akıllı bir şekilde izleyebilecek kadar şey söylediğime eminim.

Gazetelerde bu konudaki yazılanları okuduğunuz, konuşulanları işittiğiniz zaman yazanların ve konuşanların ne yazdıklarını ve ne söylediklerini bilmediklerini bileceğiniz için ilk önceleri biraz sıkılacaksınız. Gazetelere makale döşenmek, konuşanlara müdahale edip doğrusunu söylemek için içinizde dayanılmaz bir istek uyanacak. Fakat buna boyun eğmemelisiniz, yoksa bir başlarsanız sonu gelmez bunun. Komşularınız politikadan konuşuyorum sanısıyla sevmedikleri insanlardan **Sosyalist, Bolşevik, Sendikalist, Anarşist** ve **Komünist,** ya da **Kapitalist, Emperyalist, Faşist, Gerici** ve **Burjuva** diye sözederken ve bu sözcüklerinin tek birinin bile ne anlama geldiklerini bilmedikleri halde, siz, sakin bir saygılılıkla yerinizde oturmalısınız. Yüz yıl önce olsaydı, birbirlerine **Jakobin, Radikal, Şartist, Cumhuriyetçi, Dinsiz** ve hatta en şerefsizini belirtmek için **işbirlikçi** diyeceklerdi.

Bu adlardan hiçbiri bugün bir hakaret olarak kabul edilmemektedir. Belirli grupların dilinde dolaşan adların hiçbir anlamı olmamıştır. Bunlar sadece seçim slo-

ganlarıdır. Fransa'da seçimlerde Muhalefet afişleri, seçmenleri **'Katiller'** ve Hırsızlar (yani Hükümet) aleyhinde oy kullanmaya davet ederler. Hükümet partisinin afişleri de muhalifler için aynı anlamda sözcükler kullanmaktadır. Gerçekte hepsi anlamsızdır bunların. Birbirlerine **'Eşekler'** ve **'Köpekler'** deseler daha yerinde olurdu (söz aramızda bazan bunu da derler ya!) çünkü herkes bir adamın eşek, bir kadının da köpek olmadığını ve onlara bu adların verilmesinin kendilerine hakaret edilmek istenmesi olduğunu bilir. Oysa, halkın çoğunluğu **Bolşevik, Anarşist, Komünist** gibi sıfatların anlamını bilmediğinden bunların her türlü hırsızlık, yağmacılık ve adam öldürmek fiillerini kapsadığına kolayca inandırılabilirler. Bize çok korkunç gelen **'Bolşevik'** sözcüğü Rusça olup, parlamento çoğunluğunun bir üyesi demektir. Fakat İngiliz dilinde bu, söyleyenin kendisi ile aynı düşünceyi paylaşmadığı için birine **'Haydut'** falan demesi gibi kullanılır.

Fakat bizim kendimize verdiğimiz adlar birbirimize fırlattığımız lâkaplardan çok daha karışıktır. Sözgelişi, gayet sakin görünen bir takım kişiler kendilerine **'Komünist - Anarşist'**ler adını vermişlerdir. Muhafazakâr'lar bunu **'Çift-katlı Haydutlar'** diye çevirirler kendi dillerine. Oysa Komünist- Anarşist, Katolik Protestan, Hristiyan Musevi, kısa boylu dev, sarışın esmer, evli dul gibi çelişen bir sözcüktür. Anarşizm; kanunun, Hükümetin ve Devletin ortadan kaldırılmasını öngörür, komünizm de ülkenin bütün gerekli işlerinin kamu kuruluşları tarafında yapılacağını ve kamu hukuku ile düzenleneceğini vazeder. Mantıklı hiçkimse bunların ikisini birden isteyemez. Komünist-Anarşist'in söylemek istediği şudur: «Toplumu sağlıklı ve düzenli tutmak için kamu hukuku-

na boyun eğmeye ve ona göre çalışmaya razı gelecek kadar Komünist'im ama ondan sonra kendi istediğimi yaparım.» Yani, bu kadın görevi ve sorumluluğu kadar boş zamanını ve özgürlüğünü de istemektedir. Bütün yetenekli kadınların davranışı böyledir, fakat buna Komünist-Anarşist damgasını basmak işleri karmakarışık etmekten başka bir şeye yaramaz.

Gerçek şudur, biz bir takım adlandırma karışıklığının bize toplumsal yapıyı tamamlattırmadığı bir Babil Kulesi'nde yaşamaktayız. Kilisenin öğretilerini bilmeyen Katolik, İngiltere Kilisesinin yasasının Otuz-Dokuz maddesinin nereden alındığı söylenmeden kendisine okunacak olursa bütünüyle reddecek olan İngiliz Kilisesi üyesi, Mançester Okulu ilkelerini işitmemiş olan, işitse de bir şey anlamıyacak olan Liberal; De Quincey'in Siyasal Ekonomi'sinden tamamen habersiz olan Muhafazakâr hep aramızdadırlar. Bu Katolik, Protestan, Liberal ve Muhafazakâr çoğunluğun karşısında yine aynı şekilde bir çoğunluk meydana getiren Sosyalistler, Komünistler, Sendikalistler, Anarşistler, Emekçiler vardır. Gazeteleri okuyan siz, Genç Bayan, bütün bunları gözönüne almalısınız. Her 'Sosyalistim' diyenin gerekli olarak Sendikalist olmayabileceğini, Anarşist olmıyacağım ve bazan da pek az sosyalist olabileceğini düşünmelidir.

Şu anda Kapitalizmin parlamento yolu ile hiçbir zaman kaldırılamıyacağına, bunun ancak Moskova'lı Marksistler tarafından yardım görecek silahlı bir ihtilâl yoluyla olacağına inananlara 'Komünist' denilmektedir. Buna kibarca **'Doğrudan Doğruya Eylem'** adı verilmektedir. Muhafazakârlar ise, hükümetin bu yolla kapitalistlerin eline geçmesine **'Hükümet Darbesi'** adını vermektedirler. Fakat bir proleter zerre kadar Komünist olmadan Eylem

taraftarı olabilir. Madenlerin madencilere, demiryollarının demiryolculara, ordunun askerlere, kiliselerin papazlara, gemilerin tayfalara ait olduğuna inanabilir. Hatta, hele kendisi hizmetçiyse, evlerin de hizmetçilere ait olması gerektiğine inanabilir. Sosyalizm bunların hiçbirine kulak asmaz.

Sosyalizme göre sanayi bütün toplumundur, hiç kimseye kâr ödemeden bir malı gerçek maliyet fiyatına alacak olan tüketicinin çıkarına göre düzenlenmelidir. Sözgelişi, bir mağaza tezgahtarların olup onlar tarafından bir kâr elde etmek amacıyla işletilmemelidir. Müşterilerin kârı gözönünde tutularak işletilmeli ve tezgahtar da kendisinin başka mağazalarda müşteri olarak aynı faydayı elde edeceğini bilmelidir. Gelirler eşit olduğu ve herkes hem üretici hem tüketici olduğu zaman, üreticiler ve tüketiciler birbirlerine karşı dürüst davranacaklardır. Fakat o zamana kadar sanayii işçilerin mülkiyetine vermek, bugünkü tembel hissedarların yerine çalışan hissedarların kâr etmesini sağlamaktır. En zengin madenlerde çalışan madencilerle en verimsiz toprakta çalışan çiftçiler arasındaki gelir eşitsizliği korkunç olacaktır o zaman. Fakat bu tartışmalarla başınızı ağrıtmak istemem: Zaten böyle bir düzen imkânsızdır. Günümüzün proleter sloganları ve teklifleri (Sendikacılık Üreticiler Kooperatifleri, İşçi Denetimi, Köylü Mülkiyeti gibi) ve Sendikalizmin ve Sosyalizmin yanlış anlaşılması şimdi İtalyadaki proleter hareketi yıkmış ve Sinyor Mussolini'nin diktatörlüğüne yol açmıştır.

Proleter İzm'lerinin olumsuz yanları birbirlerine benzerler: Hepsi de Kapitalizmi aynı suçla suçlarlar. Kapitalizm ise hepsi kendisine düşman olduğu için aralarında hiçbir ayrım yapmaz. Fakat olumlu yanlarında

farklılıkları dünya kadar çoktur. Sosyalizme oy veriyorum diye Komünizm maskesi altında gizlenmiş Sendikalizm'e, Anarşizm'e ya da Doğrudan Doğruya Eylemciliğe oy vermiş kadın aldanmıştır. Tıpkı Sosyalizm aleyhinde oy verdiğini sanarak oyunu Muhafazakârlara ya da Liberalistlere ya da Emperyalistlere, Kiliseye, Devlete, Krala vermiş bir kadın gibi.

Hepsi de ilke bakımından Komünist olması gereken Sosyalistlerin öncülüğündeki İşçi Partisi şu anda Komünizmin yayılmasını önlemeye çalışmakta, Komünist Partisi'ni safları arasından atmaktadır. Buna karşılık Komünist Partisi, İşçi'leri burjuva gericiler olarak nitelemektedir. İngiltere'de rakip proleter arasındaki bu dâva Komünizm-Sosyalizm çatışması değil meşrutiyetçi eylem ile (Fabiancılık) Doğrudan Doğruya Eylem arasındaki dâvadır. Liberal'lerin meşrutiyetçi Kapitalizmine karşı İnatçı Muhafazakârlar, arkasından bir diktatörlüğün geleceği İngiliz-Faşist bir hükümet darbesi denemesine girmek istediklerinden aynı karmaşıklık ve bulanıklılık İşçiler safında olduğu gibi karşı tarafta da fazlası ile vardır. Sağ'ın ve Sol'un aşırı uçları Parlamento'nun bir kuruluş olarak ortadan kalkmasını istemektedirler. Sağ'ın bir Sağ Kanadı olduğu gibi Sol'un da bir Sol Kanadı vardır; Meşrutiyetçi Merkez ise Kapitalizm ile Sosyalizm arasında bölünmüş durumdadır. Gelecekteki değişikliklerde nerede olduğunuzu anlamak ve orada kalmak için bütün aklınızı başınıza toplamanız gerekecektir.

Proleteryen parti, Sendikacılık hareketinden grevin klâsik bir silah olduğu ve proleter emekçilerin bundan başka emniyet süpabı bulunmadığı düşüncesini miras almıştır. Bugün şurada bir kömür madeninde, yarın bir

demiryolunda, öbür gün bir kibrit fabrikasında, daha başka gün lokantalarda yapılacak grevler yerine bunların hepsinin bir anda ve birbirini destekleyerek yapıldığı takdirde Kapitalizmin dizüstü çökertileceğine inanmaları çok tehlikelidir. Buna **'Genel Grev'** adı verilir. Sözgelişi, subayların baskısından bezmiş olan bir gemi mürettebatı, aptal bir miçonun sözüne kanarak gemiyi batırıp bütün subayları ve yolcuları boğduktan sonra yönetimi ele almak isteyebilirler. Başlarında subayları kaptanları olmadan gemiyi yürütemiyeceklerini söylemek anlamsızdır çünkü onlarla birlikte kendileri de boğulmuş olacaklardır zaten. Karadaki Genel Grevde de işverenler, kapitalistler, asalak proleterlerden önce üretici proleterler açlıktan öleceklerdir. Bu adamların kendilerini bir süre geçindirecek yedek geçinceleri vardır. Milletçe toptan intihar demek olur bu.

Bu pek açık seçik birşey olduğu halde defalarca denenmiş ve sonuç alınamamıştır. Hâlâ da Kapitalizmi ezmenin çaresinin emeği proleterlerin sermayesi olarak kabul etmek (yani paraları olmayanların yedek geçinceleri) ve Kapitalistleri, şimdiye kadar onların proleterlere yaptıkları gibi, açlıkla tehdit etme yolunu ileri sürenler vardır. Bu adamlar kapitalistlerin genel bir lokavta başvuracak kadar enayilik etmediklerini görmemektedirler. Oysa, tek bir yerde grev ilân edip diğer bütün emekçilerin malî bakımdan bunu desteklemelerini sağlamak çok daha akıllıca bir iş olacaktır. Fakat daha önce de, en sonunda bunun olumsuzluğuna değinmiştik. Düello modasının geçtiği gibi grev modası da geçecektir.

Genel Grev taraftarlarının bir mazeretleri de bunun savaşı önleyeceğidir. Genel Grev korkusunun hükümetlerin bazı halk tarafından tutulmayan savaşlara atılma-

sını önlediği bir dereceye kadar doğrudur. Ama ne yazık ki tek bir vatandaş öldüğü ya da tek bir bebek bile bombalandığı zaman halk tarafından tutulmayan savaş yoktur. Aksine, bizim kapitalist hükümetlerimizin çok iyi bildiği gibi Rusya İmparatoriçesi olan o akıllı kadın, Katerina, halk başkaldırma eğilimi gösterdiği zaman onları Tac'ın çevresinde toplamak için 'küçücük bir savaştan' başka bir çare olmadığını söylemişti.

Savaş, kişilerin hatta bir takım mesleklerin silah altına alınmalarına karşı çıkmalarıyla durdurulamaz. Savaşa engel olacak tek çare egemenlik haklarını dünyanın iyiliği için feda edebilecek milletlerin birleşmeleridir.

Milliyetçiliğin bu geri plana itilmesine üstün-milliyetçilik adı verilir. Bu halen gayet şiddetli bir savaş sonunda birleşmiş olan Amerika Birleşik Devletlerinde görülmektedir. Avrupa devletlerinin de aynı amaçlarla birleşmemeleri için hiçbir engel yoktur. İmparatorluklar artık insani amaçlarla Milletler Topluluk'larına, federasyona dönüşmektedirler. Gerçek barış umudu bu davranışlardadır, bölgesel grevlerde değil.

Sosyalizmin gerektirdiği toplumsal disiplinle Demokrasi dediğimiz canımızın çektiğini yapabilme arzumuz arasındaki sürekli çatışma nedeniyle meşruti değişiklikleri özellikle sıkıcı bulacaksınız.

Demokrasi örgütlenmiş emek üzerinde çok kuvvetli bir etkiye sahiptir. Sendikalarda bütün sendikanın oyunu en üstün yapmak için çeşitli çarelere başvurulur. Sendikalar Birliği Kongrelerinde delegelerin sendikaları adına birer oy kullanmaya hakları vardır. Gerçekte temsil ettikleri yüzbinlerce oyu kullandıkları zaman ortadaki sorun daha önce karara bağlanmış olmaktadır. Öyle ki delegeler Kongre'de temsilci değil, sendikalarının karar-

larını bildiren sözcüler olmaktadırlar. Fakat bu kaba demokratik tedbirler kendi amaçlarına karşı çıkmaktadırlar. Uygulama alanında, Sendika sekreteri yeryüzünde en yerinden atılamaz otokratlardan biri sayılır. En basit bir Sendika sekreterinin bile üstün bir iş yeteneği ve insan yönetme kudretinin olması gerekir. Kamu amaçları bakımından bir budala olabilir ama ağzı lâf yapan bir budala olmalıdır. Yoksa eşitlerini, kendisini içinde bulunduğu yığından ayırıp seçmelerine kandıramazdı kolay kolay.

Bürokratların ve demagogların bu oligarşisi en kıskanç bir demokrasinin sonucu olduğundan, emek oligarşları da kendilerini iktidara geçiren düzeni korumak isterler. Kocalarına, kızlarına ve hizmetçilerine tahakküm eden gayet iradeli kadınların Kadın Hakları'nın en güçlü muhalifleri olduklarını görmüşsünüzdür. Bunun nedeni, erkeklerin yönetme işine devam ettikleri sürece kendilerinin de onları yönetebileceklerini bilmiş olmalarıdır. Sendikaların da en yetenekli ve keyfî liderleri İşçi politikasında bütünüyle demokratiktirler. İşçilerin oy hakkı olduğu sürece onları kendi istedikleri şekilde oy kullandıracaklarını bilmektedirler. Bunlar halk kitlesinin yargısına, bilgisine ve teşebbüsüne olan inançlarından değil, halkın bilgisiz, ahmak ve koyun sürüsü olduğunu bildiklerinden dolayı demokrattırlar. Halkın sesinin Tanrı'nın sesi olduğuna inananlar ancak mülkiyet sahibi ve okumuş orta sınıf idealistleridir. Tipik proleter bir lider bu konuda çok şüphecidir: İşçi sınıfının kamu işlerine karışmasına izin verilebilmesi için daha çok fırın ekmek yemesi gerektiğine gizli gizli inanır o. Çoğunlukla da kuvvetli bir anti-Sosyalisttir. Böylece hem şüpheciler hem de idealistler demokrasi şampiyonlarıdır. 1867 Oy Kanunu ile başlayan ve Kadın Oy Hakkı ile sonuçlanan

oluşumu insanın istibdattan kurtuluşu tarihinin şerefli bir sayfası olarak görürler.

Oysa, çıplak olan gerçek demokrasinin ya da halk oyu ile halkın yönetiminin hiçbir zaman gerçekleşmediği ve gerçekleştiği sınıra kadar da başarılı olmadığıdır. Bunu genişletmeye yönelen her hayal, kırıklığa uğramıştır. Kadınların uğruna savaştıkları ve öldükleri oy hakkı, siyaseti daha soylu bir düzeye yükseltecek ve hayatı saf ve temiz yapacak sanılıyordu. Ama daha ilk seçimde kadınlar Kayzer'in asılması için oy kullandılar, en kötü erkek adayların çevresinde birleştiler, denenmiş yetenek sahibi kadınları aralarından attılar, çok zengin ve demagoji yeteneği çok yüksek bir kadını seçebildiler. Eskiden iş adamının siyasal bakımdan köy ağasından, ya da kol işçisinin orta sınıf insanından üstün olduğu konusunda nasıl yanılgıya düşülmüşse, kadın seçmenin de erkek seçmenden daha akıllı ya da kibar olacağı düşüncesinde de öyle yanılgıya düşülmüştür. Demokratlarımızın ümitlerini yöneltecekleri henüz oy sahibi olmayan bir sınıf varsa ona saldıracakları ve demokrasinin bir süre daha dayanabileceği beklenebilir. Belki de demokratik yapıyı tamamlamak için çocuklara ve hatta hayvanlara oy hakkı vermeyi düşünen çılgınlar vardır. Fakat çoğunluk artık buna yeter deme zamanının geldiğini göstermektedir. İspanya ve İtalya'da şimdi moda Herkese karşı Disiplin ve Hiçkimseye Oy Hakkı'dır. Son birkaç yıldır Rusya'da proleter hükümet, muhalif oylarını İngiliz yargıcının Hintli jürinin kararını dikkate aldığı kadar bile önemsememektedir.

Kapitalizmin ilk olarak yöneticilik, sorumluluk ya da büyük paralar kullanabilme konularında eğitim vermeden yarattığı büyük proleter çoğunluğa, siyasal bilim diye birşeyin varlığını da söylemeden, onların desteğini kazan-

mak için oy hakkı verdiği her yerde Demokrasiye karşı bu nefret tepkileri doğaldır. Bizim proleterlerimizin köleler olduğu ve şimdi orta ve yukarı sınıflar dediklerimizin oy hakkına sahip oldukları eski Yunanda bile bu tepki görülmüştür. Atina demokrasisinin en ünlü işlerinden biri, demokrasinin saçmalığını ortaya vurmak için o üstün beynini kullanan Sokrat'ı öldürmek olmuştur.

Herşeye rağmen ben size oyunuza sıkı sıkı sarılmanızı salık vereceğim. Bunun olumlu etkisi faydadan çok zarar getirse, olumsuz etkisi de çok değerli olsa bile! Adaylardan biri Sokrat tipi bir insansa, ve diğeri de sizin kendi saçmalıklarınızı yansıtıp onlara bir vatanseverce hava vererek sizi çeken bir kimse ise siz tutup oyunuzu bu aptala verirsiniz. Ve böylece de oyunuzu kötüye kullanmış olursunuz.

Fakat sizin tek bir oyunuzun, bir seçimde terazinin dengesini bozabileceği ve Parlamento'da temsil için önemli olabileceği düşünülürse bunu bir kenara atmak korkakça ve çılgınca birşey olur. Bunun için oyunuzu her ne kadar akıllı bir şekilde kullanma yeteneğiniz yoksa da sıkı sıkı sarılın, elinizden kaçırmayın onu.

Demokrasinin bizi mahvetmesini istemiyorsak adayların seçilmeye kalkışmadan önce niteliklerini belirtecek güvenli bir yöntemi bulmamız gerekmektedir. Bunu yaptığımız zaman da gerekli insanların ortaya çıkmaları için onları kandırmakta güçlük çekeceğimiz şüphesizdir. Hatta onları zorlamamız bile gerekebilir. Hükümet sorumluluklarının ne kadar ağır ve görevlerinin yerine getirilmesinin ne kadar yorgunluk verici olduğunu tam olarak anlayanlar pek bu işe gönüllü olmazlar.

Platon'un dediği gibi ideal aday isteksiz olan adaydır.

Beşinci Bölüm

FAŞİZM

FAŞİZM düzeninin, şimdi uygulanmakta olduğu şartlar dışında yeni olan hiçbir şeyi yoktur. Jül Sezar, Cromwell, Napolyon ve yeğeni Louis Napolyon, haklarında en çok söz edilen geçmiş faşist liderlerdir. Bunlar, görevini yapacak kadar hızlı çalışamayan hükümet makinesine karşı hükümet darbesi adı verilen kanunsuz başkaldırmaların başında bulunan sayısız maceracılardan dört tanesidir yalnızca. Yüz yıl önce hükümetlerden polis görevi yapmasından başka birşey beklenmezdi. Sanayi, eğitim ve halk sağlığı özel teşebbüsün ve yardımseverlerin elinde bırakılmıştı; Parlamento'nun tembelce hareketi ve kamu hizmetlerinin yetersizliği karşısında bugünkü sabırsızlığa rastlanılmazdı. Bugün Hükümetler, milli hayatın her dalına el atmaya çağrılmaktadırlar. III. William'ın Parlamento'ya Parti Düzeni'ni sokmasıyla Avam Kamarasının bir tartışma ve entrika kulübü haline geldiğini ve hiçbir köklü tedbir alamadığını anlat-

mıştım. Öyle ki, bütün uygar dünyanın değişmez ve kaçınılmaz olarak kabul ettiği yoksulluk ve diğer bütün dehşetli durumlardan milleti—Sovyet Hükümetinin Rusyayı işsizlikten kurtardığı gibi—kurtaracak tedbirleri almaktan âciz kalmıştı Parlamento. 1832'de burjuva erkeklere, 1867'de erkek kol işçilerine ve taksit taksit 1918'e kadar kadınlara oy hakkı tanınarak Parlamentoyu bir reforma sokma çabalarında bulunulmuştur. Böylece de Parlamento'nun mümkün olan en son demokratik kontrol sınırına varılmıştır.

Bütün Ondokuzuncu yüzyıl boyunca ihtilâl ihtimalini uzaklaştıran durum da böylece sona ermişti. 1832'den önce büyük Reform Kanunu çıkarılınca herşeyin yola gireceği sanılıyordu. Bunun sonunda çıkan hayal kırıklığı, yıllık genel seçimlere ve erkeklerin oy hakkı için Şartist'lerin kışkırtma hareketlerine girmelerini sağladı. 1867'de bir kısım kol işçisine oy hakkı verilmesini 1880'de Sosyalizmin ortaya çıkışı izledi. Fakat herkesin oy sahibi olması ve Parlamento'nun bir İşçi Partisinin eline geçmesinin bütün toplumsal sorunları mutlu bir şekilde çözümleyeceği ümidi sönmediğinden, savaştan hemen önce kadınların oy hakkı için kışkırtma hareketleri başladı. O zamanın 'kadın oyu' savunucuları kadar heyecanlı konuşmacılar ve öylesine çılgınca toplantılar gördüğümü hiç hatırlamıyorum. Oy tılsımına inanç öylesine kuvvetliydi ki, bu kadın oy hakkı savunucuları oy hakkına sahip olmalarının kendilerini Parlamento dışında tutmak anlamına geleceğini söylediğim zaman beni affetmediler. Ben onlara, oy hakları olsun olmasın, gereken şeyin, bütün kamu kuruluşlarında nüfusa oranla kadınlara yer verecek bir anayasanın varlığı olduğunu söylüyordum. Bir sonraki genel seçim bütün bu heveslilerin ümitlerini

yıktı ve kendi partilerinin çıkarına olduğunu gördükleri için kadınlara oy hakı verilmesini savunan Muhafazakârları ve gericileri sevindirdi. Kadınlar için verdikleri savaşlarda ün kazanmış bütün kadın adaylar yenilmişlerdi. Üstüne üstelik İşçi Partisinin Sosyalist lideri de bundan önce çok sağlam olan Parlamento üyeliğini kadınların oylarıyla kaybetmişti. Seçimden sonraki parlamento pek ilginçti doğrusu: Ondokuz milyon erkek ve yirmibir milyon kadından meydana gelen bir topluluğun Parlamento'sunda 614 erkek, bir kadın temsilci vardı. Neyse ki, özellikle kadınları ilgilendiren pek çok sorunun görüşülmesi sırasında tek bir kadının varlığı bile, ancak görenlerin takdir edebileceği bir farklılık yaratmaktadır.

Tam yüzyıldan beri seçmen eşeğini gütmek için burnunun önünde tutulan havuç demeti kapılıp yenmiş ve zavallı hayvana bir nebze dinlenme hakkı tanınmamıştı. İşte bunun için Almanya ve İtalya'da Parlamento, Faşist liderler tarafından bir kenara itilmiş, Rusya'da da uzun aralıklarla toplanıp reformları kanunlaştıran fakat bunların yapılmasında emeği geçmeyen bir meclis haline getirilmiştir.

Fakat bundan daha olumlu birşey de olmuştur. İngiliz Parlamento düzeninin ve bunun yabancı kopyacılarının karşılaştıkları en kötü sonuçlardan biri iktidara ve kamu hizmetine varmak için gerekli ilk adımın Avam Kamarası'na—ya da başka ülkelerde bunun eşiti olan kuruluşa—girebilmek zorunluğu olmasıdır. Yoksul insanlar hayatlarının en iyi yıllarını bu moral bozucu ve pahalı zevk peşinde harcarlarken, elden düşme fikirlere sahip olan ya da hiçbir fikre sahip olamayan genç Muhafazakâr beyler bu işi, önceden itina ile seçilmiş bölgelerde altı haftada başarabilmektedirler. Proleter adaylar so-

nunda başarılı çıkarlarsa ellerinde tartışmaya girmekten başka hiçbir şeyleri olmadığını göreceklerdir. Kullanılmaya kullanılmaya herhangi bir iş yapmak yeteneğini kaybettikleri zaman Kamara adâbına öylesine alışacaklardır ki, hiç kimse onların konuşmaktan başka bir şey yapacakları konusunda korkuya düşmeyecektir. Kişilikleri varsa Başbakan bile olabilirler. Fakat ilikleri çürümüş başbakanların tek faydaları genç ihtilâlci liderlere bir uyarma olmalarıdır: Eğer bu gençler de parlamento hayatına sırt çevirmezler ve parlamenter kuvvetleri korkutmak için kendilerine sadık militan bir faşist kuvvet yaratmazlarsa kendilerinin de ilikleri çürüyecektir.

Bu kolay birşey olarak görülmez, hatta imkânsız bile bulunabilir. Buna kalkışan macera meraklılarının sonları kötü olabilir. Fakat bu insanlar arasında olağanüstü başarılar kazanmış olanlar da vardır. Napolyon da, yeğeni Louis Napolyon da yenik olarak hapiste ölmüşlerdir; fakat amcası onüç yıl, yeğeniyse onsekiz yıl imparatorluk etmişlerdir. Hiç şüphesiz bu da, bir hiç olmaktan çok daha keyifli birşeydi.

Durumu bir düşünün hele, Kendinizi hırslı bir alçak olarak değil de, Particilik oynamak ve durup dinlenmeden konuşmaktan başka bir yeteneği olmayan bir parlamentonun ya da iktidarsız bir krallığın elinde uygarlığın paramparça olduğuna tanık olan ateşli ve yetenekli bir reformcu olarak görün. Bu şartlar altında kim, «Ah, on yıl için mutlak bir iktidar elimde olsa! Hatta beş yıla bile razıyım,» demez.

Bu insanlar her türlü proleter kışkırtma, örgütlenme ve yeraltı faaliyetlerini denerler, hatta hapiste yattıkları da olur. Bu tecrübelerinden, proleter toplumların ve liderlerinin, sendikacılar ya da idealistler gibi gayet dar

görüşlü olduklarını, hükümet gerçeklerinden haberleri olmadığını, savaşma güçlerinin bulunmadığını ve birbirleriyle tıpkı eski zamanın Hristiyan din bilginleri gibi kavga ettiklerini öğrenirler. Hepsi umutsuz şekilde küçük azınlık gruplarına bölünmüşlerdir ve hiçbir zaman daha büyük ya da daha iyi bir şekilde birleşip gelişme olanakları yoktur.

Karşılığı çok kolaydır bunun. Bütün bu politika partizanlarına, Liberal ve Cumhuriyetçi, Sendikacı ve Kooperatifçi, Sosyalist, Bolşevik, Anarşist ve diğer azınlıklara sırtını dönecek ve bunların karşısında kurulu düzene karşı eyleme geçmeyi hayal bile etmeyen büyük çoğunluğu örgütleyecektir. Bu çoğunluk o adi toplumların polis eliyle bastırılmasını ister; her pazar en iyi elbiselerini giyip kiliseye gider; son moda spor kıyafetleriyle golf ya da tenis oynar; taç giyme törenlerine, kral ailesinin evlenme törenlerine, Kral sarayı önünde nöbet değiştirme törenlerine koşar; ölü bir kralın tabutu önünden geçmek için beş kilometrelik bir kuyrukta sıraya girer; bir inanç ve kuralı olduğunu sanır ama gerçekte herkesin yaptığını yapar ve kendisi gibi davranmayanları ayıplar; gazetelerdeki bilmeceleri çözerek beynini çalıştırır. Ve büyük bir çoğunlukla da bunların hiçbirini yapmayıp hayatını kazanır, evine bakar, çocuklarını yetiştirir. Bu kitabı okuyacak kadar siyasal ve toplumsal ilişkilere sahip olan siz akıllı Genç Bayan, bunları çok iyi bilirsiniz. Siz de bu insanlar tarafından şüphe altında tutulur, nefret edilir ve biraz da 'kaçık' olarak kabul edilirsiniz. Fakat neyse ki bu kalabalık, ciddi kitaplar okuyan herkese karşı öylesine bir saygı besler ki, sizi çok akıllı olarak görür ve nedenini bilmeden sizi tanıdıklarından dolayı gurur duyarlar.

Bu insanlar yurtseverdirler. Yani bununla, Tanrı'nın kendilerini başka ülkelerin milletlerinden daha üstün yaratmış olduğunu kastederler. Bu kendini beğenmelerini beslemek için de zafer özlemi duyarlar, yani kahraman oğullarının ya da kardeşlerinin kazandıkları savaşların haberini işitmek isterler. Bildikleri tarih, ancak kendi taraflarının kazandığı savaşların silsiiesidir. Fakat daha çok ayrıntıya girmenin gereği yok: Bilirsiniz bunların ne tür insaniar olduklarını!

İşte bu sıradan insanların çoğunluğu siyasal bakımdan örgütlenebilirlerse, siyasal bilince sahip küçük grupları oylarıyla silip süpürürler ve hatta gerektiği zaman onları öldürürler bile. Müstakbel diktatörün yapması gereken şey; onlara yutmayı sevdikleri şeylerden bol bol vermek, herkesin sağduyusuna hitap edecek reformlar üzerine hararetle eğilmek ve mevcut düzenin göze batan bozukluklarını ortadan kaldırmaktır. İlk atacağı adım, köyleri, kasabaları, şehirleri yönetmek için birbirlerini seçen küçük mahalli tüccar kuruluşlarını ortadan kaldırmak olacaktır. Bunların yerine mutlak iktidarı kendisinden alan genç yöneticiler yollayacaktır. Böylece sadece mahalli hükümette bir takım süratli tedbirler almış olmakla kalmayıp, halkın bir sürü kaba saba tüccarı ortadan kaldırma isteğini de tatmin etmiş olacaktır.

Bundan sonraki adım, halkın diktatör iktidarından bağımsız olarak meydana getirdiği bütün ekonomik ve siyasal kuruluşları yoketmek olacaktır. Bu basit yoldan, şiddet kullanarak yapılabilir. Diktatöre sadık, genç ve sağlam yapılı insanların meydana getirdiği kuruluşlar, en masum kooperatifleri ya da en saygıdeğer eski sendikaları Lider'lerin düşmanı olarak ilân edip bu kuruluşların bürolarına girerler, oradakileri döverler, eşyaları par-

çalarlar, kasayı boşaltırlar ve dernek listesinden üyelerin adlarını elde edip bu derneklere üye oldukları gerekçesiyle hepsini sıra dayağından geçirirler. Çoğunlukla bu yıkıcıların görüşünü paylaşan polis, bu insanları korumak için müdahale etmeyecektir.

Bu iş tamamlandıktan sonra, lider düzeni yerine getirme işine başlar. Birkaç büronun basılması, birtakım insanların dayak yemesi bankada paraları, yatırımları ve daha birtakım şeyleri olan derneklerin yokedilmesi için yeterli değildir. Bunun çözümü de çok kolaydır. Faşist diktatör bu derneklerin malına elkoyar ve bunları tam bir Hükümet kontrolu altında yeni Devlet'in bölümleri haline getirir. Propagandasından başka hiçbir şeyi olmayan siyasi partilere gelince, bunlar, ilk saldırıda ortadan süpürülürler ve bunları canlandırmak için yapılacak her hareket kanundışı ilân edilir.

Kapitalizmlerinin temeli olan liberal özgürlük görüşünü, demokrasiyi, konuşma hakkını, düşünme hürriyetini, özel mülkiyeti ve özel teşebbüsü ihlâl ettikleri gerekçesiyle Liberaller bu davranışlar karşısında dehşete düşerler. Şunu unutmamalıdır ki, büyük bir halk kitlesini örgütlemekten ve onların istedikleri şekilde kamu hizmetlerini yapmaktan daha demokratik bir şey olamaz. Gerçekte ise, bu üstün kişilerin 'aşağı sınıfları' tam olarak bertaraf edecek şekilde, zorba iktidarını uygulaması biçiminde olur. Lider, Liberallerden ve onların hak ve özgürlüklerinden ustaca bir hakaretle söz edip de, kendisinin timsali olduğu disiplin, düzen, sükûnet, vatanseverlik ve Devlete bağlılığı istediği zaman, halk Liberalleri atıldıkları hapishanelerde, toplama kamplarında çürümeye ya da öldürüldükleri sokakların ortasında kokuşmaya terkeder. Sadece sıradan bir vatandaşın fikirleri

uygulama alanına konulmuş olmakla kalmayıp, bunun sonuçları çok çabuk ve başarılı da olmuştur. Genç ve enerjik valiler acele ihtiyaç olan kamu hizmetlerini altı ay içinde bir sürü içi geçmiş ihtiyar tüccarın altı yılda yapacağından çok daha başarılı olarak yaparlar. Paris, Louis Napolyon yönetiminde Haussman tarafından baştanbaşa yeniden yapılmıştır. Mussolini yönetiminde ise, —İtalya tarihinde ilk defa olarak— trenler zamanında kalkıp zamanında yerlerine varmışlardır. Bu arada Lider çok sayıda törenler düzenlenmesine, romantik söylevler verilmesine, basın propagandası, okul ve üniversitelerde Faşist tipi öğretim yapılmasına ve iktidarının mümkün olduğu kadar az eleştirilmesine de dikkat eder. Böylece, bir süre için, iyi bir Lider'in öncülüğünde gelişen Faşizm tam olarak demokratiktir, halk tarafından tutulur. Sıradan bir vatandaşın, tabiatı ve öğrenimi dışında da Faşizme eğilim duymasının nedeni budur. Onun için bu vatandaş reformcuları ve devrimcileri vatan haini kaçıklar azınlığı olarak görür. İşçi sınıfı örgütlerinin şiddet ve sömürülme yoluyla ortadan kaldırılması kadar özgürlük ve düzen fikirlerimizi zedeleyen bir şey yoktur. Bunların Devlet daireleri olarak yeniden düzenlenmeleri, proleteryanın dağılmış olan büyük gücünün tek bir Birleşmiş Cephe'de toplanmalarını sağlar. Parti programlarının ve basının milletçe denetilmesi bunların milyonerler denetimi yoluyla kullanılmasından daha iyidir. Kamu işinin herkesin işi demek olduğu yolundaki demokratik ilke, uygulamada, herkesin işinin hiç kimsenin işi olmadığı gerçeğine uygun olarak işlediği ve kamu işlerine ilişkin bütün gerçek sorumlulukları yokettiği için, Faşizm düzeninde sorumluluğundan kaçamayan bir faşist diktatör ya da vali başa gelir.

Faşizm, Parlamento'nun yarı üyelerinin ülkeyi yönetmeye çalışmakta, diğer yarısının da onlara engel olmak için çaba sarfetmekte oldukları engelleyici Parti Muhalefeti saçmalığını da ortadan kaldırır. Bu avantajları kullanan bir Napolyon'un parlamento'yu feshetmesi ve ülkesinin kurtarıcısı olarak kabul görmesi çok kolaydır. Bunun, aksak tarafı, faşist dahilerin ölümsüz olmadıkları ve Napolyon'ların başına geldiği gibi ölmeden önce eskime ihtimallerinin de bulunmasıdır. Bu adamlar Faşizmi yeteneksiz ya da kötü ellere bırakacak olurlarsa sonuç, beter, hatta cehennemî olabilir. Bütün canavarlığına rağmen Büyük Petro, Rusya'da, kendi hayatı süresince hiçbir parlamento'nun yapamayacağı değişiklikler yapmış, bu arada Petersburg şehrini de inşa ettirmişti. İkinci Katerina, sınıfının düşünce ve kültürünü şahane bir şekilde liberalleştirmişti. Fakat ondan sonra gelen Çar Paul, aynı otokratik iktidarı kullandığı halde, kendini kaybetmiş ve sonunda yaşamaya lâyık olmayan bir yaratık olarak kendi maiyeti ve muhafızları tarafından öldürülmüştü. Julius'un ya da Augustus'un siyasal zekâsına ve düşünce kudretine sahip olmayan Neron, tanrılaştırıldıktan sonra delirmişti. Onu da öldürmek gerekmişti.

İşte bu yüzden milletin yetenekli bir yöneticiden sonra diğer bir yetenekli yönetici bulması arasında geçen zaman içinde zararsız bir şekilde işleyecek bir anayasaya ihtiyacı vardır. Bugünkü faşist liderlerimizden hiçbiri «Senden sonra kim gelecek?» sorusuna cevap veremezler. Bundan dolayı da diplomatlar hiçbir şeyin yapılamadığı parlamento düzenine sıkı sıkı sarılmışlardır.

Liderlerin tatmin etmek zorunda oldukları ya da tat-

min etmeyi vaadettikleri askerî zafer için duyulan romantik özlemi de hesaba katmak gerekir. İkinci Katerina vatandaşlarının huzursuz olduklarını görünce, kendi görüş açısı bakımından, gayet akıllı olarak, «Onları bir savaşla eğlendirelim biraz,» demişti. Şu anda bile savaş korkusu bir Barışçılık dalgası getirmiş olduğu halde Liderler, tıpkı Hohenzollern'ler gibi kılıçlarını şakırdatmaktadırlar. Destekleyicilerin onların yaptığı kamu reformlarını anlamıyacak kadar bilgisiz oldukları için, tıpkı iki Napolyonlar gibi belki de bir savaşa başvurmak zorunda kalacaklardır. Çünkü halkın onlardan istediği Zulu'luların dediği gibi, 'mızraklarını yıkamak' ve bayraklarını savaş alanları üzerinde muzaffer görmektir.

Fakat Faşizmin bütün bu zayıflıkları onun bütün kapitalist uygarlıkların gittiği uçuruma gitmeyi önleyememe kötülüğü yanında önemsiz kalmaktadır. Halkın bilgisizliği ve romantik düşünceleri, onu yeteneksiz hükümetleri devirmeye, bir lideri putlaştırmaya, savaşa giden askerleri görünce zevkten çılgına dönmeye, törenlerde sesi kısılıncaya kadar bağırmaya götürür. Hepsinin üstünde de, yoksulların küçük ve dağınık örgütlerini hainlik, tehlikeli olmak ve küstahlıkla suçlayarak soymaya, yıkmaya, üyelerini öldürmeye kadar vardırır. Bu, uygarlığı kurtarma yolu değildir; bu, ancak onu yıkımına götüren geniş bir yoldur. Faşist bir Lider tarihin kendisinden güçlüleri yerlerinden atan, aşağı sınıfları yükselten bir insan olarak sözetmesini içtenlikle isteyebilir. Çağdaş bir devletin dengeli ve müreffeh olması için gerekli ekonomik eşitliğin temel işlemi budur. Fakat Faşistler böyle şeylere razı değildirler. Onlar hakkında söylenecek şudur: Doymuşları iyi şeylere boğdular, yoksulları da elleri boş gönderdiler. Faziletli bir öfke anında bir İrlan-

dalı mandrasını, bir İtalyan Dost Derneği'ni, bir Kooperatif'i, bir Sendika merkezini ya da Kızıl basının herhangi bir matbaasını yakacaklardır. Fakat kendilerinden bir köy ağasının evini yakmalarını, İngiltere Bankasını soymalarını, ya da Muhafazakâr bir Bakanı linç etmelerini isteyin, size ya deli gözüyle bakacaklar ya da Kızıllara katıldığınıza inanacaklardır. Faşist Lider, tıpkı eski dostumuz sihirbaz çırağı gibi, şeytanları kolaylıkla çağırabildiğini fakat işleri bitince bunları yerlerine gönderecek tılsımı bilmediğini görecektir.

Böylece Lider gülünecek bir basitlikle yoksullarla kuka oynadıktan, onların biriktirdiklerini ellerinden aldıktan sonra toplumsal düzenlemenin büyük planlarını uygulayabilmek için zenginleri de soyması gerektiğini anlayınca, birbenbire güçsüz olduğunu görecektir. Herhangi bir kanunsuz harekete katılmak için tereddüt etmeyen gangsterler rahatlıkla bir şato ya da bankayı soyar, bir prens ve bankacıyı öldürebilirler. Bu kimseler proleter kuruluşlara karşı saldırının en ileri saflarında oldukları halde Lider kısa bir zamanda bunları dağıtıp ait oldukları yerlere göndermek ihtiyacını duyar. Bu yerler de hapishanelerdir. Liderin birliklerinin esas grubunu meydana getiren dürüst gençlere gelince bunların bir kısmı resmî polis kuvvetince disiplin altına alınabilirler, fakat büyük bir çoğunluğu normal hayatlarına döndürülmelidir. Bu gençler, Lideri özel mülkiyete ve özel teşebbüse yapacağı saldırılarda desteklemiyeceklerdir. Lider sanayii denetlemek için belirli bir aşırılığa kadar gidebilir. Daha yoksulca işverenleri makinelerini modernleştirmeye ve yöntemlerini **'rasyonelleştirmeye'** zorlayabilir; bu zaten kendileri için faydalı olacaktır. Bundan çok yoksul olanlar, yani hiçbir önemi olmayanlar, zarar görüp yok-

olacaklardır. Yine lider patronları büyük işletmeler halinde birleşmeye zorlayabilir. Sermayesi binlerle ölçülebilen tüccarlar yedi sıfırlı sermayeye sahip büyük işletmeler karşısında güçsüzdürler. Anti-faşist yabancılara karşı korunmaları gerektiği gerekçesiyle onları korkutarak kâr ve kiralarını vergilendirir ve büyük bir ordu donanma beslemek zorunda bırakabilir. Az bir sosyal reformun ticarî bakımdan kârlı olacağına inandırabilir onları. Hatta Devlete, **'Şirket Devleti'** adını verip, onların işletmelerini de şirketler diye adlandırarak, Devlet çerçevesi içinde onlara da bir yer tanıyabilir, fakat patronlar bundan hoşlanmıyacaklar ve bunun göstermelikten öteye gitmesine razı gelmiyeceklerdir.

Lider, Sosyalizm doğrultusunda bundan daha ileriye giderse bir ihtilâlci, bir Bolşevik olacaktır. Oysa çağdaş Lider'in elindeki koz, toplumu Bolşevizm'den, diğer adıyla Komünizm'den, yani herhangi bir proleter hareketten kurtarmaya gelmiş olmasıdır. Bu karışıklıktan faydalanıp canı istediği zaman herhangi bir kamu hareketine Faşizm, istemediği zaman da Bolşevizm adını verebilir. Fakat sosyalist doğrultuda fazla ileri gidecek olursa plütokrasi hemen dikkat kesilir. Sözgelişi, Lider'in Louis Napolyon'un başarılı örneğini izleyerek, şehrini Haussmann gibi güzelleştirmeye kalkıştığını düşünelim. Herkes, gerçekten de önemli olan bu işi alkışlayacaktır. Fakat sonuç şehrin inşa edildiği toprağın ticarî değerinin müthiş bir şekilde artması olacaktır. Yenileştirilen caddelere bakan binaların kiraları akla hayale gelmeyecek kadar yükselecektir. Ve bütün bu değer artışı şehrin inşa edildiği toprağın sahiplerinin cebine inecek, vatandaşlar yine eskisi kadar yoksul ve yorgun kalacaklardır. Hükümetimiz otomobili ve kamyonu olan sınıflara hiz-

met için büyük anayollar yapmaktadır; bu yolların iki yanındaki değersiz tarım toprakları şimdi çok yüksek değerlere ulaşmışlardır. Ondokuzunca yüzyılda toprak sahibi sınıfın **'kazanılmamış gelirleri'** ne karşı çıkılmıştı. Fakat şimdi Kapitalizm bizi öylesine uysallaştırmıştır ki, bu kolayca önlenebilecek kazanılmamış gelir, normal olarak kabul edilmektedir.

Louis Napolyon Paris sokaklarını adam ederken, kiraları ve inşaat işlerini de belediyeleştirseydi, Sedan savaşı Fransız İmparatorluğuna son vermeden on yıl önce Fransa'dan kovulurdu. Rusya'da 1929 bunalımından bugüne kadar yapılanlarla, Faşizmin o sürenin iki katında yaptıklarını karşılaştırırsak, Faşizmin, Kapitalizmin bütün kötülük ve sınırlılıklarına sahip olduğunu ve bugün herhangi bir uygarlığı kurtaramıyacağını anlarız. Sanayii disiplin altına soktuğu, rasyonelleştirdiği, ekonomikleştirdiği zaman bile sonunda daha çok işçi işsiz kalmaktadır. O zaman da bunları yardımla beslemek zorunluğu doğmaktadır. İşçiler bütün bataklıkları kuruttuktan, toprak sahiplerini zenginleştirecek bütün yolları yaptıktan sonra Faşizmin neden kendilerini beslemek için örgütlenmediğini sordukları zaman alacakları karşılık, onlara önlerine biraz yardım atmaktan başka bir şey yapılamıyacağı olacaktır. Proleterlerin, patronlara para sağlayacak yerde kendi ihtiyaçlarını sağlamak için örgütlenmeleri Faşizm değil, Komünizm'dir.

Faşizm'in, yoksulu canı istediği gibi sömürebilmesine karşılık zengini sömüremediği kuralının istisnaları da vardır. Bazan zenginlerin bir bölümü öylesine zenginleşir ki, eğer dinî ya da siyasî bir gerekçe ile yeterli bir önyargı yaratılabilirse, o grubu soymak tutkusu dayanılamıyacak bir hal alabilir. VIII. Henry, Kiliseyi yağma et-

miş ve Katolik papazı olmayı suç ilân etmişti. Fakat ganimetini valileri ve aileleri arasında paylaştırmak zorunda kalmıştı. Aynı şekilde Führer Hitler de Musevileri soymuş ve Almanya'da Musevi olmayı suç saymıştır. Fakat o da Musevilerin işlerini ve mallarını Alman patronlarına bırakmıştır. Oysa bu Alman patronlar Alman proleterlerini de herhangi bir Musevi kadar çalıştırıp terletmektedirler. Hitler Alman milletinin nabzını yoklayarak Materyalizmin ve Militarizmin Kiliseyi yağma etmeyi mümkün kılıp kılmadığını araştırmıştır. Fakat bu konuda olumsuz sonuçlara varmıştır.

Komünizmin ve Faşizmin bazı bakımlardan aynı değişiklikleri meydana getirdiklerini görmek çok ilginç ve önemlidir. Her ikisi de Liberal'lerin anladığı anlamda Özgürlük ve Demokrasi'yi yoketmektedirler. Liberal'in anlayışına göre özgürlük, Devlet müdahalesinin olmamasıdır. Demokrasiyse, herkesin sınırsız bir siyasal yeteneklе doğmuş olduğunu, sadece kendisi için değil ülkesi için de en iyinin ne olduğunu bildiğini kabul eder; halkın bütün Devlet görevlerine yönetici seçme yeteneği olduğuna ve kamu sorunlarını plebisit ve referandum yollarıyla çözümleyebileceğine inanır. Plebisit ve referandum ise bütün putlaştırılmış liderlerin en çok hoşlarına giden bir çaredir. Louis Napolyon bu yola iki kere başvurmuş, Hitler de onun yolunu izlemiştir. Toprağın ve sermayenin aslan payına sahip olan ve ancak bunların millîleştirilmesinden korkan mülk sahibi sınıfların ağzından **«Özgürlük»** sözü eksik olmaz. Çünkü hükümet müdahalesi ne kadar az olursa halk o kadar çok özgürlüğe sahip demektir ve böylece de statüko'yu destekleyen düşüncesizler kolayca seçilebilirler.

Kabinenin amacının Hükümeti mümkün olduğu ka-

dar hareketsiz ve yetersiz bırakmak olduğu kabul edilirse, bu şekilde anlaşılan bir Özgürlük ve Demokrasi düzeni gayet düzgün bir şekilde işler. Fakat enerjik bir Faşist Lider'in bu ahırı temizlemeye kalkışmasıyla ya da Kapitalist düzeni kaldırıp kanundışı ilân eden bir Sovyet'in her işi eline alıp halkı beslemeye ve onlara iş bulmaya kalkışmasıyla meydana gelen karışık durumda biri yanlış diğeri gülünç olan bu iki tanımın safdışı edilmesi gerekir.

Böylece komünistlerin adlandırdığı üzere **«Proleterya Diktatörlüğü»,** bütün olumsuz geleneklere, haklara ve özgürlüklere karşı duyduğu nefret yüzünden bütün diğer diktatörlükleri andırır. Oysa bu hakir görülen şeyler, kanunun baskı altında tutmaktan başka bir amaçla yoksulların kapısını çalmadığı zamanlarda gelişmiş kavramlardır.

Ortalıkta özgürlük olmadığı zaman Özgürlük diye bağıranlar, barış olmadığı zaman Barış diye bağırıp çağıranlar kadar katlanılmaz kişilerdir. Faşizm ile Komünizm arasında en büyük çatlak üretim yöntemleri ve sanayiin disiplin altına sokulması alanlarında değil, temel dağıtım sorunundadır. Komünizmin üretim yöntemleri ve sanayi disiplini hakkında Kapitalizmden öğrenecek çok şeyi varsa da, dağıtım konusunda Kapitalizm tam bir başarısızlığa uğramıştır. Bu konuda Faşizm'e faydalı olacak tek şey Komünizm'dir. Oysa Faşizm halkı Komünizmden nefret etmek üzere eğitmekte ve örgütlemektedir. Faşizm için söylenecek tek şey vatandaşları, hayatlarını daha katlanılabilir yapacak özel kişisel çabalarına önem verecek yerde herşey için Devlete bağlı bir kuruluş gibi yetiştirmesidir. Onları daha on altı yaşında makineli tü-

fek kullanabilir duruma getirip, gerektiğinde kendi muhafızları gibi hareket etmelerini sağlamaktadır.

Faşizm kamuya dönük bir Birleşik Cephe yarattığı sürece Liberalizm'den daha iyidir. Fakat özel teşebbüsün varlığına gözyumduğu sürece de, genel bir yoksulluk ve aşırı bir zenginlik, kölelik, asalaklıkla son bulacaktır. Her zaman tehdidi altında bulunduğu proleter ihtilâlini, eski Roma Faşizminin Ekmek ve Sirklerinden daha az çekici olan ianelerle uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Tıpkı Roma İmparatorluğunun çökerken Avrupa uygarlığını da birlikte götürmesi gibi Faşizm de, Kapitalizmin en yeni maskesi olarak kalmakta devam ederse aynı âkıbete varacaktır.

SON SÖZ

SON olarak da sizin ruhsal durumunuzla ilgili bir kaç söz edelim. Bu kitabın ilk sayfasından beri halkı ele aldık ve sizin de benim de halktan birer kişi olduğumuzu düşündük. Vatandaş olarak da görevimiz budur zaten. Fakat kamuya ilişkin kötülükleri milyonlara çarpmaya devam edersek sonunda aklımızı kaçırabiliriz. Oysa, ortada böyle birşey yoktur. Sizin çektiğiniz acı, yeryüzünde çekilebilecek acının en yükseğidir. Siz açlıktan ölme tecrübesi geçirirseniz, gelmiş ve geleçek bütün açlık tecrübelerini geçirmiş sayılırsınız. Sizinle birlikte daha on bin kadın açlıktan ölse, onların çektikleri acı zerre kadar bile artmıyacaktır. Onların sizin kaderinizi paylaşmaları ne sizi on bin kere daha aç yapacak, ne de acınızı on bin katı uzatacaktır. Onun için, «insan acısının toplamı» sözü sakın sizi baskı altına almasın! Böyle bir toplam yoktur. Ne iki zayıf kadın, bir zayıf kadının iki katı

kadar zayıf, ne de iki şişman kadın bir kadının iki katı kadar şişmandır.

Yoksulluk ve acı biriken birşey değildir. Bunun böyle olduğuna inanarak ruhunuzu azaba sokmanın gereği de yoktur. Tek bir insanın acı çekmesine katlanabiliyorsanız, bir milyon insanın acı çekmesinin bundan daha korkunç olmadığını düşünerek yüreğinizi kuvvetlendirebilirsiniz. Hiç kimsenin doldurabileceği tek bir mideden fazla bir midesi olamaz. Gereksiz bir acıma ile zihninizi boş yere sakatlamayın. Gerçek bir sosyalistin başkaldırdığı şey, birikme imkânı olmayan acı değil, birikebilen israftır. Bin tane sağlıklı, mutlu ve şerefli kadın tek bir kadından bin kere daha sağlıklı, mutlu ve şerefli değildir. Fakat bunlar işbirliği yaparak herbirinin payına düşen sağlık, mutluluk ve şerefi arttırabilirler. Şimdiki durumda hiç kimse sağlıklı, mutlu ve şerefli olamaz. Bugünkü ölçülerimiz öylesine alçaktır ki, kendimize bu sıfatları verdiğimiz zaman ancak, kapitalist düzenimiz altında gereğinden çok hasta olmadığımızı, ağlamadığımızı ve (meşru ya da gayrımeşru) hırsızlık yapmadığımızı belirtmekteyiz sadece.

İtiraf etmeliyiz ki Kapitalizm insanlığı, nefret edilecek bir yığındır. Sınıf nefreti yalnızca yoksullar açısından kıskançlık, ve zenginler açısından küçük görme değildir. Zenginler olsun yoksullar olsun hepsi nefretle doludurlar. Ben kendi hesabıma yoksullardan nefret eder ve ortadan kaldırılmalarını dört gözle beklerim. Zenginlere biraz acıyorsam da onların da ortadan kaldırılmaları isteğim aynı derecede kuvvetlidir. İşçi sınıfı, işveren sınıfı, meslek sınıfları, mülk sahibi sınıflar, egemen sınıflar hepsi birbirinden bin beterdir. Bunlardan hiçbirinin yaşamaya hakkı yoktur. Eğer bir süre sonra hepsinin ölmüş

olacaklarını bilmeseydim ümitsizliğimden neler yapardım imkânı yok kestiremiyorum. Onların yerlerine kendileri gibi insanlar yetiştirmelerinin de hiçbir gereği yoktur. Ben hiçbir insan yavrusunun benim gibi ya da tanıdığım insanlardan biri gibi yetiştirilmesini istemem. Siz ister misiniz?

Üstelik ben hiç de insandan nefret eden bir kişi değilim. Herhalde sizin de olduğunuz gibi, normal duygulara sahip bir insanım. Fakat sadece bu nedenle olsa bile, çıkarları benden mümkün olanın en fazlasını elde etmek olan ve bunun karşılığında bana mümkün olanın en azını veren insanlar arasında bulunmak istemem. Eğer yoksul olmuş olsaydım; şimdi artık ihtiyarlamış olduğuma göre, akrabalarım beni düşkünler evine sokmamak için çalışmak zorunda kalacaklardı. Yani, benim ölümümden bir çıkarları olacaktı anlamına gelir bu. Oysa, bir miras bırakacak kadar zengin olduğum için, eğer çocuklarım olmuş olsaydı; onlar da yine dört gözle cenaze törenimi ve vasiyetimin okunmasını bekleyeceklerdi.

Bütün mülkiyet sahibi sınıf her geçen dakika bir ölünün mirasına konmayı beklemektedir. Hasta olup doktor çağırtsam, adam benim hastalığımı uzatmayacak, beni pahalı kliniklere yatırtıp pahalı ameliyatlar yaptırtmayacak olsa çocuklarının ağzından lokmalarını aldığını düşünecektir. Avukatım bana dâvalar açtırtmaya ve bunların mümkün olduğu kadar yüksek ücretli ve uzun süreli olmasına çalışacaktır. Komşumun çocuklarının ahlâkca biçimlendirildiği okulun öğretmeni öğrencilerine, çalışmadan bir gelir elde etmenin bir hırsızın tehlikesine atılmadan hırsız hayatı yaşamak demek olduğunu öğretecek olsa, kendini bir anda sokağın ortasında bulacaktır. Alışveriş yaptığım dükkâncıların işleri,

beni rakiplerine kaptıracak raddeye gelmeyecek kadar yolmaktır. Evsahibimin işi, şu yeryüzünde bana bir parça toprak üzerinde yaşama hakkı vermesi karşılığında gelirimin mümkün olan en fazlasını kendi cebine indirmektir.

Evli olmasaydım peşimden, hepsi de bir kocanın gelirine ihtiyaçları olan bir sürü kadın koşacak ve bunlardan hiçbiri de kara gözlerimin hatırı için benimle evlenmiyecekti. Kendimden zengin kimselerin dostluklarına yetecek param yoktur; tıpkı benden yoksul olanların benim dostluğuma yetecek paraları olmadığı gibi.

Evimin işlerini gören ve böylece de benim işimin gerekli ortakları olan insanlarla benim aramdaki sınıf uçurumu, sadece ve sadece gelirin eşit olmayan dağıtımının yarattığı bir sınıf uçurumudur. Hayat gereksiz olarak binbir türlü biçime bürünüp güç, sıkıntılı ve yapayalnız gelmektedir bana. Başkalarına zarar vermeden ya da başkalarından zarar görmeden dünyada yaşayan akıllı, mantıklı ve kendini bilen o kadar az insan vardır ki, Kapitalizm insanının en başta gelen niteliği kavgacı olmasıdır.

Sokaklarımızda, ıssız dağ başlarından ya da Arap çöllerinden çok daha fazla kan dâvaları güdülmektedir. Gelir eşitsizliğinin yarattığı gerginlik çok şiddetlidir. Toplum, eşitlik yağı ile saat gibi çalışacak bir makinedir. Oysa, kötü bir şeytan kalkmış bilyalı yataklarına durmadan kum döküp durmaktadır. Çeşitli düzeylerde geniş eşitlik tabakaları olmasaydı, makine çoktan durmuştu bile. Şimdi bile elkoymalar, yıkmalar, durdurmalar, patlamalar olmadan bir gün bile geçmemektedir. Bir demiryolu makasında ezilen bir işçiden milyonlarca insanın birbirlerini öldürdüğü dünya savaşlarına, tek odalı bir evde bir

metelik için yapılan kavgalardan yirmi yıl süren dâvalara kadar dereceli olarak gitmektedir bu. Fakat arada herkes yoksulluğa sürüklenmektedir. Bu kötü durumu olduğundan başka türlü göstermek için yılda bir kere yeryüzünde barıştan ve insanlara iyi niyet beslemekten söz ederiz. Yani, dağıttığımız gelirlerin kimine ancak açlıktan ölmeyecek kadar kimine de günde binlerce sterlin olduğu insanlar arasındaki barıştan. Ve bu gelirleri alanlara da birbirlerini sevmelerini salık veririz.

Fakat belki de siz iyi huylu, hoş sözlü, dost sever bir insansınızdır. Bana pek öyle paraya fazla düşkün olmadığınızı söyleyebilirsiniz. Herşeyin benim gördüğüm gibi olmadığını; doktorunuzun sizi hasta görmekten nefret ettiği için iyileştirmeye çalıştığını; siz öfkeye kapılıp ona buna dâva açmak isteyince avukatınızın sizi sakinleştirip buna engel olduğunu; çocuklarınızın babaları öldüğü zaman çok üzüldüklerini ve sizin kocanızla mal mülk konusunda hiçbir tartışmaya girmediğinizi; hizmetçilerinizin kırk yıldan beri sizinle birlikte oturduklarını ve kendi çocuklarınız evlenip sizi terkettiklerinde onların size sadık kaldıklarını; alışveriş ettiğiniz dükkânlarda kimsenin size kazık atmadığını ve hatta borca mal vererek sıkıntılı günlerinizi atlatmanıza yardım ettiklerini; yani kısacası, ben ne söylersem söyleyeyim, bu kapitalist dünyanın şefkat, sevgi, iyilik ve gerçek din ile dolu olduğunu söyleyebilirsiniz.

Bütün bu avunmalara, ben de bu kitapta Kapitalizmin, Marx ve Ruskin'in hakkında söylediği bütün kötülükleri haketmesine rağmen, yine de ilk doğuşunda iyi niyetli olduğunu ekleyebildim. Kapitalizm, dünyayı ilk günah için bir ceza yeri olarak gören ilkel Hristiyanlıktan daha iyi niyetli idi şüphesiz. Turgot ve Adam Smith

dünya refahının göstericileri olarak Aziz Paul'dan kıyas kabul etmiyecek kadar samimi idiler. İlkelerinin Ondokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde uygulanışını önceden görebilmiş olsalardı, ürküp kaçarlardı. Tıpkı Karl Marx'ın, kendi öğretilerini uygulayanların 1917 ile 1921 yılları arasındaki Rusyada yaptıklarını önceden görmüş olsa, yapacağı gibi. İyi insanlar bazan şeytanın ta kendisi olurlar. Çünkü bunların iyiniyetleri yanlış bir yola saptı mı, yollarına devam ederler ve kötü insanlardan daha acımasız olurlar. Fakat bunların iyi niyetli olmaları her zaman için bir ümit payı bırakır. Bunların yaptıkları kötülükler ancak yanlışlarıdır, başarıları değil. Oysa, kötü insanların yarattıkları kötülükler, onların zaferleridir. Tıpkı mekanik başarılar gibi bütün ahlâki başarılara da deneme ve yanılma ile varılacağından, insan tabiatından ümidimizi kesmeden de, Demokrasi ve Kapitalizmden ümitsizliğe düşebiliriz. Ve hatta şimdi bunların ne olduğunu bildiğimize göre ümitsizliğe düşmezsek, kendimizin öylesine değersiz olduğunu ispatlamış oluruz ki; dünyanın, bizim kaldığımız yerden başlayacak yeni bir ırkın yaratılmasını beklemekten başka işi kalmamış olur.

Niyet oldu mu bir yol bulunur, deyimini bilirsiniz. Yazık ki iyiniyet herzaman doğru yolu bulamaz. İyi, kötü ve ne iyi ne de kötü düzinelerce yol vardır. Kötü niyetlerle doğru olanı yapan kötü kadınların yanısıra dünyanın en iyi niyeti ile kötü şeyleri yapan iyi kadınlar olduğunu bilirsiniz. Sözgelişi, bilgisiz fakat şefkatli anaları tarafından yanlış bakımla ölümlerine sebep olunan çocukların — özellikle ilk çocukların — ana nefreti ve ihmali yüzünden ölenlerden daha çok olması gerekir. Aptal insanlar (bazı yazarlar da bunların içindedir) seven bir yüreğin yeterli olduğunu söyledikleri zaman on-

lara budalaların çoğunlukla haydutlardan daha tehlikeli olduklarını ve seven kadınların da çoğunlukla acınacak budalalar olduklarını söyleyin. Doğru yolu bulmak duyguya kalmış bir iş değildir. Bu, gözlem, mantık ve vicdanlılık isteyen bilimsel bir iştir.

Biz hep en sonunda inanmak istediğimize inanırız. Yapımız böyledir. Birşeye inanmak istediğimizde hep onun lehinde olan noktaları görür, aleyhinde olanlara karşı birden körleşiriz. Eskiden inandığımız birşeye inanmamak isteyince; birdenbire, değil ona karşı bir yığın delil bulmakla yetinmek, bu karşı delillerin ta baştan beri gözlerimizin önünde durduğunu bile görürüz. 'Kitabı Mukaddes' ten dünyanın yaratılışı bölümünü inanç gözüyle okursanız bunda çelişik tek bir noktaya bile rastlamıyacaksınız. Ama bir de eleştirici bilim gözüyle okursanız, bunun birbiriyle çelişen iki ayrı anlatıdan meydana geldiğini göreceksiniz.

Sosyalizm ve Kapitalizmin, inancın çoğunlukla tarafgirlik olduğu gerçeğiyle ne ilgisi var? diye soracaksınız. Bunun cevabı çok basittir. Eğer gelir eşitsizliği ile doktorunuza, evsahibinize, yöneticilerinize herhangi bir inançta ya da meslekte aşırı bir ekonomik çıkar veriyorsanız; onlar o inanç ya da mesleğin lehine bir sürü deliller görecekler ve bunun aleyhinde olanlara karşı körleşeceklerdir. Doktorları, avukatları, mülk sabiplerini, rahipleri ve yöneticileri zenginleştirecek her doktrine bunlar heves ve ümitle sarılacaklar ve kendilerini yoksullukla tehdit eden her doktrini de hiç acımadan eleştirecekler ve reddedeceklerdir.

Böylece tıpta, hukukta, dinde ve hükümette bilimsel, hukuki, dini, meşru ve ahlâki olarak sağlam tarafgir bir öğretim kurulacak ve standardize edilecektir. Bu

mesleklere girecek bütün gençlere bunlar öğretilecektir. Buna karşı çıkanlar şarlatan, dinsiz, kışkırtıcı ve hainler diye adlandırılacaklardır. Doktorunuz dünyanın en dürüst, en müşfik doktoru, avukatınız size anababanız kadar yakın, papazınız bir aziz, Parlamento temsilciniz yeni bir Musa ya da Solon olabilir. Sizin sağlığınızı, refahınızı, ruhunuzun selâmetini ve haksızlıklardan korunmanızı herşeyin önünde, — hatta sizden fazladan birkaç lira koparmayı düşünmeden — tutabilirler. Fakat meslekleri-nin teorisi ve uygulanması daha en başında para çıkarları ile bozulmuşsa bunun size ne gibi bir faydası olabilir? Onlar ancak tıp okullarının, hastahanelerinin, mahkemelerin, Kilisenin, Parlamento'nun kendilerine öğrettiklerini uygulayabilirler. Eğer bu arada bütün bunları yapan gücün altında para kazanmak ve imtiyazlar koparmak yatıyorsa o zaman bu adamların en iyi niyetleri sonunda siz sağlığınızı kaybedersiniz, cebiniz boşalır, ruhunuz cehennemlik olur ve özgürlükleriniz de en iyi arkadaşlarınız tarafından bilim, hukuk, din ve İngiltere Anayasası adına ortadan yokedilir.

Dıştan bakılınca siz, görevleri hayatı kurtarmak, acıyı azaltmak, meşru haklarınızın çiğnenmesine engel olmak, size ruhsal yardımda bulunmak olan insanlarca korunmakta ve hizmet edilmektesiniz. Fakat bu hizmetlere doğrudan doğruya ihtiyacınız olduğu anda bütün bunların maskelenmiş sendikalar tarafından denetlendiğini göreceksiniz. Ve tek tek bu insanların yüksek kişisel şerefleri ve şefkatleri Sendikacılığın ahlâklılığına tabidir. Ve onların sendikalarına sadakatları (bu, temelinde halka karşı kendini savunan bir birleşmedir) önce; hasta, müşteri, işçi ya da vatandaş olarak size olan sadakatları da sonra gelecektir. Onların tabii erdemlerini bu

baskıdan kurtarmanın tek yolu onlara gelir eşitliği sağlamanız olacaktır. Diğerlerinin gelirini de aynı miktarda arttırmadıkça kendi gelirlerini arttıramıyacakları bir düzen kuracaksınız. Böylece işlerini daha ehliyetle ve daha iktisadi olarak yaparlarsa, işleri daha çok kolaylaşacak ve gördükleri saygı da artacaktır.

Bu şartlar altında insan tabiatını bütün mantıkii amaçlarınız için yeterli bulacaksınız. Şimdi başkalarına aynı karşılığı vermeden onlardan bir hizmet bekleyen insanlar için kullanılan hanımefendi ve beyefendi terimleri sonunda daha basit ve soylu bir anlam kazanacak ve her eli ayağı tutar insanın elde edebileceği birşey olacaktır. O zaman adi kadın, ülkesinden, ona verdiğinden daha çok şey alan kadın; sıradan insan, aldığını yerine koymaktan fazla birşey yapmayan insan olacaktır. Hanımefendi de, gelirini fazlasıyla hakkeden ve dünyayı, bulduğundan daha iyi bir dünya olarak bırakan kadın olacaktır.

İnsanlık ancak böyle hanımefendilerle ve onların oğullarıyla kurtarılabilir, başka bir yolla değil.

— B İ T T İ —

Genç bir Bayana sosyalizm ve kapitalizm üzerine öğütler

.

G. B. Shaw

... 1880 yıllarından bu yana
sosyalizmin saygı gösterilen
bir meşrutî sorun olmasından sonra,
çağdaş sosyalizm konusunda
yayınlanan kitaplardan pek çoğunu
size salık vermek
epey kolay bir iş olacaktı.
Ama ben, ey sevgili Genç Bayan,
sizin arkadaşlarınızla
güzel güzel oturup
kibar ve uygar bir ülkede servetin
nasıl dağıtılması gerektiğini tartışmadan
ve varabileceğiniz en iyi sonuca varmadan,
bu konuda
tek bir satır bile okumamanızı öğütlerim.
Çünkü sosyalizm,
bir takım insanların
bu konudaki düşüncelerinden başka
hiçbir şey değildir.
Onların bu düşündükleri de
hiçbir zaman sizin ya da başka birinin
düşündüklerinden de daha üstün değildir.

Bernard Shaw'un
«GENÇ BİR BAYANA SOSYALİZM VE KAPİTALİZM ÜZERİNE ÖĞÜTLER»i
tam Shaw'a yaraşır Shaw'ca bir kitaptır
ve türkçemizde de ilk olarak yayınlanmaktadır.

20 Lira